

ΚΑΝΤΣΙΚΟ - ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ

(Συγγραφή για ένα μαστοροχώρι της Ηπείρου)

ΑΦΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
«Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ»

Στο ΙΔΡΥΜΑ ΚΛΕΑΡΧΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
συμβολή για την ευόδωση της πολιτιστικής
του δράσης στο χώρο της επαρχίας ΚΟΝΙΤΣΑΣ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΑΝΤΣΙΚΟ - ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ

(Συγγραφή για ένα μαστοροχώρι της Ηπείρου)

INTERNATIONALE ORGANISATION FÜR VOLKSKUNST
THE INTERNATIONAL ORGANIZATION OF FOLK ART
COMITE INTERNATIONAL DES ARTS ET TRADITIONS POPULAIRES
МЕЖДУНАРОДНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ПО НАРОДНОМУ ТВОРЧЕСТВУ

国际民族艺术组织

المنظمة الدولية للفن الشعبي

ORGANIZACION INTERNACIONAL DEL ARTE POPULAR

Anerkannt mit dem Status B in der UNESCO

Recognized as Status B in the UNESCO

Reconnue avec le Status B par l'UNESCO

Признана со статусом B в ЮНЕСКО

被公认为联合国教育、科学及文化组织之C资格

معتبر بها حسب الفقرة "ب" من لسانون اليونيسكو

Reconocido con status B en la UNESCO

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ελληνικό Τμήμα, Σχολείου 8, Πλάκα, Αθήνα 10558,

Τηλ. 3244.395, 3246.921

ΚΑΝΤΣΙΚΟ - ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ

(Συγγραφή για ένα μαστοροχώρι της Ηπείρου)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 55713
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 18/8/2019
ΤΑΞ. ΑΡΙΘ. 949 55751

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΩΤΩΝ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
-Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ-

ΑΘΗΝΑ 1993

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	Θ. Β. Ζιώγα	σελ. 9
ΓΕΝΙΚΑ		
Συστατική γραφή για τη Δροσοπηγή	»	» 11
Κάντσικο - Χωροταξική παρουσίαση	Χ. Β. Τσιγκούλη	» 14
Εξήγηση της λέξης ΚΑΝΤΣΙΚΟ	Θ. Β. Ζιώγα	» 14
ΙΣΤΟΡΙΑ		
Γενικό ιστορικό πλαίσιο	»	» 19
Σημάδια αρχαία λατρείας στη Δροσοπηγή	»	» 24
Ιχνηλατώντας την ιστορία της Δροσοπηγής.		
α) Αρχαία περίοδος [Ελλάδα - Ρώμη]	»	» 28
β) Βυζαντινή περίοδος	»	» 31
γ) Περίοδος τουρκοκρατίας.		
Γενικά	»	» 34
Η Αναγέννηση 1600-1913 -	Χ. Β. Τσιγκούλη	» 35
δ) Νεώτεροι χρόνοι.		
Κάντσικο - Μετά τους Τούρκους 1913-1955		» 41
Δροσοπηγή - Μιά νέα σελίδα	»	» 46
ΚΟΙΝΩΝΙΑ		
Η κλειστή κοινωνία της "φάρας"	»	» 49
Οι Καντσιώτικες φάρες	»	» 50
Η αυτοδιοίκηση στο Κάντσικο	»	» 52
Οι Καντσιώτες σε συλλογική δραστηριότητα	»	» 57
Καντσιώτες που ξεχώρισαν για την κοινωνική τους δράση	»	» 60
Ευχάριστη έκπληξη	Θ. Β. Ζιώγα	» 66
Δροσοπηγιώτικα επώνυμα και παρώνυμα	»	» 66
ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		
Τα επαγγέλματα στο Κάντσικο	Χ. Β. Τσιγκούλη	» 75
Κτηνοτροφία - Το πρώτο επάγγελμα	»	» 75
Το Κάντσικο των γεωργών	»	» 77
Κάντσικο των αμπελιών	»	» 82
Κάντσικο των κήπων	»	» 85
Διάφορα μισθωτά επαγγέλματα.		
Σιδηρουργοί	»	» 86
Πρακτικοί μουσικοί - Τραγούδια	»	» 87
Μυλωνάδες	»	» 97
Εμποροι	»	» 98
Μπακάληδες	»	σελ. 99

Ραφτάδες	Χ. Β. Τσιγκούλη	» 100
Τσαγκάρης	»	» 101
Σαμαράς	»	» 101
Αγωγιάτες	»	» 102
Αγροφύλακες [Ντραγαταραίοι]	»	» 102
Αυλακάρης	»	» 103
Τυροκόμος [Μπάτζιος]	»	» 103
Μαραγκοί	»	» 105
Ερασιτεχνικές ασχολίες	»	» 105
ΑΓΩΝΕΣ		
Το Κάντσικο στους πολέμου	»	» 107
Γερμανική κατοχή	»	» 116
Ο ΤΟΠΟΣ ΜΑΣ		
Σημασία της θέσης του χωριού	Θ. Β. Ζιώγα	» 123
Αγναντεύοντας απ'τη Δροσοπηγή	»	» 124
"Λιάσκα" - Ενας παλιός Δροσοπηγιώτικος οικισμός	»	» 127
Καντσίκου τοπωνυμικό	»	» 143
Νωπογραφίες εξωκλησίων Δροσοπηγής	»	» 155
ΓΛΩΣΣΙΚΑ		
Δροσοπηγιώτικες παράξενες λέξεις	»	» 160
ΓΛΩΣΣΑΡΙ παράξενων λέξεων	»	» 160
ΜΑΣΤΟΡΙΚΑ		
Κάντσικο το μαστοροχώρι	Χ. Β. Τσιγκούλη	» 201
Καντσιώτες μαστόροι - Έργα και ημέρες	»	» 205
Σημαντική προσφορά	Γ. Ι. Βελλά	» 212
Κατάλογος Καντσιωτών μαστόρων και βοηθών	Χ. Β. Τσιγκούλη	» 213
Κουδαρίτικα ή Μαστόρικα [σχολια-λογισμοί-κρίσεις]	Θ. Β. Ζιώγα	» 216
ΚΩΔΙΚΑΣ κουδαρίτικης συνθηματικής γλώσσας	»	» 219
Το τοξωτό Καντσιώτικο γεφύρι στο Σαραντάπορο	»	» 230
ΛΕΞΙΚΟ μαστόρικης τεχνικής ορολογίας	»	» 235
ΠΕΡΙΟΙΚΟΙ		
Εξήγηση της λέξης Ζέρμα	»	» 243
» » » Λούψικο	»	» 244
» » » Μπλήζιανη	»	» 246
» » » Κεράσοβο	»	» 248
» » » Φούρκα	»	» 250
Περιοίκων Μακεδόνων τοπωνυμικό	»	» 251
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	»	» 254

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πρόλογος

Οι Έλληνες δεν έχουν καμμία απολύτως ανάγκη να αποδείξουν την ταυτότητά τους και να φτιάξουν ιστορία. Δόξα τω Θεώ, έχουν πελώρια ιστορία, ξέρουν καλά ποιοι είναι και έχουν περίσσεια ιστορική συνείδηση.

Ο χρόνος όμως δεν κάνει χάρες σε κανέναν. Τα πάντα φθείρει, ακόμη και την ιστορική μνήμη. Γι' αυτό πρέπει κάποτε να καταγράφονται και να κρίνονται τα ιστορικά γεγονότα. Μόνο τα γραπτά μένουν και διασώζουν αναλλοίωτη την ιστορία.

Τιμούμε τους προγόνους και ιδιαίτερα τους πατέρες μας. Αν για κάτι όμως τους ψέγουμε είναι γιατί δεν έγραψαν απολύτως τίποτε, ώστε να διασωθεί η ιστορία του τόπου μας. Ακόμη και γραμματισμένοι των περασμένων γενεών δεν άφησαν καμμία γραφή, που να εξιστορεί τα γεγονότα της εποχής τους ή και τα εξ ακοής παλιότερα συμβάντα.

Κατά καιρούς συγγράφηκαν μικρά μελετήματα, σχετιζόμενα με το χωριό μας. Μερικά από αυτά έχουν δημοσιευθεί κιόλας. Εδώ τα συγκεντρώνουμε όλα σε ένα ενιαίο βιβλίο, για να φανεί η διασύνδεσή των και για να είναι πιο προσιτά στον κάθε φιλέρευνο.

Σκοπός αυτής της συγγραφικής δραστηριότητας ήταν να καταγραφεί όση θύμηση διασώζεται ακόμη από τα παλαιά και να κριθεί σε συνδυασμό με τα πραγματικά στοιχεία και περιστατικά του τόπου μας. Από αυτήν την κριτική θεώρηση του συλλεχθέντος υλικού προκύπτουν συμπεράσματα ωφέλιμα, που φωτίζουν την ιστορική πορεία.

Στις παραπάνω ιστορικές αναδιφήσεις μας ώθησε πρώτα απ' όλα η ασίγηστη αγάπη για την πατρίδα γη. Κατά δεύτερο μια ερευνητική ανησυχία, σε συνδυασμό με την ανάγκη να μην αποδώσουν και σε μας οικτιρμό οι επίγονοι, επειδή δεν θα αφήσουμε καμμία γραφή. Να μην επαναληφθεί και πάλι το προηγούμενο, επί των πατέρων μας, κενό στις ιστορικές γραφές. Θα ήταν τραγωδία.

Ελπίζουμε ότι όσοι θα διαβάσουν τούτο το πόνημα, έστω και αν έχουν διαφορετικές απόψεις σε επί μέρους θέματα, θα εκτιμήσουν την προσπάθειά μας και θα παρακινηθούν να προχωρήσουν περαιτέρω την ιστορική έρευνα.

Μερικές επαναλήψεις, που παρουσιάζονται στα επί μέρους κεφάλαια είναι αναπόφευκτες, επειδή αυτά εγράφησαν σαν αυτοτελή άρθρα για δημοσίευση.

Για τυχόντα λάθη ή παραλείψεις, τα οποία παρεισέφρησαν στα κείμενα, ζητούμε εκ των προτέρων την ανοχή των αναγνωστών.

Κανσιώτες μαστόροι το 1912 στην Αθήνα κτίζουν το Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός»

Συστατική γραφή για τη Δροσοπηγή

Το σύμπλεγμα των βουνών του *Γράμμου*¹ και του *Σμόλικα*² εκαλείτο από τους αρχαίους *Βόϊον*³, και χώριζε τις ΝΔ επαρχίες της Μακεδονίας, δηλ. την *Ορεστίδα* και *Ελιμεία*, από την Ηπειρο.

Ο Στράβων λέγει "...*Η μεν Ορεστίς πολλή και όρος έχει μέγα, μέχρι του Κόρακος της Αιτωλίας καθήκον....ενί μεν δη κοινώ ονόματι καλείται Βόϊον το όρος, κατά μέρη δε πολυώνυμον εστί....φασί δ' από των υψηλοτάτων σκοπιών αφοράσθαι*⁴ *το τε Αιγαίον πέλαγος και το Αμβρακικόν και το Ιόνιον, προς υπερβολήν οίμαι λέγοντες...*".

Το πολυώνυμο, που αναφέρει ο Στράβων, υλοποιήθηκε, στα νεώτερα χρόνια, με την επικρατήσασα άποψη να διαχωρισθεί το Βόϊο σε δύο ανεξάρτητους ορεινούς όγκους. Προς Β τον *Γράμμο* (2520 m) και Ν τον *Σμόλικα* (2636 m), του οποίου το νότιο άκρο φθάνει μέχρι το όρος Λάκμος, στον αυχένα πάνω από το Μέτσοβο, όπου οι πηγές του Αώου.

Η βορινή παραφυάδα του Σμόλικα απολήγει στο βουνό *Οχυρό* (= Ταμπούρι), ενώ η νότια κορυφογραμμή του Γράμμου σχηματίζει στο άκρο της το βουνό *Μπουχέτσι*, τα οποία ακριβώς πάνω στο όριο Ηπείρου-Μακεδονίας, βρίσκονται αντιμέτωπα, έχοντας μεταξύ τους την κοιλάδα του Σαρανταπόρου ποταμού.

Ακριβώς εδώ, στις βορινές πλαγιές του βουνού *Οχυρό*, κείται το χωριό *Δροσοπηγή* (Κάντσικο). Βρίσκεται στο πρανές μιας ανοιχτής κοιλάδας, που σχηματίζει το ρέμα "Τρανός λάκκος", το οποίο ξεκινώντας από τις κορυφές και ρέοντας προς Β εκβάλλει στο Σαραντάπορο.

Το κέντρο του χωριού, όπου και η πλατεία, έχει μέσο σταθμικό υψόμετρο 1050 m. Εκεί οι συντεταγμένες είναι: 20° 54' 53" ανατολικό μήκος, και 40° 12' 45" βόρειο πλάτος, με ανοχή ολίγων δευτερολέπτων. Από τα Γιάννινα απέχει 105 km και από την Κόνισσα 41 km.

Σαν οικισμός, το χωριό είναι πυκνοδομημένο, με καλόκτιστα πέτρινα σπίτια και στην περιφέρειά του έχει τα αλώνια με τις αχυρώνες, μερικές των οποίων είναι πλινθόκτιστες και τσιγκοσκεπάστες. Η στεγάση των οικιών γινόταν ανέκαθεν με σχιστόπλακες, αλλά τώρα, για πρακτικούς λόγους, χρησιμοποιούνται κόκκινα κεραμίδια, τα οποία άλλαξαν την αισθητική όψη του οικισμού. Στο μεσοχώρι, υπάρχει διαμορφωμένη πλακόστρωτη πλατεία, με τεράστιο πλατάνι στο κέντρο της, καθώς και η κεντρική βρύση με καμαρωτή πρόσοψη. Επίσης, εδώ βρίσκεται η κεντρική εκκλησία της πολιούχου Αγίας Παρασκευής και το *αμπελιακό*, δηλ. ο παλιός κοινοτικός ξενώνας, όπου στεγάζεται τώρα

(1) Η λέξη *Γράμμος* έχει Ελλ. ρίζα. Προέρχεται από την Ελλ. λέξη "γραμμή" και δηλώνει το απέραντο μήκος της κορυφογραμμής του, τόσο κατά μήκος των σημερινών Ελληνοαλβανικών συνόρων, όσο και κατά μήκος των ορίων Ηπείρου - Μακεδονίας, από Β προς Ν. Οι γείτονες Αλβανοί τον λένε GRAMOZ-I.

(2) Η λέξη *Σμόλικας* έχει ξενική καταγωγή. Στα παλ. Σλ. SMOLA (= ρητίνη, ρετσίνι) και Αρβ. (S) MOLIKĚ -A (= ρητινούχο δένδρο, πεύκο, κυρίως η πίτυς η Μακεδονική). Εξ αυτών *Σμόλικας* (= πευκώνας), δηλ. τόπος κατάφυτος με πεύκα, όπως και πράγματι είναι.

(3) Το σημερινό βουνό *Βόϊο*, στη Δυτική Μακεδονία, μεταξύ Σαρανταπόρου και Αλιάκμωνα, με υψηλότερη κορυφή ονομαζόμενη Πύργος (1758 m), παρά το χωριό Κοτύλη, δεν έχει καμμία σχέση με το αρχαίο Βόϊο, αφού είναι νεωτάτη ονομασία.

(4) Παρ' όλο ότι ο Στράβων θεωρεί υπερβολή, το ότι μπορεί να φαίνεται η θάλασσα απ' τις κορυφές του Βόϊου, εντούτοις πολλοί ορειβάτες βεβαιώνουν ότι, με αίθριο καιρό και πλήρη ατμοσφαιρική διαύγεια, είναι διακριτική η θάλασσα, από την κορυφή του Σμόλικα. Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με τη γραφή του Στράβωνα, μας υποχρεώνουν να εντάξουμε στο Βόϊο και το βουνό Σμόλικας, αν και μερικοί ταυτίζουν με το αρχαίο Βόϊο μόνο τον Γράμμο.

το Κοινοτικό Γραφείο. Λίγο παρέκει στέκουν τα κτίρια του δημοτικού σχολείου και του νηπιαγωγείου, τα οποία δεν λειτουργούν πλέον, ελλείψει μαθητών.

Το χωριό έχει απέραντη θέα προς τα ΒΑ, όπου φαίνονται η κοιλάδα του Σαρανταπόρου ποταμού, το στρογγυλό, σα θόλος, βουνό *Μπουχέτσι* (1700 m), με αγκιστρωμένο πάνω του το χωριό Ζέρμα, ενώ στο βάθος ξεχωρίζουν τα βουνά της Μακεδονίας και κυρίως η κορυφή *Ρουσιοτάρι* (1805 m). Ανατολικά φαίνεται το μακρουλό βουνό *Κούτσουρο* (1294 m) και η ράχη της *Λιάσκας*, με υψόμετρο 1128 m στο εξωκλήσι του Αγίου Παντελεήμονα. Δυτικά δεν είναι ορατός ο ορίζοντας, γιατί υπάρχει ράχη, η οποία εμποδίζει τη θέαση. Προς τα Β προβάλλει η βραχώδης κορυφή *Κάτω Αρένα* (2075 m) και τα αντερείσματά της, ενώ στα Ν ορθώνεται, πάνω απ' το χωριό, η κορυφή *Ταμπούρι* (1878 m).

Άλλες ενδιαφέρουσες κορυφές, ορατές από το χωριό, είναι ο "*Αϊλιάς*" (1718 m), η "*Τρανταφλιά*" (1410 m) και το "*Κουρί*" (1212 m), ακριβώς πάνω από τον οικισμό. Στον επισυναπτόμενο χάρτη, είναι πιο εμφανής η χωροθέτηση του οικισμού, και γλαφυρά προβάλλει το ανάγλυφο της περιοχής.

Η έκταση, την οποία διακατέχει το χωριό, είναι ως έγγιστα 28 km² και συνορεύει γύροθεν με τις κοινότητες *Κεφαλοχώρι* [Λυκόρραχη, Λούψικο], *Ζέρμα* [Πλαγιά], *Φούρκα*, *Αγία Παρασκευή* [Κεράσοβο], *Λαγκάδα* [Μπλήζιανη]. Ολος αυτός ο χώρος έχει γαιώδες έδαφος και είναι κατάφυτος, με ενδιάμεσα κενά τις εκτάσεις των παλιών χωραφιών, τα οποία τώρα είναι όλα χέρσα.

Διοικητικά, υπάγεται στο νομό Ιωαννίνων και στη επαρχία Κόνιτσας, όσο αυτή υπήρχε σα διοικητική διαίρεση. Εκκλησιαστικά, ανήκει στη Μητρόπολη Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης.

Με βάση το ΒΔ της 7-8-1919 (ΦΕΚ 184/1919), το χωριό αναγνωρίστηκε σε κοινότητα με το όνομα *Κάντσικο*⁵, στην οποία κοινότητα υπάγονταν μέχρι το 1953 και ο οικισμός της *Λαγκάδας* [Μπλήζιανης]. Το όνομα Κάντσικο το έφερε μέχρι το 1955. Τότε, με το ΒΔ της 20-9-1955 (ΦΕΚ 287 Α'/1955), μετονομάστηκε σε Δροσοπηγή και έκτοτε έτσι λέγεται και γράφεται.

Πληθυσμιακά, ήταν ανέκαθεν μέσου μεγέθους χωριό και ο πληθυσμός του δεν ξεπέρασε ποτέ τους 1000 κατοίκους. Η δημογραφική του πορεία είναι φθίνουσα. Το 1913, όταν εντάχθηκε στο νέο Ελληνικό Κράτος, είχε 634 κατοίκους, ενώ στην τελευταία απογραφή του 1991 είχε μόνο 264 άτομα. Η εξέλιξη του πληθυσμού, κατά τον τρέχοντα 20ο αιώνα, παρουσιάζεται στο διάγραμμα που δημοσιεύεται σε επόμενη σελίδα. Σ' αυτό φαίνεται ότι στις εμπόλεμες δεκαετίες 1910-20 και 1940-50 παρατηρήθηκε σημαντική μείωση του πληθυσμού. Για τα χρόνια του 19ου αιώνα έχουμε, για το έτος 1874, την παρακάτω γραφή⁶ "...Κάντσικον. Κατοικείται υπό 125 οικογενειών, έχει σχολείον κοινό, εις ο φοιτώσι μαθηταί 28. Ο διδάσκαλος λαμβάνει μισθόν γρόσια 1400 εκ της εκκλησίας και υπό των μαθητών....".

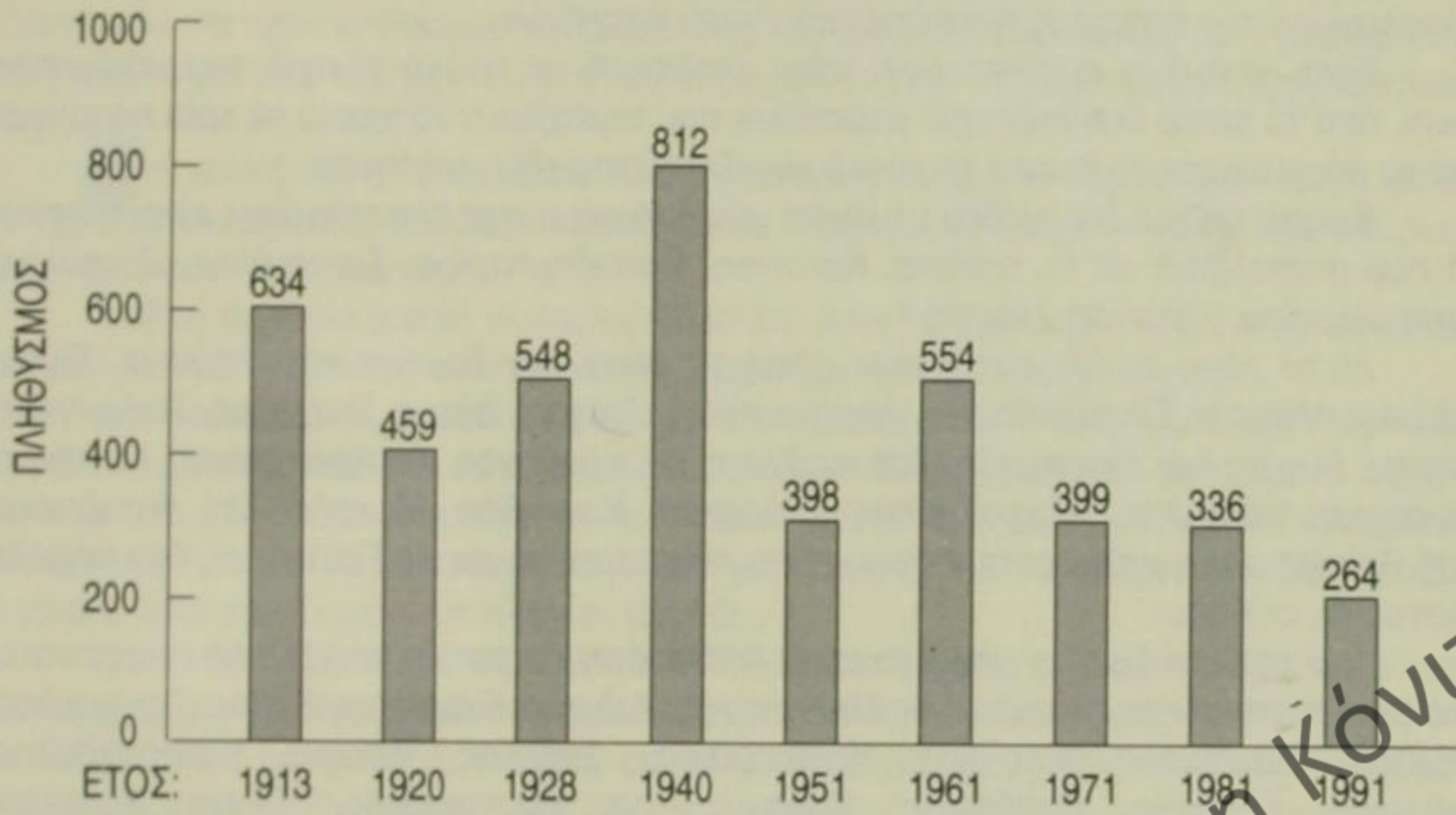
Πάντα ήταν ελληνόφωνο χωριό, γιατί δεν σώθηκε καμμία φήμη ή θύμιση, που να λέγει ότι ομιλούσαν οι κάτοικοι και κάποια άλλη διάλεκτο.

Επίσης ήταν από παλιά μαστοροχώρι, όπως και άλλα χωριά της επαρχίας Κόνιτσας, αλλά οι κάτοικοί του παράλληλα ασχολούνταν με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και την αμπελοκαλλιέργεια.

(5) Στο ειδικό κεφάλαιο "Εξήγηση της λέξης ΚΑΝΤΣΙΚΟ" αναφέρονται όλες οι πιθανές εκδοχές για το τι σημαίνει το όνομα του χωριού.

(6) "Ιστορία και παράδοση της Πυρσόγιαννης", του Γιάννη Μαυρομμάτη, Ηγουμενίτσα 1989, σελίς 22.

**ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΔΡΟΣΟΠΗΓΗΣ**

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κάντσικο - Χωροταξική παρουσίαση

Το Κάντσικο - Δροσοπηγή είναι έδρα κοινότητας και ένα από τα μεγαλύτερα χωριά (κεφαλοχώρι) της επαρχίας Κόνιτσας του νομού Ιωαννίνων.

Είναι χτισμένο αμφιθεατρικά στην κατάφυτη με πεύκα πλαγιά του υψώματος *Κουρί*, από το οποίο ξεκινούν τρία ρεματάκια που τεμαχίζουν το χωριό σε τρία κομμάτια. Από τα βόρεια προς τα δυτικά το χωριό χωρίζεται στις εξής ενότητες:

Βόρεια απ' του *Μπουρδέμ το λάκκο* μέχρι το *ρέμα των Κουσταραίων*, είναι η γειτονιά που αποτελείται απ'τα επίθετα: Κοτσίνας, Παπαδημητρίου, Τσιγκούλης, Ζηκούλης, Παπαγεωργίου, Γαλανός, Ζιώγας.

Απ'το *ρέμα των Κουσταραίων* μέχρι το *ρέμα των Σιμαίων* κατοικούν οι: Σίμος, Γαζώνας, Μακρής, Παπαστέργιος, Δημητρούλης, Ζιώγας, Ζώτος, Σιωμάδες, Τσιλιμίγκας, Λύτρας, Λέκκας Χρ., Πατσιωτός, Τσιλογιάννης, Ντακουβάνος, Κουτρομπίνας, Κοτσίνας, Τζιμούλης, Νακούλης, Τζοφολούλης (Γαλάρας), Κανναβός, Μακρής. Στο διαμέρισμα αυτό βρίσκεται η αφετηρία του λεωφορείου, το κάποτε καφενείο Πατσιωτού (και σήμερα ψησταριά), οι Κήποι.

Από το *ρέμα Σιμαίων* μέχρι το *ρέμα Αη Θανάση* κατοικούν από δυτικά προς ανατολικά (από τα πάνω προς τα κάτω) οι: Μπλατσίνας, Χαλκιάς, Γιαννάκης, Ρέβας, Τσιγκούλης, Γαζώνας, Κασιώτας, Κρούλης, Κατσιαμάνης, Σπέλλας, Λέκκας, Κουτουλούλης, Καθάριος, Γεράκος, Βραζιώτης, Καρανικούλης, Κρουσιούκης, Τέλης, Σούφλας, Βασιλούλης, Καπλάνης (Τσιαμούλης), Δημόκας, Μακρής, Ζωταίοι, Κουτρομπίνας, Λάμπρου, Τσιλογιάννης. Στο διαμέρισμα αυτό βρίσκονται μεταξύ των άλλων και το ιστορικό κέντρο του χωριού με την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, το Δημοτικό Σχολείο, το νηπιαγωγείο, τον πλάτανο, τη βρύση της Χώρας, το Κοινοτικό Γραφείο, το παλιό *Αμπηλιακό*, το άγαλμα του ευεργέτη Ιωάννη Λύτρα, η κεντρική πλατεία του χωριού, η Τζίκα και τα μπακάλικα Κουτουλούλη, Βασιλούλη, Γιώργου Ζιώγα (Δόσια). Στο διαμέρισμα αυτό βρίσκεται και του *Βακ τ' Αλων* (το Αλώνι του Βάκχου), θα λέγαμε ο πρώτος λατρευτικός χώρος των κατοίκων του χωριού *Χώρα*.

Από το *ρέμα του Αη Θανάση* μέχρι το *ρέμα της Αλατσιάς* κατοικούν οι: Καρράδες, Καπλαναίοι (Μπζικάδες), οι Σιούτηδες, Καρανικούληδες, Μουκάδες, Βελλάδες και οι: Λέκκας, Καθάριος, Τζιμος, Κοτσίνας (Τέλης), Σπέλλας, Ζιώγας, Ζώτος, Καραγκούνης. Στο διαμέρισμα αυτό βρίσκεται το *Πηγαδούλι* - η δεύτερη κεντρική βρύση του χωριού - και οι περισσότερες αχυρώνες και τ'αλώνια του Κάντσικου καθώς και οι χειμερινοί μύλοι. Σ' αυτό το διαμέρισμα βρίσκονταν επί χρόνια τα εργαστήρια και οι κατοικίες των γύφτων, τα Ξακουστά γυφτοκάλυβα.

Εξήγηση της λέξης Κάντσικο

Το έτυμο της λέξης Κάντσικο [προφέρεται Κάντσικο] φαίνεται εκ πρώτης όψεως ότι δεν είναι Ελληνικό. Καθαρό θέμα KANTΣ-, KANTZ-, KANZ- KANΣ-, δεν υπάρχει στην αρχαία Ελληνική γλώσσα, που να μπορεί να δεχθεί την επίσης Ελλ. κατάληξη -ΙΚΟ ή -ΚΟ. Εκτός και το θέμα είναι ΚΑΝ-, ακολουθούμενο από την Ελλ. κατάληξη -ΙΣΚΟ.

Αν το όνομα έχει σλαβική καταγωγή, πράγμα πιθανό, όπως υποδηλώνει η κατάληξη του, τότε πρέπει να γραφεί KANTSKO ή KANSKO. Η κατάληξη -SKO σε τοπωνύμια είναι συνήθης στους Σλάβους, πχ. Σέρβ. KONJSKO (= αλογότοπος). Τότε όμως πρέπει να ορισθεί η σημασία του θέματος ΚΑΝ-.

Η έρευνα, και στις δύο περιπτώσεις, πρέπει να στραφεί στην Ελληνική και τις άλλες Βαλκανικές γλώσσες, συμπεριλαμβανομένης και της Λατινικής, γιατί αυτές επηρέ-

ασαν ιστορικά και γλωσσικά το χώρο μας.

Από τη σχετική έρευνα προέκυψε ότι ούτε και σ'αυτές υπάρχει ξεκάθαρο το θέμα της λέξης, όπως πχ. υπάρχει για τη *Μπλήζιανη* [Σλάβ. BLIZINA= κοντινή, γειτονική]. Γι'αυτό εδώ θα προσεγγίσουμε την ουσία της λέξης σε συνδυασμό με τα σημερινά γνωστά χαρακτηριστικά του χωριού [ιστορικά, μορφολογικά, τοπογραφικά, επαγγελματικά, κλπ].

1) Η γενική θέση του χωριού πάνω στο όρος *Οχυρό* (= Ταμπούρι), απ'το οποίο ελέγχονταν το πέρασμα του Σαρανταπόρου και ο αυχένας (κοινώς *φούρκα*) της Φούρκας ίσως να έδωσε το όνομά του.

Σ'όλες τις Βαλκανικές γλώσσες KANTZA, KANTSA, KANCA, KANZA (= αγκίστρι, τσιγγέλι, γάντζος, αρπάγη αγκιστροειδής, καμάκι με γάντζο, γαμψόνυχας).

Δεν φαίνεται ότι μπορεί η καθαρή έννοια της παραπάνω λέξης να δώσει νόημα στο όνομα του χωριού, παρ'όλο που γραμματικά είναι η πλέον εγγύτερη. Το πολύ να συμπεράνουμε ότι το όνομα σημαίνει *αγκιστρωμένο* [στην πλαγιά του βουνού εννοείται], αλλ'αυτό δεν μπορεί να χαρακτηρίσει μονοσήμαντα το χωριό, διότι λίγο-πολύ όλα τα ορεινά χωριά είναι γαντζωμένα σε πλαγιές βουνών.

Στα Σλάβικα όμως, με τις λέξεις KANZA, KAZA, KAZNA, εννοούν και ένα τόπο προστατευμένο, φυλαγμένο¹ [δηλ. παρεμβολή, οχυρό τόπο]. Η έννοια αυτή προκύπτει από τη Σλ. λέξη KbZNB (= φύλαξη, ενέδρα, φυλακή), απ'όπου, με χρήση της Σλ. κατάληξης -SKO, προκύπτει KAZNSKO > KANZSKO > KANSKO ή KANTSKO, όπου ο αναγραμματισμός του Z και N είναι πολύ πιθανός. [Όπου b Σλ. ημίφωνος φθόγγος].

Τα γύρω απ'το χωριό τοπωνύμια "*Καραούλι*", "*Ταντραφλιά*" "*Γκουτροβίλλη*" ομοίως έχουν σημασία φύλαξης ή σκοπιάς.

Με βάση τα ανωτέρω KANTZIKO σημαίνει "*φυλαγμένος τόπος*". Τούτη εδώ η εξήγηση είναι σχεδόν όμοια με την εκδοχή της παρακάτω παραγράφου 3.

2) Τα ειδικά χαρακτηριστικά του μικροχώρου, όπως η σημαδιακή κεντρική βρύση στο κέντρο του χωριού [η Χώρας], που έδωσε και σφράγισε το σημερινό όνομα Δροσοπηγή, πιθανώς να είναι η αιτία για το όνομά του.

Χωρίζοντας το KANTZIKO σε δύο μέρη έχουμε τις λέξεις KANNA και TZIKA.

Στα Αρβαν. KANNA (= βρύση, σωλήνας, κάννουλα, κοινώς "*σιούρκα*" στην τοπική διάλεκτο), λέξη που προέρχεται απ'την αρχαία Ελλ. "*κάννη*" (= καλάμι), απ'όπου και τα Λατ. CANNA ή CANNULA (= καλάμι, σωλήνας, υδρορροή, διώρυγα).

Στα Αρβαν. CIKE-A (= κορίτσι, παρθένα, νύφη, νεραϊίδα) - Στην Πυρσόγιαννη λένε τη φράση: "*για τ'άκα θα σε φυλάξω;*"

Μια άλλη βρύση που υπάρχει μέσα στο χωριό λέγεται "*Στις Τζίκας το πηγάδι*" και σημαίνει "*στις κόρης τη βρύση*".

Απ'τη σύνθεση των δύο παραπάνω λέξεων [KANNA+CIKA] προέκυψε η ονομασία KANCIKA (= βρύση των κοριτσιών).

Απ'τα παραπάνω πιθανώς KANTSIKO σημαίνει "*κοριτσόβρυση*", αν και η εξήγηση αυτή θεωρείται πολύ φιλολογική, για να είναι αληθινή. Η θεματική όμως συγγένεια με την εκδοχή της παραγράφου 7 είναι πρόδηλη.

3) Η ονομασία "*Τς Χώρας το πηγάδι*", που λέγεται για τη βρύση στο μεσοχώρι, δείχνει ότι πιθανώς, πάλαι ποτέ, το χωριό λεγόταν απλώς Χώρα, που είναι Ελλ. λέξη και

(1) Σχετικό παράδειγμα η ονομασία *Κάζα* ή *Κάνζα* Αττικής, αι *Ελευθεραί* των αρχαίων Ελλήνων μεταξύ Ελευσίνας και Ερυθρών, που είναι και αυτή πέρασμα [Αττικής και Βοιωτίας] και σημαίνει ομοίως φυλαγμένο τόπο [υπάρχει εκεί το Γυφτόκαστρο]. Η ιστορία μαρτυρεί ότι τέτοιος τόπος ήταν ανέκαθεν.

σημαίνει χωριό, κεφαλοχώρι, περιοχή, έκταση.

Η μεταγλώττιση της λέξης ΧΩΡΑ, στη για πολλούς αιώνες επίσημη Λατινική γλώσσα, έγινε από το αρχαίο Ελλ. "κανθός²" > Λατ. CANTHUS ή CANTUS ή CANTO (= γωνία, κόγχη), που μεταφορικά πήρε αργότερα την έννοια "χωριό". Η ρίζα είναι ΚΑΝΘ- ή CANT-, απ'όπου ΚΑΝΘΙΚΟ > ΚΑΝΤΣΙΚΟ (= χωριό).

Τούτη η πολύ πιθανή εκδοχή ορίζει ότι ΚΑΝΤΣΙΚΟ σημαίνει "Χώρα" και σχετίζεται με την εξήγηση της παραγράφου 1.

4) Η καλλιέργεια αμπελιών στο χωριό μας γίνεται από αρχαιοτάτων χρόνων. Το επιβεβαιώνει η παράδοση και το τοπωνύμιο "Στ'ς Πέβιτις" (= στα αμπέλια), που προέρχεται απ'το Λατ. PE(R) VITIS (= στα αμπέλια).

Επίσης είναι βεβαιωμένο ότι ασκούνταν από πολύ παλιά, και μέχρι περίπου το 1850, το συναφές επάγγελμα του βαρελά.

Ισως σ'αυτήν την ενασχόληση με την οινοπαραγωγή και την κατασκευή βαρελιών να οφείλεται και το όνομα του χωριού.

Στα νότια Σλάβικα KADCA ή KADKA ή KACA (= βαρέλι), KANCE (= δοχείο, κύπελλο, караβάνα), KACAR (= βαρελάς), λέξεις που μάλλον προέρχονται από το Ελλ. "κάδος" > (μσν) καδίστιν > καδί > καδίσκος.

Από τούτη την εξήγηση ίσως ΚΑΝΤΣΙΚΟ σημαίνει "βαρελοχώρι".

5) Βέβαιο είναι, όπως και στα άλλα μαστοροχώρια, ότι επαγγελματικά οι άνδρες του χωριού ασχολούνταν με την τέχνη του κτίστη, ήσαν δηλ. ανέκαθεν τεχνίτες οικοδόμοι. Ισως σε τούτο το γεγονός να χρωστάει το όνομά του.

Στα παλιά Σλάβικα KbZNB (= τέχνη) και KbZNBINKb (= τεχνίτης, τέκτων, μάστορας). Ας σημειωθεί ότι η πρώτη συλλαβή στα Σλ. είναι Kb, που φωνητικά στα Ελλ. αποδόθηκε ΚΑ.

Απ'τα παραπάνω, με χρήση της Σλ. κατάληξης -SKO, προκύπτει ΚΑΖΝΣΚΟ > ΚΑΝΖΣΚΟ ή ΚΑΝΤΣΚΟ, με πιθανό αναγραμματισμό του N με το Z, που σημαίνει μαστορότοπος.

Αυτή εδώ η ερμηνεία ορίζει ότι ίσως ΚΑΝΤΣΙΚΟ σημαίνει "μαστοροχώρι".

6) Είναι γνωστό ότι τους Καντσιώτες τους αποκαλούν "καρπουλάχανα" σ'όλα τα όμορα χωριά. Φαίνεται πως αυτό το παρώνυμο είναι παμπάλαιο και έχει σχέση με την παραδοσιακή καλλιέργεια λαχάνων³ στο χωριό μας, η οποία και σήμερα συνεχίζεται. Σ'αυτό το γεγονός ίσως να οφείλει το όνομά του.

Στα αρχ. Ελλ. "σκάνδιξ" [= είδος λαχάνου, CHAEROPHYLLUM, SCANDIX, ORAMBE], το οποίο πωλούσαν και έτρωγαν στην αρχαιότητα. Ο Αριστοφάνης ειρωνεύεται "σκανδικοπώλη" τον Ευριπίδη. Η λέξη μετεξελίχθηκε και λέγεται "σκάνδικας" ή "σκαντζίκι" ή "κάντζικα".

Από τούτη εδώ την εκδοχή προκύπτει ότι ΚΑΝΤΣΙΚΟ σημαίνει "λαχανότοπος", και είναι πολύ πιθανή, γιατί εξηγεί και το παρατσούκλι "καρπουλάχανα".

7) Είναι διάχυτη η αντίληψη, την οποία έσωσε η τοπική παράδοση, ότι τα πρώτα σπίτια του χωριού κατασκευάστηκαν στα ισώματα, πάνω από το σημερινό οικισμό, εκεί

(2) Απ' αυτό προήλθαν το Ελλ. "κανθήλη" (= πόλη, κοινώς χώρα) και οι παρακάτω σχετικές λατινογενείς λέξεις: το Αρβαν. KATUNDI (= χωριό) - το Ρουμαν. CATUN (= χωριουδάκι) - το Σερβ. KATUN (= χωριό) - το Γαλ. CANTON (= περιοχή, δήμος, πολιτεία) - το παλ. Σλ. KATUNI (= περιχαρακωμένο στρατόπεδο, παρεμβολή) - το Βουλγ. KATUN (= σκηνή) - το Ελλ. "κατούνα" (= χωριό, κώμη, κατάλυμα, παρεμβολή, τόπος προφυλαγμένος) - το Ιταλ. CANTO (= γωνιά, κόγχη), απ' όπου Ιταλ. CANTONE (= μικρή επαρχία).

(3) Τα τοπωνύμια "Σ' Κήπ'ς" (= στους κήπους), "Ουβραγιές" (= βραγιές), "Ναχούτσα" (= ρεβύθωνας, Τουρκ. NAUT και Σλ. NAHUT = ρεβύθι), τα οποία βρίσκονται στο περίγραμμα του οικισμού, το επιβεβαιώνουν.

όπου τώρα είναι η γειτονιά "Κρύηδες",⁴ και υδρεύονταν από την κοντινή πηγή "Καλάμι".

Ο λόγος, για τον οποίο το χωριό αρχικά έγινε εκεί ψηλά, είναι το γεγονός, ότι μεγάλο μέρος του πεδίου, που καταλαμβάνει ο τωρινός οικισμός, ήταν παλιά τέλμα, γεμάτο καλάμια⁵.

Εκείνος ο καλάμώνας εξαφανίσθηκε, συν τω χρόνω, με την ανάπτυξη του οικισμού και την επέκταση των καλλιεργειών και των πολλών ποτιστικών κήπων. Ιχνη του όμως υπάρχουν ακόμη στα εκεί ρέματα, τα οποία έχουν καλάμια.

Ισως, σε τούτο το γεγονός να οφείλεται το όνομα του χωριού.

Στα Ελλ. "κάννα" και "κάννη" (= καλάμι, καλάμωτή), εξού και το Λατ. CANNA (= καλάμι). Ομοίως Ελλ. "κάνης" (= καλάμωτή), απόπου "κάνεον". "κάνιστρον", "κανίσκιον" ή το αμαρτύρητο "κάνισκος" (= καννωτό πανέρι).

Το θέμα της λέξης είναι ΚΑΝ-, οπότε, είτε με χρήση Ελλ. κατάληξης έχουμε: "Κάνισκον μέρος" ή απλώς Κάνισκον > Κάνσκον > Κάντσκο, που σημαίνει ΚΑΛΑΜΩΤΟ τόπο, είτε με χρήση της Σλ. κατάληξης -SKO έχουμε: "Kansko" και "Κάντσκο", που σημαίνει ομοίως καννωτό μέρος. Η συσχέτιση με την ερμηνεία της παραγρ. 2 είναι προφανής.

Η εκδοχή αυτή εδώ, που ορίζει ότι ΚΑΝΤΣΙΚΟ σημαίνει "καλαμωτός τόπος", έχει πάρα πολλές πιθανότητες να είναι αληθινή, γιατί στηρίζεται σε πειστικά πραγματολογικά και παραδοσιακά⁶ στοιχεία.

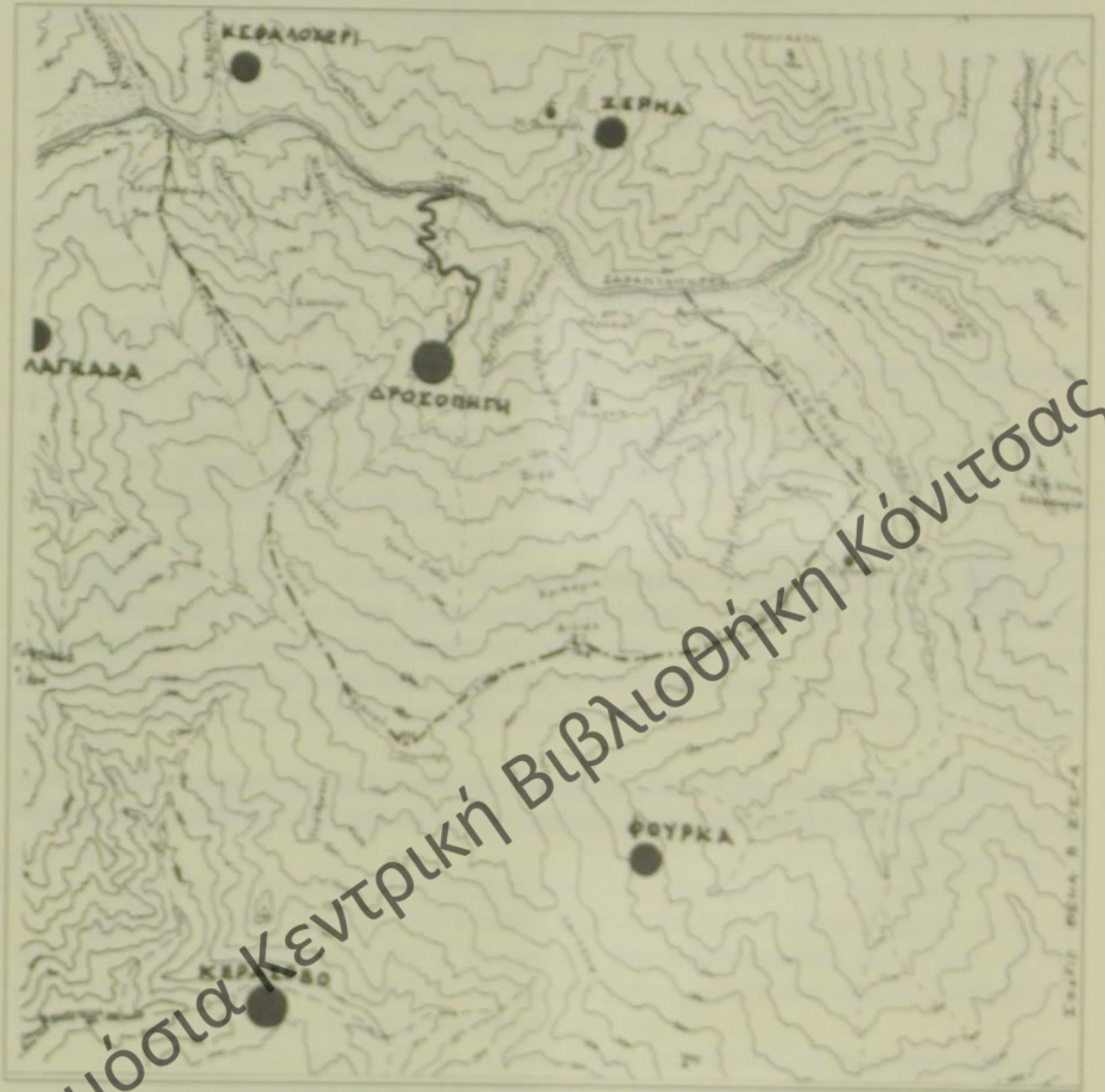
8) Γράφτηκε [περιοδικό "Κόνιτσα", τεύχος 9/1986] ότι ΚΑΝΤΣΙΚΟ σημαίνει άφαντο (μη ορατό) και είναι Σλ. προέλευσης. Δεν δόθηκε όμως κανένα απολύτως ετυμολογικό στοιχείο. Ισως από το Σλ. ΚΑΖΙΤΙ (= αφανίζω, εξολοθρεύω) να προήλθε αυτή η εκδοχή, η οποία, γραμματικά και ουσιαστικά, μάλλον δεν ευσταθεί. Απλώς αναφέρεται επειδή έχει γραφεί.

Οι παραπάνω εκδοχές έχουν καταγραφεί εδώ για πληρέστερη πληροφόρηση του αναγνώστη, επειδή, όπως ειπώθηκε παραπάνω, για το όνομα Κάντσκο δεν βρέθηκε ακόμη μια μονοσήμαντη εξήγηση.

(4) Η λέξη "Κρύηδες" (= πρώτοι, αρχικοί), εξηγείται από το Αρβ. KRYE (= αρχή, κεφαλή, πρώτος, αρχηγός), και στηρίζει αυτήν την παράδοση.

(5) Αυτός ο βαρικός τόπος, στο ανατολικό μέρος του, τροφοδοτούνταν με νερό από τις πηγές "Καλάμι", "Πηγαδούλι", "Τζίκα" και άλλες τοπικές αναβλύσεις. Το τοπωνύμιο "Καλάμι" και η υπάρχουσα εδώ θέση "Μότσιαλη" [Σλ. MOCILA = νερότοπος, βαρικό, τέλμα], στηρίζουν τα παραπάνω. Επίσης, το μέρος, που βρίσκεται στους πρόποδες του σημερινού χωριού, ποτίζονταν από το νερό της κετρικής βρύσης στο μεσοχώρι και άλλων εποχιακών αναβλύσεων. Η θέση "Παπασίμη" (= λειμώνας), [παλ. Σλ. POPASI = βοσκή, νομή], που υπάρχει εδώ, επιβεβαιώνει τα γραφόμενα. Αλλά και η απόμακρη θέση "Καντσικούλι" στο κάτω τμήμα της είναι βαρική και έχει λιγοστές καλάμωτές.

(6) Οι πάνω μαχαλιώτες Κρύηδες, που κατοικούσαν σε ξερό τόπο, ονόμασα τους πρώτους τολμηρούς οικιστές του κάτω βαρικού πεδίου, δηλ. τους κάτω μαχαλιώτες, "Τζουρτζουλιώτες" ή "Τζουρτζουλιώτες", με τροπή του Y σε OY. Η λέξη εξηγούμενη από το Αρβ. XURXULL [= μουσκίδι, μούσκεμα, κοινώς λούτσα, (προφέρεται τζουρτζούλι)] σημαίνει "βαρικοί" ή "πηγαδίσιοι", με την έννοια ότι διέμεναν σε καλάμωτό τέναγος ή κοντά σε πηγή (κοινώς πηγάδι στην τοπική διάλεκτο). Έχουμε τη γνώμη ότι οι κάτω μαχαλιώτες, ελληνόφωνες όντες, διασκεύαζοντας το όνομα που τους απέδιδαν, ονόμαζαν τους εαυτούς των "Κανισκιώτες" > Κασκιώτες > Κανσιώτες (= αυτοί που κατοικούν σε καλάμωτό τόπο). Σε αντίθεση με τους Κρύηδες, οι κάτω μαχαλιώτες πλήθαιναν πολύ και κυριάρχησαν. Σήμερα κατέχουν το μεγαλύτερο τμήμα του χωριού. Είναι λογικό να σκεφθεί κανείς ότι έδωσαν και το όνομά τους στο χωριό.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Γενικό ιστορικό πλαίσιο

Η γεωγραφική θέση του τόπου μας, ακριβώς στα όρια Ηπείρου-Μακεδονίας, στο μέσο του ορεινού συμπλέγματος Γράμμου-Σμόλικα, το οποίο στην αρχαιότητα είχε το ενιαίο όνομα Βόϊον¹, και πάνω στο "πέρασμα" του Σαρανταπόρου, έχει καίρια σημασία στην διερεύνηση της ιστορίας του χωριού. Πάντα η ακριβής χωροθέτηση και η συσχέτιση με τη γύρω περιοχή είναι μια σωστή αφετηρία για την ιστορική ιχνηλάτηση.

Η παραπάνω χωροθέτηση γεννάει αμέσως το ερώτημα: Ηπειρώτες ή Μακεδόνες είναι οι κάτοικοι της περιοχής μας; Πού ανήκουν φυλετικά και ιστορικά, στη Μακεδονία ή στην Ηπειρο;

Δεχόμενοι τη γραφή του Στράβωνα¹ ότι το Βόϊον βρίσκεται στην Ορεσιίδα², τότε συμπεραίνουμε ότι οι κάτοικοι του τόπου μας είναι Ορέστες. Τους Ορέστες οι ιστορικοί τους κατατάσσουν στις Μακεδονικές φυλές.

Από την άλλη πλευρά, στο χώρο της Ηπείρου, κατοικούσαν οι Ηπειρώτες Μολοσσοί, οι οποίοι ήλεγχαν και το μαντείο της Δωδώνης. Μικρότερα φύλα Ηπειρωτικά (Μολοσσικά) αναφέρονται οι Παραυαίοι, κατά μήκος και Α της κοιλάδας του Αώου, και οι Ορέστες, στα Δ του Αλιάκμονα προς τις υπώρειες της Πίνδου.

Τι ήσαν λοιπόν οι Ορέστες³; Ηπειρώτες ή Μακεδόνες;

Δεν μπορεί να υπάρξει κατηγορηματική απάντηση στο ερώτημα, γιατί οι πηγές δεν ξεκαθαρίζουν το θέμα. Απ'τα παραπάνω όμως διαφαίνεται ότι η ιστορία του τόπου μας σχετίζεται άμεσα με την τύχη των Ορεστών, άσχετα αν αυτοί ήσαν Ηπειρώτες ή Μακεδόνες.

Ανθολογούμε στη συνέχεια από την ιστορία τα σπουδαιότερα γεγονότα, τα οποία έχουν σχέση με την περιοχή μας και την ιστορία της.

Για τους προέλληνες, που κατοικούσαν στην Ελλάδα προ του 2000 π.Χ., δεν ξέρουμε πολλά. Ακόμη η ιστορία ερευνά. Αυτοί έγιναν γνωστοί με το όνομα Πελασγοί⁴. Ήσαν γηγενείς, πριν την έλευση των πρωτοελληνικών φύλων. Στην Μακεδονία κατοίκησαν Πελασγοί. Ο Αισχύλος αναφέρει ότι η Ημαθία λεγόταν κάποτε Πελασγία.

Η έλευση των Ελληνικών φύλων έφερε ραγδαία ιστορική εξέλιξη. Οι τελευταίοι που αναφέρονται από τις πηγές είναι οι Δωριείς, οι οποίοι με πιθανή αφετηρία την Ηπειρο

(1) Στο κεφάλαιο "Ευστατική γραφή για το Κάτσικο" εξηγείται πιο αναλυτικά το θέμα της χωροθέτησης του χωριού και αναγράφεται ότι ο Στράβων αναφέρει για το όρος Βόϊον.

Ο Στράβων (64πΧ.- 23μΧ.) είναι Έλληνας ιστορικός και γεωγράφος. Κύριο έργο του είναι τα "Γεωγραφικά".

(2) Στην αρχαιότητα Ορεσιίδα ή Ορεσιιάδα έλεγαν το μέρος της Δ. Μακεδονίας, που κείται Δ του Αλιάκμονα και εκτείνεται περίπου στο χώρο του σημερινού νομού Καστοριάς. Πόλεις της ήταν το Κέλεστρον (Καστοριά) και το Άργος Ορεστιάκo, το οποίο ταυτίστηκε με την τωρινή κώμη "Χρούπιστα". Στα Ν της Ορεσιίδος, στην περιοχή από Γρεβενά προς Σιάτιστα, Κοζάνη, Σέρβια, βρισκόταν η Ελιμεία. Στα Β της Ορεσιίδος, στην περιφέρεια Φλωρίνης και Μοναστηρίου, ήταν η Λυγκησιίδα [Πελαγονία αργότερα].

Για το όνομα "Ορεσιίς" ο Στράβων γράφει: "Λέγεται ταύτην κατασχείν ποτε Ορέστιης φεύγων τον της μητρός φόνον και καταλιπείν ενώπιον ευατού την χώραν, κτίσαι δε και πόλιν, καλείσθαι δι' αυτήν Άργος Ορεστικόν."

(3) Ο Στράβων όμως γράφει: "... Διά γαρ την επιφάνειαν τε και την επικράτειαν των θετταλών και των Μακεδόνων, οι μεν πλησιάζοντες αυτοίς μάλιστα των Ηπειρωτών, οι μεν εκόντες οι δ' άκοντες, μέρη καθίσταντο θετταλών ή Μακεδόνων, καθάπερ... Ορέσται δε και Πελαγόνες και Ελιμιώται, Μακεδόνων."

(4) Στην Ιλιάδα διαβάζουμε "Ζευ άνα, Δωδωναίε, Πελασγική, τηλόθι ναίων, Δωδώνης μεδέων δυσχεμέρου". Επίσης η Ηπειρος αναφέρεται και ως "Πελασγών έδρανον".

και τη Δ. Μακεδονία, μετακινήθηκαν προς την άλλη Ελλάδα.

Όλα τα ηπειρωτικά φύλα θεωρούνται ότι ανήκουν στη μεγάλη Δωρική ομοφυλία. Ο Ηρόδοτος θεωρεί τους Μακεδόνες επίσης Δωρική φυλή, που κάποτε εγκαταστάθηκε στις μακεδονικές υπώρειες της Πίνδου. Υπάρχει η κυρίαρχη άποψη ότι από εκεί ορμώμενοι, κατέλαβαν την Ημαθία, απ'όπου στη συνέχεια επεκτάθηκαν σε όλη τη Μακεδονία.

Ο χώρος απ'όπου ξεκίνησαν ταυτίζεται, καθώς δείχνουν οι πηγές, με την Πίνδο ή το όρος Βόϊον, όπως αυτό παραπάνω ορίζεται. Τούτος ο χώρος όμως είναι ο τόπος μας.

Μάλλον, από την επιμειξία των Δωριέων, κατά την πολύχρονη παραμονή τους εκεί, με τους όποιους αυτόχθονες προέλληνες, προήλθε ο φυλετικός τύπος των Ελλήνων⁵ κατοίκων του τόπου μας, που υπήρχε κατά τους ιστορικούς χρόνους:

Λόγω κυρίως της απομόνωσης της περιοχής και της έλλειψης σοβαρών οικονομικών πόρων και συναλλαγών, ο τόπος μας έμεινε αφανής σ'όλη τη διάρκεια της λαμπρής αρχαιοελληνικής ιστορίας, υπαγόμενος άλλοτε στους Μακεδόνες και άλλοτε στους Ηπειρώτες βασιλείς, ανάλογα με την ισχύ των.

Το 168 π.Χ. οι Ρωμαίοι νικούν τον Περσέα, τον τελευταίο Μακεδόνα Βασιλιά, και τους Ηπειρώτες Μολοσσούς συμμάχους του. Διαλύουν το κράτος της Μακεδονίας και τον επόμενο χρόνο τιμωρούν τους Ηπειρώτες, κυρίως τους Μολοσσούς, με κατασκαφή εβδομήντα πόλεων και τον εξανδραποδισμό 150.000 ατόμων. Πρέπει να περυσαν κάμποσοι αιώνες για να συνέλθει ο τόπος από μια τόση πελώρια δημογραφική αφαίμαξη⁶ και υλική καταστροφή. Σε όλη τη διάρκεια της μακραίωνης λατινικής Ρωμαϊκής κυριαρχίας η περιοχή μας ήταν μια μικρή και άσημη κουκίδα μέσα στην απέραντη αυτοκρατορία.

Στα πρωτοβυζαντινά χρόνια συνεχίζεται η ίδια κατάσταση. Η λατινική, υποχωρώντας σταδιακά, εξακολουθεί να είναι η επίσημη γλώσσα του κράτους. Τότε όμως συνέβει η μεγάλη μετανάστευση των βαρβάρων λαών, οι οποίοι επανειλημμένως κατέκλυσαν⁷ τη Βαλκανική. Αναφέρουν οι πηγές συχνές επιδρομές στην Ηπειρο, Ιλλυρία, Μακεδονία, κλπ. Οι καταστροφές ήσαν τεράστιες, και σίγουρα η περιοχή μας, πάνω στο πέρασμα Μακεδονίας-Ηπείρου, υπέφερε στην βαρβαρική καταδρομή. Στα τέλη αυτής της περιόδου αναφέρεται για πρώτη φορά και η εμφάνιση των Σλάβων (Σκλάβοι ή Σκλαβινοί). Αν και ο χριστιανισμός καθιερώνεται πλέον σαν μοναδική επίσημη θρησκεία, εντούτοις δεν είναι μαρτυρημένο ότι οι απειμακροί τόποι, όπως η περιοχή μας, είχαν δεχθεί το χριστιανισμό. Πιθανώς πολλοί γηγενείς ήσαν ακόμη εθνικοί, δηλ. λάτρευαν τους αρχαίους ελληνικούς θεούς.

Οι μεσοβυζαντινοί χρόνοι έχουν ενδιαφέρον από την άποψη ότι όσοι απ'αυτούς τους βαρβάρους έμειναν στα όρια του Βυζαντίου, δέχτηκαν τη δική του, ελληνόφωνη πνευματική, κρατική και πολιτισμική επιρροή. Στην πολυεθνική κραταιά αυτοκρατορία το ανακάτεμα και η ζύμωση των πληθυσμών στην ενδοχώρα ήταν γεγονός. Ο εκχριστιανισμός των βαρβάρων, αλλά και όσων αυτοχθόνων Εθνικών είχαν απομείνει, ήταν η

(5) Αυτό καταδειχνεται, εκτός των άλλων, και από το γεγονός ότι Μακεδόνες, Ηπειρώτες και νότιοι Έλληνες λάτρευαν τους ίδιους θεούς, αλλά και διότι βασιλείς των Ηπειρωτών και Μακεδόνων γίνονταν δεκτοί στους πανελληνίους αγώνες της Ολυμπίας, ακόμη πριν γίνουν κρατικοί.

(6) Δύο αιώνες μετά ο Στράβων γράφει: "Τότε μεν ουν, ως είπον, καίπερ ούσα τραχεία και όρων πλήρης, Τομάρου και Πολυάνου και άλλων πλειόνων, όμως ευάνδρει η τε Ήπειρος πάσα και η Ιλλυρίς, νυν δε τα πολλά μεν ερημία κατέχει, τα δ' οικούμενα κωμηδόν και εν ερειπίοις λείπεται."

(7) Ο Προκόπιος γράφει: "...Ιλυριούς δε και θράκην όλην, ειη δ' αν εκ κόλπου Ιονίου μέχρι ες τα Βυζαντίων προάστεια, εν τοις Ελλάς τε και Χερρονησιτών η χώρα εστί, Ούννοι τε και Σκλαβηνοί και Ανται σχεδόν τι ανά παν καταθέοντες έτος, εξ ου Ιουστινιανός παρέλαβεν την Ρωμαίων αρχήν, ανήκεστα έργα ειργάσαντο τους ταύτη ανθρώπους..."

κορυφαία πολιτική πράξη των Βυζαντινών. Με αυτόν προσπάθησαν να τιθασεύσουν τη βαρβαρική αγριότητα και να εντάξουν τους εισβολείς στο δομικό ιστό του κράτους, πράγμα που σε μεγάλο βαθμό πέτυχαν.

Στους υστεροβυζαντινούς χρόνους συνεχίζεται το ίδιο γίγνεσθαι, αλλά με μία συνεχώς φθίνουσα κεντρική κοσμική εξουσία, απόρροια των σταυροφοριών και της μετέπειτα λατινοκρατίας, αλλά και άλλων λόγων. Τα πάμπολλα ασταθή μικροκράτη και Δεσποτάτα, που δημιουργούνται στα Βαλκάνια και ερίζουν μεταξύ τους, άλλοτε έχουν και άλλοτε όχι ομοιογενή γλωσσικά πληθυσμό. Οι ομαδικές μετακινήσεις πληθυσμών είναι συνήθεις. Η Ηπειρος συχνά καταλαμβάνεται και διοικείται ακόμη και από Αλβανούς τοπάρχες. Σχεδόν οριστικοποιείται η εθνολογική διαμόρφωση της Βαλκανικής, όπως αυτή περίπου έφθασε μέχρι τις μέρες μας. Η πιεστική εμφάνιση όμως των Τούρκων στη γειτονιά του Βυζαντίου και η επέκτασή τους στο χώρο του είναι γεγονός. Σίγουρα, όλα τα παραπάνω είχαν τις επιδράσεις τους στον τόπο μας, αλλά ειδική περί τούτου μνεία σε γραπτές πηγές δεν υπάρχει.

Οι Τούρκοι κατέκτησαν το Βυζάντιο και το αντικατέστησαν με τη δική τους Οθωμανική αυτοκρατορία. Τα Γιάννινα παραδόθηκαν αμαχητί το 1430, δεχόμενα τον περί παραδόσεως ορισμό των Τούρκων. Τότε αντιπρόσωποι απ'όλα τα χωριά της επαρχίας μας κατέβηκαν στην Κόνιτσα και προσκύνησαν^β, εξασφαλίζοντας έτσι κάποια αυτονομία. Ίσως γι'αυτό και για άλλους λόγους δεν εγκαταστάθηκαν μουσουλμάνοι στην επαρχία μας, εκτός από την πόλη της Κόνιτσας. Κατά την τουρκοκρατία παρουσιάζεται οξύτατο το φαινόμενο της τρομοκρατίας και της καταλήστευσης των χωριών από συμμορίες τουρκαλβανών, απ'τις οποίες πολλά δεινά υπέφερε ο τόπος μας.

Η υπαγωγή της επαρχίας μας και τυπικά, το 1912-13, στο νέο ελληνικό κράτος επανέφερε τα πράγματα στην αρχική τους μορφή, από την οποία ξεκίνησαν, με την εμφάνιση των πρωτοελλήνων Δωριέων. Εκτοτε οι ντόπιοι παρευούνται την ιστορία μαζί με όλους τους άλλους Έλληνες.

Θα σταθούμε λίγο στις διάφορες εθνότητες, οι οποίες στα μεσοβυζαντινά, και κυρίως στα υστεροβυζαντινά χρόνια, φαίνεται ότι επηρέασαν την περιοχή μας. Δεν έχουμε εξειδικευμένες μαρτυρίες περί τούτου, γι'αυτό το θέμα θέλει κριτική έρευνα, με τη βοήθεια γενικών ιστορικών δεδομένων, αλλά και των ειδικών στοιχείων, που προκύπτουν από τη μελέτη των τοπωνυμίων, τα οποία είναι οι "υπογραφές" που άφησαν πάνω στον τόπο, όσοι κατά καιρούς τον κατοίκησαν, και συχνά φωτίζουν το δρόμο της έρευνας.

Αρχικά πρέπει να σημειώσουμε ότι η περιφέρειά μας ποτέ και πουθενά δεν αναφέρεται ότι μείνει κενή από ανθρώπους, τουλάχιστον από τους ιστορικούς χρόνους και μετέπειτα. Πάντα από κάποιους κατοικούνταν, έστω και αραιά, μετά από τις όποιες δηώσεις η ιστορία αναφέρει. Ήταν άλλωστε τόπος εξαιρετικά κατάλληλος για κτηνοτροφία,

(β) Ο Πέτρος Φρόντζος στο βιβλίο "Η παιδεία στην Πυρσόγιαννη επί Τουρκοκρατίας - έκδοση 1980" γράφει: "Η περιοχή της Δυτικής Πίνδου, που βρίσκεται η Πυρσόγιαννη, υποτάχθηκαν στους Τούρκους αμέσως μετά την κατάληψη της Κόνιτσας, που έγινε το 1430 και προ της παράδοσης των Ιωαννίνων, που έγινε τον Οκτώβριο του 1430 στον Σινάν πασά".

(9) Τέτοιες σοβαρές καταστροφές ενδεικτικώς είναι:

168 πΧ. - Ο χαλασμός της Ηπείρου από τους Ρωμαίους.

400 μΧ. - Οι βάρβαροι Γότθοι καταλαμβάνουν Ήπειρο, Ιλλυρία, Μακεδονία και προξενούν τεράστιες καταστροφές.

522 μΧ. - Μεγάλοι σεισμοί στην Ελλάδα, Ήπειρο, Ιλλυρία. Οι ζημιές είναι τεράστιες και τα θύματα πάμπολλα.

746 μΧ. - "Λοιμικόν", δηλ. επιδημία πανώλης αποδεκατίζει τον πληθυσμό της Βαλκανικής.

904 μΧ. - Οι Βούλγαροι κατάλαβαν Ήπειρο και Μακεδονία προξενώντας άπειρα δεινά.

1147 μΧ. - Οι Νορμανδοί λεηλατούν την Ήπειρο.

1185 μΧ. - Πάλι οι Νορμανδοί κατακτούν την Ιλλυρία και Μακεδονία, αλώνοντας τη Θεσσαλονίκη.

που τότε ήταν μια από τις κύριες βιοποριστικές ενασχολήσεις και ασφαλώς ήλκυσε βοσκούς και βουκόλους. Δεν είναι τυχαίο ότι οι αρχαίοι αποκαλούν την Ηπειρο "πορτιτρόφο", δηλ. τόπο όπου θρέφονται μοσχάρια, [πόρτις= μόσχος, δαμάλι].

Οι φυλές που κατοίκησαν, εποίκησαν ή επηρέασαν το χώρο μας είναι οι παρακάτω, με μια μικρή ιστορική περίληψη για την κάθε μία και με τη σειρά εμφάνισης:

Οι *Ελληνες*: Τα Ελληνικά φύλα, είτε Ηπειρωτικά, είτε Μακεδονικά ήσαν αυτά, κατοίκησαν και εξακολουθούν να διαμένουν στον τόπο μας. Περί αυτού έχουμε αρχαίες γραπτές μαρτυρίες [πχ. Ηρόδοτος, Στράβων]. Ήσαν πάντα το πολυαριθμότερο στοιχείο του πληθυσμού σ'όλη την ιστορική πορεία της περιοχής και κατόρθωσε να αφομοιώσει στο διάβα του χρόνου όλους τους εποίκους, που τυχόν κατά καιρούς [κυρίως τους Βυζαντινούς] εγκαταστάθηκαν στα μέρη μας. Αυτό αποκαλύπτει και η σημερινή σύνθεση του πληθυσμού της επαρχίας Κόνιτσας, που από αιώνες φαίνεται αναλλοίωτη. Από τους 41 οικισμούς και χωριά μόνο 1 ήταν αλβανόφωνο (Πληκάτι), 6 ήσαν βλαχόφωνα (Δίστρατο, Πάδες, Αρματα, Παλιοσέλι, στην κοιλάδα του Αώου και Φούρκα, Αετοπηλίτσα εκτός αυτής), ενώ όλα τα υπόλοιπα ήσαν και είναι ελληνόφωνα χωριά.

Επίσης η πλειοψηφία των τοπωνυμίων είναι ελληνικά ή έχουν ρίζα και θέμα ελληνικό. Τα τοπωνύμια μάλιστα της Δροσοπηγής, όπως αυτά εξηγούνται στο ειδικό κεφάλαιο "*Καντσίκου τοπωνυμικό*", είναι σε συντριπτικό ποσοστό ελληνικά γεγονός που δείχνει το ποιοι είναι οι γηγενείς κάτοικοι αυτού του χώρου, καθώς και τη φυλετική τους ταυτότητα. Οι αρχαιοελληνικές λέξεις στην ομιλουμένη γλώσσα είναι πολλές. Αναφέρουμε σαν παράδειγμα δύο λέξεις, που κάνουν εντύπωση και λέγονται από τους απλούς ανθρώπους: το Ομηρικό ρήμα "κηραλεύω" (= με κυνηγάει η κακιά μοίρα), και ο ρήμα "απεικάζω" (= εννοώ, καταλαβαίνω, συμπεραίνω).

Οι *Αρβανίτες*: Φαίνεται πως, λόγω γειτονείας του τόπου μας με τη χώρα τους, είτε Ιλλυρία, είτε Αλβανία λεγόταν αυτή πάντα υπήρχαν επαφές, τριβές, επιρροές, εποικίσεις, κατακτήσεις, κλπ., ανάμεσα στους δύο λαούς. Αλλωστε, τα όρια διαχωρισμού των ιλλυρικών και ελληνικών φύλων ποτέ δεν ήσαν σαφώς καθορισμένα, όπως ο Στράβων λέγει. Γλωσσολογικές έρευνες πάνω στην αρχαία ιλλυρική γλώσσα έδειξαν μεγάλη συγγένεια των Ιλλυριών και των πρωτοελλήνων. Ο ελληνικός πολιτισμός είναι βεβαιωμένο ότι επηρέασε τους Ιλλυριούς. Ο *Πάνας*, ο *Βάκχος*, οι *Νύμφες*, λατρεύτηκαν ιδιαίτερα απ'αυτούς, αφού προστάτευαν το βουκολικό βίο.

Οι Αλβανοί δέχθηκαν τεράστια επίδραση στη γλώσσα τους από τους Ρωμαίους και παρά λίγο να εκλατινισθούν παντελώς. Τον 7ο μ.Χ. αιώνα έγινε στη χώρα τους εποικισμός πολυάριθμων Σλάβων, με καταλυτική επιρροή στη γλώσσα, στα ήθη, στα έθιμα και λίγο έλειψε να χαθούν σαν ξεχωριστή εθνότητα.

Σε αντίθεση με την νότια Ελλάδα, όπου η πρώτη εμφάνισή των τοποθετείται στα υστεροβυζαντινά χρόνια [περί τον 14ο και 15ο αιώνα] και έγινε με μαζικές μεταναστεύσεις, στα μέρη μας ανέκαθεν τους είχαμε κοντά, αφού γειτονεύαμε μαζί τους και πάντα βρισκόμασταν σε ελεύθερη κοινωνική επαφή μ'αυτούς. Αυτό βέβαια συνέβαινε μέσα στις τεράστιες και ασύνορες αυτοκρατορίες που εξουσίαζαν επί δεκάδες αιώνες τον τόπο μας, όπως η Ρωμαϊκή, η Βυζαντική και τελευταία η Οθωμανική.

Λογικό είναι να αναμένει κανείς ότι θα είχαμε αλληλοεπιδράσεις, ίσως και αλληλοεποικίσεις. Πράγματι, αρκετά τοπωνύμια, καθώς και πλείστες όσες λέξεις του απλού βίου, έχουν αρβανίτικη ρίζα και δείχνουν ότι στέκουν σωστά οι παραπάνω σκέψεις. Για παράδειγμα: "τσιάφη" (= πάχνη, Αρβ. CIAF-I), "τσιπί" (= άκρη, ούγια, γωνία, Αρβ. CIP-I).

Οι Λατίνοι: Γνωστοί σαν Ρωμαίοι από τον 2ο π.Χ. αιώνα, σιγά σιγά κατέκτησαν τη σημερινή Βαλκανική και μέχρι τους πρωτοβυζαντινούς χρόνους εξουσίαζαν τα μέρη μας, με τη δικιά τους λατινική γλώσσα, σαν επίσημη κρατική γλώσσα. Η πολύχρονη αυτή διακυβέρνηση είχε κρατική δομή, ισχύ, τάξη, νομοθεσία, μεθοδικότητα, και προ πάντων είχε συγκροτημένα όργανα επιβολής της εξουσίας.

Μάλλον Ρωμαίοι έποικοι δεν εγκαταστάθηκαν στα μέρη μας, γιατί οι ίδιοι ήσαν κατακτητές και πολεμιστές, συνεπώς θα προτιμούσαν πιο πλούσιους και προσοδοφόρους τόπους να διαφεντεύουν. Σίγουρα, ήταν τα μέρη μας πολύ φτωχά για τις δικές τους απαιτήσεις και ίσως μόνο από κτηνοτροφική και φορολογική άποψη να τους ενδιέφεραν. Δέχτηκαν την επίδραση του ελληνικού πολιτισμού, τον οποίον ασπάστηκαν μαζί και τους θεούς των Ελλήνων, μέχρι τον πλήρη εκχριστιανισμό του Βυζαντινού κράτους.

Αφησαν όμως παντού βαθιά σημάδια, κυρίως γλωσσολογικά, αλλά και αρκετά τοπωνύμια, πχ "ρούντο" (= μαλλί μαλακό, απαλό, σγουρό, Λατ. RUDIS).

Οι Σλάβοι: Οι ιστορικές γραφές λένε ότι εμφανίστηκαν και εγκαταστάθηκαν στη Βαλκανική από τα μέσα του 6ου μ.Χ. αιώνα και μετά. Εποίκισαν, αρχικά με ειρηνικό και υστερότερα με πολεμικό τρόπο, πολλά τμήματα του Βυζαντίου. Στην αρχή ήσαν βάρβαροι, αλλά με την πάροδο του χρόνου εκχριστιανίστηκαν. Στα μέρη μας, αφρόκωθηκαν πλήρως από τους αυτόχθονες Έλληνες, εδώ και πολλούς αιώνες, σε σημείο μάλιστα που να απορεί κανείς για την πλήρη εξαφάνισή των. Τελευταία παρουσία τους στον ελληνικό χώρο είναι στα μέσα του 14ου μ.Χ. αιώνα, με τις κατακτήσεις του, χριστιανού πλέον, κράλη της Σερβίας Στεφάνου Δουσάν. Πολλούς παλαιμάχους στρατιώτες, Αλβανούς και Σλάβους, εγκατέστησε αυτός στην Ηπειρο. Εγκαταστάθηκαν άραγε και στην επαρχία μας; Δεν έχουμε μαρτυρία περί τούτου και οι μέχρι τώρα γραφές είναι κριτικές εικονολογίες.

Αφησαν όμως και αυτοί σημάδια στη γλώσσα μας. Αρκετές λέξεις της ομιλουμένης έχουν σλαβική προέλευση και επίσης αρκετά τοπωνύμια από τη δικιά τους γλώσσα προέρχονται. Αυτό δείχνει ότι σίγουρα Σλάβοι έποικοι ήλθαν στα μέρη μας. Βουκόλοι και γεωργοί ήσαν άλλωστε οι άνθρωποι και ο τόπος μας ήταν κατάλληλος για τέτοιες ενασχολήσεις. Παράδειγμα: το τοπωνύμιο "Βιρό" (= τόπος με νερά, Σλ. VIR= πηγή) και "γρεντιά" (= ξυλοδοκός, Σλ. GREDE).

Οι Βλάχοι: Παρουσιάζονται στο ιστορικό προσκήνιο της Βαλκανικής στα υστεροβυζαντινά χρόνια [από τον 11ο μ.Χ. αιώνα και μετά], σαν νομάδες κτηνοτρόφοι, και ειρηνικά εγκαταστάθηκαν σε πολλά μέρη. Αρχικά δεν ήσαν χριστιανοί, αλλά λίγο λίγο δέχτηκαν τη νέα θρησκεία.

Η γλώσσα τους είναι ένα κράμα από λέξεις με ρίζες κύρια λατινικές, ελληνικές, ρουμανικές και λιγότερες σλαβικές, αρβανίτικες, κ.α., αλλά ειπωμένες με ένα τρόπο, που ταιριάζει αρκετά με τη σημερινή ρουμανική γλώσσα. Πολλές λέξεις του ποιμενικού βίου, καθώς και μερικά τοπωνύμια, έχουν σχέση με τη βλαχική διάλεκτο. Δεν είναι όμως εύκολο να ξεχωρίσει κανείς αν οι λέξεις αυτές ξέμειναν από τους Λατίνους ή καθιερώθηκαν αργότερα από βλάχικη επιρροή.

Στα μέρη μας εγκαταστάθηκαν Βλάχοι. Η γειτονική βλαχόφωνη "Φούρκα" αυτό δείχνει. Οντας μάλιστα νομάδες κτηνοτρόφοι, πριν τη μόνιμη εγκατάστασή τους σε χωριά, πάντα προτιμούσαν για τις θερινές βοσκές των κοπαδιών τα καλά βοσκοτόπια των βουνών μας. Ακόμη και μέχρι σήμερα πολλοί τσελιγκάδες νομάδες βοσκοί είναι βλαχόφωνοι.

Οι Τούρκοι: Από τις ιστορικές γραφές μαθαίνουμε ότι στα μέρη μας δεν εγκαταστάθηκαν Τούρκοι, εκτός από μία παροικία μουσουλμάνων, όχι Τούρκων κατ'ανάγκη, που σιγά σιγά εμφανίσθηκε στην πόλη της Κόνιτσας. Δεν επήλθε φυλετική επιμειξία μαζί τους, κυρίως λόγω της θρησκευτικής διαφοροποίησης. Η πολύχρονη όμως εξουσία τους άφησε αρκετές λέξεις της καθημερινής ζωής και λιγοστά τοπωνύμια, πχ "Ταμπούρι" (= οχυρό, Τουρκ. TABUR).

Σημάδια αρχαίας λατρείας στη Δροσοπηγή

Προλεγόμενα

Διερευνώντας τα τοπωνύμια του χωριού, όπως αυτά αναλύονται στο κεφάλαιο "Καντσίκου τοπωνυμικό", μεγάλη εντύπωση κάνουν μερικά, που το θέμα τους είναι καθαρά αρχαιοελληνικό ή λατινικό, και μπορούν, ύστερα από κάποια βαθύτερη ερμηνεία, να δείξουν ότι κρύβουν μέσα τους στοιχεία λατρευτικά, τα οποία έχουν σχέση με τις δοξασίες και τις τελετές των αρχαίων Ελλήνων.

Ανέκαθεν κατοικημένος από ελληνικές φυλές ο τόπος μας, που ανήκαν στη μεγάλη Δωρική ομοφυλία, σίγουρα δεν θα διέφερε πολύ στα ήθη, έθιμα, θεότητες και λατρευτικούς τύπους, από τα άλλα γειτονικά ελληνικά φύλα, Ηπειρωτικά και Μακεδονικά, όπως αυτά μνημονεύονται στην ιστορία.

Αναφερόμαστε εδώ στα χρόνια της κλασικής Ελλάδας και μετέπειτα, μέχρι τη Ρωμαιοκρατία. Είναι βέβαιο ότι τα μέρη μας ποτέ στην ιστορική τους διαδρομή δεν ήσαν κενά από ανθρώπους. Πάντα κάποιοι τα κατοικούσαν και οπωσδήποτε αυτοί είχαν κοινότητα πεποιθήσεων και δοξασιών με τους γείτονές τους. Είναι γνωστό ότι η επαφή και κοινωνία ανθρώπων γειτονικών τόπων δημιουργεί με το πέρασμα του χρόνου κοινές αντιλήψεις σε πολλά θέματα του ανθρώπινου βίου. Για την εποχή που αναφερόμαστε εδώ, οι κοινές θρησκευτικές πεποιθήσεις και τελετουργίες είχαν καθιερωθεί πλέον σε όλα τα ελληνικά φύλα. Αλλωστε, η αποδοχή ή όχι των κοινών θεών, Ολυμπίων και μη, είναι ένα από τα κριτήρια, που χρησιμοποιούνται για να χαρακτηριστεί κάποιος Έλληνας ή Βάρβαρος και να γίνει δεκτός στους Ολυμπιακούς αγώνες.

Είναι μαρτυρημένο από την ιστορία ότι Ηπειρώτες και Μακεδόνες λάτρευαν τους ίδιους με τους νοτιοελληνες θεούς, παρ'όλο που μερικοί ψάχνουν ακόμη να βρουν θεότητες, που τοπικά μόνο λατρεύονταν, για να αποδείξουν το αντίθετο και να αμφισβητήσουν την ελληνικότητα Ηπειρωτών και Μακεδόνων. Τα όσα όμως μνημεία και ευρήματα η αρχαιολογική έρευνα έφερε στο φως δεν τους δικαιώνουν και τα αναθήματα των ναών που αποκαλύπτονται στους ίδιους θεούς αφιερώνονται. Γι'αυτούς τους λίγους ταλαντευόμενους γράφουμε εδώ όσα ο Smith σημειώνει emphaticά: "Δεν έχουμε πια το δικαίωμα να θεωρούμε τους Ηπειρώτες λαό ξένο από τους Έλληνες στα αισθήματα και στη γλώσσα. Ήταν φυλή ελληνική, συγγενική με τις άλλες, που έμεινε όμως κατώτερη από εκείνες στην εξέλιξη του πολιτισμού".

Αναφερόμαστε συχνά εδώ στους Μακεδόνες, γιατί η επαρχία μας γειτονεύει μ'αυτούς και δεν είναι ξεκάθαρα τα όρια εξάπλωσης¹ των Ηπειρωτικών φυλών, όπως ο Στράβων αναφέρει. Οι Ορέστες μάλιστα, που κατοικούσαν την περιοχή του σημερινού νομού Καστοριάς, συχνά αναφέρονται σαν Ηπειρώτες και σα Μακεδόνες, και σ'αυτό το φύλο μάλλον ανήκαν οι τοτινοί κάτοικοι του χώρου μας. Απ'εδώ πηγάζει η ανάγκη για την

(1) Ο Στράβων γράφει: "Διά γαρ την επιφάνειάν τε και την επικράτειαν των Θετταλών και των Μακεδόνων, οι πλησιάζοντες αυτοίς μάλιστα των Ηπειρωτών, οι μιν εκόντες οι δ'ακόντες, μέρη καθίσταντο Θετταλών ή Μακεδόνων..."

κοινή αναφορά στα δύο αυτά ελληνικά φύλα.

Η διαφορά ανάμεσα στα βόρεια και νότια ελληνικά φύλα ήταν το πολιτιστικό τους επίπεδο. Οι νοτιοέλληνες ανέπτυξαν υπέρλαμπρο πολιτισμό, γνωστό σ'όλο τον κόσμο, που τον γέννησαν και τον τροφοδότησαν ιστορικές αιτίες και συγκυρίες, όπως ο αποικισμός, η ανάπτυξη της βιοτεχνίας, η άνοδος των εμπορικών ανταλλαγών, η πρόοδος στις θαλάσσιες μεταφορές, κλπ. Στους βορειοέλληνες όμως δεν έχουμε γρήγορη πολιτιστική ανάπτυξη. Οι Μακεδόνες σε κάποια στιγμή της ιστορικής τους εξέλιξης, από το Φίλιππο, τον Αλέξανδρο και μετέπειτα, ξέφυγαν από την αφάνεια, ανέβηκαν πολιτιστικά, έγιναν μεγάλη δύναμη και έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην ελληνική ιστορία.

Τα Ηπειρωτικά φύλα όμως, ίσως λόγω και του άγονου της περιοχής των, δεν είχαν την εύνοια της ιστορίας για μια παρόμοια φωτεινή ιστορική και πολιτιστική πορεία. Κτηνοτρόφοι και αγρότες ορεινών περιοχών, με μικρή παραγωγή και εισοδήματα, οι αρχαίοι κάτοικοι της επαρχίας μας σίγουρα δεν είχαν ό,τι χρειάζεται για την οικονομική πρώτα και κατόπιν την πολιτιστική ανάπτυξή τους.

Γέμιζαν όμως το χώρο με τη φυλετική τους ελληνικότητα, δεχόμενοι την πολιτιστική επίδραση των νοτιελλήνων και αργότερα των Μακεδόνων. Γι' αυτό, είπαμε παραπάνω, ότι τουλάχιστον στις θρησκευτικές τους δοξασίες και τελετές, οι αρχαίοι κάτοικοι του τόπου μας είχαν και έκαναν τα ίδια πράγματα με τους υπόλοιπους Έλληνες. Ίσως να ήταν λιγότερο κοινωνικοί και εκπολιτισμένοι και πολλές φορές να συμπεριφέρονταν κατά τρόπο αγροίκο, ίδιο όλων των ορεσιβίων απομονωμένων ανθρώπων, και έτσι τους χαρακτηρίζουν πολλές αρχαίες γραφές. Κανείς όμως δεν τους αναφέρει σαν "μη Έλληνες".

Έχουμε τη γνώμη ότι αυτό οφείλεται κυρίως σε δύο λόγους. Ο ένας είναι η κοινή *Ελληνική γλώσσα*, έστω και αν στα μέρη μας τη μιλούσαν πιθανώς κάπως ιδιωματικά, λόγω της απομόνωσης και απόστασης. Ο άλλος σίγουρα είναι η κοινή *θρησκεία*. Η κοινότητα των θεών και λατρειών ήταν καταλυτικό στοιχείο της φυλετικής ελληνικής ταυτότητας των ανθρώπων της περιοχής μας.

Στα μέρη μας θα λατρεύτηκαν όλοι οι θεοί, θεότητες, ημίθεοι, ήρωες της αρχαίας Ελλάδας, αλλά προ πάντων πρέπει να λατρεύτηκαν εκείνοι που έχουν σχέση με το βουκολικό και αγροτικό βίο. Αναφέρουμε ενδεικτικά τον Πάνα και το Βάκχο (Διόνυσο). Βοσκοί και καλλιεργητές της γης ήταν οι άνθρωποι, τέτοιους θεούς θα λάτρευαν και αυτών την εύνοια θα επιζητούσαν, για να είναι καλά και παραγωγικά τα ζωντανά τους και καρπερή η γη, αφού μόνο από αυτά τρέφονταν και ζούσαν.

Οι κατακτητές Ρωμαίοι, μετά τον 2ο π.Χ. αιώνα, όχι μόνο δεν έφεραν καινούριους θεούς στην Ανατολή, αλλά δέχτηκαν όλους τους ελληνικούς θεούς και μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις επέβαλαν και επισημοποίησαν τη λατρεία των, πχ τον Πάνα. Αυτό το γίνεσθαι συνέβαινε επί αιώνες, μέχρι την πλήρη επικράτηση της νέας θρησκείας, του χριστιανισμού, και ασφαλώς κάπου έπρεπε να αφήσει αχνάρια, τουλάχιστον μερικά τοπωνύμια, αφού ναοί και ιερά στον τόπο μας δεν αποκαλύφθηκαν.

Έχουμε τη γνώμη ότι ο Χριστιανισμός πολύ αργά επικράτησε στα μέρη μας. Ίσως γύρω στους μεσοβυζαντινούς χρόνους, οπότε μαζί με τον εκχριστιανισμό των Σλάβων έγιναν χριστιανοί και οι ορεσίβιοι Έλληνες, για τους ίδιους ακριβώς λόγους, που παραπάνω αναφέρουμε για την πολιτιστική καθυστέρηση του τόπου μας κατά την κλασική αρχαιότητα και μετά. Δεν άλλαξαν, ούτε οι παραγωγικές, ούτε οι μορφωτικές συνθήκες των αυτοχθόνων, και επί πλέον ο χριστιανισμός ήταν μια θρησκεία και ένα νέο εκπολιτιστικό στοιχείο, που ερχόταν πάλι από τους περισσότερο πολιτισμένους νότιους και μακεδόνες

(2) "Η δύση της Δύσης", του Λαυρέντιου Γκέμερεϋ, σελ. 117 και 127.

Ελληνες. Είναι ιστορικά μαρτυρημένο ότι οι αγροτοκτηνοτροφικοί πληθυσμοί είναι περισσότερο πιστοί στις παλιές παραδόσεις, και τότε και τώρα, και με δυσκολία δέχονται αλλαγές στα καθιερωμένα, πολλώ μάλλον όταν αυτά είναι οι ίδιοι οι θεοί των.

Κάναμε όλη την παραπάνω σύντομη ιστορική αναδρομή, κινούμενοι από τη σκέψη ότι δεν μπορεί μια τόσο μακράιωνη θρησκευτική, λατρευτική και πολιτιστική κοινωνική διεργασία να μην αφήσει πουθενά ίχνη. Κάποια ήθη, έθιμα, λατρευτικοί τύποι τελετών, και ίσως τοπωνύμια, που πιθανώς να σχετίζονται με αυτά, πρέπει να διασώθηκαν. Η λατρευτική ταύτιση της ρωμαϊκής ανατολής, πριν τον εκχριστιανισμό της, με τις αρχαιοελληνικές θεότητες είναι ένα στοιχείο με ιδιαίτερο βάρος, που διαχρονικά συνέτεινε στο να διατηρηθούν οι λατρευτικοί τύποι και κανόνες πολλούς αιώνες. Κάτι έπρεπε να μείνει από όλα αυτά τα δρώμενα, πχ αυτούσιες αρχαιοελληνικές ή λατινικές λέξεις, έθιμα Ελληνικά ή Ρωμαϊκά, πρωτοβυζαντινές και μεσοβυζαντινές συνήθειες και ήθη, κλπ. Ψάχνοντας κανείς όλο και κάτι βρίσκει, αρκεί να έχει παρατηρητικότητα και κριτικό μυαλό.

Για τα ήθη, έθιμα κλπ, που από εκείνους τους καιρούς κληρονομήσαμε ή που αίρουν εκείθεν την καταγωγή τους, πολλοί έγραψαν και θα εξακολουθήσουν να γράφουν. Δεν θα ασχοληθούμε με αυτά εδώ, γιατί λίγο πολύ όλοι τα ξέρουμε και μάλιστα νοιώθουμε κιόλας την προέλευσή τους. Θα ασχοληθούμε διεξοδικά μόνο με δύο τοπωνύμια, τα οποία υπάρχουν στη Δροσοπηγή, σε συσχέτιση με τη χρήση και λειτουργία των χώρων αυτών, που θυμίζουν έντονα αρχαία καταβολή. Οι τοπωνυμίες αυτές είναι:

Η Ριπανά [προφέρεται: Στ' Ριπάνα ή Στ' Ριπανά].

Στα Ελληνικά, Λατινικά, Σλάβικα, Αρβανίτικα και στη Βλάχικη διάλεκτο το θέμα "ραπαν-" ή "ριπαν-" έχει σχέση με το γνωστό φατό ρεπάνι. Μάλλον δεν μπορεί να συνδεθεί αυτό με την περιοχή, γιατί σε υψόμετρο 1700 m και πλέον δεν αναμένει κανείς να υπάρχουν ρεπάνια.

Υπάρχει όμως μια βαθύτερη ετυμολογία, που έχει σχέση με όσα παραπάνω ιστορικά αναφέρουμε, αλλά και με τη χρήση και λειτουργία της θέσης. Είναι μέρος λίγο χαμηλότερα από την κορυφή "Ταμπούρι", που το μοιράζονται τα χωριά Φούρκα και Δροσοπηγή, εξαιρετος λιβαδοτόπος για τη βόσκηση προβάτων. Ανέκαθεν οι νομάδες βοσκοί ερίζουν για το ποιος θα βοσκήσει εκεί τα κοπάδια του. Ετσι ασφαλώς θα λειτουργούσε και σ' εκείνους τους απώτερους χρόνους, και λογικό είναι να υποθέσουμε ότι οι γηγενείς πίστευαν πως σε ένα τέτοιο τόπο κατοικεί ο Πάνας, ο τραγόπους θεός των βοσκών.

Η μυθολογία άλλωστε θέλει τον Πάνα να κατοικεί σε βουνοκορφές, κοιλάδες και βοσκοτόπια, παίζοντας το βουκολικό αυλό και προστατεύοντας τα ποίμνια. Είναι πολύ πιθανό ότι αυτή τη δοξασία τη διέσωσε η τοπική ελληνική παράδοση, αφού έχει να κάνει με θεότητα του ποιμενικού βίου, μέχρι που Αρβανίτες έποικοι ή νομάδες βοσκοί, στα χρόνια του μεσαίωνα, αποδίδοντας στη γλώσσα τους την παράδοση των γηγενών, ονόμασαν τη θέση RRIPANA, που σημαίνει "τόπο όπου κατοικεί ο Πάνας".

Πιο αναλυτικά: Αρβ. RRI (= κάθομαι, μένω, παραμένω, κατοικώ) και Ελλ. "Πάνας" > Λατ. PAN > Αρβ. PANA. Εξ αυτών Αρβ. RRIPANA > Ριπάνα (= διαμονή του Πάνα). Το πολύ έντονο και μακρόσυρτο Ρ στην προφορά της λέξης Ριπάνα φανερώνει το διπλό [Ρρ] και δείχνει ότι στέκουν τα παραπάνω.

Η παρουσία του ναού του Προφήτη Ηλία στην πλησιόχωρη κορυφή του Αϊλιά, πιθανώς να είναι χριστιανική υλοποίηση αυτού του μακρινού απόηχου, ότι δηλ. εδώ κάπου κατοικούσε κάποιος θεός. Μάλλον και η θέση "Ριπάν" στη γειτονική Λυκόρραχη, την ίδια σημασία έχει.

Σημειώνουμε ότι ο Όμηρος περιγράφει τον Πάνα με δύο κέρατα, τραγίσια πόδια, με ανθρωπόμορφο σώμα μέχρι τη μέση και ιδιαίτερα θορυβώδη. Είναι θεός Αρκαδικής προέλευσης, αλλά η λατρεία του ήταν πανελλήνια. Λατρεύτηκε μάλιστα και εκτός Ελλάδος, στη Μ. Ασία, Αίγυπτο, Ιταλία, Ιλλυρία και αλλού. Ιδιότητες που του αποδίδουν είναι: α) του ποιμένα και του προστάτη των κοπαδιών και γενικά των ζώων, β) του αγρονόμου, και γ) του κυνηγού, όχι μόνο ζώων αλλά και των Νυμφών.

Πρέπει να αναφερθεί προς συσχετισμό, ότι υπάρχει τοπωνυμία "Χαρίτω", ένα εξαίσιο μέρος λίγο μακρύτερα, που εξηγείται από το Ελλ. "χάρις". Ξέρουμε ότι οι Χάριτες και οι Νύμφες ήσαν πανέμορφες κόρες, και μάλλον δεν είναι τυχαία η παρουσία της λέξης αυτής σαν τοπωνυμίας, εκεί όπου και το όνομα του Πάνα απαντάται, γιατί αυτός ερωτοτροπούσε με τις Νύμφες. Τον Πάνα και το Βάκχο πάντα τους συνταίριαζαν και τους απεικόνιζαν μαζί με τις Νύμφες.

Επιβιώσεις της παραπάνω μορφής του Πάνα σώθηκαν στη νεοελληνική λαϊκή παράδοση και είναι εμφανείς σε όλες σχεδόν τις παγανιστικές τελετές, που από καταβολής γίνονται στην περιοχή μας, αν και κατά το δυνατό έχουν μεταμφιεστεί σε χριστιανικές γιορτές, παρ'όλο ότι είναι ασυμβίβαστες με το χριστιανισμό.

Του Βάκχου το αλώνι [προφέρεται: Στ'Βάκχ' τ' αλώνι ή Στ' Βάκχ']

Σημαίνει ό,τι ακριβώς λέγει, δηλ. του Βάκχου το αλώνι και δείχνει κυριότητα. Είναι θέση μέσα στο χωριό. Βρίσκεται στη μέση της κορυφής του χωριού, πάνω σε μια έξαρση εδαφική, έτσι ώστε να είναι ορατό και από τα δύο μέρη, στα οποία η εδαφική προβολή χωρίζει το χωριό. Από εκεί βλέπει κανείς όλο το γήπεδο του οικισμού και ακούγεται από όλο το χωριό, όταν φωνάζει ή τραγουδάει. Το διαμορφωμένο πλάτωμα (αλώνι) είναι κατάλληλο για κάθε χορευτική ή πανηγυριώτικη τελετή.

Είναι μαρτυρημένο ότι σ'αυτό το χώρο, μέχρι και το 1940 περίπου, από κάποια ακαθόριστη μακρινή παράδοση, γίνονταν όλες οι τελετές και υποχρεωτικά περνούσαν από εκεί οι παρέες, που μιμούνταν παγανιστικά αρχαία έθιμα και με τα δρώμενα προσπαθούσαν να διεγείρουν την ευγονία, την ευκαρπία και την παραγωγικότητα της γης και των ζωντανών. Τέτοιες τελετές γίνονταν πολλές, με όλες τις θορυβώδεις τραγόμορφες αμφιέσεις, που θυμίζουν τον Πάνα και με προσωπιδοφόρους βωμολόχους άνδρες, που μιμούνται βακχικές πράξεις, κρατώντας ράβδους (κλίτσες) κατ'αναλογία προς τον Διονυσιακό θυρσό και ανάβοντας φωτιές.

Ολες αυτές οι τελετές γίνονταν από τα τέλη του Δεκέμβρη μέχρι την αρχή του Απρίλη μήνα και κάθε χρόνο, εποχή η οποία ταυτίζεται πλήρως με την αντίστοιχη περίοδο που στην αρχαιότητα τελούνταν όλες οι Διονυσιακές γιορτές. Υπάρχει σύμπτωση της βαθύτερης ουσίας και του χρόνου, των κατ'έθιμο πλέον "δρώμενων" με τα αρχαιοελληνικά Διονυσιακά "τελούμενα".

Εκτός από τα παραπάνω, ανέκαθεν ο χώρος αυτός ήταν τόπος όπου αποκλειστικώς συγκεντρώνονταν τα κορίτσια του χωριού και ομαδικά, είτε τις γιορτές, είτε τα δειλινά των καθημερινών ημερών, τραγουδούσαν και χόρευαν, χωρίς την παρουσία αγοριών ή ανδρών. Ήταν μια παμπάλαια παράδοση, που τηρήθηκε αμετάβλητη μέχρι τα τωρινά χρόνια και μάλλον θα είναι κατάλοιπο του χορού των αρχαίων βακχίδων ή μαινάδων, των γυναικών που τιμώντας το Βάκχο, έφταναν σε έκσταση από το χορό, το τραγούδι και την οινοποσία.

Όλα αυτά δείχνουν ότι στο απώτερο εκείνο παρελθόν στο χώρο της Δροσοπηγής λατρεύτηκε πολύ από τους αυτόχθονες ο Βάκχος [Διόνυσος], ο δημοφιλής θεός της αμπέλου, του οίνου, της χαράς και σε ευρύτερη έννοια ο θεός της δημιουργικής δύναμης

που γονιμοποιούσε τη φύση. Ήταν θεός ιδιαίτερα προσιτός και αγαπητός, γνωστός σε όλους τους Έλληνες, αλλά και σε άλλους λαούς. Λατρεύτηκε με πολύ πάθος από τους αγροτοκτηνοτροφικούς πληθυσμούς, λόγω των χαρισμάτων με τα οποία τον είχαν προικίσει.

Διόνυσος χωρίς κλήματα δεν γίνεται. Στην περιοχή της Δροσοπηγής καλλιεργούνταν η άμπελος. Στα χρόνια πριν το 1927, οπότε η φυλλοξήρα εξαφάνισε όλα τα παλιά κλήματα, η έκταση των αμπελιών ήταν αρκετές εκατοντάδες στρέμματα. Η ύπαρξη του τοπωνυμίου "Παλιάμπελα" και της καθαρώς λατινικής τοπωνυμίας "Πέβιτα" ή "Στ'ς Πέβιτις", που σημαίνει "Στα αμπέλια", [Λατ. RE(R) (= στα) και VITIS (= κλήμα, άμπελος)], στο κέντρο της αμπελουργικής περιοχής, φανερώνει ότι η άμπελος καλλιεργούνταν στον τόπο μας, αν όχι παλιότερα, τουλάχιστον από τους ρωμαϊκούς ή πρωτοβυζαντινούς χρόνους, όταν η λατινική ήταν η επίσημη κρατική γλώσσα και οι Διονυσιακές γιορτές ήσαν ακόμη στην ακμή τους. Όλα αυτά τα γεγονότα συσχετίζουν το Βάκχο, το τοπωνύμιο, την άμπελο και τον οίνο.

Ετυμολογικά δεν υπάρχει σε καμιά από τις προαναφερθείσες γλώσσες άλλο θέμα ΒΑΚΧ-, το οποίο να σημαίνει κάτι άλλο, εκτός από το Ελ. "Βάκχος" ή το Λατ. BACCUS, που είναι το άλλο όνομα του θεού Διονύσου.

Όλα τα παραπάνω γραμματολογικά και πραγματολογικά στοιχεία, καθώς και η χρήση, η λειτουργία και η λατρευτική ιστορία της θέσης, στηρίζουν την εξήγηση ότι το τοπωνύμιο ήταν τόπος λατρείας του Βάκχου.

Συμπεραίνεται λοιπόν ότι η ύπαρξη των δύο παραπάνω τοπωνυμίων και η ερμηνεία που δόθηκε σ' αυτά, αποτελεί μια σοβαρή γλωσσική μαρτυρία ότι το μέρος, όπου βρίσκεται ο σημερινός οικισμός της Δροσοπηγής, κατοικούνταν από τους αρχαίους χρόνους, όταν ακόμη η λατρεία του Βάκχου και του Πάνα ήταν διαδεδομένη.

Ιχνηλατώντας την ιστορία της Δροσοπηγής

α) Αρχαία περίοδος - [Ελλάδα - Ρώμη]

Ιστορικές μαρτυρίες ή ευρήματα¹, που να αναφέρονται ειδικά στον τόπο μας δεν υπάρχουν και αυτό είναι σε όλους γνωστό. Γι' αυτό, με βάση τη σπουδαιότητα της θέσης και τα στοιχεία που αντλούμε από τα τοπωνύμια, σε συσχέτιση με το κεφάλαιο "Γενικό ιστορικό πλαίσιο", θα μπορούσε κανείς να φαντασθεί και να περιγράψει ως εξής την ανάπτυξη του οικισμού, από τους ιστορικούς περίπου χρόνους και μετά:

Οι πρώτοι Έλληνες κάτοικοι, Ορέστες Ηπειρώτες ή Μακεδόνες ήσαν αυτοί, ήλθαν εδώ και αναγκαστικά έγιναν κτηνοτρόφοι αιγοπροβάτων ή βουκόλοι. Εγκαταστάθηκαν διασπαρτα με τα ποιμνιά τους στα καλά και άφθονα βοσκοτόπια, από τα χαμηλώματα κοντά στο ποτάμι, μέχρι τα ψηλώματα. Μαζί διέμεναν και οι οικογένειές τους σε πρόχειρες ή μονιμότερες καλύβες, ασχολούμενες με εργασίες του ποιμενικού βίου.

Αυτή όμως η διασπορά δυσκόλευε την έμφυτη ανάγκη για επαφή και επικοινωνία των ανθρώπων και έκανε προβληματική την επιβίωσή των. Η ανάγκη λοιπόν του κοινωνικού βίου, η δυσκολία στη μετακίνηση των οικογενειών από τα χαμηλώματα στα ψηλώματα και τανάπαλιν ανάλογα με την εποχή, και λόγοι συλλογικής προστασίας από κάθε λογής κινδύνους, ώθησε αυτούς τους ανθρώπους να αναζητήσουν κάποια θέση, όπου να

(1) Διάσπαρτα νομίσματα με γραφή "ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ" ευρέθησαν στη θέση Μέκα, όταν προ ετών έγινε εκεί κάποια κατολίπηση. Επίσης νομίσματα με ένδειξη "ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ" βρέθηκαν στη θέση του σημερινού χωριού Κεφαλοχώρι, ακριβώς απέναντι από τη θέση Τέρνια.

φτιάξουν ένα μόνιμο οικισμό και να εγκαταστήσουν τις οικογένειές τους.

Αρχικά, φυλετικά συγγενείς οικογένειες, που αποτελούσαν όλες μαζί μια πατριά, συγκεντρώθηκαν σε κάποιες βολικές τοποθεσίες και δημιούργησαν μικροοικισμούς. Τέτοιες θέσεις στον τόπο μας είναι: η *Ντριγκουντίνη*, οι *Αμανίκες*, οι *Πάτρες*, το *Παλιοχώρι*, το *Λιασιώτικο*.

Η κοινωνική εξέλιξη και η εξ αυτής ανάγκη επαφής με άλλες φάρες, καθώς και η μείζονα ασφάλεια των μελών, είχαν σαν συνέπεια την εγκατάλειψη των μικροοικισμών αυτών και τη δημιουργία μικρών χωριών, με πιο σύνθετη πληθυσμιακή δομή, από πολλές φυλές μαζί.

Αλλά και αυτά τα μικροχώρια ή παλιοχώρια με τον καιρό εξαφανίστηκαν. Η οργάνωση του κοινωνικού βίου, που έφερε και επέβαλλε η εξελικτική πορεία, ανάγκασε, άλλοτε ειρηνικά και άλλοτε ύστερα από βίαια γεγονότα, τους κατοίκους των γειτονικών μικροχωριών να μαζευτούν σε ένα εξ αυτών. Έτσι προέκυψαν τα χωριά, με τη μορφή που έφθασαν μέχρι τη γενεά μας.

Αυτό συνέβει και με το χωριό μας. Φαίνεται ότι διάλεξαν, σε κάποια φάση της εξέλιξής τους, τη σημερινή θέση του Κάντσικου, και μαζεύτηκαν εκεί κτίζοντας μονιμότερα οικήματα. Πρώτα δημιουργήθηκε ένα μικρό χωριό, το οποίο ονόμασαν *Χώρα* (= χωριό, μεγάλο οικισμό), με τη σημασία που λέγεται και νοείται η λέξη αυτή και στα ελληνικά νησιά.

Μαρτυρία αυτού του ονόματος σώζεται σήμερα στη φράση "*της Χώρας το πηγάδι*", που λέγεται για την κεντρική βρύση στο μεσοχώρι.

Οι λόγοι αυτής της επιλογής της *Χώρας* έχουν να κάνουν με τον ποιμενικό βίο των τότε ανθρώπων, και σχετίζονται με τις ανάγκες και τη σκέψη εκείνων των πρωτοοικιστών της. Κατά τη γνώμη μας οι παρακάτω είναι οι περισσότερο σημαντικοί:

αα) Η τοποθεσία είχε μια πηγή με άφθονο και εκλεκτό νερό, στοιχείο άκρως απαραίτητο για κάθε χωριό.

ββ) Η θέση βρισκόταν στο μέσο του πρηνούς του όρους *Οχυρό*². Έτσι από εκεί εύκολα είχαν πρόσβαση και στα χαμηλώματα (χειμαδιά) και στα ψηλώματα (βοσκοτόπια), όπου είχαν τα ποιμνιά τους ανάλογα με την εποχή.

γγ) Το σπουδαιότερο όμως όλων ήταν ότι η θέση παρείχε ασφάλεια, ήταν δηλ. από τη φύση της οχυρός τόπος, γιατί ακριβώς από πάνω της στέκει, εν είδει ακροπόλεως, η βραχώδης και απόκρημνη κορυφή *Ταντραφλιά*. Αυτή έχει νερό και μία μόνο βατή προσπέλαση. Εκεί μπορούσαν να καταφύγουν και να αμυνθούν σε ώρα κινδύνου.

δδ) Το μέρος είχε πλατώματα, όπου μπορούσε ικανοποιητικά να κτισθεί και να αναπτυχθεί το χωριό, με όλες τις αναγκαίες λειτουργίες του.

Τα σπίτια του οικισμού απλώνονταν αρχικά στο γερό και στεγνό πλάτωμα πάνω από το σημερινό Κάντσικο, εκεί όπου είναι τώρα η γειτονιά *Κρύηδες* και όπου υπάρχουν αρκετές αχυρώνες. Αυτό το πρωτοχώρι υδρευόταν άνετα από την πηγή "*Καλάμι*". Η σχεδόν επίπεδη έκταση στους πρόποδες του τωρινού χωριού ήταν τόπος βαρικός, γεμάτος καλάμια. Σιγά σιγά επεκτάθηκε ο οικισμός προς τα εκεί, όπως παρακάτω αναφέρουμε, και δημιουργήθηκε η κάτω γειτονιά, γύρω στη σημερινή κεντρική βρύση.

Η *Χώρα* μάλλον έζησε πολλά χρόνια, γιατί γρήγορες και θεμελιακές αλλαγές στον απόμακρο τόπο μας σπάνια συνέβαιναν. Φαίνεται πως στη φτωχή πάντα επαρχία μας, που λίγους μπορεί να θρέψει, και ειδικότερα στις Β και Α πλαγιές του όρους *Οχυρό*, για μια

(2) Η λέξη Ταμπούρι σημαίνει οχυρό. Στα Τουρκ. TAMBUR (= οχυρό, οχύρωμα). Οι γείτονες Φουρκιώτες και Κερασοβίτες λένε Ταμπούρι μόνον την κορυφή, ενώ το βουνό το λένε "*Βέργο*" (= οχυρό), γιατί το Λατ. θέμα BURG ή BERG (= οχυρό).

σειρά αιώνες, δεν αναπτύχθηκε άλλο χωριό. Έτσι η Χώρα διατηρήθηκε και μεγάλωσε, όντας πάντα κλειστή κοινωνία, χωρίς να παραστεί ανάγκη να αλλάξει όνομα, ώστε να ξεχωρίζει από κάποια άλλη χώρα.

Στο μεταξύ, οι μόνιμοι πλέον κάτοικοι του οικισμού ασχολήθηκαν και με τη γεωργία, η οποία προϋποθέτει πάντα μόνιμη εγκατάσταση. Το πεδίο όμως που ορίζει το τόξο των σημερινών θέσεων Κάμπος προς Παπασίμη και Μότσιαλη ήταν βαρικός τόπος, γεμάτος καλάμια. Οι πηγές Χώρας, Τζίκα, Πηγαδούλι, Καλάμι και άλλες εποχιακές αναβλύσεις το τροφοδοτούσαν με νερό. Αποψίλωσαν αυτά τα ισώματα, δηλ. τα σημερινά σελιά, επέκτειναν προς τα εκεί τον οικισμό και ανέπτυξαν ποτιστικές καλλιέργειες, κυρίως λαχανικών [κράμβες, πράσα], για τις ανάγκες τους και μόνο. Οι τοπωνυμίες "Σ'Κήπ'ς", "Κάμπος", "Ναχούτσα", αυτό μαρτυρούν.

Σε λίγο εισάγεται και η αμπελοκαλλιέργεια. Πρέπει αυτό να έγινε μέχρι αυτήν την περίοδο, γιατί το Ελλ. τοπωνύμιο "Παλιάμπελα" και κυρίως οι καθαρά λατινικές τοπωνυμίες "Στ'ς Παλιοπέβιτις" και "Στ'ς Πέβιτις" (= στα αμπέλια), οριοθετούν χρονικά την εμφάνιση της αμπέλου. Τούτο είχε σαν συνέπεια, όταν ειδωθεί στα πλαίσια της κλειστής οικιακής οικονομίας, όπου καθένας παράγει ό,τι μπορεί μόνος του για να καλύψει τις ανάγκες του, να παρακινήσει τους οικιστές να ασχοληθούν και με την βαρελοποιία, ένα επάγγελμα ευρύτατα διαδεδομένο στο χωριό μέχρι τα μέσα του 19ου μ.Χ. αιώνα.

Στη Χώρα αναπτύχθηκε ο κοινωνικός βίος και οι ανθρώπινες σχέσεις μεταξύ των οικιστών της. Αυτής της συλλογικής διαβίωσης και επαφής κύρια έκφραση ήσαν οι κοινές θρησκευτικές λατρείες. Βουκόλοι και γεωργοί ήσαν οι άνθρωποι και σε βουνά κατοικούσαν, γι'αυτό λάτρεψαν πολύ τον Πάνα, τον τραγόμορφο θεό των βοσκών, τον Βάκχο, το θεό της χαράς, του οίνου και της δύναμης που χονδροποιεί τη φύση, τις Νύμφες, οι οποίες πάντα σχετίζονται με τους παραπάνω δύο θεούς και πιθανώς τις Πότνιες θεές Δήμητρα και Περσεφόνη, που προστάτευαν τη γεωργία και τη βλάστηση.

Αυτό δείχνουν ξεκάθαρα οι τοπωνυμίες "Ριπάνα" (=διαμονή του Πάνα, Αρβ. RRI PANA), "Στ' Βάκχ'" (= στου Βάκχου) και "Χαρίτου" (= η Χάρις, που ήταν θεά και Νύμφη).

Μάλλον, είχαν δύο ιερούς λατρευτικούς χώρους στα άκρα του οικισμού.

Ο ένας είναι εκεί, όπου υπάρχει τώρα ο ναός του Αγίου Αθανασίου, ο οποίος ίσως αντικατέστησε κάποιο αρχαίο ελληνικό βωμό, όταν έγινε ο εκχριστιανισμός των γηγενών. Οι κοντινές πηγές συμπληρώνουν το αναγκαίο σκηνικό για τη λατρεία των Νυμφών. Το εξωκλήσι αυτό είναι το πλέον παλιό³ και σεβαστό και ο Άγιος, ο "πάππος ο Νάσιος" όπως απλούστερα τον ονομάζουν, από κάποια μυστηριακή αρχαία έφεση, θεωρείται από τους χωριανούς φοβερός, δηλ. τρομάζει και τιμωρεί τους ανθρώπους. Ο τόπος εμπνέει δέος και τρόμο, ακόμη και σήμερα, στους αυτόχθονες, γεγονός που μας κάνει να σκεφθούμε ότι πιθανώς εδώ ήταν το πρώτο νεκροταφείο του χωριού.

Τον Άγιο όλοι τον φοβούνται. Γιατί; Μήπως αυτό έχει σχέση με τον πανικό, που ο αρχαίος Πάνας προκαλούσε;

Ο δεύτερος τόπος είναι η θέση "Τ'Βάκχ'", όπου φαίνεται ήταν βωμός του Βάκχου ή Διονύσου. Ο βωμός χάθηκε, αλλά έφθασε μέχρι εμάς η λατρευτική αυτή ονομασία, η οποία στο κεφάλαιο "Σημάδια αρχαίας λατρείας στη Δροσοπηγή" αναλύεται διεξοδικότερα.

Σωστό είναι να υποθέσουμε ότι η Δήμητρα, θεά της γεωργίας και η κόρη της Περσεφόνη, θεά της βλάστησης και βασίλισσα του Κάτω Κόσμου, λατρεύτηκαν από τους

(3) Το σημερινό εξωκλήσι του Αγίου Αθανασίου είναι του έτους 1906. Τότε έγινε ανακατασκευή του υπάρχοντος παλαιότερου ναΐσκου.

Ελληνες πρωτοοικιστές. Είχαν επιτακτική την ανάγκη τους, γιατί ήσαν καλλιεργητές της γης. Πιθανώς να υπήρχε κάποιος βωμός στην υπερυψωμένη θέση, εκεί όπου υπάρχει σήμερα το σχολείο. Αυτή η θέση περιβάλλεται από εύφορα χωράφια, λιβάδια (σελιά), κήπους και υπάρχουν αναβλύζοντα νερά. Εύλογο είναι σε τέτοιο τόπο να υπάρχει βωμός προς τιμή των.

Μάλλον, όταν επικράτησε αργότερα ο χριστιανισμός, στο χώρο αυτόν και σε αντικατάσταση του βωμού των Ποτνίων θεών, κτίστηκε το εκκλησάκι των Εισοδίων της Θεοτόκου (Παναγιωπούλα). Ο εύβοτος πλησιόχωρος τόπος και οι αντιστοιχίες των προσώπων είναι πολύ ταιριαχτές, για να μη τολμήσει κανείς να το σκεφθεί. Με τον καιρό μεταφέρθηκε εκεί και το νεκροταφείο. Αυτό δεν έγινε τυχαία, γιατί είναι γνωστό ότι η Περσεφόνη ήταν σύζυγος του Αδη.

Οι αιώνες περνούν και οι Ρωμαίοι (Λατίνοι) κατακτητές εμφανίζονται. Δεν ξέρουμε αν το μικροχώρο μας τον ερήμωσαν το 167 π.Χ., όταν εδήωσαν τη Μολοσσία και εξαδραπόδησαν τους Μακεδόνες. Ο άγονος τόπος μας δεν είχε πολύ ενδιαφέρον γι'αυτούς και φαίνεται πως Λατίνοι έποικοι μάλλον δεν υπήρξαν. Μόνο τον έλεγχο του "περάσματος" και την είσπραξη των φόρων θα επεδίωξαν. Τα λιγοστά γνήσια λατινικά τοπωνύμια και η σημασία τους αυτό μαρτυρούν, πχ Φλιάμα (= φλόγα, ίσως σινιάλο) και Ρόγκους (= πυρά, ίσως σινιάλο).

β) Βυζαντινή περίοδος.

Ούτε και για τούτη την περίοδο έχουμε κάποια ιστορική μνημεία, για τα μέρη μας. Καμμία γραφή, πουθενά.

Με την προϋπόθεση ότι υπήρχε συνέχεια, στο χώρο και το χρόνο, του οικισμού και της παρουσίας ανθρώπων σ'αυτόν, έστω και με ακμές ή παρακμές τέτοιες, που να μη διακόπτουν την ιστορική αλληλουχία, θα λέγαμε ότι το χωριό ΧΩΡΑ εξακολουθεί να υπάρχει έχοντας δύο πλήρεις γειτονιές, τον ξηρό πανωμαχαλά και την βαρική κατωγειτονιά. Πιθανώς οι τολμηροί Έλληνες πρωτοοικιστές της κάτω βαρικής γειτονιάς, επειδή έμεναν κοντά σε τόπο καννωτό, δηλ. που νεροκρατούσε και είχε καλαμωτές, να ονοματίζονταν Κανισκιώτες και τη συνοικία τους την έλεγαν Κάνισκον⁴. Αυτοί διαμόρφωσαν τη φυσική πηγή σε βρύση, με ξύλινη υδρορροή και ποτίστρες (κανάλια) και την ονόμαζαν πηγάδι, λέξη που στην τοπική διάλεκτο σημαίνει κρήνη. Σ'αυτό το πηγάδι τα κορίτσια πήγαιναν να πάρουν νερό για λάτρα και για πόση.

Ίσως, κατά τους πρωτοβυζαντινούς χρόνους, πριν τον εκχριστιανισμό των εντοπίων και την εμφάνιση των Σλάβων, από κάποια απροσδιόριστη ιστορική συγκυρία, η οποία πρέπει λογικά να έχει σχέση με την εισβολή των "Βαρβάρων" και τα συναφή γεγονότα, στα μέρη μας εγκαταστάθηκαν Ιλλυριοί [πρόγονοι των σημερινών Αλβανών].

Αυτό τουλάχιστον πιστοποιούν τα γνήσια ιλλυρικά τοπωνύμια, των οποίων το θέμα δεν απαντάται στη σλάβικη γλώσσα, πχ "Τζίκα" (= κορίτσι), καθώς και το γειτονικό, αλβανόφωνο παλαιά, χωριό "Ζιούζιουλη". Πότε έγινε αυτή η εγκατάσταση δεν γνωρίζουμε.

Πρέπει, όμως, να υπήρχε ακόμη η θύμιση ότι ο πανωμαχαλάς ήταν ο πρώτος οικισμός του χωριού, και η κατωγειτονιά ήταν η νέα συνοικία, η οποία, με την εγκατάσταση νέων εποίκων, πρόκοψε και ξεπέρασε τον πανωμαχαλά.

Οι αλλόφωνοι Ιλλυριοί ονόμασαν Κρύηδες⁴ (= αρχικούς, πρώτους) τους πανωμα-

(4) Οι λέξεις εξηγούνται στο κεφάλαιο "Εξήγηση της λέξης Κάντσικο". Προσθέτουμε εδώ, για τη λέξη Τζουρτζουλιώτες ή Τζουρτζουλιώτες [τροπή του Υ σε ΟΥ], τον παρακάτω στίχο, που λέγουν στις φωτιές των Απόκρεω:

"...Τσαρ τσαρ τα κέδρα / πάνω Μαχαλιώτες, / κάτω Τζουρτζουλιώτες..."

χαλιώτες, και Τζουρτζουλιώτες⁴ (= βαρικούς, πηγαδίσιους) τους περί το πηγάδι κατωγει-
τονιώτες, οι οποίοι και Κανισκιώτες ελέγοντο.

Σε κάποια φάση της ιστορικής πορείας, που ο πληθυσμός αυξήθηκε και δημιουρ-
γήθηκαν νέα χωριά στην επαρχία μας, παρουσιάστηκε η ανάγκη να αλλάξει όνομα η
ΧΩΡΑ, που σήμαινε απλώς χωριό και τίποτε άλλο, για να ξεχωρίζει από τις άλλες "χώρες"
και να αναγνωρίζεται μονοσήμαντα. Το όνομα ήταν ήδη έτοιμο. Ήταν το όνομα ΚΑΝΙΣΚΟΝ
[ή Κάνσκο ή Κάντσκο] της κάτω και πιο μεγάλης πλέον συνοικίας του χωριού, το οποίο
έκτοτε καθιερώθηκε. Το όνομα ΧΩΡΑ ξεχάστηκε συν τω χρόνω και σώθηκε απομεινάρι
μόνο στην φράση "της ΧΩΡΑΣ το πηγάδι". Αυτήν την εκδοχή θεωρούμε *αρχαιότερη και
πλησιέστερη προς την αλήθεια*, χωρίς να αποκλείονται σαν πιθανές και οι λοιπές νεώτερες
ερμηνείες, που δίδονται στο ειδικό κεφάλαιο "Εξήγηση της λέξης Κάντσκο".

Αίνιγμα, που ιστορικά δεν έχει ερμηνευτεί, είναι και το επάγγελμα του κτίστη ή
μάστορα ή κούδαρη, το οποίο ασκούσαν οι κάτοικοι του χωριού, αλλά και των γύρω
μαστοροχωριών. Κάπου σ' αυτά τα μακρινά χρόνια, αν όχι παλιότερα, πρέπει να ενταχθεί
Η πληθώρα των αρχαιοελληνικών και λατινικών λέξεων, που έχουν στην συνθηματική
επαγγελματική γλώσσα τους, δηλ. στα κουδαρίτικα, δείχνει ότι ήσαν κτιστάδες από αυτά
τα απώτερα χρόνια, λαμβανομένου υπόψιν ότι οι ξένες λέξεις [σλάβικες, αλβανικές, τουρ-
κικές], που χρησιμοποιούν, είναι ελάχιστες.

Η μαστορική τέχνη ασκείται σε όλον τον ορεινό όγκο του Γράμμου [Βόϊον, στην
αρχαιότητα]. Στην ηπειρωτική κόγχη του υπάρχουν τα μαστοροχώρια της Κόνιτσας, ενώ
στην μακεδονική κόγχη είναι τα μαστοροχώρια του τωρινού Βοΐου [παλαιά Ανωσελίτσα].
Αλλά και πολλά χωριά της αλβανικής πλευράς, από Κολωνιανή μέχρι Κορυτσά, βγάζουν
μαστόρους. Είναι οι γνωστοί Κολωνιάρηδες και Κορτσάληδες μαστόροι, οι οποίοι μάλιστα
έχουν δική τους συνθηματική γλώσσα, διαφορετική από τα κουδαρίτικα.

Αυτή η συλλογικότητα στην άσκηση της μαστορικής τέχνης από αλλοεθνείς πλη-
θυσμούς, που κατοικούν στον ίδιο χώρο, μάλλον στηρίζει την άποψη ότι η κτιστική είναι
αυτογενής στα μέρη μας, οπότε και οι κουδαραίοι είναι αρχαίοι και γηγενείς, και όχι έποιοι
από τη Δ Μακεδονία, όπως τους θέλει μια άλλη εκδοχή.

Οι Σλάβοι έφθασαν στον τόπο μας κατά τα μεσοβυζαντινά χρόνια. Φαίνεται ότι για
πολλά χρόνια κατοίκησαν ειρηνικά κοντά στους αυτόχθονες ελληνόφωνες και μοιράστη-
καν τη μοίρα τους. Βοσκοί και γεωργοί ήσαν οι άνθρωποι. Το πιθανότερο είναι ότι, με το
πέραςμα του χρόνου, αφομοιώθηκαν από τους γηγενείς πλήρως, σε σημείο που τίποτε να
μη θυμίζει το πέρασμά τους. Οι λίγες τοπωνυμίες, πχ "Μέκα" (= ήπια, ομαλή), και μερικές
λέξεις της ντοπιολαλιάς, πχ "σιουμαλνώ" (= θορυβώ, θροίζω), μαρτυρούν το διάβα τους.

Ο εκχριστιανισμός της περιοχής είναι άλλος ένας ανεξιχνίαστος τομέας της ιστο-
ρίας της επαρχίας μας. Πότε συνέβει, κανείς δεν αναφέρει. Το απόμακρο του τόπου και
το αρειμάνιο των ανθρώπων ήταν στοιχεία που δεν ευνοούσαν μια εύκολη θρησκευτική
αλλαγή. Μάλλον αυτή έγινε σταδιακά και ολοκληρώθηκε μαζί με τον εκχριστιανισμό των
εποίκων Σλάβων.

Το ανακάτεμα των εντοπίων Ελλήνων, που λάτρευαν τους αρχαίους θεούς, με
Ιλλυριούς, Σλάβους, Βλάχους, κλπ, οι οποίοι, όπως ιστορικά μαρτυρείται, ήσαν αρχικά
ειδωλολάτρες, είναι η αιτία που μας κάνει να σκεφθούμε ότι ο χριστιανισμός άργησε να
επικρατήσει στα μέρη μας. Μάλλον, στα τέλη των μεσοβυζαντινών χρόνων κυριάρχησε
πλήρως. Εκτός από τη Μολυβδοσκεπάστη⁵ Μονή, στο ομώνυμο χωριό της Κόνιτσας, δεν

(5) Παρά τη σωζόμενη παράδοση ότι κατασκευάστηκε τον 7ο μ.Χ. αιώνα, από τον αυτοκράτορα Κων. Πωγωνάτο, μάλλον είναι
κτίσμα των αρχών του 14ου μ. Χ. αιώνα, όπως τεκμαίρεται από το βιβλίο "Μοναστήρια της Κόνιτσας", του Πρεσβ. Διον Τάτση.

γνωρίζουμε να σώζεται κανένα άλλο παλιότερο χριστιανικό κτίσμα, πλησιόχωρο στα μέρη μας, που να διαψεύδει αυτή μας τη σκέψη. Σχεδόν όλα τους είναι του 17ου μ.Χ. αιώνα και μετά.

Οι ελληνόφωνες Βυζαντινοί πρέπει να ελέγχανε καλά το "πέραςμα" του Σαρανταπόρου, από την πεδιάδα της Κόνιτσας μέχρι το οροπέδιο του Βοΐου, σ'όλο το μήκος της σημερινής αμαξιτής Εθνικής Οδού. Αυτό είχε σαν συνέπεια όλα τα μαστοροχώρια, που κείνται πάνω σ'αυτόν τον άξονα, να διατηρήσουν την Ελληνική γλώσσα. Έτσι εξηγείται το γεγονός, γιατί όλα τους είναι αμιγώς ελληνόφωνα, εν αντιθέσει με άλλα χωριά, λίγο πιο πέρα, τα οποία ήσαν παλιότερα αλλόφωνα. Το ότι ήσαν και διατηρήθηκαν ελληνόφωνα όλα τα μαστοροχώρια, δεν σημαίνει ότι ασπάστηκαν γρήγορα και εύκολα τον χριστιανισμό. Κάθε άλλο, μάλιστα, γιατί ακριβώς αυτή η ελληνικότητα, με όλα τά συνακόλουθά της, τους εμπόδιζε να δεχθούν αβασάνιστα τη νέα επίσημη θρησκεία των Ρωμαίων της Πόλης.

Οι Βλάχοι⁶ ήλθαν στα μέρη μας πιθανόν στους υστεροβυζαντινούς χρόνους, σαν νομάδες κτηνοτρόφοι αιγοπροβάτων, αναζητώντας βοσκές για τα ζωντανά τους. Τα βλάχικης προέλευσης τοπωνύμια και η κατανομή τους δείχνουν ότι εγκαταστάθηκαν στη ΝΑ περιοχή του χώρου της Δροσοπηγής, και κυρίως στα ψηλώματα, όπου υπήρχαν καλοί βοσκότοποι. Άλλωστε, η περιοχή αυτή συνορεύει με τη βλαχόφωνη γειτονική Φούρκα.

Αν επιβεβαιωθεί η εκδοχή, ότι τον 14ο αιώνα, επί του Σέρβου κράτη Στεφάνου Δουσάν, έγινε μετακίνηση Ελληνικών πληθυσμών της Δ. Μακεδονίας προς τα ορεινά, και συνεπώς προς τα μέρη μας, τότε σίγουρα οι αριθμητικά πλέον υπέρτεροι Έλληνες αφομοίωσαν όλους τους εναπομείναντες ξενόγλωσσους εποίκους [Αλβανούς, Σλάβους, Βλάχους], και διαμορφώθηκε περίπου η σημερινή ελληνική εικόνα των μαστοροχωρίων.

Γράφτηκε, χωρίς βέβαια τεκμήρια, ότι από αυτούς τους νέους εποίκους Έλληνες διαδόθηκε η κτιστική τέχνη στα μέρη μας, η οποία εξελίχθηκε και τελειοποιήθηκε, συν τω χρόνω, έτσι ώστε να γεννηθεί τελικά ο θούλος των ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΩΝ της Κόνιτσας. Παραπάνω σημειώσαμε ότι αυτή η άποψη έχει τα τρωτά της.

Στο τέλος της περιόδου αυτής έγινε πιθανώς η μετακίνηση των κατοίκων από τους οικισμούς της παραποτάμιας ζώνης προς τα "ψηλότερα". Οι κάτοικοι των οικισμών αυτών και οι φάρες που ενσωματώνονταν, εγκαταστάθηκαν δίπλα στον παλιό οικισμό του Κάντσικου, δημιουργώντας το μετ'έπειτα ιστορικό κεφαλοχώρι.

Αυτοί οι οικισμοί που εκτός από τη Χώρα πρωτοκατοίκησαν οι Καντσιώτες ήταν από Δύση προς ανατολή οι εξής:

1) Το Λευτεροχώρι⁷, στην ομώνυμη τοποθεσία (απέναντι σχεδόν από το τωρινό

(6) Λέγονται και Κουτσόβλαχοι ή Αρουμούνοι. Πολλοί τους θεωρούν ως Ρωμαίους πολίτες αυτόχθονες της, επί πολλούς αιώνες, λατινοκρατούμενης Βαλκανικής και εξηγούν το Αρουμούνος από το Ρωμαίος. Οι ίδιοι οι Βυζαντινοί έλεγαν Ρωμανία το Βαλκανικό κυρίως τμήμα της αυτοκρατορίας.

(7) Η διάλυση του Λευτεροχωρίου, πιθανώς σχετίζεται και με το χωριό Λαγκάδα [Μπληζιανη]. Η έκτασή του ανήκει άλλωστε μισή μισή στη Δροσοπηγή και τη Λαγκάδα. Ο Κ. Δ. Στεργιόπουλος, μεταφέροντας και συνθέτοντας τις Μπληζιανίτικες αφηγήσεις του μεσοπολέμου γράφει:

"Μπληζιανη: [Στ' Μπλιζιδιαν]: Ο σημερινός οικισμός Λαγκάδα. Ο Αραβαντινός (Χρονογραφία τ. Β', σ. 339) γράφει Μελισδανη θεωρών αυτό ελληνικό. Το χωριό αποτελούμενον σήμερα εκ 50 οικογενειών, κατά την σχετική παράδοσιν συνεκροτήθη διά της συγχωνεύσεως ενός άλλου χωριού, που ελέγετο Ελευθεροχώρι και εκείτο πλησίον του Σαρανταπόρου. Το μόνον λείψανον αυτού είναι το άγιον βήμα εκκλησίας. Οι κάτοικοι αυτού ηγαγκάσθησαν να δυαλύσουν το χωριόν των, κατά την παράδοσιν, από τους ληστές, που ελήστευον πάντα το χωριόν, και από τα πολλά φίδια, που συναντά κανείς και σήμερα στο μέρος αυτό. Με την συγχώνευσιν αυτήν το χωριόν Λαγκάδα είχε πλέον από 300 οικογένειες. Αλλά το 1823 κατεστράφη το χωριόν από επιδρομείς Αλβανούς, διότι οι προεστοί αυτού ενεργούσαν να αναγνωρίσουν αυτό κεφαλοχώρι. Τότε εσφάγησαν πολλά οικογένεια και αι άλλαι έφυγον. Επειτα εγκατεστάθησαν διάφοροι εκ διαφόρων

Κεφαλοχώρι), όπου σώζονται ακόμη υπολείμματα από το λιθόστρωτο μερικών δρόμων, τους οποίους πολλοί θεωρούν ως την παρεγνατία οδό. Υπάρχει νερό και εκεί κοντά ήταν κτισμένο το μοναστήρι των Αγίων Πάντων. Πλησίον του μοναστηριού υπήρχε ο μικροοικισμός *Πάτρες*.

2) *Το Παλιοχώρι*. Σήμερα υπάρχει μόνο σαν τοπωνυμία, ακριβώς πάνω στην αμαξιτή οδό ανηφορίζοντας για το χωριό. Το εξωκλήσι Αϊκόλα (Αγίου Νικολάου) με τις γέρικες βελανιδιές που το περιβάλλουν σημαδεύει τη θέση.

3) *Τα Λιβάδια*. Σήμερα τοποθεσία ερημική, λίγα μέτρα πάνω από την πέτρινη γέφυρα στο Σαραντάπορο.

4) *Τα Καστανάδικα*. Στην ομώνυμη τοποθεσία πλησίον του ναού της Κοίμησης της Θεοτόκου (Παναγίας) σήμερα γεμάτη από έρημα και ακαλλιέργητα αμπέλια. Η εκκλησία της Παναγίας ήταν και είναι ο λατρευτικός ναός των κατοίκων του οικισμού, τοποθεσία-παρατηρητήριο κατά μήκος της ποταμιάς.

5) *Το Λιασιώτικο*. Στη συμβολή των ρεμάτων *Τρανός Λάκκος*, *Λιασιώτικος Λάκκος* και *Σαραντάπορος*. Εκεί κοντά υπήρχαν τα αρχαία χάνια και οι πρώτοι μύλοι της περιοχής στη σημερινή τοποθεσία Χατζή (στ' Χατζή).

Αυτοί είναι οι "ιστορικοί" προ-καντσιώτικοι οικισμοί απ'όπου προήλθαν οι φάρες που ίδρυσαν το ενιαίο κεφαλοχώρι..

γ) Περίοδος Τουρκοκρατίας

Γενικά

Όταν υποτάχτηκε ο τόπος μας στους Τούρκους, κατά τον 15ομ.Χ. αιώνα, μάλλον το χωριό *ΚΑΝΤΣΙΚΟ* υπήρχε¹ και λειτουργούσε σαν οργανωμένη μικροκοινωνία. Στις μέχρι τώρα κοινολογηθείσες γραφές που θάνατο Κάντσικο δεν μνημονεύεται ότι ήταν τσιφλίκι. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τότε ήταν τρανό χωριό² και διοικούνταν από Δημογεροντία. Ίσως, το 1430, κάποιος Καντσιώτης προεστός, που δεν σώθηκε το όνομά του, υπέγραψε στην Κόνιτσα τη διαταχθείσα από τον Σινάν πασά υποταγή. Εξασφαλίσθηκε κατ' αυτόν τον τρόπο κάποια διοικητική αυτονομία, την οποίαν είχαν και άλλα μεγάλα μαστοροχώρια, πληρώνοντας εκάστοτε τον επιβαλλόμενο φόρο και βέβαια τις ιδιοτροπίες του κατακτητή. Έτσι λογικά εξηγείται γιατί ποτέ του το Κάντσικο δεν ήταν τσιφλίκι.

Τούρκοι, και γενικά Μουσουλμάνοι, δεν εγκαταστάθηκαν στο χωριό μας. Τα δύο

¹ Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας
² Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας
σημαίνει. Το 1873 παθαίνει νέαν καταστροφήν από Αλβανούς μπέηδες. Το 1883 παθαίνει την τρίτην, οπότε οι μπέηδες εγκαθιστούν διαφόρους κατοίκους από άλλα χωρία (από το Μπιθούκι, όθεν το επώνυμον Μπλιθικιώτης, από την Καστάνιανην, από το Κούτσι των Φιλιατών) Οι Μπλιζδιανίτες που είχαν εγκαταλείψει τελείως το χωριόν των κατά τας τρεις καταστροφές, επήγαν εις την Θεσσαλίαν και Μακεδονίαν, όπου κατά την παράδοσιν συνεκρότησαν ολόκληρα χωρία". ["Τοπωνυμικό της επαρχίας Κονίτσης", ΗΧ - τ. Θ' 1934, τ. ΙΒ' 1937, τ. ΙΓ':1938].

Η μόνη δική μας αίρεση στα παραπάνω είναι, αν οι κάτοικοι του Λευτεροχωρίου μετακόμισαν όλοι στη Λαγκάδα, ώστε να έχει μέχρι και 300 φαμίλιες, δηλ. κάπου 1500 κατοίκους, τότε, γιατί την έκτασή του την κατέχουν σήμερα, από κοινού τα δύο χωριά; Πώς αιτιολογείται αυτό;

(1) Στο σπίτι του Βελλά βρέθηκε πλάκα με σμιλευμένη χρονολογία 1607. Στο γήπεδο των Λυκαίων ή Μακραίων, κάτω από την κεντρική πλατεία, κατά τη διάρκεια εκσκαφών βρέθηκε ορειχάλκινος δίσκος με χρονολογία 1643. Σε γωνιόλιθο παραστάδος παραθύρου, στο κατάστημα Πατσιωτού, υπάρχει χαραγμένη χρονολογία 1787.

(2) Την τρανοσύνη δείχνει η ικανότητά του να αγοράσει τη Λιάσκα, και το μαρτυρούμενο γεγονός ότι προεστός του ορίσθηκε ως διαμεσολαβητής στις κτηματικές έριδες των δύο μεγάλων κεφαλοχωρίων της επαρχίας μας, της Πυρσόγιαννης και Βούρμπιανης, περίπου στις πρώτες δεκαετίες του 1800.

τρία τουρκικά τοπωνύμια δεν μπορούν να στηρίξουν αντίθετη άποψη. Φαίνεται, και μαρτυρείται μάλιστα, ότι στρατιωτικά ελέγχανε το όρος ΟΧΥΡΟ (= Ταμπούρι, Τουρκ. TAMBUR).

Η Αναγέννηση 1600 - 1913

Από εδώ αρχίζει μία πορεία αναμόρφωσης του χωριού μας ύστερα από αιώνες ρευστότητας και στασιμότητας.

Την περίοδο αυτή, όπως προκύπτει και από τις χαραγμένες επιγραφές των σπιτιών, έχουμε μεγάλη ανάπτυξη των επαγγελμάτων του κτίστη και του βαρελά. Τα επαγγέλματα όχι μόνο καλύπτουν τις καινούριες ανάγκες των νοικοκυριών αλλά δίνουν διέξοδο και στους πολλούς νέους του χωριού, που δεν τους απορρόφησε η κτηνοτροφία και τα άλλα μέχρι τότε επαγγέλματα (γεωργοί, ξυλοκόποι κλπ.).

Τα επαγγέλματα του βαρελά και του κτίστη είναι η κύρια αιτία μετανάστευσης των Καντσιωτών σε ξένους τόπους (νησιά Ιονίου, Θεσσαλία, Μακεδονία, Αλβανία, Θεσπρωτία) προς αναζήτηση εργασίας, αφού η "εσωτερική" ανάγκη του χωριού έχει εξαντληθεί για τους τεχνίτες αυτούς, που απ' τις πρώτες μικρές ομαδούλες τώρα έχουν αυξηθεί εντυπωσιακά.

Την ίδια σχεδόν περίοδο, κάτω απ' τις νέες ανάγκες διατροφής των οικογενειών, ξεχερσώνονται νέες εκτάσεις για τη γεωργική καλλιέργεια.

Τον 18ο αιώνα μ.Χ., το χωριό διοικείται με το θεσμό της *Δημογεροντίας*, σύμφωνα με τον οποίο οι εκλεγμένοι αξιοκρατικά γέροι του χωριού, τρεις στον αριθμό, είναι υπεύθυνοι για τις κοινές ανάγκες της Καντσιώτικης κοινωνίας, που πλέον έχει συνολοποιηθεί. Έχουν ανακατευθεί όλες οι φάρες, έχουν γκρεμιστεί τα κλειστά παραδοσιακά νοικοκυριά. Έχει γεννηθεί η κοινοτική λογική και η ανάγκη της κοινωνικής δράσης. Η ανάπτυξη της γνώσης με την καθιέρωση της υποχρεωτικής μάθησης των ελληνικών γραμμάτων. Η μάθηση αυτή πριν ήταν ιδιωτική υπόθεση, κι όσο μάθαιναν γράμματα, τα μάθαιναν είτε στα γύρω μοναστήρια, είτε με τους ιερείς του χωριού.

Το 1763 χτίζεται η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, που γίνεται η πολιούχος του χωριού, παίρνοντας τη θέση του Αγίου Αθανασίου. Η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής χτίζεται δίπλα στο *πηγάδι της Χώρας*, που σιγά σιγά άρχισε να γίνεται το κεντρικό σημείο του Κάντσικου.

Περί το τέλος του 18ου αιώνα χτίζουν οι Καντσιώτες το πρώτο δημοτικό σχολείο σε μια θέση δίπλα και απέναντι από την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, το οποίο γκρεμίστηκε πριν τον πόλεμο, για να μεγαλώσει η πλατεία. Πριν από τη χρονολογία αυτή δεν υπάρχει σχολείο και για κάποιο μικρό χρονικό διάστημα τα παιδιά είχαν για σχολείο την εκκλησία του Αη-Θανάση.

Τον 18ο αιώνα εμφανίζεται σαν επάγγελμα ο *μπακατιάρης*, ο βοσκός των μικρών κοπαδιών, που προέκυψαν απ' το μοίρασμα σε πολλούς δικαιούχους φαμελιάρηδες των μεγάλων κοπαδιών της παλιάς ενωμένης φάρας. Τα νοικοκυριά με τα μεγάλα τσελιγκάτα κοπάδια λιγοστεύουν.

Κοντά με τον μπακατιάρη εμφανίζεται και το επάγγελμα του *ντραγάτη*, του φύλακα των χωραφιών, αμπελιών.

Ο *σαμαράς*, που φτιάχνει τα σαμάρια, ο *αυλακάρης*, που φύλαγε τους λαχανόκηπους, είναι επαγγέλματα που πρώτα δεν χρειάζονταν, αφού το κάθε νοικοκυριό, όπως είπαμε, συντηρούταν μόνο του κι αναγκαστικά εκτελούσε τις παραπάνω τέχνες μόνο του. Οι παραπάνω ασχολίες ήταν συλλογικές δουλειές της φάρας, πριν συρρικνωθούν στους ειδικούς και γίνουν επαγγέλματα. Το ίδιο συμβαίνει αργότερα και με

κάθε άλλο επάγγελμα.

Ο θεσμός του *σέμπρου* επικρατεί σ'όλα τα γεωργικά νοικοκυριά που διατηρούν δικό τους βόδι και φυσικά κοντά στην αύξηση των βοδιών εμφανίζεται και ο *γελαδάρης*.

Στον υπαίθριο χώρο (αυλή) ανάμεσα στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και του δημοτικού σχολείου, δημιουργείται η πρώτη πλατεία, το *Μεσοχώρι*, όπου οι άντρες αλλά και οι γυναίκες τις Κυριακές, στις διάφορες γιορτές μετά τη λειτουργία, μαζεμένοι συζητούν διάφορα προβλήματα. Στον ίδιο χώρο στεγάζονται και οι διάφοροι μικροέμποροι και μικροπραματευτάδες.

Περί τα μέσα του αιώνα, δηλαδή το 1747 οι Καντσιώτες μαστόροι και βαρελάδες πρωταγωνιστούν στο χτίσιμο της πέτρινης γέφυρας στο ποτάμι του Σαρανταπόρου καθώς και στο χτίσιμο του Μοναστηριού της Κλαδόρμης, μετέπειτα Μοναστήρι της Φούρκας. Τα παραπάνω έργα είναι σημαντικά κι αποδειχτικά σημεία προόδου στις παραπάνω τέχνες, οι γνώσεις των οποίων διαφημίζονται σε διάφορα μέρη της τότε Ελλάδας: Επάνησα, Τύρναβος Θεσσαλίας, Αγιον Όρος, Θεσπρωτία, Ρούμελη, Αλβανία κλπ., εκεί όπου εργάζονται ομαδικά.

Σ'ένα ταξίδι προς τα Επάνησα (πριν τα μέσα του 19ου αιώνα, όπως λέγαν οι γέροντες) σε κάποιο ναυάγιο πνίγηκαν πολλοί Καντσιώτες κλαδευτάδες κι ορφάνεψαν πολλές οικογένειες. Τότε ήρθαν στο χωριό διάφοροι νέοι από άλλα μέρη της Ελλάδας μπαίνοντας σ'γάμπροι, αφού παντρεύτηκαν τις χήρες των ορφανεμένων σπιτιών, προστατεύοντας μ'αυτόν τον τρόπο τις πολυπληθείς οικογένειες.

Οι ξένοι σ'γάμπροι πληροφορήθηκαν το γεγονός και παροτρύνθηκαν να έρθουν στο χωριό από τους ξενιτεμένους του χωριού μας, που εργάζονταν σε διάφορες περιοχές - κτηνοτρόφοι, βαρελάδες κλπ.

Έτσι ήρθαν στο χωριό ο *Καραγκούνης* από τον Παλαμά της Καρδίτσας και μπήκε γαμπρός σε μια οικογένεια των Μουκάδων. Ο *Τσιαμούλης* από την περιοχή Τσάμικο της Θεσπρωτίας. Ο *Ζιάμπας* (Δόσιας) που ήρθε από το Ντέλβινο της Βορείου Ηπείρου. Ο *Βραζιώτης* ήρθε από την Μπριάζα της Κόνιτσας κλπ.

Το 1777 επισκέφτηκε το Κάντσικο ο *Πάτερ Κοσμάς ο Αιτωλός*, ο οποίος μεταξύ των άλλων παρότρυνε τους χωριανούς να μαθαίνουν στα παιδιά τους γράμματα. Ο Πάτερ Κοσμάς με τους θερμούς πατριωτικούς και θρησκευτικούς λόγους του, με την αγάπη του για τη μόρφωση και την πρόοδο, προκάλεσε μεγάλο θαυμασμό και εντύπωση στους Καντσιώτες που ακόμα και σήμερα μιλούν με ευσέβεια για το όνομά του. Και σαν αποτέλεσμα της επίσκεψης του Πάτερ Κοσμά, χτίστηκε καινούριο Δημοτικό Σχολείο, ενώ πριν τα παιδιά μάθαιναν, όπως είπαμε, γράμματα στις εκκλησίες και έγραφαν το αλφαβητάριο πάνω στην άμμο.

Οι ταξιδεμένοι Καντσιώτες, εκτός απ'τις οικονομίες τους, φέρνουν στο χωριό νέες αντιλήψεις για τον πολιτισμό και τη ζωή γενικότερα. Απ'αυτούς γίνονται γνωστά διάφορα άγνωστα είδη διατροφής που δεν παρήγαγε ο τόπος μας, όπως το λάδι, η ζάχαρη, το πιπέρι, οι καραμέλες. Οι κοσμογυρισμένοι μαστόροι φέρνουν τα μηνύματα της μόδας με κεντημένα ρούχα, στολίδια, χάντρες για το κέντημα, σαπούνι για την καθαριότητα κλπ. Αυτές οι νέες συνθήκες δημιουργούν νέα επαγγέλματα όπως του *αγωγιάτη*, *μικροπραματευτή*, *μανάβη*, *μπακάλη* κλπ.

Η επικοινωνία του χωριού με τα ξένα κέντρα κυρίως με τους τόπους που δουλεύουν οι παρέες των Καντσιωτών, γίνεται με ειδικούς αγγελιαφόρους. Καντσιώτες έμπιστους στο χωριό, που τους διαλέγουν με κριτήρια αξιοκρατικά, όπως τιμιότητα, εχεμύθεια, ταχύτητα, ευστροφία κλπ.

Τα προβλήματα της υγείας αντιμετώπιζονταν από τους ντόπιους πρακτικούς (για-

τρούς, βοτανολόγους, θεραπευτές, μαμμές και μάγους με διάφορα θαυματουργά βοτάνια). Τα πιο συνηθισμένα θεραπευτικά φάρμακα ήταν τα πράσα, το λάχανο, το κρασί, το κερύ, η χωνεμένη κοπριά (για τα κρυοπαγήματα) και το σκόρδο, που είναι γνωστό ακόμα κι από την αρχαιότητα.

Περί το 1750 οι Καντσιώτες αγοράζουν το τσιφλίκι της Λιάσκας και διάφορα κομμάτια απ'το τσιφλίκι του Κουσαρτσκού.

Μια επιτροπή από 7 δημογέροντες, τους: Νικόλαο Κουτρομπίνα, Γιάννη Βασιλούλη, Βασίλη Σπέλλα, Κώστα Ζντουκά, Δημήτριο Κουτουλούλη, Νικόλα Κουτρομπίνα και Παπανέστορα, έρχεται σε συνεννόηση με τον Πασά στα Γιάννινα και αγοράζουν ολόκληρη την έκταση του τσιφλικιού στο ποσό των 20.000 γροσίων.

Το ποσό καταβλήθηκε ολόκληρο απ'την επιτροπή, η οποία φερόταν στα συμβόλαια σαν αγοραστής και μετά ο κάθε χωριανός που ήθελε ν'αγοράσει χωράφια στη νέα περιοχή, πλήρωνε τα χρήματα στην επιτροπή με ειδικό συμβόλαιο. Η αγορά του τσιφλικιού της Λιάσκας, έφερε μεγάλη ανακούφιση στους κατοίκους του χωριού, που είχαν την ανάγκη να καλλιεργήσουν νέα χωράφια και να βοσκήσουν τα κοπάδια τους. Τα 12 χιλιάδες στρέμματα, που είναι η συνολική έκταση της Λιάσκας, σχεδόν διπλασιάζουν την Καντσιώτικη γη, που μέχρι τότε ήταν περίπου 18 χιλιάδες στρέμματα.

Τα νέα σύνορα του χωριού επεκτείνονται ανατολικά και φτάνουν μέχρι το Κουσαρτσιώτικο ποτάμι. Θα έφταναν μέχρι τον Αη-Λια του Επταχωρίου στην κορυφογραμμή του Κούτσουρου, αν οι δημογέροντες αγόραζαν τότε κι αυτή την έκταση, που ανήκε στο τσιφλίκι του Κουσαρτσκού. Η έκταση αυτή τους προσφέρθηκε για αγορά έναντι 3.000 γροσίων, ποσό που δίστασαν να δώσουν οι Καντσιώτες κι έτσι χάθηκε η ευκαιρία για την οποία αργότερα οι δημογέροντες μετάνιωσαν πικρά.

Με την ενσωμάτωση της νέας έκτασης έγινε και η νέα οριστική ρύθμιση της Καντσιώτικης επικράτειας σε δύο τμήματα: το δυτικό και το ανατολικό, με όριο διαχωριστικό τον Τρανό Λάκκο.

Η ρύθμιση αφορούσε τις καλλιέργειες σε τμήμα σποράς και σε τμήμα αγρανάπαυσης. Σε περιοχή αμπελουργική, στην οποία απαγορευόταν κάθε βοσκή και σε περιοχές βοϊδολίβαδο, προβατολίβαδο και λιβάδια προς ενοικίαση στους ξένους τσελιγγάδες, περιοχή Αη-Λιας, Ντριμπούζι, Γιαννίτσαρη, Σιαποτίκο, Μόναχος Στάλος, Κριθάρια κλπ.

Η ρύθμιση αυτή έγινε οριστική περίπου το 1810 με την έγκριση από τον Αλή Πασά, που τον επισκέφτηκε στα Γιάννινα γι'αυτόν το σκοπό ο δημογέροντας Σπύρος Σιούτης.

Η αγορά της έκτασης του τσιφλικιού της Λιάσκας, έφερε διχόνοια ανάμεσα στο Κάντσικο και τη Φούρκα, για αρκετά χρόνια μετά την αγορά αυτή. Ακόμα και σήμερα, οι Φουρκιώτες διεκδικούν την έκταση της Λιάσκας, ισχυριζόμενοι ότι ήταν δική τους πριν την κατακτήσουν οι Τούρκοι. Ο ισχυρισμός αυτός ήταν πέρα για πέρα ψεύτικος, αφού, όπως είναι γνωστό, και λόγω αποστάσεως και λόγω γεωγραφικής διαμόρφωσης, η Λιάσκα, όπως γράφει ο Θωμάς Β. Ζιώγας σε ειδικό κεφάλαιο, αποτελεί προέκταση της Καντσιώτικης περιφέρειας. Ήταν από τα αρχαία χρόνια Καντσιώτικη και πάνω σ'αυτήν την αλήθεια οι Τούρκοι την ξανάδωσαν στην Κοινότητά μας με συμβόλαια που υπάρχουν στην Κωνσταντινούπολη.

Γι'αυτό όμως το θέμα θα μιλήσουμε παρακάτω, πιο συγκεκριμένα.

“Φωτογραφίζοντας” το Κάντσικο στις αρχές του 19ου αιώνα παρατηρούμε τα εξής σταθερά χαρακτηριστικά του γνωρίσματα.

Πλυθησμιακά αριθμεί 125 οικογένειες και διαθέτει Δημοτικό Σχολείο με δασκάλους και μαθητές.

Οικονομικά υπάρχει μεγάλη ευχέρεια σε σχέση με το παρελθόν και δίνεται η ευκαι-

ρία να χτιστούν καινούρια αρχοντικά.

Υπάρχουν έγγραφα και ντοκουμέντα, που αποκαλύπτουν τη λογική των καθημερινών συναλλαγών και την επίλυση των διαφορών μεταξύ τους. Ένα έγγραφο που βρέθηκε στα χέρια του Δημητρίου Κατσιαμάνη γράφει το εξής: *ώτι τριακόσια γρόσια εδανίστηκα εγώ ο ποφαινόμενος από τον Γιάννη Βασιλούλη Καντσιώτη διά χρείαν μου, τα οποία γρόσια τ'άλλαβα μετρητά και να τρέχουν με τη διαφορά του τ'άδωκα με έντηκα και μισό το χρόνο όσος καιρός κι αν πηράσει...έχουνε τα εν χείρας σου κεφάλαια διαφορά και υποφαίνομαι 1861 Ιουλίου 27 Δημήτριος Νικολάου Γκατσουρούλης.*

Υπόσκομε Κάντσικο.

Δημήτρης Νικόλα Τζήμου...διά τα άνωθεν

*Βασίλης Μαρτυρώ
Γιώργης Κουζίνας Μαρτυρώ.*

και παραπλεύρως γράφει πότε επεστράφηκαν τα 400 γρόσια.

"Τα αυτά άνωθεν γρόσια που μου τα οφείλει ο Δημήτρης"...γράμματα δυσανάγνωστα. Ενώ απ'την πίσω πλευρά γράφει το συμφωνητικό ότι τα όπισθεν γρόσια τα έλαβα από τον γυναικάδελφο του Γιάννη Βασιλούλη Ιανουάριος 1864...

Κατά την περίοδο του Αλή Πασά, ολόκληρη η επαρχία Κόνιτσας ονομαζόταν Βιλαέτι της Κόνιτσας κι ήταν χωρισμένη σε "πέντε κύκλους". Αντιπρόσωποι δε από κάθε κύκλο αποτελούσαν την Ανώτατη Αρχή. Τα χωριά της κοιλάδας του Σαρανταπόρου μαζί μ'αυτά και το Κάντσικο, αποτελούσαν έναν κύκλο, που για μια περίοδο είχε "αρχηγό" έναν Καντσιώτη ονόματι Γεώργιο Τζίμο 1830 (θα μιλήσουμε γι'αυτόν και στο κεφάλαιο *Αυτοδιοίκηση*).

Μετά το ιστορικό ναυάγιο στο Ιόνιο Πελάγος, στο οποίο χάθηκαν πολλοί Καντσιώτες βαρελάδες, η αγορά εργασίας των αμπελουργών άλλαζε και κύριος χώρος εργασίας έγινε ο Τύρναβος της Θεσσαλίας και τα χωριά Πουρνάρι και Σικούρι.

Οι μαστόροι κτιστάδες του χωριού σημειώνουν ραγδαία αριθμητική και τεχνική πρόοδο. Ταξιδεύουν σε πολλά μέρη της Ελλάδας και το εισόδημά τους είναι αυξημένο. Τότε εμφανίζονται οι πρώτοι αρχηγοί πρωτομάστοροι, που έχουν το γενικό κουμάντο στην "παρέα" και είναι αυτοί που αναλαμβάνουν εργολαβικά τις δουλειές.

Οι τσελιγκάδες μετακινούνται κάθε χειμώνα με τα κοπάδια τους στα ζεστά χειμαδιά της Θεσσαλίας - Πουρνάρι, Βερδικουσιά, Βλαχογιάννη, Κουτσόχειρο, κ.α. Στο χωριό ξεχειμωνιάζουν οι "μικροί" και φυσικά τα οικόσιτα γιδοπρόβατα.

Από πλευράς ντυσίματος η μόδα "διώχνει" τ'άσπρα ρούχα και φέρνει τα κόκκινα για τις γυναίκες και τα γκριζα για τους άντρες. Έτσι η παλιά λευκή εμφάνιση εγκαταλείπεται προς χάρη της σκούρας απόχρωσης και δεν γνωρίζουμε εδώ ποια επίδραση είχαν σ'αυτό οι Τούρκοι κατακτητές.

Οι γάμοι είναι πολλοί και η στέψη γίνεται ομαδικά κυρίως το μήνα Αύγουστο κι ο χορός των ζευγαριών γίνεται στη θέση *Κάμπος*.

Ενοριακά το χωριό είναι χωρισμένο σε δύο μαχαλάδες με διαχωριστικό σημείο του *Τζωρ'τ'Αλώνι*, όπου οι παπάδες της περιόδου εκείνης "μοιράζουν" το χωριό σύμφωνα με τ'αντρόγυνα και πληρώνονται απ'αυτά είτε σε είδος, είτε σε χρήματα μια αμοιβή που την ονομάζουν "τα κεφαλιάτικα".

Το έθιμο των *Μπράτιμων* και των *Μπρατιμισσών* γνωρίζει μεγάλες δόξες και όλοι οι νέοι του χωριού, παρέες παρέες μαζί διαβάζονται στην εκκλησία από τον παπά, δίνοντας "όρκο" για παντοτινή φιλία και αλληλοβοήθεια. Ένα έθιμο που το χαρακτηρίζει η ανθρωπιά και η κοινωνική αρμονία. Έθιμο που όπως φαίνεται έπαιζε καταλυτικό ρόλο στη συμβίωση της μικρής κλειστής κοινωνίας των Καντσιωτών στο διάβα των αιώνων.

Γνωστά ονόματα και ημερομηνίες, που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη ζωή του χωριού αυτή την ιστορική περίοδο, είναι το 1810, όταν γίνεται η διαμόρφωση των κεντρικών δρόμων του χωριού, που το φάρδος τους πρέπει να χωράει δύο φορτηγά ζώα φορτωμένα κι η διάσταση αυτή είναι αποδεκτή από κάθε νοικοκύρη που χτίζει σπίτι κοντά στο δρόμο.

Για τις ομάδες των κλεφτών που λημεριάζουν στα γύρω βουνά του χωριού, οι δημογέροντες αναλαμβάνουν την τροφοδοσία τους κι αναθέτουν στον επίσης δημογέροντα Κ. Τζιμούλη να συγκεντρώνει τρόφιμα και τσαρούχια από την κοινότητα και να τα μεταφέρει στα λημέρια των κλεφτών, οι οποίοι είχαν αναλάβει υπό την προστασία τους το χωριό με επικεφαλής τους Καντσιώτες καπεταναραίους Μουσουλή και Στρουκτούρα.

Το 1825 ανακαινίζεται η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και διακοσμείται με ξύλινο σκαλιστό τέμπλο, με πολλές εικόνες αγορασμένες ή φτιαγμένες από αγιογράφους Χιονιαδίτες και άλλους περιπλανώμενους.

Στα μέσα του αιώνα χτίζονται με νέα αρχιτεκτονική γραμμή από Καντσιώτες πρωτομαστόρους και μαστόρους των γειτονικών μαστοροχωριών πολλά νέα αρχοντικά όπως των Μακραίων 1872, των Τσιγκούληδων το 1862, του Δημητρούλη το 1836, του Βασιλούλη το 1870, των Βελλάδων το 1881, των Κουτουλούληδων το 1869, του Μασίση το 1865, της Κουτσίνους, των Τσιραπαίων το 1881, το Καμπαναριό της Αγίας Παρασκευής το 1880 και αρκετά σπίτια ακόμα που σήμερα δεν σώζονται.

Για το καμπαναριό της Αγίας Παρασκευής εργάστηκαν οι πρώτομάστοροι Μπλατσίνας, Σούφλας, Βελλάς. Τη δεκαετία του 1880-1890 διαμορφώνεται το σχήμα της κεντρικής πλατείας του χωριού, το *Μεσοχώρι*, με τον υπόνομο και τα γύρω πεζούλια και η περίφραξη των κήπων *στ' Σκηπς*.

Το 1886 ή 1889 φυτεύεται ο πλάτανος στην κεντρική πλατεία και κατασκευάζεται η νέα στέγη του *πηγαδιού της Χώρας*. Πρωταγωνιστής των έργων ο πολυμήχανος τότε δάσκαλος του σχολείου Χαράλαμπος Κοτσίνας.

Το 1869 φεύγει το καμίνι του σιδηρά, το γνωστό *Γυφτοκάλυβο*, απ'την παλιά του θέση, που ήταν δίπλα στον κεντρικό δρόμο, κοντά στο σπίτι του Βασιλούλη και χτίζεται στη νέα του θέση, πάνω από τη γειτονιά των Μουκάδων.

Το 1865 το χωριό εξυπηρετείται σε είδη μαναβικής απ'τον πλανόδιο μανάβη Κ. Βελλά και από τους αγωγιάτες-κιρατζήδες Γιάννη Σιούτη και Δημήτριο Λύτρα, που είναι και ο πιο γνωστός ταχυδρόμος του χωριού.

Το 1875 αναχωρούν για τον Τύρναβο της Θεσσαλίας οι πρώτες οικογένειες των αμπελουργών για μόνιμη εγκατάσταση και αποτελούν τον προπομπό της μετέπειτα ισχυρής Καντσιώτικης παροικίας στον Τύρναβο και στ'άλλα χωριά του νομού Λαρίσης.

Στις εκκλησίες του χωριού λειτουργούν διαδοχικά οι παπάδες: Παπατσιούτσαλος, Παπαστέργιος, Παπαοικονόμος Μακρής, Παπαγεώργιος και τα καθήκοντα του ψάλτη εκτελούν πολλοί με πιο γνωστούς τους: Αναστάσιο Καραγκούνη, Σπύρο Σιούτη, Αναγνώστη, Χαράλαμπο Κοτσίνα.

Δημιουργείται εκκλησιαστική επιτροπή, που ασχολείται με τα κτήματα-*βακούφια* των εκκλησιών του χωριού και εκτός από τον εκάστοτε παπά, συνεργάζονται και διάφοροι χωριανοί με πιο γνωστούς επικεφαλής τον Δ. Σούφλα (Κούκο) και τον Γιάννη Πατσιωτό.

Η ενοικίαση των βακούφικων γινόταν με ετήσια δημοπρασία, συνήθως κάποια Κυριακή του Αυγούστου στο νάρθηκα της Αγίας Παρασκευής.

Το 1890 πρωτοενοικιάζεται το μέρος των ορεινών λιβαδιών του χωριού στους βλάχους-τσελιγγάδες, πράγμα που αποτελεί καινούρια πηγή πολύτιμου εισοδήματος για το ταμείο της Κοινότητας.

Το 1898 οι Καντσιώτες μαστόροι που εργάζονται στην Αθήνα, ιδρύουν την *Αδελφότητα Καντσίκου* με πρόεδρο τον Κουτσινούλη Νικόλαο, γεγονός που, όπως θα δούμε παρακάτω, θα προσφέρει πολλά στην ανάπτυξη του χωριού μας.

Πριν την ίδρυση της Αδελφότητας, οι Καντσιώτες της Αθήνας συνέστησαν σύλλογο για θέματα παιδείας στο χωριό. Ιδού η μαρτυρία:

«Οι εν Αθήναις παρεπιδημούντες εκ του χωριού Κάντσικου της επαρχίας Κονίτισης συνέστησαν κατά τον Μάϊον του 1892 σύλλογον φιλεκπαιδευτικόν ούτινος σκοπός είναι να κτίση σχολείον εις Κάντσικον να διατηρή αυτό και μισθοδοτή διδάσκαλον και διδασκάλισσαν. Επιτροπή αποτελουμένη εκ των κ. κ. Νικόλ. Κοτσίνο, Στέργ. Κ. Κοτρομπίνα, Αθαν. Ι. Σοτούλη, Κων. Κωτσινούλη και Γ. Κωτσινούλη εξέδωκαν επίκλησιν προς τους φιλομάνους Ηπειρώτας και συνέλεξεν ήδη ικανόν χρηματικόν ποσόν.»

[Εφημερίδα "Ηπειρωτικός Αγών" Ιωαννίνων του έτους 1957]

Το 1900 ξαναχτίζεται από τον πρωτομάστορα Χρήστο Μουκούλη (Τσιαμαλιάρη) ο βακούφικος μύλος στο ποτάμι, ο οποίος είχε καταστραφεί από τους Τούρκους και βρισκόταν στην τοποθεσία Χατζή.

Το 1902 η αμπελουργία στο χωριό προσφέρει μεγάλο εισόδημα από κρασί και τσίπουρο, που οι Καντσιώτες πουλούν στους κατοίκους των γύρω χωριών. Τη χρονιά εκείνη η παραγωγή κρασιού έχει φτάσει στις 200.000 οκάδες (όπως μας πληροφόρησε ο Γιάννης Κοτσίνας - Δάσκαλος).

Τα αμπέλια καλύπτουν επιφάνεια 2000 στρέμματα και τα χωράφια, που καλλιεργούν σιτάρια και καλαμπόκι, καλύπτουν επιφάνεια 10.000 στρεμμάτων. Οι λαχανόκηποι καλύπτουν επιφάνεια 17 στρέμματα και η παραγωγή τους είναι πολύτιμη για τον πληθυσμό του χωριού, που έχει φθάσει τους 800 κατοίκους, μαζί με το συνοικισμό της Λαγκάδας.

Το 1902, με την οικονομική βοήθεια της Αδελφότητας των Καντσιωτών της Αθήνας, χτίζεται η εκκλησία της Παναγίας στη σημερινή της θέση και αγιογραφείται απ'τους περίφημους Χιοναδίτες αγιογράφους.

Την ίδια εποχή χτίζεται δίπλα στο πηγάδι της Χώρας και το Αμπηλιακό, που προορίζεται να λειτουργήσει σαν εμπορική στέγη, που θα φιλοξενεί τους ξένους εμπόρους που επισκέπτονται το χωριό. Το έργο είναι δωρεά στην Κοινότητα από τον Κώστα Κρούλη, σαμαρά στο επάγγελμα.

Το 1903 αρχίζει η μετανάστευση των Καντσιωτών προς τις ΗΠΑ, όπου το 1907 ιδρύουν εκεί την *Εκκλησιαστική Αδελφότητα Καντσίκου*, μέσω της οποίας βοηθούν την ανάπτυξη του χωριού. Από την Αδελφότητα των Καντσιωτών της Αμερικής, σε συνεργασία με την Αδελφότητα της Αθήνας, χτίζονται οι νέες εκκλησίες του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Παντελεήμονα. Αργότερα προστέθηκαν κι άλλα έργα για τα οποία θα μιλήσουμε παρακάτω.

Πρώτοι μετανάστες προς τις ΗΠΑ είναι οι παρακάτω:

Ιωαν. Λύτρας, Κων. Κρούλης, Δ. Σούφλας, Ν. Αδάμος, Ν. Κουτής, Ιωαν. Σιούτης, Γ. Μουκούλης, Κων. Καρανικούλης, Ιωαν. Καρανικούλης, Ν. και Δ. Μακρής, Γ. Δημητρούλης, Α. Γκατζώνας, Στ. Τσιγκούλης, Ν. Κρούλης, Α. Σίμος, Β. Σπέλλας, Ιωαν. Σπέλλας, Ν. Ζώτος, Κων. Βατσάς, Γεωρ. Μακρής, Φ. Κουτρομπίνας, Η. Βελλάς και άλλοι, τα ονόματα των οποίων δεν είναι γνωστά.

Το 1911 συμβαίνει κι ένα άλλο μεταναστευτικό ρεύμα. Αυτή τη φορά προς την Αφρική και συγκεκριμένα στο Χαρτούμ του Σουδάν, όπου οι Καντσιώτες μαστόροι εργάζονται στα έργα των σιδηροδρομικών γραμμών που κατασκευάζουν οι Αγγλοι άποικοι.

Στο Χαρτούμ ταξίδεψαν οι: Ευάγγελος Κουτουλούλης (Φακίρης), Γεώργιος

Κρούλης, Κώστας Τζιμούλης (Τσέλιος), Ιωάννης Λέκκας, Νικόλαος Κωστούλας, Μιχάλης Κωστούλας, Μ. Τσιλιμίγκας κ.α.

Το 1905 λειτουργεί στο Κάντσικο σχολαρχείο, ένα είδος ημιγυμνασίου. Οι γέροι θυμούνται ότι τα παιδιά εκείνα μάθαιναν “γερά” γράμματα.

Μέχρι το 1913, που το χωριό απελευθερώνεται από τους Τούρκους, κι όπου κλείνει η παρούσα περίοδος, το Κάντσικο έχει γίνει πια ένα χωριό με ξεχωριστή ταυτότητα, οικονομική δύναμη και ανάπτυξη, που το καθιερώνουν ως ένα απ’τα σημαντικότερα κεφαλοχώρια της επαρχίας Κόνιτσας.

Κατά την πρώτη δεκαετία του νέου αιώνα έχουν ανεγερθεί περί τα 100 καινούρια σπίτια, χτισμένα από Καντσιώτες μαστόρους με ξεχωριστό γούστο. Για πρώτη φορά χτίζονται σπίτια με μπαλκόνια και μεγάλα παράθυρα, όπως επίσης και με ξύλινες διακοσμήσεις και άλλα “κομפור”, άγνωστα μέχρι εκείνη την εποχή.

Το Κάντσικο έχει μια νέα όψη. Είναι ένα αρχοντικό χωριό που αναπαύεται στην αγκαλιά της δασωμένης πλαγιάς του υψώματος Κουρί. Με τ’ανοιχτά του παράθυρα υποδέχεται το γελαστό ήλιο, την ανατολή που προβάλλει από τις κορυφογραμμές των βουνών της Μακεδονίας.

Ετσι το βρήκε η απελευθέρωση του 1913.

δ) Νεώτεροι χρόνοι

Κάντσικο - Μετά τους Τούρκους 1913-1955

Την απελευθέρωση από τους Τούρκους δυνάστες την υποδέχονται οι κάτοικοι του Κάντσικου με πολύ μεγάλη χαρά και μια βαθιά ανάσα. Ένας κατακτητής 400 χρόνων φεύγει και μια καινούρια σελίδα αρχίζει για το χωριό. Το νέο Ελληνικό Κράτος αναδιοργανώνεται και το 1913 γίνεται η πρώτη στον τόπο μας απογραφή πληθυσμού και περιουσιών.

Στο κοινοτικό γραφείο του χωριού υπάρχει το μητρώο απογραφής του πληθυσμού, που έγινε το 1913 από το νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος.

Ο πρώτος και μεγαλύτερος στην ηλικία που αναφέρεται στο μητρώο, είναι κάποιος Δημήτριος Κουτουλούλης με ημερομηνία γέννησης 1825 και ακολουθούν όλοι οι άντρες του χωριού με ημερομηνίες γέννησης 1842 και δώθε.

Στο μητρώο δεν υπάρχει ο γυναικείος πληθυσμός.

1915: Γίνονται δημοτικές εκλογές στο χωριό και για πρώτη φορά εκλέγεται Κοινοτικό Συμβούλιο με πρόεδρο το Δημήτριο Σίμο. Ο θεσμός της Δημογεροντίας τελειώνει.

Την περίοδο του εθνικού διχασμού ανάμεσα στους Βενιζελικούς (Βενιζέλος, Κουντουριώτης, Δάγκλης) και τους Βασιλικούς (Α. Ζαΐμης, Βασιλιάς), οι Καντσιώτες δέχονται τις επιδράσεις του και έχουν μικροπροβλήματα με τους κατοίκους των γύρω χωριών. Κατά τη διάρκεια του διχασμού έρχεται και στρατοπεδεύει στο χωριό μας ένα σύνταγμα γαλλικού στρατού. Τότε ακριβώς κατασκευάζονται τα γκαλντερίμια των κεντρικών δρόμων του χωριού.

Το 1918 εξαιτίας της ασιατικής γρίππης στο χωριό πέθαναν περίπου 110 άτομα κάθε ηλικίας. Ήταν τόσο τρανό το “κακό”, θυμούνται οι γέροντες, “που όταν χτυπούσε η καμπάνα όλοι έτρεμαν απ’το φόβο τους και σταυροκοπιούνταν στον Άγιο Αθανάσιο να τους γλυτώσει απ’το “κακό”. Οι μοναδικοί άνθρωποι που κυκλοφορούσαν στους δρόμους του χωριού ήταν οι παπάδες, που δεν προλάβαιναν να θάβουν τους νεκρούς. Χαρακτηριστικά θυμούνται οι γέροντες, ότι απ’την οικογένεια του Γεώργιου Σίμου (Κέτσου) σε μία μόνο μέρα πέθαναν τρία παιδιά.

Το 1927 διαμορφώθηκε στη σημερινή μορφή της η κεντρική πλατεία του χωριού. Την ίδια χρονιά χτίζεται το νέο νεκροταφείο του χωριού στη σημερινή του θέση, πάνω στο χωράφι του Νικολάου Νακούλη, που έκανε δωρεά προς την Κοινότητα, με οικονομική βοήθεια από την Αδελφότητα των Καντσιωτών της Αμερικής. Την ίδια δε χρονιά χτίζεται η γέφυρα στον "Μπουρδέμ το Λάκκο".

Το 1930 πεθαίνει στην Αμερική ο Ιωάννης Λύτρας, ο πρώτος Καντσιώτης ευεργέτης, αφού έχει αφήσει την περιουσία του κληροδοτήμα για την προικοδότηση των ορφανών και φτωχών κοριτσιών του χωριού μας. Πράξη μεγάλης ανθρωπιάς και πατριωτισμού, πρωτοφανής για τα μέτρα του χωριού μας, γι' αυτό και η Κοινότητα τον ανακήρυξε "ευεργέτη" και ανέγειρε στο κεντρικότερο σημείο του χωριού (στην Κεντρική Πλατεία) προτομή μαρμάρινη με μαρμάρινη πλάκα που γράφει:

Η ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΝΤΣΙΚΟΥ
ΕΥΓΝΩΜΟΝΕΙ ΤΟΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗ
ΙΩΑΝΝΗ ΛΥΤΡΑ
1867-1930.

Τη διαχείριση του κληροδοτήματος Ιωάννου Λύτρα ανέλαβε επιτροπή εκλεγμένη από τους κατοίκους του χωριού. Την 5/7/1931 ιδρύθηκε η Επιτροπή Κληροδοτήματος και το πρώτο συμβούλιο ήταν οι Γεώργιος Κουτουλούης Πρόεδρος, Χαραλαμπος Πατσιωτός Ταμίας και μέλη οι Δημήτριος Παπαδημητρίου, Βασίλειος Κουτουλούης (Καραμπέρης), Χρήστος Μουκούλης και ο Ιερέας Γ. Παπαγεωργίου.

Την προτομή προφυλάσσει σιδερένιο κιγκλίδωμα με βάση χτισμένη από πελεκητή πέτρα χτισμένη το 1956 (Μαστόροι: Νίκος Λέκκας, Νίκος Κρούλης).

Το 1930-1934 χτίζονται η νέα εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και το νέο Δημοτικό Σχολείο. Δύο έργα ξεχωριστής σημασίας και ομορφιάς για το χωριό. Τη χρηματοδότηση των δύο έργων έκανε η Αδελφότητα των "Αμερικάνων". Το κόστος της εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής ήταν 240.000 δραχμές και του νέου Δημοτικού Σχολείου 180.000 (η πληροφορία προέρχεται απ' τον Γεώργιο Σιούτη (Καζάκη).

Επικεφαλής μαστόροι για την εκκλησία ήταν οι: Κώστας Βελλάς, Γιώργος Κοτσίνας, Γιώργος Βασιλής και Γιάννης Κρούλης, Δημήτρης Παπαδημητρίου, Π. Καραγκούνης, Θωμάς Τζιμας, Δ. Τζοφολούλης. Εργάστηκαν εθελοντικά σχεδόν όλοι οι τεχνίτες μαστοροί του χωριού αλλά και οι γυναίκες και ιδίως τα παιδιά. Κι όπως αφηγούνται οι γέροντες, οι ίδιοι μαστοροί έχτισαν και το νέο Δημοτικό Σχολείο.

Το 1932 από τους τότε μετανάστες Κώστα Καρανικούλη, Αθανάσιο Μουκούλη, Νικ. Ζώτο, Γ. Δημητρούλη, ήρθαν στο χωριό τα πρώτα γραμμόφωνα, που ξαφνιάζουν με τα τραγούδια τους (από δίσκους 75 στροφών) τους κατοίκους του χωριού, ιδιαίτερα τις γυναίκες και τα παιδιά. Τότε εγκαινιάζονται και τα μπακάλικα του Γ. Δημητρούλη και Χαρ. Πατσιωτού.

Το 1932 οι κοπέλες που παντρεύτηκαν είναι και οι πρώτες που προικοδοτήθηκαν από το κληροδοτήμα του ευεργέτη Ιωάννη Λύτρα. Το ποσό είναι 32.250 δραχμές, ποσό εντυπωσιακά μεγάλο για τα μέτρα της οικονομίας του χωριού την εποχή εκείνη.

Οι νύφες που πρώτες έλαβαν την προίκα εκείνη ήταν: η Ουρανία Ντακουβάνου, η Σοφία Παπαδημητρίου, η Κατερίνα Γεράκου, η Κυράτσω Κρούλη και η Αθανασία Βελλά.

Το 1934 Κάντσικο και Φούρκα βρίσκονται σε άγρια διαμάχη με ξυλοδαρμούς και δικαστήρια για την κατοχή των εκτάσεων *Αη-Λιά, Κριθάρια, Γιαννίτσαρη* κλπ., τις οποίες διεκδικούσαν οι Φουρκιώτες, ισχυριζόμενοι ότι ήταν δικές τους πριν από την αγορά του τσιφλικιού της Λιάσκας από τους Καντσιώτες.

Η ιστορία αυτή ήταν παλιά, από την εποχή που οι δημογέροντες είχαν αγοράσει τη

Λιάσκα. Οι Φουρκιώτες, που όπως έλεγαν επί Τουρκίας έβοσκαν τα κοπάδια τους στον τόπο αυτό, θεώρησαν καλό να συνεχίσουν το ίδιο καθεστώς μετά την πώληση του τσιφλικιού στους Καντσιώτες. Ήταν όμως εκτός λογικής και δικαίου, γι' αυτό κι όσες φορές έφταναν στη δικαιοσύνη, πάντα δικαιωνόταν το Κάντσικο, αφού είχε τους τίτλους κυριότητας των εν λόγω εκτάσεων.

Αυτό έγινε το 1885 και το 1914. Το 1934 ήταν η τρίτη φορά που έφτασαν τα δύο χωριά στα δικαστήρια και φυσικά δικαιώθηκε το Κάντσικο, όχι όμως ειρηνικά, αλλά με μια άγρια σύγκρουση μεταξύ των κατοίκων, που έγινε στη θέση *Κριθάρια*.

Ήταν τόσο άγρια η μάχη, που, όπως μας είπε ο γέροντας Γεώργιος Σιούτης (Καζάκης), συνελήφθησαν από την χωροφυλακή τρεις Καντσιώτες με την κατηγορία της υπερβολικής βίας και οδηγήθηκαν στο Ειρηνοδικείο Κονίτσης. Ήταν οι: Κώστας Δημόκας, Θεοδόσιος Ζιώγας και Ανθία Καθάρου.

Εδώ θυμάται ο Γεώργιος Σιούτης ένα περιστατικό, το οποίο προκαλεί γέλιο, μα και φανερώνει την εικόνα της άγριας μάχης. *“Σε μια στιγμή ο Γιάννης Κουστάρας ρίχνει μια τρανή πέτρα να χτυπήσει ένα Φουρκιώτη, αλλά κατά λάθος η πέτρα χτυπά τον Ζήση Βραζιώτη. Αυτός νομίζοντας ότι την πέτρα την έριξαν οι Φουρκιώτες, ορμάει γεμάτος αίματα και πιάνει τον παπά της Φούρκας και του βγάζει τα ράσα, αφήνοντάς τον γυμνό”*.

Το 1934 ήρθε για πρώτη φορά τμήμα χωροφυλακής στο χωριό, με πρώτο ενωμοτάρχη τον Γεώργιο Βλαδίκα, που αργότερα έγινε “γαμπρός” Καντσιώτης, αφού παντρεύτηκε μια ανεψιά του Γ. Δημητρούλη. Τον Γεώργιο Βλαδίκα συναντήσαμε το 1981 στα γραφεία της Πανηπειρωτικής στην Αθήνα, σε βαθιά γεράματα και μας μίλησε με χαρά για τα χρόνια που έζησε στο Κάντσικο.

“Το χωριό σας ήταν πάντοτε φιλήσυχο και δεν δημιούργησε κανένα πρόβλημα με την αστυνομία. Ήταν το πιο μυαλωμένο και ήσυχο χωριό που γνώρισα κατά τη διάρκεια της θητείας μου στο Σώμα”. Του είχε κάνει εντύπωση ο τρόπος της επίλυσης των διαφορών ανάμεσα στους κατοίκους του χωριού, με τους γέροντες στο ρόλο των τοπικών δικαστών.

Θυμόταν το πνεύμα της αλληλεγγύης μεταξύ των χωριανών, τον ενθουσιασμό για την προσωπική εργασία και την ομαδική βοήθεια στον καθένα που έχτιζε το δικό του σπίτι.

Τότε επέβαλε στους νοικοκυραίους να χτίσουν καινούρια αποχωρητήρια.

Το 1934 ιδρύεται στο χωριό μας ο Σύλλογος Γεωργικής Νεολαίας Καντσίκου, όπου μεταξύ των άλλων έχει σαν σκοπό να κάνει δεντροφυτεύσεις και εμβολιασμούς στα άγρια καρποφόρα δέντρα του χωριού. Από τότε έχουμε τα σημερινά μπολιασμένα δέντρα και αρκετές δεντροφυτεύσεις. Με πρωτοβουλία του συλλόγου δημιουργείται θεατρική ομάδα, που ψυχαγωγεί τους κατοίκους του χωριού μας.

Στην απογραφή του έτους 1940 το Κάντσικο έχει 1.146 κατοίκους (μαζί με το συνοικισμό Λαγκάδα) και στο Δημοτικό Σχολείο πηγαίνουν 150 παιδιά. Οι μαστόροι ταξιδεύουν παρέες παρέες σ' όλα τα διαμερίσματα της χώρας μας. Η ανάπτυξη του χωριού συνεχίζεται.

Οι γάμοι, οι γεννήσεις, οι βαφτίσεις είναι καθημερινά γεγονότα. Η δεκαετία του '40, λόγω των πολέμων φέρνει στο χωριό κάποιο μαρασμό και οπισθοδρόμηση.

Το κληροδότημα Ιωάννου Λύτρα στο μεγαλύτερο μέρος του χάνεται, οι διάφοροι σύλλογοι εξαφανίζονται. Τα “λημέρια” που ταξίδευαν οι παρέες των μαστόρων δεν προσφέρουν δουλειά. Οι μαστοροί είναι περιορισμένοι στις κινήσεις τους και η μοναδική τους απασχόληση τώρα είναι οι διάφορες εξορμήσεις προς τη Θεσπρωτία, την Αλβανία και τη Δυτική Μακεδονία, όπου με χίλια βάσανα, κινδύνους, κόπους και θυσίες βρίσκουν είδη διατροφής, τα οποία μεταφέρουν στο χωριό για να θρέψουν την οικογένειά τους, που η πείνα τη θερίζει.

Οι διωγμοί και οι εξευτελισμοί από τους διάφορους εμπόλεμους στρατούς, και όχι μόνο, έχει αποδιοργανώσει και ψυχολογικά συγκλονίσει τους κατοίκους του χωριού μας, που τα έχουν χαμένα απ'τα ανέλπιστα γεγονότα.

Σπίτια καταστρέφονται, άνθρωποι σκοτώνονται, άλλοι φεύγουν μακριά απ'το χωριό για να σωθούν, με αποτέλεσμα κατά την απογραφή του 1951 το χωριό να έχει μόνο 398 κατοίκους και ελάχιστα φορτηγά ζώα και κοπάδια.

Το 1949 εξαιτίας του εμφύλιου σπαραγμού, οι κάτοικοι του χωριού μετακομίζουν στο γειτονικό Κεράσοβο και για ένα διάστημα το χωριό είναι νεκρό. Ιδιο φάντασμα με έρημους δρόμους, κλειστά σπίτια και με κοπάδια άγριες γάτες και σκύλους, που ουρλιάζουν απ'την πείνα.

Το 1950 η ζωή στο χωριό έχει επανέλθει στον κανονικό της ρυθμό. Οι μαστόροι για πρώτη φορά πηγαίνουν για δουλειά στα "ξένα" με το αυτοκίνητο και έχει πια τελειώσει η "παλιά εποχή" που πήγαιναν με τα πόδια ή με τα ζώα, ολόκληρες εβδομάδες πεζοπορία. Αλλά και οι εποχές που ταξιδεύουν οι μαστόροι άλλαξαν. Τώρα δουλεύουν από την άνοιξη μέχρι τα Χριστούγεννα, ενώ πρώτα πήγαιναν ταξίδι το χειμώνα. Η αφετηρία του αυτοκινήτου είναι στα χωριά: Κεράσοβο, Πυρσόγιαννη, Επταχώρι.

Το πρώτο ραδιόφωνο έρχεται στο χωριό το 1950. Το 'χουν στο τμήμα χωροφυλακής, που στεγάζεται στο σπίτι του Νικόλαου Κουτρομπίνα (Σπανού). Πρόεδρος της κοινότητας είναι ο Χαράλαμπος Πατσιωτός. Γραμματέας της κοινότητας ο Ιωάννης Τζίμος. Παπάς είναι ο Παπαμιλιτιάδης Εξάρχου απ'το γειτονικό Κεράσοβο.

Τα παιδιά του Δημοτικού Σχολείου είναι περίπου 30. Αγροφύλακας είναι ο Κώστας Μουκούλης και τσελιγγάδες του χωριού οι: Βασίλης και Σταύρος Σπέλλας με τα παιδιά τους, Στέργιος Κοτσίνας, Στέργιος Μακρής (Τρίγας), Αθανάσιος Σίμος κ.α.. Τα μπακάτια έχουν αναλάβει ο Β. Μακρής (Ξυνός), ο Στέργιος Κοτσίνας και τα γελάδια ο Νικόλαος Γιαννάκης. Μυλωνάδες είναι οι αδελφοί Α. και Π. Καρράς.

Στις γύρω απ'το χωριό τοποθεσίες υπάρχουν πολλοί τάφοι με νεκρούς του εμφύλιου πολέμου. Τα ναρκοπέδια καλύπτουν τις τοποθεσίες Γκουντροβίλη, Κουρί και Γκουλουμπίνα.

Το 1950 ήρθε στο χωριό η μπύρα.

Το 1951 κατασκευάζεται το υδρευτικό δίκτυο που ξεκινάει απ'τις πηγές Γκουλουμπίνα, Τρίτα Πηγάδια και καταλήγει σε μια δεξαμενή στον Αγιο Αθανάσιο. Στα έργα δουλεύουν όλοι οι χωριανοί και η δεξαμενή κατασκευάζεται από τους Γιώργο Δημόκα, Ηλία Σπέλλα, Κώστα Καρανικούλη και Τάκη Δημόκα.

Η όψη του χωριού στα πρώτα χρόνια μετά τον εμφύλιο πόλεμο διακρίνεται από μια διάθεση των ανθρώπων να ξεχάσουν τα περασμένα και να ζήσουν τη νέα πραγματικότητα, κι αυτό φαίνεται στα πολλά γλέντια, σε διάφορα πανηγύρια, γιορτές ή κοινωνικές εκδηλώσεις, όπου ο κόσμος γλεντάει με πολλή όρεξη.

Ο Χρήστος Τσιγκούλης θυμάται: "Μου έκανε εντύπωση, παρά τη μεγάλη μας φτώχεια, η αισιοδοξία του κόσμου και η διάθεση για αλληλοβοήθεια.

Τα χρόνια του πολέμου και η μαύρη απειλή του θανάτου, που τους είχε περικυκλώσει, επέδρασαν δυνατά στη δημιουργία του αισθήματος της σφιχτής αλληλεγγύης, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα, που ο πόνος του ενός σπιτιού άγγιζε ολόκληρη την κοινωνία του Καντσίκου.

Θυμάμαι πως η ζωή, όσο σκληρή κι αν ήταν, περιδιάβαινε τραγουδιστή από τις φωνές των ανθρώπων στα σοκάκια και στις αυλές του χωριού αλλά και στ'απομακρυσμένα χωράφια κι αμπέλια.

Τα μεσημέρια ήταν λευκά και μοναδικά για να γαληνεύει η ψυχή και τα μάτια, απο-

λαμβάνοντας το ύψος τ' ουρανού και το αμφιθέατρο των βουνών. Αντιλαλούν οι πλαγιές και τα δάση από κουδούνια και βελάσματα προβάτων ή από τραγούδια και διαπεραστικές γυναικείες φωνές.

Θυμάμαι, όσα παιδιά είχαμε απομείνει από τον εμφύλιο, χανόμασταν με τα "μανάρια" στα δάση, στα ρέματα ή στους κήπους, ψάχνοντας με τα ορθάνοιχτα μάτια τη μυθολογία των καρπών, της γης και κάθε αντικειμένου. Τα βράδια, στις κεντρικές βρύσες του χωριού, στη Χώρας και το Πηγαδούλι, οι γυναίκες ομαδικά στο μισοσκόταδο αναλύουν με γλαφυρή παραστατικότητα τις μικρές κι ασήμαντες γι' άλλους λεπτομέρειες της ζωής, ώσπου να γεμίσουν με νερό οι μπούκλες, τα κακκάβια και τα γκούμια.

Την ίδια ώρα οι άντρες στα καφενεία, μέσα σε κατανυκτική αφοσίωση, παίζουν ή παρακολουθούν τα χαρτιά και τα τεχνάσματα που απαιτούν η πρέφα, το σκαμπίλι και η ξερή, κάτω από το απαλό φως των λουξ, που τόσο ευλαβικά ανάβουν από τα χέρια των γερομπακάληδων.

Κι ύστερα ο ύπνος, ίδιος αδερφός του θανάτου, κοιμίζει το κουρασμένο χωριό, μέσα στις λύπες και χαρές του."

Κατά την απογραφή του 1951, όπως προαναφέραμε, η κοινότητα Καντσίκου έχει 398 κατοίκους, έχει 2.000 γιδοπρόβατα, 40 βόδια, 75 μουλάρια και 62 σπίτια κατοικησιμιά από 87 οικογένειες.

Το 1954 καταργείται η οκά και καθιερώνεται το κιλό σαν μονάδα μέτρησης του βάρους, ένα μέτρο που ξαφνιάζει τους κατοίκους του χωριού και προκαλεί ατέλειωτες συζητήσεις.

Πολλοί άντρες του χωριού έχουν στρατολογηθεί στα ΤΕΑ και μαζί με την Αστυνομία περιφρουρούν το χωριό μας από τους κάθε λογής υπάρκτους ή φανταστικούς κινδύνους για την *Επιτηρούμενη Ζώνη*. Η ζώνη αυτή ήταν μια λωρίδα της Ελληνικής επικράτειας μέχρι 30 χιλιόμετρα απόσταση από τα βόρεια σύνορά μας, στην οποία επικρατούσε ένα ιδιόμορφο πολιτικοστρατιωτικό καθεστώς, το οποίο επιβλήθηκε μετά τον εμφύλιο πόλεμο.

Οι κάτοικοι του χωριού εξυπηρετούνται οδικώς με τις λεωφοριακές γραμμές από Πυρσόγιαννη, Κεράσοβο και Επταχώρι και τηλεφωνικά με το τηλέφωνο της Αστυνομίας.

Ταχυδρομείο υπάρχει δύο φορές την εβδομάδα και το δρομολόγιο του ταχυδρόμου είναι: Μόλιστα - Πουρνιά - Κεράσοβο - Φούρκα - Κάντσικο - Λαγκάδα - Καστάνιανη - Μόλιστα (η οποία είχε το ταχυδρομείο). Όλη η διαδρομή γινόταν πεζοπορία.

Το 1955 αλλάζει η ονομασία του χωριού μας και από *Κάντσικο* γίνεται *Δροσοπηγή*.

Την αλλαγή του ονόματος τη ζήτησε η τότε πολιτεία, αλλά το όνομα *Δροσοπηγή* το έδωσαν οι υπεύθυνοι κοινοτικοί άρχοντες. Η αλλαγή της ιστορικής ονομασίας του *Καντσίκου* σε κοινότητα *Δροσοπηγής*, γίνεται δεκτή από τους κατοίκους του χωριού μας με σκεπτικισμό και χωρίς έντονες διαμαρτυρίες. Σε κανέναν όμως δεν αρέσει, αλλά αφού το ζήτησε η πολιτεία έγινε αποδεκτό.

Έτσι το χωριό μας συνεχίζει από δω και πέρα την ιστορική του πορεία σαν *Δροσοπηγή*.

Δροσοπηγή - Μια νέα σελίδα

Με το καινούριο τους όνομα οι Καντσιώτες συνεχίζουν το μακρύ δρόμο της ιστορίας τους.

Χτίζουν καινούρια σπίτια και δημιουργούν νέα νοικοκυριά κι αυξάνουν τις γεωργικές καλλιέργειες, τα αμπέλια και τα κοπάδια τους. Στο Δημοτικό Σχολείο τα παιδιά είναι 100 και ταυτόχρονα, λόγω των πολλών γεννήσεων, δημιουργείται Νηπιαγωγείο με 20 παι-

διά.

Το τότε Υπουργείο Παιδείας οργανώνει τα μαθητικά συσσίτια και τα παιδιά του χωριού σιτίζονται καθημερινά από προγραμματισμένο φαγητό, που μαγειρεύεται στο κτίριο του Αμψηλιακού. Μερίδες 120 ή 150 ημερησίως.

Σκόρπιες σελίδες της εποχής εκείνης είναι και οι παρακάτω:

Το 1954 είναι η χρονιά που άνοιξε ο δρόμος της επιστροφής των πολιτικών προσφύγων από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Το γεγονός αυτό χαιρετίστηκε από τους χωριανούς με μεγάλη χαρά. Η συγκίνηση στο ξαναντάμωμα ύστερα από τόσα χρόνια χωρισμού, έφτανε στο κατακόρυφο.

Το 1954 ήταν επίσης η χρονιά που μετά τον πόλεμο άνοιξε ο δρόμος για τα παιδιά του χωριού μας προς το γυμνάσιο Κονίτσης, που ήταν το πρώτο φυτώριο για τη μαζική μόρφωση των παιδιών των μαστόρων, αφού πρωτύτερα σπάνιζε η ευκαιρία, λόγω οικονομικών και γεωγραφικών δυσκολιών.

Η Κόνιτσα υπήρξε, για τη συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών του χωριού μας, ο πρώτος σταθμός που χάραξε την παραπέρα πορεία της σταδιοδρομίας τους για σπουδές σε Πανεπιστήμια, Ακαδημίες και άλλες Σχολές.

Από το 1954 μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '70, έχουν σπουδάσει στο Γυμνάσιο Κονίτσης περίπου 50 παιδιά, αγόρια και κορίτσια.

Το 1955 με πρωτοβουλία των νέων του χωριού, ιδρύεται ανεπίσημα ποδοσφαιρική ομάδα και γίνονται ποδοσφαιρικές συναντήσεις με τα χωριά Κερασσοβο και Επταχώρι. Το γήπεδο είναι στη θέση Αλατσιά, δίπλα στο αμπέλι των Μουκάδων και στα χωράφια του Λέκκα και του Γ. Βελλά, που το διαμορφώνουν οι νέοι με προσωπική εργασία μερικών εβδομάδων.

Τιμητικά αναφέρουμε μερικά από τα ονόματα των ιδρυτών της ομάδας: Χαρίλαος Καθάριος, Κώστας Παπαδημητρίου, Νικόλαος Καθάριος, Χρήστος Τσιγκούλης, Νικόλαος Τσιγκούλης, Δημήτριος Δημόκας, Ευσθμίου Μουκούλης, Ηλίας Σίμος, Κωνσταντίνος Ζηκούλης, Αντώνιος Σιούτης, Ευριπίδης Σδούκος, Αλέξανδρος Σίμος, Στέργιος Κοτσίνας, Θωμάς Σπέλλας, Γιάννης Κατρουμπίνας και για μικρό χρονικό διάστημα οι: Ιωάννης Κανναβός, Θεόδωρος Τσιγκούλης και Σίμος Κατσανεβάκης.

Η δημιουργία της αθλητικής ομάδας δίνει νέο περιεχόμενο στους κατοίκους του χωριού και το Κοινοτικό Συμβούλιο με επικεφαλής τον Πρόεδρο, συμπαραστέκονται στα παιδιά με πρωτοφανές για τους Καντσιώτες ενδιαφέρον. Ακόμη και οι γυναίκες του χωριού έρχονται στο γήπεδο.

Συμπαραστάση προσφέρθηκε και από την τότε Αστυνομική Αρχή με επικεφαλής τον ενωμοτάρχη Ανδρέα Παλαιοξάρη, που ήταν και παίχτης της ομάδας.

Οι παρέες των μαστόρων ταξιδεύουν κυρίως προς τα Φάρσαλα της Θεσσαλίας, στην περιοχή του νομού Κατερίνης, στην περιοχή Νιγρήτας και στη Χαλκιδική.

1956. Αρχίζει να κατασκευάζεται ένα τμήμα του αυτοκινητόδρομου από το Βουρμπιανίτικο ποτάμι μέχρι την Πιστίλιανη. Την ίδια χρονιά κατασκευάστηκαν τα σημερινά καμπαναριά της Εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής από τους Κερασσοβίτες μαστόρους-εργολάβους: Γιαννέλη Τζίνα, Σπύρο Ζούκα και Γιώργο Γκουγκέτα. Το χειμώνα της ίδιας χρονιάς αγοράστηκε η σημερινή καμπάνα της εκκλησίας.

Το 1957 άνοιξε ο δρόμος για μετανάστευση στη μακρινή Αυστραλία. Οι πρώτοι μετανάστες είναι οι: Δημήτριος Δημόκας και Ηλίας Σίμος. Επί προεδρίας Γεωργίου Ζιώγα (Δόσια), κατασκευάζεται ο αυτοκινητόδρομος που ενώνει το χωριό μας με τον υπόλοιπο κόσμο.

Το 1960 αρχίζει η μετανάστευση προς τη Δυτική Γερμανία. Οι κάτοικοι του χωριού

για άλλη μια φορά παίρνουν το δρόμο της μακρινής ξενιτιάς, αυτή τη φορά προς την άγνωστη Γερμανία.

Ο πρώτος μετανάστης εδώ είναι ο Γεώργιος Σπέλλας (Κατσκάς) και θα ακολουθήσουν άλλοι 100 περίπου χωριανοί, άντρες και γυναίκες, σ'έναν προορισμό που για αρκετούς θα είναι χωρίς επιστροφή και συνολικά θα αλλάξει ποιοτικά τη ζωή και την εικόνα του χωριού μας.

Η δεκαετία του '60 μετέβαλε το χωριό σ'ένα είδος σταθμού ανακατανομής του πληθυσμού, αφού άλλοι φεύγουν για τη Γερμανία και άλλοι έρχονται από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Αυτοί θα μείνουν λίγο εδώ και θα φύγουν ύστερα για τη Γερμανία ή προς το εσωτερικό της Ελλάδας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη κλπ.), όπου την ίδια περίοδο υπάρχει η μεγάλη έκρηξη της αστυφιλίας.

Στις 31-7-1970 κατασκευάζεται ο εθνικός δρόμος στο Σαραντάπορο και έτσι συνδέονται οριστικά η Ηπειρος με τη Μακεδονία.

Στις 21-6-1972 γίνεται από τη Δ.Ε.Η. η ηλεκτροδότηση του χωριού μας και για πρώτη φορά στην ιστορία του οι σκοτεινές νύχτες είναι λαμπερές, πιο χαρούμενες και από τα παράθυρα των σπιτιών ξεπροβάλλει το φως κι ο πολιτισμός, που ομορφαίνει και δίνει αξία στη ζωή.

Στις 18-12-1974 ο αυτοκινητόδρομος του χωριού ενώνεται με τον εθνικό δρόμο με μια γέφυρα τύπου belley, που κατασκευάζεται δίπλα στο παλιό πέτρινο γεφύρι του Σαρανταπόρου.

Στις 7-11-1976 το ΚΤΕΛ τοποθετεί το πρώτο λεωφορείο της γραμμής και έτσι αντικαθίσταται το παλιό φορτηγό του Δημητρίου Τέλη, που πριν έκανε τούτο το δρόμο.

Την άνοιξη του 1977 ιδρύεται το Αγροτικό Ιατρείο και περί το 1974 κάνουν την εμφάνισή τους στις σκεπές των σπιτιών του χωριού τα πρώτα κεραμίδια, που αλλάζουν την αισθητική εικόνα του πέτρινου περιβάλλοντος.

Κλείνοντας την αναφορά μας στη δεκαετία του '70 πρέπει να πούμε ότι είναι η δεκαετία που άρχισε και σχεδόν ολοκληρώθηκε ο πληθυσμιακός μαρasmus της Δροσοπηγής. Από τους 554 κατοίκους που αναφέρονται στην απογραφή του 1961, έχουν απομείνει το 1979 περίπου 130 μόνιμοι κάτοικοι στο χωριό.

Το Δημοτικό Σχολείο έχει κλείσει. Το ίδιο και το Νηπιαγωγείο. Παπάς δεν υπάρχει σε μόνιμη θητεία και από τα 130 κατοικήσιμα σπίτια έχουν ερημώσει ή κλείνουν εποχιακά τα 60 ή 70.

Οι παρέες των μαστόρων έχουν διαλυθεί. Οι περισσότεροι παραδοσιακοί πετράδες χτίστες έχουν συνταξιοδοτηθεί λόγω γηρατειών και οι άλλοι, οι νέοι, είτε έχουν φύγει μόνιμα σε άλλα λημέρια, είτε έχουν αλλάξει επάγγελμα και ασχολούνται με τα μπετά, τα τούβλα, τα υδραυλικά ή τα πλακάκια.

Τα χωράφια έχουν εγκαταλειφθεί, οι γεωργικές δουλειές τελείωσαν για πάντα, μόνο λίγα αμπέλια έχουν απομείνει και αρκετοί λαχανόκηποι για να θυμίζουν το ένδοξο παρελθόν του κεφαλοχωριού της Δροσοπηγής.

Η ανατολή της δεκαετίας του '80 βρίσκει το άλλοτε πυκνοκατοικημένο κεφαλοχώρι, τη Δροσοπηγή, σκορπισμένη στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα και σε διάφορες παροικίες:

Παροικία	Αθηνών	230	άτομα	(περίπου)
"	Θεσσαλονίκης	115	"	"
"	Ιωαννίνων	85	"	"
"	Καστοριάς	90	"	"

“	Βόλου-Πελασγίας	45	“	“
“	Νέου Μαρμαρά Χαλκιδικής	30	“	“
“	Γερμανίας	60	“	“
“	Αμερικής-Αυστραλίας	25	“	“

Οι παραπάνω παροικίες διοργανώνουν διάφορες εκδηλώσεις και τιμούν τα ιερά και όσια του ιστορικού μας χωριού στον ξένο τόπο όπου ζουν και δημιουργούν και δεν σταματούν σ'αυτά. Κάθε καλοκαίρι, οι απανταχού ξενιτεμένοι Δροσοπηγιώτες επισκέπτονται τη μαγευτική Δροσοπηγή, προσκυνούν τη γη των προγόνων τους και ανάβουν το κερί στους τάφους των αγαπημένων νεκρών, που αναπαύονται στο νεκροταφείο της Παναγιωπούλας.

Ταυτόχρονα ζουν στη σκιά του ιστορικού πλατάνου, ακούν και σβήνουν τη δίψα τους με το νερό της μυθικής Χώρας, που η θερμοκρασία του είναι μονίμως 9 βαθμοί Κελσίου. Και παρά την πληθυσμιακή μείωση από χρόνο σε χρόνο, οι ξενιτεμένοι έρχονται και χτίζουν καινούρια σπίτια, ανακατασκευάζουν τα παλιά και δίνουν ένα χαρούμενο χρώμα στο εγκαταλειμμένο κατά τ'άλλα χωριό.

Ας ευχηθούμε να βρεθεί γρήγορα το φάρμακο που θα ξανανιώσει τη Δροσοπηγή, το χωριό των Νυμφών, του Βάκχου και των λαχανόκηπων.

Η ζωή συνεχίζεται.....

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοιτοβάς

Η κλειστή κοινωνία της φάρας¹

Όπως αναφέραμε παραπάνω, οι κάτοικοι των μικροοικισμών της ποταμιάς ζούσαν νομαδικά σε μικρές κλειστές φάρες, που η καθεμιά απ'αυτές είχε το δικό της αυτόνομο τρόπο ζωής.

Όταν μετακόμισαν στη νέα τοποθεσία, οι φάρες αυτές για αρκετά χρόνια συνέχισαν να ζουν με τον ίδιο τρόπο. Κατοικούν στο ίδιο σπίτι πολλές οικογένειες μαζί, δεν έχουν ξεχωριστά συμφέροντα και ιδιοκτησία, δεν έχουν αυτονομία και ξεχωριστό λόγο και πειθαρχούν με θρησκευτική ευλάβεια στο πνεύμα της ομάδας, την οποία διευθύνουν οι *Πατέρες*, οι ηλικιωμένοι και γνωστικοί άντρες, αρχηγοί των οικογενειών, οι *Λάλου*, που έχουν τη γενική ευθύνη και η *Γιαγιά Μανίτσα* στο μέρος που αφορά τις γυναίκες της φάρας.

Οι σκληρές συνθήκες της ζωής επιβάλλουν σιδερένια πειθαρχία για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των άγριων φυσικών φαινομένων στη λογική της ομαδικής ψυχολογίας. Είναι, θαρρείς, έμφυτος νόμος, που συνεχίστηκε με διάφορες παραλλαγές μέχρι τελευταία, όταν άρχισε ο μαρασμός του χωριού μας.

Οι άντρες-αρχηγοί της κάθε οικογένειας συνεδριάζουν τακτικά υπό την καθοδήγηση του *Λάλου*, που έχει τον τελικό λόγο για το συμφέρον της φάρας.

Κανείς δεν διανοείται να κάνει κάτι έξω από την καθιερωμένη λογική της οικογένειας για να ωφεληθεί ιδιοτελώς. Όλα είναι κοινά για όλους και κάθε παράβαση του κοινού συμφέροντος τιμωρείται αυστηρά με ποινές, όπως η σκληρή δουλειά, η απομόνωση, η αφαίρεση του λόγου, ο χαρακτηρισμός του "ασώτου" της φάρας, του αποδιοπομπαίου...

Το γένος βρίσκεται πάνω απ'όλα και κάθε τι που σχετίζεται με το γένος είναι ιερά αποδεκτό. Αυτό φαίνεται στις περιπτώσεις των γυναικών, που σαν νύφες εισέρχονται στη φάρα και γίνονται το "ίδιο αίμα", ξεκόβονται μια για πάντα από τους δικούς τους και είναι απόλυτα πειθαρχημένες και αφασισμένες στο σπίτι και το βιο της νέας οικογένειας. Γι'αυτό και ο σπαραγμός στο γάμο από το συγγενολόι της νύφης, θύμιζε νεκρική τελετουργία, αφού ένα άτομο από την οικογένεια έφευγε οριστικά, σχεδόν χανόταν σε ξένο σπίτι.

"Όλοι μ'έδιωχναν
κι όλοι μου λένε φεύγα...
φεύγω κλάγοντας..."

λέει το λυπητερό τραγούδι αποχαιρετισμού της νύφης.

Κάποια εποχή που τα μέλη της φάρας πληθαίνουν υπερβολικά, το κοινό σπίτι αναγκαστικά μεγαλώνει από άλλα μικρά καταλύματα χτισμένα σχεδόν σφιχταγκαλιασμένα δίπλα στο *Πατρικό*, όπου φιλοξενούνται οι νέες οικογένειες.

Τα νέα "δορυφορικά" νοικοκυριά ζουν αποκλειστικά με το *Πατρικό* και ουδεμία αυτονομία έχουν. (Αυτό θα γίνει αργότερα, όταν δηλαδή διασπάται η ιδιοκτησία.)

Λένε μάλιστα ότι όλη αυτή την περίοδο της κλειστής και απομονωμένης φάρας, ακόμα και η πίστη, ήταν ξεχωριστό γνώρισμα (ιδιωτική υπόθεση). Δηλαδή οι φάρες κατά ομάδες, λάτρευαν ακόμα το δικό τους Άγιο, που είτε πήγαιναν και τον προσκυνούσαν στον παλιό οικισμό που είχαν απομείνει οι εκκλησίες τους (πχ. οι φάρες του *Παλιοχωρίου*

(1) Η λέξη «φάρα» είναι Αρβανίτικη. Στα Αρβ. FARE-A (= σπόρος, είδος, γένος)

στον Άγιο Νικόλαο, οι κάτοικοι από τα *Καστανάδικα* στην Παναγία κλπ), είτε έχτιζαν μικρά εικονοστάσια προς τιμήν τους κοντά στη νέα κατοικία τους.

Αυτός ο κύκλος της κλειστής ή δορυφορικής φάρας θα διαρκέσει μέχρι το 1600 μ.Χ., όταν πλέον επικρατεί ο κοινοτικός τρόπος ζωής.

Οι Καντσιώτικες φάρες

Οι φάρες που πρωτοκατοίκησαν στο Κάντσικο ήταν κατά μεν το Γεώργιο Σπελλά (Λάλο) 18 στον αριθμό και κατά το Βασίλειο Ζώτο και Σταυρό Σπέλλα (Ζούρα) 8.

Οι φάρες αυτές ήταν οι εξής:

Οι *Στουλνάδες* (Κασπαίοι) ήταν ένα γένος που κατοικούσε στη θέση *Πάτρες* απέναντι από το σημερινό Κεφαλοχώρι. Εκεί κοντά λένε ήταν χτισμένο μοναστήρι προς τιμή των Αγίων Πάντων. Οι *Στουλνάδες* κατοικούσαν στην περιφέρεια του μοναστηριού. Από το γένος αυτό προέρχονται τα επίθετα *Σπέλλας, Καπλάνης, Μουκούλης, Βελλάς, Καρράς, Καθάριος, Καραγκούνης, Σιούτης*. Πρωτοκατοίκησαν στο μέρος που είναι σήμερα χτισμένο το σπίτι του Σταύρου Σπέλλα και Γιάννη Σπέλλα (Ντενεκέ). Απ' αυτό το γένος προέρχονται ή έχουν σχέση τα παρονόματα: Ζούρας, Τζιάλας, Ντενεκές, Καθάριος.

Οι *Μουστουλήδες*: Ήταν μια φάρα που κατοικούσε στον μικροοικισμό της τοποθεσίας *Πάτρες* και στα *Καστανάδικα*, περίπου 3 χιλιόμετρα ανατολικά από το χωριό. Είχαν εκκλησία προς τιμή της Παναγίας κοντά στο σημερινό ναό της Παναγίας. Από το γένος εκείνο προέρχονται και τα επίθετα *Κοτσίνας (Κουσταράς), Κοτής, Παπαδημητρίου, Παπαγωγίου*. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι χτισμένο το σπίτι του Κώστα Κοτσίνια (Κουσταρά).

Ξεφτεράδες ή Κότσηδες. Μεγάλη φάρα που κατοικούσε στο *Παλαιοχώρι*. Προστάτης τους ήταν ο Άγιος Νικόλαος προς τιμήν του οποίου είχαν χτισμένη εκκλησία στο σημείο που βρίσκεται και σήμερα η εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Από τη φάρα αυτή προέρχονται τα γένη και επίθετα: *Κουτρομπίνας, Τζοφολούλης, Κοτσίνας* (εδώ πήραν το επίθετό τους από το *Κότσιος* που ήταν η δεύτερη ονομασία της φάρας). Πρωτοκατοίκησαν δίπλα στο πηγάδι της *Χώρας*, εκεί που είναι σήμερα το σπίτι του Παναγιώτη Βατσά.

Κασιουράδες. Ήταν μια φάρα που κατοικούσε επίσης στον οικισμό *Παλαιοχώρι*. Από τη φάρα εκείνη προέρχονται τα γένη και επίθετα: *Λύτρας, Τσιλιμίγκας, Παπαστεργίου, Κόκοτας*. Πρωτοκατοίκησαν στη θέση που είναι σήμερα χτισμένα τα σπίτια *Λύτρα, Τσιλιμίγκα*.

Μπλούτσηδες: Φάρα που κατοικούσε στον οικισμό *Λιασιώτικο*, δίπλα στα αρχαία χρόνια στη μετέπειτα γνωστή τοποθεσία *Χατζή*. Εκεί που βρίσκονται σήμερα τα αμπέλια του Λέκκα και του Κοτσίνια. Είχαν εξωκλήσι αφιερωμένο στην Αγία Παρασκευή αλλά λειτουργούνταν μαζί με τους *Μουστουλήδες* στο ναό της Παναγίας. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Ζηκούλης, Μπατσάς, Ντακουβάνος, Ζήκος, Μπιτζιδήμος*. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι χτισμένα σήμερα τα σπίτια: *Αγόρως Μπάτσα, Α. Δημητρούλη, Π. Σίμου*. Κατά μία άλλη πληροφορία μαθαίνουμε ότι οι *Μπλούτσηδες* ήταν ίδια φάρα με τους *Ξεφτεράδες, Κότσηδες, Τζιουμαίους*.

Ζγκουραφαίοι: Φάρα που κατοικούσε στον οικισμό *Παλαιοχώρι*. Από τη φάρα εκείνη προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Ζιώγας, Σιουμάδες, Ζώτος, Δημητρούλης, Καλαμπούκας, Σούφλας*. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι χτισμένα σήμερα τα παλιά σπίτια των *Ζωταίων* και του *Αργύρη Σίμου*.

Γκατζουναίοι: Φάρα που κατοικούσε στον οικισμό *Παλαιοχώρι*. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα επίθετα και γένη: *Γαζώνας, Πατσιωτός, Βασιλούλης*.

Άλλη άποψη λέει ότι οι Γκατζουναίοι ήταν ίδια φάρα με τους Γκατσουράδες και Μπαμπλικάδες. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι σήμερα το σπίτι του Ηλία Γαζώνα ή κατ' άλλους εκεί που είναι το σπίτι το Κ. Γιαννάκη - Σοφίας Γαζώνα (Γιώγη).

Ζντουκάδες: Φάρα που κατοικούσε στον οικισμό *Παλιοχώρι*. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Καρανικούλης, Τσιλογιάννης, Γκιάτας*. Η άλλη άποψη λέει ότι οι Ζντουκάδες ήταν ίδια φάρα με τους Παπαδημητράδες και τα γένη *Βραζιώτης, Κουτσιούκης, Λάμπρου*. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που σήμερα είναι χτισμένο το σπίτι του Λάμπρου και Γεωργίου Καρανικούλη.

Παπαδημητράδες: Φάρα συγγενική με τους Ζντουκάδες. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Βραζιώτης, Λάμπρου, Κουτσιούκης*. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι χτισμένο τώρα το σπίτι του Ζήση Βραζιώτη και του Θ. Τέλη.

Ντρουζαίοι: Φάρα που κατοικούσε στον οικισμό *Παλιοχώρι*. Είναι συγγενική φάρα με τους Παπαδημητράδες και από αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Δημόκας, Σιούτης, Γκάβρας, Καζάκης*. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι τώρα το σπίτι του Πέτρου Λέκκα.

Γκαραμπέρηδες: Ήταν φάρα που κατοικούσε στο *Παλιοχώρι*. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Κουτουλούλης, Γεράκος, Σούφλας, Λέκκας* (ο Σούφλας προέρχεται από τους Σιουμάδες). Κατά μία άλλη πληροφορία λέγεται ότι οι Γκαραμπέρηδες ήταν ίδια φάρα με τους Ντρουζαίους. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι σήμερα το σπίτι των Θανάση και Δ. Σούφλα.

Γκατσουράδες: Φάρα που κατοικούσε στον οικισμό *Πάτρεις* κοντά στο παλιό μοναστήρι των Αγίων Πάντων. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Κατσιαμάνης, Κασιώτας, Λέκκας*. Πρωτοκατοίκησαν στη θέση που βρίσκεται σήμερα το σπίτι του Στέργιου Λέκκα.

Μπαμπλικάδες: Φάρα που κατοικούσε στη *Χώρα* ή στον οικισμό *Πάτρεις*. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Μπλατσίνας, Κεφάλας, Τζίμος*. Πρωτοκατοίκησαν δίπλα στο *Αλώνι του Βάκχου*, στο σημείο που σήμερα είναι το σπίτι των Μπλατσίνα, Γιώργου Γαζώνα.

Τσιουγκάδες: Φάρα άμεσα συγγενική με τους Μπαμπλικάδες αποτελούσαν τον οικισμό *Κρύηδες*. Από τη φάρα εκείνη προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Ρέβας, Τσιγκούλης, Κακογεράς, Γαλανός, Γιαννάκης, Κρούλης, Βασιλούλης*. Κατοικούσαν εκεί που είναι σήμερα το σπίτι του Ρέβα.

Μουκάδες ή Θαναίοι: Φάρα που πρωτοκατοικούσε στον οικισμό *Πάτρεις* δίπλα στο μοναστήρι των Αγίων Πάντων και είχε άμεση σχέση με τις δουλειές του μοναστηριού. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Μουκούλης, Κανναβός, Καραγκούνης, Καρράς*. Πρωτοκατοίκησαν δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, στο σημείο που είναι σήμερα χτισμένα τα σπίτια των Καρράδων. Λέγεται πως αυτοί είναι οι πρώτοι κτίστες του ναού Αγίου Αθανασίου. Μετοίκησαν στη σημερινή θέση αργότερα.

Τζιουμαίοι: Η μοναδική φάρα που κατοίκησε κάτω απ' το *πηγάδι της Χώρας*, στο σημείο που είναι σήμερα χτισμένο το σπίτι του Ε. Νακούλη. Πρωτοκατοίκησαν στον οικισμό *Λιασιώτικο* και από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα γένη και επίθετα: *Τζιμούλης, Νακούλης, Στάμος*.

Μακρήδες ή Λυκαίοι: Φάρα που κατάγεται από την περιοχή *Λιασιώτικο*. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι σήμερα το σπίτι του Κώστα Μακρή (Γιωργούλη). Ήταν φάρα κτηνοτροφική, που ζούσε νομαδικά. Ρίζωσε στο *Κάντσικο* την ίδια εποχή με τις άλλες φάρες που μετακόμισαν στο νέο χωριό. Από τη φάρα αυτή έχουν σχέση όλα τα επί-

θετα Μακρής.

Σιμαίοι: Φάρα που κατά τους γέροντες κατάγεται από την περιοχή της Πρέβεζας. Πρωτοκατοίκησαν στο σημείο που είναι και σήμερα τα σπίτια των Σιμαίων. Από τη φάρα αυτή προέρχονται και έχουν σχέση τα επίθετα *Σίμος και Κόκοτας*.

Αυτές οι φάρες πρωτοδημιούργησαν το μετέπειτα κεφαλοχώρι *Κάντσικο - Δροσοπηγή*.

Η αυτοδιοίκηση στο Κάντσικο

Στο προηγούμενο κεφάλαιο του βιβλίου δώσαμε το γενικό περίγραμμα σχηματισμού και ανάπτυξης του χωριού μας.

Πώς όμως και με ποιους τρόπους διοικήθηκε αυτή η μικρή κοινωνία του χωριού για να φτάσει σ' αυτά τα επίπεδα ανάπτυξης, κοινωνικά, οικιστικά, οικονομικά και πολιτιστικά;

Όπως αναφέρουν οι ιστορικοί, στην περιοχή μας οι διάφορες φάρες διοικούνταν από ισχυρές πατριές, δηλαδή από άντρες αρχηγούς ή συμβούλια τέτοιων αρχηγών, τους αποκαλούμενους πατέρες.

Είναι χαρακτηριστικό ότι κανένας ιστορικός δε μιλά για συγκεντρωτική εξουσία κάποιου τρανού βασιλιά, πριν από την εποχή του *Θαρύπα* και του *Πύρρου*, που και αυτή ήταν μικρής διάρκειας παρένθεση στην αποκεντρωμένη μορφή διοίκησης των λαών της περιοχής μας, φυσικά και του αρχαίου Καντσίκου.

Απ' αυτή την αναπόφευκτη συγκυρία οι πρόγονοί μας διοικήθηκαν σχεδόν αυτόνομα κι ανεξάρτητα με την ισχυρή πατριά. Μετά τον 11ο μ.Χ. αιώνα - την εποχή του εκχριστιανισμού των λαών της περιοχής του Σαρανταπόρου - γεννήθηκε ο θεσμός της *Δημογεροντίας* στις διάφορες παραλλαγές του. Ο θεσμός αυτός έζησε και διακρίθηκε μέχρι τις αρχές του 20ου μ.Χ. αιώνα.

Η αυτοδιοίκηση των δημογερόντων διαφέρει ποιοτικά απ' την αρχηγική μορφή "της πατριάς" και της αρχέγονης εποχής. Τώρα υπάρχει συλλογική έκφραση για τα διάφορα προβλήματα της κοινωνίας και για να παρθεί μια απόφαση, πρέπει να έχει την έγκριση του συνόλου των υπεύθυνων δημογερόντων μετά από διάλογο.

Οι φάρες, αν και διατηρούν την ιδιαιτερότητά τους για καιρό ακόμα μετά την ένταξη στην κοινότητα, εν τούτοις πειθαρχούν στις αποφάσεις του *Συμβουλίου των Δημογερόντων*, όταν αυτές αφορούν κοινά προβλήματα, όπως των καλλιεργειών, της κτηνοτροφίας ή της κοινής συμβιώσεως εντός του χωριού.

Το *Συμβούλιο των Δημογερόντων* στην αρχή είναι πολυμελές. Κάθε φάρα εκλέγει το δημογέροντά της, αλλά με το πέρασμα του χρόνου και αφού αρχίζει η "νόθευση" του γένους απ' τον κοινοτικό, κοινωνικό περίγυρο, με τους μικτούς γάμους, υιοθεσίες, προικοδοσίες, σέμπρους κλπ., το Δημογεροντικό Συμβούλιο γίνεται αντιπροσωπευτικό της τοπικής συγχώνευσης και περιορίζεται σε 7 ή 5 ή 3 δημογέροντες, που αποτελούν την αρχή του χωριού. Με το ολιγομελές *Συμβούλιο των Δημογερόντων*, το Κάντσικο έζησε περίπου 10 αιώνες και αντιμετώπισε τις κάθε μορφής κεντρικές εξουσίες, που διαφέντευαν τον τόπο. Από τους Βυζαντινούς, Σλάβους, Δεσποτάτο της Ηπείρου, Τούρκους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέχρι και τον Αλή Πασά.

Το *Συμβούλιο των Δημογερόντων* είχε γνώμη για κάθε ζήτημα της κοινωνίας του χωριού και οι δημογέροντες που συμμετείχαν στο συμβούλιο έπρεπε να διαθέτουν προσόντα ολοκληρωμένων συνειδήσεων, λογικής, ικανότητας, τιμιότητας, δικαιοσύνης και θάρρους. Φαίνεται πως πράγματι είχαν τέτοια προσόντα, αφού, όπως έδειξε η έρευνά μας, οι κάτοικοι του Καντσίκου τους είχαν τόση μεγάλη εμπιστοσύνη, που ποτέ μα ποτέ

δεν κατέφυγαν στους "αρμόδιους" της κεντρικής εξουσίας του κράτους, που είχαν έδρα στην Κόνιτσα ή τα Γιάννινα, για να λύσουν κάποιο εσωτερικό τους πρόβλημα.

Ό,τι διαφορές είχαν, τις ταχτοποιούσαν οι δημογέροντες. Μ'αυτόν τον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης το κεφαλοχώρι Κάντσικο αντιμετώπισε τη ζωή μ'όλη την τραχιά της όψη σ'αυτή τη γωνιά του κόσμου μας.

Επί Βυζαντινής Αυτοκρατορίας η τότε κεντρική εξουσία επέβαλλε στους κατοίκους ορισμένων χωριών την υποχρέωση της αναγκαστικής φύλαξης στρατηγικών σημείων, που βρίσκονταν στην επικράτειά τους, όπως κορυφογραμμές, στενά περάσματα, διάφορα δάση, που είχαν ενδιαφέρον για το στρατό τους και τα συμφέροντα της αυτοκρατορίας.

Στους Καντσιώτες επέβαλλαν τη φύλαξη της κορυφής του βουνού *Ταμπούρι* και των γύρω δασών, που εκείνη την εποχή, ως φαίνεται και όπως συμπεραίνουμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ήταν σπουδαίας στρατηγικής σημασίας παρατηρητήριο. Τη φύλαξη της θέσης *Ταμπούρι* την ανέλαβε με δικά του έξοδα και στρατιώτες το Κάντσικο. Σε αντάλλαγμα η Βυζαντινή εξουσία απάλλαξε τους κατοίκους του χωριού από τη στρατιωτική θητεία στο στρατό της αυτοκρατορίας.

Η στρατηγικής σημασίας κορυφή του *Ταμπουριού* υπήρξε για το χωριό μας ανεπίσημη πηγή ελευθεριών κι ανεξαρτησίας έναντι όλων των κατακτητικών εξουσιών, όπως των Σλάβων και των Τούρκων, που μετά την επικράτησή τους διατηρούσαν για το χωριό μας τα ίδια προνόμια που άφησαν οι Βυζαντινοί. Αυτό το γεγονός βοήθησε στη διατήρηση και τη σταθεροποίηση του Κάντσικου ως σημαντικού κεφαλοχωριού της περιοχής Σαρανταπόρου.

Όταν επικράτησαν οι Τούρκοι, αναφέρει ο *Νίκος Σβορώνος* στο βιβλίο του "*Η επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*", η νομική θέση των υποταγμένων πληθυσμών καθορίστηκε σύμφωνα με την αρχή του *Ισλαμικού Νόμου*, που αναγνώριζε το δικαίωμα ζωής και περιουσίας κι άφηνε ελεύθερη την άσκηση της λατρείας. Σε αντάλλαγμα ο *Νόμος του Ισλάμ* υποχρέωνε τους υποταγμένους να πληρώνουν διάφορους φόρους, που όμως δεν ίσχυσαν το ίδιο για τα ορεινά κεφαλοχώρια, κυρίως εκείνα που διατηρούσαν τοπικές φρουρές για τη φύλαξη στρατηγικών σημείων, που βρίσκονταν στα κοινοτικά τους όρια.

Ο Σουλτάνος είχε υπό την κυριαρχία του όλη τη γη εκτός από την εκκλησιαστική. Αλλά στα ορεινά κεφαλοχώρια, όπως το χωριό μας, η γη ανήκε στους κατοίκους της και μόνον ορισμένες εκτάσεις, που θεωρούνταν απομακρυσμένες ή ανήκαν σε ασήμαντα μικροχωριά, μοιράστηκαν σε διάφορους Τούρκους αξιωματούχους, τιμαριώτες-μπέηδες, που τις αξιοποιούσαν με τους δουλοπάροικους πληθυσμούς. Στην περιοχή μας τιμαριώτες-μπέηδες τοποθετήθηκαν στις περιοχές *Λιάσκας*, *Κουσαρτσκού*, *Μπλήζιανης*, *Λεύτεροχωριού*.

Οι παραχωρημένες εκτάσεις στους πιο πάνω τιμαριώτες ονομάζονταν *τσιφλίκια*, *χάσια* ή *ξιαμέτια*. Το κεφαλοχώρι Κάντσικο καλλιεργεί ελεύθερα τις εκτάσεις του. Έχει ανεξαρτησία και διοικητική αυτοτέλεια καθώς και αρκετά προνόμια.

Μερικά απ'τα προνόμια που παραχωρήθηκαν στα ορεινά κεφαλοχώρια, διατηρήθηκαν ισχυρά και προστατεύτηκαν από σουλτανικά διατάγματα - *φιρμάνια*, *αχτιμανέδες* - προνόμια που αφορούσαν κυρίως το οικογενειακό δίκαιο και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Το *Συμβούλιο των Δημογερόντων* σε συνεργασία με την εκκλησία του χωριού, αποτελούσαν το σύνδεσμο-συνομιλητή του ντόπιου πληθυσμού με τις τουρκικές αρχές.

Αυτά τα προνόμια στα ορεινά κεφαλοχώρια θα διατηρηθούν περίπου μέχρι το 1600μ.Χ., όταν στις εσωτερικές εξελίξεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας άρχισαν να φουντώνουν οι αυθαιρεσίες και οι παραβιάσεις των νόμων του Ισλάμ, από τους διάφο-

ρους τοπάρχες πασάδες και γενίτσαρους. Παρουσιάστηκαν ρωγμές στο Δοβλέτι με αποτέλεσμα να επιβληθούν και στα ορεινά κεφαλοχώρια σειρές τακτικών και έκτακτων φόρων, που ονομάζονταν μπιντάτ και υποχρέωναν την εξουσία των δημογερόντων να τους πληρώνει.

Με τον καιρό τα πράγματα χειροτέρευαν και οι κάτοικοι του χωριού μας έχασαν πολλά προνόμια και αναγκάστηκαν να πληρώσουν τους σκληρούς φόρους, όπως η δεκάτη (φόρος εισοδήματος σύμφωνα με τον οποίο πλήρωναν το ένα δέκατο της παραγωγής), το βεργί (φόρος κτηματικής περιουσίας) και το χαράτσι (φόρος κεφαλικός). Για την είσπραξη και την καταβολή των φόρων, το Συμβούλιο των Δημογερόντων του χωριού διορίζει ένα δημογέροντα αρμόδιο για τις παραπάνω δουλειές.

Όπως τονίσαμε, η διοίκηση των δημογερόντων ήταν αρμόδια για όλα τα κοινά προβλήματα του χωριού όπως και για τη σωστότερη λειτουργία και διεκπεραίωση των προβλημάτων. Το Συμβούλιο όριζε για κάθε τομέα εργασίας τους κατάλληλους για την περίπτωση δημογέροντες. Έτσι π.χ. είχε ορίσει μόνιμο υπεύθυνο για τη φιλοξενία των Ελλήνων επισκεπτών στο χωριό, ο οποίος εξασφάλιζε σ' όλους τροφή και στέγη.

Άλλος δημογέροντας οριζόταν για να εκπροσωπήσει το χωριό στο βλαέτι. Οι Τούρκοι είχαν χωρίσει διοικητικά το νομό Ιωαννίνων σε πέντε βιλαέτια (κατά παρόμοιο με τις σημερινές επαρχίες) και ένα από αυτά τα βιλαέτια ήταν της Κόνιτσας. Το βιλαέτι της Κόνιτσας το συνδιοικούσαν Τούρκοι και Έλληνες, οι οποίοι και επιδίωκαν τοπική πολιτική εξουσία από 3 έως 5 άτομα, κατοίκους των χωριών της περιφέρειας.

Στην αρχική της μορφή η τοπική εξουσία είχε σφραγίδα τεμαχισμένη σε 5 ή 7 κομμάτια, που ο κάθε δημογέροντας κρατούσε από ένα. Όταν έπρεπε να παρθεί κάποια απόφαση, για να είναι έγκυρη, έπρεπε να σφραγιστεί από τους 7 δημογέροντες, που κρατούσαν κομμάτι της σφραγίδας - μια δημοκρατική μορφή τοπικής αυτοδιοίκησης που παρόμοιά της δεν ξανάγινε.

Στο βλαέτι της Κόνιτσας, το τοπικό είχε τιμητική θέση, αφού ένας από τους 7 συμβούλους της εξουσίας ήταν Καντσιώτης.

Σ' ένα έγγραφο που έστειλε ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος) με ημερομηνία 20-8-1834 και αφορά τη ρύθμιση μιας συνοριακής διένεξης μεταξύ των χωριών Πυρσόγιαννη - Βούρμπιανη στη περιοχή Τζιτζιφιές, αναφέρεται το όνομα του Καντσιώτη δημογέροντα Γεωργίου Τζιτζιφίτη συμβούλου τότε της εξουσίας του βιλαετιού της Κόνιτσας.

Άλλοι δημογέροντες είχαν ορίσει για τις συνομιλίες απ'ευθείας με τον Πασά στα Γιάννινα. Τρεις δημογέροντες αποτελούσαν το τοπικό δικαστικό σώμα, που ήταν υπεύθυνο για την απονομή της δικαιοσύνης σε διενέξεις μεταξύ των κατοίκων του χωριού. Άλλοι δημογέροντες εκτιμούσαν τις ζημιές που προκαλούσαν τα κοπάδια ή τα φορτηγά ζώα στα σπαρμένα χωράφια ή αμπέλια του χωριού, οι ονομαστοί αποκοπάρηδες.

Θα λέγαμε χωρίς δισταγμό ότι η Δημογεροντία στο Καντσικό αποτέλεσε παράδειγμα δημοκρατικής εξουσίας σε όλες τις παραμέτρους της.

Θα ήταν παράλειψη εδώ να μην αναφέρουμε το ρόλο των γυναικών στα κοινά προβλήματα του χωριού. Οι δημογέροντες ποτέ δεν αποφάσιζαν αν δεν είχαν και τη γνώμη των γυναικών, που, αν και περιορισμένες στη σκιά των αποφάσεων, έλεγαν τη γνώμη τους στα όσα η εμπειρία τις είχε σπουδάσει. Οι γυναίκες εισακούγονταν με σεβασμό από τους άντρες του χωριού μας.

Στον τομέα των καλλιεργειών κυρίως, οι δημογέροντες ποτέ δεν έπαιρναν απόφαση χωρίς να ρωτήσουν και τις γυναίκες - για τη σπορά, για το θέρο, την αμπελουργία, την καλλιέργεια των κήπων κλπ. Οι δημογέροντες ρύθμιζαν τις ζώνες των καλλιεργήσιμων περιοχών, τις κτηνοτροφικές χρονικές περιόδους, τη λειτουργία των μύλων, τα εκκλησια-

στικά προβλήματα, τη ρύθμιση των βοσκοτόπων σε βοϊδολίβαδα και προβατολίβαδα και οι ίδιοι αποφάσιζαν για τα κοινοφελή έργα του χωριού: γεφύρια, δρόμοι, οικήματα. Επίσης αποφάσιζαν για τους τρόπους λειτουργίας και πληρωμής των δασκάλων, παπάδων, ντραγαταραίων τσομπαναραίων, μυλωνάδων, γελαδάρηδων, αυλακάρη και κλητήρα. Με δύο λόγια εφάρμοζαν το συλλογικό πνεύμα που χαρακτήριζε το Κάντσικο και χάριν αυτού εξελίχθηκε σε χωριό αρχοντιάς και νοικοκυροσύνης, που τα σημάδια του διατηρούνται ακόμα και σήμερα.

Επικεφαλής του Συμβουλίου των Δημογερόντων ήταν ο Μουχτάρης ή Γκοτσιάμπασης που εκλεγόταν με ψηφοφορία για διάστημα 4 χρόνων. Ο Μουχτάρης ή Γκοτζιάμπασης έπρεπε να είναι ο άριστος των δημογερόντων και ξεχωριστός για την τιμιότητά του, τη μέσσα του, το σωστό και μετρημένο λόγο, τον υπέρτατο πατριωτισμό του.

Το 1913, όταν το χωριό απελευθερώθηκε από τους Τούρκους, σιγά σιγά ο θεσμός της Δημογεροντίας έπαψε να υπάρχει και τη θέση του πήρε το Κοινοτικό Συμβούλιο, με εκλεγόμενους πλέον από τους κατοίκους του χωριού με μυστική ψηφοφορία κοινοτικούς συμβούλους.

Παρά την αλλαγή αυτή στο Κάντσικο κυβερνούσε ουσιαστικά το πνεύμα της Δημογεροντίας, αφού η επιλογή των υποψήφιων συμβούλων γινόταν ξανά με κριτήρια αξιοκρατίας δημογερόντων. Και αυτοί ψηφίζονταν από τους κατοίκους. Αξίζει εδώ να αναφέρουμε ότι ποτέ στην ιστορία της τοπικής αυτοδιοίκησης του χωριού μας δεν συμμετείχαν γυναίκες σε καμιάς μορφής εξουσία.

Στους νεότερους χρόνους το κριτήριο εκείνο περιορίστηκε στους νοικοκυραίους του χωριού, "τα τρανά τζάκια", μια ολιγαρχική εκτίμηση για τους κοινοτικούς άρχοντες, που μόνο σωστή δεν ήταν και καμιά σχέση δεν είχε με την παλιά νοοτροπία των Καντσιωτών, που "άξιος" για δημογέροντας ήταν ο λογικός και έντιμος, ανεξάρτητα από "ποιο σόι κρατούσε η σκούφια του".

Τις δεκαετίες μετά τον εμφύλιο πόλεμο η αξιοκρατία πήρε πολιτικά κριτήρια κι αυτό ήταν το δεύτερο λάθος για την τύχη της τοπικής αυτοδιοίκησης. Παρ' όλα αυτά όμως κατά κανόνα στο Κάντσικο επικράτησε η κοινή λογική και παρά τις εκλεκτικές διαστρεβλώσεις, οι κοινοτικοί άρχοντες διέθεταν οι περισσότεροι τα προσόντα που απαιτούσαν οι ανάγκες του χωριού.

Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο δεν έχουμε παρά να τιμήσουμε όλους όσους από τα βάθη της ιστορίας του χωριού μας πρόσφεραν τον εαυτό τους με κόπους και θυσίες για το καλό και την προκοπή της μικρής μας κοινωνίας.

Είναι άξιοι κάθε επαίνου και λαμπρό παράδειγμα για μας τους νεότερους. Σε ένδειξη φόρου τιμής συντάξαμε τον πίνακα που ακολουθεί με τα ονόματα όσων χρημάτισαν πρόεδροι της κοινότητάς μας από το 1867 μέχρι το 1992.

1867	Γεώργιος Κουζίνας	Μουχτάρης
1872	Δημήτριος Μακρής	»
1875	Βασίλειος Ζούρας	»
1910	Χρήστος Μουκούλης	»
1912	Νικόλαος Μακρής	»
1913	Δημήτριος Σίμος (Φούρλας)	Πρόεδρος
1915	Ευάγγελος Κουτρομπίνας	»
1917	Δημήτριος Σίμος	»
1919	Χαράλαμπος Μακρής	»
1923	Τζιομούλης Στέργιος (Βλαχογιάννης)	»
1927	Κωνσταντίνος Καρράς	»

1930	Δημήτριος Σίμος	Πρόεδρος
1932	Γεώργιος Κουτουλούλης	»
1934	Γεώργιος Δημητρούλης	»
1935	Χαράλαμπος Πατσιωτός	»
1936-37	Στέργιος Τζιμούλης	»
1938	Αθανάσιος Βασιλούλης	»
1939-40	Κωνσταντίνος Καρανικούλης	»
1944	“ “	»
1945	Βασίλειος Μακρής	»
1946-47	Γεώργιος Κουτουλούλης	»
1948	Γεώργιος Ζιώγας (του Θωμά)	»
1949	Χαράλαμπος Πατσιωτός	»
1952	Ιωάννης Σίμος (Φούρλας)	»
1954	Γεώργιος Δημητρούλης	»
1956	Γρηγόριος Βασιλούλης	»
1956	Στέργιος Κουτρομπίνας	»
1960	Γεώργιος Ζιώγας (Δόσιας)	»
1963	Ιωάννης Σίμος (Φούρλας)	»
1964-67	Γεώργιος Τζιμούλης	»
1967-74	Ιωάννης Σιούτης (Καζάκης)	»
1975-79	Δημήτριος Σιούτης (του Ιωάννη)	»
1979-82	Ιωάννης Κοτσίνας (Κωστούλας)	»
1983-86	Κωνσταντίνος Ζιώγας (του Θωμά)	»
1986-90	Νικόλαος Λέκκας	»
1991	Κωνσταντίνος Ζιώγας (του Θωμά)	»

Σας παραθέτουμε σε μετάφραση δύο έγγραφα σαν δείγμα επίλυσης των προβλημάτων του χωριού επί Δημογεροντίας

Οι υποφενόμενοι αδελφοί Χρήστος και Αντώνιος Βασίλι Κουτσίνας εκ Καντσίκου έχοντες διαφοράν και φιλονικίαν εντωμεταξύ μας, για τη κεντρική μας οικία ως και από ένα αμπέλειον εκ δύο χωράφεια σήμερον ευχαρίστως οι δύο αδελφοί διορίζουν (δυσανάγνωστα) τους συγχωριανούς μας Δημήτριον Κουτρομπίναν, Μιχαήλ Οικονόμου Ιερέαν, Γεώργιον Δημητρίου Σίμου και τον Μουχτάρι Χρήστον Μουκούλην εις τους οποίους αναθέτομεν το βάρος να εναποφασίσουν περί την αναμεταξύ μας Αδελφικήν διαφοράν και να εξετάσουν ακριβώς το δίκαιον ενός εκάστου και να αποφασίσουν γι'αυτά ότι εξ'όσων θεωρήσουν εύλογον είναι δεκτόν και αμετάτρεπτον εις ημάς, χωρίς να φέρουσην αυτά τα (λέξεις δυσανάγνωστες)...η φιλονικίαν. Είναι λογικόν υπέρ αμφοτέρων ημών των αδελφών οφείλουν δια τα ρυθέντα να μη τα δόσουν γραπτά...την απόφασιν εγένετο μετ ευχαριστήσεως δεκτή...Το παρόν εκάστο των κατόθει αξιοτίμων μαρτύρων και ένδειξην ομοφωνίας.

Κάντσικο εις 27 Φεβρουαρίου 1911

Χρήστος Βασίλι υπόσκομαι

Αντώνης Βασίλι υπόσκομαι

οι Μάρτυρες
Γεώργ Φράσιας
Κύρκος Ν.Σερίφης μαρτυρώ
Γιάννης Αλέξη μαρτυρώ
Υπογραφή.....Μαρτυρώ

οι υποφενόμενοι σήμεραν εφχαρίστως επωλήσαμεν τον κήπον όπου έχουμε κατω στο σπίτι του Βασίλι Σπέλλα. σίνορον έχομεν σίνορον με τα εξαδέλφια μας τρία σίνορα με το ράμα...δρόμος

και έχομε μίαν ρίζα μηλιά είναι μέσα στον κήπον όπου πουλήσαμεν και το σίνορο έχει από την μηλιά κατά το μέρος του Κατσιαμάνη ένα δρασκήλι φενιτη οτι η κρανιά είναι κατά το μέρος του Λέκκα από την κρανιά πέντε δρασκήλια ρηχά...από την κρανιά κατά το μέρος του Λέκκα...ένα δρασκήλι γούπατο...η μηλιά είναι ο σίνορος κατά το μέρος του Τζιάλα,...εγώ ως το υποφενομαι...το Βασίλι Γιαννις Ζούρα...και Νικόλα Γιάννις και Δημήτρι Γιαννις ζουρούλης τα τρία αδέρφια δια γρόσια 450...νούμερο τετρακόσια πενιντα...και δεν εχει κανένα...χαβαλέν (βάρως) είναι ως το βρήκε...και έχομε να δόσομε ες τον κράλι να βγάλι ταπί... (δυσανάγνωστες λέξεις)

Βιβιονο 1867
σεπτεμβρίου 18
Κάντσικο

Νικόλα και Γιάννη μαρτυρώ τα ανοθεν
Μηχάλης λέκας μαρτυρώ βιβιονο τα άνοθεν
Γιόργης Νηκολα Γκατζουρούλη μαρτυρώ
Βασίλης Σιομου μαρτυρώ
Κουτούλας Μιχάλη Μουκούλη μαρτυρώ
Γιόργης Κουζίνας Μουχτάρης μαρτυρώ
Δημήτριος Αλεξι μαρτυρώ (εδώ μάλλον είναι ο παπάς του χωριού)

Οι Καντσιώτες σε συλλογική δραστηριότητα

Για την αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων του χωριού, σπουδαίο ρόλο έπαιξαν και διάφοροι σύλλογοι, που ίδρυσαν κυρίως οι ξενιτεμένοι Καντσιώτες μετά το τέλος του 19ου αιώνα, οι οποίοι με πολλούς τρόπους βοήθησαν τη Δημογεροντία και μετέπειτα τα Κοινοτικά Συμβούλια.

Τέτοιες ομαδικές εκφράσεις ήταν οι Αδελφότητες, οι Σύλλογοι, οι Συνεταιρισμοί και οι Επιτροπές. Από τους συλλόγους πρώτος ιδρύθηκε ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος, το 1892. Από τις Αδελφότητες, πρώτη στην ιστορία του χωριού ήταν η Αδελφότητα των εν Αθήναις Καντζιωτών, που ιδρύθηκε το 1898 στην Αθήνα.

Κανένα επίσημο ντοκουμέντο δεν έχουμε βρει σχετικό με την ίδρυση της Αδελφότητας εκείνης (καταστατικό, ιδρυτικά μέλη κλπ.) και δυστυχώς για μας ούτε στα χέρια κάποιου συγχωριανού μας δεν βρέθηκε κάποιο χαρτί σχετικό με την Αδελφότητα Καντζιωτών της Αθήνας. Βρέθηκε μόνο ένα δημοσίευμα για την ίδρυση του Συνδέσμου με σκοπό να οικοδομηθεί σχολείο στο χωριό.

Το μοναδικό τεκμήριο που μνημονεύει την Αδελφότητα εκείνη είναι η εκκλησία της Παναγίας και οι διάφορες εικόνες της, που μας πληροφορούν σε κάποιες αφιερώσεις ότι είναι προσφορά των εν Αθήναις Καντζιωτών 1902-1903.

Προφορικά έχουμε μάθει ότι πρωταγωνιστές στην ίδρυση της Αδελφότητας εκείνης ήταν οι αδελφοί Κοτσίνας: ο Δήμος Κοτσίνας, ο Κώστας Κοτσίνας και ο Γεώργιος Κοτσίνας, ο οποίος εκλέχτηκε και πρόεδρος. Επίσης αναφέρονται και μια σειρά άλλα επίθετα, όπως Ευάγγελου Κουτρομπίνα, Δημήτριου Βελλά, Δημητρίου Τσιλογιάννη, Ευάγγελου Κουτουλούλη, Ιωάννη Κανναβού, Ευάγγελου Σίμου κι αρκετοί ακόμα που μας είναι άγνωστοι.

Σκοπός της Αδελφότητας ήταν η με κάθε τρόπο βοήθεια του χωριού από μέρος

των ξενιτεμένων Καντσιωτών της Αθήνας, που εκείνη την εποχή αποτελούσαν πολυάριθμη παροικία, σχεδόν 100 ατόμων. Στις δραστηριότητες της Αδελφότητας ήταν και η συμπαράσταση στους ξενιτεμένους μαστόρους και τα μαστορόπουλα του χωριού με ανεύρεση εργασίας και οικονομική συμπαράσταση στην αχανή και δύσκολη Αθήνα.

Επίσης διοργανώνουν μαζί με άλλες Αδελφότητες της Ηπείρου εκδηλώσεις με περιεχόμενο πατριωτικό για να διατηρήσουν ζωντανή την παράδοση της μακρινής πατρίδας. Η Αδελφότητα διευκόλυνε τους Κανσιώτες μετανάστες προς την Αμερική. Όταν εγκαταστάθηκαν στις Η.Π.Α. ίδρυσαν το 1907 την *Εκκλησιαστική Αδελφότητα Καντσίκου*, που ήταν και μια συνέχεια της Αδελφότητας των Αθηνών.

Για την *Εκκλησιαστική Αδελφότητα των Καντσιωτών της Αμερικής* τα στοιχεία που έχουμε είναι τα ακόλουθα: πρώτος πρόεδρος ήταν ο Γεώργιος Μουκούλης, ταμίας ο Ιωάννης Σπέλλας και πρόεδρος κάποιος Μακρής.

Από τη δραστηριότητα των δύο Αδελφοτήτων έχουμε καταγράψει τα ακόλουθα έργα που άλλαξαν τη μορφή του χωριού μας κι έδωσαν τη σημερινή του εικόνα.

Κτίζονται εκ νέου οι εκκλησίες Άγιος Νικόλαος, Άγιος Αθανάσιος, Κοίμηση της Θεοτόκου, "Παναγία", Άγιος Παντελεήμων, με τη βοήθεια της τότε Αδελφότητας των Αθηνών ξαναχτίζεται ο παλιός μύλος στο ποτάμι, που είχε καταστραφεί από τους Τούρκους. Πρωτομάστορας ήταν ο Χρήστος Μουκούλης (Τσιαμαλιάρης).

Το 1925-27 επισκευάζεται το πέτρινο γεφύρι στο ποτάμι. Χτίζονται τα πτερύγια και ο βορινός τοίχος και γίνεται το μύστρισμα ολόκληρου του γεφυριού. Μαστόροι επικεφαλής ήταν οι: Μήτρος Παπαδημητρίου, Χρήστος Σίμος, Θεοδόσης Ζιώγας, Σπύρος Κοτσίνας και το μύστρισμα έγινε από τους τότε νέους μαστόρους Γεώργιο Σιούπη (Καζάκη) και Αγγελο Σούφλα.

Το 1927 με χρήματα των Αδελφοτήτων χτίζεται το υπάρχον νεκροταφείο. Το 1927 κατασκευάζεται η γέφυρα στο *Μπουρδέμ Λαγκό*. Το 1933 χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο και το 1934 τελειώνει το χτίσιμο της εκκλησίας Αγίας Παρασκευής. Την ίδια χρονιά αρχίζει η διαμόρφωση του "Ιστορικού Κέντρου" του χωριού μας, που περικλύει το πηγάδι της Χώρας, το Αμπηλιακό, το Δημοτικό Σχολείο, την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, το προαύλιο της εκκλησίας, την κεντρική πλατεία και τον πλάτανο. Όλα μαζί αποτελούν ένα αισθητικό σύνολο οπτικής ομορφιάς που εντυπωσιάζει με την μοναδικότητά του κι έχει κάνει πολλούς ξένους επισκέπτες να μιλήσουν γι' αυτό.

Το 1934 ιδρύεται στο χωριό ο *Σύλλογος Γεωργικής Νεολαίας Καντσίκου*. Να τι λέει ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος) στις προσωπικές του σημειώσεις για το Σύλλογο αλλά και γενικότερα για τις Καντσιώτικες οργανώσεις:

"...Οι Κανσιώτες, αν και δεν είχαν τη δυνατότητα να σπουδάσουν, εν τούτοις ήταν και είναι άνθρωποι προοδευτικοί μ'ανοιχτούς ορίζοντες. Προσπαθούν να παρακολουθούν την πρόοδο και την εξέλιξη της εποχής τους. Μπορεί ο χαρακτήρας τους να είναι κάποτε σαν των Εβραίων, να σταυρώνουν δηλαδή τους ευεργέτες τους, αλλά προσπαθούν να βρίσκονται μέσα στο πνεύμα και τα ρεύματα της εποχής τους".

Μέσα σ' αυτή την προοπτική ιδρύουν το 1934 το "*Σύλλογο Γεωργικής Νεολαίας*", που είχε ακριβώς το σκοπό της προόδου, όπως φαίνεται στο άρθρο 3 του καταστατικού του:

"Σκοπός της ιδρύσεως είναι η αδελφική συνένωση και αλληλεγγύη των μελών αυτού και δι' αυτών και διά παντός τρόπου εξυπηρέτησης των τοπικών συμφερόντων της Κοινότητας Καντσίκου διά της επισχέσεως της γεωργίας, δημιουργίας φυτωρίων, διά την εξημέρωση των άγριων δέντρων δι' εμβολιασμού... κλπ."

Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου αποτελούν οι:

Δημήτριος Μουκούλης (Πρόεδρος)
Σπύρος Ζώτος (Γραμματέας)
Αθανάσιος Κοτσίνας (Ταμείας)
Ηλίας Κανναβός (Σύμβουλος)
Ιωάννης Καρανικούλης (Σύμβουλος)

Από τα έργα του Συλλόγου έχουν διασωθεί πολλά οπωροφόρα δέντρα και διάφορες δεντροφυτεύσεις. Ο Σύλλογος οργάνωσε και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις με αποκορύφωμα το ανέβασμα επί σκηνής της "Γκόλφως", που άφησε εποχή, από τους ερασιτέχνες νέους ηθοποιούς του χωριού μας.

Το 1932 ιδρύθηκε η Επιτροπή Κληροδοτήματος Ιωάννου Λύτρα, σκοπός της οποίας ήταν η σωστή διαχείριση του κληροδοτήματος, που είχε σαν αποδέκτες τα φτωχά κορίτσια του χωριού. Η Επιτροπή συντόνιζε την προικοδότηση κάθε έτος σε όσα κορίτσια είχαν παντρευτεί την ίδια χρονιά και προσδιόριζε το ανάλογο χρηματικό ποσό.

Το 1940 τυπικά και ουσιαστικά διαλύεται η "Αδελφότητα των εν Αθήναις Καντζιωτών", αλλά συνεχίζει έστω και ακρωτηριασμένη τη δράση της η Αδελφότητα των "Αμερικάνων", η οποία μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου χρηματοδοτεί αρκετά εφραϊστικά έργα του χωριού με ένθερμους πρωταγωνιστές τους: Δημήτριο Τρούφα, Στέργιο Τσιγκούλη, Δημήτριο Μακρή, Μιχάλη Αδάμο, Μιχάλη Κρούλη κ.α.

Το 1955 ιδρύεται Σύλλογος Ακτημόνων Καλλιεργητών, γνωστός και ως ΣΑΚ, που σκοπό έχει την αντιμετώπιση στα δικαστήρια των ενοικιαστών βλάχων τσελιγκάδων που εκμεταλλεύονται τα ιδιόκτητα κτήματα των Καντσιωτών σαν βοσκαστάδες στις περιοχές Φλιάμα, Αϊλιά, Σιαποτικό κλπ., κατοχυρωμένο με το παλιό εντοχικό σιγάσιο.

Το 1976 ιδρύεται από τους ξενιτεμένους Δροσοπηγιώτες της Αθήνας η "Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών Κονίτσης - Ο Άγιος Αθανάσιος", με έδρα την Αθήνα. Στο καταστατικό της η Αδελφότητα εκφράζει τους απανταχού ξενιτεμένους Δροσοπηγιώτες, στο εσωτερικό της Ελλάδας και στις ξένες χώρες. Είναι η πρώτη φορά που δημιουργείται Αδελφότητα των απανταχού Δροσοπηγιωτών και πώς να μην γίνει αυτό, όταν σχεδόν όλοι οι κάτοικοι του χωριού μας έχουν πάρει το δρόμο της ξενιτιάς;

Το καταστατικό λέει:

Σκοπός του Σωματίου είναι η σύσφιξη των καλών σχέσεων των απανταχού Δροσοπηγιωτών, η αλληλεβοήθεια και η διατήρηση των ηθών και εθίμων του χωριού Δροσοπηγή Κονίτσης, καθώς και η συνδρομή για την επίλυση ή βοήθεια κι η συμπαράσταση στο έργο του Κοινοτικού Συμβουλίου και παντός ετέρου οργανισμού ενδιαφερομένου για τα ζητήματα του χωριού κλπ.

Επίσημα η Αδελφότητα ουσιαστικά λειτουργεί από το 1970, χρονιά που διοργανώνει τον πρώτο Καντσιώτικο χορό με συμμετοχή 50 ατόμων (όλοι Δροσοπηγιώτες), κάτοικοι της Αθήνας, με την ορχήστρα του Φίλιππα Φιλιππίδη, γνωστού και μεγάλου καλλιτέχνη, κλαρινοπαίχτη απ'το γειτονικό Κεράσοβο (Αγία Παρασκευή).

Ταυτόχρονα διοργανώνει εκδρομές και άλλες εκδηλώσεις. Υπάρχει, έγγραφο ντοκουμέντο που συντάχτηκε το καλοκαίρι του 1975, το οποίο αφορούσε μια απόφαση για τον τίτλο της Αδελφότητας. Η συγκέντρωση έγινε στο επί της Πλατείας Ομονοίας καφενείο "Πατάρι", που τότε ήταν τόπος συνάντησης των συγχωριανών μας. Συμμετείχαν οι: Κώστας Τσιλογιάννης, Κώστας Σπέλλας (Τζιάλας), Ηλίας Μουκούλης, Μιχάλης Ζώτος, Γεώργιος Καρανικούλης, Νικόλαος Τσιγκούλης, Δημοσθένης Σίμος, Αθανάσιος Λύτρας, Αθανάσιος Τσιμιίγκας, Αλκιβιάδης Σίμος και Χρήστος Τσιγκούλης.

Στην ίδια συνάντηση συζητήθηκε και το εύρος που θα είχε η Αδελφότητα καθώς και το όνομα. Αποφασίστηκε τότε, να είναι Αδελφότης των απανταχού Δροσοπηγιωτών

και όχι μόνο Αδελφότης Αθηνών, τίτλο που έφερε η πρώτη Αδελφότητα του 1898.

Η Αδελφότητα ξεκίνησε με 23 μέλη και σήμερα έχει φτάσει να αριθμεί 260, που συνεχώς αυξάνονται.

Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο της Αδελφότητας, που εκλέχτηκε από τις εκλογές της 26-7-1976 (ημέρα της Αγίας Παρασκευής) στα γραφεία της Πανηπειρωτικής Συνομοσπονδίας - Κλεισθένους 15, τόπος που έγινε και η πρώτη Γενική Συνέλευση των μελών της - ήταν οι:

Χρήστος Τσιγκούλης	(Πρόεδρος)
Δημοσθένης Σίμος	(Αντιπρόεδρος)
Αθανάσιος Ζιώγας	(Γραμματέας)
Γεώργιος Ζώτος	(Ταμείας)
Ιωάννης Κανναβός	(Σύμβουλος)

Το προεδρείο της Γενικής Συνέλευσης και την εφορευτική επιτροπή αποτελούσαν οι:

Θωμάς Μουκούλης	Πρόεδρος
Βασίλειος Τζίμος	Γραμματέας
Νικόλαος Τσιγκούλης	Μέλος

Για εξελεγκτική επιτροπή εκλέχτηκαν οι:

Κώστας Τσιλογιάννης
Ηλιάς Μουκούλης
Νικόλαος Τζιμούλης

Η προσφορά σε έργα και η εν γένει δραστηριότητα της Αδελφότητας είναι σημαντική, τόσο για τον εξωραϊσμό της εικόνας του χωριού, όσο και για την αναζωογόνηση των παραδόσεων, ηθών και εθίμων του τόπου μας. Δεν υπάρχει σχεδόν κανένα έργο - μικρό ή μεγάλο - στο χωριό που να μην πρωτοστατεί ή συμμετέχει η Αδελφότητα.

Τα πρώτα 23 ιδρυτικά μέλη είναι:

1) Καρανικούλης Γεώργιος του Αποστόλου	13) Ζώτος Γεώργιος του Βασιλείου
2) Τσιλογιάννης Κωνσταντίνος του Νικολάου	14) Σίμος Αλκιβιάδης του Ιωάννου
3) Ζώτος Μιχαήλ του Νικολάου	15) Λύτρας Ιωάννης του Χρήστου
4) Σιούτης Κωνσταντίνος του Ιωάννου	16) Λύτρας Αθανάσιος του Ιωάννου
5) Τσιγκούλης Νικόλαος του Βασιλείου	17) Καπλάνης Χαράλαμπος του Γεωργίου
6) Κοτολούλης Ηλιάς του Νικολάου	18) Τσιγκούλης Θεόδωρος του Βασιλείου
7) Κοτολούλης Θωμάς του Βασιλείου	19) Τζιμούλης Κωνσταντίνος του Γεωργίου
8) Κοτολούλης Παύλος του Βασιλείου	20) Τζιμούλης Νικόλαος του Γεωργίου
9) Σίμος Δημοσθένης του Κωνσταντίνου	21) Σίμος Θωμάς του Χαράλαμπου
10) Τσιγκούλης Χρήστος του Βασιλείου	22) Τζίμος Χαράλαμπος του Ιωάννου
11) Κοτσίνας Χρήστος του Βασιλείου	23) Ζιώγας Αθανάσιος του Δημητρίου
12) Τσιλιμίγκας Αθανάσιος του Γεωργίου	

Καντσιώτες που ξεχώρισαν για την κοινωνική τους δράση

Πνευματικοί άνθρωποι - Παπάδες - Δάσκαλοι

Όπως είναι φυσικό, κάθε κοινωνία, μικρή ή μεγάλη, γεννά και αναπαράγει άτομα που έχουν το χάρισμα της κοινωνικής δράσης, τον αγώνα για το κοινό συμφέρον και την ευτυχία του συνόλου, για το οποίο αγωνίζονται και πιστεύουν ότι ανήκουν σ' αυτό.

Τέτοια ξεχωριστά άτομα με ευαισθησία και πατριωτισμό γέννησε πολλά ο τόπος μας, τα οποία με τις προσωπικές τους θυσίες συνέβαλλαν σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρ-

φωση της ταυτότητας του χωριού μας.

Για τους ανθρώπους αυτούς, που με τα ξεχωριστά τους χαρίσματα και το ταλέντο τους στόλισαν κι έχτισαν το πολύμορφο κάδρο του χωριού, θα αναφερθούμε στο παρόν κεφάλαιο.

Από τα βάθη του χρόνου ξεχωρίζουν οι σκιές των ανώνυμων αρχηγών και πατέρων του κάθε γένους. Δεν έχουμε τα ονόματά τους, όμως ποιος αμφιβάλλει ότι αυτοί οι πατέρες, οι παππούδες και οι διάφοροι αρχηγοί δεν υπήρξαν στα μικροχώρια της Χώρας, στις Πάτρες, στο Παλιοχώρι, στα Καστανάδικα και στο Λιασιώτικο, και δεν πόνεσαν και δεν θυσιάστηκαν για τους συνανθρώπους τους;

Μετά τη μεγάλη περίοδο της ανωνυμίας εμφανίστηκαν οι επώνυμοι πολίτες του τόπου. Για τις θρησκευτικές ανάγκες του πληθυσμού πρόσφερε τον εαυτό του ο μυθικός Παπαγκατζώνας, που είναι ο πρώτος πνευματικός άνθρωπος στην ιστορία του χωριού. Έζησε περί τα 1300 μ.Χ. και είναι πατριάρχης των γραμμάτων και της πίστης των Καντσιωτών.

Μετά τον πρώτο Παπαγκατζώνα ακολούθησαν από την ίδια φάρα των Γκατζωναίων 13 γενεές παπάδων Γκατζωναίων, αφιερωμένοι στον κοινωνικό ρόλο της χριστιανικής θρησκείας. Ήταν αγνοί άνθρωποι του Θεού, υπηρέτες του λαού, που με το προσωπικό τους παράδειγμα δίδαξαν στους προγόνους μας τις ανεκτίμητες αξίες της ζωής, της πίστης και της ντόπιας παράδοσης.

Άλλος επώνυμος ήταν ο Παπαδημήτρης από τη φάρα των Ντρουζαίων (Σιούτης, Δημόκας, Βραζιώτης, Κουτσιούκης, Γκιάτας, Καρανικούλης). Ήταν, όπως λένε οι γέροντες, ο πρώτος παπάς στο Παλιοχώρι. Ακολουθούν οι επώνυμοι ιερείς Παπαγκατσούρας, από τη φάρα των Γκατσουράδων (Κατσιαμάνης, Μπλατσίνης, Βασιλούλης), ο Παπατσιούτσαλος από τη φάρα των Μουστούληδων (Κοτσίνης, Παπαδημητρίου), ο Παπανέστορας από τη φάρα των Μουστούληδων (πρόγονος της οικογένειας Θεοχάρη Ζηκούλη), ο Παπαστέργιος από τη φάρα των Κασιουράδων (Λύτρας, Τσιλιμίγγας, Κόκοτας), ο Αναγνώστης από τη φάρα των Κουτρομπιναίων, ο Παπαιοκονόμου Μακρής από τη φάρα των Μακραίων, ο Παπαγιώργης από τη φάρα των Μουστούληδων και ο Παπαδημήτρης από τη φάρα των Καθαργαίων.

Πέραν της εκκλησίας και της θρησκευτικής ανάγκης των κατοίκων, υπάρχουν και άλλες πλευρές της ζωής, που για χάρη τους αφοσιώθηκαν διάφοροι κάτοικοι της Καντσιώτικης κοινωνίας με πάθος.

Στον τομέα της τοπικής αυτοδιοίκησης έχουμε τους δημογέροντες με πρώτο επώνυμο το Γεώργιο Τζίμου από το γένος των Μπαμπλικάδων.

Ο Γεώργιος Τζίμου υπήρξε για όλη του τη ζωή άνθρωπος κοινωνικά προοδευτικός, φιλοπάτρης και λογικός, που έχαιρε μεγάλης εκτίμησης στο Κάντσικο αλλά και στα γύρω χωριά, που σε πολλές περιπτώσεις πρωταγωνίστησε στη συμφιλίωση των διάφορων διενέξεων. Στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής υπάρχει εικόνα που τον αναφέρει σαν δωρητή (1780).

Ο δημογέροντας Σπύρος Σιούτης ξεχώρισε για το κοινωνικό του έργο. Υπήρξε ο εκπρόσωπος του χωριού στις σχέσεις με τον Πασά στα Γιάννινα και ο σεβασμός στο πρόσωπό του από Έλληνες και Τούρκους γραμματικούς και αξιωματικούς ήταν μεγάλος. Το Συμβούλιο των Δημογερόντων του χωριού τον είχε εξουσιοδοτημένο να συνομιλεί με τον Πασά και να χειρίζεται τα διάφορα προβλήματα του χωριού μας μαζί του.

Ο Σπύρος Σιούτης σε συνεννόηση με τον Πασά των Ιωαννίνων ρύθμισε τα βοσκοτόπια του χωριού σε βοϊδολίβαδο και προβατολίβαδο το 1820 και έβαλε τάξη και πρόγραμμα στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις του τσιφλικιού της Λιάσκας. Ο Σπύρος

Σιούτης εκτός από το ότι ήταν δραστήριος δημογέροντας, ήταν κι έξοχος ψάλτης στην εκκλησία.

Περί το 1800 μ.Χ. διαπρεπής και ίσως ο πιο "τραγικός" για το τέλος του Καντσιώτης ήταν ο Στέργιος Μακρής από τη φάρα των Μακρήδων. Ο Στέργιος Μακρής είχε διορισθεί από το Συμβούλιο των Δημογερόντων του χωριού σαν ο εισπράκτορας των φόρων του χωριού, που ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν οι κάτοικοι στην τουρκική εξουσία.

Ο Στέργιος Μακρής, άνθρωπος με φαντασία κι όπως φαίνεται εγγράμματος αρκετά για να διαχειρίζεται τα χρηματικά ποσά των φόρων που παρέδινε στον μπέη της Κόνιτσας, είχε κατορθώσει σε συμφωνία με τους Τούρκους να παρακρατεί μικροποσά από τους καταβαλλόμενους φόρους, τα οποία διέθετε για την κατασκευή διαφόρων κοινοφελών έργων στο χωριό.

Παράλληλα δε, είχε την ιδέα να πείσει το Συμβούλιο των Δημογερόντων να βάλει φόρους στους τότε "πλούσιους" τσελιγκάδες του χωριού. Τα ποσά αυτά διατίθονταν για τις ανάγκες της Δημογεροντίας. Το γεγονός αυτό ήταν και η αιτία να πληρώσει με τη ζωή του την πράξη αυτή.

Οι τότε "άρχοντες", με πρώτους τα εξαδέλφια τους μεγάλους τσελιγγάδες, αντέδρασαν στην πληρωμή φόρων και πλήρωσαν 20 γρόσια σε έναν Τουρκαλβανό φονιά ονόματι Ντούτσιε, που ανέλαβε και σκότωσε το Στέργιο Μακρή, κάποιο απόγευμα του Νοεμβρίου στη θέση Πάτρεις. Όπως λένε οι γέροντες εκείνο το απόγευμα ο Στέργιος γύριζε καβάλα στ'άσπρο άλογό του από τα Γιάννινα στο χωριό. Ο Ντούτσιε τον περίμενε κρυμμένος πίσω από μια πέτρα και τον πυροβόλησε θανάσιμα. Το άλογό του ξαφνιάστηκε, όρμησε καλπάζοντας με κατεύθυνση το χωριό, σέρνοντας τον άτυχο Στέργιο μέχρι την τοποθεσία Τέρνια, όπου και τον άφησε πνιγμένο στο αίμα. Το άλογο έφτασε νύχτα στο χωριό. Πήγε έξω από τα σπίτια των Μακραιών στους κήπους στ'Σκηψ. Χλιμίντριζε τρομαγμένο, σηκωνόταν στα πίσω πόδια και έσκαβε τη γη, ώσπου ξύπνησαν οι συγγενείς του Στέργιου, είδαν το ματωμένο άλογο και κατάλαβαν πως κάτι κακό βρήκε το Στέργιο. Το άλογο σαν άνθρωπος τους οδήγησε στα Τέρνια, όπου μέσα στα κέδρα βρήκαν πεσμένο το ματωμένο πτώμα του αγαπημένου τους.

Φαντάζεται εύκολα κανείς, και πιο πολύ εμείς οι Καντσιώτες που γνωρίσαμε τι γίνεται μπροστά στο θάνατο, τι επακολούθησε με τα θλιβερά μοιρολόγια των γυναικών και τα αναθέματα των ανδρών, που ξέσπασαν μέσα στην άγρια νύχτα στην έρημη εκείνη θέση της Καντσιώτικης γης.

Από τις πρωτοβουλίες του Στέργιου Μακρή κατασκευάστηκε το πετρόχτιστο κανάλι που συγκέντρωνε τα νερά του πηγαδιού της Χώρας. Υστερα χτίστηκε το υπόστεγο της βρύσης, κατασκευάστηκε πέτρινο αυλάκι για να μεταφέρει το νερό για το πότισμα των κήπων. Δική του επίσης πρωτοβουλία ήταν η κατασκευή του μαντρότοιχου, που περιέφραξε τους κήπους.

Ακούραστος κοινωνικός εργάτης ήταν και ο Γιάννης Τζούμας από το σόι του Τσέλιου-Βλαχογιάννη, ο οποίος ήταν διορισμένος απ'τους δημογέροντες να είναι υπεύθυνος της φιλοξενίας των ξένων επισκεπτών στο χωριό μας.

Ο Γιάννης Τζούμας εξυπνότατος και καλοσυνάτος εξασφάλιζε τροφή και στέγη για κάθε ξένο επισκέπτη - μικροέμπορο, γυρολόγο, Τούρκο αξιωματούχο, υπάλληλο, κάλφα κ.α. Επίσης, όταν επρόκειτο για "υψηλούς" επισκέπτες, ο Γιάννης Τζούμας επισκεπτόταν τα σπίτια του χωριού, τα "καλά σπίτια" και σε συνεννόηση με τους νοικοκυραίους εξασφάλιζε φιλοξενία στους επισκέπτες.

Ο Γιάννης Τζούμας ήταν επίσης υπεύθυνος και για την τροφοδοσία των κλέφτικων

ομάδων που λημέριαζαν στα γύρω βουνά του χωριού. Σε συνεννόηση με το Συμβούλιο των Δημογερόντων, οι κλέφτες προστάτευαν το χωριό από τις συμμορίες των Τουρκαλβανών. Για το σκοπό αυτό παίρνανε από το χωριό δέκα ζευγάρια τσαρούχια το χρόνο και τρόφιμα, που, όπως είπαμε, τους τα προμήθευε ο Γιάννης Τζούμας.

Ονομαστοί για την πρωτοβουλία τους να αγοράσουν το τσιφλίκι της Λιάσκας ήταν οι δημογέροντες Νικόλαος Κουντρομπίνας, Οικονόμος Μακρής, Γιάννης Βασιλούλης, Κώστας Ζντουκάς, Νικόλαος Κουτής, Δημήτριος Κουτουλούλης, Νικόλαος Σπέλλας, Παπατσιούτσαλος.

Ο Αναστάσιος Καραγκούνης ξεχώρισε για την πνευματική του προσφορά. Ήταν ο πρώτος επίσημος δάσκαλος του χωριού. Διακρίθηκε επίσης και ως ψάλτης στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Ήταν άνθρωπος καλλιεργημένος για την εποχή του και τα μέτρα του χωριού. Οι φιλοσοφικές του κουβέντες βοηθούσαν τη λογική συμπεριφορά των χωριανών.

Αξιος και πολυπράγμων υπήρξε ο Χαράλαμπος Κοτσίνας (Καμπούρης) από το γένος των Κουσταραίων. Ήταν πανέξυπνος, και δραστήριος σε βαθμό που έγινε δάσκαλος, ψάλτης, ράφτης, γιατρός-πρακτικός, τσαγκάρης, κουρέας και συμβολαιογράφος.

Αυτός δίδασκε γράμματα στα παιδιά, μπαρμπερίζε τους άντρες στο νάρθηκα της εκκλησίας, έφτιαχνε τα παπούτσια των χωριανών και με τις γνώσεις του γύρω από τα βότανα γιάτρευε τους αρρώστους από πολλές ασθένειες. Σε κάθε συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων συμβαλλομένων ήταν παρών κι έγραφε τα συμφωνητικά κλπ. Αυτός φύτεψε το 1886 ή 89 το σημερινό πλάτανο, που στολίζει την πλατεία και το χωριό μας ολόκληρο.

Οι γέροντες θυμούνται τα εξής: Είχε πάει τα παιδιά του σχολείου εκδρομή στο ποτάμι να δουν τη θρυλική πέτρινη γέφυρα και το μύλο-τον βακούφικο, δύο έργα που εντυπωσίαζαν μικρούς και μεγάλους αλλά κυρίως τη φαντασία των παιδιών του δημοτικού σχολείου. Όταν τελείωσε η περιήγηση ο δάσκαλος έστειλε δύο παιδιά να ξεριζώσουν ένα πλατάνι που ήταν φυτρωμένο λίγο πιο πέρα από το μύλο. Διάλεξε μάλιστα τους κακούς μαθητές για να τους τιμωρήσει κι ακόμα τους υποχρέωσε να μεταφέρουν το πλατάνι μέχρι το χωριό φορτωμένοι. Ο ένας από τους "κακούς" μαθητές ήταν ο Ευάγγελος Κουτουλούλης (Φακίρης), ο οποίος όχι μόνο μετέφερε το πλατάνι στο χωριό καταϊδρωμένος από τη δύσκολη και απότομη ανηφοριά στις Ντρίχερες, αλλά το φύτεψε κιόλας.

Ετσι από έναν διορατικό, πάνσοφο και ευαίσθητο δάσκαλο, τον Χαράλαμπο Κοτσίνα, και έναν "κακό" μαθητή, το γνωστό για τη δύναμή του Ευάγγελο Κουτουλούλη, φυτεύτηκε ο πλάτανος που καμαρώνουμε και απολαμβάνουμε τη σκιά του τα καλοκαίρια κάτω από τα κλωνάρια του, που αγκαλιάζουν την πέτρινη πλατεία μας και την κάνουν μία από τις πιο εντυπωσιακές των Ηπειρωτικών χωριών, αλλά κι ολόκληρης της Ελλάδας για τη μοναδικότητά της.

Τη δική τους προσφορά έχουν οι αδελφοί Δήμος, Κώστας και Νικόλαος Κοτσίνας, που σαν σπουδαίοι τεχνίτες της πέτρας εξελίχθηκαν σε μεγαλοεργολάβους στην Αθήνα στο τέλος του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα.

Η προσφορά τους εκτιμάται με τις πρωτοβουλίες που είχαν στην ίδρυση της πρώτης Αδελφότητας των Καντσιωτών 1898 στην Αθήνα. Αδελφότητα που υπήρξε ο προάγγελος της δημιουργίας όλων των μετέπειτα Καντσιώτικων Συλλόγων και οργανώσεων. Από τους γέροντες μάθαμε ότι εξαιτίας των Κοτσιναιών εργολάβων ταξίδεψαν στη Αθήνα σχεδόν όλοι οι μαστόροι του χωριού.

Πολλοί από τους ξενιτεμένους μαστόρους στην Αθήνα έγιναν μόνιμοι κάτοικοι της πρωτεύουσας, σπούδασαν τα παιδιά τους σε διάφορα σχολεία κι έτσι δημιουργήθηκε η

μόνιμη παροικία των Καντσιωτών στην Αθήνα.

Η παρουσία των Κοτσιναίων έπαιξε σοβαρό ρόλο και σ' όσους Καντσιώτες θέλησαν να μεταναστεύσουν προς την Αμερική και την Αφρική την πρώτη δεκαετία του 1900. Οι αδελφοί Κοτσίνα πρέπει να θεωρηθούν και ως δημιουργική μαγιά των Καντσιωτών αρτοποιών στην Αττική, αφού το 1896 βοήθησαν τον τότε γαμπρό τους από αδελφή Ευάγγελο Κουτρομπίνα να ανοίξει το δικό του αρτοποιείο στο Κορωπί, για να σχηματίσει αργότερα ολόκληρη συντεχνία από Καντσιώτες αρτοποιούς, παράδοση που συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Ο πρώτος ευεργέτης υπήρξε ο Κώστας Κρούλης από το σόι των Κρύηδων. Ο Κώστας Κρούλης χρηματοδότησε την ανέγερση του σημερινού *Αμπηλιακού*, που είναι χτισμένο επάνω απ' την πλατεία δίπλα στο Κοινοτικό Γραφείο και ήταν έργο που προοριζόταν για ξενώνας. Ο Κώστας Κρούλης ανάπηρος από παιδί ήταν σαμαράς στο επάγγελμα κι η πράξη του παίρνει ιδιαίτερη αξία, αν σκεφτούμε ότι τα χρήματα για την κατασκευή του *Αμπηλιακού* τα συγκέντρωνε μία ζωή από την εργασία του.

Από τις γυναίκες του χωριού ξεχώρισαν η *μπάμπω Κουσταρούλα* από το σόι των Κουσταραίων, μητέρα του Χαράλαμπου Κοτσίνα, η οποία διακρίθηκε ως μερμη και πρακτική γιατρός με τα βότανα. Μια προσφορά αξιοθαύμαστου κοινωνικού έργου στις βασανισμένες γυναίκες του χωριού μας αλλά και στα μικρά παιδιά, που συχνά κατέφευγαν σ' αυτήν για βοήθεια, την οποία τους την πρόσφερε με ανιδιοτέλεια, μεγάλη προθυμία και ανθρωπιά.

Η *Ανθία Βραζιώτη* ήταν η δεύτερη γυναίκα που έμεινε στην ιστορία σαν ηρωική καπετάνισσα, πολεμιστής εναντίον των Τούρκων κατακτητών.

Η Ανθία, λένε οι γέροντες, συγκέντρωνε σε ομάδες τις γυναίκες του χωριού και έστηναν караούλια στις θέσεις *Παναγία*, *Καστανάδικα* και *Νταλίπ*, απ' όπου πολεμούσαν τους Τουρκαλβανούς, που ανηφόριζαν για να πατήσουν το Κάντσικο. Η αιτία να πάρουν τα άρματα οι Καντσιώτισες γυναίκες με αρχηγό την Ανθία Βραζιώτη ήταν οι Τουρκαλβανοί της Κολώνιας, οι οποίοι κάποια Πάσχα της δεκαετίας του 1800 εισέβαλαν στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και τις ταπείνωσαν ξαρματώνοντάς τες μέσα σε άγρια πάλη και κραυγές απελπισίας.

Στην πιο ψηλή θέση των ξεχωριστών ανθρώπων του χωριού μας τοποθετείται και βρίσκεται ο Ιωάννης Λύτρας.

Ο Ιωάννης Λύτρας μετανάστευσε στην Αμερική κι άφησε όλη την περιουσία την οποία είχε δημιουργήσει επί τριάντα χρόνια σκληρής δουλειάς, κληροδότημα στην Κοινότητα του χωριού. Με τα χρήματά του, όπως αναφέρει στη διαθήκη του, επιθυμεί να προικιστούν τα φτωχά κορίτσια του χωριού.

Η πράξη αυτή ξαφνιάζει με τον ανθρωπισμό της σήμερα και αποτελεί λαμπρή συνέχεια των μεγάλων ευεργετών Ηπειρωτών, που με τα κληροδοτήματά τους στόλισαν την Αθήνα με λαμπρά έργα: Στάδιο, Ζάππειο κλπ.

Ο Ιωάννης Λύτρας έφυγε από το Κάντσικο σε ηλικία 23 χρονών (το 1891). Πήγε στην Αθήνα κι από κει έφυγε μετανάστης στις Η.Π.Α. (ήταν ο πρώτος Καντσιώτης μετανάστης στην Αμερική).

Η αναπηρία του Ιωάννη Λύτρα στάθηκε αιτία να φύγει απ' το χωριό, παίρνοντας μαζί του πίκρα αλλά και πλούσια κρυμμένα αισθήματα για τον κόσμο του Καντσίκου κι ιδιαίτερα για τις ορφανές κοπέλες.

Να τι λένε οι γριές του χωριού για το περιστατικό που τον "έδιωξε" από το χωριό:

Μια μέρα όργωνε με τον πατέρα του τα χωράφια στη θέση Ούσαλη, κοντά στο μοναστήρι της Φούρκας. Ο πατέρας του, αυστηρός κι αγροίκος, συχνά μάλωνε το Γιάννη

και τον πρόσβαλλε για το σακατιλίκι του. Τον έδερνε κιόλας. Καθώς όργωναν και δίψασαν, ο πατέρας λέει του Γιάννη να πάρει το κολοκυθένιο φλασκί και να πάει για νερό. Ο Γιάννης πήγε αλλά στην επιστροφή σκόνταψε και έσπασε το φλασκί. Η στενοχώρια του ήταν απερίγραπτη και ο φόβος του μεγάλος. Πώς να γυρίσει και πώς να δικαιολογηθεί στον πατέρα του; Έτσι αποφάσισε να φύγει από το χωριό κρυφά. Πήρε κάτι ρούχα και λίγο ψωμί και έφυγε παίρνοντας το δρόμο της ξενιτιάς.

Σαν έφτασε στην Αθήνα εργάστηκε στους Κουτσιναίους σαν βοηθός μαστόρων, αλλά ήταν δύσκολο επάγγελμα για την αναπηρία του, κι όταν άνοιξε ο δρόμος για τις Η.Π.Α., έφυγε σαν μετανάστης μαζί με χιλιάδες άλλους Έλληνες.

Στις Η.Π.Α. εργάστηκε σαν ζαχαροπλάστης και πολύ σύντομα άνοιξε δικά του καταστήματα με μεγάλη επιτυχία.

Ο Γιάννης Λύτρας έγινε ένας από τους πλούσιους Έλληνες της Αμερικής. Στα καταστήματά του εργάστηκαν σχεδόν όλοι οι Καντσιώτες μετανάστες και είχαν να λένε λόγια θαυμασμού για την ανθρωπιά του.

Ξεχώρισαν με τη δική τους προσφορά στα κοινά του χωριού όλοι οι χρηματίσ-
ντες πρόεδροι της Κοινότητας και αρκετοί ακόμα, που χωρίς κανένα συμφέρον, καμιά αμοιβή, καμιά ιδιοτέλεια, αγωνίστηκαν για τα κοινά συμφέροντα του χωριού και των κατοίκων του.

Σε ξεχωριστή θέση τοποθετείται από τους γέροντες ο Πάτερ Κοσμάς ο Αιτωλός, ο οποίος με το σοφό λόγο του και τα πατριωτικά του κηρύγματα, ώθησε τους νέους και γέρους του χωριού στα ελληνικά γράμματα.

Λένε οι γέροντες για τον Πάτερ Κοσμά:

Όταν ήρθε στο χωριό τον φιλοξένησαν οι Καντσιώτες με ξεχωριστές τιμές. Τους διηγήθηκε τις περιπέτειές του στα αφιλόξενα χωριά της περιοχής και τους εξέφρασε το θαυμασμό του για το ωραίο και προοδευτικό χωριό, το Κάντσικο, που του έκανε ξεχωριστή εντύπωση.

Μίλησε για τα μελλούμενα του κόσμου, είπε πολλές προφητικές κουβέντες, που ακόμα και σήμερα τις διηγούνται με θαυμασμό οι γεροντότεροι. Μια απ'αυτές είναι η ακόλουθη:

Όταν ο Πάτερ Κοσμάς έφυγε απ'το χωριό με κατεύθυνση τη Μπλήζιανη στη θέση Σταυρός (πάνω από το χωριό), συνάντησε το γέρο Καντσιώτη Γιάννη Κεφάλα. Επίασαν κουβέντα για διάφορα θέματα κι όταν αποχαιρετίστηκαν, του λέει ο Πάτερ Κοσμάς: "Εσύ γέρο Κεφάλα θα ζήσεις 100 χρόνια και θα πεθάνεις τη μέρα της γιορτής σου". Πραγματικά έτσι ακριβώς έγινε.

Επιφανείς με τις δικές τους πράξεις πρέπει να χαρακτηριστούν και οι: Δημήτρης Μουκούλης, που είχε έντονη δράση στα κοινά προβλήματα του χωριού, ο Ηλίας Κανναβός, που αποτελούσε μνημείο καλοσύνης και φιλοξενίας για όσους Καντσιώτες επισκέπτονταν την Αθήνα. Ολους αυτούς τους εξυπηρέτησε πρόθυμα σε κάθε ανάγκη. Ο καλοσυνάτος Ηλίας Κανναβός ασχολήθηκε και με τα κοινά προβλήματα του χωριού.

Στους ξεχωριστούς Καντσιώτες πρέπει να κατατάξουμε κι όλους εκείνους που συμμετείχαν είτε σαν πρόεδροι, είτε σαν σύμβουλοι και μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου και των άλλων οργανώσεων, που είναι πάρα πολλοί. Η προσφορά τους είναι μεγάλη, γιατί ό,τι έκαναν το έκαναν από μεράκι και αγάπη για το καλό του χωριού, κόντρα πάντοτε και στα προσωπικά τους συμφέροντα και την ατομική τους ηρεμία κι οικογενειακή γαλήνη.

Σε όλους αυτούς ένα μεγάλο ΕΥΓΕ!

Ευχάριστη έκπληξη

Ήταν προ διετίας περίπου, όταν επισκέφτηκα το νοσοκομείο Ασκληπιείο Βούλας (Αθήνα), προκειμένου να συμπαρασταθώ σε γνωστό μου ασθενή. Καθώς με βαριές σκέψεις ανέβαινα το κλιμακοστάσιο του κεντρικού κτιρίου, το μάτι μου τυχαία έπεσε πάνω σε μια εγχάρακτη μαρμάρινη πλάκα, στο δεύτερο όροφο, ακριβώς απέναντι απ'τον ανελκυστήρα. Το κείμενο, που ήταν γραμμένο πάνω της με χρυσιζόντα ψηφία, είχε σχέση με το χωριό μας, το Κάντσικο.

Εμείνα έκπληκτος και η συγκίνησή μου ήταν απεριγράπτη. Η περιέργια να μάθω κάθε τι το σχετικό φούντωσε αμέσως μέσα μου. Την αποτύπωσα και την φωτογράφισα πάραυτα. Μεταφέρω εδώ το κείμενο που λέγει:

ΑΙΘΟΥΣΑ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΟΥ Α'
ΔΩΡΕΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΔΗΜ. ΜΑΚΡΗ
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΚΟΤΣΙΝΑ
ΕΚ ΚΑΝΤΖΙΚΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ομολογώ ότι ένιωσα αρκετά περήφανος και ενδόμυχα καμάρινο κιάλας, επειδή κάποια σεμνή συγχωριανή μας είχε κάνει μια τέτοια αφανή ευεργεσία, που σκοπό είχε να απαλύνει τον πόνο των συνανθρώπων μας. Η αναγραφή στην πλάκα του ονόματος του χωριού Κάντσικο, πέρα που τιμά το ίδιο το χωριό, δείχνει ότι η ευεργέτιδα κράτησε μέσα της άσβεστη τη θύμιση της καταγωγής της και δεν έπαψε να σεμνύνεται γι'αυτήν.

Ποια όμως ήταν αυτή η καλόκαρδη Δροσοπηγιώτισσα Δέσποινα, που έκανε αυτήν την αξιόλογη ευεργεσία, χωρίς να την κοινολογήσει σε κανέναν χωριανό;

Η ίδια η γραφή στην μαρμάρινη πλάκα μας δίδει την ταυτότητά της. Είναι, γράφει, κόρη του Δημητρίου Κοτσίνα. Γράφουμε⁽¹⁾ στο άρθρο "Δροσοπηγιώτες μαστόροι - Έργα και ημέρες" ότι, κατά την περίοδο 1891 έως 1922, οι Καντσιώτικες μαστόρικες παρέες ταξίδευαν κατά προτίμηση στην Αθήνα. Χαρακτηρίσαμε το διάστημα αυτό "Αθηναϊκή περίοδος", γράφοντας ότι τότε οι αδελφοί Δήμος (Δημήτριος) και Κώστας Κοτσίνας εξελίχθηκαν σε μεγαλοεργολάβους, που ανέλαβαν μάλιστα στη δεκαετία του 1900 την αποπεράτωση του ναού "Παναγία Χρυσοσπηλιώτισσα", στην οδό Αιόλου.

Μοναχοσυγατέρα αυτού του εργολάβου Δημητρίου (Δήμου) Κοτσίνα ήταν η πονόψυχη συμπατριώτισσά μας. Είχαν σπίτι και κατοικούσαν παρά την πλατεία Κυψέλης (Αθήνα), στην αρχή της οδού Υακίνθου. Κληρονόμησε απ'τον πατέρα της όλη την περιουσία του, αφού ήταν μοναχοπαίδι. Παντρεύτηκε τον επίσης Δροσοπηγιώτη Δημήτριο Μακρή, τον οποίο έλεγαν και Τζίμυ, επειδή είχε κάνει καιρό στην Αμερική. Δεν ευτύχισε να κάνει δική της οικογένεια.

Αφησε με διαθήκη όλη την περιουσία της στον Ερυθρό Σταυρό και άλλα ιδρύματα, με σκοπό να αναλωθεί σε έργα που θα αμβλύνουν τον ανθρώπινο πόνο. Μια υλοποίηση αυτής της επιθυμίας της, που πηγάζει απ'τη διαθήκη είναι και η Αίθουσα Χειρουργείου Α', η οποία αναφέρεται στην πλάκα του Ασκληπιείου Βούλας.

Ας είσαι καλά κυρία Αλεξάνδρα, όπου κι αν βρίσκεσαι. Οι άνθρωποι σε μακαρίζουν, γιατί εσύ με την πράξη σου τίμησες τον άνθρωπο. Οι συγχωριανοί σου μάλιστα νιώθουν διπλά περήφανοι, γιατί τίμησες και το όνομα του χωριού σου, το Κάντσικο.

(1) Περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ, τεύχος 37/1991.

Δροσοπηγιώτικα επώνυμα και παρώνυμα.

Σκεφθήκαμε ότι από τη μελέτη, ετυμολογική και εννοιολογική, των επωνύμων και παρωνομάτων, που υπάρχουν ή ακούγονται ακόμη στο χωριό, θα προέκυπτε κάποια ωφέλεια, για την ιστορική θεώρηση της εξέλιξής του. Με γνώμονα αυτή τη σκέψη, γράφουμε τούτα εδώ τα "σχόλια", σε συνδυασμό με όσα στοιχεία μαρτυρικά ακούσαμε να λέγονται ακόμη στη Δροσοπηγή από τους ηλικιωμένους και γέρους. Από την όλη έρευνα προέκυψαν χρήσιμα στοιχεία, όπως:

1) Παρατηρείται μια συστηματική χρήση της κατάληξης "-ούλης", για τον ορισμό των υποκοριστικών ονομάτων και αντικειμένων. Τούτο είναι ανάλογο με τη χρήση της κατάληξης "-άκης" από τους Κρητικούς και της κατάληξης "-πούλος" από τους Μωραίτες. Αν σε κάποιο άλλο γειτονικό τόπο χρησιμοποιούν κατά κόρο την κατάληξη "-ούλης", για τη δήλωση των υποκοριστικών, αυτό πιθανώς να υποκρύπτει κάποια φυλετική συγγένεια μαζί τους. Είναι ένα θέμα με ανοιχτό ακόμη πεδίο έρευνας.

2) Συστηματικά παρατηρείται ότι "επιθετοποιούνται" τα κύρια ονόματα, σε υποκοριστικά με κατάληξη "-ούλης", πχ. το όνομα "Βασίλης" γίνεται επώνυμο "Βασιλούλης", ενώ σε άλλους τόπους γίνεται "Βασιλείου".

3) Σλάβικης προέλευσης επώνυμα δεν έχουμε στη Δροσοπηγή, εκτός ίσως από το γένος "Ντρουζιαίοι", που σαν επίθετο δεν υπάρχει πλέον.

4) Η πλειοψηφία των επωνύμων έχει ρίζα, θέμα και έννοια καθαρά Ελληνική, πχ. "Λύτρας". Σε μερικά όμως το θέμα είναι Αρβανίτικο πχ. "Ζωτος", ή Βλάχικο πχ. "Σούφλας". Υπάρχουν και επιρροές από την Τουρκική γλώσσα σε λιγοστά επίθετα, πχ. "Καρράς".

5) Τα παρώνυμα (παρατσούκλια) δείχνουν χαρακτηριστικά σωματικά, εμφάνισης, συνήθειας, απασχόλησης. Εδώ η αρβανίτικη και βλάχικη επιρροή είναι καταφανής. Λιγοστά με τουρκικό επηρεασμό παρωνόματα υπάρχουν, όπως πχ "Ντελής".

6) Φαίνεται πως το "ναυάγιο", που έγινε, κατά την εκτιμησή μας, περί τα μέσα του 19ου αιώνα και κατά το οποίο πνίγηκαν αρκετοί άνδρες, ώστε να γεμίσει το χωριό με χήρες και ορφανά, είχε σαν συνέπεια μία δημογραφική καχεξία. Κατ'ανάγκη, εξ αυτού του λόγου, εισήλθαν στη μικρή κοινωνία του χωριού μερικοί αλλοδαποί, αφού παντρεύτηκαν χήρες και έγιναν σώγαμβροι, πχ. ο "Βραζιώτης" μπήκε σώγαμβρος στους "Ντρουζιαίους" και άφησε νέα γενεά και επώνυμο.

7) Πάρα πολλά επώνυμα απαντούνται και στα όμορα χωριά, πχ "Ντακουβάνος" στο Κεράσοβο, γεγονός που δείχνει ότι υπάρχει κάποια φυλετική συγγένεια μεταξύ τους.

8) Παρατηρήσαμε ότι τα υπάρχοντα σήμερα επώνυμα, αλλά και τα εξ ακοής σωζόμενα, δεν είναι πολλά. Αυτό υποδηλώνει ότι το χωριό ήταν μια μικρή κοινωνία από λίγα γένη, σχεδόν κλειστή. Από τις επιγαμίες, τη διασταύρωση, αλλά και την κατά καιρούς διάσπαση αυτών, προήλθαν τα σημερινά επώνυμα.

9) Το επώνυμο "Κρύηδες" (= αρχικοί, πρώτοι) νομίζουμε ότι επαληθεύει την παράδοση, που λέγει ότι το χωριό, σαν οικισμός, αναπτύχθηκε αρχικά, σε χρόνους του απώτερου παρελθόντος, ανάμεσα από το ρέμα του "Αϊ-Θανάση" και "Στ' Βάκχ' τ'αλών". Οι δύο αυτές ακραίες θέσεις, σημαδιακές και σήμερα, πριν την επικράτηση του Χριστιανισμού, πιθανώς ήσαν ιεροί λατρευτικοί τόποι εκείνων των πρωτοοικιστών. Ο μεν πρώτος εκχριστιανίστηκε με την λατρεία του Αγίου Αθανασίου, ο δε δεύτερος σώθηκε μέχρι τώρα με το αρχικό του όνομα. Φαίνεται, πως ο Αϊ-Θανάσης ήταν η πρώτη εκκλησία, και ο "πάππος ο Νάσιος", όπως λένε οι χωριανοί τον Άγιο, είχε φήμη αυστηρού τιμωρού όσων θίγουν το ναό. Ίσως αυτό να έχει σχέση με τον εκχριστιανισμό που προείπαμε, και την πιθανή δια-

μάχη μεταξύ χωριανών Εθνικών και νεοφώτιστων Χριστιανών.

10) Μερικές ετυμολογίες από την Ιταλική γλώσσα αιτιολογούνται από το γεγονός, ότι παλιά παρέες βαρελάδων χωριανών ταξίδευαν, μέσω Πρεβέζης, στα Επτάνησα, όπου ήταν μεγάλη η επιρροή της Ιταλικής γλώσσας.

11) Σημειώνουμε εδώ ότι υπάρχει κάποια αθέλητη υποκειμενικότητα στις εξηγήσεις και στα σχόλια. Δεν γίνεται αλλιώς, είναι αναγκαίο κακό. Δηλώνουμε, μάλιστα, ότι δεν είχαμε καμμία πρόθεση να δώσουμε ηθελημένη εξήγηση σε οποιοδήποτε "λήμμα", τέτοια, που να προσβάλει κάποιον συγχωριανό. Αν κάτι τέτοιο ήθελε νομισθεί, ζητούμε προκαταβολικά συγγνώμη.

Εδώ, καταγράφουμε απλά την ερμηνεία κάθε επωνύμου, όπως νομίσαμε ότι μπορούσε να εξηγηθεί σωστότερα, με βάση την έρευνά μας, χωρίς να έχουμε την πρόθεση να μειώσουμε οποιονδήποτε.

Βασιλούλης, Κατοικούσαν παλιά στην κορυφή του χωριού μαζί με τους Κρύηδες. Στα νεώτερα χρόνια μετακόμισαν στην πλατεία, όπου αγόρασαν (από τους Τζιμούληδες ή Τσιέλιο) το οικοπέδο στο οποίο υπάρχει το σημερινό μαγαζί. Το επίθετό τους είναι υποκοριστικό του "Βασίλης". Λέγονται και "Μαλαμαίοι", γιατί είναι τέκνα κάποιας προγιαγιάς ονόματι Μαλάμω.

Βελλάς, Εστία τους ήταν το μέρος κάτω από τους Καρράδες. Αν από το Ελλ. "βέλος" εξηγηθεί το επίθετό τους, σημαίνει άνθρωπο που φιάχνει ή ρίχνει βέλη. Όμως, "βελλάδα" έλεγαν παλιά ένα είδος κοντού παλτού, το "ζακέ", [Ελλ. "βελιός" = βελούδο, Λατ. VELLO = μαδώ, VELLUS = πόκος μαλλιού, VELO = καλύπτω]. Πιθανώς επειδή τέτοια φορούσαν και ξεχώριζαν να ονομάστηκαν έτσι. Ίσως πάλι να εμπορεύονταν πουκάρια μαλλιού.

Βραζιώτης, Παμπάλαια τη φυλή τους την έλεγαν "Ντρουζαίοι" (= σύντροφοι), εξηγούμενο από το Σλ. DRUZIA (= συντροφεύω, κάνω παρέα, συναναστρέφομαι). Αυτό φανερώνει ότι ζούσαν όλοι μαζί, κοινοβιακά. Αργότερα τους έλεγαν "Παπαδημητρίου". Εδώ ανήκει και το επώνυμο "Λάμπρου", που αργότερα έγινε "Κοντσιούκης", με επιρροή από τη Μπλήζιανη. Φαίνεται, πως την εποχή της χηρείας λόγω του ναυαγίου, κάποιος βλάχος από το χωριό "Βριάζα" [Δίστρατο], δηλ. Βραζιώτης την καταγωγή, παντρεύτηκε μια χήρα γυναίκα απ' αυτό το σόι, έγινε δηλ. σώγαμβρος, και άφησε σαν επίθετο στους απογόνους το επώνυμο Βραζιώτης. Η έκταση, όπου σήμερα έχουν σπίτια οι Ζούρηδες, Κώστας Ζιώγας, Καπλάνης Θανάσης, κλπ., ανήκε παλιά στους Ντρουζαίους, και βρίσκονταν πάλι σε γειτονεία με τους Καρνανκούληδες, όπως ακριβώς και στην αρχική τους εστία πάνω από το μεσοχώρι. Αυτό είναι άξιο προσοχής και πιθανόν να κρύβει κάποια μακρινή συγγένεια.

Γαζώνας, Πολύ παλιό και μεγάλο σόι οι "Γκατζωναίοι", με πολλές παραφυάδες και σ' άλλους τόπους. Ριζικό τους έχουν τον τόπο, όπου τώρα είναι το σπίτι του Ηλία Γαζώνα. Τα παιδιά όμως κάποιου "Νούλη" (= Γιαννούλη), δηλ. ο Γιώγης (= Γιώργος), ο Μαρανής (= μαραγκιάρης), [ήταν αυλακάρης ποτιστής και τον έλεγαν έτσι, επειδή δεν προλάβαινε το πότισμα και μαραίνονταν οι κήποι], ο Νάσταρ(η)ς (= κουμπωμένος), [Βλαχ. NASTARU = κουμπί, σύναμμα, Ιταλ. NASTRO = κόπιτσα], ο Λι(μ)πητάτος (= ωραιότατος), [Βλαχ. LIMBITU = λαμπρός, ωραίος, Λατ. LIMPIDUS], μετακόμισαν στους Κρύηδες, στο σπίτι ενός Βασιλούλη, εξ αγχιστείας συγγενή των. Γι' αυτό υπάρχουν σήμερα Γκατζωναίοι στους Κρύηδες. Το επίθετό τους σημαίνει "έμπορο γιδιών", εξηγούμενο από το Αρβ. KAC-I (= γίδα), [σχετικά: νέο Ελλ. "κατσικά", μαστόρικο "γκατζιούρω"], και το Ελλ. "ωνή" (= αγορά, παζάρεμα). Είναι πολύ παλιά γενεά στο χωριό μας.

Γεράκος, Μόνιμα έμεναν εκεί, όπου και σήμερα είναι τα σπίτια τους. Το μέρος που οι Σουφλαίοι κατέχουν στη γειτονιά τους, δηλ. το τρίγωνο, το οποίο σχηματίζεται από τους δρόμους μπροστά στο σημερινό μαγαζί του Κουτουλούλη, το αγόρασαν από τους Γερακαίους. Λέγεται ότι κάποιος φόβιζε το "γεράκι" φωνάζοντας δυνατά, γι' αυτό τους ονόμασαν έτσι.

Γιαννάκης, Λέγεται γι' αυτούς και το παρατσούκλι "Γκιόλτας", που σημαίνει "σύντροφος", [Τουρκ. GIOLDASH = σύντροφος, σύμμαχος, συνεταιίρος]. Αυτό μαρτυρεί ότι ζούσαν αντάμα όλοι οι Κρύηδες, κοινοβιακά. Κατοικούν στη γειτονιά "Κρύηδες" και λέγονταν παλιότερα "Κρούλης"

(β.λ.). Φαίνεται, πως κάποιος ονόματι Γιάννης (υποκοριστικό: Γιαννάκης), από το σόι Κρούλης, επειδή πλήθαινε η φυλή τους και δεν γινότανε εύκολα γενεολογική διάκριση δημιούργησε νέο κλάδο, επιθετοποιώντας το όνομά του, πράγμα συνηθέστατο.

Δημητρούλης, Λέγεται ότι τους φώναζαν παλιά "Καλαμπούκηδες", επειδή συνήθιζαν να τρώνε ψωμί απο αραποσίτι. Το επώνυμό τους είναι υποκοριστικό του "Δημήτρης". Το παρατσούκλι τους "Ταμτάρας" (= ακριβοζυγιστής), [Τουρκ. TAMAM= ακριβώς, και "τάρα"= ζύγι, απόβαρο], δείχνει ότι από παλαιά ασχολούνταν με το εμπόριο.

Δημόκας, Τον λένε και με το παρατσούκλι "Μούζαρ(η)ς" ή "Μούζας". Από τους Μακραίους κρατάει το γένος τους, γιατί βρίσκονται μεταξύ του Μακρή (Ρουμούνου) και της πάνω από το σχολείο έκτασης των Κουτουλαίων, η οποία πολύ παλιά ανήκε στους Μακραίους. Το επίθετο δείχνει μεγενθυτικό του "Δήμος". Ισως να σημαίνει "άλαλος", αν εξηγηθεί από το "ντίπ" (= παντελώς, τίποτε), [Τουρκ. DIP= πάτος, Ελλ. "τίποτε"], και "μόκας" (= λιγομίλητος). Φημίζεται ότι κάποιος από το γένος των *Ντρουζιαίων*, πολύ φωχός, που τον περιγελούσαν "Ξυπόλυτο" και "Μίζαρη", [Ιταλ. MISERIA= αθλιότητα, φτώχεια], μπήκε γαμπρός στο Δημόκα και άφησε το παρόνομα Μούζαρ(η)ς, το οποίο είναι παραφθορά του Μίζαρη(η)ς.

Ζηκούλης, Ανήκουν στη γενεά "Ζηκαίοι" ή "Ζηκάδες". Το επώνυμο τούτο είναι υποκοριστικό του Ζήκας ή Ζήκος, επίθετο που απαντάται σε αφθονία στο γειτονικό χωριό Κεράσοβο, ενώ στο παρελθόν ήταν διαδεδομένο και στη Δροσοπηγή. Το "Ζήκας" (= λογάς), [Βλαχ. DZIKU ή ZIKU= λέγω, Λατ. DICO= λέγω]. Το παρόνομα "Λέτσιος" σημαίνει Αλέξης. Κατοικούσαν πίσω από τους Κουτρομπιναίους, εκεί όπου σήμερα είναι τα νέα σπίτια του Παύλου Σίμου (Κέτσου) και Θανάση Δημητρούλη. Εκεί είναι η εστία τους, πάντα γειτονιά με τους *Μπιτζιδημαίους* (= ψαρός Δημήτρης), [Ιταλ. BIGLIO= ψαρός], *Ντακουβανταίους* ή *Μπατσάδες*. Το παρόνομα "Μπλούτσης" (= παχουλός) [Τουρκ. BULUCI= χονδρός, μπουλούκος], στο σόι τους πρέπει να καταταχθεί. Γαμπρός στον Παπανέστορα Κοπή (= τολμηρός), [Ελλ. "κοτώ"], πήγε ο Ζηκούλης Θεοχάρης, γι' αυτό έχει σπίτι έξω από την εστία των Ζηκαίων.

Ζιώγας, Είναι από τα πιο παλιά φύλα του χωριού. Τους είχαν το παρατσούκλι "Γουλιώτες", γιατί ταξίδευαν πάντα στο Γόλο (= Βόλο). Τη γενεά τους την έλεγαν "Ζουγραφαίοι", "Ζγουραφαίοι", "Ζκουραφαίοι", διότι μάλλον ήσαν μελαχρινοί και είχαν κατσαρά μαλλιά, [Ελλ. "σκούρος" και "σγουρός"]. Το επώνυμο Ζιώγας σημαίνει τον ασχολούμενο με τα ζωντανά, [Ελλ. "ζώ(ι)α"= ζώα, Αρβ. ZOGU= πουλί], και απαντάται στη γειτονική Φούρκα και στο Πληκάτι. Εστία τους έχουν το μέρος, όπου σήμερα είναι το σπίτι του Αργύρη Σίμου, γειτονιά με τους *Κοκοταίους* και τους *Σιουμάδες*.

Υπάρχει και το σόι "Δόσιας", που φέρει επίσης το επώνυμο Ζιώγας. Τα δύο αυτά φύλα δεν έχουν καμία συγγένεια μεταξύ τους. Το παρώνυμο Δόσιας προέκυψε από το όνομα "Θεοδόσης", που ήταν σύνηθες σ' αυτούς. Το αρχικό επώνυμό τους ήταν "Ζιάμπας", που σημαίνει βάτραχος [Σλ. ZIABA= βάτραχος]. Λέγεται ότι εγκαταστάθηκε στο χωριό ένας μακρινός προγονός τους, την εποχή μετά το ναυάγιο, και δημιούργησε ριζικό και γενεά, αφού πρώτα παντρεύτηκε κάποια από το σόι *Μουστουλή*. Ετσι εξηγείται η ύπαρξη του σπιτιού και του μαγαζιού του Δόσια μέσα στην πλατεία. Αλλάξαν το επίθετό τους από Ζιάμπας σε Ζιώγας στην πρώτη απογραφή του νέου Ελληνικού κράτους, το έτος 1913.

Ζώτος, Το αρχικό επώνυμο αυτής της οικογένειας ήταν "Σιουμάδες". Το Ζώτος σημαίνει "αφέντης", [Αρβ. ZOT-I= κύριος, αφέντης, νοικοκύρης], είναι νεώτερο, και έγινε χρήση του για πρώτη φορά στην πρώτη απογραφή του 1913, όταν εντάχθηκε το χωριό στο νέο Ελληνικό κράτος. Ανέκαθεν ήσαν μεγάλοι κτηνοτρόφοι, γι' αυτό τους έλεγαν και "Γκιζάδες", επειδή ανάλωναν πολλή γκίζα (μυζήθρα). Υπάρχουν απόγονοι με το επώνυμο "Σωμάδης" στην Ηλιοκώμη Σερρών, και με το επίθετο "Σιώμος" στον Τύρναβο Θεσσαλίας. Απ' τα παραπάνω εικάζεται ότι κάποιος βλάχος τσέλιγκας, ονόματι "Θωμάς" (= Σιώμος, στα βλάχικα), είναι ο γενάρχης τους. Μάλλον έγινε επιθετοποίηση του Βλαχ. ονόματος "Σιώμος". Αν πάλι εξηγηθεί το επώνυμό τους από το Σλ. SIUM (= θόρυβος), τότε σημαίνει "θορυβώδης", πράγμα που αληθεύει, γιατί είναι όλοι τους βροντόφωνοι. Παρατσούκλια στο σόι τους έχουμε το "Βίτης" (= γηραιός), [Αρβ. VIT-I= έτος, και VJETER= γέρος], το "Ρούμπας" (= φαγάς), [Ελλ. "ρουμπώνω"= καταβροχθίζω, στομώνω, από το Σλ. RUPA= οπή, στόμιο]. Εστία όλων είναι τα σημερινά Ζωταίικα σπίτια, κάτω από τους Σιμαίους.

Καθάριος, Από τις αρχαιότερες και ισχυρότερες οικογένειες. Το επίθετο τους σημαίνει ότι έτρωγαν “καθάριο”, δηλ. σταρένιο ψωμί, αφού ήσαν αρκετά ισχυροί. Αποδεκατίστηκαν όμως στο ατύχημα του ναυαγίου, οπότε δέχτηκαν στο σόι τους και στη γειτονιά τους σώγαμβρους Σπελλαίους (*Κατσπαίοι*), και Καπλάνηδες (*Τσιαμούληδες*).

Κανναβός, Η κοιτίδα τους είναι εκεί, όπου υπάρχει σήμερα το σπίτι του *Καραγκούνη*, στη γειτονιά των *Μουκάδων*. Οι *Καραγκούνηδες* λέγονταν κάποτε Κανναβοί. Το Κανναβός σημαίνει στα Ελλ. “καστανός”. Το παρόνομα “*Λώλης*” (= ολιγόμυαλος), [νέο Ελλ. “λωλός”], το πήραν όταν μετακόμισαν στην πλατεία κοντά, μέσα στους *Τζιουμαίους* (*Τζιμούληδες*). Επειδή στα μαστόρικα “καννάβω” (= τεμπελιά), ίσως το επίθετο να σημαίνει τεμπέλης. Υπάρχει με το ίδιο επίθετο γένος στο Κεράσοβο.

Καπλάνης, Από τα νέα φύλα που εγκαταστάθηκαν στο χωριό. Το επίθετό τους, ετυμολογούμενο απ’ το Τουρκ. ή Αρβ. KAPLLAN-I (= τίγρης, αιλουροειδές), δείχνει ότι κάποιος πρόγονός τους ήταν σβέλτος ή άγριος, σαν τίγρης. Το παρατσούκλι “*Μπζιέκ(η)ς*”, [Αρβ. BUXHEK-U = γρύλλος, είδος τζίτζικα], δείχνει ότι μιλούσαν γρήγορα και όχι ορθόφωνα. Από αυτό προέκυψαν οι σημερινοί *Μπζικάδες*, οι οποίοι έχουν και το παρατσούκλι “*Λακαντούσιος*” (= φλύαρος), [Τουρκ. LAKARDI (= φλυαρία) > Βλαχ. LAKARDIE > Λακα(ρ)ντούσιος > Λακαντούσιος]. Το παρώνυμο “*Τσιαμούλης*” είναι υποκοριστικό του “*Τσιάμης*” (= κάτοικος της Τσαμουριάς Θεσπρωτίας), το οποίο φανερώνει ότι κάποιος πρόγονός τους είχε σχέση με το Τσάμικο. Ίσως να ταξίδευε συχνά εκεί ή να κατάγονταν από το Τσάμικο. Το “*Μάρης*” δείχνει ότι, όταν μιλούσε, αντί για “μωρή” έλεγε “μαρή”, και του έφτιαξαν παρατσούκλι.

Καραγκούνης, Στο παρελθόν τους έλεγαν *Κανναβούς*. Αλλάξαν όμως επώνυμο, επειδή κάποιος “*καραγκούνης*” (= Θεσσαλός) μπήκε, κατά την μετά το ναυάγιο εποχή, σώγαμβρος στην οικογένειά τους και άφησε νέα γενεά. Πάντα κατοικούσαν στην άκρη του χωριού, πάνω από τους *Μουκάδες*, όπου ανέκαθεν ήταν η εστία των *Κανναβών*.

Καρανικούλης, Το σόι λεγεται “*Καραγκαίοι*”. Το επίθετο δείχνει να είναι υποκοριστικό του “*Καρανίκας*” (= μελαχροινός Νίκος), [Τουρκ. KARA= μαύρο]. Όμως στα Σλ. KARANE (= το άγειν, οδήγηση, καβγάδισμα, μάλωμα), KABANITSA (= καβγάς, μάλωμα), οπότε το όνομά τους σημαίνει “ηγέτης” ή “καβγατζής”. Η κοιτίδα τους είναι ακριβώς πάνω από την πλατεία. Ένας κλάδος τους φέρει το παρατσούκλι “*Σδουκάς*” (= ηγέτης), [Βλαχ. SDUKU και Λατ. DUCO= άγω] και μετακόμισε στην πέρα γειτονιά, κοντά στο πηγαδούλι. Τόσο το “*Καρανίκας*”, όσο και το “*Σδούκος*”, έχουν την ίδια σημασία, και είναι επώνυμο με ευρεία χρήση στο χωριό Λυκορραχη, με τους οποίους ιστορικά πρέπει να σχετίζονται. Επώνυμο “*Σδούκος*” έχουν και στη γειτονική Φούρκα. Το παρατσούκλι “*Τζιώρης*” (= αγύριστο κεφάλι, κοινώς τζιώρας), [Ιταλ. GIORO= τέκνο απροσήλυτης Εβραίας], ίσως όμως να είναι παραφθορά του “*Γιώργος*”. Το “*Τζέλης*” (= κουρελής), [Αρβ. ZHELJA= κουρέλια]. Το μέρος πάνω από το σπίτι τους, όπου σήμερα βρίσκεται η οικία του Χαρίλαου Κουτρομπίνα (*Κοντύλα*), ανήκε παλιά σε κάποιον “*Γάκη*” (= Γιώργος, στα βλάχικα). Πιθανώς όμως να ήταν και επώνυμο παλιού γένους, το οποίο στο μεταξύ χάθηκε.

Καρράς, Οι “*Καρράδες*” κατοικούσαν πάντα εκεί, που και τώρα είναι τα σπίτια τους. Από το Τουρκ. KARA (= μαύρο), το επίθετό τους δείχνει ότι ήσαν άνθρωποι μελαμψοί. Πολύ παλιά τους έλεγαν “*Καραγκιόζης*” (= μαυρομμάτης), [Τουρκ. KARAGIOZ= μαυρομμάτης], επίθετο που απαντάται στην Πυρσόγιαννη.

Κατσιαμάνης, Η φυλή τους λέγονταν “*Γκατζιουράδες*” (= αιγοβοσκοί), [Αρβ. KAC-I > Ελλ. κασίκα > (μαστόρ). γκατζιούρω (= γίδα)]. Παλιά κατοικούσαν στην κορυφή του χωριού, γειτονιά με το *Μπλατσίνα*, γεγονός που δείχνει ότι είναι παρείσακτο το σπίτι τους στο χώρο των Σπελλαίων (*Κατσπαίοι*). Ίσως “*Κατσιαμάνης*” (= γιδοβοσκός), αφού έχει το ίδιο βασικό θέμα με το φυλετικό όνομα Γκατζιουράδες.

Κατσιώτας, Νέο σόι, το οποίο σπιτώθηκε στους *Κρύηδες*, μάλλον, κατά την μετά το ναυάγιο εποχή. Η καταγωγή του είναι από τη γειτονική Λαγκάδα (*Μπλήζιανη*), όπου ακόμα υπάρχουν αρκετοί με αυτό το επίθετο. Το “*Κατσιώτας*” (= τεμπέλης), αν εξηγηθεί από το νέο Ελλ. “κασιό” (= καθησιό), ενώ, αν ερμηνευθεί από το Αρβ. KAC-I (= γίδα), τότε σημαίνει “γιδάρης”.

Κουτουλούλης, Ριζικό τους έχουν το μέρος όπου σήμερα κατοικεί ο Νίκος Κουτουλούλης (*Καραμπέρης*) και κατείχαν όλο το εκεί οικοδομικό τετράγωνο, όπως αυτό ορίζεται από τους

σημερινούς δρόμους. Ο "Λέκκας" είναι παρείσακτος ανάμεσά τους, και μάλιστα σε πρόσφατους χρόνους. Το επίθετό τους είναι υποκοριστικό του "Κώστας" (= Κουτούλας, στα βλάχικα). Αυτή η επιθετοποίηση του ονόματος "Κουτούλας" δείχνει ότι η γενεά τους προέκυψε από ένα άλλο ντόπιο σόι, απ'όπου αποσχίστηκε κάποιος μακρινός πρόγονος. Οι "Κουτουλαίοι", που κατοικούν στην αρχική τους κοιτίδα, φέρουν το παρατσούκλι "Καραμπέρης", γεγονός, που δηλώνει ότι κάποιος πρόγονος είχε ενταχθεί, στα Γιάννενα, στην τάξη των Καραμπέρηδων, οι οποίοι ήταν κτίστες μάγκες και καλοζωιστές, τύπου μποέμ. Συνεπώς, σωστά τον είπαν και "Γκιντέρη" (= ξοδευτής), [Τουρκ. GIDER= έξοδο, δαπάνη, GEDER= στενοχώρια]. Επίσης έχουμε "Ντελής" (= τρελλός), [Τουρκ. DELI= παράφρων, Αρβ. DEL-I= πολύ καλός, παλληκάρη], "Σιουμισιουνάς" (= κουτσομπόλης, ψιθυριστής), [Σλ. SIUM= θόρυβος, SIUM-SIUM= κους-κους], το "Κουλιουφάκας" (= ασκοποιός), [Ελλ. "κολεός" > Λατ. COLLEUS ή CULEUS (= θήκη, ασκός, πουγκί), και Λατ. FACIO= ποιώ, φτιάχνω].

Κοτσίνας, Είναι από τις πιο παλιές και μεγάλες οικογένειες του χωριού μας. Εστία όλων των σημερινών Κουτσίναίων είναι το μέρος πίσω από το μεγάλο σπίτι του Δημητρούλη και πάνω από το σπίτι του Κοτσίνα Κώστα (Κουτούλα), όπως οριοθετείται από τους υπάρχοντες δρόμους. Το επίθετο ίσως σημαίνει "ρούσιοι" δηλ. κοκκινωποί, [Ελλ. κόκκινος > Λατ. COCCINUS (= ερυθρός) > κάσινα (= ερυθρόχρωμη)], με τσιτακισμό. Ίσως όμως να προκύπτει και απ'το "Κώστας" > Κώστος > Κουτσίνας, αφού μάλιστα ένα τμήμα τους λέγεται "Κουσταραίοι" (= τέκνα του Κωστάρα), που είναι μεγενθυτικό του Κώστα. Παρώνυμα έχουμε: "Χασάνης", [δηλώνει ότι αυτός ήταν στη δούλεψη κάποιου Τούρκου ονόματι HASAN], "Κατσκάς" (= γιδοβοσκός), [Αρβ. KACI = κασίκα], "Τσάφης" (= τραγοβοσκός), [Αρβ. CAP-I= τράγος, τσάπος], "Μυλωνάς", το "Κωστούλας" (= Κώστας, στα βλάχικα), το "Καζάνας" (= πλούσιος, αφού ήταν εργολάβος), [Τουρκ. KAZANMAK= πλούτιζω], το "Δασκαλάκης" (= γραμματισμένος, αφού ήταν δάσκαλος). Από τους Κουτσίναίους, κρατάει τη σκούφια του και το επώνυμο "Παπαγεωργίου". Το μέρος που κατοικούν οι Κοτσίναίοι κοντά στην πλατεία, μαζί με το μαγαζί του Δόσια και τμήμα της αυλής των Κουτρομπιναίων, ανήκε στο "Μουστούλη" (= αυτός που παράγει γλεύκος δηλ. μούστο), από τον οποίο και αγοράστηκε. Ο Μουστούλης έφυγε στο χωριό Τσαρίτσανη Ελασσόνας στις αρχές του αιώνα.

Κουτρομπίνας, Από τα αρχαιότερα γένη του χωριού. Όλοι τους έχουν αφετηρία το μέρος κοντά στην πλατεία του χωριού, όπου και σήμερα κατοικούν αρκετοί Κουτρομπιναίοι. Το "Κουτρομπίνας" (= καλοκέφαλος) [νέο Ελλ. "κούτρα" (= μέτωπο, κεφάλι) < Λατ. SCUTRA (= πίναξ, δίσκος), και Βλαχ. BINE (= καλά) < Λατ. BONUS]. Λέγεται ότι η γενεά τους ήταν μεγαλόσωμη και μεγαλοκέφαλη, πράγμα που ταιριάζει με την παραπάνω εξήγηση. Παρονόματα έχουν το "Πρίνγκος" (= αυτός που συλλαμβάνει, αφού ήταν δραγάτης), [Βλαχ. PRINGU και PRINDU (= πιάνω) < Λατ. PRENDU ή PRENSO (= επιλαμβάνομαι), PRENSIO (= σύλληψη)], "Αναγνώστης" (= διαβαστής), [ήξερε γράμματα και διάβαζε στην εκκλησία], το "Καρδαράς" (= καρδαροποιός), το "Τσιράπας" (= καλτσάς), [Τουρκ. CORAP= κάλτσα], "Κοντούλας" (= λεπτόσωμος), [νέο Ελλ. "κοντυλένιος"], το "Λαντσιάρης" (= λογχοφόρος ή μωρολόγος), [Ιταλ. LANCIARE (= λογχίζω, μωρολογώ), και Λατ. LANCEA (= λόγχη), LANCIARIUS (= λογχοφόρος)].

Κρούλης, Η γειτονιά που κατοικούν λέγεται "Κρύηδες" και βρίσκεται στην κορυφή του χωριού, απέναντι και δυτικά από την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Σώθηκε μέχρι τώρα μια διάχυτη φήμη, η οποία λέγει ότι η πρώτη γειτονιά που κτίστηκε στη Δροσοπηγή ήταν οι "Κρύηδες", και ότι από εκεί έγινε μετά επέκταση του χωριού. Το "Κρύηδες" (= αρχικοί, πρώτοι), [Αρβ. KRYE= αρχή, κεφαλή, πρώτος, κύριος, αρχηγός], γεγονός που είναι συμβιβαστό με την διασωθείσα παράδοση. Απ'το "Κρύηδες", διαβάζοντας ΟΥ το Υ, προκύπτει με παραφθορά το "Κρούλης". Μερικοί εξ αυτών λέγονται "Κουρούλης". Το παρατσούκλι "Μάγκας" είναι νεώτερο.

Λέκκας, Το σόι αυτό εγκαταστάθηκε στο χωριό μας στα χρόνια του ναυαγίου. Λέγεται, πως τότε κάποιος πρόγονός τους, από το χωριό "Νιντρούζι", μπήκε σ'γάμβρος στους Κουτουλαίους (β.λ.) και άφησε πίσω του νέα γενεά. Έτσι εξηγείται γιατί το αρχικό σπίτι των Λέκκηδων βρίσκεται μέσα στους Κουτουλαίους. Το επίθετο σημαίνει Αλέξανδρος > Αλέκος > Αρβ. LEKO > Λέκκας, έχουμε δηλ. επιθετοποίηση ονόματος και πάλι. Το "Κουλούσιας" (= Νίκος, στα

βλάχικα).

Λύτρας, Η φυλή τους λέγεται "Κασαράδες". Αυτό δείχνει ότι είχαν χρήματα, αν το εξηγήσουμε από το νέο Ελλ. "κάσα" (= κιβώτιο, ταμείο), που είναι Ιταλ. προέλευσης λέξη. Ίσως να πλούτισαν από την παρασκευή και εμπορεία τυριού, γιατί σ'αυτούς υπάρχει και το παρατσούκλι "Τζαντίλας" (= ο έχων τσαντίλες με τυρί), [Σλ. CEDILKA= ηθμός, σταγγιστήρι]. Το επίθετό υποδηλώνει ότι κάποιος έδωσε "λύτρα" (= χρήματα). Το παρόνομα "Μιντζιτικός" (= ο έχων χρήματα), [Τουρκ. MECIT= νόμισμα, χρήμα]. Το "Ντάγκας" (= σημαδεμένος), [Τουρκ. DAG= καυτηρίαση], πράγμα που φανερώνει ότι παλιά ληστές καυτηρίασαν κάποιον, προκειμένου να δώσει λύτρα. Πάντως όλα τα παρονόματα και το επώνυμο σχετίζονται με χρήματα.

Μακρής, Από τα αρχαιότερα γένη του χωριού μας. Ήσαν παλιά μεγάλοι τσελιγκάδες και ξεχειμάζανε τα κοπάδια τους στη Θεσσαλία. Κοιτίδα όλων των "Μακραίων" θεωρείται το μέρος, όπου σήμερα είναι το σπίτι του Κώστα Μακρή (Ξυνού ή Γεωργούλη), κοντά στους Γκατζωναίους. Το αρχικό επώνυμό τους ήταν "Λύκος" και λέγονταν "Λυκαίοι", επίθετο που ταίριαζε απόλυτα στο νομαδικό κτηνοτροφικό βίο τους. Το άλλαξαν όμως, επί το ευπρεπέστερον, σε Μακρής. Υπάρχουν τα παρατσούκλια "Ρουμούνος" (= βλάχος), [επειδή ήταν παιδί ρουμουνάς (= βλάχας)], "Μπαμπλέκης" (= παιδί της Μπάμπως Λέκως, δηλ. Αλεξάνδρας), [Αρβ. LEKO= Αλέξανδρος], "Ξυνός", "Γιωργούλης", "Τρίχας", "Λίγδας". Τα τελευταία σχετίζονται με τον κτηνοτροφικό βίο των Λυκαίων.

Ο καθηγητής Κ. Δ. Στεργιόπουλος σημειώνει "Λυκαίοι: συνοικία Κανταϊκού, ής οι κάτοικοι εφόνευσαν τον Νταλίπ βέην", [Ηπειρ. Χρονικά, τόμος ΙΒ' 1937, "Τοπωνυμικό της Επαρχίας Κονίτισης"].

Μπλατσίνας, Το επώνυμο δείχνει βλάχικο, λόγω κατάληξης. Αν εξηγηθεί από το Βλαχ. BALA (= μέτωπο), [Αρβ. BALA= μέτωπο, Τουρκ. BALA= κορυφή], και το Βλαχ. TSINU (= κρατώ), [Λατ. TENEO= έχω, κρατώ, διαμένω], σημαίνει "ο διαμένων στην κορυφή". Πράγματι, μόνοι τους κατοικούσαν στην κορυφή του χωριού. Το επώνυμο "Τζίμος" (β.λ.) δικό τους παρακλάδι είναι.

Μουκούλης, Η γενεά τους λέγεται "Μουκάδες". Το επώνυμο είναι υποκοριστικό του "Μούκας" ή "Μόκας" (= λιγομίλητος), [νέο Ελλ. "μόκο" (= σιωπή), αρχ. Ελλ. "μυπτός" και "μυκός" (= βουβός), Λατ. MUTUS και Ιταλ. MOCCHIO (= βουβός)]. Είναι γεγονός ότι χαρακτηριστικό γνώρισμα των έχουν το ότι είναι σοβαροί και ολιγόλογοι. Το επώνυμο Μόκας απαντάται στη όμορη Φούρκα. Αρχικά κατοικούσαν κοντά στον Αγ. Αθανάσιο, ακριβώς πάνω από τους Καρράδες, αλλά, για κάποιο άγνωστο σε μας λόγο, [λένε ότι πέθαιναν οι γυναίκες τους αναίτια], μετακόμισαν στη σημερινή γειτονιά των. Παρονόματα είναι: το "Τσιαμαλιάρης" (= αυτός που "τσιαμαλιάζει", δηλ. τσαλαπατάει), το "Σκάρκας" (= ξεφορτωτής), [Αρβ. SHKARKOJ= ξεφορτώνω], το "Παστριμάς" (= ισχνός για πάστωμα).

Νακούλης, Επίθετο υποκοριστικό του "Νάκος" (= Νίκος στα βλάχικα). Τεκμαίρεται λοιπόν ότι, την μετά το ναυάγιο περίοδο, ένας ονόματι Νάκος παντρεύτηκε κάποια χήρα στους "Τζιουμαίους" (Τζιμούληδες) και άφησε νέα γενεά με το επίθετο Νακούλης. Αυτή η εκδοχή ενισχύεται και από τη θέση που έχει η οικία Νακούλη ανάμεσα στους Τζιμούληδες. Αναφέρεται ότι κάποια γριά "Πίτσα" (= Πελαγία) μεγάλωσε πολλά ορφανά άρρενα παιδιά σ'αυτό το σόι, γι'αυτό τους έλεγαν "Πιτσιώληδες" (= τέκνα της Πίτσας), από όπου με παραφθορά βγήκε το "Πουτσιώλης". Επίσης κάποιος εξ αυτών ήταν "αποκοπάρης", δηλ. εκτιμητής αγροζημιών του χωριού μας, για πολλά χρόνια.

Ντακουβάνος, Το σόι αυτό το λένε και "Μπατσάδες" που, αν το εξηγήσουμε από το Τουρκ. BACA(= καπνοδόχος), δείχνει ότι στο σπίτι τους είχαν ένα χαρακτηριστικό μεγάλο κεντρικό τζάκι, περί το οποίο ζούσαν κοινοβιακά. Αυτό είναι μαρτυρημένο. Εστία τους έχουν το μέρος πίσω από τους Κουτρομπιναίους, ακριβώς πάνω από τους κήπους. Ο Πατσιωτός από αυτούς αγόρασε το οικόπεδο και βρίσκεται τώρα μαζί τους. Το επώνυμο, αν το ετυμολογήσουμε από το "ντάκος" (= κριάρι), [Αρβαν. DASH-I (= κριός), και "βάνω" (= βάζω)], φανερώνει ότι έβαζαν, δηλ. συντηρούσαν, κριάρια. Το επίθετό τους αφθονεί στο χωριό Κεράσοβο, καθώς και τα επίθετα "Ζήκας" και "Μπιτζιδήμας", με τους οποίους γειτόνευαν, και ασφαλώς θα υπάρχει φυλετική συγγένεια.

- Παπαγεωργίου**, Το πραγματικό επώνυμο είναι "Κοτσίνας", αλλά το άλλαξαν, όταν έγινε παπάς κάποιος Γιώργος, από το σόι τους. Υπάρχει το παρόνομα "Ράτσκας" (= σκορπιός), [Σλ. RAK= σκορπιός, RATSEK= καβουρίσιος].
- Παπαδημητρίου**, Το αρχικό τους γένος λέγονταν "Κασιάνηδες" (= κουρκουτάδες), [Σλ. KASHIA= χυλός], ή "Κασιούνηδες" (= τυράδες), [Βλαχ. KASIU και Λατ. CASEUS= τυρί]. Υπάρχουν τα παρώνυμα "Παπατσιούτσαλος" (= μικρόσωμος παπάς), [Τουρκ. CÜCE= νάνος], "Τσιακατούρας" (= σπάστης, τσακιστής), [Ελλ. τσακίζω]. Κάποιος πρόγονος, Δημήτρης ονόματι, έγινε παπάς και έτσι προέκυψε το νέο επίθετο.
- Πατσιωτός**, Κοιτίδα τους έχουν το μέρος όπου είναι σήμερα το σπίτι της Ζαχαράκαινας, κοντά στους Γαζωναίους. Το επώνυμο τους, εξηγούμενο από το νέο Ελλ. "πασιός" (= σιμός), σημαίνει ότι είχαν πατημένη μύτη, δηλ. ήσαν "πάτσιαβοι". Το "Ντάφης" (= παλληκαράς), [Τουρκ. DAFI= ο απωθών, ο αποκρούων].
- Ρέβας**, Το σόι τους είναι οι "Τσιουγκάδες" (= απόγονοι του σακάτη), [Αρβ. CUNG-Ë= σακάτης]. Επίσημα λέγονται Τσιγκούλης και ανήκουν στους Κρύηδες. Το σωστό είναι "Ραίβας" και σημαίνει άνθρωπο με κάποια αναπηρία, [Ελλ. "ραιβός"= στραβός, γερτός], το οποίο είναι ομοιόσημο με το Τσιουγκάδες.
- Σίμος**, Σόι που εγκαταστάθηκε στο χωριό σε υστερότερα χρόνια. Λέγεται ότι αίρει την καταγωγή του από τα μέρη της Πρέβεζας, πράγμα πολύ πιθανό, γιατί μέσω Πρεβέζης ταξίδευαν στα νησιά οι βαρελάδες χωριανοί. Το επίθετό τους, από το Ελλ. "σιμός" (= γαμφομύτης, πλατσουκομύτης), δείχνει ότι κάποιος από τους παλιούς είχε κυρτή μύτη. Έχουν αρκετά παρατσούκλια πχ. "Μπουτσέλης" (= βαρελάς), [νέο Ελλ. "βουτσέλι", Αρβ. BUCELÉA= βαρέλα], "Κέτσος" (= αιγοβοσκός), [Τουρκ. KECI και Αρβ. KAC-I= κασίκα], "Σιουμπέκας" (= κακότροπος, κοινώς καθίκι), [Τουρκ. SUBEK= καθίκι], "Φούρλας" (= στριφόμυαλος), [νέο Ελλ. "φούρλα"= γυροβολιά].
- Σιούτης**, Αρχική τους εστία ήταν το μέρος, όπου σήμερα υπάρχει το σπίτι του Αντώνη Σιούτη (Καζάκη). Το επίθετό τους, αν το εξηγήσουμε από το νέο Ελλ. "σιούτος" (= ακέρατος), [Σλ. SHUT= ακέρατος, γελωτοποιός, Αρβ. SHYT= ακρωτηριασμένος, ακέρατος], σημαίνει "σακάτης", γεγονός που δείχνει ότι κάποιος ανάπηρος πρόγονος άφησε αυτό το επώνυμο. Αν εξηγηθεί όμως απ' το Τουρκ. SUT (= γαλά), τότε σημαίνει "γαλατάς". Το παρατσούκλι "Καζάκης" (= αυταρχικός), [Τουρκ. KAZAK= ο συμπεριφερόμενος δεσποτικά στο σπίτι του]. Το μέρος κοντά στο πηγαδούλι, όπου σήμερα κατοικούν αρκετοί, το έχουν αγοράσει μάλλον από τους Μακραίους. Το επώνυμο τους υπάρχει στο χωριό Πύργος (Στράτσιανη).
- Σούφλας**, Κατάγονται από το σόι "Σιουμάδες", από όπου και αποσχίστηκαν δημιουργώντας νέο κλάδο. Λέγεται ότι ήταν μεγάλοι κτηνοτρόφοι, όπως και οι Σιουμάδες. Το επίθετό τους σημαίνει "γενναιόψυχος", [Βλαχ. SUFLU= πνέω, φυσώ, SUFLETU= ψυχή, πνεύμα, εκ του Λατ. SUFFLO= υποφυσώ]. Το μέρος όπου κατοικούν, μπροστά από τους Γερακαίους, το αγόρασαν από αυτούς. Εδώ έχουμε το παρατσούκλι "Τζώρης" (= Γιώργος), το "Κούκος" (= κούκος).
- Σπέλλας**, Η φυλή τους λέγεται "Κατσπαίοι" (= τουλουμάδες), [Αρβ. KACIUP= ασκός]. Φαίνεται ότι ήταν τυροκόμοι και πωλούσαν τουλούμια με γαλοτύρι. Αργότερα οι ασκοί αντικαταστάθηκαν με δοχεία τενεκεδένια, γ'αυτό ένας κλάδος τους φέρει το παρώνυμο "Τενεκέδες". Τυροκομούσαν σε κάποια σπηλιά, ή σε υπόγειο χώρο σα σπηλιά, για λόγους προστασίας και συντήρησης των προϊόντων, γ'αυτό το επώνυμό τους σημαίνει "σπηλίτης", [Ελλ. "σπηλιά", Αρβ. SPELLÉ-A= σπήλαιο, άντρο]. Παρατσούκλια έχουμε "Ζούρας" (= χτικιάρης), [νέο Ελλ. "ζούρα" ή "ζούρια"= μαράγκιασμα, Βλαχ. ZURA= μαρασμός, φθίση], "Τζιάλλας" (= κιτρινιάρης), [Ιταλ. GIALLO= ωχρός, ικρεριών, εκ του Λατ. GALBUS= κρόκιος, κίτρινος], ή "Τζιάλλας" (= κουτσός), [Αρβ. CIAL-I= κουτσός], ή "Τζιάλλας" (= παμπόνηρος), [Αρβ. XHJALL-I= διάβολος]. Φαίνεται από τα παρονόματα πως υπήρχε κάποιο πρόβλημα υγείας στους Σπελλαίους
- Τζίμος**, Κατάγονται από το σόι "Μπλατσίνας" (β.λ.), και εκεί ήταν η αρχική εστία τους, στην κορυφή του χωριού, πάνω από τη θέση "τ' Βάκχ τ'αλών". Το παρώνυμο "Κουρκούμπας" (= δοξαριώτης), [Βλαχ. KURKUBEU = ουράνιο τόξο, δηλ. αυτό που πίνει το νερό, εκ των Λατ. GURGES (= ύδωρ), και BIBO (= πίνω)]. Μετακόμισαν στη γειτονιά των Μουκάδων, όπου

αγόρασαν οικόπεδο από κάποιον "Γκουντή" (= λαβωμένος), [Αρβ. και Σλ. GODIT= πεπληγμένος, φονευμένος]. Το "Τζίμος" (= παρακινητής), [Αρβ. CIMOJ= παρακινώ κάποιον να κάνει κάτι ωθώντας τον με τα χέρια, κοινώς συμπώ]. Το παρατσούκλι "Πουλήτης" (= πωλητής), είναι νεώτερο και έχει σχέση με το Τζίμος, όπως παραπάνω εξηγήθηκε.

Τζιμούλης, Η γενεά τους λέγονταν "Τζιουμαίοι", που σημαίνει ότι έφτιαχναν και πωλούσαν "τζιούμες" (= βαθιά ξύλινα τρύβλια). Κατοικούσαν πάντα κοντά στην πλατεία, απέναντι από τους Κουτρομπιναίους. Το επίθετό τους είναι "Τζιουμούλης" και γράφτηκε Τζιμούλης. Το "Τσιέλιος" (= ανοιχτόκαρδος), [Αρβ. CEL= ανοίγω], που σημαίνει ότι ήταν φιλόξενος και είχε ανοιχτό το σπίτι του.

Τσιγκούλης, Εστία τους έχουν τους "Κρύηδες", από όπου αποσχίστηκαν και μετακόμισαν σε τόπο, που αγόρασαν από κάποιον "Κοτή", εκεί που και τώρα είναι τα σπίτια τους. Είναι ένα σόι με τους "Ρέβηδες" (β.λ.) και λέγονταν "Τσιουγκάδες", που δείχνει ότι είχαν κάποιον "σακάτη" γενάρχη, [Αρβ. CUNG-Ē= σακάτης]. Σώζεται η θύμιση ότι υπήρχε στους Κρύηδες ένας γέρος ανάπηρος, σαμαράς το επάγγελμα, που λέγονταν ακόμη "Κρύης". Υπάρχει το παρόνομα "Σαμαράς" (= σαγματοποιός), που δείχνει κληρονομική επαγγελματική καταβολή, και το "Σιώπ(η)ς" (= αμίλητος), [Ελλ. "σιωπή"].

Τσιλιμίγκας, Το μέρος όπου είναι το σπίτι τους το διακατείχε το σόι "Κασιαράδες" (Λύτρας). Το επίθετο σημαίνει "κουτσούβελο", [Αρβ. CILIMI-U, πληθ. CILIMINJ= μικρό παιδί], που δείχνει ότι παλιά μπήκε στους Κασιαράδες κάποιο μικροπαιδί, από άλλο τόπο φερμένο, και άφησε γενεά. Με το επώνυμο αυτό υπάρχει μεγάλη οικογένεια στην Καστάνη. Το παρόνομα "Μασιαής" (= αυτός που κτυπάει με τη "μασιά", δηλ. την πυράντρα).

Τσιλογιάννης, Αφετηρία τους έχουν το μέρος, όπου είναι σήμερα το σπίτι του Παύλου Τσιλογιάννη (Κάλτσα), απ'όπου και διασκορπίστηκαν. Το επώνυμο τους σημαίνει "μικρός Γιάννης", [Αρβ. CILIMI-U= μικρό παιδί]. Υπάρχει το παρατσούκλι "Γούλας" (= Γιώργος, στα βλάχικα), "Κάλτσας" (= αυτός που φορεί πάντα κάλτσες, όχι χολέβια), "Καλιακούρας" (= ξυλουργός, υλοτόμος), [Ελλ. "κάλον" (= ξύλο), και "κείρω" (= κουρεύω, δένδροτομώ)]. Στο πάνω από αυτούς μέρος, όπου σήμερα το σπίτι του Ηλία Σπέλλα (Ζούρα), κατοικούσε τον παλιό καιρό το σόι "Τέλης", το οποίο μετακόμισε στο Κεράσοβο, όπου και αφθονεί.

Αλλα επώνυμα, που φαίνεται πως υπήρχαν στο χωριό μας, αλλά τώρα δεν υφίστανται και μόνο ακούγεται η ύπαρξη των, είναι τα εξής:

Μπίλλης	- Μπιτζιδήμας
Τέλης	- Κοτής
Κόκοτας	- Παπαλέξης
Γκούμας	- Γκουντής
Μουσουλής	- Στούλης ή Στύλος
Μισιουράς	- Καστανάς
Σοτούλης	- Κωστινούλης
Ψωμάς	- Γκούμας

Τα επαγγέλματα στο Κάντσικο

Οι κύριες επαγγελματικές ασχολίες των Καντσιωτών από τα πρώτα χρόνια της ιστορίας τους ήταν η κτηνοτροφία, η γεωργία και η αμπελουργία.

Επίσης οι κάτοικοι του χωριού ξεχώρισαν για την ειδική καλλιέργεια των λαχανικών. Στην πρώτη επαγγελματική περίοδο πρέπει να συμπεριλάβουμε και την τέχνη του κτίστη, αφού τα στοιχεία και οι πληροφορίες γύρω απ'τη χτιστική προέρχονται απ'την αρχαία ιστορική περίοδο του τόπου μας.

Με άξονες τα πέντε αυτά επαγγέλματα και την ιδιομορφία του γεωγραφικού χώρου και την κοινωνικοοικονομική σύνθεση, γεννήθηκαν και μια σειρά άλλων επαγγελμάτων, που τα εξασκούσαν οι άνθρωποι είτε σαν δεύτερη εργασία, είτε σαν ιδιωτική ενασχόληση, προσφορά στις κοινές ανάγκες του χωριού. Τα περισσότερα απ'αυτά ασκούσαν αφιλοκερδώς.

Σ'αυτή την ενότητα των επαγγελμάτων συμπεριλαμβάνονται δύο κατηγορίες επισχολουμένων. Των μισθωτών και των ερασιτεχνών.

Τα μισθωτά επαγγέλματα είναι ο βουκόλος, ο αγροφύλακας, ο σιδεράς, ο μυλωνάς, ο μπακάλης, ο αγωγιάτης, ο σαμαράς, ο βαρελάς, ο τσομπάνος, ο τυροκόμος, ο παπάς, ο δάσκαλος, ο κοινοτικός υπάλληλος, ο ράφτης, ο τσαγκάρης. Στα ερασιτεχνικά επαγγέλματα υπάγεται ο κουρέας, ο πεταλωτής, ο αποκοπάρης, ο μάγειρας (των γάμων), ο μελισσοκόμος, ο πρακτικός γιατρός, ο κλαδευτής, ο μάτορας, ο μουσικός, ο ψάλτης και η μαμή.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι στην πρώτη ιστορική εποχή όλα τα επαγγέλματα ξεκίνησαν σαν ερασιτεχνικά επαγγέλματα κοινωνικής αλληλεγγύης και συμβίωσης, χωρίς υπόνοια για προσωπική αμοιβή, την οποία θεωρούσαν προσβολή στην καθιερωμένη ηθική του γένους, της φάρας και της κοινότητας. Π.χ. ο γελαδάρης ήταν επάγγελμα όλων των κατοίκων του χωριού. Ολοι έπρεπε να φυλάξουν τα κοινά κοπάδια με τη σειρά. Το ίδιο και ο μυλωνάς, ο αγωγιάτης, ο ράφτης και ο τσαγκάρης, ο τσομπάνος και ο αγροφύλακας ή ο σαμαράς, ο βαρελάς και ο τυροκόμος (μπάτζιος).

Με το πέρασμα του χρόνου όμως τα επαγγέλματα αυτά περιορίστηκαν στους ειδικούς, στα ταλέντα και τους δεξιότεχνες. Έτσι άρχισε η μισθωτή εργασία και η αμοιβή της από τους επιθυμώσιμους κατοίκους.

Ο μισθός αυτών των επαγγελμάτων για πολλούς αιώνες ήταν μισθός σε είδος, όπως προϊόντα που παρήγαγε ο τόπος του χωριού (σιτάρι, καλαμπόκι, βούτυρο, γάλα, κρασί, λαχανικά, ξύλα).

Όλες τις επαγγελματικές ασχολίες των Καντσιωτών θα προσπαθήσουμε να σας τις παρουσιάσουμε σε γενικές περιγραφές στη συνέχεια αυτού του κεφαλαίου, ζητώντας εκ των προτέρων συγγνώμη για τις τυχόν παραλείψεις και ανακρίβειες.

Κτηνοτροφία - Το πρώτο επάγγελμα

Όπως φαίνεται από την ιστορική πορεία του τόπου μας, η κτηνοτροφία ήταν η πρώτη και κυρίαρχη ασχολία των κατοίκων, πριν απ'τη γεωργία και τη λαχανοκαλλιέργεια ή την αμπελουργία.

Οι Καντσιώτες ήταν κτηνοτρόφοι με δικά τους μεγάλα κοπάδια από τους μυθικούς χρόνους και η λατρεία τους για τα ζώα ήταν τόσο δυνατή, που όλη τους η πίστη και η κοινωνική συμπεριφορά περιστρέφονταν γύρω απ'τα κοπάδια και κυρίως τα βόδια, που

προς τιμή τους είχαν παρουσία οι θεοί Πάνας-Βάκχος και διάφοροι Άγιοι της χριστιανικής περιόδου.

Οι γέροντες λένε πως οι πρώτες φάρες που κατοίκησαν στον παλιό οικισμό της Χώρας ήταν όλες με δικά τους κοπάδια από πρόβατα και γελάδια.

Η κυρίαρχη παρουσία της κτηνοτροφικής απασχόλησης των κατοίκων του χωριού διήρκεσε μέχρι το 17ο αιώνα μ.Χ., οπότε και έβοσκαν συνολικά στην έκταση των βοσκοτόπων του Καντσίκου περίπου 30-40 χιλιάδες κεφάλια γιδοπρόβατα, βόδια και μουλάρια.

Από τον αιώνα αυτό και μετά, την πρωτιά πήραν άλλα επαγγέλματα, όπως οι: βαρελάδες, κλαδευτάδες, αμπελουργοί και οι μαστόροι της πέτρας.

Τα κοπάδια του Καντσίκου έβοσκαν περίπου μέχρι το 1780 σε ελεύθερη βοσκή χωρίς περιορισμούς, εκτός από τις τοποθεσίες των αμπελιών. Οι δημογέροντες όμως για να προστατεύσουν τις καλλιέργειες που ολοένα επεκτείνονταν σε έκταση, έβαλαν τάξη στα πράγματα και ρύθμισαν τις βοσκές των κοπαδιών όπως και τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Η ρύθμιση έγινε νόμος περί το 1820 από το δημογέροντα Σπύρο Σιούτη, που έλαβε την εντολή απ'τον Πασά των Ιωαννίνων.

Τα προϊόντα των κοπαδιών έθρεψαν και έντυσαν πολλές γενεές. Όπως έχουμε πει σε προηγούμενο κεφάλαιο του βιβλίου μας, οι γέροντες θυμούνται ότι οι αρχαίοι Καντσιώτες ντύνονταν με προβιές τα πρώτα χρόνια και ύστερα με χοντρά άσπρα μάλλινα ρούχα που τα έφτιαχναν οι γυναίκες από τα δέρματα και το μαλλί των ζώων.

Ο πιο φτωχός τσέλιγγας εκείνα τα χρόνια είχε 50 πρόβατα και ήταν κάποιος Νακούλης, λένε οι γέροι στις διηγήσεις τους. Μετά ήρθαν τα χρόνια που αραίωσαν τα κοπάδια απ'τις κληρονομίες κατά πολλά μικρά μερίδια. Έτσι γεννήθηκαν τα μικρά κοπάδια 20-30 τον αριθμό, τα γνωστά και σαν *μπακατιά*.

Η περίοδος των *μπακατιών* διήρκεσε μέχρι τις μέρες μας και η βόσκησή τους γινόταν στην αρχή συνεταιρικά. Αργότερα εμφανίστηκε ο επαγγελματίας τσομπάνος των μικτών μικρών κοπαδιών, ο *μπακατιάρης*. Ο μπακατιάρης ήταν ένα είδος "πρώην τσέλιγγα", που κάτω από την εξαφάνιση των μεγάλων τσελιγγάδων συνέχισε ως φτωχός βοσκός στο επάγγελμα.

Γνωστοί τσελιγγάδες αλλά και μπακαταραίοι ήταν σύμφωνα με τους γέροντες ο Ξακουστός Τσιάκαλος (από τη φάρα των Μπαμπλικάδων), Μπλατσίνας, Τζίμος, (Κεφάλας), οι Μακραίοι, οι Ζούρηδες, οι Σιουμάδες, οι Ζωταίοι, οι Ζιώγηδες, οι Κουτρομπιναίοι, οι Σιμαίοι, οι Κουσταραίοι και ονομαστικά ο Στέργιος Σπέλλας (Ντενεκές), ο Γιάννης Πατσιωτός, ο Σπύρος Κουτρομπίνας, Γιάννης Κοτσίνας, ο Αντώνης Τσιλιμίγκας, και οι Βασίλειος Σπέλλας, Βασίλειος Ζώτος, Βασίλειος Μακρής (Ξυνός), Στέργιος Κοτσίνας και οι νεότεροι: Στέργιος Μακρής, Στέργιος Σίμος, Αντώνης Σίμος, Παύλος Ζώτος, Κώστας Σπέλλας, Θωμάς Σπέλλας, Ευριπίδης Σίμος, Γεώργιος Τσάγκας, Ηλίας Σπέλλας, Αλέκος Σίμος, Ν. Τσιγκούλης και Θωμάς Ζώτος.

Για τον τσέλιγγα Τσιάκαλο υπάρχει ο θρύλος που λέει πως είχε στην κατοχή του 13.000 πρόβατα, πως πήγαινε καβάλα στ'άλογό του μέχρι έξω από την εκκλησία με τα δισάκια γεμάτα λίρες πάνω στη σέλα του αλόγου του. Λέγεται πως το άλογό του έπινε ένα καζάνι κρασί και μεθυσμένο έκανε τη διαδρομή Καντσικο-Λάρισα σε 10 ώρες (μέση ταχύτητα 30 χιλιόμετρα την ώρα) κλπ. Αυτός ο τσέλιγγας πέθανε ζητιάνος στα σοκάκια του χωριού τραβώντας πίσω του μια προβατίνα με ένα σχοινί. Λένε οι γέροντες ότι πέθανε έτσι πάμφτωχος επειδή κάποιο χειμώνα έπεσε πολύ χιόνι στα χειμαδιά (στον *Αμπελώνα* Λάρισας) και βρήκε τα πρόβατά του πάνω στη γέννα και τα αποτέλειωσε. Τότε ο γέρο Τσιάκαλος τρελλάθηκε και άρχισε να γυροφέρνει στα σοκάκια του χωριού κλαίγοντας και λέγοντας ιστορίες και μύθους της ένδοξης εποχής του.

Λόγω του ορεινού τοπίου του χωριού μας τα κοπάδια ήταν υποχρεωμένα να ξεχειμωιάζουν στους κάμπους της Θεσσαλίας και στις περιοχές Πουρνάρι, Καζακλάρι, Βερδικούσια, Δαμάσι, Βλαχόγιαννη και αλλού. Τα χειμαδιά νοικιάζονταν από τους τσελιγγάδες που πλήρωναν σε χρήμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ οι τσελιγγάδες των γύρω χωριών είχαν σαν τόπους χειμαδιών την περιοχή της Θεσπρωτίας, οι τσελιγγάδες του Καντσίκου είχαν κατεύθυνση προς τη Θεσσαλία και τα Γρεβενά.

Μόνο τα *μπακάτια* ξεχειμώνιαζαν στο χωριό και μερικοί τσελιγγάδες τα νεότερα χρόνια που είχαν για χειμαδιά τις παραποτάμιες τοποθεσίες *Τέρνια, Πάτρες, Κερασιά, Γιοφύρι*. Η κτηνοτροφική περίοδος ήταν χωρισμένη σε δύο εποχές: από το Μάη μέχρι τέλος Οκτωβρίου η *καλοκαιρινή*, και από Νοέμβριο μέχρι Μάιο η *χειμερινή*. Για τα μπακάτια οι περίοδοι άρχιζαν τις ημερομηνίες των εορτών του Αγίου Γεωργίου μέχρι του Αγίου Δημητρίου και πάλι από Αγιο Δημήτριο έως Αγιο Γεώργιο.

Τα βόδια ξεχειμώνιαζαν στο χωριό, όπως και τα άλογα, τα μουλάρια και τα γαϊδούρια. Για τα κοπάδια που δεν πήγαιναν στα χειμαδιά οι ζωοτροφές μαζεύονταν το καλοκαίρι και το φθινόπωρο: ξηρόχορτο, ξερά κλαδιά από τα δέντρα με φύλλα, καλομποκιές, άχυρο κλπ. Όλα αυτά τα διατηρούσαν σε αχυρώνες-καλύβες ή τα θημώνιαζαν πάνω σε δέντρα κοντά στο γρέκι, τις γνωστές σ'εμάς "*κλαδαριές*". Για την αρμονικότερη βοσκή αλλά και για την προφύλαξη από κλοπές, οι τσελιγγάδες αλλά και οι μικρονοικοκυραίοι αργότερα σημαδεύουν τα κοπάδια τους με χαρακτηριστικά σημάδια πάνω σ'αυτιά με τις ονομασίες *κόκα, ρόκα, φούρκα* κλπ.

Επικίνδυνα μέρη για τα κοπάδια, όπου συνήθως παραμόνευαν άγρια θηρία σαρκοβόρα όπως ο λύκος, η αρκούδα, τα αγριόσκυλα, ήταν η *Τσιαπιάνη*, ο *Βαθύλακκος*, η *Χασιώτη*, η *Χάλκια* και η *Ούσαλη*.

Το εισόδημα απ'τα κοπάδια ήταν μέτριο ή μικρό και λεγόταν *μαξούλι*. Η επεξεργασία των κτηνοτροφικών προϊόντων γινόταν με πολλούς τρόπους. Ο γνωστότερος ήταν η οργάνωση της *στρούγκας*, του γνωστού μας *μπατζιαριού*. Εκεί οι τσελιγγάδες άρμεγαν τα κοπάδια τους και παρασκεύαζαν τυρί, βούτυρο, γκίζα. Για τις περιπτώσεις των μπακατιών γίνονταν ειδικά γαλομετρήματα 4 ή 5 την καλοκαιρινή περίοδο, απ'όπου έβγαινε και το μερίδιο κάθε ιδιοκτήτη.

Η στρούγκα και η τέχνη του μπατζιαριού ήταν πολύ σοβαρή και υπεύθυνη εργασία. Οποιος κατόρθωνε να γίνει "*μπατζιος*" είχε μεγάλη εκτίμηση αλλά και γκρίνια απ'τους κατοίκους του χωριού. Ο εξοπλισμός της στρούγκας είχε τα καρδάρια, τα καδιά που χωρούσαν 100 ή 200 οκάδες γάλα, τα κακκάβια, το φουρλέτσκο, τη ντρομπουλίτσα κλπ.

Απρίλη-Απρίλη αντάριασε και Μάη δρόσισέ μας.

Στα ξένα και τα μακρινά τα πρόβατα σε φαίνεται (φαίνονται).

Γιάτα μωρ'γιάτα πόρχονται λαλώντας τα κουδούνια.

Τσοπαναραίοι από κοντά λαλώντας τα κουδούνια.

Θκιαμαίνονται λογίζονται το πού να στήσουν στρούγκα.

Λαλώντας κουβεντιάζοντας το πού να στήσουν στρούγκα.

Στη μια τη ράχη δεν έχει νερό στην άλλη δεν έχει αέρα.

Το Κάντσικο των γεωργών

Η περιοχή του Σαρανταπόρου, παρά το άγονο έδαφός της, τις απότομες κλίσεις των βουνών και το υπερβολικά ψυχρό κλίμα, φιλοξένησε τα αγροτικά προϊόντα μαζί με την εμφάνιση των ανθρώπων γύρω της.

Στις εκσκαφές που έγιναν στη *Λυκόρραχη* κατά τη διάρκεια θεμελίωσής της στη

σημερινή της θέση δίπλα στο ποτάμι το 1977, βρέθηκαν πήλινα δοχεία, που χρονολογούνται από τον 3ο μ.Χ. αιώνα και περιείχαν σιτάρι, ρόβι και κρασί. Οι εκσκαφές έφεραν στο φως τάφους που περιείχαν όπλα και γεωργικά εργαλεία. Έτσι μπορούμε σίγουρα να πούμε ότι όχι μόνο ήταν γνωστή η γεωργική δουλειά στους κατοίκους των παραποτάμιων οικισμών, αλλά κι ότι στην περιοχή του Καντσίκου η γεωργία υπήρξε αντάξια των θρύλων και της μυθολογίας της περιοχής. Οι κάτοικοι των γύρω χωριών αποκαλούσαν από παλιά τους Καντσιώτες ως *σταράδες*. Δίκαια χαρακτηρίστηκαν οι Καντσιώτες περίφημοι γεωργοί, καθώς καλλιεργούσαν τα χωράφια τους με περίσσιο ζήλο, μεράκι και αποτελεσματικότητα.

Από τις 28 χιλιάδες στρέμματα που είναι ολόκληρη η έκταση της Καντσιώτικης γης, τα 10 χιλιάδες στρέμματα ήταν καλλιεργήσιμα χωράφια, που σπέρνονταν με σιτάρι, καλαμπόκι, ρόβι, βρώμη, κριθάρι και σίκαλη.

Τα καλλιεργήσιμα χωράφια, λόγω της διαμόρφωσης του εδάφους, ήταν μικρής έκτασης (ένα, δύο ή τρία το πολύ στρέμματα). Ήταν σκορπισμένα σ' όλη την κοινοτική επικράτεια, από το ποτάμι μέχρι το υψόμετρο 1700 μέτρα στις πλαγιές των βουνών *Ταμπούρι* και *Αη-Λια* σε μικροτεμάχια.

Είναι χαρακτηριστικό ότι τα χωράφια ήταν χωρισμένα σε ενότητες, που μαρτυρούσαν με τα ονόματα των ιδιοκτητών τους την αρχαία ρίζα της κάθε φάρας, πολύ πριν ενταχθούν στο Καντσιώτικο σύνολο. π.χ. στην τοποθεσία *Πάτρες* έχουν χωράφια όσα σπίτια συγγενεύουν με τους *Στουλνάδες* (*Σπέλλας, Μουκούλης, Βελλάς, Καθάριος, Καρράς* κλπ).

Παρόμοιο παράδειγμα με αυτό το προηγούμενο των *Στουλνάδων* βρίσκουμε και σε άλλες περιοχές που αφορούν χωράφια νοικοκυραίων με κοινή ρίζα σε κάποια από τις φάρες του χωριού, π.χ. *Μουστουλήδες* στο *Κεστανάδικα*, *Μπλούτσηδες* στο *Λιασιώτικο* κλπ.

Ο τρόπος καλλιέργειας των χωραφιών του χωριού γινόταν εμπειρικά, προσαρμοσμένος στο μικροκλίμα της Καντσιώτικης επικράτειας και στις πολλές ιδιομορφίες του ορεινού εδάφους.

Η καλλιεργήσιμη έκταση ήταν χωρισμένη σε δύο τμήματα. Το βορειοδυτικό και το νοτιοανατολικό, με φυσικό διαχωριστικό όριο τον *Τρανό Λάκκο*. Ο διαχωρισμός δεν έγινε τυχαία, αλλά κάτω απ' την ανάγκη που επέβαλλαν η αγρανάπαυση και η βόσκηση των κοπαδιών.

Έτσι, όταν π.χ. σπερνόταν το βορειοδυτικό τμήμα, το άλλο της νοτιοανατολικής πλευράς μένει για αγρανάπαυση και βοσκή. Ο ρόλος τους θα αλλάξει την επόμενη χρονιά. Η βορειοδυτική πλευρά στην έκταση της οποίας είναι χτισμένο το Καντσικό, συμπεριλαμβάνει 6 χιλιάδες στρέμματα, που εντοπίζονται στις τοποθεσίες: *Πάτρες, Τέρνια, Γιοφύρι, Λιβάδια, Ντριγκουντίνη, Παλιοχώρι, Γκρυτσιαρί, Αμανίκες, Μέκιλα, Κοινά, Κασκούρι, Μεγάλη Ράχη, Κρουπήγαδο, Γκουλουμπίνα, Μηλιές, Τρανταφλιά, Κουνιά, Πιτσέλι, Σιαπουτό, Τρανά Σιάδια, Καστριμπούκα, Γυργυνάδικο, Μπάρα, Κρανιά, Τρία Πηγάδια, Αλατσιά* κλπ.

Στην νοτιοανατολική πλευρά βρίσκονται οι τοποθεσίες: *Κερασιά, Λιασιώτικο, Κουσαρτσκό, Βαθύλακκος, Νταλόγια, Ντραγασιά, Λιάσκα, Κουρί, Μπλος, Κόντζμα, Ούσαλη, Σιαπουτίκο, Φλιάμα, Γιαννίτσαρη, Κριθάρια, Αη-Λιάς, Βιρό, Ρόγκους, Χαρίτου, Μέκα, Τζιάμος*.

Πρέπει να θυμήσουμε εδώ ότι πριν το 1800 ο διαχωρισμός ήταν διαφορετικός και άλλαξε μετά την αγορά της έκτασης του τσιφλικιού της *Λιάσκας*. Η καλλιεργητική περίοδος των χωραφιών χωριζόταν σε τρεις κυρίως ενότητες εργασιών.

Πρώτη είναι η εποχή της σποράς, που άρχιζε κατά τα μέσα του μηνός Οκτωβρίου - και ύστερα από τις πρώτες βροχές - και τελείωνε λίγο πριν τα Χριστούγεννα, στο μέσο του μηνός Δεκεμβρίου.

Η δεύτερη εποχιακή εργασία ήταν η σπορά των όψιμων ειδών: κριθάρια, βρώμη και καλαμπόκια. Η σπορά αυτών άρχιζε το μήνα Απρίλιο και τελείωνε τον Ιούνιο. Την ίδια εποχή γινόταν και το βοτάνισμα των σιταριών.

Η τρίτη εποχιακή ενότητα ήταν ο θέρος, που άρχιζε στα μέσα του μηνός Ιουλίου και τελείωνε στις αρχές Αυγούστου, με μια μικρή προέκταση το αλώνισμα, που τελείωνε συνήθως πριν τις 15 Αυγούστου.

Η σπορά κρατά τα σκήπτρα της γεωργικής απασχόλησης. Η σπορά άρχιζε από τα χωράφια κοντά στο ποτάμι και τελείωνε στα χωράφια των μεγάλων υψομέτρων στις κορυφές του *Αη-Λια* και του *Ταμπουριού*.

Παρότι η περίοδος της σποράς διαρκούσε 2 μήνες περίπου, ήταν γεμάτη από καιρικές αντιξοότητες, που γίνονταν αφόρητες καμιά φορά, κυρίως στα "ορεινά" χωράφια, που δεν γλίτωναν τις παγωνιές, τις ομίχλες, τα χιόνια και το κρύο. Τέτοιες στιγμές έκαναν τη ζωή πιο κόλαση απ'αυτή που ήταν, με θύματα και ήρωες της μάχης με τα στοιχεία της φύσης τις γυναίκες και τα μικρά παιδιά της "σαρμανίτσας" (κούνιας).

Για την καλλιέργεια του χωραφιού χρειαζόταν ένα ζευγάρι βόδια, το ξύλινο αλέτρι με το γυνί και ο ζυγός με τα διάφορα εξαρτήματά του. Συνηθισμένος τρόπος εργασιακών σχέσεων ήταν ο *σέμπρος*, ένας πανάρχαιος συνεταιρισμός δύο ή και τριών νοικοκυριών, που από κοινού κι ανάλογα καλλιεργούσαν τα χωράφια τους ο καθένας στο ρόλο του, είτε σαν χειριστής του αλετριού, είτε με το τσαπί, είτε να σπέρνει το σπόρο.

Η μέση στρεμματική απόδοση κάθε χωραφιού ήταν περίπου 40-50 οκάδες σιτάρι, κριθάρι ή καλαμπόκι κλπ. Κάθε νοικοκυριό είχε μέσο όρο 20-30 στρέμματα χωράφια και η ετήσια συνολική παραγωγή έφτανε τις 800-1300 οκάδες.

Η συνολική παραγωγή του χωριού έφτανε για το σιτάρι τις 200.000 οκάδες, για το καλαμπόκι τις 20.000 οκάδες, για το κριθάρι και τη βρώμη 3000 οκάδες και για το ρόβι περίπου 2000 οκάδες.

Παρά τη σκληρή δουλειά και τις υπεράνθρωπες προσπάθειες η απόδοση, όπως βλέπετε, ήταν μικρή, αλλά ήταν τόσο πολύτιμα τα έστω και λίγα αγαθά της Καντσιώτικης γης, που οι χωριανοί τους απέδιδαν ξεχωριστές τιμές και μεγάλη ευλάβεια. Και πώς να μην είναι έτσι, αφού το σιτάρι ήταν η βασική τροφή των Καντσιωτών και, όπως γράφει ο Θωμάς Μουκούλης στις προσωπικές του σημειώσεις: "*Η πρώτη μέριμνα του πατέρα και της μάνας ήταν η εξασφάλιση του "ψωμιού" της χρονιάς*". Αν δεν τα κατάφερναν, η οικογένεια θα πεινούσε. Και πείνα στο χειμωνιάτικο Κάντσικο σημαίνει θάνατος και τίποτα άλλο.

Τη σκληρή ζωή στο χωριό τη θυμούνται οι Καντσιώτες σε συνδυασμό με τις εργασίες στα χωράφια του χωριού. Για τις γυναίκες τα βάσανα ήταν περισσότερα. Κάθε πρωί φορτωμένες πήγαιναν στα χωράφια και σε αποστάσεις μακρινές (μία ή δύο ώρες ποδαρόδρομο). Αυτές φόρτωναν τα ζώα με τα γεωργικά εργαλεία, τα γνωστά και ως "*ύπεργα*". Οσες ήταν παντρεμένες συνήθως κουβαλούσαν μαζί τους και τα παιδιά, κατά κανόνα τα μωρά στη *σαρμανίτσα*.

Πρέπει να τονίσουμε ότι δεν υπάρχει άνθρωπος που γεννήθηκε στο Κάντσικο και δεν πήγε με τη *σαρμανίτσα* στο χωράφι και φυσικά κανείς δεν έμεινε ανεπηρέαστος από τα φαινόμενα του τόπου, στοιχεία που έπλασαν τον ψυχικό του κόσμο και την μετέπειτα κοινωνική του συμπεριφορά.

Όπως είπαμε, μετά τη σπορά ακολουθούσαν άλλες εργασίες του χωραφιού, όπως

το βοτάνισμα και το σκάλισμα των καλαμποκιών. Το βοτάνισμα γινόταν το μήνα Μάη με αρχές Ιούνη. Ήταν η ευχάριστη εργασία της καλλιεργητικής περιόδου, αφού γινόταν στην ακμή της Καντσιώτικης άνοιξης με ευχάριστο περιβάλλον της φύσης, που συγκινούσε τις ψυχές των γυναικών και μετέφερε τα γλυκά μακρόσυρτα τραγούδια τους στις καταπράσινες πλαγιές καθ'όλη τη διάρκεια της μέρας.

Θα λέγαμε ότι εκείνη την εποχή επικρατούσε ατμόσφαιρα γιορτής μέσα στο μαγευτικό θέαμα της εκρηκτικής άνοιξης. Εποχή που δίκαια οι αρχαίοι μας πρόγονοι τοποθετούσαν τη γιορτή του Βάκχου, του θεού της γονιμότητας και της καρποφορίας της γης, μια γιορτή που αποκορυφωνόταν στις 25 Ιουνίου, γνωστή μετέπειτα και σαν γιορτή του Ριγογιάννη.

Τώρα μαγιά, τώρα δροσιά κι αϊ πουλάκι μου
Τώρα το καλοκαίρι τώρα το καλοκαίρι καλοκαιρινή μαγιά
Τώρα κι ο ξένος βόλησε κι αϊ πουλάκι μου.
Να πα να κάνει στα δικά του καλό καλοκαιρινή μαγιά
Νύχτα σελών τη μούλα του κι αϊ πουλάκι μου,
Νύχτα την καλιγώνει καλό καλοκαιρινή μαγιά.
Βάζει τα πέταλα αργυρά κι αϊ πουλάκι μου.
Και τα καρφιά ασημένια και τα καλιγοσφύρια του κι αϊ πουλάκι μου
Όλο μαργαριτάρι καλό, καλοκαιρινή μαγιά.

Το σκάλισμα γινόταν περί το τέλος του Ιουνίου. Ήταν εργασία που γινόταν στα καλαμποκοχώρα. Ο γνωστός σκάλος ήταν μια δουλειά βασανιστική, λόγω και της μεγάλης ζέστης, αλλά κυρίως λόγω της σκληρότητας. Η γη ήταν σκληρή σαν πέτρα και τράνταζε τα χέρια κάθε φορά που την άγγιζε το τσαπί.

Ο θέρος γινόταν στο τέλος Ιουλίου και στις αρχές Αυγούστου. Ήταν μια γεωργική δουλειά που είχε όλα εκείνα τα στοιχεία της γιορτής και του πολέμου. Όλος ο πληθυσμός του χωριού ζούσε για ένα μήνα σε κατάσταση συναγερμού γύρω απ'τα χωράφια με τα χρυσοκίτρινα στάχυα. Ήταν δουλειά βασανιστική αλλά αποδεκτή απ'όλους, αφού είχε, συν τοις άλλοις, και το περιεχόμενο της περιπέτειας και του διαφορετικού τρόπου ζωής, που εκτυλισσόταν μέρα και νύχτα στους τόπους θερισμού και στα φιδωτά μονοπάτια του καλοκαιρινού Καντσιώτικου τοπίου. Μονοπάτια ραντισμένα με τη ζεστή μυρωδιά των θερισμένων σταχυών, τη σκόνη του δρόμου, τα τζιτζίκια και τις φωνές των θεριστάδων που περιπλανιόνταν σαν τα σπουργίτια από τοποθεσία σε τοποθεσία, χαμένοι στο αστραφτερό φως του ήλιου ή καθισμένοι τα βράδια γύρω από τα θερισμένα δεμάτια και τις χεριές, που τις έλουζε το φως του φεγγαριού και των αμέτρητων αστεριών, που μάγευαν και γλύκαιναν το τοπίο.

Η παρουσία των παιδιών ήταν έντονη και η προσφορά τους στην όλη εργασία μεγάλη. Μακριά από τα βάσανα του σχολείου και της πειθαρχημένης ζωής ζούσαν το ρυθμό της ζωής των γονιών τους. Πρόθυμα ή με γκρίνια βοηθούσαν στο θέρισμα. Αυτά κουβαλούσαν στους αχυρώνες του χωριού τα θερισμένα δεμάτια. Κουβαλούσαν τα φαγητά που ετοιμάζε η μανίτσα στο σπίτι και συχνά πυκνά επισκέπτονταν τις δροσερές πηγές του βουνού κι έφερναν με τις μπούκλες το δροσερό νερό στους διψασμένους θεριστές.

Θέρος - Τρύγος - Πόλεμος: καμιά αντίρρηση δεν υπάρχει.

Μετά το θέρισμα γινόταν το αλώνισμα. Ήταν εργασία που διαρκούσε περίπου μια εβδομάδα. Ο πόλεμος και η γιορτή του θερισμού μεταφέρονταν τώρα στις παρυφές του χωριού, που ήταν αραδιασμένες οι αχυρώνες και τα αλώνια του Καντσιού.

Εργασία κοπιαστική αλλά κι εδώ την απάλυνε η καλοκαιρινή, γιορταστική ατμό-

σφαιρα. Ο κόπος γλύκαινε με τη σκέψη ότι έχει τελειώσει η περιπέτεια του θερισμού και ότι πλησιάζει το τέλος της καλλιεργητικής περιόδου.

Το αλώνισμα γινόταν με άλογα, μουλάρια και γαϊδούρια και με όλους τους καθιερωμένους τρόπους, που ήταν κληρονομιά από τους μακρινούς προγόνους. Τα αλώνια ήταν κατασκευασμένα σε σημεία που τα "έπιανε" ο αγέρας, κυρίως κοντά σε ρέματα ή σε ραχούλες. Τα αλώνια είχαν εμβαδόν περίπου 60 ή 80 τετραγωνικά μέτρα. Πριν από την ημέρα του αλωνίσματος προηγούνταν μια επιμελημένη τακτοποίηση, ξεχορτάρισμα και πασάλειμμα με λειωμένη βοδινή κοπριά, τα γνωστά βούλτα, που με την γυαλιστερή τους ξερή κρούστα προστάτευαν το σιτάρι να μην χαθεί πατημένο μέσα στο χώμα και ταυτόχρονα διευκόλυνε πολύ στο σκούπισμα του αλωνισμένου καρπού. Οι μέρες του αλωνίσματος είχαν το δικό τους γιορταστικό χρώμα με τις φωνές και τα λυχνίσματα του χρυσού άχυρου σε μια ατέλειωτη αυγουστιάτικη μέρα.

Για τα μικρά παιδιά οι μέρες αυτές ήταν μια άλλη μεγάλη ευκαιρία ξεφαντώματος. Πότε κυλιόνταν μέσα στα άχυρα, πότε έπαιζαν γύρω απ'τα άλογα κι άλλα ζώα, που στα μάτια τους φάνταζαν θεόρατα και μυθικά και άλλες ώρες χάνονταν στα γύρω ρέματα και μάζευαν από τα δέντρα ό,τι τους κινούσε την παιδική περιέργεια. Ωρες ατέλειωτης ευτυχίας, ανεξήτητα χαραγμένες στο πέρασμα του χρόνου.

Συχνά ο καιρός τον Αύγουστο έφερνε σύννεφα και πρόσκαιρη μπόρα και τότε με το πέσιμο της πρώτης σταγόνας στ'αλώνια γινόταν χαμός από φωνές, βρισιές, γέλια και μαλώματα. Η βροχή του καλοκαιριού, όπως και ο θυμός της μάνας, περνούσε γρήγορα και τότε όλοι χαμογελούσαν για τον πανικό που τους είχε αναστατώσει το ρυθμό της αλωνιστικής δουλειάς.

Κλείνοντας το κεφάλαιο σπορά, βοτάνισμα, θέρος, αλώνισμα, μπορούμε να πούμε ότι ήταν ένας κύκλος εργασιών με δύο όψεις: τη φθινοπωρινή απαισιοδοξία και την αισιόδοξη λήξη των αγωνιών το καλοκαίρι.

Μαζί με το θερισμό των σιταριών γινόταν και ο θερισμός στα άλλα είδη της σποράς, τα όψιμα κριθάρια, τη βρώμη και το ρόβι. Ειδικά ο θερισμός στο ρόβι ήταν τόσο δύσκολος και επίπονος, που οι θεριστάδες έλεγαν πειραχτικά σ'όσους δεν άρεσε ο θερισμός του σιταριού "Σα δε μπορείς να θερίσεις, μάσε ρόβι".

Ο κύκλος εργασιών των χωραfiών έκλεινε μέχρι τις 15 Αυγούστου, γι'αυτό και στο Κάντσικο, το κατ'εξοχήν γεωργικό χωριό, ο Δεκαπενταύγουστος ήταν ημέρα του ετήσιου Καντσιώτικου πανηγυριού και είχε άμεση σχέση με το τέλος της καρποφορίας και τον ερχομό του χειμώνα.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι Καντσιώτες δεν χρησιμοποιούσαν λιπάσματα στα χωράφια τους, εκτός απ'την τελευταία δεκαετία. Η γεωργική καλλιέργεια σταμάτησε οριστικά το 1970 και από τότε όλα τα χωράφια εξαφανίστηκαν και συνεχώς χάνονται μέσα στην οργιώδη βλάστηση του τόπου. Οι νέοι δεν γνωρίζουν τα σύνορα και τους αλλοτινούς ιδιοκτήτες των χωραfiών.

Μια ιστορία αγώνων με πρωταγωνιστές τους εξαίρετους Καντσιώτες γεωργούς σκεπάζεται από το πέπλο της λησμονιάς. Μήπως θα έπρεπε να τιμούμε κάθε χρόνο τους λησμονημένους των χωραfiών;

Τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν οι γεωργοί στο Κάντσικο ήταν το ξύλινο αλέτρι, το υνί, ο ξύλινος ζυγός, τα λουριά, οι ζεύλες, το κέντρι (βούκεντρο), τα τσαπιά, τα δρεπάνια, τα τσεκούρια, οι κόσσιες, τα ξύλινα φτυάρια, οι σβάρνες.

Κάντσικο των αμπελιών

Η αμπελουργία στο Κάντσικο ξεκινά από τα μυθικά χρόνια. Ισχυρή απόδειξη γι' αυτό είναι οι τελετές και οι διάφορες εκδηλώσεις των κατοίκων του χωριού μας προς τιμήν του Θεού Διονύσου-Βάκχου εκεί ψηλά στ' *Βακ τ' Αλών*. Υπάρχει επίσης ένα συμβάν-θρύλος, που λέει ότι παλιά το Κάντσικο ήταν χωριό βαρελάδων-κλαδευτάδων, που ταξίδευαν σε διάφορα αμπελουργικά μέρη της Ελλάδος για να εργασθούν σαν ειδικοί τεχνίτες στα παραπάνω επαγγέλματα.

Σε κάποιο ναυάγιο που έγινε στο Ιόνιο Πέλαγος, χάθηκαν πολλοί Καντσιώτες που ταξίδευαν με το καράβι εκείνο για να εργαστούν στα Επτάνησα.

Επικαλούμαστε επίσης τους χαρακτηρισμούς που προσάπτουν στους Καντσιώτες οι κάτοικοι των γύρω χωριών της λάκκας του Σαρανταπόρου. Τους αποκαλούν έμμεσα *αμπελάδες*, τονίζοντας ότι "*οι Καντσιώτες θρέφονται με κράσον και πράσον*", ομολογία που μαρτυράει την από χρόνια ύπαρξη του αμπελιού στο χωριό μας.

Η τοποθεσία *Πέβιτα*, που είναι λατινική και προήλθε απ' τους Ρωμαϊκούς χρόνους και σήμαινε *αμπελότοπος*, σημαδεύει το βάθος του χρόνου που δείχνει κι από άλλη πλευρά την ύπαρξη αμπελοκαλλιέργειας στο Κάντσικο.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι απ' τα βάθη της ιστορικής παρουσίας του χωριού μας ξεκινάει και η παρουσία των αμπελιών. Οι πρώτες τοποθεσίες που πρέπει να καλλιεργήθηκαν αμπέλια είναι η *Πέβιτα*, το *Προσήλιο* και τα *Παλιάμπελα*.

Αργότερα, όταν ο πληθυσμός του χωριού αυξήθηκε και μαζί του πλήθαιναν οι ανάγκες διαβίωσης, οι αμπελοκαλλιεργημένες εκτάσεις κάλυψαν πολλές άλλες τοποθεσίες της παραποτάμιας ζώνης του χωριού όπως: τα Καστανάδικα, Χατζή, Λιασιώτικο, Ντραγασιά, Ντρίχερεις, Λιβάδια, Φίλπα, Παναγιά, Μεσολάκκια, Αλατσιά κλπ. (συνολικό εμβαδόν περίπου 2000 ή 4000 στρέμματα).

Ο τρόπος καλλιέργειας γινόταν εμπειρικά και καθοριζόταν από την ιδιομορφία του τόπου.

Το ξεκίνημα ενός νέου αμπελιού γινόταν την άνοιξη. Όταν το μέρος που επιλεγόταν να φυτευθεί τ' αμπέλι σκαβόταν βαθιά ως ένα μέτρο βάθος, γινόταν το γνωστό *στρεμμάτισμα*, όπου το χώμα καθαρισμένο από πέτρες, ρίζες κλπ., παραδινόταν αφράτο για να φυτευθούν τα κλήματα σε σειρά που έβαζε ο ιδιοκτήτης με το ράμμα και σε διαστήματα για τις μεν γουρνες τα δύο μέτρα, για το πλάι το 1,5 μέτρο από κλήμα σε κλήμα. Το νεοφυτευμένο αμπέλι χρειαζόταν τρία χρόνια για να καρπίσει.

Η χρονική διάρκεια που χρειαζόταν ένα αμπέλι για να καλλιεργηθεί από τους νοικοκυραίους ήταν 8 μήνες. Αρχιζε το μήνα Μάρτιο με το κλάδεμα και τελείωνε το μήνα Οκτώβριο με τον τρύγο.

Η δουλειά γινόταν με ξεχωριστό μεράκι. Το αμπέλι ήταν για τους χωριανούς η πιο όμορφη και ενδιαφέρουσα απασχόληση. Πίστευαν ότι το αμπέλι είναι σαν μικρό παιδί, θέλει χάρδια και τραγούδια, θέλει καρδιά ζεστή και γεροντική φροντίδα. Οι γέροντες λέγανε: "*Το αμπέλι είναι άνθρωπος*".

Αρχιζαν με το κλάδεμα, ερχόταν το ξεβοτάνισμα, δευτέρωμα, ύστερα γινόταν το ράντισμα. Την αμπελουργική ζώνη την προφύλαγαν από τα κοπάδια γι' αυτό και ήταν έκταση απαγορευμένη στη βοσκή όλο το χρόνο. Η αμπελουργική ζώνη ήταν τόπος-μαγνήτης για τους περαστικούς αλλά και για τους κατοίκους των γύρω χωριών και άλλων περιοχών πιο μακρινών, π.χ. Αλβανών της Κολώνιας, που έμπαιναν στον πειρασμό να γευτούν τα σταφύλια.

Γι' αυτό κάθε χρόνο οι δημογέροντες του χωριού διόριζαν αγροφύλακες να τα φυ-

λάγουν, τους γνωστούς ντραγάτηδες των αμπελιών. Οι ντραγάτηδες έπιαναν δουλειά από το μήνα Ιούνιο μέχρι τον Οκτώβριο και φύλαγαν τ'αμπέλια κατά τη διάρκεια της καρποφορίας. Οι ντραγάτηδες ήταν 3 ή 4 και ο καθένας φύλαγε μια περιοχή. Η παρουσία τους ήταν σε 24ωρη βάρδια κοντά στα αμπέλια. Εκεί κοιμόνταν και πολλές φορές ο κίνδυνος ήταν μεγάλος κυρίως από τα οπλισμένα μπουλούκια των Κολωνιάρηδων της Αλβανίας, που έρχονταν να κλέψουν λόγω πείνας.

Πολλά τα επεισόδια που διηγούνταν οι ίδιοι γέροντες αγροφύλακες. Μερικά κατέληγαν σε φόνους, γι' αυτό και πάντοτε ήταν οπλισμένοι για να υπερασπιστούν πιο καλά το μόχθο των συγχωριανών τους. Μια φορά στη θέση Χατζή σκοτώθηκε ένας Τούρκος. Άλλη μια φορά στη θέση Παλιοκόπρια οι ντραγάτηδες σκότωσαν ένα παιδί από τη Ζέρμα.

Ο τρύγος γινόταν περί το τέλος Σεπτεμβρίου, αρχές Οκτωβρίου, ανάλογα με τον καιρό. Η ημερομηνία αποφασιζόταν από τους δημογέροντες ομαδικά και πάντα κοντά στο έθιμο και την παράδοση. Τις μέρες του τρύγου ολόκληρη η περιοχή των αμπελιών βούιζε από το ανθρώπινο μελίσσι. Το γνωστό θέρος-τρύγος-πόλεμος ήταν εκείνες τις ώρες πραγματικότητα. Άλλοι τρυγούσαν, άλλοι κουβαλούσαν τα κοφίνια, τις γνωστές κουσιόρες και τα φόρτωναν στα ζώα, άλλοι μετέφεραν τα φορτία στο χωριό και άλλοι πατούσαν τα σταφύλια στα μεγάλα βαένια που είχε κάθε Καντσιώτικο σπίτι.

Τα παλιά χρόνια, λένε οι γέροντες, τότε που η αμπελοργία ήταν το κυριότερο επάγγελμα στο χωριό, ο τρύγος κρατούσε πολλές μέρες. Οι άνθρωποι κοιμόνταν στ'αμπέλια, εκεί πατούσαν τα σταφύλια και τα έβαζαν σε δερμάτινα ασκιά, κουζίνια, να τα μεταφέρουν στα βαένια στο χωριό.

Οι φωνές και τα τραγούδια τα βράδια γύρω στη φωτιά ήταν σε διαρκή παρουσία. Η νοστιμιά των σταφυλιών ξεδιψούσε το στόμα, τα μάτια και την ψυχή. Οι συνήθως λιγόλογοι και συγκρατημένοι Καντσιώτες έλυναν τη γλώσσα τους και έλεγαν καμιά κουβέντα παραπάνω. Ακόμη και οι νύφες ξεθάρρευαν μπροστά στα πεθερικά. Ήταν στιγμές μεγάλης ευτυχίας.

Κατά τη μεταφορά, η διαδρομή απ' τα αμπέλια μέχρι το χωριό ήταν γεμάτη ζωή και χαρά. Οποιον συναντούσαν του πρόσφεραν από τα σταφύλια τους. Ήταν έθιμο λειτουργικό. Τότε έβρισκαν ευκαιρία και διάφοροι ξένοι, γύφτοι ζητιάνοι και αραδιάζονταν στο δρόμο, όπου και τους γέμιζαν σταφύλια οι χωριανοί. Κυριότερο στέκι οι Λούτσες.

Η παραγωγή των αμπελιών ήταν μεγάλη. Τη χρονιά του 1905 η συνολική παραγωγή κρασιού στο Καντσικό ήταν 200.000 οκάδες κρασί. Η πληροφορία είναι η μοναδική που έχουμε και μας την έδωσε ο Γιάννης Κοτσίνας (δάσκαλος), που τότε ήταν περίπου 10 χρονών. Ρωτήσαμε τους γέροντες τι το έκαναν τόσο κρασί και μας απάντησαν ότι το πίνανε πρωί, μεσημέρι, βράδυ, στο όργωμα, στα πρόβατα, παντού πίνανε κρασί, το περίφημο Καντσιώτικο κρασί, που το έφτιαχναν και φαγητό (κρασόψωμο). Είχαν δίκιο οι ξενοχωρίτες που έλεγαν "οι Καντσιώτες τρώνε κράσον και πράσον". Ήταν η βασική τους τροφή, αλλά και ένα προϊόν, που τους εξυπηρετούσε σε πολλές άλλες ανάγκες: ιατρικές, εκκλησιαστικές, εμπορικές. Ίσως ένας λόγος της μακροζωίας των γερόντων να ήταν και το κρασί.

Αξίζει να αναφέρουμε το ακόλουθο περιστατικό: Το 1964 τον Φλεβάρη, ήρθε στο χωριό από τα Γιάννινα ο γιατρός Γεώργιος Μελανίδης για να μιλήσει σαν υποψήφιος Βουλευτής. Οι γέροι Καντσιώτες, με πρώτον τον συγχωρεμένο Γεώργιο Δημητρούλη, πήγαν να τον χαιρετήσουν στο σπίτι του Δ. Σιούτη, όπου διέμενε. Ήταν μεσημέρι ημέρα Κυριακή, πριν τις εκλογές της επόμενης Κυριακής. Το χιόνι είχε σκεπάσει το χωριό και ο πάγος έκανε τους δρόμους αδιάβατους. Οι γέροι, καθώς χαιρετούσαν το γιατρό και του έδιναν υπόσχεση για ψήφο, του ανέφεραν επί τη ευκαιρία ότι δεν αισθάνονταν καλά. Ο γιατρός τότε, σαν υποψήφιος κιάλας τους μέτρησε την πίεση και του έκανε εντύπωση η

υψηλή πίεση που παρουσίασαν όλοι, γέροι και γριές. Τους ρώτησε ανήσυχος τι τρώνε και όλοι του είπαν ότι πίνουν κρασί μεσημέρι-βράδυ από τα μικρά τους χρόνια. Μετά απ' αυτό ο γιατρός έβγαλε το συμπέρασμά του και έπαψε ν' ανησυχεί. Το κρασί ήταν φάρμακο. Ήταν συμπλήρωμα στα φαγητά, σε ξεντρόπιαζε στους γάμους και σε άλλες ιερές στιγμές, όπως η γέννηση, ο θάνατος κλπ. Με το κρασί ερωτεύονταν, με το κρασί πότιζαν κάποτε τ'άλογα, όπως ο γνωστός τσέλιγκας Τσιάκαλος από τους Κρύηδες. Αυτός, όποτε ήθελε να ταξιδέψει στα χειμαδιά της Θεσσαλίας, πότιζε τ'άλογό του ένα καζάνι κρασί και το άλογο έτρεχε σα δαιμονισμένο.

Στους γάμους ακόμα και σήμερα οι Καντσιώτες αρχίζουν τα τραγούδια του τραπεζιού με το γνωστό τραγούδι:

*Πίνετε να πίνουμε μωρέ παιδιά
Και μην παραπίνετε ντουλμπέρια μου
Μπομπο ξεφτέρια μου*

Τα κλήματα των πρώτων αμπελιών του χωριού ήταν ντόπια ράτσα, αλλά το 1927, όταν έπεσε η ασθένεια της φυλλοξήρας και κατέστρεψε τα Καντσιώτικα αμπέλια, άλλαξε το φυτώριο με τα λεγόμενα αμερικάνικα κλήματα, που τα έφεραν οι κλαδευτάδες από τον Τύρναβο της Θεσσαλίας.

Η φυλλοξήρα, που πρωτοεμφανίστηκε το 1927 στ' αμπέλια του Κάντσικου, μεταδόθηκε σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Η αιτία εμφάνισης της φυλλοξήρας είναι άγνωστη. Εδώ την πληροφορία δίνει ο καθηγητής της Γεωπονικής Σχολής του Α.Π. Θεσσαλονίκης Β.Χ. Λογοθέτης, στο βιβλίο του "Αμπελουργία" - Θεσσαλονίκη 1967.

Το 1953 πολλά νέα αμπέλια φυτεύθηκαν με γαλλικά κλήματα τα οποία έφεραν οι χωριανοί από τα αμπέλια της περιοχής Καστοριάς.

Όλα τα νοικοκυριά του χωριού είχαν αμπέλια (μεγάλα ή μικρά). Όλοι γνώριζαν τις αμπελουργικές εργασίες (άντρες και γυναίκες). Το κάθε σπίτι ήταν εφοδιασμένο με όσα ζητούσε το αμπέλι. Εργαλεία, τσαπιά, δικέλια, ψεκαστήρες, κουσιόρες, κλαδευτήρια, μαχαίρια για μπόλιασμα, βαένια και τρανούς κάδους. Τα βαένια ήταν από ξύλο ειδικό, το ρόμπολο, ένα είδος μαύρου παύκου, που ευδοκιμούσε στα γύρω βουνά και σε υψόμετρο 1600 μέτρα. Το καλό βαένι είχε καλό κρασί και έδινε στον νοικοκύρη καλό όνομα, κάτι για το οποίο πρόσεχαν οι Καντσιώτες.

Σήμερα στο χωριό υπάρχουν λίγα αμπέλια στις θέσεις Πέβιτα, Προσήλιο, Καστανάδικα, Παναγία και μεμονωμένο στην Αλατσιά το αμπέλι των Μουκάδων.

Το κρασί που παράγεται είναι λίγο και αυτό από μικτά σταφύλια, ντόπια και αγορασμένα από τους εμπόρους, που τα φέρνουν από την περιοχή της Μακεδονίας.

Το άλλοτε μεγάλο αμπελοχώρι μαράζωσε και τα σκόρπια μισοξεραμένα ακαλιέργητα κλήματα εδώ κι εκεί μαρτυρούν τα περασμένα μεγαλεία. Τα βαένια και οι κάδοι που φυλάγονται στα κατώγια, έπιασαν αράχνες και τα εργαλεία του αμπελιού σκούριασαν από την αχρηστία. Και το παμπάλαιο τραγούδι των νέων του Κάντσικου δεν ακούγεται πια:

*Σταθείτε παλληκάρια, σταματήσετε
Πολύ κρασί μην πιείτε και μεθύσετε
Δείγματα της μεγάλης εποχής ακόμα υπάρχουν...Και ευχόμαστε κάποτε να ξαναζωντανέψει εκείνη η αρχοντιά...*

Κάντσικο των κήπων

“Οι κήποι στη θέση στ’ Σκηπς υπάρχουν πριν από το Κάντσικο. Όταν έφτασαν οι φάρες εδώ τους μοίρασαν μερίδια.” Αυτά λέει ο Γιώργος Σπέλλας για τους κήπους και μας προετοιμάζει την εισαγωγή.

Στο χωριό Κάντσικο η κηποκαλλιέργεια ή λαχανοκαλλιέργεια ήταν γνωστή απ’την αρχαία εποχή. Ο μικρός οικισμός της χώρας καλλιεργούσε τους κήπους του, “τα κηπάρια”, στη σημερινή τοποθεσία των κήπων στ’ Σκηπς. Μια έκταση 10 στρεμμάτων αφράτης γης, που είναι στο ανατολικό άκρο, χαμηλά του χωριού.

Σύμφωνα με μία απ’τις εξηγήσεις της λέξης Κάντσικο που επιχειρεί ο Θωμάς Β. Ζιώγας σε άλλο κεφάλαιο, Κάντσικο σήμαινε και λαχανότοπος. Οι κάτοικοι των γύρω χωριών αποκαλούσαν από αμνημόνευτους χρόνους τους Καντσιώτες “καρπολάχανα”

Ο λόγος που ανέδειξε τους Καντσιώτες και σαν λαχανοκαλλιεργητές ήταν η ιδιομορφία της γης, που στα γνωστά σημεία του χωριού ευδοκίμουσαν πολύ τα λαχανικά: πράσα, λάχανα, ρεβίθια, πατάτες, κρεμμύδια, φασόλια.

Η καλλιεργητική περίοδος διαρκούσε περίπου 8 μήνες. Αρχιζε το μήνα Μάρτιο και τελείωνε στις 20 Νοεμβρίου, την ημέρα της γιορτής των Εισοδίων της Θεοτόκου (“Παναγίας Ξεσπορίτισσας” όπως την αποκαλούσαν στο χωριό).

Ο τρόπος καλλιέργειας είχε μια ξεχωριστή “ιεροτελεστία” και τάξη, που μόνο οι κάτοικοι του Καντσίκου τηρούσαν αδιατάραχο και με μοναδικό σεβασμό.

Στη θέση Κήποι από την ημέρα δημιουργίας του χωριού Κάντσικο, κάθε φάρα είχε το μερίδιό της, μια έκταση ανάλογη με τα μέλη της κάθε φάρας, που την υπολόγιζαν σε αυλάκια. Στην έκταση αυτή κάθε φάρα καλλιεργούσε τα κηπευτικά της, αλλά πάντα σύμφωνα με τη λογική του κοινού εθίμου, που εδώ ήταν νόμος αυστηρός.

Όλες οι εργασίες των κήπων γίνονταν ομαδικά με συγκεκριμένες μέρες, ώρες και εποχές έναρξης ποτίσματος ή παύσης των καλλιεργειών. Πουθενά αλλού δεν εκφράστηκε τόσο έντονα η ομαδικότητα των Καντσιωτών όσο στους κήπους.

Κάθε άνοιξη το μήνα Μάρτιο σκαβόνταν οι κήποι για να προετοιμαστεί το χώμα να δεχτεί το φυτώριο. Επειτα οι γυναίκες του χωριού πήγαιναν στη θέση Οβραιές, δύο χιλιόμετρα νοτιοδυτικά του χωριού ψηλά στους πρόποδες της θέσης Καραούλι, όπου σε υψόμετρο 1300 μέτρα είχαν τα φυτώρια που έσπερναν το πράσο.

Ήταν μια έκταση ενός ή δύο στρεμμάτων περίπου, όπου σε μικρά κομμάτια γης η κάθε οικογένεια είχε το φυτώριό της, τα όρια του οποίου τηρούνταν με σεβασμό. Το φύτεμα του σπόρου γινόταν με ξεχωριστή προσοχή και συνοδευόταν με διάφορες τελετές, τραγουδία, ευχές και προσευχές.

Μετά τη σπορά πήγαιναν στο διπλανό ρέμα της Δέσης, όπου πλένονταν, λούζονταν με το νερό και έβαφαν τα μαλλιά τους με φύλλα καρυδιάς.

Για την ιεροτελεστία της σποράς του πράσου οι γερόντισσες λένε ότι όλα τα έκαναν για να προστατευθεί “ο σπόρος απ’τον ψύλλο”.

Σαράντα μέρες μετά οι γυναίκες ξαναπήγαιναν στο φυτώριο στις Οβραιές, απ’όπου έβγαζαν τον καρπό και ομαδικά τον μετέφεραν στους κήπους, όπου και τον έσπερναν σε διάφορα καλλιεργήσιμα σχήματα της καλοδουλεμένης γης.

Στο ερώτημα γιατί το φυτώριο βρισκόταν πιο ψηλά από τους κανονικούς κήπους, ενώ συνήθως είναι σε πιο χαμηλές και πιο ζεστές τοποθεσίες, η απάντηση κάποιου γεωπόνου είναι ότι οι κάτοικοι του χωριού μετά από έρευνα πολλών χρόνων ανακάλυψαν αυτό το μέρος, το οποίο ήταν ιδανικό για την ωρίμανση των σπόρων.

Οι κήποι όλη την καλλιεργήσιμη περίοδο ποτίζονταν αρκετά, τόσο απ’τις πολ-

λές βροχές όσο και από μεταφερόμενα νερά, κυρίως απ' τις τοποθεσίες *Τρία Πηγάδια* και *Δέση*.

Τη φύλαξη των κήπων από τους κλέφτες αλλά και τη σειρά στο πότισμα, αναλάμβανε ο *αυλακάρης*, ένας φύλακας που όριζε η Δημογεροντία με κριτήρια αξιοκρατικά.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι τόσο το φυτώριο στις *Οβραιές*, όσο και η έκταση των κήπων στη *Σκηπς*, ήταν αφύλακτες εκτάσεις, που σεβόταν ο κόσμος του χωριού από εσωτερική εντολή με ευλάβεια και τάξη. Γι' αυτή τη συμπεριφορά μιλούν ακόμα και σήμερα με θαυμασμό οι εναπομείναντες γέροντες κάτοικοι του χωριού.

Η παραγωγικότητα των κήπων ήταν αρκετά ικανοποιητική για τα νοικοκυριά του χωριού και αποτελούσε ένα σοβαρό συμπλήρωμα (έσοδο) στη διατροφή των κατοίκων τη χειμερινή και ανοιξιιάτικη περίοδο.

Τα πράσα, τα λάχανα, τα φασόλια και οι πατάτες ήταν σπουδαία τροφή είτε τα έτρωγαν ωμά, είτε με άλλους τρόπους. Βραστά με ρύζι, υλικό για πολλές πίπτες, τηγαγιά σε διάφορες συνταγές. Ειδικά με τα λάχανα έφτιαχναν την *αρμιά*, τουρσί ντόπιο σε ξύλινα καδιά. Το ζουμί γινόταν ο *αρμόζμος*, ένα νόστιμο κρύο και δροσιστικό ρόφημα. Ακόμα τα πράσα και τα λάχανα χρησίμευαν και για φάρμακα.

Η συγκομιδή των λαχανικών γινόταν κάθε χρόνο την ίδια μέρα, στη γιορτή των Εισοδίων της Θεοτόκου, στις 21 Νοεμβρίου. Τότε η γενική εικόνα των κήπων θύμιζε μικρό τρύγο στην άκρη του χειμώνα. Όλος ο κόσμος βρισκόταν την ημέρα αυτή στους κήπους. Αφού τελείωνε η συγκομιδή, όλοι άφηναν ελεύθερα τα ζώα του χωριού για βοσκή.

Εκτός απ' την περιοχή *Σκηπς*, άλλες τοποθεσίες που φυτεύονταν λαχανικά ήταν η *Ναχούτσα*, η *Σκαματίνη*, η *Βότση*, η *Κερασιά*, η *Αλασιά* και η *Μότσαλη*. Στις αχυρώνες στην *Παπασήμ*, στην περιοχή της *Τζίκας* και στα *Αιβάδια* όλες οι τοποθεσίες ήταν στις άκρες του χωριού σε κύκλο. Αυλακάρηδες γνωστοί ήταν: ο Μαρανής (Γαζώνας), ο Γ. Σούφλας, ο Χαράλαμπος Καρανικούλης και ο Ιωάννης Τσιλογιάννης.

Διάφορα μισθωτά επαγγέλματα

Σιδηρουργοί

Το επάγγελμα του σιδερά σαν κατασκευαστή εργαλείων και όπλων συνοδεύει την ιστορική διαδρομή του χωριού μας από τα πρώιμα χρόνια της αρχαιότητας. Οι σιδηρουργοί, γνωστότεροι σα *γύφτοι*, έφτιαχναν τα γεωργικά και αμπελουργικά εργαλεία (γυνιά, τσαπιά, δικάλια, πριόνια, τσεκούρια, μαχαίρια κλπ) καθώς και τα όπλα (τόξα, ασπίδες, βέλη, σπαθιά κλπ).

Δίπλα σε κάθε Καντσιώτικο οικισμό και σε κάποια άκρη έξω απ' το κυρίως χωριό είχαν εγκαταστημένο το εργαστήριο και την κατοικία του γύφτου. Εκεί σ' αυτό το εργαστήριο - το γνωστό και ως *μουχάνι* - ολόκληρη η οικογένεια δουλεύει το σίδηρο σ' όλες του τις μεταμφιέσεις, κάτω απ' την εμπειρική και σοφή διδασκαλία του αρχιτεχνίτη και τη βοήθεια της φωτιάς, του νερού και του αγέρα. Έτσι προσφέρουν στους κατοίκους της περιοχής τα πολύτιμα βοηθήματα των χεριών για την αντιμετώπιση της ζωής και τη δημιουργία της ομορφιάς και του πολιτισμού.

Ο σιδεράς-γύφτος ήταν ένα από τα βασικά γνωρίσματα και στολίδια ενός νοικοκυρεμένου χωριού. Κάθε μέρα απ' το πρωί, όταν οι γεωργοί και κτηνοτρόφοι κάτοικοι του Καντσίκου εργάζονταν στις πλαγιές του χωριού, από το εργαστήριο του γύφτου ακουγόταν ο γλυκός ήχος του αμονιού, τα χτυπήματα των σφυριών πάνω στα πυρωμένα σίδερα.

Σκληρή δουλειά, γεμάτη κινδύνους και αρρώστια. Κρύα ρεύματα του αγέρα, που κάρφωναν στο ιδρωμένο και εξαντλημένο κορμί τις διάφορες ασθένειες, όπως φυματίω-

ση, πνευμονίες, ρευματισμούς, χολέρα, κλπ.

Το επάγγελμα του γύφτου ήταν σε δραστηριότητα ολόκληρο το χρόνο.

Τις πρώτες ύλες ο σιδεράς τις προμηθευόταν από τα πλησιέστερα αστικά κέντρα, όπως ήταν τα Γιάννινα και η Καστοριά, όπως και τα εργαλεία του. Τα κάρβουνα για τη φωτιά τα έφτιαχνε μόνος του στο δάσος.

Στην πρώιμη εποχή οι σιδεράδες-γύφτοι στο Κάντσικο εργάζονταν σαν δούλοι της φάρας ή της μικρής κοινότητας, που είχε την υποχρέωση να τους θρέφει. Αργότερα η εργασία τους έγινε μισθωτή με την υποχρέωση όλων των νοικοκυριών να πληρώνουν σε είδος τον σιδερά (στάρι, κρασί, καλαμπόκι, γάλα, βούτυρο, τραχανά, κλπ.). Στις νεότερες εποχές η πληρωμή γινόταν σε χρήμα.

Στο συγκροτημένο Κάντσικο το πρώτο εργαστήριο και κατοικία του γύφτου, το *γυφτοκάλυβο*, ήταν χτισμένο εκεί κοντά που σήμερα είναι το σπίτι του Γεράκου, δίπλα στον κεντρικό δρόμο. Την πρώτη εποχή του χωριού η τοποθεσία εκείνη ήταν σε βολικό μέρος. Αργότερα βγήκε έξω και μακριά από το κέντρο του χωριού.

Περί το 1800, όταν το χωριό επεκτάθηκε, το γυφτοκάλυβο μεταφέρθηκε προς την *Αλατσιά*, κοντά στην γειτονιά των Μουκάδων, εκεί που σήμερα είναι χτισμένο το σπίτι του Παύλου Ζώτου.

Το όνομα του πρώτου σιδερά-γύφτου που θυμούνται οι γέροντες ήταν Ζώτος. Ο τελευταίος απόγονος χάθηκε στις αρχές του 19ου αιώνα, οπότε στο χωριό ήρθαν άλλοι σιδεράδες. Ο πιο γνωστός απ' όλους ήταν ο Θεμιστοκλής Δημητρίου, ο γνωστός για τους Καντσιώτες και σαν "Μουστακλής", που γεννήθηκε το 1883 στη Φούρκα και η σύζυγός του Μαρίνα Ντίνου, η Μουστακλίνινα, η οποία γεννήθηκε στο Παλιοσέλι το 1883. Από το ζευγάρι αυτό γεννήθηκαν οι μετέπειτα σιδεράδες Χρήστος Δημητρίου (Κίτσιος), Κώστας Δημητρίου (Κώπτης), Αντιγόνη Δημητρίου, Αλεξάνδρα Δημητρίου, Καλλιόπη και Πολυξένη Δημητρίου.

Εκτός της οικογένειας Δημητρίου στο Κάντσικο έζησαν και εργάστηκαν σιδεράδες από τα κοντινά χωριά, όπως: ο Κώστας Χαλκιάς (Ντούλας) από τη Ζέρμα, ο Θωμάς Χαλκιάς, ο Νικόλαος Τρομάρας από τη Χρυσή, ο Ιωάννης Χαλκιάς από τη Ζέρμα και ο Γιώργος Μπαμπούρης.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν ήταν το φουσερό, το αμόνι, τα σφυριά, η τσιμπίδα, κ.α.

Πρακτικοί μουσικοί - Τραγούδια

Οι προαναφερόμενοι σιδεράδες κατά κανόνα ήταν απαραίτητα και πρακτικοί μουσικοί-οργανοπαίχτες. Δεν γνωρίζουμε την εξήγηση του φαινομένου της διπλής ιδιότητας των γυφτών και είναι απορίας άξιο, πώς η μία τέχνη σκληρή και κοπιαστική όπως είναι η τέχνη του σιδερά, ταίριαξε με την τέχνη του μουσικού, μια τέχνη που απαιτεί άλλο περιβάλλον εργασιακό, ψυχολογικό, πολιτιστικό για να αποδώσει και να εμπνεύσει.

Παρά την αντίφαση αυτή οι πρακτικοί μουσικοί του τόπου μας φύλαγαν μέσα τους τη μουσική παράδοση της περιοχής σε έγγραφα αρχεία και παρτιτούρες, προσφέροντας στους προγόνους μας τη δροσιά της ψυχής, που ήταν η μουσική μέσα απ' τους ρυθμούς, τα λόγια και τους ήχους, μια απαραίτητη και ευχάριστη λειτουργική ανάγκη στη ζωή της κοινωνίας του Καντσίκου.

Οι οργανοπαίχτες γνώριζαν τη σειρά των εθίμων του χωριού. Από πάππο προς πάππο μετέδιδαν τα λόγια, τους ρυθμούς και τους ήχους των τραγουδιών σε γάμους, πανηγύρια, βαφτίσια και άλλες εκδηλώσεις. Φρόντιζαν με επιμονή και υπομονή να προσφέρουν ό,τι καλύτερο ήθελε η ψυχή των Καντσιωτών με αυτοσχεδιασμούς πάνω στη μουσι-

κή παιδεία της περιοχής Κονίτσης, αλλά και με πολλές και καλές επιδράσεις από τους γύρω νομούς των Γρεβενών, της Καστοριάς, της Αλβανίας. Φυσικά γνώριζαν το μουσικό αλφαβητάριο της Ηπείρου και σχεδόν ολόκληρης της Ελλάδας.

Σε κανένα διαμέρισμα της Ελλάδας οι πρακτικοί οργανοπαίχτες δεν παρουσιάζουν τέτοια μουσική ποικιλία και πλούσιο ελληνικό λεξιλόγιο, όσο οι οργανοπαίχτες της περιοχής Κονίτσης. Ίσως εδώ να συνέβαλε η φτώχεια και η ανάγκη για επιβίωση, αφού οι οργανοπαίχτες της περιοχής μας ήταν υποχρεωμένοι να ταξιδεύουν για να εξοικονομήσουν τα αναγκαία για να ζήσουν τις πολυπληθείς οικογένειές τους, που συνήθως αποτελούνταν από 10-20 άτομα. Γι' αυτό και δεν ήταν - και δεν είναι ακόμα - παράξενο στους γάμους και τα πανηγύρια να ακούγονται εκτός από τα ντόπια μουσικά κομμάτια και νησιώτικα, βλάχικα, τούρκικα και ευρωπαϊκά.

Δεν γνωρίζουμε με ποιο τρόπο αμείβονταν τα παλιά χρόνια οι οργανοπαίχτες του Καντσίκου. Ίσως σ' αυτές τις εκδηλώσεις χαράς οι κάτοικοι του τόπου μας να πλήρωναν πάντοτε σε χρήμα.

Οι πρακτικοί οργανοπαίχτες του τόπου μας έπαιζαν τα εξής μουσικά όργανα: το κλαρίνο (ο επικεφαλής των οργάνων), το βιολί (ο πιστός ακόλουθος του κλαρίνου), ο ταμπουράς ή το λαούτο για το μουσικό ρυθμό και το ντέφι (σεμνός συνακόλουθος του ρυθμού).

Τα τέσσερα όργανα πήγαιναν πάντοτε μαζί ομαδικά και αλληλοεξαρτημένα σε τέτοιο βαθμό, που η απουσία του ενός νέκρωνε την απόδοση των υπολοίπων. Το τραγούδι ήταν ομαδικό. Όλοι οι οργανοπαίχτες τραγουδούν μαζί. Δεν υπήρχε ο "τραγουδιστής", όπως συμβαίνει σήμερα, γιατί εδώ, όπως είπαμε και σε άλλες περιπτώσεις, δεν επιτρέπεται να ξεχωρίζει κανείς.

Ο μουσικός με το κλαρίνο έπρεπε να γνωρίζει τα περισσότερα μουσικά χρώματα. Το ίδιο και ο βιολιστής, αλλά το κλαρίνο ήταν ο αρχηγός και γι' αυτό οι ξακουστοί οργανοπαίχτες του χωριού μας και της περιοχής μας ήταν οι κλαρινοπαίχτες. Ο πιο παλιός, ο πρώτος κλαρινοπαίχτης του Καντσίκου ήταν κάποιος Ζώτος ή Ζώτας. Οι γέροντες είχαν ακούσει γι' αυτόν από τους παππούδες τους: "Ο Ζώτος είχε το εργαστήριό του στο παλιό γυφτοκάλυβο, κάτω απ' το σπίτι του Γεράκου". Οι πρόγονοι του Ζώτου κατοικούσαν από τα παλιά χρόνια στα μικροχώρια της ποταμιάς, Πάτρες, Παλιοχώρι.

Τα νεότερα χρόνια εμφανίστηκε ο γνωστός σ' όλους τους σημερινούς γέροντες Θεμιστοκλής Δημητρίου ή Μουστακλής και έπαιζε βιολί. Μετά το Μουστακλή, άξιος μουσικός έγινε το παιδί του, ο Χρήστος Δημητρίου ή "Χρηστάκης" ή "Κίτσιος", γέννημα και θρέμμα του Καντσίκου, ο οποίος έπαιζε κι αυτός βιολί. Μετά το Χρηστάκη άνθισαν σα μουσικοί: η αδελφή του Καλλιόπη, σύζυγος Νικολάου Τρομάρα, ο οποίος καταγόταν απ' τη Χρυσή Καστοριάς και ο Κώστας Δημητρίου ή Κώττης, παιδί του Μουστακλή, που έπαιζε κλαρίνο.

Αυτοί υπήρξαν οι Καντσιώτες μουσικοί που διασκέδασαν τους κατοίκους του χωριού μας στα νεότερα χρόνια.

Εκτός απ' τους ντόπιους οργανοπαίχτες το χωριό εξυπηρετήθηκε ταυτόχρονα και από τους μουσικούς που ζούσαν στα γύρω χωριά της περιοχής Σαρανταπόρου. Ο ξακουστός Κώστας Αλεξίου από τη Μόλιστα, ο Γιώργος Μπαμπούρης (Γιωργόγυφτος) από την Καστάνιανη, ο Πανουσάκος από τη Βούρμπιανη, ο κορυφαίος μουσικός Φίλιππος Φιλιππίδης από το Κεράσοβο με τ' αδέρφια του Γιώργο και Ανδρέα Μπέτζιο, ο Κώστας Χαλκιάς (Ντούλας) από τη Ζέρμα και ο Σιούλης από την Κυψέλη Καστοριάς.

Από τους νεότερους οργανοπαίχτες της περιοχής το Καντσικό εξυπηρετήθηκε σε γάμους και πανηγύρια από τους Μιχάλη Πανουσάκο και Κώστα Χαλκιά από τη

Βούρμπιανη, Νίκο Αλεξίου από τη Μόλιστα και τους Νίκο Φιλιππίδη και Κώστα Φιλιππίδη απ'το Κεράσοβο (Αγία Παρασκευή). Οι αδελφοί Φιλιππίδη εξυπηρέτησαν και διασκέδασαν το Κάντσικο στα πανηγύρια του Δεκαπενταύγουστου μια ολόκληρη δεκαετία 1975-1985 και άφησαν άριστες και αλησμόνητες εντυπώσεις και συγκινήσεις στους κατοίκους του χωριού με την υψηλή τεχνική και τον πλούτο των μουσικών ακουσμάτων, που τα απέδιδαν τέλεια.

Σήμερα στο Κάντσικο δεν υπάρχουν μουσικοί και το χωριό μετά δυσκολίας εξυπηρετείται από τους λίγους που απέμειναν και δυστυχώς στην μεγάλη και ιερή εκδήλωση του πανηγυριού τον Δεκαπενταύγουστο εμφανίζονται διάφοροι "μουσικοί", που όχι μόνο δεν γνωρίζουν τις μουσικές προτιμήσεις του τόπου μας, αλλά δολοφονούν σιγά-σιγά με την κακογουσιά τους και την προχειρότητα αυτό που άνθισε στο διάβα της μουσικής ιστορίας του Κάντσικου από τους ανεπανάληπτους γνήσιους μουσικούς οργανοπαίχτες εκείνων των καιρών.

Ο κατάλογος των τραγουδιών που ακολουθεί είναι μικρό δείγμα αντιπροσωπευτικό της μουσικής παιδείας του τόπου μας και είναι τραγούδια διαφόρων εκδηλώσεων.

Από την Κυράτσω Σ. Μακρή - Δημητρούλη και Αικατερίνη Α. Μουκούλη

Τραγούδια που αναφέρονται στον γαμπρό όταν τον λούζουν με το νερό από τη βρύση της Χώρας.

Λούζετε τ'αρχοντόπουλο σ'ένα χρυσό λιένι
Η πάπια φέρνει το νερό κι η χήνα το σαπούνι
κι η αδερφή η αγλήγορη φέρνει χρυσό λιένι

Στην πέτρα κάθετ'ο γαμπρός
κι η πέτρα απόλυκε νερό
για να μπαρμπέρουν το γαμπρό,
Το χέρι όπου τον μπαρμπέρει
έχει κομμάτι μάλαμα
έχει κομμάτι σύννεφο.
Ο νουνός ο περήφανος
περήφανος κι αγλήγορος.
Στην Καστοριά παράγγειλε
να φερ'ξουράφ'από φλουρί.
Να φερ'ξουράφ που μάλαμα
για να μπαρμπέρουν το γαμπρό.

Όταν χαιρετάνε το γαμπρό που θα πάει να πάρει τη νύφη

Το πουν'ο αφέντης του γαμπρού
να βγει ψηλά στα κάγκελα
Να δει το νιο π'αρμάτωνε
το πώς του πρόπον τ'άρματα
το πώς του πρόπει ο γρίβας του...
Καλά του πρόπον τ'άρματα
καλά του πρόπει ο γρίβας του
Το πουν η μάνα του γαμπρού
(τα υπόλοιπα ίδια με τα παραπάνω)
Το πουν τ'αδέρφια του γαμπρού

Κόρη μου ποιος σε στόλισε και στέκει στολισμένη;
Με στόλισ'ο πατέρας μου και στέκω στολισμένη
Με στόλισε η μάνα μου και στέκω στολισμένη
Με στόλισαν τ'αδέρφια μου και στέκω στολισμένη

Ακούστε φίλοι και γνωστοί.
Την Κυριακίτσα το πρωί
όλοι εδώ να λάχετε
να με ξεπροβοδίσετε.
Πατέρας μου δεν είναι δω
και στο παζάρι πήγαινε
να μου ψωνίσει τα προικιά.

Ακούς μωρ μάϊκωμ' τ'όργανα το πως βαρούν βαριά-βαριά
Του ρήγα γιος μας έρχεται από τον πέρα μαχαλά
Πόχουν τα σπίτια τα ψηλά τα παραθύρια με γυαλιά
Θα βάλω ξένη φορεσιά και δε θα με γνωρίζετε.

Οταν χαιρετούν τη νύφη στην αυλή της.

Πέρδικα στέκει και λαλεί
στη μέση από τον οβορό
κοντολαλούσε κι έλεγε και τον πατέρα φώναζε.
Πούϊσε πατέραμ'έλα δω όλοι τριγύρω ελάτε δω, να με ξεπροβοδίσετε
Κι εσύ μανούλαμ'έλα δω, και σεις αδέρφιαμ'ελάτε δω, να με ξεπροβοδίσετε.

Στην πλατεία καρτερεί η πεθερά το γαμπρο πιασμένη σε χορό που αποτελείται
όλο από γυναίκες που βηματίζουν πολύ αργά.

Κάτω στο δαφνοπόταμο
Εκείν'οι δάφνες οι πολλές οι δάφνες κι οι γαρυφαλιές.
Μυρίζουν τα τριαντάφυλλα μυρίζουν τα γαρύφαλα.
Εκεί περνούν συμπέθεροι
Μυρίζουν τα τριαντάφυλλα μυρίζουν τα γαρύφαλα.
Κάτω στις διπλες στο χορό
νάχα νεράντζι να'ριχνα
να ξεδιπλώσουν το χορό
να δουν τη νύφ'από 'ρχεται
το πως την έχει ο αφέντης της
το πώς την έχει η μάνα της.
Καλά την έχει ο αφέντης της
καλά την έχει η μάνα της
με τα ματάκια χαμηλά
με τα χεράκια σταυρωτά.

Τρέχουν τα νερά τρέχουν οι βρύσες
τρέχουν άρχοντες να δουν τη νύφη
τι μας ήφερε απ'τα δικά της.
Χίλια πρόβατα με τα κουδούνια
κι άλλα χίλια δυο δίχως κουδούνια.

Όταν τελειώσουν τα στέφανα και οι νεόνυμφοι γυρίζουν για το σπίτι του γαμπρού.

Πουν η νύφη κι ου γαμπρός.

Βάσια κο - Βάσια κο κοντό - βουνό

πάνε με τον πεθερό

Βάσια κο - Βάσια κο κοντό βουνό

πάνε με την πεθερά

Βάσια κο - Βάσια κο κοντό βουνό

πάνε με τ'αδέρφια της

Βάσια κο - Βάσια κο κοντό βουνό

Όταν φτάνουν στο σπίτι του γαμπρού.

Νάξερε η πεθερά μου πόρχετε απ'το πηγάδι κουρασμένη - αρματωμένη

Βρίσκω τη φωτιά σβησμένη βρίσκω τη φωτιά σβησμένη και τη πόρτα ασφαλισμένη

Εβγα πεθερά στη σκάλα με το μέλι με το γάλα

Εβγα πεθερά περδίκια σ'φερν' ο νιος μια περιστέρα.

Τραγούδια της Τετάρτης κατά τα προζύμια

Ψιλό, λιγνό τ'αλεύρι κι αφράτο το προζύμι

Κοράσιο το ζυμώνει με μάνα με πατέρα

Με μάνα με πατέρα μ'αδέρφια με ξαδέρφια

Με το πολύ το σόι με το πολύ σεργιάνι

Της νιόνυφης (του νιόγαμπρου) η μάνα ψηλά είναι σκουμπωμένη

Ψηλά είναι σκουμπωμένη ν'εβαίνει - κατεβαίνει

Τον ήλιο παραγγέλνει

Για ψήσε ήλιεμ' ψήσε τούτην την εβδομάδα

Χαρά θέλω να κάμω νύφη να προβοδίσω

Νύφη να προβοδίσω γαμπρό (νύφη) να καρτερέσω

Ο βασιλιάς πάντρευε γιο κι ο ρήγας θυγατέρα

Κι όλον τον κόσμο κάλεσε κι όλα τα βιλαέτια

Το Γιάννη δεν εκάλεσε πούταν κακός στη χώρα

Κι ο Γιάννης κάπου τόμαθε κάποιος φίλος του είπε

Πήγε και τους καρτέρησε σε μακρινό γιοφύρι

Πιάνει τα γκέμια του γαμπρού και τ'άλογο της νύφης

Το πού βάνουν τσ'ακάλεστους του πού τους καλεσμένους;

Κυρ γιέμ κ αι ποιός του κάνει του νιόγαμπρου το γάμο

Με μόσχον με σταφύλι με μόσχον με σταφύλι

Κυρ γιεμ κι αι ποιός τον κάνει του νιόγαμπρου του γάμου

Η μάνα του τον κάνει με μόσχο με σταφύλι

Τ'αδέλφια του τον κάνουν με μόσχο με σταφύλι

Μπαρμπάδες του τον κάνουν με μόσχο με σταφύλι

Τραγούδια της άνοιξης του θέρους και του φθινοπώρου

Πέρα στην Ανατολή, μικρέ λεβέντη μου

Και στην Ανδριανούπολη γεια σ' ματάκια μ' έμορφα.

Εκεί πουλούν γλυκό κρασί μικρέ λεβέντη μου

Κι όλο το πληρώνουν γεια σ' ματάκια μ' έμορφα
Κι ένας πάλιο κόνιαρος μικρέ λεβέντη μου
Κι ένας παλιό κόνιαρος μικρέ ασίκη μου
Γεια σ' ματάκια μ' έμορφα δε θέλει να πληρώσει.

Μια χήρα πούλαγε κρασί μέσα στο σταυροδρόμι
Και στο κρασί ρίχνει νερό στο στάρι ρίχνει βρώμη
Γιατί χήρα μ' νερώνεις το κρασί στο στάρι ρίχνεις βρώμη;
Εχω κόρη για παντριά θελ'να της κάνω προίκα.

*

Ολη τη Λάρσα πάτησαν, κυρά Λεξάντρου μου
Κι όλο το Σαλονίκη, κυρά Λεξάντρου μου
Πήραν μανούλες με παιδιά, κυρά Λεξάντρου μου
Και πεθερές με νύφες, κυρά Λεξάντρου μου
Πήραν μι'αρχοντοπεθερά, κυρά Λεξάντρου μου
Κυρά με πέντε νύφες, κυρά Λεξάντρου μου
Κι όλες οι νύφες έκλεγαν, κυρά Λεξάντρου μου
Κι όλες παρηγοριούνται, κυρά τζιατζιάνου μου
Παρηγοριά δεν έχει, κυρά τζιατζιάνου μου

*

Κατεβαίν' τα παληκάρια τα Γιαννιώτικα
Κατεβαίν' κι ένας λεβέντης εν'όμορφο παιδί λιανέ
Στρίβει στρίβει το μουστάκι και χαμογελάει
Και καλόγριες σαν τον είδαν και τρέλλαθηκαν
Γύρνα μπέημ' γύρνα ασίκημ' γύρνα από δω
Σ'όχω πέρδικα ψημένη και γλυκό κρασί
Σ'όχω το νοντά στρωμένο και βασιλικό.

Φεγγαρά φεγγαράκι μου λαμπρό
φέξε μου φέξε μου να περπατώ
πάω να κλέψω πρόβατα πρόβατα κονιάρικα
γίδια μωραϊτικά
Τα σκυλιά τα σκυλιά μου πιάστηκαν
κι ο τζιομπά κι ο τζιμπάνος χούϊαζε
ντέρανε ντέρανε και μπούρανε.

Ο Γιάννης το χουχούτιζε δι'ώρες μεσονύχτι
Και ξύπνησε εννιά χωργιά και εξήντα βιλαέτια
Και ξύπνησε τη δράκαινα πτές αγκαλιές του δράκου
Ας είναι ας είναι Γιάννη μου κι ας είναι βρε παιδί μου
Κι αν δεν σου κόψω τη ζωή κι αν δε σου πιω το αίμα
Που μ'ξύπνησες τη δράκαινα μέσα στην αγκαλιά μου

*

Κάτω στην άσπρη πέτρα κάτω στο γυαλό,
παίζουν τα παλληκάρια, παίζουν χαίρονται
Κι ο Γιάννης μας δεν παίζει κι ουδέ χαίρεται

Γιάννη μου νάχεις μάνα νάχεις κι αδερφή;
Μο για κι η μάνα σ' ήρθε για κι η αδερφή,
για κι η καλή γυναίκα πούρθε να σε δει,
με δυο παιδιά στα χέρια τρίτο στην κοιλιά.

*

Εσύ παπά μου κλέφτη και γραμματικέ,
για μας τα παλληκάργια κι έβγα στο βουνό,
για μας και τα δικά μου ν'γίνουμε πολλοί
Ν'ανοίξουν τα μπαργιάκια τα μεταξωτά,
πούχουν τους Αγίους μέσα τους χρυσούς αίτους

Ο Ηλιος κι ο Γιαννάκης βάζουν στοίχημα
το ποιος θα βασιλέψει γληγορότερα
ο Ηλιος βασιλεύει ράχες και βουνά...

Τραγούδια ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου από την Αικατερίνη
Αθανασίου Μουκούλη

Κόληντα-μέληντα τρεις χιλιάδες πρόβατα στο μέγα το χωράφι
Κι εμένα μπάμπω κλούρα μη σου κουτσιλήσου τη θύρα-παραθύρα
Ξύδι στο βαένι πορδή στο κολοκύθι.

(Κάλαντα)

Μωρ' κοράσιον ετραγούδησε επάνω σε γιοφύρι
και το γιοφύρι ετρόμαξε κι ο ποταμός εσεισθει
Κι ο βασιλιάς εδιάβαινε κι άκουσε το τραγούδι
Για πέστο-πέστο κόρη μου, πέστο δευτέρωσέ το.
Δεν έχω άδεια αφέντη μου να σου το δευτερώσω
έχω τον άντρα μ' άρρωστο χρόνο και πέντε μήνες.
Γυρεύει αρρώστικα φαγιά κι αρρώστικα δεν έχω
Γυρεύει από λαγό τυρί κι από άγριο γίδι γάλα
Οσο γ' ανεβω σε βουνό να κατεβώ στους κάμπους
ο άντρας μου ξαρώστησε κι άλλη γυναίκα πήρε.
Να πάει πέρα στις κυδωνιές να μάσει τα κυδώνια
σαν το γυαλί να ραγιστεί σαν κρούσταλλο να σπάσει.

Μια κοντή μελαχρινή πό κειν' τη ράχη
Τούρκος την αγαπεί κι αυτή δεν ξέρει.
Οντας κι όντας έμαθε τα μαύρα βάνει Τούρκον δεν παίρνει.
Πέρδικα γίνεται τα πλάγια παίρνει, Τούρκον δεν παίρνει
Κι εσύ πέρδικα τζάνουμ και γω σαϊνι κι αει δε σ' αφήνω.
Σταφύλι γίνομαι μέσα στ' αμπέλι Τούρκον δεν παίρνω
Και συ σταφύλι τζάνουμ κι εγώ δραγάτης κι αει δε σ' αφήνω.
Μπογάτσα γίνομαι μέσα στη μπόντζα Τούρκον δεν παίρνω.
Και συ μπογάτσα τζάνουμ κι εγώ κονάκι κι αει δε σ' αφήνω.

Κάτω στις Λάρσας τα τσαρτιά, στις Λάρσας τα τσαϊρια, Μιχάλινα.
Βαμμένα χείλη φίλησα και βαψαν τα δικά μου, τραντάφυλλο.
Βαρύς τζουμπάνος διάβαινε κι έβαψαν τα πρόβατά του, Μιχάλινα.

Πραματευτής εδίαβαινε και βάψε τ'άλογό του, τριαντάφυλλο.

Τρεις περδικούλες κάθονταν στη ράχη της Σαμαρίνας
η μια τηράει τα Γρεβενά, και η άλλη τηράει τη Γκούρα
Ολοι οι βλάχοι πέρασαν και όλες οι βλαχοπούλες
Αχ κι ο γιος τ'Απρίλ' δε φάνηκε σαπάνω κάτω Γκούρα
Τρία χωριά τον έκλαιγαν και τρία βλαχοχώρια
δεν ήταν κρίμα κι άδικο σε τέτοιο παλληκάρι.

Ανάθεμά σας γεροντιά, γερόντοι Ραψανιώτες,
Αχ τη'ν τα χαρτιά που στέλνετε στον καπετάν Τασούλα
Αμάν Τασούλα τι μας άργησες δε φάνηκες να έρθεις.
Θα σου χαλάσουν τον υιό το μικρο Κωνσταντίνο.
Δε μ'άφναν μπέη τα κλαδιά τα κρύα τα πηγάδια
Για πάρτε ζώστε τα σπαθιά, για ζώστε τα τουφέκια
Τασούλα να χαλάσουμε τον πρώτο καπετάνιο.
Τον πήρε το παράπονο κι αντροπή απ'τον κόσμο.

Τώρα Μαϊά τώρα δροσιά, το πουλάκι μου τώρα τώρα το καλοκαίρι,
καλοκαιρινέ μου αέρα.
Τώρα κι ο ξένος βόλισε πάλι να ροβολίσει, να πάει στα δικά του,
καλοκαιρινέ μου αέρα.
Νύχτα σελών'τη μούλα του για να ροβολίσει, νύχτα την καλιγώνει,
καλοκαιρινέ μου αέρα.
Βάνει τα πέταλα αργυρά, για να ροβολίσει και τα καρφιά ασημένια,
καλοκαιρινέ μου αέρα
Και τα καλιγοσφύρια του, όλο μαργαριτάρι,
καλοκαιρινέ αέρα.

Πέντε δέκα βλαχοπούλες δεκαοχτώ Κερασοπούλες
έρχονται απ'το μισίρι φορτωμένες στο φτιασίδι
Πόσο Γιάννη το φτιασίδι;
Πέντε-δέκα το φτιασίδι δεκαοχτώ το κοκκινάδι.

Από πάνω μάτια μου, από πάνω απ'τη βλαχιά
κατεβαίνει ένας πασιάς, φορτωμένος μπουϊρντιά
φορτωμένος μπουϊρντιά κι είχε και μια διαταή
είχε και μια διαταή να πατρεύονται οι γριές
να παντρεύονται οι γριές και να παίρνουν από δυο
και να παίρνουν από δυο απόνα γέρο πόνα νιο
και το γέρο στη δουλειά και το νιο στην αγκαλιά.
Ο γέρος απ'το φόβο του και από την τρομάρα του
πάει στο δέντρο ανέβηκε κι η γριά από κοντά
κι η γριά από κοντά το τσεκούρι στην ποδιά
γω του δέντρο θα τον κόψω και το γέρο θα τον πάρω.
Ο γέρος απ'το φόβο του κι απ'την τρομάρα του
μεσ'το φούρνο σέβηκε κι η γριά από κοντά
κι η γριά από κοντά με τα σπέρτα στην ποδιά
εγώ το φούρνο θα τον κάψω και το γέρο θα τον πάρω.

Αφήνει ο Γιάννης την κλεψιά και πιάνει το ζευγάρι
φτιάχνει τ'αλέτρι από μηλιά και το ζυγό από δάφνη
φτιάχνει και το δικέντρι του κλωνάρι κυπαρίσσι.

.....
Λελέ το σακκουλάκι μου το τρύπησε ο πόντικας
Λελέ το σακκουλάκι μου το χιλιομπαλωμένο
πόχει χίλια μπαλώματα και δυο χιλιάδες τρύπες.

Τα τέσσερα τα πέντε τα εννιάδερφια
τα δεκαοχτώ ξαδέρφια τα λιγόημερα
πάνε να πολεμήσουν μέσα στη Φραγκιά
πόλεμο δε βρίσκουν πίσω γύρισαν.
Βρίσκουν ένα πηγάδι-σερνοπήγαδο
λαχνίζουν ξελαχνίζουν (σε ποιον θα πέσει ο κλήρος)
και πέφτει στο Δημήτρη το μικρότερο.
Εισέβα βρε Δημήτρη να μας βγαλ'ς νερό!
Εισέβω βρε δερφάκια δε με βγάζετε
Τραβάτε βρε αδερφάκια να με βγάλετε!
Τραβούμε βρε Δημήτρη συ δε φαίνεσαι..
Εννιά οργιές το βάθος κι εκατό πλατύ.

Πέντε πλάτανοι κι οι πέντε αράδα-αράδα
κι ένας πλάτανος χαρά στον ίσκιο πόχει.
Βλάχα κάθονταν με το γυαλί στα χέρια τα κάλλη της τηρούσε
Κάλλη μου όμορφα και φρύδια μου γραμμένα
ποιος θα σας χαρεί και ποιος θα σας κερδίσει;
Πλάκα τ'άκουσε κι γης αντηλόηθει
Εγώ θα σας χαρώ κι εγώ θα σας κερδίσω.

Στη ρίζα από έναν έλατο 300 κλέφτες κάθονταν
κι ένας τον άλλο έλεγε να πάμε να πατήσουμε
τον έρπη το Θόδωρο.

Ανοιξε άνοιξε Θόδωρε!

Ποιοι είστε σεις να ανοίξω εγώ;

Κόσμος είμαστε, κριθάρ' γυρεύουμε για τα πράματα.

Ποιος έλατος κρατεί νερό, αχ και ποια κορφή το χιόνι
δεν το λες πουλί κι αηδόνι.

Ποια μάνα κάνει το παιδί και δεν την κρουν οι πόννοι
δεν το λες πουλί κι αηδόνι.

Ποια βλάχα γνέθει στου τσουκρίκ', δεν το λες πουλί κι αηδόνι.
δεν το λες πουλί κι αηδόνι.

Κάτω στην άσπρη πέτρα κάτω στο γυαλό
παίζουν τα παλληκάρια, παίζουν χαίρονται
Κι ο Γιάννης μας δεν παίζει κι αει δε χαίρεται
Γιατί Γιάννη μ' δεν παίζεις κι αει δε χαίρεσαι;
Και ρίχνουν τα σπαθάκια τον κατήφορο
και βάραισαν το Γιάννη, τον αρματωλό.

Γιάννη μου νάχεις μάνα κι αδερφή,
νάχεις καλή γυναίκα νάρθει να σε δει.
Για κι η μάνα πούρθε για κι αδερφή
για κι η καλή γυναίκα πούρθε να με δει
με δυο παιδιά στα χέρια τρίτο στην κοιλιά.

Μυλωνάδες

Ο μυλωνάς εμφανίζεται σαν επάγγελμα ατομικό περί το 15ο αιώνα, την εποχή κατά την οποία τα Καντσιώτικα χωράφια κάλυψαν πολύ μεγάλα κομμάτια γης. Η παραγωγή κάθε νοικοκυριού αυξήθηκε, με αποτέλεσμα να μην επαρκούν τα χειροκίνητα λιθάρια και έτσι υιοθετήθηκε ο μύλος-ο νερόμυλος- που τότε ήταν σε μεγάλη ακμή.

Ο νερόμυλος με τη "μοντέρνα" τεχνολογία χτίστηκε κοντά στον Σαραντάπορο και στη θέση Χατζή, εκεί που κατά τα παλιά χρόνια υπήρχε πανδοχείο εξυπηρέτησης των διερχομένων. Η τέχνη του μυλωνά ήταν "εισαγόμενη" και οι πρώτοι Καντσιώτες μυλωνάδες εκπαιδεύτηκαν από ξένους τεχνίτες του μύλου.

Οι πρόγονοί μας, λένε οι γέροντες, πριν χτίσουν δικό τους μύλο για πολλά χρόνια εξυπηρετήθηκαν από το νερόμυλο του Μοναστηριού της Ζέρμας, που ήταν χτισμένος στη βόρεια αντικρυνή όχθη του Σαρανταπόρου και εξυπηρετούσε τις ανάγκες του Μοναστηριού. Οι πρώτοι μυλωνάδες εκεί ήταν καλόγεροι.

Ο πρώτος μύλος του Καντσίκου, που χτίστηκε στη θέση Χατζή, ονομάστηκε αργότερα Παλιόμυλος. Σ' αυτόν πρωτοεργάστηκε κάποιος Τζιώλας απ' το Μοναστήρι της Ζέρμας. Μετά ο πρώτος Καντσιώτης μυλωνάς ήταν κάποιος Δημήτριος Πατσιωτός ή Γκατζώνας από τη φάρα των Γκατζωναίων. Ακολούθησε ο Κώστας Σιούτης, κάποιος Ζέκος απ' τους Μπλούτσηδες (Ζηκούλης) και οι νεότεροι μυλωνάδες με πρώτο τον Κώστα Καρρά, που γεννήθηκε το 1878, το Βασίλη Κουτούλουλη (Γκαραμπέρη), το Νικόλαο Σούφλα, Νικόλαο Γιαννάκη, τους Αθανάσιο και Γεώργιο Καρρά, το Ζήση Βραζιώτη και το Σπύρο Κοτσίνα.

Οι μύλοι έβγαιναν στη δημοπρασία και η Κοινότητα εισέπρατε το 25% της παραγωγής. Αυτό το ποσοστό αφορούσε και τη νεροτριβή (ντριστελά) και τα μαντάνια για την επεξεργασία των υφαντών.

Παραδοσιακή οικογένεια μυλωνάδων ήταν οι Καρράδες και αυτοί κράτησαν το επάγγελμα μέχρι τα τελευταία του χρόνια, όπου λειτουργούσαν οι νερόμυλοι βακούφικος και του Τάκη Μουκούλη κοντά και ανατολικά του χωριού δίπλα στον Τρανό το Λάκκο.

Ο θρύλος και η ιστορία του χωριού μας παρουσιάζει τους μυλωνάδες σοβαρούς και τίμιους ανθρώπους, θαρραλέους και παληκάρια που αντιμετώπιζαν τα φαινόμενα της σκληρής ζωής του μύλου με αποτελεσματικότητα και ψυχραιμία, τις άγριες νύχτες που ο μύλος ήταν πνιγμένος στα σκοτάδια, τα άγρια ζούδια της ποταμιάς και τους διάφορους ληστές της περιοχής και άλλους πολλούς ανεπιθύμητους επισκέπτες.

Η μοναξιά του μυλωνά όταν δεν ήταν επικίνδυνη ήταν μυστηριώδης γεμάτη φιλοσοφικά ερωτήματα και αρκετό ρομαντισμό, συνδεδεμένο με το ατέλειωτο μουρμουρητό των λιθαριών και του νερού που κυλά μουρμουρίζοντας στο αυλάκι, στη νεροτριβή, στο ζουριό.

Το λευκό σκηνικό από την άχνη του αλευριού που κάλυπτε τα πάντα μέσα στο μύλο, η γλυκιά μυρωδιά του αλεσμένου γεννήματος, έπλαθαν την ψυχή των μυλωνάδων με τα πιο ευγενικά αισθήματα. Αυτό φαίνεται από τη γενική εικόνα των μυλωνάδων που κινεί τους δεν ήταν άνθρωπος σκληρός και βάρβαρος.

Πολλά είναι τα ποιήματα και τα τραγούδια του τόπου μας που μιλούν για τη ζωή

των μυλωνάδων και πολλά αναφέρονται στις κοπέλες και τις γυναίκες του χωριού που πηγαίνουν ν'αλέσουν στο μύλο, αλλά προσέχουν τον μυλωνά που είναι ιδιαίτερα τρυφερός στο αντίκρουσμα της επισκέπτριας.

*Τώρα λουλούδαμ' νύχτωσε, στο μύλο μην πηγαίνεις
Γιατί ναι Τούρκος μυλωνάς και σε βαρεί στο ξαΐ.
Σου πέρνει ξαΐ φίλημα, σου πέρνει μαύρα μάτια
Κι αυτή δεν αφουγκράστηκε της μάνας της τα λόγια
Παίρνει φορτώνει τ'άλογο στο μύλο κι όπως πήγε
Καλή σου μέρα μυλωνά, καλώς την τη λουλούδα!
Λουλούδαμ' ρίξε κι άλεσε κι έλα να βραδιαστούμε
Τι λες τι λες παλιότουρκε και συ παλιοαρβανίτη;
Εγώ χω μάνα παπαδιά κι εγώ παπαδοπούλα.
Η μάναμ' ξέρει γράμματα κι εγώ τα πινακίδια.*

Ο μύλος στην πρώτη περίοδο ύπαρξής του ήταν υπό τον έλεγχο της εκκλησίας και αργότερα περιήλθε στην Κοινότητα. Εξαιτίας αυτού ο κοινοτικός μύλος αποκαλούνταν βακούφικος, αυτός που ανήκει στην εκκλησία.

Τα αυλάκια του μύλου γίνονταν με εθελοντική εργασία. Τα εξαρτήματα του μύλου ήταν: η φτερωτή, που κινούσε τα λιθάρια (το κάτω ακίνητο, το επάνω κινητό, που το κινούσε ένας σιδερένιος μοχλός η ονομαστή χελιδόνα). Πάνω από τα λιθάρια ήταν η σκαφίδα που έπεφτε το σιτάρι, ο μάνταλος, το παρδάρι που ρυθμίζει την ποσότητα του σιταριού που έπεφτε μέσα στα λιθάρια. Τα εξαρτήματα του μύλου τα έφτιαχναν οι Καντσιώτες μόνοι τους.

Εμποροι

Όπως προαναφέραμε, η κοινωνία του χωριού μας ήταν κλειστή και αυτό αφορούσε ασφαλώς και την οικονομία του.

Για αιώνες οι κάτοικοι του ζούσαν και θρέφονταν με ό,τι παρήγαγε ο τόπος και συναλλάσσονταν με τα παραχθέντα προϊόντα. Χρήματα δεν υπήρχαν ή ήταν πολύ ελάχιστα, τα περισσότερα υπό τον έλεγχο και τη διαχείριση της εκκλησίας.

Κατά την εποχή των βαρελάδων κλαδευτάδων, όταν αυτοί άρχισαν να ταξιδεύουν σε μακρινά μέρη της Ελλάδας, άγνωστα μέχρι τότε στους κατοίκους του χωριού μας, ο ρυθμός της ζωής στο χωριό άλλαξε. Οι ξενιτεμένοι γνώρισαν νέους τρόπους ζωής, άλλη ποιότητα διατροφής με καινούρια προϊόντα και όταν επέστρεφαν στο χωριό, έφερναν μαζί τους πολλές καινούριες συνήθειες και μοντέρνα γούστα, που σιγά-σιγά επέβαλλαν στις μέχρι τότε συνήθειες του χωριού.

Έτσι γεννήθηκε μία νέα "κατάσταση πραγμάτων", που γέννησε τους μπακάληδες, το μανάβη, το μικρέμπορο. Οι ξενιτεμένοι Καντσιώτες εκτός της μόδας έφερναν και χρήματα με τα οποία μπορούσαν να αγοράσουν τα εισαγόμενα προϊόντα και με δύο λόγια γεννήθηκε ή μεταφέρθηκε στον τόπο μας το εμπόριο, που κατά κύριο λόγο το εξέφραζαν τα παραπάνω επαγγέλματα.

Οι πρώτοι Καντσιώτες έμποροι ήταν πλανόδιοι. Ταξίδευαν στα κοντινά παραγωγικά κέντρα, αγόραζαν τα προϊόντα που είχαν την προτίμηση των χωριανών και γύριζαν για να τα πουλήσουν.

Μέσον μεταφοράς ήταν τα φορτηγά ζώα, μουλάρια και άλογα.

Οι πρώτοι μικρέμποροι του είδους αυτού ήταν κατά τη θύμηση των γερόντων κάποιος μανάβης Βασίλης Βελλάς, ο οποίος κάθε 15 μέρες ταξίδευε στη Χρούπισσα της

Καστοριάς (το σημερινό Αργος Ορεστικό). Εκεί φόρτωνε τα διάφορα ζαρζαβατικά (πιπεριές, ντομάτες κρεμμύδια, σπόρους κλπ.) στα μουλάρια του και τα πουλούσε γυρίζοντας τις γειτονιές του χωριού μας.

Σαν οπωροπώλης αναφέρεται στο πρώτο μητρώο της Κοινότητας του χωριού και ο Κώστας Καρανικούλης. Μετά απ' αυτούς, επίσημοι οπωροπώλες δεν αναφέρονται αλλά το έργο τους συνεχίζεται απ' τους μπακάληδες του χωριού μας, που συγχώνευσαν το επάγγελμα αυτό με το δικό τους.

Μπακάληδες

Ο πρώτος μικρέμπορος-μπακάλης που θυμούνται οι γέροντες ήταν ο Αντώνης Κουτουλούλης (μακρινός πρόγονος των Κουτουλούληδων), ο οποίος ταξίδευε στα Γιάννινα και την Καστοριά κι έφερνε την φανταχτερήπραμάτεια στο χωριό. Αργότερα έχτισε μόνιμο κατάστημα στη θέση που είναι σήμερα το μπακάλικο του Χρήστου Κουτουλούλη. Το μπακάλικο αυτό ήταν και λίγο μανάβικο, καφενείο, στέκι για κουρείο, ήταν με δύο λόγια γενικού εμπορίου και πολλαπλών κοινωνικών χρήσεων. Μαζί του είχε επίσης και τον αδερφό του Μήτρο Κουτουλούλη. Νεότεροι μικρέμποροι-μπακάληδες ήταν ο Νούλης Βασιλούλης, κάποιος Μαρανής (Βλάχος) και ακολούθησαν οι: Αθανάσιος Βασιλούλης, Γεώργιος Κουτουλούλης, Γεώργιος Δημητρούλης, Χαράλαμπος Πατσιωτός, Γρηγόρης Βασιλούλης, Χρήστος Κουτουλούλης, Ανδρομάχη Κουτρομπίνα, Γεώργιος Ζιώγας (Δόσιας).

Οι πρώτοι μπακάληδες έφεραν και έκαναν γνωστά προϊόντα όπως τα μακαρόνια, τη ζάχαρη, το πιπέρι, τις χάντρες, το λάδι, τα πολύχρωμα υφάσματα και γενικά ό,τι νέο παραγόταν στα αστικά κέντρα.

Ο ρόλος των μικρεμπόρων και μπακάληδων στην εισαγωγή και τη διεύρυνση του πολιτισμού στο χωριό μας ήταν σπουδαίος και αξίζουν συγχαρητήρια όλοι αυτοί που με χίλιες δυο περιπέτειες και κινδύνους διέσχιζαν τα απόκρημνα μονοπάτια της κοιλάδας του Σαρανταπόρου και έφερναν τα λογής-λογής "καλούδια", που ομόρφηναν και σημάδεψαν την ευτυχία των κατοίκων της Καντσιώτικης γης.

Για τον πρώτο μπακάλη του χωριού, τον Αντώνη Κουτουλούλη, οι γέροντες θυμούνται την παρακάτω ιστορία:

Κάθε χρόνο στη γιορτή της Καθαρής Δευτέρας, ο γερο-Κουτουλούλης κερνούσε τα μικρά παιδιά του χωριού καραμέλες. Τα μάζευε στου Τζωρ'τ'αλώνι έξω απ' το μαγαζί και με τη χούφτα του έριχνε ψηλά τις καραμέλες και τα παιδιά σκοτώνονταν ποιο θα τις πρωταρπάξει. Αυτή η μέρα ήταν στα όνειρα κάθε παιδιού, αφού λόγω φτώχειας δεν είχαν καμιά δυνατότητα ν' αγοράσουν τις λαχταριστές καραμέλες και τα ζαχαρωτά.

Το πρώτο μπακάλικο άνοιξε περίπου το 1860, το μπακάλικο του Νούλη Βασιλούλη το 1887, το οποίο ανακαίνισε ο Αθανάσιος Βασιλούλης το 1912. Ακολούθησαν ο Μαρανής το 1918, ο Γεώργιος Κουτουλούλης το 1923, ο Γεώργιος Δημητρούλης το 1929 ο Χαράλαμπος Πατσιωτός το 1930 και ο Γεώργιος Ζιώγας το 1965.

Να σημειώσουμε εδώ ότι εκτός από τους Καντσιώτες μικρεμπόρους, το χωριό επισκέπτονταν και ξένοι έμποροι που πουλούσαν τα προϊόντα τους στην πλατεία του χωριού και στα υπόστεγα του παλιού σχολείου και της εκκλησίας κοντά στον πλάτανο.

Για την εξυπηρέτηση των πλανόδιων εμπόρων χτίστηκε το Αμπελιακό.

Από τους πλανόδιους ξένους εμπόρους ξεχώρισαν και έγιναν αγαπητοί στο χωριό οι: Τσιανάκας, Κακαζίκας από το Ντέντσικο, που ήταν ταυτόχρονα και αγωγιάτες που εκτελούσαν διάφορες μεταφορές και εξυπηρετούσαν το χωριό.

Απ' αυτούς τους μικρεμπόρους και τους Τούρκους αξιωματικούς μεταδόθηκε

ο ταμπάκος, που τον κάπνιζαν άνδρες και γυναίκες (γριές), τον τραβούσαν από τη μύτη. Από το μανάβη Βασίλη Βελλά, λένε ότι ήρθε (από τα κοφίνια του) η φυλλοξήρα, που προσέβαλε τα αμπέλια του χωριού μας το 1927.

Ραφτάδες

Τα πρώτα χρόνια της ιστορίας του τόπου μας, η ραπτική καθώς και η υφαντική ήταν δουλειά και τέχνη των γυναικών. Τα άσπρα υφαντά χοντρά σεγκούνια που φορούσαν οι κάτοικοι του χωριού στην αρχαιότητα, υφαίνονταν και ράβονταν απ' τις γυναίκες.

Σε κάποια χρονική στιγμή, άγνωστη σ' εμάς, η ραπτική πέρασε στα χέρια των ανδρών και έμεινε στις γυναίκες μόνο η υφαντική τέχνη. Ο λόγος της μεταβολής αυτής ίσως να οφείλεται στην "εισβολή" της μόδας, που απαιτούσε ειδικές γνώσεις στο ράψιμο και το κόψιμο των ρούχων. Τέτοιες γνώσεις τις μάθαιναν σε ειδικούς τεχνίτες ραφτάδες στα ξένα μέρη (μια που μόνο οι άντρες ήταν δυνατόν να ταξιδεύουν και να σπουδάζουν).

Το όνομα του πρώτου ράφτη-φουστανελλά που άκουσαν οι γέροντες του χωριού ήταν κάποιου Κουτούλα Παπά από τη φάρα των Στουλνάδων, προγόνου του Κώστα Κοτσίνα (Κουτούλα), μακρινός πρόγονος του Παπατσιούτσαλου Παπαδημητρίου Κοτσίνα. Ακολουθούν μετά οι Χαράλαμπος Κοτσίνας, Χαράλαμπος Μακρής.

Μετά τους ραφτάδες της φουστανελλάς (τερζήδες), ακολούθησαν οι μοντέρνοι ραφτάδες με τα φράγκικα, οι λεγόμενοι φραγκοραφτάδες: Δημήτριος Μουκούλης, Κώστας Κατσιώτας, Κώστας Κοτσίνας (Κουτούλας), Κώστας Παπαγεωργίου, Γιώργος Κοτσίνας (κλητήρας).

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα το χωριό μας εξυπηρετούνταν από τους Φουρκιώτες φραγκοραφτάδες, τους γνωστούς Μπρόλουκα και Τούσιο.

Και η τέχνη του ράφτη συνέβαλε πολύ στην εμπέδωση του πολιτισμού και στην καλλιέργεια της αισθητικής και του ωραίου.

Μοδίστρες γυναίκες δεν υπήρξαν ποτέ στο χωριό. Τα ρούχα των γυναικών τα έραβαν οι άντρες ραφτάδες καθώς και τα ρούχα του γάμου, γαμπριάτικα και νυφιάτικα.

Η πορεία του ντυσίματος των προγόνων μας στο Καντσικό αρχίζει από τις δερμάτινες προβιές, τα άσπρα μάλλινα υφαντά-σεγκούνια, τα λινά βαμβακερά εισαγόμενα με τις λευκές φουστανελλές και τις γυναικείες άσπρες φορεσιές με τα φουστάνια και τα γιλέκα. Μετά ακολούθησαν οι σκούρες φορεσιές ανδρών και γυναικών σε παραλλαγές ραπτικής της παλιάς φορεσιάς. Για τα παιδιά μέχρι 10 ετών επικρατούσαν τα φουστάνια.

Υστερα ήρθαν τα ευρωπαϊκά, αλλά μόνο για τους άντρες, αφού οι γυναίκες ντύνονταν με τη μπουρμπουτσιώτικη φορεσιά (μόδα από τη Δυτική Μακεδονία).

Το 1958 επιβλήθηκαν τα ευρωπαϊκά και στις γυναίκες του Καντσίκου. Για την ιστορία αναφέρουμε εδώ ότι ο πρώτος φραγκοντυμένος Καντσιώτης ήταν ο Νικόλαος Κωστούλας που έφερε τη μόδα από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, τον καιρό που εργαζόταν σαν μετανάστης στο Σουδάν της Αφρικής.

Η ντόπια μούσα πολλά έχει να μας πει για την τέχνη των ραφτάδων που ήταν τέχνη ευγενική, καθαρή και για λεπτά γούστα.

Το τραγούδι που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικής εκφραστικότητας.

*Της γαλανής, της γαλανής το φόρεμα,
της ρούσας το φουστάνι
ωχ ωχ τζιάνουμ Λένη.*

Ξήντα ραφτά, ξήντα ραφτάδες τό'ραβαν

και ξήντα μαθητούδια
ωχ ωχ τζιάνουμ Λένη.

Κι ένα μικρό, μικρό ραφτόϊπουλο
ράβει και τραγουδάει
ωχ ωχ τζιάνουμ Λένη.

Φουστάνιμ χρυ, φουστάνιμ χρυσοφούστανου
και χρυσοπλουμισμένο
ωχ ωχ τζιάνουμ Λένη.

Να σ'είχα βρα, να σ'είχα βράδυ πάπλωμα
και την αυγούλα στρώμα
ωχ ωχ τζιάνουμ Λένη.

Να σ'είχα, να σ'είχα και προυσκέφαλου
πρωί και μεσημέρι
ωχ ωχ τζιάνουμ Λένη.

Τσαγκάρης

Το Κάντσικο είναι το χωριό που δεν ευδοκίμησε το επάγγελμα του τσαγκάρη. Ο μόνος τεχνίτης τσαγκάρης που αναφέρει η ιστορία ήταν ο Γεώργιος Κουτουλούλης, αλλά για πολύ μικρό χρονικό διάστημα.

Το χωριό το "δούλεψαν" τσαγκάρηδες από τα γύρω χωριά της περιοχής κι έτσι δεν έχουμε σχεδόν τίποτα να πούμε. Ο πιο γνωστός είναι κάποιος Θανάσης Νάσης από το χωριό Λια της Θεσπρωτίας. Πληροφορίες λένε ότι τον πρώτο καιρό οι κάτοικοι έφτιαχναν τα τσαρούχια μόνοι τους από δέρματα βοδιών. Αργότερα φόρεσαν τα λεγόμενα "αργαστά", που κατασκεύαζαν οι τσαγκάρηδες στην Κόνιτσα και τα Γιάννενα (αργαστά χειροποίητα). Η παράδοση του χωριού μας δεν έχει να αναφέρει ιστορίες και τραγούδια για τους τσαγκάρηδες.

Σαμαράς

Το επάγγελμα του σαμαρά είναι πολύ παλιό στο χωριό μας. Χάνεται στο άγνωστο μέρος της ιστορίας του χωριού. Υπήρχε από τα χρόνια που οι οικογένειες των οικισμών του χωριού χρησιμοποίησαν τα φορτηγά ζώα (άλογα, μουλάρια, γαϊδούρια) για την εξυπηρέτησή τους στις γεωργικές και άλλες εργασίες.

Οι πρώτοι σαμαράδες εργάζονταν υποχρεωτικά για την οικογένεια και τη φάρα χωρίς αμοιβή. Τα χρόνια της διάσπασης της φάρας και της δημιουργίας της κοινότητας οι σαμαράδες αρχίζουν να εργάζονται ανεξάρτητα και να αμείβονται σε είδος.

Από τους σαμαράδες γνωστότερο και πιο παλιό όνομα είναι ο Κώστας Κρούλης, από τη φάρα των Κρύηδων, ο οποίος είναι και ο ευεργέτης του χωριού, αφού με τις οικονομίες του έχτισε το αμπελιακό, με σκοπό να εξυπηρετούνται οι ξένοι επισκέπτες του χωριού (κυρίως οι πλανόδιοι τεχνίτες, μικρέμποροι).

Ακολουθούν οι: Ζλένης (Γκατζώνας), Βασίλειος Τσιγκούλης και Παναγιώτης Βατσάς (για λίγο όμως χρονικό διάστημα).

Εκείνος που καθιερώθηκε σαν σαμαράς στο χωριό ήταν ο Βασίλειος Τσιγκούλης,

το επάγγελμα του οποίου έγινε παρατσούκλι γι' αυτόν και τους απογόνους του, τους αποκαλούμενους Σαμαράδες. Ο Βασίλειος Τσιγκούλης εργαζόταν και στα χωριά Λαγκάδα, Καστάνιανη, Κεράσοβο. Το Κάντσικο εξυπηρετούνταν ακόμα και από τον σαμαρά της Χρυσής (Σλάτινας).

Αγωγιάτες

Οι αγωγιάτες-κιρατζήδες ήταν ένα ξεχωριστό επάγγελμα που μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε επάγγελμα της περιοχής μας.

Αποστολή των κιρατζήδων ήταν οι μεταφορές από χωριό σε χωριό και από τόπο σε τόπο, διαφόρων εμπορευμάτων, επαγγελματιών, αξιωματούχων, μαστόρων κλπ. Οι κιρατζήδες εμφανίζονται την εποχή που αρχίζουν οι ανάγκες επικοινωνίας των κατοίκων της περιοχής σε καιρό ειρήνης όταν ξεθαρρεύουν οι φοβισμένοι κάτοικοι και βγαίνουν απ' την κλειστή και φοβισμένη κοινωνία τους.

Οι κιρατζήδες είναι οι πρόδρομοι των σημερινών ταχυδρόμων και μέσων επικοινωνίας. Θα λέγαμε τα ταξιδιάρικα πουλιά που φέρνουν τις ειδήσεις και τις πληροφορίες του ξένου κόσμου, καθώς και τα ρεύματα της ζωής των αστικών κέντρων και των διαφόρων πολιτισμών που εμφανίζονται εκτός της κοιλάδας του Σαρανταπόρου. Ο πρώτος επίσημος κιρατζής ταχυδρόμος ήταν ο Δημήτριος Λύτρας ή "Ντάγκας".

Ο Δημήτριος Λύτρας ήταν ο ταχυδρόμος των ξενιτεμένων μαστόρων. Πριν απ' αυτόν μας είναι άγνωστοι οι ταχυδρόμοι των ξενιτεμένων βερελάδων. Ο Δ. Λύτρας λένε οι γέροντες, ήταν άνθρωπος τίμιος και λογικός. Ήταν πολύ έξυπνος και κατόρθωνε να έχει δημόσιες σχέσεις παντού. Κυρίως γνώριζε τους Τούρκους φρουρούς στα διάφορα φυλάκια-τελωνεία ελέγχου, κι όπως λένε, περνούσε χωρίς κινδύνους από τους διάφορους κακοποιούς της εποχής εκείνης. Ο Δ. Λύτρας επισκεπτόταν κάθε μήνα διάφορα μέρη που εργάζονταν οι παρέες των Καντσιωτών μαστόρων. Μάζευε τα γράμματα και τα δέματα που έστελναν στις οικογένειες στο χωριό και με φορτωμένα τα μουλάρια του περπατούσε μέρες ολόκληρες για να φτάσει στο Κάντσικο, όπου όλοι τον καρτερούσαν με ανυπομονησία.

Κάθε φορά που έφτανε στο χωριό ήταν σα γιορτή. Αφού παρέδιδε τα μεταφερόμενα, ξεκινούσε πάλι για την ξενιτιά, παίρνοντας από το χωριό γράμματα και δώρα για τους ξενιτεμένους μαστόρους. Κιρατζήδες για κάποιο χρονικό διάστημα υπήρξαν και οι Σιούτηδες και οι Βελλάδες. Το χωριό επισκέπτονταν κιρατζήδες και από άλλα χωριά κάνοντας τις διάφορες μεταφορές.

Για τους κιρατζήδες η Μούσα του τόπου μας έπλασε θρύλλους και τραγούδια, ακόμα και μοιρολόγια, αφού τους παρομοίαζαν στη φαντασία τους είτε σαν περιστέρια της χαράς, είτε σαν χελιδόνια της θλίψης.

Αγροφύλακες (Ντραγαταραίοι)

Η τέχνη του αγροφύλακα-ντραγάτη πολύ αγαπήθηκε στο Κάντσικο και είναι αρκετοί εκείνοι που θήτευσαν με ζήλο και παλληκαριά στην τέχνη αυτή.

Το επάγγελμα γεννήθηκε από την ανάγκη προστασίας των καλλιεργειών και της κτηνοτροφίας. Οι πρώτοι στην ιστορία ήταν φύλακες των αμπελιών, αφού τα αμπέλια του Καντσιού ήταν άμεσα εκτεθειμένα στις διάφορες συμμορίες που διέρχονταν στο δρόμο της ποταμιάς - θέση κοντινή στα Καντσιώτικα αμπέλια της Πέβιτας και του Προσήλιου. Κάποια εποχή οι ντραγάτηδες αποτελούσαν και τη φρουρά προστασίας του χωριού γενικά.

Επιλέγονταν από τους δημογέροντες με αξιοκρατικά κριτήρια και στον καθένα α-

νέθεταν τη φύλαξη ενός κομματιού της Καντσιώτικης επικράτειας, που την χώριζαν σε ζώνες.

Οι ντραγάτηδες της αμπελουργικής ζώνης ήταν τρεις ή πέντε και ο καθένας φύλαγε μία περιοχή αμπελιών. Η αμοιβή τους γινόταν σε είδος και η θητεία τους ήταν εποχιακή.

Κατά την περίοδο της συγκομιδής, οι ντραγαταραίοι κοιμόνταν έξω σε ειδικά καταλύματα που τα ονόμαζαν *κούλιες*.

Οι πιο γνωστοί ντραγαταραίοι ήταν οι: Στέργιος Πατσιωτός, Βασίλης Γκιντέρης, Νικόλαος Μακρής (Γεωργούλης), Αλέξης Πατσιωτός, Δημήτριος Σούφλας, Γεώργιος Μακρής, Δημήτριος Γαζώνας, Γεώργιος Σούφλας (Τζωρς), Γεώργιος Σπέλλας (Λάλος), Νικόλαος Γεράκος, Λάμπρος Ζώτος, Ανδρέας Μουκούλης, Λάμπρος Καρανικούλης, Δημήτριος Κοτσίνας (Κατσκάς), Κώστας Μουκούλης.

Αυλακάρης

Ο αυλακάρης είναι ο φύλακας των λαχανόκηπων του Καντσίκου και ίσως να ήταν αποκλειστικά Καντσιώτικο το επάγγελμα αυτό, αφού η λαχανοκαλλιέργεια του χωριού μας υπήρξε μοναδική στο είδος και την ποιότητά της σ' όλη την Ηπειρο.

Τα 12 στρέμματα λαχανόκηπων που καλλιεργούνταν στη θέση *Κήπους* στην πατωσιά του χωριού είχαν για φύλακα και γενικό κουμανταδόρο-συντονιστή στο πότισμά τους τον αυλακάρη.

Στο μαγευτικό κόσμο των κήπων, στο στολίδι του χωριού μας, ο αυλακάρης ζούσε μέρα νύχτα μέσα στους κήπους, έδινε τη σειρά στο πότισμα σε κάθε νοικοκυρά και σε κάθε παρανομία ήταν αμείλικτος, τολμηρός. Όταν όλα πήγαιναν καλά και το νερό κυλούσε ήσυχα στα αυλάκια, οι γυναίκες ώρες ατέλειωτες μιλούσαν για τα καθημερινά του χωριού παρέα με τον αυλακάρη, που ήταν συνήθως λιγομίλητος και άκουγε τα λεγόμενα των συνομιλιών.

Ήταν ένας χώρος εργασίας με τη δική του ψυχολογική ατμόσφαιρα, ήταν χώρος σχεδόν γυναικοκρατούμενος και γι' αυτό ο αυλακάρης έπρεπε να είναι προσεκτικός και λιγομίλητος.

Ο αυλακάρης γνώριζε όλα τα μυστικά των κήπων: την ώρα που ήθελαν πότισμα, την έκταση του κάθε μεριδίου, τα αυλάκια της κάθε οικογένειας. Πληρωνόταν με βάση τα αυλάκια που είχε ο κάθε κήπος και η θητεία του άρχιζε τον μήνα Ιούνιο και τελείωνε την 25η Νοεμβρίου, μέρα συλλογής των λαχανικών. Η πληρωμή του γινόταν σε είδος (πράσα, κρεμμύδια, πατάτες κλπ.).

Γνωστοί αυλακάρηδες ήταν οι: Δημήτριος Γαζώνας (Μαρανής), Γεώργιος Σούφλας, Ιωάννης Τσιλογιάννης.

Τυροκόμος (Μπάτζιος)

Πανάρχαιο το επάγγελμα του τυροκόμου ή αλλιώς του "*μπάτζιου*", όπως αποκαλείται ο υπεύθυνος της *στρούγκα* στο Κάντσικο. Η αποστολή του είναι η σωστή επεξεργασία και εκμετάλλευση των γαλακτοκομικών προϊόντων του κοπαδιού που έχει υπό τη φύλαξή του.

Ο *μπάτζιος* συνήθως είναι ο ηλικιωμένος βοσκός που η εμπειρία του και η πολύχρονη θητεία κοντά στα κοπάδια του χωριού τον έκανε να γνωρίσει τα μυστικά του κοπαδιού και των γαλακτοκομικών προϊόντων.

Κάθε χρόνο και από το τέλος του μήνα Μαΐου στηνόταν η *στρούγκα* σε μια απ' τις

τοποθεσίες Κρυοπήγαδο, Κασκούρι, Τριανταφυλλιά, Ελατος (βοριοδυτικά) ή στο Κόντσμα (Εικόνισμα), Μπλο, Λιάσκα, Φλιάμα, Βιρό (νοτιοανατολικά). Σε κάποια απ' αυτές τις τοποθεσίες περνούσε τη ζωή του για 4 μήνες περίπου ο σοφός πρακτικός τυροκόμος, που με τις γνώσεις του ετοίμαζε το τυρί, το βούτυρο, τη γκίζα (μυζήθρα) και το ξυνόγαλο για τους κατοίκους του χωριού.

Η τέχνη του μπάτζιου απαιτούσε μεγάλη προσοχή στην καθαριότητα και στη λεπτομέρεια. Επρεπε να προσεχθεί η τοποθεσία κι ο προσανατολισμός του μπατζαριού (δεν έπρεπε να το χτυπάει ο βοριάς). Οι καιρικές συνθήκες επηρέαζαν σημαντικά την "ωρίμανση" του προϊόντος. Το νερό έπρεπε να είναι καθαρό και κοντά στο μπατζαριό. Το ίδιο και ο στάλος για τα κοπάδια. Το κοπάδι αρμεγόταν δύο φορές τη μέρα (πρωί-βράδυ). Μετά άρχιζε η διαδικασία της επεξεργασίας του γάλακτος.

Κάθε μπάτζιος είχε τα δικά του μυστικά στην παρασκευή του κάθε είδους, γι' αυτό κι οι κάτοικοι του χωριού επαινούσαν τα ξεχωριστά χαρίσματά τους ή τους σχολίαζαν ανάλογα.

Πολλοί ήταν οι περαστικοί από τη στρούγκα. Ο πηγαιμός σ' αυτή σημάδευε τα αισθήματα των ανθρώπων με τρανή χαρά. Οι "μεγάλοι" αφού χαιρετούσαν το μπάτζιο με διάφορες προσφωνήσεις (όπως "αρέ σκλι μαύρο", "ερέ μπούρα", "ερέ πουτσαρά", "αρέ τρανέ επιστήμονα", "αρέ λύκε" κλπ.), κάθονταν και σερβίρονταν με γάλα, ξυνόγαλο, βούτυρο ή τυρί απ' το τουλούμι (κουζίνι).

Τα μικρά παιδιά του χωριού, παρέες παρέες, με τα δοχεία στο χέρι (κακκάβια, γκιούμια, μπούκλες) επισκέπτονταν το μπάτζιο, συχνά για να πάρουν ξυνόγαλο. Το ξυνόγαλο και η ιεροτελεστία του ήταν κάτι σαν γιορτή στην ψυχή των μικρών παιδιών κι ήταν στιγμές που έμειναν χαραγμένες για πάντα σχεδόν σ' όλους τους Καντσιώτες που έζησαν στο χωριό. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο μπάτζιος ήταν ο "ημίθεος" τον οποίο τα παιδιά έβλεπαν με δέος.

Το ξυνόγαλο ήταν εκείνα τα χρόνια μια από τις βασικές τροφές των οικογενειών. Πολλοί άνθρωποι έδιωχναν την πείνα τους με λίγο ξυνόγαλο τριμμένο σε παπάρα. Πολλές φορές ο μπάτζιος αναγκαζόταν να νοθεύει το ξυνόγαλο με περισσότερο νερό, γιατί δεν έφτανε για όλα τα παιδιά. Εκείνα όταν έβλεπαν κάτι τέτοιο το σχολίαζαν στο δρόμο της επιστροφής για το χωριό.

Ξακουστοί τυροκόμοι του Καντσίκου ήταν οι: Νικόλαος Σπέλλας, Ζώτος Λάμπρος, Στέργιος Σπέλλας (Ντενεκές), Σπύρος Κουτρομπίνας, Ζώτος Βασίλης, Σπέλλας Βασίλης, Σπέλλας Σταύρος.

Ειδικά ο Σταύρος Σπέλλας, που ήταν και ο τελευταίος μεγάλος τεχνίτης της στρούγκας, είχε πολλές ιστορίες στο όνομά του, που τον έκαναν γραφικό πρόσωπο του χωριού. Ανθρωπος δυναμικός, σκάρωνε σπαραχτικά αστεία σε όλους τους χωριανούς. Κυρίως τους φόβιζε, ξαφνικά εμφανιζόταν τις νύχτες γυμνός στο δάσος ή πήγαινε στο νεκροταφείο και έφερνε δείγματα των νεκρών ή άλλοτε μιλούσε για μάγια και δήλωνε πως γνώριζε τη Σολομωνική. Πότε κρυμμένος στα κλαδιά έριχνε πέτρες στο δρόμο που κάποιοι περνούσαν, πότε γαύγιζε σαν άγριο θηρίο και γενικά δεν άφηνε αλαχτάριστο κανέναν. Γι' αυτό όταν κάποιος ξεκινούσε για το μπατζαριό, όλα αυτά τα ενδεχόμενα τα είχε υπόψιν του. Ο μπαρμπα Σταύρος ο Ζούρας ήταν μυαλό ανήσυχο, διάβαζε πολύ, συμμετείχε στα κοινά του χωριού, χρημάτισε πρόεδρος της Κοινότητας και κοινοτικός σύμβουλος. Κάποια εποχή, επηρεασμένος από τους συνομήλικούς του μαστόρους αποφάσισε να ταξιδέψει και να γίνει μάστορας. Δεν άντεξε την ξενιτιά. Σε τέσσερεις μήνες πέταξε τα εργαλεία του στη θάλασσα και γύρισε με τα πόδια στο χωριό κοντά στα μαγευτικά τοπία του βουνού και στα βελάσματα των κοπαδιών.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν οι τυροκόμοι ήταν τα καρδάρια, τα γκιούμια, τα καδιά, η ντρουμπουλίτσα, οι τσαντίλες, τα πανιά, ο φουρλέτσκος, η πυτιά, οι κουτάλες. Η αμοιβή του μπάτζιου γινόταν σε είδος από τα παραγόμενα της στρούγκας.

Οι μαραγκοί

Στο Κάντσικο δεν ευδοκίμησε το επάγγελμα του μαραγκού-ξυλουργού. Αγνωστο γιατί, οι Καντσιώτες απέφευγαν αυτό το επάγγελμα και κάποιοι που το έμαθαν δεν το εξάσκησαν με τρανό ζήλο. Ετσι το χωριό εξυπηρετήθηκε κατά κύριο λόγο από μαραγκούς ξενοχωρίτες, κυρίως Φουρκιώτες. Οι Φουρκιώτες μαραγκοί με πιο ξακουστό τον Σουφλέρη, εργάστηκαν για χρόνια στο Κάντσικο και άφησαν έργα σπουδαία με τεχνική τελειότητα και ομορφιά.

Σώζονται σήμερα τα ξυλουργικά της εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής, τα καταπληκτικά σκαλιστά παράθυρα, όλη η ξύλινη εργασία του Δημοτικού Σχολείου (πόρτες, ταβάνια, γυναικονίτης κλπ.).

Νεότεροι Φουρκιώτες τεχνίτες ήταν οι αδερφοί Ντόντη, που κατά τη δεκαετία του 50-60 διακόσμησαν σχεδόν όλα τα σπίτια του χωριού με ταβάνια, παράθυρα και σκαλιστές πόρτες εισόδου και έδωσαν στο χωριό μια ολοκληρωμένη εικόνα αρχοντιάς.

Μετά τη δεκαετία του '60 οι τεχνίτες της Φούρκας πήραν το δρόμο της μετανάστευσης και το χωριό το "δουλεύουν" μαραγκοί από την Κόνιτσα και το Επταχώρι.

Ερασιτεχνικές ασχολίες

Ορισμένοι χωριανοί μας διακρίθηκαν στις παρακάτω κοινωνικές ασχολίες

Ψαλτάδες:

Αναγνώστης, Χαράλαμπος Κοτσίνας, Αναστάσιος Καραγκούνης, Γιάννης Ζιώγας (νεοκόρος), Σπύρος Σιούτης, Μιχάλης Μακρής, Γεώργιος Μακρής, Νικόλαος Παπαστεργίου, Γιάννης Καρανικούλης, Στέργιος Κουτρομπίνας, Αθανάσιος Βασιλούλης, Γεώργιος Κουτουλούλης (Ντελής), Βασίλειος Τσιγκούλης (Σαμαράς), Κώστας Μου-κούλης, Κώστας Καθάριος, Κώστας Σίμος, Γιάννης Τζίμος, Κώστας Παπαγεωργίου, Κώστας Καπλάνης, Δημήτριος Βασιλούλης καθώς και όλοι οι παπάδες πριν από τη χειροτονία τους.

Με τα εκκλησιαστικά θέματα (εκκλησιαστική επιτροπή) ασχολήθηκαν οι: Νικόλαος Τζίμος, Σπύρος Σιούτης, Γιάννης Ζιώγας, Σπύρος Καθάριος, Γιάννης Πατσιωτός, Δημήτριος Κουτουλούλης, Γιάννης Τσιλογιάννης, Δημήτριος Σούφλας, Γιάννης Σιούτης, Δημήτριος Γαλανός, Γρηγόρης Κουτουλούλης, Στέργιος Καπλάνης, Ηλίας Γαζώνας, Γιάννης Τζίμος, Γιώργος Κοτσίνας, Νικ. Καρανικούλης, Κώστας Σίμος.

Μάγειροι για τους γάμους:

Βαγγέλης Καραμπέρης, Στέργιος Καπλάνης, Γεώργιος Τσιγκούλης, Γιάννης Κοτσίνας, Νικόλαος Μακρής, Βασιλάκης Σίμος, Νικόλαος Σπέλλας (Ζούρας), Γιάννης Κωστούλας, Γιάννης Τζίμος, Στέργιος Λέκκας, Μιχάλης Καπλάνης, Λάμπρος Ζώτος, Αλέξης Ζηκούλης, Αθανάσιος Καρράς, Στέργιος Μακρής (Τρίχας), Δημήτριος Ντακουβάνος, Δημήτριος Κουτουλούλης (Τζιβίας), Νικόλαος Γεράκος, Αγγελής Σούφλας.

Μελισσοκόμοι:

Νούλης Βασιλούλης, Κώστας και Νικόλαος Καρανικούλης, Γεώργιος Δημητρούλης, Χρήστος Σίμος, Κώστας Κοτσίνας (Κουτούλας).

Πεταλωτής:

Ήταν ο Βασίλης Μακρής (Ξυνός).

Ντελάλης:

Ήταν ο Γιάννης Σιούτης.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Το Κάντσικο στους πολέμους

Καθώς όλη η περιοχή της κοιλάδας του Σαρανταπόρου είχε την τύχη ή τη δυστυχία να γίνει το επίκεντρο αρκετών πολεμικών συγκρούσεων από την αρχαία Ορέστια μέχρι και τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο του 1940, έτσι και το Κάντσικο είχε το αναγκαστικό μερίδιο συμμετοχής στις πολεμικές περιπέτειες και έχει βάψει με το αίμα των παλληκαριών και των αμάχων του πολλές σελίδες της μακραίωνης ιστορίας του.

Από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου αναφέρονται επίσημα πολεμιστές και πόλεμοι στην περιοχή. Το 168 π.Χ. οι Ρωμαίοι εισέβαλαν στην Ηπειρο και αποδεκάτισαν τους πληθυσμούς με άγριες σφαγές και λεηλασίες πρωτοφανούς βαρβαρότητας. Οσοι κάτοικοι είχαν την τύχη να γλυτώσουν τη σφαγή, κατατρομαγμένοι κρύφτηκαν στις απόκρυφες πλαγιές των βουνών.

Απ'το Θουκυδίδη αναφέρεται ότι οι κάτοικοι των διαφόρων φυλών της Ηπείρου ήταν σύμμαχοι των Σπαρτιατών και εχθροί των Αθηναίων, γι'αυτό και τους αποκαλεί βαρβάρους.

Στην εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Περσία από την περιοχή της Παραυαίας και των Ορεστών συμμετείχαν έξι τάγματα σαρισσφόροι, οι ονομαζόμενοι Ορεινοί.

Την εποχή του Βυζαντίου οι Καντσιώτες πολεμιστές ήταν υποχρεωμένοι να φυλάνε την κορυφογραμμή του Ταμπουριού. Ένα είδος ακριτικού φυλακίου που έλεγχε την περιοχή. Η ίδια δέσμευση για τα παλληκάρια του χωριού μας συνεχίστηκε και από τους Τούρκους.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, οι πρόγονοί μας όπως και οι κάτοικοι των γύρω χωριών της περιοχής, υπομένονταν νέα σκλαβιά τους χωρίς σοβαρά κρούσματα αντίστασης, η οποία θ'αρχίσει να γίνεται παρούσα μόνο κατά το 1800. Μέχρι τότε γνωρίζουμε από τους γέροντες τα εξής μικρά περιστατικά: Οι Τούρκοι γενικά δεν συμπεριφέρονταν βάρβαρα στις γυναίκες και έδειχναν κάποιο σεβασμό. Μια φορά μάλιστα περίπου το 1785 για άγνωστους λόγους έγινε κάποια φασαρία μπροστά στο προαύλειο του σχολείου. Οι Τούρκοι θέλησαν να πάρουν το πουγκί με τις λίρες από κάποιον Β. Σπέλλα. Εκείνος έβαλε τις φωνές και έτρεξαν σε βοήθειά του οι γυναίκες, που κυνήγησαν τους Τούρκους και ελευθέρωσαν τον Β. Σπέλλα. Εδώ φαίνεται πραγματικά ότι οι Τούρκοι σέβονταν τις γυναίκες και δεν μπλέκονταν σε καβγάδες μαζί τους, έτσι υποχωρούσαν σε κάθε περίπτωση που έμπαινε στη μέση η γυναικεία παρουσία. Ίσως αυτή η συμπεριφορά να οφείλεται σε θρησκευτικούς λόγους.

Εκείνοι που δεν τηρούσαν το νόμο αυτό ήταν οι Τουρκαλβανοί απ'τη γειτονική περιοχή της Κολωνίας, που για τους κατοίκους της περιοχής μας ήταν φόβος και τρόμος.

Μια φορά στις αρχές του 1800 οι Κολωνιάρηδες ληστές, Κυριακή Πάσχα πρωί, ήρθαν στο χωριό και κύκλωσαν την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής την ώρα της θείας λειτουργίας. Μπήκαν μέσα στην εκκλησία και λήστεψαν πρώτα τους άντρες και ύστερα τις γυναίκες, απ'τις οποίες πήραν όλα τα στολίδια και τα ρούχα.

Το περιστατικό ήταν τόσο τρομακτικό που ύστερα απ'αυτό σε κάθε λειτουργία στην Αγία Παρασκευή έκλειναν και ασφάλιζαν από μέσα τις πόρτες με τους γνωστούς ξύλινους περάτες ή τα ειδικά σίδερα.

Οι Καντσιώτες άρχισαν να αντιστέκονται στους Τούρκους με τα κλέφτικα αποσπά-

σματα που άρχισαν να εμφανίζονται το 1810 περίπου σε οργανωμένη μορφή. Τα αποσπάσματα των κλεφτών ζούσαν στα γύρω βουνά του χωριού και οι Τούρκοι αλλά κυρίως οι Τουρκαλβανοί Κολωνιάρηδες τους φοβόνταν και τους υπολόγιζαν σοβαρά. Το χωριό κρυφά τροφοδοτούσε τους κλέφτες και είχε ειδικούς διορισμένους συνδέσμους για το σκοπό αυτό.

Ο πρώτος Καντσιώτης καπετάνιος κλέφτης είναι κάποιος Γιάννης Στρικτούρας από τη φάρα των Μπαμπλικάδων (Μπλατσίνας). Ήταν στο στρατό του Δ. Ντόστα απ'το Μπουρμπουτσκό (Επταχώρι), που είχε 300 παλληκάρια και έλαβε μέρος στις μάχες υπό τον Μάρκο Μπότσαρη στο Μεσολόγγι. Στη μάχη εκείνη σκοτώθηκε ο Γιάννης Στρικτούρας.

Άλλος γνωστός για τους γέροντες καπετάνιος είναι ο Δήμος Μουστούλης από τη φάρα των Κοτσιναίων. Εδρασε στα γύρω βουνά και προστάτευε το χωριό από τους επιδρομείς. Ο Δήμος Μουστούλης σκοτώθηκε σε μια μάχη κοντά στο Μοναστήρι της Φούρκας.

Περί το 1826 και μέχρι το 1900, τα κλέφτικα μπουλούκια είχαν γεμίσει το γύρω βουνά και οι μπέηδες έχουν τρανό πονοκέφαλο. Ετσι εμφανίζονται κατά σειρά οι Ξακουστοί στο χωριό Καντσιώτες καπεταναραίοι, ο Κανναβός (Καραγκούνης), ο Σιώμος (Μουκούλης) και κάποιος Ιωάννης Κουτσίνος από τους Ζντουκάδες. Να τι λέει για τον Ξακουστό Καπετάν Σιώμο Μουκούλη ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος, δισέγγονο του ηρωικού καπετάνιου):

“Την περίοδο αυτή δρουν στην περιοχή σώματα κλεφτών με επικεφαλής τον καπετάν Σιώμο Μουκούλη, πρώτο εξάδελφο του παππού μου. Για να συνεχιστεί το όνομά του, οι νονοί των Μουκάδων έδωσαν σε τρία παιδιά το όνομα Θωμάς”. Πρόγονος του καπετάν Σιώμου ήταν ο καπετάν Γιάννης Μουκούλης ή Κανναβός.

Δεν γνωρίζουμε πού πολέμησε και πότε σκοτώθηκε. Το μόνο που θυμούνται οι γέροντες είναι ότι είχε γίνει θρύλος, αφού, λένε, δεν τον έπιασαν οι σφαίρες των Τούρκων, γιατί είχε τίμιο ξύλο επάνω του και εδώ πατούσε, εκεί παρουσιαζόταν σαν το ελάφι.

Για τον Ιωάννη Κουτσίνο-Καρανικούλη υπάρχει η ιστορία, πάλι από τους γέροντες, που λέει ότι ο Κουτσίνος σκοτώθηκε σε μια μάχη με τους Τούρκους κοντά στο Λιασιώτικο Λάκκο, από τους στρατιώτες του μπέη της Νεάπολης (Λιαψίστης). Η μάχη έγινε αφού οι Καντσιώτες δεν πλήρωναν το φόρο για τα αμπέλια που τους είχε βάλει για τιμωρία ο μπέης της Νεάπολης.

Στις αρχές του 1900 το Κάντσικο καθώς και ολόκληρη η περιοχή Σαρανταπόρου είναι επαναστατημένη κατά των Τούρκων. Ήταν το γλυκοχάραμα της απελευθέρωσης. Στα γύρω βουνά φούντωναν οι κλέφτες. Η εξέγερση των Μακεδόνων το 1904 με αρχηγό τον Παύλο Μελά, φουντώνει τα αισθήματα πατριωτισμού στους Καντσιώτες. Ήταν τόσο τρανός ο ενθουσιασμός, λέει ο Λάλος Γεώργιος Σπέλλας (Τζιάλας), παιδί τότε, που ενώ το χωριό ήταν γιομάτο Τούρκους στρατιώτες, τα παιδιά του σχολείου τραγουδούσαν ομαδικά στο προαύλιο το παρακάτω τραγούδι:

*Απορώ Μακεδονία πώς βαστάς υπομονή
για να βλέπεις τα παιδιά σου μέρα νύχτα στη σφαγή.
Μη φοβείσθε Μακεδόνες και δεν είσθε μοναχοί
τρεις χιλιάδες ευζωνάκια έρχονται για βοηθεί.*

Το 1908 οι κάτοικοι του χωριού κρυφά είχαν εξοπλισθεί, όπως θυμάται ο Βασίλης Ζώτος (μπαρμπα-Βασίλης).

Το 1911 το χωριό είναι υπό τα όπλα και σχεδόν όλοι οι νέοι του χωριού χωρισμένοι σε ομάδες, δεκαρχίες, όπως τις ονόμαζαν, υπερασπιζόνταν το χωριό αλλά και την γύρω περιοχή πολεμώντας τους Τούρκους που ήθελαν να διατηρήσουν την κατοχή. Οι πρώτοι αρχηγοί των δεκαρχιών ήταν οι Βασίλης Γκαραμπέρης, Χρήστος Μουκούλης, Λάμπρος Ζώτος, Γιάννης Κουστάρας.

Το 1912 κηρύσσεται επίσημα ο πόλεμος κατά των Τούρκων και η αρχή του τέλους ξεκίνησε. Να τι γράφει ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος) για τα τότε λεγόμενα:

“Όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος κατά των Τούρκων το 1912, οι ελληνικές δυνάμεις κατέλαβαν τη Φιλιπιάδα και την Πρέβεζα. Την ίδια χρονική περίοδο κατελαμβανόταν το Μέτσοβο. Στις επεχειρήσεις της Ηπείρου μετείχαν και εθελοντικά σώματα κάτω από τη διοίκηση αξιωματικών. Τα εθελοντικά αυτά σώματα κατέλαβαν τη Χειμάρα, την Πάργα, την Παραμυθιά και το Συρράκο.

Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης οι Τούρκοι μετακινούν μια στρατιά από το Μοναστήρι. Ένα μέρος αυτής της στρατιάς με επικεφαλής τον Αλή-Ριζάν, κατέβηκε στην Ηπειρο και στρατοπέδευσε στα Δολιανά. Το τμήμα αυτό δέχεται αιφνιδιασμό από την 5η ελληνική στρατιά και αλλάζει σχέδια και πορεία. Εκείνο που εμάς μας ενδιαφέρει εδώ είναι το γεγονός ότι ένα τμήμα αυτής της στρατιάς, κάτω από τις διαταγές του Κιουτσούκ-Τζαβήτ-Πασά διασχίζει την επαρχία Κονίτσης, φθάνει στο Κεράσοβο και στρατοπεδεύει εκεί, γιατί κατά την πορεία τους οι Τούρκοι συναντούν σφοδρή αντίσταση από τα εθελοντικά σώματα των ντόπιων. Η πρόθεση είναι να περάσουν από το Κάντσικο και τη Φούρκα και να κατευθυνθούν προς το Επταχώρι.

Τα σχέδιά του όμως τα ματαίωσαν οι Καντσιώτες. Με τη σθεναρή τους αντίσταση, τους ανάγκασαν να αλλάξουν πορεία. Οι Τούρκοι εγκαταλείποντας το Κεράσοβο, το πυρπόλησαν.”

Εδώ διαθέτουμε και θα παραθέσουμε περισσότερες λεπτομέρειες σχετικές με την αντίσταση των Καντσιωτών.

Οι Καντσιώτες λοιπόν, είχαν πιάσει την κορυφογραμμή Τσιρίβραχος-Γύφτισσα (Ντούπστα).

Υπεύθυνος για την προμήθεια του οπλισμού και των πυρομαχικών των οπλοφόρων ήταν ο Χρήστος Μουκούλης, όπως φαίνεται από μια κατάσταση με τα ονόματα όσων είχαν εξοπλιστεί. Από τους άντρες που αναφέρονται στην κατάσταση εκείνη, υποθέτουμε πως από τους ίδιους θα αποτελούνταν και το σώμα των Καντσιωτών που βρίσκονταν στη “Γύφτισσα” (Ντούπστα).

Η προμήθεια τροφίμων γινόταν από τις γυναίκες και τα κορίτσια του χωριού μας. Η Αικατερίνη Μουκούλη διηγείται:

“Κινούσαμε βαθιά χαράματα, και πηγαίναμε στη Ντούπστα, στη θέση “Μπολιάνα”. Ήταν ένα σιάδ (ξέφωτο) με μια βρύση. Εκεί κατέβαινε ο πατέρας μου, αξύριστος και άγριος, φοβόσουν να τον κοιτάξεις στα μάτια, τόσο άγριος φαινόταν και έπαιρνε το φαΐ και το ψωμί. Με ρωτούσε τι κάνουν στο χωριό. Υστερα με αγκάλιαζε, με φιλούσε και γύριζε και έφευγε προς το δάσος. Παρέα με τον πατέρα μου ήταν και ο Γιάννης της Λώλαινας (ο πατέρας του Ηλία Κανναβού) Όταν οι άντρες χάνονταν από τα μάτια μας, εμείς παίρναμε και πάλι το δρόμο του γυρισμού στο χωριό. Είμασταν πολλές μαζί, εγώ ήμην μικρή, γιατί φοβόμασταν”.

Η αντίσταση στην κορυφογραμμή αυτή έφερε τα αποτελέσματά της. Οι Τούρκοι, αφού παρέμειναν αρκετό χρόνο, οπισθοχώρησαν. Κατά το διάστημα αυτό έψαξαν και βρήκαν όλες τις κρυψώνες των Κερασοβιτών και τις λεηλάτησαν. Τέλος αφού παρά τις προσπάθειές τους δεν κατάφεραν να περάσουν, έβαλαν φωτιά στο

Κεράσοβο, το έκαψαν και έφυγαν.

Ομως ο φόβος να ξαναεπιστρέψουν ήταν μεγάλος και τότε οι κάτοικοι του χωριού υποχρεώθηκαν να το εγκαταλείψουν. Οι περισσότεροι πήγαν, κατά τα λεγόμενα, στο Επταχώρι. Το βράδυ πριν την αναχώρηση από το χωριό για το Επταχώρι γεννήθηκε το τελευταίο παιδί κάτω από τουρκική κυριαρχία. Αυτή ήταν η Σοφία του Πατσιωτού ("η Βαγγέλαινα του Παπατσιούτσιαλ", όπως λεγόταν αργότερα όταν παντρεύτηκε). *"Τη γέννησε η μάνα της στο σπίτι και την πήρε η μπάμπω η Ζούραινα και την πήγε στην Κερασιά στην καλύβα"*. Εκεί για να ταΐσουν τη λεχώνα έφτιαχναν "λαγγίτες".

Μερικοί αντί για το Επταχώρι, πήγαν στη Σλάτνα (Χρυσή), όπου είχαν συγγενείς. Η Αικατερίνη Α. Μουκούλη θυμάται:

"Στη Σλάτνα είχαν πάει, γιατί είχαν συγγενείς, ο πάππους ο Κωτούλας και η Τζαντίλινα η Τέλω και ο Γαλανός, οι υπόλοιποι πήγαν στο Επταχώρι. Τότε πολλοί έφυγαν και για τον Τύρναβο, όπου υπάρχουν και σήμερα αρκετοί απόγονοί τους. Οι Κερασοβίτες πήγαν όλοι στα Χάσια".

Η διαβίωσή τους στο Επταχώρι ήταν δύσκολη. Πεινούσαν και υπέφεραν.

Υστερα από κανένα μήνα παραμονής τους στο Επταχώρι, μια και δεν τόλμησαν να κατέβουν στο Κάντσικο οι Τούρκοι, γιατί φοβήθηκαν ότι υπάρχει ελληνικός στρατός, οι Καντσιώτες εγκατέλειψαν το Επταχώρι, πήγαν για λίγο χρονικό διάστημα "στου Καντσκούλ" και μετά επέστρεψαν στο χωριό. Επαψαν δε να φοβούνται τους Τούρκους, όταν άρχισαν τα ελληνικά στρατεύματα να περνούν και να κατευθύνονται προς την Κόνιτσα.

Παρακάτω παραθέτουμε μια πολύ σύντομη και ζωντανή περιγραφή του ελληνικού στρατού, που δείχνει πόσο υψηλό φρόνημα είχε την εποχή αυτή ο στρατός μας. Να η διήγηση της Αικατερίνης Α. Μουκούλη:

"Εμεις όταν ακούγαμε που περνούσαν οι φαντάροι φορτωμένοι, βγαίναμε στο παραθύρι και πίσω από τους μπεντέδες βλέπαμε τους φαντάρους να περνούν και να τραγουδούν:

"Μπροστά τραβάει το ευζωνικό και από πίσω οι φαντάροι φορτωμένοι σα γαιδάρει".

*Τα σπαθιά τους ακονίζουν,
το σουλτάνο φοβερίζουν,
Δος μας σουλτάν τα Γιάννενα,
δος μας τη Μακεδονία
να σ'αφήκουμε ν'Τουρκία.*

Διαδρομή στρατού. Επταχώρι-Κάντσικο-Λαγκάδα-Καστάνιανη-Κόνιτσα. Δεν πήγαιναν από το Κεράσοβο μέχρι να ξεκαθαρίσει από τους Τούρκους.

Κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα της Ηπείρου κατά των Τούρκων οι Καντσιώτες έδωσαν το παρόν ομαδικά. Εκτός από τις προαναφερόμενες δεκαρχίες, ήρθαν ομαδικά απ'την Αμερική οι Καντσιώτες μετανάστες για να πολεμήσουν εθελοντικά. Είναι οι: Χαράλαμπος Πατσιωτός, Ιωάννης Πατσιωτός (Αργεντινή), Αθανάσιος Σπελλάς, Ιωάννης Σπέλλας, Λάμπρος Σπέλλας, Στέργιος Μακρής, Αθανάσιος Μουκούλης, Γιάννης Σιούτης, Βασίλης Μακρής, Θωμάς Ζιώγας.

Στο Μπιζάνι σκοτώθηκε ο Αθανάσιος Σπέλλας του Στέργιου και ο Νικόλαος Θ. Τσιγκούλης.

Πίνακας με ονόματα που χρεώθηκαν όπλα κατά το 1912-1913.

Αυτοί αποτελούσαν φαίνεται την ομάδα του Χρήστου Μουκούλη.

ΘΩΜΑΣ	ΓΕΡΑΚΟΣ	2
ΘΑΝΑΣΗΣ	ΣΟΥΦΛΑΣ	1
ΧΡΗΣΤΟΣ	ΚΩΣΤΑΡΟΥΛΑΣ	1
ΙΩΑΝΝΗΣ	ΜΠΛΑΤΣΙΝΑΣ	1
ΓΙΩΡΓΟΣ	ΣΠΕΛΛΑΣ	1
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΜΑΚΡΗΣ	1
ΙΩΑΝΝΗΣ	ΔΑΣΚΑΛΟΥ	1
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΣΙΜΟΣ	2
ΚΩΣΤΑΣ	ΚΑΘΑΡΓΙΟΣ	1
ΑΝΤΩΝΗΣ	ΚΑΖΑΚΗΣ	1
ΒΑΣΙΛΗΣ	ΚΑΡΑΜΠΕΡΗΣ	1
ΘΩΜΑΣ	ΤΕΛΗΣ	1
ΚΩΣΤΑΣ	ΧΑΡΙΣΗΣ	1
ΣΠΥΡΟΣ	ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	1
ΙΩΑΝΝΗΣ	ΒΑΤΣΑΣ	1
ΓΙΩΡΓΟΣ	ΜΟΥΚΟΥΛΗΣ	1
ΑΝΤΩΝΗΣ	ΖΗΚΟΥΛΗΣ	1
ΙΩΑΝΝΗΣ	ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΛΗΣ	1
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ	ΤΖΟΥΦΑΛΟΣ	1
ΓΙΩΡΓΟΣ	ΤΣΟΓΓΟΥΛΗΣ	1
ΚΩΣΤΑΣ	ΜΑΚΡΗΣ	1
ΚΩΣΤΑΣ	ΤΣΙΛΙΟΣ	1
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΙΝΑΣ	1
ΣΤΕΡΓΙΟΣ	ΚΑΠΛΑΝΗΣ	1
ΣΤΕΡΓΙΟΣ	ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
ΓΙΩΡΓΟΣ Β.	ΚΑΠΛΑΝΗΣ	1
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	ΜΑΚΡΗΣ	2
ΓΙΩΡΓΟΣ Δ.	ΚΡΟΥΛΗΣ	1
ΒΑΓΓΕΛΗΣ Δ. ή Β.	ΓΑΖΩΝΑΣ	1
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΛΥΤΡΑΣ	1
ΘΕΟΔΩΡΟΣ	ΤΣΟΥΡΚΟΥΛΗΣ	1
ΛΟΥΚΑΣ	ΤΣΙΛΟΓΙΑΝΝΗΣ	1
ΝΙΚΟΛΑΣ	ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ	1
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι.	ΠΑΣΑΣ	1
ΒΑΓΓΕΛΗΣ	ΜΟΥΚΟΥΛΗΣ	2
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ.	ΤΖΗΜΟΣ	1
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β.	ΓΑΖΩΝΑΣ	1
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΓΟΥΛΑΣ	1
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΡΕΒΑΣ	1
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΝΑΚΟΥΛΗΣ	1
ΠΕΡΙΚΛΗΣ	ΠΑΤΣΟΥΤΟΣ	1
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ	ΧΑΛΚΙΑΣ	1
ΧΡΗΣΤΟΣ	ΜΟΥΚΟΥΛΗΣ	1
ΜΙΧΟΣ	ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	1
ΣΥΝΟΛΟ		48

Εκτος από την ομάδα αυτή που ήταν κάτω από τις άμεσες διαταγές του Χρήστου Μουκούλη, ο ίδιος φαίνεται πως ήταν υπεύθυνος για τον οπλισμό, τουλάχιστον όπως φαίνεται στην ίδια κατάσταση και για Καντσιώτες που βρίσκονταν σε δύο άλλες περιοχές: στη Νεάπολη και στην Κόνιτσα.

Έτσι στο Λαψίστι (σημερινή Νεάπολη) έχουμε:

ΘΩΜΑΣ	ΖΟΥΡΙ (ζσορι= είναι γραμμένο)	1	
ΚΩΣΤΑΣ	ΓΟΥΓΟΥΛΑΣ	1	
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛ.	ΚΑΡΑΝΙΚΟΥΛΗΣ	1	
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΓΑΖΩΝΑΣ	1	
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΒΛΑΤΣΙΝΑΣ	1	
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΓΑΛΑΝΟΣ	1	
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΛΗΣ	1	
ΖΗΣΗΣ	ΓΟΥΛΑΣ	1	
ΚΩΣΤΑΣ	ΚΑΡΡΑΣ	1	
ΘΕΟΔΟΣΗΣ	ΛΑΜΠΡΟΥ	1	
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι.	ΠΑΣΑΣ	1	
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ	1	
ΒΑΣΙΛΗΣ	ΖΗΚΟΥΛΗΣ	1	Κόνιτσα
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΑΔΑΜΟΥ	1	Χρούπιστα
ΓΙΩΡΓΟΣ	ΣΙΜΟΥΛΑΣ	1	Χρούπιστα
ΙΩΑΝΝΗΣ	ΓΟΥΛΑΣ	1	
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ	ΓΑΖΩΝΑΣ	1	
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΣΠΕΛΛΑΣ	1	
ΧΡΗΣΤΟΣ	ΛΥΤΡΑΣ	1	
ΒΑΓΓΕΛΗΣ Β.	ΚΑΠΛΑΝΗΣ	1	
ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΓΑΛΑΝΟΣ	1	
ΣΠΥΡΟΣ	ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ (λοχαγός)	1	
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ.	ΓΚΑΖΩΝΑΣ	1	
ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΚΟΤΣΗΣ	1	
ΚΩΣΤΑΣ Δ.	ΤΖΗΜΟΥ	1	
ΚΩΣΤΑΣ	ΒΙΛΑΣ	1	
ΓΙΩΡΓΟΣ Ι.	ΚΟΤΣΙΝΑΣ	1	

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται πως αρκετά ονόματα που μνημονεύονται δεν υπάρχουν σήμερα στο χωριό. Μένει στον ερευνητή να προσδιορίσει αν χάθηκαν ή οι απόγονοί τους μετοίκησαν σε άλλη περιοχή.

[Τα στοιχεία αυτά είναι από το αρχείο του Θωμά Μουκούλη (δασκάλου).]

Το 1914-1915, όταν κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο γινόταν η μοιρασιά από τις τότε μεγάλες δυνάμεις στα Βαλκάνια, επαναστάτησε και η Βόρειος Ηπειρος ζητώντας την ένωσή της με την Ελλάδα. Οι Καντσιώτες πρόθυμα έτρεξαν να βοηθήσουν την επανάσταση: οι Γεωργίος Α. Κοτσίνας, Θεοδόσιος Ζιώγας, Γεώργιος Α. Κουτουλούλης, Νικόλαος Χ. Μακρής, Λάμπρος Ζώτος κ.α. πήραν τα όπλα και εντάχθηκαν στο στρατό υπό την καθοδήγηση του Σπυρομήλιου.

Το 1917 τον Ιανουάριο έρχονται στο Κάντσικο τα γαλλικά στρατεύματα. Ήταν ένα σύνταγμα από Γάλλους και Αλγερινούς στρατιώτες.

Την εποχή αυτή η Ελλάδα ήταν χωρισμένη σε δύο κράτη: το βενιζελικό με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη και το βασιλικό με πρωτεύουσα την Αθήνα. Σύμμαχοι του Βενιζέλου ήταν οι Γάλλοι, Αγγλοι, Ρώσοι και του Βασιλιά ήταν οι Γερμανοί.

Ο ελληνισμός ήταν σε διχασμό και είχε φανατικά χωριστεί σε βενιζελικούς και βασιλόφρονες. Το χωριό μας φαίνεται πως συμπεριλαμβανόταν στη ζώνη επιρροής του Βενιζέλου.

Σκοπός του γαλλικού συντάγματος ήταν να παρεμποδίσουν τα φιλοβασιλικά στρατεύματα που πορεύονταν προς Θεσσαλονίκη, έδρα της κυβέρνησης Βενιζέλου, Δαγκλή, Κουντουριώτη (η γνωστή Τριανδρία).

Οι Γάλλοι έμειναν στο Κάντσικο περίπου 8 μήνες και άφησαν πολύ καλές εντυπώσεις στους κατοίκους του χωριού. Πολλά παιδιά την εποχή των Γάλλων έμαθαν αρκετές

λέξεις της γαλλικής γλώσσας και τις χρησιμοποιούσαν στο καθημερινό τους λεξιλόγιο. Στο χρονικό διάστημα των 8 μηνών, οι Γάλλοι δεν ήρθαν σε σύγκρουση με τα φιλοβασιλικά στρατεύματα που βρίσκονταν στην Κόνιτσα. Μόνο μια φορά κινδύνεψε το χωριό από πιθανή σύγκρουση Γάλλων και φιλογερμανών.

“Εμαθαν στο χωριό ότι φιλοβασιλικά στρατεύματα έφτασαν στην Καστάνιανη και προχωρούν προς το Κάντσικο να χτυπήσουν τους Γάλλους. Οι τότε κοινοτάρχες του χωριού κι άλλοι Δημογέροντες συνήλθαν σε σύσκεψη κι έστειλαν αντιπροσωπεία με επικεφαλής τον πρόεδρο του χωριού Ευάγγελο Κουτρομπίνα να συναντηθεί με τους βασιλόφρονες αντάρτες. Πραγματικά πάνω από το Κουρί έγινε η συνάντηση και η καντσιώτικη αντιπροσωπεία έπεισε τους αντάρτες να μην χτυπήσουν το γαλλικό σύνταγμα και καταστρέψουν το χωριό”. Έτσι γλύτωσε το Κάντσικο από τρανή συμφορά, λένε οι γέροντες.

Το γαλλικό σύνταγμα στρατοπέδευσε στις αχυρώνες της Αλατσιάς, όπου ήταν και ο τόπος εκπαίδευσης εκεί στα χωράφια των Μουκάδων και του Λέκκα. Πεδίο βολής είχαν τη θέση Καλάμι εκεί στο χωράφι του Ρέβα.

Το πειθαρχείο βρισκόταν σε δύο σημεία. Για τους βαθμοφόρους στο Λάκκο των Σιμαίων και για τους οπλίτες στην αχυρώνα του Μάρη (Λάκκος Καπλαναίων).

Μαγειρεία είχαν χτίσει στην πλατεία του χωριού δίπλα στη βρύση της Χώρας, κάτω απ'το μικρό πλάτανο. Διοικητήριο του Συντάγματος ήταν το σπίτι των Σιμαίων. Λέσχη Αξιωματικών ήταν δύο σπίτια. Το ένα του Κώστα Ιωαν. Κοτσίνα στη μία πλευρά για τους Γάλλους και το άλλο του Γιάννη Σιούτη δίπλα στο Πηγαδούλι, για τους μαύρους. Εκεί οι Γάλλοι αξιωματικοί συγκεντρώνονταν τα βράδυα, έπαιζαν, συζητούσαν και σχεδόν κάθε βράδυ διοργάνωναν χορό.

Η συμπεριφορά των Γάλλων στρατιωτών ήταν πολύ ευγενική, λένε οι γέροντες, και κάθε απρέπεια προς τους κατοίκους του χωριού τιμωρούνταν αυστηρά. Ένα περιστατικό που θυμούνται είναι για κάποιον Αλγερινό στρατιώτη που επιτέθηκε σε μια Καντσιωτοπούλα. Εκείνη έβαλε τις φωνές και ο Αλγερινός συνελήφθη και για τρεις μέρες στο πειθαρχείο του Λάκκου των Καπλάνηδων βασανίστηκε με ξυλοδαρμό κατ'εντολή των ανωτέρων του. Οι φωνές του απ'τα χτυπήματα του βούρδουλα ακούγονταν σ'όλο το χωριό, πράγμα όχι ευχάριστο για τους Καντσιώτες. Αυτοί λοιπόν πήγαν στο Διοικητή και τον παρακάλεσαν να σταματήσει η τιμωρία. Σαν τιμωρία είχαν επίσης και την περιφορά του τιμωρημένου γύρω από τον στύλο του αλωνιού φορτωμένο με τον οπλισμό του.

Τους 8 μήνες παραμονής τους στο χωριό οι Γάλλοι διέταξαν και έγιναν από τους χωριανούς μαστόρους αρκετά κοινωφελή έργα, όπως τα γκαλντερίμια στους κεντρικούς δρόμους, που σώζονται μέχρι σήμερα. Γκαλντερίμια επίσης έκαναν και εκτός χωριού στους δρόμους που οδηγούν προς Λαγκάδα και προς το Μοναστήρι της Φούρκας. Στη θέση Μισιουράδικα κοντά στη Μεγάλη Ράχη, που χωρίζει τα όρια Καντσίκου-Λαγκάδας σώζονται σήμερα τα γκαλντερίμια που έγιναν ύστερα από μια μικρή περιπέτεια ενός Γάλλου αγγελιοφόρου.

Μια μέρα καθώς ο αγγελιαφόρος γύριζε προς το Κάντσικο κάτω από καταρρακτώδη βροχή, βάλτωσε στη λάσπη του δρόμου, μέσα στο πυκνό δάσος της περιοχής, αυτός και το μουλάρι του κι έμεινε όλη τη νύχτα μέσα στη σφιχτή “μούζγκα” και στα κρύα νερά. Μετά από σκληρή προσπάθεια ο στρατιώτης ξεκόλλησε απ'τη λάσπη, όχι όμως και το μουλάρι του, που ψόφησε. Γι'αυτό το λόγο οι Γάλλοι πήγαν κι έστρωσαν το δρόμο με πέτρες, γκαλντερίμια.

Το έργο στο δρόμο για το μοναστήρι της Φούρκας το έκαναν οι Γάλλοι προς χάριν των εργατών κολλήγων, που δούλευαν τότε στα χωράφια και τα αμπέλια του μοναστηριού και πολύ περισσότερο προς χάριν των γυναικών εργατριών.

Κατά τη διάρκεια των μικρασιατικών πολέμων και της καταστροφής του 1922 πολλά παλληκάρια από το Καντσικό έδωσαν το παρόν και αρκετοί απ' αυτούς σκοτώθηκαν ή τραυματίστηκαν στα βάθη της Μικράς Ασίας.

Πολέμησαν οι:

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΠΕΛΛΑΣ (Τζιάλας), πολέμησε στο ΕΣΧΙ ΣΕΧΙΡ και παρασημοφορήθηκε.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΛΗΣ, Εσχί Σεχίρ και παρασημοφορήθηκε.

ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΥΛΗΣ

ΚΩΣΤΑΣ Μ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΥΛΗΣ

ΗΛΙΑΣ ΣΠΕΛΛΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΠΕΛΛΑΣ (Ζούρας)

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΣΙΜΟΣ (Φούρλας)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΗΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΝΑΚΟΥΛΗΣ (σκοτώθηκε)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΕΡΑΚΟΣ (σκοτώθηκε)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΣΙΛΟΓΙΑΝΝΗΣ (σκοτώθηκε)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΙΝΑΣ (σκοτώθηκε)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΣΙΟΥΜΑΔΕΣ) ΖΩΤΟΣ (σκοτώθηκε)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΔΑΜΟΣ (σκοτώθηκε)

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΥΛΗΣ (τραυματίας - παρασημοφορήθηκε)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Χ.ΚΟΤΣΙΝΑΣ (τραυματίας - παρασημοφορήθηκε)

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΖΙΩΓΑΣ

ΑΡΓΥΡΙΟΣ ΣΙΜΟΣ

ΚΩΣΤΑΣ Β. ΜΑΚΡΗΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ (Ξυνός)

ΓΕΩΓΡΙΟΣ ΚΟΤΣΙΝΑΣ (του Αντωνίου)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ε. ΚΑΘΑΡΙΟΣ (Ιερέας)

ΠΑΥΛΟΣ Α. ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΛΗΣ

ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΠΕΛΛΑΣ (Ζούρας - νοσοκόμος)

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ (σκοτώθηκε)

Οι Κώστας Καρανικουλής και Στέργιος Χ. Κοτσίνας πιάστηκαν αιχμάλωτοι και ελευθερώθηκαν μετά δύο χρόνια. Εφτασαν στο χωριό καταβασανισμένοι, ταλαιπωρημένοι, σκελετοί, με ρούχα από τρούπιες λινάτσες.

Ο μικρασιατικός πόλεμος ήταν ο μόνος πόλεμος που έγινε μακριά από τα βουνά μας, που, τόσο πριν όσο και μετά, υπήρξε θέατρο αιματηρών πολέμων.

Από τα βάθη της ιστορίας του χωριού, οι κάτοικοι του Καντσικού, όπως και οι κάτοικοι των γύρω χωριών, είχαν μπολιαστεί τόσο πολύ με την ιδέα του πολέμου, που ακόμα και τα μικρά παιδιά στα παιχνίδια τους έπαιζαν τον πόλεμο σε διάφορες αναπαραστάσεις μέχρι και τη δεκαετία του 1960. Πολλοί νέοι του χωριού υπηρέτησαν στο στρατό μέχρι και οχτώ χρόνια συνεχών πολέμων.

Τα μοιρολόγια των γυναικών για τους σκοτωμένους κι αδικοχαμένους συγγενείς ακούγονταν σχεδόν καθημερινά, είτε στα χωράφια, είτε στα σπίτια του χωριού, μ' ένα γκρίζο μονότονο ήχο που σου ράγιζε την ψυχή κι έμεινε στα αυτιά και την ψυχή για πάντα σαν λυγμός.

Για κάποιο μικρό χρονικό διάστημα στα χρόνια του μεσοπολέμου τόλμησε να κυριαρχήσει η χαρά. Στις 28 Οκτωβρίου 1940 όμως ο πόλεμος ξανακάνει την εμφάνισή του στα βουνά μας. Ο πόλεμος "πατήρ πάντων" εξουσιάζει τις ψυχές των Καντσιωτών και θα τις τραυματίσει θανάσιμα για μια δεκαετία.

Δεν είχαν περάσει ούτε 18 χρόνια απ' τη μικρασιατική καταστροφή και ο Θεός του πολέμου ξαναθρονιάζεται στα βουνά της Πίνδου, σπέρνοντας το θάνατο, τα δάκρυα και το μίσος στις όμορφες πλαγιές, στα πυκνά δάση και στα πέτρινα σπίτια του χωριού μας.

Οι κάτοικοι του χωριού ξαφνιάζονται. Πόλεμος, ξανά πόλεμος...

Να πώς θυμάται και περιγράφει τις ώρες εκείνες ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος).

“Κατά την περίοδο του Ελληνοϊταλικού πολέμου, το Κάντσικο βρέθηκε και πάλι στο κέντρο των επιχειρήσεων. Οι Ιταλοί κατάλαβαν το χωριό μας στις 29 Οκτωβρίου και εγκαταστάθηκαν εκεί ενώ προετοιμάζονταν να χτυπήσουν τα ελληνικά στρατεύματα, που ήταν στα όρια Επταχωρίου-Φούρκας-Σαμάρινας. Εκεί ήταν η πρώτη γραμμή του Ελληνικού Στρατού, όπου και τελικά έγινε η “σύγκρουση” με τη μεγάλη μάχη του Προφήτη Ηλία και τον τραυματισμό του Δαβάκη στην καντσιώτικη πλευρά του υψώματος.

Δυστυχώς, για τους γράφοντες την ιστορία του Ελληνοϊταλικού πολέμου υπάρχει μονόπλευρη πληροφόρηση, με αποτέλεσμα να προβάλουν τη Φούρκα και να αγνοούν το Κάντσικο που στο δικό του μέρος έγιναν οι μάχες και άλλα σημαντικά γεγονότα. Κάποτε θα πρέπει να φανεί η αλήθεια.

Το Κάντσικο στα ανατολικά του σύνορα σταματούσε την ιταλική κυριαρχία και η σύγκρουση έγινε αμέσως. Στις πλαγιές του Προφήτη Ηλία άναψε το τουφεκίδι και φούντωσε στο “Μοναχό το Στάλο”. Εμείς απ’το μπαλκόνι του σπιτιού μας παρακολουθήσαμε όλες τις φάσεις της μάχης του Προφήτη Ηλία. Ήταν μία εμπειρία φοβερή. Όταν τελικά οι Ιταλοί οπισθοχώρησαν άτακτα, άφησαν πίσω τους τα πάντα. Τότε οι χωριανοί μας πήγαν στο πεδίο της μάχης. Το θέαμα που αντίκρισαν ήταν φοβερό. Ο τόπος γεμάτος από κουφάρια. Κάθε οξιά και νεκρός. Κάθε “νεροφάϊ” και παλληκάρι. Τα μεγαλύτερα παιδιά από μένα ήταν και κείνα κοντά. Τους άρεσαν τ’αστέρια των νεκρών Ιταλών αξιωματικών και άρχισαν να τα μαζεύουν και να κάνουν συλλογές. Ο αδελφός μου μάζεψε αμπουλες με ιώδιο που είχαν οι Ιταλοί στρατιώτες και γέμισε ένα μπουκάλι. Οπλα και πολεμικό υλικό βρέθηκαν άφθονα. Εκεί στο πεδίο της μάχης βρήκαν οι χωριανοί μας και τα περισσότερα από τα πράγματα που τους είχαν αρπάξει οι Ιταλοί, όταν πρωτοπήκαν στο χωριό.

Μέσα στο νου μου σώζεται και μία άλλη ζωηρή εικόνα. Οι Ιταλοί έρχονταν απ’τον Αη-Λια νικημένοι και ντροπιασμένοι, τλαιπωρημένοι, ξυπόλητοι και ρακένδυτοι. Ήταν να τους λυπάται η ψυχή σου. Και τότε ξεπετάγεται η ελεύθερη καντσιώτικη ψυχή με καλοσύνη και σπεύδει να τους βοηθήσει. Ο θεός μου Δημήτριος Γ. Μουκούλης παίρνει όσο ψωμί υπήρχε στο σπίτι, κατεβαίνει στο δρόμο και αρχίζει να το μοιράζει στους Ιταλούς αιχμαλώτους. Αυτό έκανε όλο το χωριό. Οι γυναίκες ζύμωναν και οι άντρες μοίραζαν το ζεστό ψωμί στα εξασθλωμένα μπουλούκια των εχθρών.”

Το 1941 είναι για τους κατοίκους του χωριού εφιαλτικό, αφού η πείνα και η δυστυχία έκαναν τη ζωή τους κόλαση.

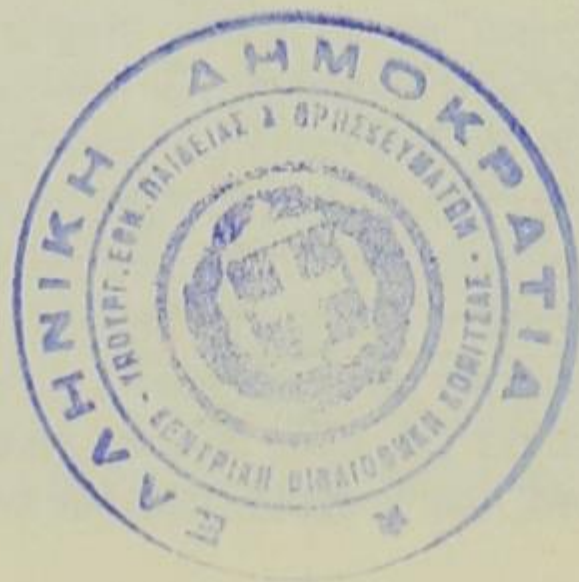
ΧΤΥΠΑ Η ΚΑΜΠΑΝΑ...

Κάντσικο 1941

Χτυπά η καμπάνα οργισμένη,
στη μνήμη μου αδιάκοπα βοεί
βραχνιάρα, μισοτσακισμένη,
κλαίει, πονάει και θρηνεί...

Οι πεινασμένοι κι οι νεκροί μας,
πάψαν τον ήχο της ν’ακούν!
Πεθαίνουν φίλοι, κοντινοί μας,
κι άλλοι το χάρο καρτερούν.

Η μάνα μας χτυπά τα στήθια,

σα λαβωμένη περπατεί...
ρημάξαν του χωριού τα σπίτια,
μήτε μπουκιά ξερό ψωμί...

Χτυπά η καμπάνα λυπημένα
και η καρδιά μου αδημονεί,
αναπολώ τα περασμένα,
η μνήμη μου δεν λησμονεί!...

Γ. Βελλάς

Για να επιβιώσουν οι κάτοικοι του Καντσίκου βγήκαν στη ζητιανιά στα τότε παραγωγικά μέρη της Αλβανίας, Θεσπρωτίας, Καστοριάς κλπ. Μέρες και νύχτες ποδαρόδρομο, φορτωμένοι 30 οκάδες βάρος πηγαινοέρχονταν στο χωριό αφήνοντας τα απαραίτητα τρόφιμα: λάδι, φασόλια, αλεύρι, που αγόραζαν ή αντάλλαζαν στο Τσιάμικο της Θεσπρωτίας και στα χωριά της Καστοριάς και της Φλώρινας. Πίσω στην περιοχή της Κορυτσάς ήταν ένα καθημερινό δράμα που έζησαν μεγάλοι και μικροί σ' όλη την περιοχή του Σαρανταπόρου εξαιτίας του πολέμου, που ήρθε σε μια εποχή που δεν πρόλαβαν ούτε να σπείρουν ούτε να θερίσουν τα χωράφια τους, που έστω και φτωχά σε παραγωγή τους έδιναν το λίγο ψωμί για να βγάλουν πέρα τη χρονιά τους.

Οι αποστάσεις του ποδαρόδρομου ήταν προς Θεσπρωτία 150 χιλιόμετρα, προς Καστοριά, Φλώρινα 120 χιλιόμετρα, προς Κορυτσά 136 χιλιόμετρα.

Αυτή την εποχή την θυμούνται με τρόμο ακόμα και σήμερα στο χωριό και ο καθένας έχει μια ξεχωριστή Οδύσσεια.

Γερμανική Κατοχή

Ο Θωμάς Μουκούλης συνεχίζει.

“Μετά την ήττα των Ιταλών έρχονται οι Γερμανοί. Το Κάντσικο πάλι στη “μπούκα του κανονιού”. Οι Καντσιώτες κρυβουν μέσα στις μόνιμες κρυψώνες ή θάβουν μέσα στο χώμα τα πράγματά τους και με βαριά-μαύρη καρδιά εγκαταλείπουν το χωριό, γιατί φοβούνται τη μανία των Γερμανών τώρα, και πηγαίνουν (μαζί κι εμείς) σε μια πολύ δασωμένη περιοχή αρκετά μακριά από το χωριό αλλά και το ποτάμι, στο “Καντσκοούλ” και στα “Λευκάδια”. Κρυβόμαστε και δεν πρέπει να βγάζουμε τσιμουδιά. Μάλιστα κάποιοι έφτασαν στο σημείο να προσπαθούν να σταματήσουν “το λάλημα του πετεινού”, το κλάμα των μωρών και κλείνοντας με τα χέρια τους το στόμα των γαιδάρων, για να μην γκαρίζουν. Αστεία πράγματα. Ευτυχώς οι Γερμανοί πέρασαν χωρίς να καταστρέψουν το χωριό. Μόνο εμείς πάθαμε ζημιά. Είχαμε θάψει μέσα στο καλύβι το βαρέλι με το κρασί. Ομως δεν ήταν σφιγμένος καλά ο “πεύρος” και το κρασί λίγο-λίγο χύθηκε.

Ενα μεγάλο μέρος από τα πράγματα του χωριού είχαν μεταφερθεί στη θέση “Ρούπα” σε μια μεγάλη σπηλιά που υπάρχει εκεί και χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές σαν ομαδικός κρυψώνας των πραγμάτων του χωριού. Εκεί μέσα λοιπόν χάθηκε ένα πολύτιμο βιβλίο. Το είχε κρυμμένο μέσα σε μια “τρούμπα” (τόπι) σιγκούνι η θεία μου η Αγόρω, η γυναίκα του Νίκου του Κουτρομπίνα. Το βιβλίο αυτό ήταν πολύτιμο, γιατί περιείχε καταγραμμένα όλα τα κτήματα του χωριού. Ήταν δηλαδή το κτηματολόγιο, που το κρατούσε ο πάππος ο Καρδάρας. Στο χωριό υπήρχαν αρκετά κειμήλια. Τα περισσότερα από αυτά χάθηκαν και μαζί τους και ένα μεγάλο μέρος της ένδοξης ιστορίας του χωριού μας. Σήμερα, από ό,τι μου λένε, σώζεται μόνο ένα ιερό ευαγγέλιο με δερμάτινα εξώφυλλα. Δεν ξέρω αν αυτοί που το έχουν παίρνουν όλα τα μέτρα για το διατηρήσουν σε καλή κατάσταση και να

το γλιτώσουν από την καταστροφή ή τον αφανισμό του.

Οι Γερμανοί τελικά πέρασαν από το ποτάμι κατευθυνόμενοι προς το Επταχώρι. Δεν ανέβηκαν στο χωριό κι έτσι δεν είχαμε παραπάνω περιπέτειες. Οι Καντσιώτες ξαναγύρισαν στο χωριό και άρχισαν "να ξαναστήνουν το σπιτικό τους".

Μια ομάδα Γερμανών πέρασε από το χωριό, ανεβήκανε στη Λιάσκα κι από κει στο Μοναστήρι της Φούρκας και πέρασαν για τον Πεντάλοφο."

Όταν η Ελλάδα κατακτήθηκε από τους Γερμανούς, η περιοχή της Κόνιτσας υπαγόταν στην κατοχή των Ιταλών. Η Διοίκηση βρισκόταν στην Κόνιτσα και Γενικός Διοικητής της περιοχής ήταν ο μπριγαδιέρης Τζούλιο.

Στις 25 Μαΐου ο Τζούλιο επισκέπτεται το Κάντσικο όπου την εποχή αυτή επικεφαλής του Αστυνομικού Τμήματος του χωριού ήταν ο αστυνόμος Σπύρος Χρονόπουλος, δεξί χέρι των Ιταλογερμανών και φόβητρο για τους κατοίκους του χωριού μας. Αποστολή του Τζούλιο είναι να πληροφορηθεί για τις αντιστασιακές διαθέσεις και κινήσεις του πληθυσμού κατά των δυνάμεων κατοχής.

Οι γέροντες θυμούνται και περιγράφουν:

"Από πληροφορίες του Χρονόπουλου, ο Τζούλιο πιστεύει ότι οι Καντσιώτες κατέχουν όπλα και είναι έτοιμοι για εξέγερση, γι' αυτό και αμέσως διατάζει να συγκεντρωθεί όλο το χωριό στο Δημοτικό Σχολείο. Εκεί τους ζητά να του παραδώσουν 16 όπλα που δήθεν τα έχουν κρυμμένα ορισμένοι χωριανοί, τους οποίους είχε γραμμένους σε μία κατάσταση. Την άνοιξε και πριν διαβάσει τα ονόματα είπε: "Κάθε ένας που θα ακούει το όνομά του έχει όπλο και να το παραδώσει αμέσως" και διαβάζει:

- Χρήστος Μουκούλης.
- Παρών.
- Εχεις όπλο;
- Οχι καπετάνιε.

Με ορμή ο Τζούλιο χαστουκίζει το Χρήστο Μουκούλη, γέροντα 76 χρονών."

Ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος) θυμάται:

"Όπως είπαμε παραπάνω ο παππούς μου (Χρήστος Μουκούλης) ήταν ο προμηθευτής των όπλων και διοργανωτής της αντίστασης των Καντσιωτών κατά των Τούρκων. Το γεγονός αυτό, όπως ήταν φυσικό το πληροφορήθηκαν οι Ιταλοί και ήταν επόμενο να φοβούνται πως ο ίδιος είχε την ικανότητα να κάνει το ίδιο και κατά των Ιταλών. Γι' αυτό και αργότερα ήρθαν και τον συνέλαβαν μαζί με το θείο μου τον Κύρκα και τους πήγαν στο σχολείο, όπου είχαν στημένη την κρεμάλα στην πόρτα του διδακτηρίου.

Εκεί πρώτα τους ανέκριναν και ζητούσαν να τους παραδώσουν τα όπλα που κατά τους Ιταλούς είχαν κρυμμένα και μετά έπαιρναν έναν, τον έδεσαν με τριχιά από τις μασχάλες και τον κρεμούσαν από την πόρτα του σχολείου. Ένας Ιταλός με κρανίσια βέργα άρχιζε τον ξυλοδαρμό. Αρχιζε να χτυπά τον κρεμασμένο πρώτα στις γάμπες και ρυθμικά, συστηματικά προχωρούσε μέχρι το σβέρκο. Και ξανά το ίδιο προς την αντίθετη κατεύθυνση, μη τύχει, Θεέ μου, και μείνει αχτύπητο κανένα εκατοστό του κορμιού!!!

Και οι κρεμασμένοι από το ανώφλιο της εισόδου του σχολείου να αιωρούνται δεξιά-αριστερά ή να περιστρέφονται στον αέρα ουρλιάζοντας από τους πόνους καθώς τα απανωτά χτυπήματα έπεφταν ασταμάτητα με μανία και πλήγιαζαν και μάτωναν το κορμί τους. Εμείς παρακολουθούσαμε από μακριά. Ήταν ένα φοβερό θέαμα που άφησε στην ψυχή μας τραυματικά αποτυπώματα. Όταν τέλειωναν με τον ένα, τον ξεκρέμαγαν και τον πέταγαν αιμόφυρτο σε μια άκρη σα σφαγμένο ζώο, για να τον ξανακρεμάσουν αργότερα και το ξύλο να επαναληφθεί και στη συνέχεια ανέβαζαν άλλον στην κρεμάλα. Η διαδικασία αυτή κράτησε πολλές ώρες μέχρι που βασίλεψε ο ήλιος. Και τότε επέτρεψαν στους συγγενείς να

τους πάρουν στο σπίτι.

Θυμάμαι πως, μετά το φοβερό ξύλο ήταν αδύνατο να τους ακουμπήσουν στο σώμα, γιατί σφάδαζαν από τους πόνους. Για να τους μεταφέρουν, τους έβαλαν μέσα σε μια κουβέρτα και κρατώντας ένας από κάθε άκρη της κουβέρτας τους κουβάλησαν σηκωτούς στο σπίτι. Εδώ τώρα άρχισε η περιποίηση. Να τι θυμάμαι: Για να φύγει το πρήξιμο και το μαύρο και χτυπημένο αίμα, πρώτα έβρασαν κρεμμύδια και τα έβαλαν ζεστά επάνω στο "σκοτωμένο" (μολωπισμένο) κορμί τους. Μετά έσφαξαν ένα αρνί ή κατσίκι, δε θυμάμαι, πήραν το δέρμα του και αφού έβγαλαν τα βρασμένα κρεμμύδια από τις πληγές και τους μώλωπες, έβαλαν επάνω το δέρμα αυτό του φρεσκοσφαγμένου ζώου. Το πόσος χρόνος πέρασε μέχρι να περπατήσουν, δε θυμάμαι".

Μαζί με τον γέρο Χρήστο Μουκούλη κρέμασαν και τους Κύρκα Μουκούλη, Μαρία Σπέλλα (Τζιάλινα), Γιώργο Θεοδοσίου Ζιώγα, Βασίλη Θ. Ζιώγα, καμία όμως ομολογία δεν μπόρεσαν να αποσπάσουν.

Στη συνέχεια ο Κώστας Κοτσίνας (ράφτης) γράφει:

"Και όπως συμβαίνει σε τέτοιους καιρούς, οι καταπιεσμένοι όπου γης να ξεγείρονται, έτσι και οι κάτοικοι του χωριού μας άρχιζαν να οργανώνουν την Αντίσταση και να βγαίνουν στα γύρω βουνά και στα παλιά λημέρια των παλληκαριών που πολεμήσαν προηγούμενους κατακτητές Ρωμαίους, Σλάβους, Τούρκους και τώρα Ιταλούς και Γερμανούς."

Το 1943 την πρώτη Μαρτίου, Καθαρή Δευτέρα έρχονται στο Καντσικό τα πρώτα τμήματα του τότε απελευθερωτικού στρατού ΕΛΑΣ. Ήταν καμία δεκαριά με αρχηγό τον Γιώργο Γιαννούλη από το Επταχώρι της Καστοριάς. Οι Καντσιώτες μαθαίνουν την ύπαρξη του αντάρτικου και όπως κάθε σκλαβωμένος λαός τους δέχονται με χαρά.

Στις 30 Μαρτίου 1943 ένας Πυρσολιανός, Σωκράτης Πύρσος, φτάνει στο χωριό μας και μαζί με τους Δημήτριο Μουκούλη, Αθανάσιο Κοτσίνα, Ηλία Κανναβό, δημιουργούν την πρώτη οργάνωση του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου, του γνωστού ΕΑΜ.

Στο ΕΑΜ οργανώνονται όλοι οι Καντσιώτες γέροι και νέοι, αφού είχε σκοπό την απελευθέρωση από τους κατακτητές.

Κοντά στην ημερομηνία αυτή θα καταταγούν εθελοντικά στον ΕΛΑΣ να πολεμήσουν τους Γερμανούς 31 νέοι Καντσιώτες. Τα ονόματά τους είναι: Στέργιος Ι. Λέκκας, Κώστας Θεοδ. Ζιώγας, Τάκης Γ. Μακρής, Βαγγέλης Νακούλης, Μιχάλης Κουτρομπίνας, Γιάννης Τσιολιάννης, Βασίλης Ζήκος, Γεώργιος Θ. Ζιώγας, Γρηγόρης Σίμος, Νίκος Κ. Μακρής, Γιώργος Β. Ζώτος, Γιάννης Χ. Λύτρας, Γεώργιος Β. Σπέλλας, Παύλος Β. Κουτουλούλης, Γεώργιος Β. Κουτουλούλης, Βασίλης Θωμ. Σούφλας, Βαγγέλης Δ. Κουτουλούλης, Κώστας Ν. Μακρής, Μιχάλης Ν. Ζώτος, Κώστας Β. Σπέλλας, Κώστας Ι. Σιούτης, Βασίλης Καπλάνης, Γρηγόρης Χ. Καθάριος, Τάκης Ιω. Σπέλλας, Τάκης Μουκούλης, Γρηγόρης Βελλάς, Πέτρος Γ. Σπέλλας, Μιχάλης Γ. Καπλάνης, Τάκης Τζοφολούλης (Γαλάρας).

Λίγο καιρό αργότερα δημιουργείται η Ελληνική Πατριωτική Οργάνωση Νέων, η ΕΠΟΝ. Είναι η οργάνωση που συγκεντρώνει το 80% των νέων του χωριού, που με απίστευτο ενθουσιασμό βοηθούν το έργο της Εθνικής Αντίστασης. Τα μέλη της ΕΠΟΝ αριθμούν περίπου 170 νέους και νέες του χωριού μας.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου σκοτώθηκαν οι Καντσιώτες του ΕΛΑΣ Κώστας Μακρής (17-10-44) και Γρηγόρης Βελλάς στα Δεκεμβριανά της Αθήνας.

(1) Περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ, τεύχος 42/1992, άρθρο "Από την Εθνική Αντίσταση"

ΠΕΣ ΜΟΥ ΘΥΜΑΣΑΙ;...

Αφιέρωμα στον Κ. Μακρή

Καλή μου νύχτα, έλα δωνά
στο φτωχικό κατώφλι,
να σε ρωτήσω για πουλί
που διάβηκε και χάθη
και μάφηκ' έρημο δεντρί
να κλαίω και να μαράζω.

Πες μου, θυμάσαι τον Κωστή
το γιόκα μου κυρά μου,
οπούχε μάτια λαμπερά,
αυγερινούς και πούλια
κι όπου πετούσε σαν αητός
και χάνονταν σα λάφι,
και σούραγε λεβέντικα
στ'αντάρτικα λημέρια;

Ο χάρος μου τον άρπαξε
με το σπαθί στο χέρι,
σα μάχονταν στο Ξέχναντο
τη λευτεριά να φέρει...

Μπαμπέσικα τον βάρεσε
στη λιόφωτη καρδιά του
και γκρέμισε τον πλάτανο,
μ'απόμειν' η λαλιά του,
απόμειν' η παλληκαριά
και η λεβεντοσύνη
κληρονομιά και φυλαχτό
να τάχει η Ρωμιοσύνη.

Για τούτο κι όπου διάβηκε
φυτρώσανε λουλούδια
μοσχοβολιές απλώνονται
και ψέθονται τραγούδια.

Γ. Βελλάς

Στα Δεκεμβριανά επίσης τραυματίστηκε ο Γεώργιος Β. Κουτουλούλης (Κασαμπέρης). Βαριά τραυματισμένος ήταν και ο Στέργιος Ιωαν. Λέκκας, ελασίτης στην Ηπειρο.

Τον Αύγουστο του 1943 δημιουργείται στο χωριό μία δεύτερη αντιστασιακή οργάνωση, ο ΕΔΕΣ. Ιδρυτές οι Χ. Πατσιωτός, Ιωαν. Πατσιωτός (Ντάφης), Αθανάσιος Βασιλούλης.

Στη διάρκεια του πολέμου το χωριό ζει μ'έναν ξεχωριστό επαναστατικό ενθουσιασμό και μια πρωτοφανή κοινωνική δραστηριότητα. Γίνονται συνελεύσεις των οργανώσεων, συμμετέχουν στις κοινές ανάγκες του χωριού, βοηθούν τον ΕΛΑΣ και τον ΕΔΕΣ, έχουν το δικό τους Λαϊκό Δικαστήριο με πρώτους δικαστές τους Σπύρο Ζώτο, Ηλία Κανναβό, Γεώργιο Γρ. Ζιώγα (Γεωργαλά), Ιω. Τζίμο που αναλαμβάνουν τη δικαιοσύνη στα μικροαδικήματα των κατοίκων. Δημιουργείται τμήμα επιμελητίας, που σαν αποστολή έχει την τροφοδοσία του χωριού, των ανταρτών κλπ.

Για πρώτη φορά στη συνέλευση συμμετέχουν και οι γυναίκες Μαρία Μουκούλη, Θεοδώρα Ζιώγα και άλλες είναι πρωταγωνίστριες.

Όταν ο πόλεμος τελειώνει το 1944 και όλοι ονειρεύονται την ειρήνη, ένας άλλος πόλεμος ξεσπάει. Αυτή τη φορά όχι με ξένους εισβολείς αλλά ανάμεσα στους Έλληνες. Είναι ο εμφύλιος πόλεμος 1946-1949. Ένας πόλεμος αδελφοκτόνος, που μάτωσε το Κάντσικο όσο κανένας άλλος, που έφερε το μίσος και το διχασμό που ποτέ μέχρι τότε δεν είχε γνωρίσει το φιλήσυχο και δημιουργικό χωριό μας. Πολλοί είναι οι νεκροί, πολλοί οι διωγμένοι και συκοφαντημένοι, πολλά σπίτια ορφάνεψαν και αρκετά γκρεμίστηκαν από τα φονικά όπλα. Τα ιδεολογικά δόγματα στο αποκορύφωμα της βαρβαρότητας. Να τι λέει χαρακτηριστικά για την εποχή αυτή ο κόσμος του χωριού: "Ποτέ να μην ξανάρθουν τέτοιες μέρες, που γέμισαν τα βουνά σκοτωμένους, κόκκαλα και κουφάρια..."

Ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος), παιδί μικρό τότε, θυμάται:

"Η γερμανική λαίλαπα κάποτε πέρασε. Όμως οι περιπέτειές μας δεν τέλειωσαν. Ο "εμφύλιος" άρχισε. Το Κάντσικο πάλι στη μέση της φωτιάς. Το βράδυ οι αντάρτες καταλύουν στο χωριό, το πρωί ο στρατός καταφθάνει. Μάχες επί μαχών. Φόβος και τρόμος των παιδιών.

Είναι φοβερό να είσαι μέσα στην αίθουσα, να κάνεις μάθημα με το δασκαλό σου το απόγευμα και ξαφνικά να ακούς τα "μυδράλια" και τα "οπλοπολυβόλα" να κροταλίζουν. Είναι αδύνατο να περιγράψει κανείς, ακόμα και σήμερα ύστερα από 45 περίπου χρόνια την αγωνιώδη φωνή του δασκάλου του, όταν του κόβουν τη διήγηση για τον Παρθενώνα και το μεγαλείο του "χρυσού αιώνα" του Περικλή οι όλμοι και τα πολυβόλα και να ακούει τη λαχανιασμένη του φωνή να προτρέπει: "Φύγετε παιδιά μου..! Γρήγορα στα σπίτια σας. Σκυφτά να περπατάτε δίπλα στα πεζούλια... Φύγετε... Φύγετε και με τη βοήθεια του Θεού να φθάσετε στο σπίτι σας..."

Είναι ακόμα φοβερότερο να βλέπεις το δασκαλό σου να πέφτει αιμόφυρτος μέσα στην τάξη, μπροστά στα μάτια σου μαχαιρωμένος από αδελφικό χέρι.

Και μετά η κατάσταση να παγιώνεται. Να δημιουργείται μέτωπο. Το χωριό μας να μετατρέπεται σε νοσοκομείο των ανταρτών. Να βομβαρδίζεται από την αεροπορία του στρατού. Το χωριό να γίνεται και αρχηγείο για λίγο, όταν ο "Μάρκος" διανυκτερεύει στο Κάντσικο. Οι μάχες στις γύρω ράχες συνεχίζονται με αμείωτη ένταση. Τα ηρωικά μας βουνά της Πίνδου γεμίζουν τώρα από τα κορμιά των παλληκαριών μας. Εδώ ένας λεβέντης, άταφος, εκεί ένας πρόχειρος ξύλινος σταυρός. Αραγε ποιας μάνας τα μάτια στέγνωσαν από το κλάμα και η ψυχή της άδειασε από την προσμονή αυτού του παλληκαριού που δε θα γυρίσει..!

Πάλι το χωριό έφυγε να κρυφτεί. Στη Ντριγκοτίνη αυτή τη φορά. Ξεσπιτωμός και συμφορά.

Όμως τα βιώματα αυτής της περιόδου είναι τόσα πολλά και τόσο έντονα που σε τούτο το πόνημα δεν είναι δυνατόν να χωρέσουν. Δε μπορώ όμως να παραλείψω τη "μοναξιά" που ένιωσα όταν τα 182 παιδιά από ηλικίας τριών (3) μέχρι δώδεκα χρονών, "μετανάστευσαν" στην Αλβανία και τις άλλες Ανατολικές χώρες. Βλέπω ακόμα ζωντανή την εικόνα όταν στεκόμουν σαν άγαλμα στην Παναγιά και τους αποχαιρετούσα. Εμείνα μαρμαρωμένος εκεί, "στον όχτο" ώσπου χάθηκαν από τα μάτια μου. Όταν γύρισα στο σπίτι ένοιωσα μια απέραντη μοναξιά. Το χωριό ξαφνικά είχε βουβαθεί. Οι χαρούμενες φωνές και τα τιτιβίσματα των παιδιών είχαν σβήσει. Το χωριό ολόκληρο είχε βυθιστεί στη σιωπή, ένα απέραντο νεκροταφείο.

Αργότερα, όταν ο εμφύλιος έληξε, όπως έληξε, το Κάντσικο, όπως κι όλη η Ελλάδα, σιγά-σιγά ξαναβρήκε το ρυθμό της ζωής του και τη γαλήνη του. Μετονομάστηκε σε

"Δροσοπηγή" και σήμερα είναι ένα χωριό με τα χαρακτηριστικά όλων των χωριών της Ελλάδας. Δηλαδή ένα χωριό που μόνιμα κατοικούν λίγοι γέροντες, ενώ οι νέοι ξαναγυρίζουν και ξαναφτιάχνουν τα πατρικά τους σπίτια, έστω και για "εξοχικά". Πάντως το παρήγορο είναι ότι ξαναγυρίζουν.

Πάντως εκείνο που πρέπει να πούμε είναι ότι τα γεγονότα του εμφυλίου πρέπει να πλησιάζονται με μεγάλη προσοχή, γιατί οι τραυματικές του εμπειρίες είναι "νωπές" και παρούσες και τα πρόσωπα που βίωσαν τα γεγονότα είναι ανάμεσά μας και ξέρουν. Όταν τα χρόνια περάσουν τότε θα κριθούν τα πάντα από τη χρονική απόσταση και θα είναι οπωσδήποτε πιο αντικειμενικά."

Τον Ιούνιο του 1946, πέρασε και διανυκτέρευσε στο χωριό μας ο Αρης Βελουχιώτης. Είχε μαζί του κάπου 30 πολεμιστές και γύριζε από την Αλβανία, όπου είχε πάει να συναντήσει την τότε ηγεσία του ΚΚΕ (Ζαχαριάδη, Μάρκο Βαφειάδη). Στο καφενείο του Α. Βασιλούλη, ο Αρης μίλησε στους συγκεντρωμένους Καντσιώτες για τον αγώνα που προδόθηκε και χάθηκε. Το βράδυ κοιμήθηκε στο σπίτι του Νικολάου Κουτρομπίνα (Σπανού). "Αυτό το περιστατικό, λέει ο Γιώργος Βελλάς, το θυμάμαι κι εγώ. Μου έκαναν εντύπωση τα ρούχα του κι ο οπλισμός. Κι όταν ο κόσμος έμαθε για το θάνατό του μετά λίγο καιρό, πολλοί από τους κατοίκους λυπήθηκαν για το θρυλικό αγωνιστή..."

Κατάλογος νεκρών Δροσοπηγιωτών στον Εμφύλιο Πόλεμο 1947-1949

Η δεκαετία του 1950 ανατέλει με συγκρατημένη αισιοδοξία για την ειρήνη στον τόπο και μοιάζει να χαρακτηρίζει όλη την προηγούμενη δεκαετία σαν τοπίο μετά τη μάχη.

Δημήτριος Καθάριος, Ιερέας
Αλεξάνδρα Χαραλ. Πατσιωτού
Δημήτριος Παπαδημητρίου
Ευάγγελος Παπαδημητρίου
Δέσπω Γαζώνα
Κώστας Χαραλ. Πατσιωτός
Ανδρέας Χ. Σίμος
Θωμάς Ιω. Σίμος
Ηλίας Δ. Σίμος
Αθανάσιος Κ. Κοτσίνας
Βασίλης Ζήκος
Πολυξένη Γαλανού
Γιώργος Ιω. Πατσιωτός
Νικόλαος Β. Ζώτος
Γιώργος Ζ. Βραζιώτης
Κώστας Γ. Γεράκος
Θωμάς Ν. Γεράκος

Γρηγόριος Χ. Καθάριος
Δημήτριος (Τάκης) Κουτρομπίνας
Γιάννης Δ. Κουτουλούλης
Αντώνης Γ. Κουτουλούλης
Ηλίας Ν. Μακρής
Πέτρος Ι. Σιωμάδης
Αποστόλης Ιω. Κοτσίνας
Πέτρος Τ. Βελλάς
Χρήστος Γ. Σπέλλας
Τάκης Ξ. Καπλάνης
Νίκος Κυρ. Μουκούλης
Βασίλειος Η. Σπέλλας
Γιώργος Δ. Γαζώνας
Ηλίας Γ. Τζίμας
Γαρουφαλιά Ν. Γιαννάκη
Μόρφω Γ. Τσιλιμίγκα

Παρόλη την αλλαγή σκηνικών η ατμόσφαιρα ζει με τις παρενέργειες του πολέμου. Είναι κυρίαρχη η παρουσία του πνεύματος της στρατοκρατίας. Αστυνόμευση και παρακολούθηση των πάντων από τους οπλίτες του Αστυνομικού Τμήματος και των ταγμάτων Εθνικής Αμύνης (Τ.Ε.Α.), που δημιουργήθηκαν για τη διατήρηση της ασφάλειας και του ελέγχου εχθρικών κινήσεων ξένων πρακτόρων κλπ. σε ολόκληρη τη συνοριακή βόρεια Ελλάδα, μια ζώνη πλάτους 30 χιλιομέτρων από τα σύνορα, την ονομαστή σαν επιτηρούμενη ζώνη...

Οι κάτοικοι της επιτηρούμενης ζώνης έχουν ένα ειδικό καθεστώς διαβίωσης, με ελάχιστες ελευθερίες, που κάνει πολύ δύσκολη την καθημερινή τους ζωή.

Οι μετακινήσεις των χωριανών προς τα αστικά κέντρα Γιάννινα, Κόνιτσα κλπ., γίνονται με ειδική άδεια των Αστυνομικών Αρχών. Ένα βυσσινί χαρτί που καταγράφονται όλα τα στοιχεία του ταξιδιώτη, ο τόπος και ο σκοπός της επίσκεψής του σε λεπτομερή περιγραφή.

Επίσης για τους κατοίκους της επιτηρούμενης ζώνης επιβάλλεται να έχουν ειδική ταυτότητα, ένα λευκό δελτίο κυκλοφορίας πέραν της κανονικής ατομικής ταυτότητας.

Το καθεστώς αυτό καταργείται για μια μικρή χρονική περίοδο επί κυβερνήσεως Ένωσης Κέντρου το 1964 μέχρι το 1967, οπότε επεβλήθη η Δικτατορία και ίσχυε η παλιά ατμόσφαιρα της επιτηρούμενης ζώνης.

Από το δικτατορικό καθεστώς συλλαμβάνονται 5 Καντσιώτες με το χαρακτηριστικό του επικίνδυνου κομμουνιστή. Είναι οι: Γεώργιος Α. Τζιμούλης, τότε πρόεδρος της κοινότητας, Κώστας Γ. Κοτσίνας (Ράφτης), Γιάννης Κανναβός, Χρήστος Τσιγκούλης και Χρήστος Κοτσίνας. Και οι 5 εκτοπίζονται σε διάφορα νησιά ή βασανίζονται. Αρκετοί άλλοι καλούνται στα Αστυνομικά Τμήματα για ανάκριση σαν ύποπτοι και επικίνδυνοι για το καθεστώς.

Εδώ τελειώνει η ιστορία των αγώνων που μάτωσαν το Καντσιό κατά τη διάρκεια 2000 χρόνων.

Τιμή και δόξα στους νεκρούς μας.

Τιμή και δόξα στους πληγωμένους και βασανισμένους.

Από καρδιάς συλλυπητήρια στα ορφανωμένα σπίτια.

Ποτέ πια πόλεμος στα όμορφα και περηφανά βουνά μας.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Σημασία της θέσης του χωριού

Πριν από οποιαδήποτε ιστορική έρευνα, είναι καλό να γίνει μια θεώρηση της γεωγραφικής θέσης στην οποία είναι κτισμένο το χωριό και μια κριτική εκτίμηση της σπουδαιότητας που είχε αυτή στην εξέλιξή του.

Παρατηρώντας κανείς το ανάγλυφο της περιοχής διακρίνει ότι υπάρχουν δύο πολύ μεγάλοι και αδιάβατοι ορεινοί όγκοι, που οριοθετούν και συνάμα χωρίζουν την Ηπειρο από τη Μακεδονία. Είναι η οροσειρά του Γράμμου στο βορρά, και η οροσειρά του Σμόλικα στο νότο. Ανάμεσα στις δύο αυτές δύσβατες οροσειρές παρεμβάλλεται το μικρό σχετικά βουνό ΟΧΥΡΟ, περισσότερο γνωστό ως ΤΑΜΠΟΥΡΙ. Αυτό χωρίζεται από το Γράμμο με το "πέρασμα" που υλοποιεί η κοιλάδα του Σαρανταπόρου, και από το Σμόλικα, του οποίου αποτελεί παραφυάδα, με τον "αιχένα" πάνω από το χωριό Φούρκα. Μορφολογικά είναι η μόνη εύκολη δίοδος από την Ηπειρο στη Μακεδονία και τανάπαλιν.

Το "πέρασμα" του Σαρανταπόρου, μάλιστα, λόγω της ευρείας και ομαλής κλίσης του, είναι ιδανικότερο για πολυάνθρωπες μετακινήσεις, οι οποίες, ακολουθώντας τη λεκάνη του ποταμού, μπορούν να φθάσουν απρόσκοπτα μέχρι τον κάμπο της Κόνιτσας και εκείθεν νοτιώτερα προς τα Γιάννινα. Αλλά και η αντίστροφη πορεία είναι δυνατή.

Ο "αιχένος" της Φούρκας προς το χωριό Κεράσοβο, αν και είναι πιο δύσβατος, έχει και αυτός σπουδαία σημασία σαν πέρασμα, ιδίως το θερινό, γιατί μετά το Κεράσοβο [Αγία Παρασκευή] ακολουθώντας κανείς τον ρουν του Βοίου του ποταμού, παραποτάμου του Σαρανταπόρου, γνωστού και ως Κερασσοβήτικου, καταλήγει πάλι στο ίδιο σημείο.

Όποιος ελέγχει αυτό το "πέρασμα" έχει μεγάλη ευκολία να εισβάλει από την Ηπειρο στη Μακεδονία και αντίστροφα. Αρα η στρατιωτική φύλαξη του χώρου προκύπτει σαν μία αδήριτη ανάγκη. Το σημαντικό αυτό πεδίο έπαιξε καίριο ρόλο στην ιστορία του τόπου μας.

Ο στρατιωτικός έλεγχος του "πέρασματος" επιτυγχάνεται με το να εγκαταστήσει κάποιος φρουρές στο βουνό "Ταμπούρι", οπότε ανακόπτει κάθε κίνηση από τη Μακεδονία προς Ηπειρο. Όποιος, όμως, κατέχει την Ηπειρο και το "Ταμπούρι" και θέλει να κινηθεί προς τη Μακεδονία, έχει το φυσικό εμπόδιο, πριν να κατηφορίσει προς τα οροπέδια του Βοίου, έχει το έναντι βουνό "Ρουσιοτάρι", ανάμεσα στα χωριά Έπταχώρι και Πεντάλοφο.

Επιβεβαιώνει την άποψη πως όσα κράτη και βασιλεια μνημονεύει η ιστορία ότι ιδρύθηκαν στα όρια της γραμμής Γράμμου-Σμόλικα, αναγκαστικά, εδώ είχαν τα σύνορά τους, λόγω της φυσικής μορφολογίας του εδάφους. Ενδεικτικά, αναφέρουμε τους Μολοσσούς και λοιπούς Ηπειρώτες από τη μια μεριά και τους Ορέστες Μακεδόνες από την άλλη, το Ηπειρωτικό κράτος του Πύρρου και το Μακεδονικό κράτος του Φιλίππου κλπ, την υπό Ρωμαϊκή κατοχή Ηπειρο και το κράτος της Μακεδονίας μέχρι την οριστική κατάληψή του από τους Ρωμαίους, το Βυζαντινό Ιλλυρικό θέμα εδώ θα χωριζόνταν με το αντίστοιχο Μακεδονικό θέμα, τα διάφορα κράτη και Δεσποτάτα της Ηπείρου εδώ θα είχαν επαφή με τα αντίστοιχα κράτη της Μακεδονίας κατά τους υστεροβυζαντινούς χρόνους.

Πρέπει να δεχθούμε ότι σε καιρό ειρήνης και αγαθών σχέσεων τα έναντι κράτη επόπτευαν το "πέρασμα" με οροφύλακες, για προληπτικούς λόγους, ενώ σε καιρούς πολεμικούς φρόντιζαν, για λόγους στρατιωτικής τακτικής, να το ελέγχουν καλά, τοποθετώντας φρουρές και πιθανώς στήνοντας πρόχειρα ξύλινα σχυρά (παρεμβολές, κατούνες), για μείζονα ασφάλεια, αλλά και για την εξυπηρέτηση και τον στρατωνισμό των ανδρών

της φρουράς. Λαοί με ιδιαίτερες αρετές στην τέχνη του πολέμου, όπως οι Ρωμαίοι, στην κρατική έννομη τάξη, όπως οι Βυζαντινοί, οι οποίοι συχνά χρησιμοποιούσαν ως "οροφύλακες" Βλάχους και Αρβανίτες, καθώς και οι πολεμοχαρείς αλλόθρησκοι Τούρκοι, σίγουρα δεν θα απέφευγαν τη φρούρηση και οχύρωση του "περάσματος" και οπωσδήποτε θα άφηναν σχετικά τοπωνύμια. Ίσως εδώ να έχει την εξήγηση το γεγονός, ότι η "Φούρκα" είναι το μοναδικό βλαχόφωνο, μη νομαδικό, χωριό της επαρχίας Κονίτσης, έξω από την κοιλάδα του ΑΩΟΥ.

Τη σπουδαιότητα του "περάσματος" ακόμη και η Εκκλησία εξετίμησε. Γι'αυτό, ακριβώς εδώ στις δύο όχθες του ποταμού, ανεγέρθηκαν η Μονή της Κοίμησης της Θεοτοκου [σημερινό Μοναστήρι Ζέρμας] και η Μονή της Παναγίας Κλαδόρας [σημερινό Μοναστήρι Φούρκας], τα οποία λειτουργούσαν και σαν επισταθμίες (καταλύματα) για τους περαστικούς.

Αναφέρουμε, από τη νεώτερη ιστορία, την κατάληψη και τον έλεγχο του "περάσματος", που έγινε από Γαλλικό στρατό με έδρα το Κάντσικο και τη Φούρκα, στα χρόνια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, για να αποτραπεί κίνηση των αντιπάλων δυνάμεων από το μέτωπο της Μακεδονίας προς την Ηπειρο.

Επίσης και στον πόλεμο του 1940 οι Ιταλοί αυτό το "πέραςμα" θέλησαν να χρησιμοποιήσουν, προκειμένου να υπερκεράσουν τις Ελληνικές δυνάμεις. Ακόμη δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι και η νέα Εθνική οδός Ιωαννίνων - Κοζάνης περνάει από το "πέραςμα" αυτό.

Γράφουμε όλα αυτά, για να δείξουμε ότι, ακόμη και στους τωρινούς καιρούς, η σπουδαιότητα του "περάσματος" είναι πολύ μεγάλη, οπότε στα παλιότερα χρόνια με τα πρωτόγονα μέσα μετακίνησης, ήταν ιδιαίτερα σημαντική, και οπωσδήποτε προέκυπτε επιτακτική ανάγκη για τον έλεγχο του.

Πάρα πολλά τοπωνύμια πάνω στις πλαγιές του βουνού ΟΧΥΡΟ υποδηλώνουν τον προαναφερθέντα στρατιωτικό έλεγχο, πχ Ρωμιός, Καίσαρη, Μικρό Ταμπούρι, Κάστρο, Φούρκα, Καστρί, Βέργο, Ταμπούρι, Ντουραλή, Καστριμπούκα, Ταντραφλιά, Κάντσικο, Κουντροβίλλη, Καραούλι, Γενίτσαρη, Φλιάμα, Καντσικούλι.

Αλλά και στο εναντι βουνό "Μπουχέτσι", όπου είναι το χωριό "Ζέρμα" έχουμε σχετικές τοπωνυμίες πχ Σκοπιές, Καραούλια, Κάστρο, κ.α.

Αγναντεύοντας απ' τη Δροσοπηγή

Αν σταθεί κανείς στην κορυφή του χωριού [θέση "Τ'Βάκχ τ'αλώνι"] και κοιτάξει ανατολικά, έχει μια καταπληκτική θέαση της κοίτης του Σαρανταπόρου ποταμού. Βλέπει την κορυφογραμμή Μπουχέτσι - Κούτσουρο, και στο βάθος του ορίζοντα, πάνω απ'αυτή, προς το Μακεδονικό Βόιο, ξεχωρίζει την κορυφή Ρουσιοτάρι. Η θέα είναι απέραντη και εξαίσια, χάρμα οφθαλμών. Φαίνονται αρκετά χιλιόμετρα του ποταμού, αρχίζοντας από τη θέση Στόμιο, όπου το ποτάμι, περνώντας από το στενό Μπουγάζι, μπαίνει από τη Μακεδονία στην Ηπειρο.

Αριστερά, υψώνεται το βουνό "Μπουχέτσι" (υψόμετρο 1700μ.) γυμνό, στρογγυλό, φουσκωτό, τέλειος γεωμετρικός τρούλλος και μαυριδερό στην όψη του, λόγω του σκούρου χρώματος πετρώματος απ'το οποίο καλύπτεται. Μόνο τα χαμηλώματα κοντά στο ποτάμι έχουν κάποια βλάστηση, γιατί από τη διάβρωση του βασικού μαύρου πετρώματος δημιουργήθηκε και συσσωρεύτηκε εκεί χώμα που ευνοεί την ανάπτυξη χλωρίδας.

Το βουνό αυτό είναι η νότια απόληξη της οροσειράς του Γράμμου, ακριβώς πάνω στο "πέραςμα" του Σαρανταπόρου. Η σημερινή εθνική οδός Κόνιτσα-Νεάπολη

ακολουθεί σε μεγάλο μήκος το περίγραμμά του. Ένα τμήμα αυτού του οδικού άξονα είναι πλήρως ορατό από τη Δροσοπηγή, σε σημείο μάλιστα που φαίνονται και τα κινούμενα οχήματα.

Όλοι όσοι κατά καιρούς περνούν απ'εκεί απορούν και εντυπωσιάζονται από το μαύρο σαν λιθάνθρακα πέτρωμα, το οποίο υπάρχει σ'όλη την περιφέρεια του βουνού. Αυτό το μελανό μετάλλευμα δίνει στο άμεσο περιβάλλον την εικόνα καμένου ή καρβουνιασμένου τόπου, αφού μάλιστα δεν ευνοεί και τη βλάστηση. Συχνά, και σήμερα ακόμη, ακούει κανείς να λένε ότι πρόκειται για κάποιο παλιό σβησμένο ηφαιστειο, ίσως παρακινούμενοι από το γεωμετρικό θολωτό σχήμα και τη μελαμψή χροιά του πετρώματός του, τα οποία θυμίζουν έντονα ηφαιστειακό τοπίο.

Δεξιά, εκτείνεται το χαμηλό και επίμηκες βουνό "Κούτσουρο" (υψόμετρο 1294 μ.), το οποίο επίσης καλύπτεται απ'το ίδιο μαύρο πέτρωμα σε μεγάλη έκταση, τουλάχιστον στο βόρειο τμήμα του, που λέγεται "Κακότοπος" ή "Καμότοπος" και βρίσκεται σε επαφή με το "Μπουγάζι". Εδώ έχουμε όμως περισσότερη βλάστηση.

Φαίνεται πως αυτό το ειδικό μαύρο σαν πετροκάρβουνο πέτρωμα και η εντύπωση του καμένου τοπίου την οποία προσδίδει στο γύρω χώρο, είναι το καθοριστικό χαρακτηριστικό που μονοσήμαντα σημάδεψε αυτό το βουνό. Όπως τώρα, έτσι και στα παλιότερα χρόνια, τούτη η καρβουνιασμένη εικόνα ήταν το ιδιαίτερο στοιχείο, που ξεχώριζε αυτό το βουνό απ'τα άλλα.

Μ'αυτό το φυσικό δεδομένο ξεκινώντας, θα πρέπει να σκεφτούμε ότι τουλάχιστον το όνομα "Μπουχέτσι" και τα κύρια τοπωνύμιά του, θα έχουν λογικά περιεχόμενο και έννοια που σχετίζεται με "καμένο". Αυτά είναι:

A. η Ζιάμπιανη

Δ. η Ζιέρμα

B. ο Πριάσωπος

N. το Μπουγάζι και το έναντι Κούτσουρο.

Αιώνες οι Δροσοπηγιώτες θωρούν και κουβεντιάζουν καθημερινώς αυτά τα τοπωνύμια, καθώς και το πιο απόμακρο "Ρουσιοτάρι", χωρίς να γνωρίζουν τι ακριβώς σημαίνουν. Γι'αυτό θα προσπαθήσουμε εδώ, με βάση τα παραπάνω, να δώσουμε κάποια εννοιολογική εξήγηση στο καθένα.

Ο Πριάσωπος: Σημαίνει "τόπο που έχει καμένη όψη". Το πρώτο μέρος της λέξης ετυμολογείται από το αρχαίο Ελλ. "πίμπραμαι" (= καίγομαι), "πίμπρημι" (= καίω). Το θέμα είναι "πρη-" και "πρα-", απ'όπου "πρήσις" (= πυρπόληση), "εμπρηστής" κλπ. Το σωστό είναι Πρήσωπος ή Πράσωπος, απ'τα οποία κατά συγχώνευση και χάριν ευφωνίας, έγινε "Πρηάσωπος" > "Πριάσωπος". Το δεύτερο τμήμα της λέξης προέρχεται από το αρχ. Ελλ. "ορώ" (= βλέπω) > όψομαι > όψη > πρόσωπο κλπ. Η αρχαιοελληνική αυτή λέξη "Πριάσωπος" πρέπει να προβληματίσει όσους ασχολούνται με την ιστορική έρευνα του τόπου μας.

Η Ζιέρμα: Έτσι λεγόταν αρχικά το τοπωνύμιο, απ'το οποίο πήρε το όνομά του και το σημερινό χωριό "Ζιέρμα", όταν χτίστηκε στην ομώνυμη θέση. Η λέξη είναι Σλαβικής προέλευσης και σημαίνει "καρβουνιασμένη", δηλαδή ό,τι περίπου και η λέξη "Πριάσωπος". Στα Σλάβικα τα θέματα "ZJER-" και "ZJAR-" είναι ισοδύναμα και δηλώνουν κάτι που έχει σχέση με "άνθρακες" και "φωτιά". Στη σελίδα 195 του [14] της βιβλιογραφίας διαβάζουμε: ZJERAVI = ZJERAVIJE (= άνθρακες, πυρώδεις άνθρακες, διάπυρος άνθραξ), ZJERATIKI (= ανθρακιά, σώρευμα πυρός), ZJERAVINI = ZJERATICINI (= διάπυρος), ZJERIM [= ό,τι έχει σχέση με καμένο (γεύση, όψη, κλπ.)]. Στο [12] της βιβλιογραφίας αναφέρονται: ZJERAVICA (= ανθρακιά, χόβολη). Από το ίδιο θέμα "ZJER-" προέκυ-

ψαν και τα Αρβαν. ZJER (= βρασμένος), ZJERE (= βραστός), όπως στο [9] της βιβλιογραφίας καταγράφονται.

Η Ζιά(ρ)μπιανη: Σήμερα επικράτησε και λέγεται "Ζιάμπιανη", με απώλεια του γράμματος (P) χάριν ευφωνίας, γιατί ασφαλώς δεν θα περίμενε κανείς να εύρει σ'ένα καμένο τόπο "ζιάμπες" ή "ζιάμπνακες", που στην τοπική διάλεκτο σημαίνουν "βάτραχοι" (Σλάβικα ZJABA και ZJABNIK= βάτραχος), οι οποίοι ζουν πάντα σε μέρη όπου υπάρχει νερό. Το τοπωνύμιο σημαίνει "καρβουνιασμένη", δηλαδή ό,τι και η λέξη "Ζιέρμα". Τα Σλ. θέματα "ZJAR" και "ZJER" είναι ομοιότυπα και έχουν να κάνουν με το "πυρ" και την "ανθρακιά". Στη σελ. 191 του [14] της βιβλιογραφίας διαβάζουμε: ZJAR (= ανθρακιά, καρβουνιά), ZJARAVI= ZJAROVI= ZJARIAVI (= διάπυρος άνθραξ), ZJARITI (= ψήνειν). Στο [12] βιβλιογραφίας βρίσκουμε: ZJAR (= πυρακτωμένος άνθραξ, φωτιά), ZJARIM= ZJARITI (= πυρούμαι, καίω, ψήνω, θέτω στην πυρά), ZJARAC (= πυροσκάλευθρον, μασιά). Από το ίδιο θέμα "ZJAR-" προέκυψαν και τα Αρβαν. ZJARR-I (= φωτιά, πυρ), ZJARM-I-A (= πυρετός, θερμοκρασία), όπως στο [9] βιβλιογραφίας βρίσκουμε. Απ'εδώ προέκυψε και η λέξη της τοπικής διαλέκτου "ζιάρια" (= ανθρακιά, θράκα).

Το Μπουχέτσ(ι): Συνήθως οι πιο παλιοί το έλεγαν "Πουχέτς" ή "Πουσιέτς", αλλά συχνά και "Μπουχέτς". Όλες αυτές οι προφορές είναι εξίσου σωστές. Το τοπωνύμιο σημαίνει "καπνισμένο" ή "σταχτιασμένο", έχει δηλαδή σχέση με την εψη του καμένου τόπου που παρουσιάζει η όλη περιοχή και είναι Σλαβικής προέλευσης. Για την εξήγηση της λέξης στο [11] της βιβλιογραφίας διαβάζουμε: PUSHNEK (= καπνός, κονιορτός), PUSHA (= αναδίδω καπνό, καπνίζω), PUSHILKA (= καπνιά). Στο [12] της βιβλιογραφίας βρίσκουμε: PUSHENJE (= κάπνισμα), PUSHAC (= καπνιστής), PUSHIM (= καπνίζω), PUHOR (= σποδός, τέφρα, στάχτη, σκόνη). Απ'εδώ προέκυψε και η νέο Ελλ. λέξη "μπουχός" (= σκόνη αιωρούμενη στον αέρα). Επίσης Τουρκ. BUHAR (= ατμός, καπνός).

Το Κούτσουρο: Η λέξη είναι Ελλ. και σημαίνει "κούτσουρο" [= χονδρό κομμάτι κορμού δένδρου (συνήθως συνδουλισμένο)]. Η λέξη παράγεται από το "κόψουρον" (= κομμένο), εκ του ρήματος "κόπτω". Μάλλον, το σαν καμένο μαύρο χρώμα του πετρώματος του είναι εκείνο που όρισε και το όνομα "Κούτσουρο", γιατί στην τοπική διάλεκτο λένε "είναι μαύρο, κούτσουρο" ή "είναι μαύρο, δαυλί" και εννοούν με τη λέξη "κούτσουρο" το συνδαυλισμένο ή καπνισμένο ξύλο της φωτιάς του τζακιού. Αυτήν την έννοια, δηλαδή "καπνισμένο", θα πρέπει να αποδώσουμε στο τοπωνύμιο αυτό. Σ'αυτό συνηγορεί και το ότι η απότομη πλαγιά τούτου του βουνού προς το στενό "Μπουγάζι" επικαλύπτεται ομοίως από το ίδιο μελανό πέτρωμα και λέγεται "Κακότοπος" ή "Καμότοπος", λέξη Ελλ., που σημαίνει "καμένος τόπος" > καμενότοπος > καμότοπος. Στην ίδια πλαγιά βρίσκουμε και το τοπωνύμιο "Ρέπιτο" (= απότομη πλαγιά), [απ'το Ελλ. ρήμα "ρέπω" = κλίνω προς τα κάτω, γέρνω]. Όλα τους δείχνουν πόσο κακοτράχαλος είναι εκεί ο τόπος.

Το Μπουγάζ(ι): Είναι η "στενή χαράδρα" ανάμεσα από το "Μπουχέτσι" και το "Κούτσουρο", απ'όπου περνάει ο Σαραντάπορος ποταμός εισερχόμενος από τη Μακεδονία στην Ηπειρο, και αυτό ακριβώς σημαίνει η λέξη, που έχει Τουρκ. προέλευση. Στο [15] της βιβλιογραφίας διαβάζουμε BOGAZ (= στενό, πορθμός, δίαυλος, λαιμός).

Ασχετη με τα παραπάνω περί καμένου τοπίου είναι η εξήγηση του ονόματος "Ρουσιοτάρι", γιατί αυτό βρίσκεται σε άλλη θέση, σε μεγάλη απόσταση από το "Μπουχέτσι" και δεν έχει καμιά συνάφεια μαζί του.

Το Ρουσιοτάρ(ι): Αυτό το βουνό είναι η τελευταία κορυφή (υψόμετρο 1805 μ.) πριν κατηφορίσουμε προς το Μακεδονικό Βόιο, γι'αυτό πρέπει να έχει σχέση η λέξη με έννοια φύλαξης ή σκοπιάς, αν αυτό συνδυαστεί με τον στρατιωτικό έλεγχο του "περάσματος" του Σαρανταπόρου, όπως αλλού γράφεται. Ψάχνοντας στο [9] της βιβλιογρα-

φίας διαβάζουμε Αρβαν. ROJTAR-I (= φύλακας, σκοπός), οπότε το τοπωνύμιο σημαίνει “φυλάκιο”. Αναγράφει¹ ότι “Ροσιοτάρ” σημαίνει “κοκκινόχορτο” - από το Ιταλ. ROSSO και Σλ. RUSH (= κόκκινο) και το Σλ. TAR (= χόρτο) - διότι κάποιο χόρτο που εκεί φυτρώνει έχει ερυθρωπή χροιά, και έτσι όταν από μακριά βλέπουμε την κορυφή αυτή φαίνεται κοκκινωπή.

Οι παραπάνω ετυμολογήσεις θα πρέπει μάλλον να είναι σωστές, γιατί και τα ελληνικής προέλευσης “Πριάσωπος”, “Κούτσουρο”, “Καμότοπος” και τα Σλαβικής καταγωγής “Ζιέρμα”, “Μπουχέτσι”, “Ζιά(ρ)μπιανη”, σημαίνουν περίπου το ίδιο πράγμα, αφού έχουν σχέση με “καμένο” και τα συναφή του.

Φαίνεται επίσης ότι η μετονομασία του χωριού “Ζιέρμα” σε “Πλαγιά” ήταν παντελώς ατυχής. Πιο σωστό θα ήταν να ονομαζόταν “Πρασώπη” ή “Πρησώπη” ή “Πριασώπη”, όνομα ελληνικότατο, το οποίο αποδίδει πλήρως νοηματικά τη μεταγλώττιση της Σλαβικής καταγωγής λέξης “Ζιέρμα” και επί πλέον υπάρχει εκεί από αρχαιοτάτων χρόνων σαν τοπωνύμιο.

Λιάσκα - Ένας παλαιός Δροσοπηγιώτικος οικισμός

Δύο εξαιρετά από κάθε άποψη βιβλία, που διαπραγματεύονται την ιστορία του γειτονικού χωριού “Φούρκα”, έτυχε να μελετήσουμε τον τελευταίο καιρό.

Είναι τα παρακάτω:

1) ΦΟΥΡΚΑ, το μαγευτικό χωριό της Πίνδου, του δασκάλου Δημ. Γ. Μακρή, Θεσσαλονίκη 1977, έκδοση φιλεκπαιδευτικής αδελφότητας των εν ΗΠΑ Φουρκωτών.

2) Η ΦΟΥΡΚΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, του δασκάλου Χρ. Γ. Εξαρχου, Θεσσαλονίκη 1987.

Ομολογούμε ότι αμφότερα, αλλά κυρίως το δεύτερο με το χείμαρρο του λαογραφικού υλικού που παραθέτει, μας ενθουσίασαν τόσο πολύ, που δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι τόνωσαν και έθρεψαν το πατριωτικό μας φρόνημα και την αγάπη για τα πάτρια.

Αυτή όμως η αγάπη για τα πάτρια ενέχει πάντα μέσα της, για όλους μας, μια αυθύπαρκτη ροπή για την έρευνα, την αποκάλυψη και τη γνώση της αληθινής [κατά το δυνατόν] ιστορίας του τόπου μας. Είναι προφανές ότι οι δύο ως άνω Φουρκιώτες δάσκαλοι δούλεψαν την ιστορία του χωριού τους, διακατεχόμενοι από τα ίδια ακριβώς αισθήματα.

Είναι ανθρώπινη αδυναμία, και συμβαίνει στον καθένα μας όταν πρόκειται να γράψουμε κάτι για τον τόπο που μας γέννησε, να εξιδανικεύουμε, να εξωραϊζουμε και να μεγαλοποιούμε κάπως τα γεγονότα και στοιχεία, που από την προφορική παράδοση διασώθηκαν ή από ιστορικές πηγές μαρτυρούνται.

Είναι μια συναισθηματική εσωτερική παρόρμηση, από την οποία μόνο μία ψυχρή, αυστηρώς λογική θα λέγαμε, θεώρηση και κριτική των δεδομένων [αν μπορούσε να υπάρξει], που θα παραμέριζε κάθε “χωριανό πατριωτισμό”, θα μπορούσε να μας απαλλάξει.

Με τα παραπάνω δεν θέλουμε καθόλου να μειώσουμε τη φανερή αξία των δύο παραπάνω βιβλίων. Απλά και μόνο σημειώνουμε ότι σ'αυτά έχει εμφίλοχωρήσει η παραπάνω αδυναμία, κυρίως σε ό,τι έχει σχέση με την ιστορία του οικισμού Λιάσκα. Ιδίως το βιβλίο του κ. Δημ. Μακρή έχει πάρα πολλές “χονδρές” αναλήθειες πάνω σ'αυτό το θέμα, και απορούμε πώς δεν βρέθηκε κανένας Φουρκιώτης ή άλλος κοντοχωριανός να υποδείξει τα κραυγαλέα, πράγματι, σφάλματα, και να προστατεύσει έτσι τη σοβαρότητα και φερεγγυότητα του ζηλευτού κατά τα άλλα βιβλίου του. Ίσως, το σύνδρομο του “χωριανού

(1) Περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ, τεύχος 7/1986

πατριωτισμού” να έπαιξε και εδώ το ρόλο του.

Αντίθετα, το βιβλίο του κ. Χρ. Εξάρχου, που εκδόθηκε πρόσφατα, είναι πολύ πιο προσεκτικό και δεν βγάζει τουλάχιστον επισφαλή συμπεράσματα. Απλά παραθέτει, αναγκαστικά, όσα οι παλιότεροι απ’ αυτόν Φουρκιώτες έγραψαν [σαν προφορική παράδοση] για τη Λιάσκα, αφήνοντας, σε μας τουλάχιστον, την εντύπωση ότι και ο ίδιος δεν πείθεται. Τολμά όμως και εύγε του! να ομολογήσει ότι η Λιάσκα βρίσκεται σε Δροσοπηγιώτικο έδαφος σήμερα, κάτι που δεν αναφέρει, για ευνοήτους λόγους, ο κ. Μακρής σε ολόκληρο το βιβλίο του. Παρ’ όλα αυτά, και σ’ αυτό το βιβλίο αναπαράγονται και γνωστοποιούνται πληροφορίες, οι οποίες ελέγχονται παρακάτω λανθασμένες, και πρέπει να σχολιαστούν, γιατί διαφορετικά θα δυσκολέψουν την τωρινή, αλλά και τη μελλοντική έρευνα, συσκοτίζοντας την επιζητούμενη ιστορική αλήθεια.

Βέβαια, σκοπός αυτού εδώ του άρθρου δεν είναι η κριτική των δύο παραπάνω βιβλίων, αλλά η επισήμανση ότι ορισμένες θέσεις και συμπεράσματα, που υπάρχουν σ’ αυτά [κυρίως στο βιβλίο του κ. Μακρή], είναι εσφαλμένα, χρήζουν κριτικής, και πρέπει να ανασκευασθούν, αφού προκύψουν νέες απόψεις στοιχειοθετημένες, από μια καλοπιστη διαλεκτική αντιπαράθεση επιχειρημάτων. Σ’ αυτή την ερευνητική προσπάθεια, χωρίς να κατέχουμε μόνο εμείς το φως το αληθινόν, θα συμβάλουμε όσο μπορούμε παρακάτω, και έχουμε πάμπολλα στοιχεία και επιχειρήματα να παραθέσουμε.

Σημειώνουμε ότι ο οικισμός έχει το όνομα “Λιάσκα”, και προφέρεται έτσι ακριβώς [με δασύ “σ”] από όλους τους γείτονες. Στα παραπάνω βιβλία το όνομά του γίνεται “Λιάτσικα”, ενώ αλλού το διαβάσαμε “Λιάτσκα”. Πρόκειται όμως πάντα για τον ίδιο οικισμό, ανεξάρτητα από τον γραμματικό τύπο που έχει το όνομά του. Έχουμε τη γνώμη ότι “Λιάσκα” σημαίνει “μέρος λιαστό”, αν το εξηγήσουμε από το ρήμα “λιάζω” > Λιάσκα, αφού, και καθώς γνωρίζουμε εξ ίδιας αντιλήψεως, είναι όντως ιδιαίτερα προσήλιος τόπος. Προσωπικά, πάντα και τώρα, χρησιμοποιούμε τον τύπο “Λιάσκα”, που τον θεωρούμε περισσότερο δόκιμο, επειδή είναι σε ευρεία χρήση.

Οι σοφοί Κινέζοι λένε την παροιμία “μιά φωτογραφία αξίζει όσο χίλιες λέξεις”, και εμείς συμπληρώνουμε, αφού τεχνικό επάγγελμα ασκούμε, ότι “ένα σχέδιο αξίζει όσο άπειρες λέξεις”, αρκεί να είναι αληθινό και να αποδίδει την πραγματικότητα.

Σχεδιάσαμε λοιπόν, από τους επίσημους ελληνικούς χάρτες, με απόλυτη κλίμακα, την περιοχή στην οποία αναφερόμαστε εν προκειμένω [Δροσοπηγή - Φούρκα - ρέμα Μαρδίτσα - ρέμα Κουσαρτσιώτικο - ποτάμι Σαραντάπορος - Δροσοπηγή], όπου φαίνεται επακριβώς η θέση όλων των επίμαχων οικισμών και της Μονής της Παναγίας Κλαδόρας [το τωρινό μοναστήρι Φούρκας], και παρακαλούμε να δημοσιευθεί ολοσέλιδο, για να μη προκύψουν αλλοιώσεις από τυχόν σμικρύνσεις. Πάνω σ’ αυτό το σχέδιο, που είναι σαφώς προσανατολισμένο και αποδίδει με τις υψομετρικές καμπύλες το ανάγλυφο της περιοχής με τρόπο παραστατικό, θα ενσκήψουμε, θα μελετήσουμε, θα κρίνουμε, θα αξιολογήσουμε και τελικά θα συμπεράνουμε αν μπορεί ένας οικισμός να συγχωνεύτηκε με τη Φούρκα ή τη Δροσοπηγή, ελέγχοντας ταυτοχρόνως και την λεγόμενη “στοματική παράδοση” κάθε χωριού, η οποία πολλές φορές αποδεικνύεται φτιαχτή.

Επί πλέον, η δημοσίευση του σχεδίου θα βοηθήσει όλους μας να έχουμε σαφέστερη θεώρηση του χώρου, αλλά και τους συγγραφείς των βιβλίων να χωροθετήσουν ακριβέστερα τους οικισμούς, κυρίως τη Λιάσκα, και τούτο, γιατί όσα γράφει ο κ. Μακρής στη σελίδα 11, 12, και κυρίως στη 19, 20 [Βυζαντινή περίοδος] δείχνουν ότι αγνοεί παντελώς την θέση της και την τοποθετεί αυθαίρετα, όπου θέλει θα λέγαμε, αρκεί αυτό να εξυπηρετήσει το ποθητό συμπέρασμα, ότι αυτή συγχωνεύτηκε με τη Φούρκα. Ο κ. Εξάρχου πάλι, στον πρόχειρο χάρτη, που στην αρχή του βιβλίου του δημοσιεύει, λάθος τοποθετεί

τη Λιάσκα λίγο πιο πέρα από το Μοναστήρι, μέσα στο Δροσοπηγιώτικο έδαφος βέβαια, γιατί αυτή απέχει παρασάγγες πολλές.

Θα προσπαθήσουμε να συνθέσουμε την ιστορία της Λιάσκας, με βάση τον συνημμένο χάρτη και την σχετική στοματική παράδοση¹, σχολιάζοντας συγχρόνως τα διαλαμβανόμενα στα δύο παραπάνω βιβλία.

Υπολογίζουμε ότι, πριν από το μέσον του 18ου αιώνα [πρίν το 1750] και κάπου στο μέσον του τόξου Δροσοπηγή - Μοναστήρι Κλαδόρας - Φούρκα, υπήρχε η έκταση που διακατέχονταν από το χωριό Λιάσκα. Με βάση τα όσα λένε στη Δροσοπηγή, χαράξαμε πάνω στο χάρτη, με παχειά γραμμή, τα πιθανά και μάλλον ακριβή σύνορα αυτής της έκτασης. Ανατολικά ακολουθούν την κοίτη του Κουσαρτσιώτικου (Μαρδίτσα) ρέματος, βόρεια την κοίτη του Σαραντάπορου ποταμού, δυτικά το Λιασ(κ)ιώτικο ρέμα μέχρι τον προφήτη Ηλία, και νότια, κατηφορίζοντας απ'την κορυφή του προφήτη Ηλία, κατέληγαν στο σημείο όπου και τώρα σμίγουν τα όρια των κοινοτήτων Φούρκας, Ζέρμας και Επταχωρίου (τριεθνές), αφήνοντας τη Μονή Κλαδόρμης και κάποια γύρω απ'αυτήν έκταση μέσα στην ευρύτερη περιοχή της Λιάσκας.

Η παραπάνω οριοθέτηση δεν είναι αυθαίρετη, γιατί εκτός των άλλων που παρακάτω θα πούμε, αυτή σημαίνεται και καθορίζεται από φυσικά εδαφικά χαρακτηριστικά [ρέματα, κορυφογραμμές], με τα οποία υλοποιείται ο παλαιόθεν τηρούμενος συνοριακός κανόνας, που λέγει ότι "τα όρια ορίζονται όπως κυλούν τα νερά".

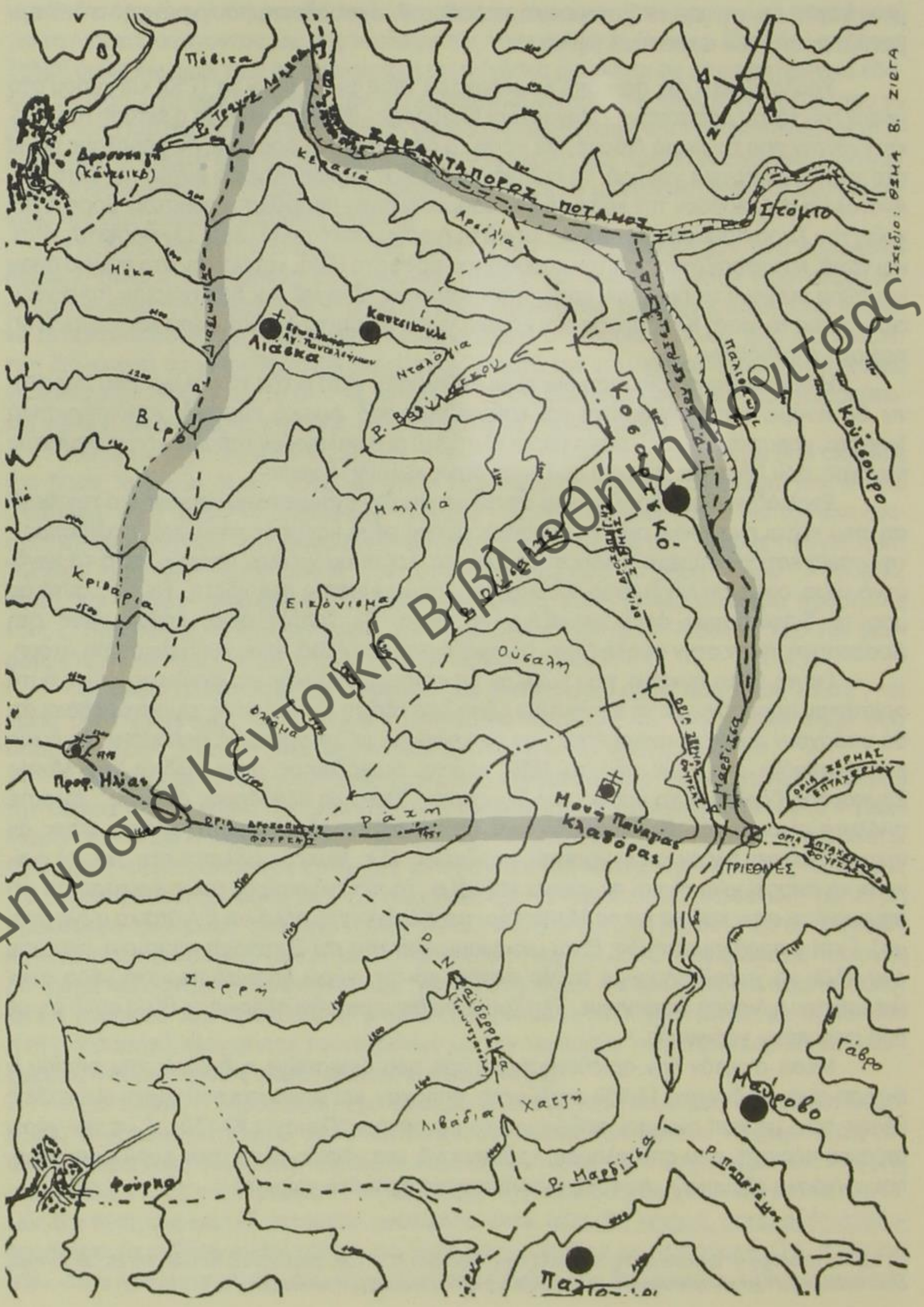
Σχολιάζοντας τα όρια, πρέπει να πούμε ότι δεν έχουμε πληροφορίες για την έκταση, που κείται ανατολικά από το Κουσαρτσιώτικο ρέμα και προς το βουνό "Κούτσουρο", την οποία κατέχει σήμερα η κοινότητα Ζέρμας, και όπου χαμηλά υπήρχε, κατά τα λεγόμενά τους, οικισμός λεγόμενος "Παλιοχώρι", σημειούμενος στο χάρτη. Το κενό αυτό μας το διαφωτίσουν όσοι γνωρίζουν το θέμα. Τα δυτικά όρια, καθώς λένε στη Δροσοπηγή, ήσαν στην υψηλή ζώνη, πλησιάζοντας τον Αϊλιά, ίσως και δυτικότερα ακόμη.

Για τα νότια σύνορα, που χώριζαν τις εκτάσεις Λιάσκας και Φούρκας, όπως αυτά ορίστηκαν παραπάνω με το Μοναστήρι μέσα στα εδάφη της Λιάσκας, είμαστε βέβαιοι ότι θά υπάρχουν εύλογες αντιρρήσεις, αν τα κρίνουμε με τα σημερινά δεδομένα. Αν όμως μεταφερθούμε στα πριν από το 1692 χρόνια, διαβάζοντας στον κώδικα της Μονής Ζάμπορδας Γρεβενών τη γραφή της δωρήτριας "Παναγία Κλαδόρμης Λιάσκας", είμαστε απόλυτα σίγουροι ότι θα συμπεράνουμε ότι σωστά οριοθετήσαμε τα εδάφη, εκτός αν αμφισβητούνται πλέον και οι γραπτές μαρτυρίες. Ο κ. Μακρής μάλιστα στη σελ. 14 φαίνεται να απορεί γι'αυτό και σημειώνει επί λέξει "το πιο ενδιαφέρον όμως έγκειται στο ότι σημειώνεται στον κώδικα και το Μοναστήρι της Κλαδόρμης, αλλά και η Λιάσκα μ'ένα όνομα". Γιατί ο προβληματισμός; Είναι μια αναμφισβήτητη και ξεκάθαρη μαρτυρία, που μας αναγκάζει να χωροθετήσουμε το Μοναστήρι και την γύρω απ'αυτό περιοχή μέσα στην έκταση που η Λιάσκα διαφέντευε. Ελπίζουμε να διευκρινισθεί πλήρως το θέμα αυτό και με όσα παρακάτω γράφουμε.

Μέσα σ'αυτόν τον οριοθετημένο χώρο που διακατείχε η Λιάσκα, του οποίου η έκταση είναι ως έγγιστα 12.000 στρέμματα, υπήρχαν, και φαίνονται στο χάρτη οι ακριβείς θέσεις των, μερικοί οικισμοί, καθώς και το μοναστήρι "Παναγία Κλαδόρα" με την γύρω απ'αυτό περιοχή, που αποτελούσε, τρόπον τινά, μια νησίδα μέσα στον ευρύτερο χώρο, που η Λιάσκα εξουσίαζε. Ας τους σχολιάσουμε παρακάτω χωριστά.

(1) Σχετικό το άρθρο «Η Δροσοπηγή και το γεφύρι της», περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ, τεύχη 21, 22, 23/1988, 24, 25, 28, 30/1989, όπου υπάρχει και σχετική αρθρογραφία με τους έχοντες αντίθετη γνώμη Ζερματινούς.

ΧΑΡΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΛΙΑΣΚΑΣ

Σχέδιο: ΘΣΜ Β. ΣΙΕΓΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοζάνης

1) Λιάσκα

Ήταν ο κύριος οικισμός του χώρου αυτού. Βρίσκεται ακριβώς απέναντι, και σε απόσταση βολής θα λέγαμε, από τη Δροσοπηγή. Οι Δροσοπηγιώτες τη βλέπουν στην απέναντη ράχη και την καλημερίζουν καθημερινώς, μόλις χαράξει η μέρα, γιατί από εκεί ανατέλει ο ήλιος και η απόσταση είναι μικρή, περίπου 1,50 χλμ σε οριζόντια απόσταση επί του χάρτη. Η απόστασή της από τη Φούρκα είναι 3,50 φορές μεγαλύτερη, δηλ. κάπου 5,50 χλμ. σε οριζόντια απόσταση. Κείται ακριβώς βόρεια απ' αυτή, και όχι ΒΑ όπως ο κ. Εξάρχου στην σελ. 35 γράφει, γιατί τότε θα χωροθετούνταν, εσφαλμένα, δίπλα στο Μοναστήρι. Αλλά δεν είναι μόνο τούτο το δυσμενές. Ανάμεσα στη Λιάσκα και τη Φούρκα υπάρχει ο ορεινός όγκος του Αϊλιά, που δυσχεραίνει κάθε επαφή μεταξύ τους, γεγονός που μας κάνει να πούμε ότι στη Φούρκα μόνον εξ ακοής τη γνώριζαν.

Το Μοναστήρι απέχει από τη Λιάσκα περίπου 3,40 χλμ σε οριζόντια απόσταση και ΝΑ κατεύθυνση, ενώ από τη Φούρκα κάπου 4,20 χλμ σε ΒΑ κατεύθυνση. Χρονικά όμως η απόσταση, παρά την χιλιομετρική διαφορά, είναι ίδια, γιατί το έδαφος της Φούρκας έχει καλύτερη βατότητα.

Ο τόπος, όπου είναι κτισμένη η Λιάσκα, πάνω ακριβώς στο σύρραχο, είναι αρκετά επίπεδος, με πολλά ισιώματα και γόνιμο έδαφος. Προ εικοσαετίας, όλη αυτή η ομαλή έκταση καλλιεργούνταν από τους Δροσοπηγιώτες, και όχι σπάνια όταν οργώνανε το ξυλάλετρο ξέθαβε, εκτός από τοίχους, και κόκκαλα ακόμη.

Αγέρωχες στέκουν εκεί ψηλά οι αιωνόβιες βελανιδιές, που απαρτίζουν την χαρακτηριστική τούφα, η οποία με στοργή καλύπτει και προστατεύει το εξωκλήσι του Αγίου Παντελεήμονα. Οχι μόνο εικόνισμα, όπως ο κ. Εξάρχου στη σελ. 36 γράφει, αλλά ο λάκερο εξωκλήσι, το οποίο υπήρχε, υπάρχει και μάλιστα μέχρι και τη δεκαετία του 1960 έκανε πανηγύρι την ημέρα του Αγίου.

Το 1916 ξαναχτίστηκε το εξωκλήσι, γιατί ο ναΐσκος είχε καταρρεύσει, αλλά δυστυχώς δεν ξαναεντοιχίστηκε στο νέο κτίσμα η παλιά επιγραφή, την οποία πάρα πολλοί θυμούνται ότι υπήρχε. Κανένας τώρα δεν δύναται να βεβαιώσει την χρονολογία που είχε χαραγμένη. Μερικοί λένε ότι έγραφε χρονολογία λίγο πριν το 1750, γιατί τότε, το 1916 που ξαναχτίζονταν και ήταν στην επικαιρότητα, σχολιάζονταν σαν σημαντικό το γεγονός ότι ήταν αρχαιότερο κτίσμα από την παλιά [1763] κεντρική εκκλησία Αγίας Παρασκευής Δροσοπηγής.

Ανατολικά από το εξωκλήσι, στα ισιώματα και τα χωράφια, ακόμη είναι εμφανή τα θεμέλια από αρκετά σπίτια και υπάρχουν μεγάλοι λιθοσωροί, κοινώς "γκρημάδες". Μια πηγή με γάρφαρο και άφθονο νερό που υπάρχει αναμεσά τους, απ' όπου ποτίζονταν ο οικισμός συμπληρώνει την αναγκαία υποδομή του. Όλα αυτά πιστοποιούν και βεβαιώνουν *μονοσήμαντα* την ύπαρξη του οικισμού της Λιάσκας ακριβώς σ' αυτή τη θέση, σε συνδυασμό και με το πάντα υπαρκτό ομοιόλεκτο τοπωνύμιο, έτσι ώστε να μη υπάρχει καμμία απολύτως αβεβαιότητα για τη θέση της.

Ο κ. Μακρής, στη σελ. 20, 21 [Βυζαντινή περίοδος], αναφέρεται σε μια τοποθεσία "Καστρί", κοντά στο Μοναστήρι [για την οποία δεν έχουμε γνώμη], και μετά από πολλά άλλα περί βυζαντινών φρουρίων, γράφει τούτα τα παράξενα:

"Γεγονός είναι πάντως, πως σ' εκείνη την τοποθεσία [το "Καστρί" κοντά στο Μοναστήρι] βρίσκουμε, από τον 16ον ως τον 17ον αιώνα, τον οικισμό της Λιάτσικας, και δεν αποκλείεται να σχετίζεται η ίδρυσή της με την ύπαρξη του φρουρίου", και παρακάτω σημειώνει:

"Παράλληλα, υπάρχει κι άλλο ένα σημείο, άξιο να τραβήξει την προσοχή μας, είναι

το Μοναστήρι της Κλαδόρμης που οπωσδήποτε, τουλάχιστο κατά τους τελευταίους βυζαντινούς αιώνες λειτουργούσε. Και το πρόβλημα είναι: πώς κτίστηκε Μοναστήρι τόσο κοντά σε κατοικούμενη περιοχή, αφού είναι δεδομένο πως υπήρχε εκεί η Λιάτσικα; Μήπως αρχικά, πριν οπωσδήποτε από τον 16ον αιώνα, υπήρχε μόνο εκκλησία, που εξυπηρετούσε τους κατοίκους της Λιάτσικας;”.

Στη σελ. 12 πάλι, γράφει ότι αρχικά ο οικισμός “Παλιοχώρι”, που βρίσκεται ακριβώς ανατολικά από τη Φούρκα και φαίνεται στο χάρτη, εγκαταλείφτηκε και “.....σκόρπισαν οι κάτοικοί του προς τρεις κατευθύνσεις, ιδρύοντας τα ισάριθμα χωριά: τη Λιάτσικα, το Μάβροβο και τη Φούρκα. Σύμφωνα με την παράδοση πάλι, οι οικιστές της Λιάτσικας και του Μαβρόβου διέλυσαν, άγνωστο πότε ακριβώς, τα χωριά τους και ενώθηκαν με τους κατοίκους της Φούρκας.”.

Δεν έχουμε γνώμη για το “Παλιοχώρι” και το “Μαύροβο”. Μέσα στο χώρο της Φούρκας βρίσκονται και ας τα χειριστούν ιστορικά όπως θέλουν οι γείτονες. Για τη Λιάσκα όμως υπάρχει αντίρρηση σοβαρή, που μας κάνει, άθελα μας, να αναρωτηθούμε: Είναι δυνατόν να γράφεται έτσι η ιστορία;

Η Λιάσκα υπάρχει και φωνάζει “έλεος”, μ’αυτά που γράφονται γι’αυτήν, και ίσως μας περιγελά. Απέχει από το Μοναστήρι όσο και η Φούρκα [περίπου 2 ώρες ποδαρόδρομο], και μας περιμένει προσκυνητές, να ανάψουμε κεράκι στο εξωκλήσι του Αγίου Παντελεήμονα.

Παραπάνω τη χωροθετήσαμε επακριβώς. Με μια μόνο φευγαλέα ματιά στο χάρτη, διακριβώνει κανείς πόσο εγγύς στη Δροσοπηγή βρίσκεται. Μόνο απ’αυτό, εκτός των άλλων που θα πούμε παρακάτω, προκύπτει ότι είναι ΜΕΓΑ ΛΑΘΟΣ όλα αυτά που γράφτηκαν για τη Λιάσκα. Γι’αυτό και σημειώσαμε παραπάνω ότι κάποιος έπρεπε να υποδείξει τα σφάλματα, και να προστατεύσει έτσι τη σοβαρότητα και φερεγγυότητα του ζηλευτού κατά τα άλλα βιβλίου του κ. Μακρή.

Ο κ. Εξάρχου, αποφεύγοντας όλες αυτές τις κακοτοπιές, φρονίμως ποιών, μεταφέρει ό,τι οι προλαλήσαντες Φουρκιώτες έγραψαν επί του θέματος και στη σελ. 36, γράφει ότι η Λιάσκα ενώθηκε με τη Φούρκα, και σαν λόγο αναφέρει: “... και για τη Λιάτσικα, ότι βρίσκονταν στην πιο μακρινή απόσταση απ’τη Φούρκα”.

Σχολιάζοντας αυτή τη θέση και των δύο, θα τη χαρακτηρίζαμε παντελώς ανεπαρκή, γιατί, ενώ η Λιάσκα βρίσκονταν [και όντως βρίσκεται] σε μεγάλη απόσταση από τη Φούρκα, απέχει ένα δρασκελισμό, που λέγει ο λόγος, από τη Δροσοπηγή, τόσο που ακούγονταν τα κοκόρια της, οπότε οι κάτοικοί της είχαν κάθε λόγο να ενωθούν με τους Δροσοπηγιώτες, προκειμένου να φυλαχτούν από ληστές [Κολωνιάτες, Τούρκους, κλπ], και όχι με τους Φουρκιώτες, που βρίσκονταν πέρα και πίσω από τον ορίζοντα. Μήπως κάνουμε λάθος;

Πρόσθετα, μήπως υπάρχει καμμία απάντηση στο ερώτημα: Γιατί τότε όλη η έκταση και περιουσία της Λιάσκας, κάπου 12.000 στέμματα, εκτός από το Μοναστήρι και μιάς μικρής περί αυτό περιοχής, την κατέχουν από αιώνες πλέον [από το 1750] οι Δροσοπηγιώτες; Γιατί όχι οι Φουρκιώτες; Τι συμβαίνει; Γιατί αυτή η προτίμηση προς τη Δροσοπηγή; Το αντίθετο λογικά έπρεπε να συμβεί, αν οι Λιασκιώτες είχαν μετοικήσει στη Φούρκα, όπου ακόμη τότε θα ήταν νωπή η θύμηση της πατρογονικής Λιασκιώτικης γης, και συνεπώς η πίεση και η μέριμνα να την επανακτήσουν θα ήταν περισσότερο έντονη. Δεν έγινε όμως έτσι. Γιατί;

Κατά τη γνώμη μας, και μόνο αυτό αποδεικνύει ότι είναι αναληθής η άποψη ότι οι Λιασκιώτες συμπύχθηκαν στη Φούρκα, και συνεπώς, η σχετική προφορική Φουρκιώτικη παράδοση ελέγχεται εσφαλμένη, αν όχι φτιαχτή. Συχνά επιβάλλεται να κρίνουμε την προ-

φορική παράδοση, και αν αυτή δεν είναι συμβιβαστή με υπάρχοντα αμάχητα πειστήρια [ευρήματα, γεωγραφικά δεδομένα, γεγονότα, κλπ], όπως εδώ, πρέπει να μη τη δεχόμαστε αβασάνιστα ή και να την απορρίπτουμε.

Για την ιστορία της Λιάσκας ξέρουμε πάρα πολύ λίγα πράγματα. Όσο υπήρχε, και αυτή είχε παραπλήσια ιστορική εξέλιξη με τα άλλα γειτονικά χωριά. Η σχετική γραφή στον κώδικα της Ζάμπορδας² νομίζουμε ότι είναι και η πιο παλαιά, μέχρι τώρα, αναφορά στο όνομά της. Εδώ επισημαίνουμε την σπουδαιότητα του βιβλίου του κ. Μακρή, ο οποίος μας τη μεταφέρει ξεκάθαρα.

Δυστυχώς, η επικαλούμενη βιβλιογραφία δεν είναι ευκολόβρετη, γι' αυτό σε τούτο το άρθρο θα αρκεστούμε σε όσα ο κ. Μακρής περιεκτικά γράφει στη σελ. 12, και τα οποία μεταφέρουμε εδώ, για να μπορέσουμε να κάνουμε διάλογο.

Γράφει: "... Ο κώδικας αυτός, που περιέχει ονόματα δωρητών κατά τόπο καταγωγής, άρχισε να τηρείται το 1534, με τη διαφορά πως τον αντέγραψε το 1692 ο Γιαννιώτης Ιωάννης Ζωγράφος. Η τήρησή του συνεχίστηκε και στα μεταγενέστερα χρόνια. Μεταξύ των άλλων ονομάτων, ο Ζωγράφος μεταφέρει από τον παλιό κώδικα τέσσερα ονόματα κατοίκων της Φούρκας, την οποία μνημονεύει χωριστά, εντάσσοντάς την στην "επαρχία του Βελάς" μαζί μ' άλλα 16 χωριά. Το πιο ενδιαφέρον όμως έγκειται στο ότι σημειώνονται στον κώδικα και το Μοναστήρι της Κλαδόρμης, αλλά και η Λιάσκα μ' ένα όνομα".

Ομολογουμένως, είναι ένα πολύ σπουδαίο γραπτό κείμενο, απ' το οποίο τεκμαίρεται βασίμως ότι υπήρχαν, τουλάχιστον πριν το 1692, η Φούρκα, η Λιάσκα και η Παναγία Κλαδόρμη Λιάσκας. Νομίζουμε ότι δεν λαθεύουμε και αποδίδουμε σωστά το συμπέρασμά της παραπάνω περικοπής. Για μετά το 1692 τί γίνεται;

Ο κ. Μακρής στη σελ. 14 μας πληροφορεί πάλι: "... πως μετά το έτος 1692, ενώ η Φούρκα αναφέρεται στον κώδικα με 8 ονόματα, για τη Λιάσκα δεν γίνεται καθόλου λόγος", και συμπεραίνει απ' αυτό, τελείως αυθαίρετα, ότι οι κάτοικοι της Λιάσκας είχαν ήδη εγκατασταθεί, το 17ο αιώνα, στη Φούρκα. Γι' αυτό το τελευταίο συμπέρασμα εκφράσαμε ήδη παραπάνω τη γνώμη μας, ότι δεν μπορεί να αληθεύει. Προσθέτουμε εδώ ότι η γενομένη πυρπόληση, μέχρι αφανισμού, της Φούρκας τον 17ο αιώνα, όπως δίδεται στη σελ. 28 απ' τον κ. Μακρή, μάλλον είναι αρνητική για το συμπέρασμά του, γιατί οι Λιασκιώτες, σίγουρα, δεν θα εγκαθίσταντο σε ένα καμένο και ερειπωμένο χωριό, όπως ήταν τότε η Φούρκα. Είναι λογικό και ανθρώπινο να αναζητούσαν κάτι καλύτερο, για τη μόνιμη εγκατάστασή των.

Ενώ είναι γεγονός, ότι μετά το 1692 δεν αναφέρεται η Λιάσκα, ούτε και η Παναγία Κλαδόρμης Λιάσκας, που σημαίνει απλά ότι για κάποιο σοβαρό λόγο, έπαψαν να είναι χωρητές.

(2) Είναι μία Μονή "... του Οσίου Νικάνορα (Ζάρδοβας), που είναι ανδρικό και αφιερωμένο στη Μεταμόρφωση του Σωτήρα. Χτίστηκε το 1534, κοντά στο παλιό χωριό Ζάρδοβα, πάνω στο βουνό Κονιβό (Καλλίστρατο), από τον Οσιο Νικάνορα. Στο μοναστήρι ισχύει το άβατο για τις γυναίκες. Έχει όμορφες τοιχογραφίες, θαυμάσιο ξυλόγλυπτο επιχρυσωμένο τέμπλο, με παραστάσεις από την Αγία Γραφή. Στο μοναστήρι, που παρουσιάζει εικόνα μικρού κάστρου, βρίσκεται ο τάφος του Αγίου Νικάνορα κι εκεί κοντά είναι η σκήπη του Αγίου. Στο σκευοφυλάκιο φυλάγονται φορητές παλιές εικόνες, ιερά άμφια από το 17ο αιώνα, ένας επιτάφιος του 1588, διάφορα εκκλησιαστικά σκεύη, λειψανοθήκες, ξυλόγλυπτα δεσποτικού κ.α, χειρόγραφα και κώδικες, στους οποίους περιλαμβάνεται και το περίφημο "λεξικό" του πατριάρχη Φωτίου." [Πηγή εγκυκλοπαιδεία ΥΔΡΙΑ].

Ο κ. Μιχ. Καλινδέρης, εμβριθής ερευνητής και συγγραφέας θεμάτων εθνικού και θρησκευτικού περιεχομένου, που άπτονται του χώρου της Δυτ. Μακεδονίας, στο βιβλίο του "Γραπτά μνημεία από τη Δυτ. Μακεδονία χρόνων τουρκοκρατίας, Πτολεμαίς 1940", δημοσίευσε κώδικες της Μονής Ζάμπορδας. Δυστυχώς, το βιβλίο του δεν είναι διαθέσιμο πλέον, και ούτε στην κεντρική εθνική βιβλιοθήκη Αθηνών, όπου το αναζητήσαμε, είναι καταχωρημένο, ενώ υπάρχουν εκεί πολλά άλλα βιβλία του.

Πολλοί μπορεί να είναι οι λόγοι αυτής της εξαφάνισης της Λιάσκας από το προσκήνιο. Κατά τη γνώμη μας, περισσότερο πιθανή φαίνεται η εκδοχή ότι, τόσο η Λιάσκα, όσο και το Μοναστήρι Παναγία Κλαδόρμη Λιάσκας, δηώθηκαν και πατήθηκαν από Τούρκους ή Κολωνιάτες ληστές, άποψη που και ο κ. Μακρής προτείνει στη σελ. 77, αλλά παραδόξως μόνο για το Μοναστήρι, και την χρονολογεί γύρω στο 1740. Ομως, η ταυτόχρονη απουσία Λιάσκας και Παναγίας Κλαδόρμης από το κατάστιχο του κώδικα μας υποχρεώνει να δεχθούμε ότι ήταν κοινή η μοίρα τους. Αντάμα αναφέρονται στον κώδικα και μαζί παύουν να μνημονεύονται σ' αυτόν. Προσέτι, νομίζουμε ότι η δήωση πρέπει να συνέβη πολύ πριν από το 1740, μάλλον στις τελευταίες δεκαετίες του 17ου αιώνα, όπως παρακάτω θα προκύψει.

Στηριζόμενοι στην περιγραφή του κ. Μακρή για την πυρπόληση της Φούρκας [σελ. 28, "Η Φούρκα κατά τον 17ον αιώνα"], κάνουμε τη σκέψη ότι, ίσως, Λιάσκα, Παναγία Κλαδόρμη και Φούρκα να καταστράφηκαν συγχρόνως το 17ο αιώνα, αφού εκείνοι οι αιμοβόροι Κολωνιάτες ληστές, κατευθυνόμενοι προς τη Φούρκα από την πλευρά του Επταχωρίου, έπρεπε να περάσουν αναγκαστικά από Λιασκιώτικο έδαφος και το Μοναστήρι, τα οποία και αφάνισαν. Δεν είναι εύκολο, αναίτια, να διαχωρίσουμε τις τύχες τους, αφού αναφερόμαστε σε όμοια γεγονότα, που συμβαίνουν στον ίδιο μικροχώρο και την ίδια εποχή. Τούτη η εκδοχή εξηγεί θαυμάσια και την αδυναμία της Φούρκας να αγοράσει, λίγο πιο ύστερα, το τσιφλίκι της Λιάσκας.

Στη Δροσοπηγή, όταν ρωτάς τους γέροντες, "γιατί χάθηκε η Λιάσκα;", παίρνεις την εξής απάντηση: "...λένε ότι στη Λιάσκα και στον τόπο της συχνά κατέβαιναν λύκοι, οι οποίοι κατέτρωγαν το βιο τους. Κάποτε όμως κατασπάραξαν και τα μικρά παιδιά τους. Τότε πήραν τα μάτια τους και σκόρπισαν". Οσο απλή και αν φαίνεται αυτή η στοματική παράδοση, εν τούτοις, με τον συμβολισμό που υποκρύπτει, [λύκοι= Τούρκοι, Κολωνιάτες, ληστές], μας ομολογεί ξεκάθαρα ότι ο χαλασμός της Λιάσκας οφείλεται σε επιδρομή ληστών.

Για την εποχή που μιλάμε, η μάστιγα της ληστείας³ βάραινε όλη την Ελλάδα. Τον τόπο μας ιδιαίτερα σκίαζαν οι Τουρκαλβανίτες ληστές, κυρίως οι Κολωνιάτες, γιατί ήσαν ιδιαίτερα βάρβαροι και άπληστοι, χωρίς κανένα ιερό και όσιο. Αφθονες οι γραφές γ' αυτούς και τα ανομα κάτορθμά τους. Αρκετά τοπικά συμβάντα περιέχουν τα δύο παραπάνω βιβλία, έτσι, που θα ήταν περιττό να ασχοληθούμε με το θέμα, αφού τίποτε δεν έχουμε να προσθέσουμε.

Φαίνεται ότι, αφού άλωσαν τη Λιάσκα και τον τόπο της οι όποιοι ληστές, αυτή και ο χώρος που κατείχε έγινε τσιφλίκι, το οποίο περιέκλειε και την περιουσία του ερειπωμένου ήδη Μοναστηριού. Κάποιος Τούρκος μπέης [άρχοντας μωαμεθανός πρέπει να αποδοθεί] την κατόχεψε, με την έγκριση της Οθωμανικής Αρχής. Δεν ήταν και δύσκολο, απ' ότι η ιστορία ομολογεί. Η δωροδοκία, το γνωστό "μπαξίσι", ήταν κανόνας ζωής για τους Οθωμανούς αξιωματούχους. Το 1747 ήταν σίγουρα ακόμη τσιφλίκι, γιατί η πλάκα⁴ στο παλιό τοξωτό γεφύρι της Δροσοπηγής γράφει την ίδια ακριβώς χρονολογία, και η παράδοση λέγει ότι το χρηματοδότησε η μπίσσα της Λιάσκας. Ομως τότε, το 1747, ξανα-

(3) Για να αισθανθούμε λίγο την ανασφάλεια που επικρατούσε τότε, θα παραθέσουμε τούτο το απόσπασμα: "...Από εκατόν ήδη ενιαυτών, καθώς διηγούνται οι πατέρες μας, πιθανώς δε και έτι πρότερον, στίφη κλεπτών αναφαινόμενα από καιρού εις καιρόν, ως επί το πλείστον το καλοκαίριον, κατηρήμαζαν τα χωρία. Οι κλέπται ούτοι ήσαν διττού γένους, Αλβανοί Μωαμεθανοί και Χριστιανοί, οίτινες ή εσμίγοντο μ' εκείνους, ή ελεηλάτουν χωριστά..." [Κ. Μ. Κούμας, Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων, Βιέννη 1832].

(4) Σχετικό το άρθρο "Η Δροσοπηγή και το γεφύρι της - Συμπλήρωμα" - περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ, τεύχος 30/1989.

χτίζεται και η Μονή Κλαδόρμης, αυτή που σήμερα υπάρχει, όπως οι δύο κτιτορικές επιγραφές μας πληροφορούν. Λέτε να είναι σύμπτωση;

Τι απέγιναν όμως οι παλιοί κάτοικοι της Λιάσκας, μετά την άλωσή της; Κανείς δεν έγραψε μέχρι τώρα τίποτε γι' αυτό ή εμείς τουλάχιστον δεν ξέρουμε τίποτε το σχετικό. Γι' αυτό μόνο λογικές υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε επ' αυτού. Δε νομίζουμε να στέκει η άποψη ότι όλοι, συλλήβδην, οι κάτοικοι εγκατέλειψαν ένα τόπο 12.000 στρεμμάτων, για να πορευτούν στο άγνωστο. Για την εποχή που μιλάμε, τα πράγματα ήσαν πολύ δύσκολα παντού. Εκτός και αν κινήθηκαν ενάντια στην Οθωμανική Αρχή, οπότε το ξεκλήρισμά τους ήταν καθολικό και πλήρες, κατά πάγια τουρκική πρακτική. Αλλά τέτοια ένδειξη δεν έχουμε. Σίγουρα, πολλοί απ' αυτούς έφυγαν, όπως η παράδοση το θέλει, και δεν γνωρίζουμε σε ποιον ξένο⁵ τόπο εγκαταστάθηκαν.

Αρκετοί όμως πρέπει να έμειναν. Είναι αυτοί, που εξανδραποδίστηκαν και έγιναν κολλήγοι, μπαίνοντας στη δούλεψη του νεόφερτου τούρκου τσιφλικά. Στους κόπους και τον μόχθο αυτών των ανθρώπων και των οικογενειών των, που σκορπισμένοι, σαν γεωργοί και βοσκοί που ήσαν, σε καλύβες στα επίκαιρα σημεία του τσιφλικιού [Καντσικούλι, Κοσαρτσκό, Αρσέλια, κ.α.], πρέπει να αποδόσουμε και την μετέπειτα σχετική ευμάρεια του τσιφλικιού, η οποία του έδωσε τη δυνατότητα να χρηματοδοτήσει την κατασκευή της τοξωτής παλιάς γέφυρας Δροσοπηγής. Εχοντας κατά νου το μοντέλο της οργάνωσης ενός τσιφλικιού, όπως από την ιστορία διδάσκεται, θα λέγαμε, βάσιμα, ότι στη Λιάσκα, που ήταν ο κύριος οικισμός, κατοικούσε ο μπέης τσιφλικάς, οι άνθρωποί του και οι περί αυτόν ευνοούμενοι χριστιανοί, με τις οικογενειές τους. Για τους κολληγάδες ήδη κάναμε λόγο.

Οι δεκαετίες 1740 και 1750 φαίνεται ότι είναι καταλυτικές για τη Λιάσκα και το τσιφλικί της. Θα μεταφέρουμε εδώ μια προφορική παράδοση, την οποία ονομάζουμε "μύθος"⁶, που σχετίζεται με τον ιδιοκτήτη μπέη τσιφλικά.

Λέγεται ότι ο [τελευταίος] μπέης τσιφλικάς πέθανε νέος, και άφησε πίσω του την τουρκάλα μπέισσα με ένα φιλάσθενο γιό, που ήταν και μοναδικός κληρονόμος. Όπως κάθε μητέρα, η μπέισσα έκανε το παν, για να γειάνει το μονάκριβο παιδί της, και στην απελπισία της, κατέφυγε ακόμη και στη συνδρομή των χριστιανών Αγίων. Έτσι, με τις συμβουλές των προυχόντων Καντσιωτών [και άλλων], ζήτησε αρωγή και θεραπευτική ευλογία από το έναντι μοναστήρι "Κοίμηση Θεοτόκου", το γνωστό σήμερα Μοναστήρι Ζέρμας, που τότε βρίσκονταν σε μεγάλη ακμή. Δεν πήγε στο κοντινό μοναστήρι "Παναγία Κλαδόρα", το γνωστό σήμερα Μοναστήρι Φούρκας [γιατί μάλλον ήταν κατεστραμμένο. Το 1747 ξαναστήθηκε, λένε οι εντοιχισμένες πλάκες του].

(5) Υποψιαζόμαστε το χωριό "Μπλάτσι" Κοζάνης, όπου πολλοί λένε ότι κατάγονται από τη Φούρκα ή από τα μέρη του σημερινού χωριού Ζέρμα [πχ. οικογένειες Τσιρούλη, Γιαννιώτη (πρώην Τσαγάκας)]. Θέλει ψάξιμο το θέμα.

Σώθηκε η μαρτυρία του πάππου Γιώργου Δημητρούλη, ο οποίος έλεγε ότι όταν μετανάστευε στην Αμερική, κατά τη δεκαετία 1900-10, συνάντησε Ρουμελιώτες μετανάστες με το επίθετο Λιάσκας, οι οποίοι έλεγαν ότι κατάγονται από κάποιο χωριό Λιάσκα της Ηπείρου. Έτσι τουλάχιστον, θυμούνταν να ομολογούν οι γεροντότεροι. Γι' αυτό, έλεγαν, είχαν και το επώνυμο Λιάσκας.

Από σχετική έρευνα που κάναμε βρήκαμε ότι στο χωριό Μακρακώμη Φθιώτιδος υπάρχει μεγάλη γενεά, όχι βλαχόφωνη, με το επώνυμο Λιάσκας. Γνωρίζουν ότι είναι Ηπειρώτες στην καταγωγή, αλλά δεν ξέρουν από πού ακριβώς κατάγονται. Ένας παππούς τους είχε πάει και έζησε στην Αμερική. Ίσως είναι αυτός, γιά τον οποίο έκανε λόγο ο πάππος Δημητρούλης, γιατί οι χρονολογίες συμπίπτουν.

(6) Ο "μύθος" υπάρχει στο άρθρο "Η ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ και το γεφύρι της" - περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ, τεύχος 21/1988. Εδώ, όμως, τον καταχωρούμε, γιά την πληρότητα και την αποφυγή παραπομπών, ελάχιστα συμπληρωμένο, με όσα νέα στοιχεία στο μεταξύ προέκυψαν.

Πιθανολογούμε ότι οι Καντσιώτες προεστοί εκμεταλλεύτηκαν την ανάγκη της μπίσ-
σας, ίσως και σε συνεννόηση με τον ηγούμενο της Μονής, για να επωφεληθούν και να καλύ-
ψουν κάποιες ανάγκες του τόπου τους, που θα εξυπηρετούσαν και τη Μονή και το
Κάντσικο. Λέγεται λοιπόν ότι το μπεόπουλο διαβάστηκε από τον ηγούμενο, και ότι ζητήθη-
κε από τη μάνα μπίσσα να τάξει στην Παναγιά ότι, όσο ο γιος της θα πηγαίνει καλά στην
υγεία του, αυτή με δικά της χρήματα να κατασκευάζει το γεφύρι, και επί πλέον, να επιτρέ-
ψει στους χριστιανούς κατοίκους της Λιάσκα να κτίσουν εκκλησία στο όνομα του [προ-
στάτη των ασθενών] Αγίου Πανταλεήμονα, [ο παλιός ναός μάλλον είχε καταστραφεί όταν
“πατήθηκε” η Λιάσκα], όπου να προσεύχονται, για τη σωτηρία του γιου της.

Μάλλον για κάμποσα χρόνια το μπεόπουλο πήγαινε καλύτερα στην υγεία του, και η
μπίσσα, ξεπληρώνοντας το τάμα, χρηματοδότησε την κατασκευή του γεφυριού και άφησε
να κτισθεί από τους Λιασκιώτες ο Άγιος Παντελεήμονας, φτωχός και λιτός, σαν τους ίδιους,
[γιατί όχι, από νέους κτίτορες, και η “Παναγιά η Κλαδόρα”, που βρίσκονταν στο χώρο
της;].

Φαίνεται, ότι σε μερικά χρόνια, αφού περατώθηκε το γεφύρι και ο ναός, η ασθένεια
του γιου υποτροπίασε και αυτός πέθανε. Τότε, η μπίσσα, μοναχή και θλιμμένη, αποφάσι-
σε να πουλήσει όλο το τσιφλίκι, να ελευθερώσει τους κολλήγους και να γυρίσει στους
δικούς της. Οι Καντσιώτες [συλλογικά διά της δημογεροντίας], αγόρασαν όλο το τσιφλίκι,
εκτός [ίσως] από το Κουσαρτσκό, όπου μόνο τμήματά του αγόρασαν λόγω της μεγάλης
απόστασης, ενώ το υπόλοιπο το κράτησαν διάφοροι άλλοι ντόπιοι [κυρίως κτηνοτρόφοι
νομάδες], που μαζί με τους αυτόχθονες κολλήγους σχημάτισαν τον οικισμό
“Κουσαρτσκό”. Μετά την διάλυση του Κουσαρτσκού, το μέρος περιήλθε στην ιδιοκτησία
των Ζερματινών, που κυρίως ασχολούνται με την κτηνοτροφία, είτε με αγορές, είτε με κατα-
λήψεις⁷. [Ακόμη και σήμερα τα όρια Δροσοπηγής - Ζέρμας στη θέση αυτή δεν είναι σαφή,
αλλά ανάκατα με αλληλοεμπλεκόμενες ιδιοκτησίες].

Εξετάζοντας το “μύθο” με κριτικό πνεύμα και σχετίζοντάς τον με ό,τι σήμερα
υπάρχει και ισχύει, συμπεραίνουμε τα εξής:

α) Η αγορά του τσιφλικιού από τους Δροσοπηγιώτες, που έγινε συλλογικά από
τους δημογέροντες, για λογαριασμό όλων των κατοίκων, είναι βέβαιο γεγονός, και δεν
νομίζουμε να επιδαχεται κανέναν αντίλογο, αφού και σήμερα την έκτασή του την διακατέ-
χουν, ως ΙΔΙΩΤΙΚΗ και όχι ως κοινοτική ή δημόσια. Αυτό έγινε, γιατί όταν ήλθε το 1913 το
“Ελληνικό” στην τότε απογραφή, επέδειξαν οι Δροσοπηγιώτες το σωζόμενο ακόμη
έγγραφο της αγοραπωλησίας. Φημολογείται ότι, τόσο αυτό το έγγραφο, όσο και η “μάνα”
ή “λιάσκα”⁸, κήκαν μαζί με το σπίτι του Στέργιου Κουτρομπίνα (Αναγνώστη) στη διάρ-
κεια του εμφυλίου πολέμου [1948]. Αυτή η ικανότητα της Δροσοπηγής, να μπορεί να αγο-

(7) Τον προηγούμενο αιώνα οι έριδες των δύο χωριών για την κατοχή και νομή του Κουσαρτσκού ήσαν έντονες. Είχαν συν-
θέσει μάλιστα και στίχους αντιλογίας μεταξύ τους, οι οποίοι σώθηκαν μέχρι τώρα.

Οι Καντσιώτες έλεγαν στους Ζερματινούς:
Ζιερωτωνί καταραμένοι
μέσ' το λάκκο τρυπωμένοι
τρώτε βρίζα και τσιλιέστε
και στο Κούτσουρο κυλιέστε.

Οι Ζερματινοί απαντούσαν:
Καντσιώτες, Μπουρμπουτσιώτες,
όπου πάτε πολεμάτε
στο χωριό μας δεν πατάτε.

Τα παραπάνω δείχνουν ότι, προκειμένου να εξασφαλίσουν οι Ζερματινοί το ζωτικό γι'αυτούς χώρο του Κουσαρτσκού,
μάλωνα και με τους κατοίκους του πλησιόχωρου μακεδονικού χωριού Μπουρμπουτσικό [Εππαχώρι], η έκταση του οποί-
ου συνορεύει με το Κουσαρτσκό.

(8) Ετσι έλεγαν το επίσημο και με βούλα θεωρημένο τουρκικό κτηματολόγιο, όπου καταγράφονταν όλες οι περιουσίες, για
τον καταλογισμό του κτηματικού φόρου.

ράζει ένα τόσο μεγάλο τσιφλίκι, φανερώνει ότι, τότε το [1750], ήταν χωριό τρανό, καλά αυτοδιοικούμενο από δημογεροντία. Ταυτόχρονα όμως, δημιουργεί σκέψεις και απορίες, για το αν θα μπορούσε να έχει μια τέτοια αγοραστική δύναμη.

β) Η φήμη της χρηματοδότησης του γεφυριού από τη μπίσσα είναι διαδεδομένη και σε άλλα χωριά [πχ. Ζέρμα], γεγονός που μας υποχρεώνει, κατ' αρχήν, να τη δεχθούμε, αφού μάλιστα δεν αντίκειται και στα σημερινά δεδομένα. Το μέγεθος και η οικονομική απόδοση του τσιφλικιού [έκταση 12.000 στρέμματα] ήταν αρκετή και εκτιμούμε ότι θα μπορούσε, με βάση τις τότε συνθήκες, να επωμισθεί μια τέτοια δαπάνη. Η πλάκα, που βρέθηκε εντοιχισμένη στο γεφύρι, έχει χρονολογία 1747, οπότε τεκμαίρεται ότι τότε συνέβησαν όλα, όσα παραπάνω στο "μύθο" περιέχονται.

γ) Ο "μύθος" τοποθετεί την πώληση του τσιφλικιού λίγο μετά το κτίσιμο της γέφυρας. Δεν θα λαθεύαμε καθόλου, ορίζοντας ως χρονολογία αυτής της δικαιοπραξίας το 1750, αν τη συνδυάσουμε με το έτος 1750, που θεωρείται σαν έτος "κτίσεως"⁹ της Ζέρμας.

Υπάρχει διχογνωμία για το τι εννοούμε με τη λέξη "κτίση". Σχηματίσαμε τη γνώμη, συνεπικουρούμενοι και από όσα ο κ. Χαρ. Ρεμπέλης σημειώνει σχετικά [παρακάτω παρ. δ], ότι πρόκειται για ίδρυση νέου οικισμού. Αυτή η περίπτωση δικαιολογεί απόλυτα την εντοιχισμένη αναμνηστική πλάκα, γιατί η ένδειξη 1750 θυμίζει την πρώτη ίδρυση του χωριού.

Υπάρχει όμως και η άποψη ότι προϋπήρχε οικισμός "Ζέρμα", και ότι τότε συγκεντρώθηκαν εκεί, σ' ένα μεγαλύτερο χωριό, οι άλλοι μικροοικισμοί, τα λεγόμενα "παλιοχώρια", πχ. Κουσαρτσκό, Αρσέλια, Καρυές, κλπ.

Σεβαστή καθ' όλα θέση. Γνωρίζοντας όμως καλά την νοοτροπία των αγροτών και κτηνοτρόφων, οι οποίοι ιδιαίτερα δένονται με τον τόπο τους, δεν φαίνεται πειστική η εκδοχή αυτή, που θέλει όλους μαζί τους μικροοικισμούς να συγκεντρώνονται στη "Ζέρμα" την ίδια χρονιά, το 1750. Μάλλον σταδιακά έγινε αυτή η μεταφορά και μακροχρόνια ήταν η διαδικασία. Τότε η ένδειξη 1750 στην πλάκα *ΤΙ* θέλει να θυμίσει;

Υπάρχει κάτι το ασυμβίβαστο στην αυτήν την εκδοχή, γι' αυτό νομίζουμε ότι περισσότερο στέκει, προς το παρόν τουλάχιστον, η πρώτη άποψη, να εννοούμε με τη λέξη "κτίση" την ίδρυση. Μόνο το ενδεχόμενο να έγινε αυτή η συγκέντρωση υπό την πίεση κάποιου εξαναγκασμού θα έδινε νόημα στην επιγραφή και η χρονολογία θα έδειχνε τότε το έτος συγκρότησης του χωριού.

Όπως και να έχει το πράγμα, το 1747 που κατασκευάστηκε το γεφύρι, η Ζέρμα δεν ήταν συγκροτημένο¹⁰ χωριό, με την πραγματική έννοια του όρου. Ας μη γίνει όμως καμμία απολύτως σύγχυση, εδώ αναφερόμαστε ξεκάθαρα στον οικισμό "χωριό Ζέρμα" και όχι στο σημερινό "Μοναστήρι Ζέρμας".

Όποια άποψη και να δεχθούμε, γεγονός είναι ότι - είτε για "ίδρυση", είτε για

(9) Υπάρχει πλάκα στη καμάρα της κεντρικής βρύσης της Ζέρμας με έτος 1750, που θεωρείται από τους Ζερματινούς η χρονολογία ίδρυσης του χωριού - [περιοδικό ΚΟΝΙΤΣΑ, τεύχος 25/1989]

(10) Μιά πρόσθετη ένδειξη γι' αυτό βρίσκουμε στο περιεχόμενο των παρωνομάτων τρυπαλό(γ)ηδες και γιακαλιά, που σώθηκαν μέχρι σήμερα και λέγονται ανέκαθεν για τους Ζερματινούς, και είναι γνωστό ότι κρύβουν πολλή αλήθεια τα παρατσούκλια. Το μεν πρώτο λέγεται με την έννοια "αυτός που κατοικεί σε χαμοκαλύβες", κοινώς τρύπες, [από το Ελλ. "τρύπα" και "λέγω"], το δε δεύτερο σημαίνει ταλαγάνι, [από το μαστόρικο (κουδαρίτικο) "γιακαλί" = είδος ελαφρός ποιμενικής κάππας]. Και τα δύο φανερώνουν αγροτοκτηνοτροφικό βίο σε διάσπαρτες αχυροκαλύβες, και σίγουρα οι "τρύπες" δεν μπορούν να θεωρηθούν δομικά στοιχεία ενός συγκροτημένου οικισμού.

Τα δύο αυτά παρονόματα, και η εξήγησή τους, είναι πλήρως συμβατά και εναρμονισμένα με όσα παραπάνω γράφουμε για τη ζωή των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής της Λιάσκας.

“συγκέντρωση” πρόκειται - πρέπει να αναζητήσουμε το ΑΙΤΙΟ, που υποχρέωσε τόσες οικογένειες να μετακομίσουν το συγκεκριμένο έτος 1750, γιατί αναίτια δεν ξεσπιτώθηκαν οι άνθρωποι. Οι θέσεις από τις οποίες έφυγαν βρίσκονται μέσα στον ευρύτερο χώρο του τσιφλικιού της Λιάσκας, και σίγουρα ο λόγος της μετακόμισης πρέπει να σχετίζεται μ'αυτό. Είναι ηλίου φαινότερον ότι το ΑΙΤΙΟ είναι ακριβώς η πώληση του τσιφλικιού, το 1750, στους Δροσοπηγιώτες, και έχει την παρακάτω [παρ. δ] εξήγηση.

δ) Οι προσκολλημένοι στο τσιφλίκι κολλήγοι, γεωργοί και βοσκοί, με την εξαγορά του έγιναν απελεύθεροι, γιατί οι νέοι ιδιοκτήτες του τσιφλικιού, δηλ. οι Καντσιώτες, δεν ήσαν αφεντικά, αλλά άνθρωποι της δουλειάς, σαν τους ίδιους, και δεν μπορούσαν να έχουν άλλους στη δούλεψή τους, για λόγους καθαρά οικονομικούς. Δεν αποκλείεται, μερικοί εξ αυτών να συνενώθηκαν με τους Καντσιώτες. Αρκετοί όμως απελεύθεροι, με τις οικογένειές τους, μετά την αποδέσμευσή τους από το τσιφλίκι, επειδή έμειναν χωρίς γη και δουλειά, αναζήτησαν, άμεσα και αναγκαστικά, εργασία σε νέα αφεντικά, για την επιβίωσή τους τουλάχιστον. Αυτό έγινε με εκείνους που δεν μπόρεσαν, για κάποιο λόγο, να βολευτούν στο μικρό χώρο που κρατήθηκε στο και γύρω από το Κουσαρτσκό. Μερικές οικογένειες απελεύθερων ζήτησαν και βρήκαν εργασία στο έναντι Μοναστήρι της Παναγίας, το γνωστό σήμερα μοναστήρι Ζέρμας, σαν καλλιεργητές των αγρών, των αμπελιών και σαν βοσκοί. Απο αυτούς τους ανθρώπους ιδρύθηκε [ή συγκροτήθηκε] το χωριό Ζέρμα, κοντά στη Μονή όπου δούλευαν, στη θέση όπου υπάρχει και σήμερα

Εδώ, απόλυτα δένει με τα παραπάνω τούτη η γραφή του Χαρ. Ρεμπέλη¹¹. “...Το νυν χωριόν Ζέρμα φαίνεται ότι δεν υπήρχε κατά την εποχή της πρώτης κτίσεως¹² της Μονής, διότι οι κάτοικοι αυτής κατώκουν εις παρακειμένην κώμην καλουμένην “Κωσαρτσκό”, ης τα ερείπια σώζονται υπό το όνομα “Παληοχωριό”. Εργότερον δε οι εκ των κατοίκων του Κωσαρτσκού “Στυλαίοι”¹³, “Τσονάδες”, “Παπιθαίοι”, “Τσομαναίοι” και “Γκοψινάδες” συνεκεντρώθησαν εις την σημερινήν θέσιν του χωριού ως καλλιεργηταί των απεράντων αγρών και αμπέλων της Μονής Ζέρμας και έκτισαν τον συνοικισμόν Ζέρμα, όστις εις το Κτηματολόγιον του Τουρκικού κώδικος εφέρετο μέχρι τινός Μοναστήρι Ζέρμας...”.

Δε νομίζουμε ότι αφήνουν περιθώρια αμφιβολιών όλα τα παραπάνω, παρ'όλο που το ΑΙΤΙΟ δεν κατονομάζεται άμεσα. Υστερα απ'όλα όσα αναφέρθηκαν, σαφώς θεωρούμε ότι είναι αυταπόδεικτο και ολοφάνερο.

ε) Κοιτώντας τη γεννεσιουργό αιτία του “μύθου”, δηλ. την ασθένεια του μονάκριβου παιδιού της μπέισσας, θα πρέπει αναντίρρητα να δεχθούμε ότι η αγωνία της μάνας αυτής για τη σωτηρία του γιου, της δίνει ένα αμάχητο και ικανό κίνητρο για κάθε θυσία, το οποίο πηγάζει απευθείας από το μητρικό ένστικτο. Τι δεν μπορεί να πράξει μια μητέρα, όταν βρεθεί σε αυτήν την κατάσταση! Τα πάντα, παραμερίζοντας κάθε αναστολή. Ίσως γι'αυτό η μπέισσα προβαίνει και σε χειρονομίες όχι τόσο ταιριαχτές με το μουσουλμανικό της θρήσκευμα [πχ. ευλογία από ηγούμενο].

Υποψιαζόμαστε πως δεν θα ήταν καθόλου δύσκολο σε κάθε έξυπνο προύχοντα, να υποβάλει στη σκέψη της πονεμένης μπέισσας ότι, πιθανώς, το “κρίμα” που τη βρήκε να

(11) “Η ιερά Μονή Ζέρμας” - Ηπειρ. Χρονικά - τεύχος Α' & Β' - Ιωάννινα 1930.

(12) Η Μονή έγινε το το 1656, κατά τη διόρθωση στο άρθρο της σημείωσης (11). Το αυτό αναφέρεται και στο βιβλίο της σημείωσης (15).

(13) Το επίθετο “Στυλαίοι” ή “Στουλαίοι” - απ'όπου το Καντσιώτικο τοπωνύμιο “Στουλνάδκα” (= τα χωράφια των Στυλαίων) - υπήρχε στη Δροσοπηγή τα περασμένα χρόνια. Ο Χαρ. Ρεμπέλης στη σημείωση (11) αναφέρει ότι από το Κουσαρτσκό κατάγεται αυτή η γενιά.

οφείλεται στη θεία εκδίκηση, για τη δόση της Λιάσκας και των ναών, κατά τη ρήση “αμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα”. Μια τέτοια σκέψη, που φαίνεται πολύ πιθανή, σίγουρα δικαιολογεί τη γενναιοδωρία της, [χρηματοδότηση γέφυρας], και τις οποιεσδήποτε θρησκευτικές της αποκλίσεις, [επιτρέπει στο χώρο της να ξανακτιστούν χριστιανικοί ναοί, δηλ. ο Άγιος Παντελεήμων και η Παναγία Κλαδόρα].

στ) Απ’τα παραπάνω, αβίαστα φαίνεται ότι “δείγμα” ποιοτικό των ανθρώπων της Λιάσκας ήσαν οι κάτοικοι των μικρών οικισμών του χώρου της, οι μετέπειτα δηλ. οικιστές της Ζέρμας. Αλλά αυτοί όλοι τους, απ’ό,τι ξέρουμε από τα σήμερα ισχύοντα, δεν ήσαν και ούτε είναι βλαχόφωνοι, οπότε επαγωγικά προκύπτει ότι ούτε και οι αρχικοί κάτοικοι της Λιάσκας ήσαν βλαχόφωνοι. Αυτό το συμπέρασμα έχει καίρια σημασία, γιατί αν ήσαν βλαχόφωνοι, θα ηδύνατο κάποιος να υποστηρίξει ότι, όταν και για όποιο λόγο έφυγαν από το χωριό τους, προτίμησαν να εγκατασταθούν στην ομόγλωσση και βλαχόφωνη γειτονική Φούρκα. Δε δικαιώνεται όμως αυτή η άποψη.

2) Οι άλλοι μικροοικισμοί

Αναφέρθηκε ήδη παραπάνω ότι, μέσα στο χώρο που η Λιάσκα διακατείχε, υπήρχαν μερικοί μικροοικισμοί. Θα αναφερθούμε εδώ σε καθέναν απ’αυτούς.

αα) Καντσιακούλι

Βρίσκεται πολύ κοντά στη Λιάσκα και ανατολικά της, σε απόσταση περίπου 0,5 χλμ, ακριβώς πάνω στο μονοπάτι που οδηγεί προς το μοναστήρι [φαίνεται στο χάρτη]. Στη θέση αυτή διακρίνονται ακόμη θεμέλια και γρημάδες από οικήματα. Υπάρχει μια μικρή νεροπηγή, αλλά πολύ μικρότερης παροχής από τη βρύση της Λιάσκας. Δεν ξέρουμε ποια ακριβώς σχέση το συνέδεε με τη Λιάσκα. Ίσως, από τον τούρκο τσιφλικά να χρησιμοποιήθηκε σα χώρος όπου κατοικούσαν οι γεωργοί κολληγάδες, οι οποίοι καλλιεργούσαν τα πολλά και καλά χωράφια γύρω από τη Λιάσκα και τις θέσεις “Μηλιά” και “Κόντσμα” (Εικόνησμα). Το όνομα του οικισμού αυτού είναι υποκοριστικό του ονόματος “Κάντσικο”. Το ότι η Λιάσκα, όπως δείχνει ο χάρτης, βρίσκεται ανάμεσα στο Κάντσικο και το Καντσιακούλι είναι ένδειξη ότι με αυτά είχε περισσότερο δούνη-λαβείν και όχι με αλαργινώτερα χωριά.

Το όνομά του σημαίνει “οχυρό σημείο”, αν γίνει δεκτό ότι *Κάντσικο*¹⁴ σημαίνει “οχυρός τόπος”. Η έννοια αυτή του ονόματος δικαιολογείται από το γεγονός ότι πιθανώς να ήταν “φυλάκιο”, όπου κατοικούσαν όσοι από τη γειτονική θέση “Νταλόγια” επιτηρούσαν το “πέρασμα” του Σαρανταπόρου στη θέση “Στόμιο”, από όπου αρχίζει πλέον η πλατιά Ηπειρωτική κοίτη του. Αυτό έχει βάση, διότι “Νταλόγια” σημαίνει “μέρος που εξέχει και διακρίνεται”, δηλ. παρατηρητήριο, [Αρβ. DALLOJ= διακρίνω, εξέχω], πράγμα που και από το ανάγλυφο του εδάφους επιβεβαιώνεται, αφού απ’εδώ βλέπει κανείς θαυμάσια προς το ποτάμι. Το παμπάλαιο όνομά του δείχνει ότι μάλλον υπήρχε παράλληλα με τη Λιάσκα και κοινή ήταν η τύχη τους.

ββ) Κουσαρτσικό

Η θέση του φαίνεται στο χάρτη. Βρίσκεται χαμηλά στην κοιλάδα του ομώνυμου ρέματος, στη δυτική του όχθη. Το Κουσαρτσιώτικο ρέμα, στη υψηλή του κοίτη [μέσα στο χώρο της Φούρκας], το λένε *Μαρδίτσα*. Είναι χαμήλωμα, με άφθονη βλάστηση, γι’αυτό πάντα ήταν χειμαδιό, όπου ξεχείμαζαν το βιο τους οι διάφοροι αυτόχθονες κτηνοτρόφοι. Σήμερα κατέχεται από τους Ζερματινούς, μαζί με μια στενή λωρίδα γης κατά μήκος του Κουσαρτσιώτικου ρέματος, η οποία αρχίζει κάτω από τη Μονή Κλαδόρας (σημείο τριε-

(14) Για τις πιθανές άλλες εξηγήσεις του ονόματος σχετικό είναι το ειδικό κεφάλαιο “Εξήγηση της λέξης Κάντσικο”.

θνές) και φτάνει στη θέση Αρσέλια, παρά τον Σαραντάπορο ποταμό. Λέγεται ότι και αυτή η λωρίδα είχε αγορασθεί αρχικά [1750] από τους Καντσιώτες, αλλά στα επόμενα χρόνια οι κατοικούντες στον οικισμό "Παλιοχώρι" [σημειώνεται στο χάρτη], ακριβώς στην αντιπέρα όχθη, στις υπώρειες του βουνού "Κούτσουρο", δηλ. οι σημερινοί Ζερματινοί, έκαναν επιμέρους αγορές ή καταλήψεις, και με το χρόνο την κατόχεψαν. Ούτε να το ελέγχουν μπορούσαν οι Δροσοπηγιώτες, γιατί βρίσκεται πολύ μακριά απ'το χωριό τους. Τα πολύ μπλεγμένα σημερινά όρια μεταξύ Δροσοπηγής και Ζέρμας, σ'όλο το μήκος της λωρίδας του Κουσαρτσκού, αυτό ακριβώς μαρτυρούν.

Υπάρχουν διάσπαρτα γρεμισμένα σπίτια και καλύβες. Μια τούφα με ψηλές βελανιδιές δείχνει ότι εκεί ήταν κτισμένος ναός, και λέγεται ότι έφερε το όνομα του Αγίου Χριστοφόρου. Κατά τα φαινόμενα, ο μπέης τσιφλικάς εδώ πρέπει να ξεχειμάζε τα κοπάδια του, και μαζί μ'αυτά στις γύρω καλύβες κατοικούσαν οι βοσκοί κολλήγοι με τις οικογένειές τους.

Το όνομα Κουσαρτσκό σημαίνει "λημέρι ληστών", αν το εξηγήσουμε από το Αρβ. KUSAR-I (= κλέφτης, ληστής, άρπαγας) < Λατ. CURSUS (= πειρατεία, κούρσος).

γγ) Τα Αρσέλια

Λέγεται ότι εδώ υπήρχαν, πάλαι ποτέ, μικροομάδες από καλύβες, που όλες μαζί αποτελούσαν έναν μικροοικισμό. Είναι πολύ πιθανό, γιατί το όνομα "τα Αρσέλια" ή "τα Ρσέλια" έχει σαν συνθετικό τη Σλάβικη λέξη SELO ή SELI (= χωριό). Είναι αυτό μια ένδειξη. Το όνομα είναι διατυπωμένο και λέγεται πάντα στον πληθυντικό αριθμό, γεγονός που γεννάει τη σκέψη ότι ίσως να υπήρχαν εδώ διάσπαρτες πολλές ομάδες καλυβιών, και κάθε μία απ'αυτές να ήταν ένα μικροχώρι (SELO). Σήμερα δεν φαίνονται κατάλοιπα οικιών, γι'αυτό γράφουμε για καλύβες και όχι σπίτια.

Άλλη εξήγηση του ονόματος προκύπτει από τη Σλ. προέλευσης λέξη της τοπικής διαλέκτου "σελιά" (= χωράφια μέσα ή κοντά σε χωριό, γενικά προστατευμένα γόνιμα χωράφια). Εχουμε τότε τις εξής εκδοχές: ή σημαίνει "αραιά, δηλ. διάσπαρτα χωράφια", από το "Αρ(ιά) + σελιά" (= Αρσέλια), ή σημαίνει "νέα, δηλ. νεοανοιγμένα χωράφια", από το "RI + SELIA" (= Ρσέλια), γιατί στά Αρβ. RI (= νέος). Αν το πρώτο μέρος της λέξης είναι το Λατ. ARSUS (= καμένος), τότε σημαίνει "καμένα χωριά", και έτσι αιτιολογείται η εξαφάνισή τους.

Σήμερα, το μέρος αυτό ανήκει και στους Δροσοπηγιώτες και στους Ζερματινούς, χωρίς να είναι σαφή τα όρια διαχωρισμού. Οι Ζερματινοί λένε ότι οι κάτοικοι από τα Αρσέλια μετακόμισαν παλιά στην τωρινή Ζερμα.

δδ) Το Παλιοχώρι [χαμηλά στο Κούτσουρο]

Γράψαμε ήδη ότι δεν ξέρουμε αν η απέναντι από το Κουσαρτσιώτικο ρέμα πλαγιά του βουνού Κούτσουρου ανήκε ή όχι στο τσιφλίκι της Λιάσκας. Αν ναι, δεν γνωρίζουμε πώς διακανονίστηκε αυτή τότε. Εδώ το σημειώνουμε μόνο, γιατί σκεφτόμαστε ότι οι κάτοικοι του θα είχαν οπωσδήποτε σχέσεις με το απέναντί τους Κουσαρτσκό, αφού είναι τόσο κοντά. Επίσης λέγεται, και είναι αλήθεια, ότι παλιά αρκετοί Καντσιώτες είχαν χωράφια πέρα από το Κουσαρτσιώτικο ρέμα, γεγονός που πρέπει να μας προβληματίσει ιστορικά.

3) Η Μονή Παναγιά Κλαδόρα

Παραπάνω, στην παρ. 1 περί Λιάσκας, πολλές πληροφορίες αναφέρθηκαν για το μοναστήρι. Απ'αυτές ξεκινώντας θα προσδιορίζαμε, λογικά, τρεις ιστορικές περιόδους γι'αυτό.

1η περίοδος [Μονή Παναγίας Κλαδόρας Λιάσκας].

Από την ίδρυσή του, που μας είναι άγνωστη και χάνεται στα άδυτα του παρελθόντος, μέχρι την καταστροφή του, η οποία έγινε μαζί με τη δήμευση της Λιάσκας. Σ' αυτήν την περίοδο, ανήκε στο χωριό Λιάσκα και λέγονταν "Παναγία Κλαδόρα Λιάσκας". Η γραπτή μαρτυρία στον κώδικα της Ζάμπορδας, όπου το "Μοναστήρι Κλαδόρας" και η "Λιάσκα" σημειώνονται μαζί μ' ένα όνομα, ξεκαθαρίζει αυτό το θέμα άπαξ και διά παντός. Νομίζουμε ότι ο ναός πρέπει να τιμώνταν στο όνομα της "Γέννησης της Θεοτόκου", γιατί, εκτός των άλλων που παρακάτω αναφέρουμε, το κοντινό και ορατό από τη Λιάσκα Μοναστήρι της Ζέρμας είναι αφιερωμένο στην "Κοίμηση της Θεοτόκου", οπότε δεν θα ήταν σωστό, στον ίδιο περίπου τόπο, να υπάρχουν δύο Μονές και να γιορτάζουν την ίδια μέρα. Η απόσταση μεταξύ τους δεν δικαιολογεί κάτι τέτοιο.

2η περίοδος [Η Μονή είναι κατεστραμμένη].

Είναι τα χρόνια που το κατεστραμμένο ήδη μοναστήρι δεν λειτουργούσε και ο γύρω απ' αυτό χώρος περικλείονταν στο νεοσύστατο τσιφλίκι της Λιάσκας. Πόσα έτη διήρκεσε αυτή η περίοδος δεν μπορούμε ακριβώς να προσδιορίσουμε. Σίγουρα όμως τελειώνει το 1747, γιατί αυτήν την χρονολογία έχουν οι σωζόμενες δύο επιγραφές στο σημερινό Μοναστήρι. Εκτιμούμε ότι πρέπει να κράτησε όχι περισσότερο από καμμία πενήντα χρόνια [μια ή το πολύ δύο γενεές]. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η Μονή ξαναλειτούργησε πάλι το 1747 με το ίδιο ακριβώς όνομα, δηλ. Παναγία Κλαδόρα, σημάδι, ότι δεν είχε σβήσει από τη μνήμη των ανθρώπων των γειτονικών χωριών το ξεχωριστό αυτό όνομα της Παναγίας. Επίσης, δεν είχε ξεχασθεί ακόμη ότι η Μονή ήταν αφιερωμένη στη "Γέννηση της Θεοτόκου" και γιόρταζε στις 8 Σεπτεμβρίου. Αυτό το τελευταίο φαίνεται ότι το αγνόησαν οι νέοι κτίτορες, που ήσαν αλλοδαποί, όπως η επιγραφή μας πληροφορεί, και αφιέρωσαν με δική τους θέληση το ναό στην "Κοίμηση της Θεοτόκου", η οποία γιορτάζεται στις 15 Αυγούστου.

Ομως, ο ευσεβής και θρησκευόμενος λαός, έχοντας ακόμη νωπή στη μνήμη του όλα τα στοιχεία και την παράδοση που σχετίζονταν με το παλιό μοναστήρι, επέβαλε πάλι να εορτάζει το μοναστήρι τη "Γέννηση της Θεοτόκου", παρ' όλον ότι η εντοιχισμένη επιγραφή του 1747 γράφει ότι αφιερώνεται στην "Κοίμηση της Θεοτόκου". Νομίζουμε ότι έτσι εξηγείται ιστορικά αυτή η αντίφαση¹⁵.

Επειδή Λιάσκα και Μοναστήρι είχαν κοινή μοίρα, γι' αυτό είπαμε παραπάνω ότι δεν μπορεί να έγινε η καταστροφή του γύρω στο 1740, όπως ο κ. Μακρής στη σελ. 77 γράφει, γιατί τότε πρέπει να δεχθούμε ότι το τσιφλίκι της Λιάσκας είχε ζωή μόνο μια δεκαετία, αφού πωλήθηκε το 1750, πράγμα που δεν φαίνεται καθόλου πιθανό και λογικό, γιατί τόσο βραχύ χρονικό διάστημα δεν επαρκεί για να συμβούν όλα τα γεγονότα που προαναφέραμε.

3η περίοδος [Μονή Παναγίας Κλαδόρας Φούρκας].

Είναι η περίοδος από το 1747, που ξανακτίζεται, μέχρι σήμερα. Αυτήν την περίοδο και με το πέραςμα του χρόνου, η Μονή γίνεται γνωστή σαν "Μοναστήρι Φούρκας", και τα πάντα δείχνουν ότι συνδέθηκε άρρηκτα με το χωριό αυτό.

Πρέπει να θεωρηθεί σχεδόν βέβαιο ότι οι νέοι κτίτορες έκτισαν τη Μονή με άδεια της μπίσσας, γιατί μέσα στο δικό της τσιφλίκι ήταν ο χώρος του και θα ήταν αφύσικο να συνέβει κάτι διαφορετικό. Είπαμε ότι, προκειμένου να γειάνει το παιδί της, τα πάντα θα μπορούσε να επιτρέψει.

Το 1750, όταν όλο το τσιφλίκι πωλήθηκε στους Καντσιώτες, σίγουρα έγινε για τη Μονή και τον περί αυτήν χώρο κάποια ειδική ρύθμιση και συμφωνία. Ξέρουμε άλλωστε ότι

(15) "Μοναστήρια Επαρχίας Κόνιτσας", του Πρεσβυτέρου Διον. Τάτση, έτος 1987, σελ. 48, 49, όπου επισημαίνεται και η σχετική αντίφαση.

οι μοναστηριακές περιουσίες [βακούφικα] δεν καταπατούνταν από τους Χριστιανούς, οι οποίοι απέφευγαν να τις κατοχέψουν, από το φόβο της θείας τιμωρίας. Ετσι, η Μονή και ο τόπος γύρω απ'αυτήν έμεινε αρχικά αυτόνομη. Με το πέρασμα όμως του χρόνου, όλο και περισσότερο συνδέονταν αυτή με τη Φούρκα, που ήταν το εγγύτερο και βατότερο χωριό, σε σημείο μάλιστα, που επικράτησε να λέγεται "Μοναστήρι Φούρκας" και μόνο λίγοι να θυμούνται το "Παναγία Κλαδόρα". Αναγκαστικά, αυτός ο δεσμός είχε σαν επακόλουθο, όλος ο τόπος πέριξ της Μονής και η ίδια να υπαχθεί στην κοινότητα Φούρκας. Αυτό τεκμαίρεται και από τη σημερινή διάταξη των συνόρων Δροσοπηγής - Φούρκας, τα οποία, τελείως απροσάρμοστα προς το ανάγλυφο του εδάφους, ορίσθηκαν βορειότερα από τη Μονή, έτσι, ώστε αυτή να εμπίπτει σήμερα σε Φουρκιώτικο έδαφος, δηλ. δεν ακολουθούνται τα παλιά όρια Λιάσκας - Φούρκας, όπως στο χάρτη σημειώνονται, τα οποία άφηναν τη Μονή μέσα στο χώρο της Λιάσκας. Γι'αυτό είπαμε παραπάνω ότι το σημείο, όπου σήμερα τα όρια Φούρκας-Ζέρμας-Επταχωρίου σμίγουν [τριεθνές], είναι χαρακτηριστικό και εκεί κατέληγαν τα παλιά σύνορα της Λιάσκας. Φαίνεται η ιδιαιτερότητά του και στην οριοθέτηση Ηπείρου - Μακεδονίας πάνω στο χάρτη, που σημαίνει ότι έχει κάποια ξεχωριστή και σημαδιακή σημασία.

Λίγο πολύ, όλες τις ανεγέρσεις μοναστηριών η παράδοση τις έχει συνδέσει με την εμφάνιση ή με τα θαύματα κάποιας εικόνας. Και εδώ έχουμε μια παρόμοια ευλαβική παράδοση, που είναι εν περιλήψει η εξής:

Πολύ παλιά, κάπου μεταξύ Φούρκας και Σαμαρίνας, βρέθηκε η εικόνα της Θεοτόκου. Τη διεκδίκησαν και τα δύο χωριά και μάλωσαν. Τελικά, αποφάσισαν να την κρεμάσουν σ'ένα ξενοχωρίτικο άλογο, και όπου αυτό σταθεί, δικιά τους θα ήταν η Παναγία. Το άλογο στάθηκε σε τόπο Φουρκιώτικο, και η εικόνα βρέθηκε στα κλαδιά βελανιδιάς [εξού και το "Κλαδόρα"]. Εκεί οι Φουρκιώτες έκτισαν ναό προς τιμή της. Το σημερινό "Μοναστήρι Φούρκας".

Παρ'όλες τις όποιες ιστορικές ατέλειες που έχει αυτή η παράδοση, [πχ. το άλογο στάθηκε σε τόπο Λιασκιώτικο και όχι Φουρκιώτικο - το ναό τον έκτισαν κτίτορες από τη "Νάουστα" σύμφωνα με την επιγραφή και όχι οι Φουρκιώτες], στο περιεχόμενό της ενέχει και αποκαλύπτει την κοινή απαίτηση και επιθυμία του ευσεβούς λαού όλων των γειτονικών χωριών [Φούρκα, Καντσικό, Ζιούζιουλη, Επταχώρι, Σαμαρίνα], να ξανακτισθεί και να λειτουργήσει εκ νέου το κατεστραμμένο τότε [προ του 1747] μοναστήρι της "Παναγίας Κλαδόρας", η μνήμη της οποίας δεν είχε σβήσει ακόμη. Αυτή είναι η μεγάλη ιστορική της αξία και σίγουρα σ'αυτήν την τρίτη περίοδο πρέπει να την κατατάξουμε. Στους Φουρκιώτες, που ήσαν οι άμεσοι γείτονες, απέδωσε η παράδοση την ευθύνη, τη μέριμνα και την τιμή της επανακατασκευής της Μονής, και δικαίως, αφού έκτοτε το ενδιαφέρον και η φροντίδα τους γι'αυτήν ήταν και είναι αδιάπτωτα.

Στη βιβλιογραφία αναφέρεται ότι υπάρχουν εικόνες του τέμπλου της Μονής με χρονολογία πριν το 1747. Οι νέοι κτίτορες, αλλά και ο θρησκευόμενος λαός, είναι πολύ πιθανόν να αφιέρωσαν στη Μονή παλαιότερες εικόνες ή ακόμη να ήσαν εικόνες, που σώθηκαν από την καταστροφή του παλιού ναού και να ξανατοποθετήθηκαν στη θέση τους. Οι χρονολογίες 1681 και 1702, που φέρουν, δικαιολογούν ιστορικά αυτήν την σκέψη απόλυτα.

Κάπως έτσι σκιαγραφείται η ιστορία της Λιάσκας και του χώρου της, με τα μέχρι τώρα στοιχεία που υπάρχουν. Νομίζουμε μάλιστα ότι καλά κάναμε και τη γράψαμε, γιατί θα αποτελέσει αφορμή και αιτία να αποκατασταθούν μερικές ιστορικές αναλήθειες, που παρεισέφρησαν στα λαμπρά βιβλία των δύο γειτόνων Φουρκιωτών δασκάλων, που στην αρχή-αρχή σ'αυτό το πόνημά μας αναφέρουμε.

Καντσίκου τοπωνυμικό

(Διασκευή του άρθρου ΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΗΣ ΔΡΟΣΟΠΗΓΗΣ, το οποίο δημοσιεύτηκε στα τεύχη υπ'αρ. 26, 27, 28, 29/ 1989, του περιοδικού "Κόνιτσα", με πολλές συμπληρώσεις και διορθώσεις)

Είναι καλό, για την ιστορία ενός τόπου, να καταγράφονται όλα τα ονόματα των διαφόρων τοποθεσιών, για να σωθούν πρώτα απ'όλα, αλλά και για να ερμηνευτούν, αν είναι δυνατόν, οπότε θα προκύψουν χρήσιμα στοιχεία για την ιστορία του.

Ξεκινώντας μ'αυτήν τη σκέψη, συλλέξαμε όσα τοπωνύμια μπορέσαμε και προσπαθούμε να δώσουμε κάποια ετυμολογική εξήγηση, για το τί κρύβουν στο όνομά τους, στα πλαίσια των γνωστικών μας δυνατοτήτων και όσων ακούσαμε για τήν πιθανή σημασία τους.

Συγχρόνως γράφουμε και όσα τοπωνύμια υπάρχουν στο (18)της βιβλιογραφίας, όπου ο συγγραφέας, αφού επισκέφθηκε τα χωριά της Κόνιτσας τον καιρό του μεσοπολέμου, κατά τα γραφόμενά του, δίδει εξηγήσεις σε πολλά τοπωνύμια, μεταφέροντας τη μνήμη και τις διηγήσεις της τότε γενεάς.

Αϊκόλας, ο : Η περί το εξωκλήσι του Αγίου Νικολάου περιοχή, Β και κοντά στο χωριό, επί της αμαξιτής οδού - ετυμ. Ελλ. "Νικόλαος" > Αρβ. KOLA (= Νικόλαος).

Αϊλιάς, ο : Η κορυφή όπου το εξωκλήσι του Προφήτη Ηλία (Αγίου Ηλία) και η γύρω περιοχή. Ο ναός είναι Φουρκιώτικο κτίσμα, ενώ η περιοχή ανήκει στο Κάντσικο.

Αλατσιά, η : Τόπος επίπεδος κοντά στο χωριό, όπου πάνω σε σχιστόπλακα, έδιναν αλάτι στα αιγοπρόβατα - ετυμ. Ελλ. "άλας" (= αλάτι) > αλατσιά > αλατσιά.

Αλεύρια, τα : Τοποθεσία πλησίον του χωριού, στη μισγάγκεια των δύο μεγάλων ρεμάτων - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: Ίσως κάποιο άγνωστο σε μας περιστατικό με αλεύρια να συνέβη εκεί, από το οποίο πήρε και το όνομα. Κάτι παρόμοιο σημαίνει και η πλησιόχωρη θέση "Πατσιανάκη" (β.λ.).

Αμανίκλεις, οι : [Στ'ς Αμανίκλεις ή Στ' Τσαμανίκλεις]. Εκταση ΒΔ του χωριού, όπου ανοιξη και φθινόπωρο διαβιούσαν τα κοπάδια. Η κατολήξη δείχνει Τουρκ. προέλευση - ετυμ. Τουρκ. SAMANLIK (= αχυρών), εδώ με την έννοια της αχυροσκέπαστης ζωοκαλύβας, άρα Αμανίκλεις (= αχυροκαλύβες) - σχόλιο: Υπήρχαν όντως εδώ αρκετές διάσπαρτες καλύβες για τα αιγοπρόβατα, όπως και στην πλησιόχωρη "Ντριγκουντίνη" (β.λ.).

Αρσέλια, τα : [Στα Ρσέλια ή Στ' Αρσέλια] : Τοποθεσία παρά τον ποταμό Σαραντάπορο, ΒΑ του χωριού, που κατέκειται εξ ημισείας με τους Ζερματινούς. Διασώζεται φήμη ότι εκεί ήταν κάποιος οικισμός - ετυμ. Σλ. SELO (= χωριό) > σελιά (= προστατευμένα καλά χωράφια μέσα ή κοντά στο χωριό, στην τοπική διάλεκτο), Ελλ. "αριά" (= αραιά) και Αρβ. RI (= νέος). Εξ αυτών Ρσέλια (= νέα χωράφια, δηλ. νεοανοιγμένα) ή Ρσέλια (= νέα χωριά) ή Αρσέλια (= αραιά χωράφια, δηλ. διάσπαρτα). Αν πάλι το πρώτο συνθετικό είναι το Λατ. ARSUS (= καμένος), τότε Αρσέλια (= καμένα χωριά), εξήγηση που αιτιολογεί και την εξαφάνισή τους. Στο (18) της βιβλιογραφίας γράφεται: "τοποθεσία Ζέρμας όπου κατά την παράδοσιν κατώκουν άνθρωποι καλούμενοι Αρσάδες. Δεν φαίνεται αυτή η παράδοσις πιθανή".

Ασπρόπετρες, οι : Τοποθεσία όπου υπάρχουν άσπρες ασβεστολιθικές μαλακές πέτρες, κατάλληλες για αγκωνάρια - ετυμ. Ελλ. λέξη.

Βαθύλακκος, ο : Λάκκος, δηλ. ρέμα, μεταξύ των θέσεων "Νταλόια" και "Μηλιά", ο οποίος είναι όντως πολύ βαθύς και ως εκ τούτου σκοτεινός και φοβερός - ετυμ. Ελλ. λέξη.

Βάκχος, ο : [Στ' Βάκχ' ή Στ' Βάκχ' τ'αλών'] : Θέση περίοπτη, πάνω σε εδαφική έξαρση στην κορυφή του χωριού και μέσα στον οικισμό, όπου υπάρχει πλάτωμα (αλώνι). Ήταν ανέκαθεν, από κάποια ακαθόριστη παράδοση, τόπος συγκέντρωσης, χορού, τραγουδιού και διασκέδασης των κοριτσιών. Συνάμα, εκεί γίνονταν πάντα όλα τα δρώμενα των ευαρίθμων παγανιστικών τελετών (φωτιές, τραγόμορφοι μετεμφιεσμένοι, χοροί βωμολόχων προσωπιδοφόρων, κλπ) - ετυμ. Ελλ. "Βάκχος" > Λατ. BACCHUS, είναι το άλλο όνομα του θεού Διονύσου - σχόλιο:

Φαίνεται κατάλοιπο εκ της αρχαίας λατρείας. Η χρήση, η λειτουργία και η λατρευτική ιστορία της θέσης συνηγορούν υπέρ της δοθείσης εξήγησης. Περισσότερα στο κεφάλαιο "Σημάδια αρχαίας λατρείας στη Δροσοπηγή".

Βιρό, το : [Στου Βιρό] : Τοποθεσία ΝΑ του χωριού, όμορη με τη θέση "Ρόγκος" (β.λ.), όπου υπάρχουν μέρη με νερά - ετυμ. Σλ. VIR (= πηγή) > Βιρό (= βαρικό μέρος).

Βότσ(η), η : [Στ' Βότσ'] : Τοποθεσία ακριβώς πάνω από τα κορυφαία σπίτια του χωριού, από όπου συνήθως φώναζε ο τελάλης - φράση: "φωνάζ' απ' τ' Βότσ'" - ετυμ. Λατ. VOCCO (= φωνάζω).

Βουρδουκουλίτσα, η : [Στ' Βουρδουκουλίτσα] : Υψηλή θέση με οξυές, όπου τα βόδια εστάλιζαν - ετυμ. Ελλ. "βούς" > Βλαχ. BOU (= βόδι), και Λατ. REDUCO (= επανάγω, επαναφέρω) > Βλαχ. RIDUCULU (= επιστροφή). Εξ αυτών Βουρδουκουλίτσα (= γελαδαριά).

Βρωμονέρια, τα : Τα νερά αυτής της περιοχής μυρίζουν άσχημα, σαν θειάφι, εξού και το όνομά της - ετυμ. Ελλ. λέξη.

Γελαδαριά, η : Τοποθεσία πέρα από τη θέση "Κόνισμα", όπου τα βόδια (αγελάδια) έβοσκαν και εστάλιζαν - ετυμ. Ελλ. λέξη.

Γενίτσαρη, η : Το αυτό με το "Γιαντίτσαρη" (β.λ.).

Γιαντίτσαρη, η : [Στ' Γιαντίτσαρ' ή Στ' Γενίτσαρ'] : Δείχνει κυριώνυμο. Ο κτηνοτρόφος Γιάννης Ιτσαρης, φαίνεται, έβοσκε εδώ τα ποιμνιά του ή κατείχε την έκταση. Το επώνυμο Ιτσαρης υπήρχε παλιά στη γειτονικό χωριό Φούρκα. Στο (18) της βιβλιογραφίας σημειώνεται: "τοποθεσία Καντσίκου όπου κάποιος γενίτσαρος εφονεύθη" - ετυμ. Τουρκ. YENI-CERI (= νέος στρατός). Ομοιο τοπωνύμιο [Στ'ς Γενίτσαρους] υπάρχει στη γειτονική Φούρκα.

Γεφύρι, το : [Στου γιουφύρ'] : Ο χώρος γύρω από το παλιό, πέτρινο, δικάμαρο, Καντσιώτικο γεφύρι στο Σαραντάπορο ποταμό.

Γκαστριμπούκα, η : [Στ' Γκαστριμπούκα] : Τόπος με μεγάλο υψόμετρο, χαμηλότερα από την κορυφή "Ταμπούρι", γεμάτος πανύψηλες οξυές - ετυμ. α) Λατ. CASTRUM (= κάστρο, οχυρό) και Λατ. BUCCA (= κοιλότητα, άνοιγμα, μπούκα). Εξ αυτών Καστριμπούκα (= είσοδος οχυρού) - σχόλιο: Λόγω θέσης και μορφολογίας του εδάφους, υπάρχει εύκολη πρόσβαση (μπασιά) προς το "Ταμπούρι", β) Λατ. CASTRO (= εκτέμνω, κολοβώ) > Σλ. KASTRJA (= κλαδεύω), και Σλ. BUKA (= οξυά). Εξ αυτών Καστριμπούκα (= κλαδεμένη οξυά) - σχόλιο: Εδώ κλάδευαν παλιά τις οξυές οι χωριανοί, και το φύλλωμα των κλαδιών, ηλιασμένο και ξερό, το έδιναν τροφή στα ζώα το χειμώνα.

Γκίμω, η : Τοποθεσία πλησίον του χωριού, σε επαφή με τον "Τρανό Λάκκο", από όπου ακούγεται έντονα το βουϊτό του βρέμοντος νερού, όταν βρέχει και το ρέμα είναι φουσκωμένο - ετυμ. Λατ. GEMO (= βογγάω, στενάζω) > Αρβ. GJIMOJ (= βουϊζω, αντηχώ, κυρίως επί θαλάσσης, βροντής, ποταμού, βουνού, κλπ) > Γκίμω (= τόπος με έντονο αχό). Το ίδιο σημαίνει και η παραπλησία "Τζιόκα" (β.λ.).

Γκόλιο, το : Θέση με μεγάλο υψόμετρο, τελείως γυμνή από δένδρα, εξαίρετο βοσκοτόπι - ετυμ. Σλ. GOLU (= γυμνός).

Γκουλουμπίνα, η : [Στ' Γκουλουμπίνα] : Σχετικά επίπεδη έκταση εγγύς και ΝΔ του χωριού, όπου υπάρχει πηγή άφθονου νερού, από την οποία και σήμερα υδρεύεται ο οικισμός - ετυμ. Ελλ. "κολυμβώ" (= εμβαπτίζω σε νερό, κολυμπώ) > κουλουμπίζω > γκουλουμπίζω > Γκουλουμπίνα (= τόπος με άφθονα νερά).

Γκούμα, η : [Στ' Γκούμα] : Δείχνει για κυριώνυμο. Επίθετο "Γκούμας" και τοπωνύμιο "Στά Γκουμαίικα" υπάρχει στο γειτονικό χωριό Κεράσοβο (Αγία Παρασκευή).

Γκουντρουβίλλη, η : [Στ' Γκουντρουβίλλ'] : Θέση Δ του χωριού, με απέραντη ορατότητα και χαρακτηριστικό μεγάλο βράχο - ετυμ. Ελλ. "κοτρώνι" (= μέγας λίθος), και Ελλ. "βίγλα" (= σκοπιά, παρατηρητήριο) < Λατ. VIGILIA (= εγρήγορση, φύλαξη, αγρυπνία). Εξ αυτών κοτρωνοβίγλα > κοτρωβίγλη > Κουντρουβίλλη (= σκοπιά στην πέτρα) - σχόλιο: Η θέση έχει απέραντη θέα προς την κοίτη του Σαραντάπορου ποταμού και το πέτρινο δίτοξο γεφύρι του. Στους Ελλ. χάρτες αναγράφεται "μεγάλη πέτρα".

Γκουτζιλιά, η : [Στ' Γκουτζιλιά] : Είναι τόπος απόμακρος, στους πρόποδες της θέσης "Κόνισμα" (β.λ.), Α του χωριού, κλειστός από υψηλή βλάστηση που προκαλεί τρόπο, γεμάτος αγρίμια - ετυμ. α) Ίσως είναι κυριώνυμο, που σημαίνει ότι χρήστης ή ιδιοκτήτης του χώρου ήταν κάποιος ονόματι Γκουτζιλιάς. Το όνομά του δείχνει να είναι Αρβ. προέλευσης, που μάλλον σημαίνει

“θαρραλέος”, από το Αρβ. GUXOJ (= τολμώ, κοτάω), GUXIM (= θάρρος), και τέτοιος πρέπει να ήταν, αφού διέμενε σ’ αυτό το φοβερό μέρος, β) Ισως Σλ. KUCE (= σκυλί, αγρίμι, αγριόσκυλο, τσακάλι), απ’ όπου πιθανώς Κουτσιλά (= τόπος αγριμιών).

Γκρυτσιάρη, η : [Στ’ Γκρυτσιάρ’] : Εκταση ΒΔ του χωριού, με μεγάλη σχισμή στο έδαφος από υπάρχουσα κατολίσθηση - ετυμ. Αρβ. KRYE (= αρχή, κεφαλή, πρώτος, κύριος, αρχηγός, τρανός), και Αρβ. CARE-A (= σχισμή, ρωγμή). Εξ αυτών Γκρυτσιάρη (= τρανή ρωγμή) - σχόλιο: Η ονομασία αποδίδει το ειδικό χαρακτηριστικό της θέσης, που είναι η μεγάλη ρωγμή από κατολίσθηση.

Γραβιά, τα : Μέρος γεμάτο δένδρα γαύρους, κοινώς γράβους, από όπου και η ονομασία - ετυμ. αρχ. Ελλ. “εγγραύλης” > γαύρος > γράβος (= φυτό του γένους καρπίνος, ο γαύρος ο βετουλοειδής).

Γυαλένιος λάκκος, ο : Λέγεται έτσι, επειδή η κοίτη του είναι τελείως καθαρή από φερτά υλικά, κοινώς είναι γυαλί, λόγω της φύσης και λειότητας του πετρώματος - ετυμ. Ελλ. “ύαλος” > γυαλί.

Γυργυνάδικο, το : [Στου Γυργυνάδκου] : Είναι τοποθεσία υψηλή, στο σύρραχο περίπου, κατάλληλη για βοσκότοπος - Είναι κυριώνυμο και δηλώνει κτίση ή χρήση. Φαίνεται, πως κάποιος κτηνοτρόφος, με το παρατσούκλι Γυργυ(ρ)νάς, έβοσκε εδώ το κοπάδι του. Μάλλον είχε άλογα και αλώνιζε τα σιτηρά του χωριού φωνάζοντας “γυρ-γυρ”, εξού και το παρόνομά του, ήταν δηλ. ο αλωνιστής του χωριού.

Δέση, η : Από τη θέση αυτή έπαιρναν με “δέση” το νερό από τον “Τρανό Λάκκο” και με αυλάκι το έφερναν στο χωριό για το πότισμα των κήπων - ετυμ. νέο Ελλ. “δέση” (= μικρό ανάχωμα, που γίνεται μέσα στην κοίτη ρέματος για την παροχέτευση του νερού).

Δημητρούλη πέτρα, η : [Στ’ Δημητρούλ’ τ’ πέτρα] : Επίθετο Δημητρούλης υπάρχει και σήμερα στη Δροσοπηγή.

Ελατος, ο : Εκταση Δ του χωριού, με αρκετά έλατα, από όπου και η ονομασία. Στο (18) της βιβλιογραφίας αναφέρεται ως “τοποθεσία Καντσίκου εις ην υπήρχε ελάτη διακρινόμενη των άλλων διά το πάχος και το ύψος της”. Τέτοιο χαρακτηριστικό έλατο δεν υπάρχει τώρα.

Ζιερωτινό, το : [Στου Ζιερωτινό] : Μέρος που ανήκει στο όμορο χωριό Ζιέρμα, που βρίσκεται ακριβώς έναντι - ετυμ. Σλ. ZIERAVI και ZIABAVI (= διάπυρος άνθραξ, θράκα, κοινώς ζιάρια στην τοπική διάλεκτο) > Ζιέρμα (= καρβουνιασμένη) - σχόλιο: Προφανώς το όνομα αποδίδει την ηφαιστειακή καμένη όψη που παρουσιάζει το βουνό Μπουχέτσι, επί του οποίου είναι κτισμένο το χωριό Ζιέρμα. Περισσότερα για τη σημασία της λέξης Ζιέρμα στο κεφάλαιο “Αγναντεύοντας από τη Δροσοπηγή”.

Ζντράνος, ο : Το αυτό με το “Ζντράνος” (β.λ.).

Καζμούλη, η : [Στ’ Καζμούλ’] : Τόπος με μεγάλο υψόμετρο πλησιόχωρος με βοσκοτόπους - ετυμ. Λατ. CASA (= καλύβα), και Λατ. MULA (= ημίονος). Εξ αυτών Καζμούλη (= καλύβα μουλαριών) - σχόλιο: Ισως, παλιά, κάποιος μισθωτής κτηνοτρόφος είχε φτιάξει εκεί κάποια πρόχειρη καλύβα και σταύλιζε τα άλογά του (αργκιλέ).

Καλάμι, το : Θέση σε επαφή με το χωριό, παρά τον Άγιο Αθανάσιο, όπου υπάρχει πηγή και λιγοστά καλάμια, εξού η ονομασία.

Κάλεσια πέτρα, η : [Στ’ Κάλεσια τ’ πέτρα] : Τοποθεσία Α του χωριού, που έχει μεγάλη πέτρα με όψη παρδαλίζουσα - ετυμ. Ελλ. “καλή” > κάλεσια (= παρδαλή, ωραία), όπως ακριβώς λένε “κάλεσια προβατίνα”. Στο (18) της βιβλιογραφίας αναφέρεται: “τοποθεσία Καντσίκου, ονομασθείσα ούτως από μίαν μεγάλην πέτραν (βράχον), εξ ης εκρημνίσθη ξανθή γυνή της Λιάσκας, διότι κάλεια σημαίνει ξανθή”.

Καλλιουρκό, το : Παραποτάμιος δύσβατος χώρος με έντονη κλίση, όπου περνούσε και ανηφόριζε το κατά μήκος του Σαρανταπόρου ποταμού μονοπάτι - ετυμ. Λατ. CALLIS (= ατραπός, μονοπάτι βατό στα ζώα), και Λατ. URGEO (= αναβαίνω, ταλαιπωρώ, ακολουθώ, πιέζω) > Βλαχ. URKU (= ανάβαση, ανηφόρα). Εξ αυτών Καλλιουρκό (= ανηφορικό δύσκολο μονοπάτι).

Καληρηήκι, το : Θέση που βρίσκεται σε μεγάλο υψόμετρο, πάνω στην κορυφογραμμή, με απέραντη θέα - ετυμ. Ελλ. “καλό”, και “τηρώ” (= παρατηρώ). Εξ αυτών Καληρηήκι (= καλό παρατηρητήριο), όπως και πράγματι είναι.

Κάμπος, ο : Το ίσιωμα στους πρόποδες του χωριού - ετυμ. Λατ. CAMPUS (= κάμπος, πεδίο, πεδιά-

δα).

Κάντσικο, το : [Στου Κάντσικου] : Το παλιό όνομα του χωριού, που τώρα λέγεται ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ. Περισσότερα για τις πιθανές ερμηνείες στο ειδικό κεφάλαιο "Εξήγηση της λέξης ΚΑΝΤΣΙΚΟ". Στο [18] της βιβλιογραφίας αναγράφεται: "Κάντσικον : [Στου Κάντσ'κου] : χωρίον της επαρχίας Κονίτσης παρά τα σύνορα με την Μακεδονίαν. Ο Αραβαντινός (τ. Β' σ. 340) το γράφει Κάντζικον θεωρών την λέξιν Αλβανικήν. Το ελληνόφωνον τούτο χωρίον έχει την παράδοσίν του. Προ πολλών δηλ. εκατονταετηρίδων υπήρχε Μονή, η της Φούρκας, που είχεν εις την κυριότητά της πολλά κτήματα. Εκεί άνθρωποι μακεδονικής προελεύσεως ολίγοι τον αριθμόν έζων ως υπηρέται του μοναστηρίου καλλιεργούντες τα κτήματα αυτού. Οι ίδιοι αυτοί αργότερα έγιναν κύριοι όλων των κτημάτων στον τόπον που είναι σήμερα το χωρίον, γιατί ο τόπος αυτός δεν ανήκεν εις την Μονήν, ένα μέρος αυτού κατείχε ένα παλιό χωριό τότε η Λιάσκα, της οποίας ερείπια σώζονται και σήμερα. Οι κάτοικοι του χωριού τούτου εξεπατρίσθησαν, άδηλον πότε, πάντως μετά την έλευσιν των παραπάνω ανθρώπων στο μοναστήρι της Φούρκας, προς το οποίον πλησιέστερα ήταν το χωριό Λιάσκα, παρά το σημερινόν Κάντσικον. Οι κάτοικοι της Λιάσκας δεν έχουν σχέση με τους σημερινούς Καντσικιώτες. Έτσι οι υπηρέτες του μοναστηρίου έγιναν κύριοι του τόπου της Λιάσκας, και ήρχισαν προς ατομικήν ωφέλειαν να τον καλλιεργούν. "Από μισιαραίοι γίνκαμι νταβελαίοι", λέγουν εις το χωρίον, δηλ. από υπηρέτες αφεντάδες. Το χωρίον αυτό ωνομάσθη Καντσικούλι και διεδέχθη την ερειπωθείσαν Λιάσκαν. Σιγά σιγά όμως ήλθαν όλοι οι υπηρέτες από το μοναστήρι της Φούρκας και κατόκησαν πέρα από το Καντσικούλι, βαρειότερα. Το χωριό αυτό ωνομάσθη Κάντσικον.

Ανεξαρτήτως του χρόνου της δημιουργίας των δύο τούτων χωριών, εκ των οποίων το Καντσικούλι σήμερα δεν είναι, διότι ασφαλώς ιδρύθη το δεύτερον πρώτον και κατόπιν το μικρότερον, διά να λάβη όνομα υποκοριστικόν, εξεταστέα ήδη η παραγωγή του ονόματος. Εκ της παραδόσεως τούτο είναι δεδομένο: ότι υπήρχε εκεί άλλοτε χωρίον Λιάσκα και επ'αυτού ιδρύθη το Καντσικούλι. Εκ της ερημώσεως ταύτης φαίνεται ότι πρέπει να εξαγωγήμεν την παραγωγήν της ονομασίας του χωριού. Εις την κοινωβλαχικήν "κάντα", "κάντζου", "καντζούτα", κλπ σημαίνει "πίπτω" (κατά Νικολαΐδην εν Δ) και δεν φαίνεται απίθανον τόπος τις να έπεσε κάποτε. Πλήν τούτου το "πίπτω" τούτο, δηλ. το "κάντου", πρέπει να ληφθή υπό την έννοιαν του ερημώνομαι και η ονομασία η ημετέρα να σημαίνη τον πεσμένον κατ'αρχάς, τον ερημωμένον, εγκαταλειφθέντα τόπον".

Καντσικούλι, το : [Στου Καντσικουλί] : Τοποθεσία με εμφανή ίχνη οικισμού, πλησίον και Α της "Λιάσκας" - ετυμ. ενά υποκορ. της λέξης Κάντσικο (β.λ.).

Καραούλι, το : Μέρος πάνω και Ν από το χωριό, που από τη φύση του έχει απέραντη θέα, γεγονός που το καθιστά εξαιρετο παρατηρητήριο - ετυμ. Τουρκ. KARAUUL (= σκοπιά) > कारαούλι (= σκοπιά, φρουρά, παρατηρητήριο).

Καρκατσέλη, η : [Σ' Καρκατσέλ'] : Χώρος απόμακρος με μεγάλο υψόμετρο, ΝΑ του χωριού, κλειστός και κατάφυτος, που προκαλεί τρόμο. Δε φαίνεται κυριώνυμο - ετυμ. α) Ελλ. "κακοί άγγελοι" (= δαίμονες) > καρκαντζέλοι (= διάβολοι) > Καρκατσέλη (= τόπος δαιμόνων), β) Βλαχ. KAR-KATSELI (= υλακτούν τα σκυλιά ή τα αγρίμια), εκ του Λατ. CATELLUS (= σκυλάκι) και του ήχου "καρ-καρ". Εξ αυτών Καρκατσέλη (= τόπος όπου σκούζουν τα αγρίμια).

Κασκούρι, το : Μέρος Δ του χωριού, σχετικά ομαλό, με δασοσυστάδες πυκνές, και καλή πηγή νερού με κάναλο, όπου κατά κανόνα εκεί λειτουργούσε τυροκομείο (στρούνγκα, μπατζαριό) - ετυμ. α) Τουρκ. KORU και Αρβ. KORIE ή KORIA (= μικρό δάσος), και Αρβ. KASH (= τυρί) < Λατ. CASEUS (= τυρί). Εξ αυτών Κασκούρι (= δασύλλιο με τυροκομείο), β) πρωτοελληνική ρίζα "αχ" (= νερό, πχ. Αχελώος, Αχαιοί) > Λατ. AQUA (= ύδωρ) > παλ. Σλ. KASH και HASH (= νερό), οπότε Κασκούρι (= δασύλλιο με νερό).

Καστανάδικα, τα : [Στα Καστανάδικα] : Τόπος Β του χωριού με αμπέλια και οπωρικά - ετυμ. α) Φαίνεται κυριώνυμο. Κάποιος, ονόματι ή παρονόματι Καστανάς, ήταν παλιά κτήτωρ του τόπου, β) Ίσως πάλι υπήρχαν εδώ πάλαι ποτέ δένδρα "καστανιές" και να ονομάστηκε έτσι το μέρος.

Καστριμπούκα, η : Είναι το τοπωνύμιο "Γκαστριμπούκα" (β.λ.).

Καψάλια, τα : Εκταση ΝΑ του χωριού, κοντά στη "Λιάσκα" - ετυμ. Ελλ. "καίω" > έκαψα > καψαλίζω > Καψάλια (= τόπος που κάηκε).

Κερασιά, η : Θέση ΒΑ του χωριού παρά το Σαραντάπορο ποταμό, όπου, καθώς δείχνει το όνομά της, υπήρχαν παλιά δένδρα κερασιές.

Κλέφτης, ο : [Ο Κλέφτ'ς ή Στουν Κλέφτ'] : Τοποθεσία Δ του χωριού, υποπεριοχή της θέσης "Μισιουράδικα", με πυκνά ψηλά πεύκα, όπου σκοτώθηκε ξένος κλέφτης από απόσπασμα στρατονόμων, στη δεκαετία του 1920, και έκτοτε ονομάστηκε έτσι. Στο (18) της βιβλιογραφίας σημειώνεται: "... προ ετών εις την θέσιν ταύτην ελθόντες κλέφτες από την Θεσσαλίαν εμοίραζον τα κέρδη των, ηγέρθη όμως φιλονεικία, εξ ης εφονεύθη εις, του οποίου το μνήμα σώζεται".

Κοινά, τα : Θέση ΒΔ του χωριού, ήπια και υψομετρικά χαμηλή, κατάλληλη για ξεχειμώνιασμα ζώων. Φαίνεται ότι σημαίνει τα κοινά χειμαδιά, με την έννοια ότι οι μικροκτηνοτρόφοι, προκειμένου να ξεχειμωνιάσουν τα ζωντανά τους πιο εύκολα, επειδή δεν μπορούσαν να έχουν ο καθένας τους την δική του καλύβα, συνένωναν τα μικρά ποιμνιά τους σε ένα μεγαλύτερο κοπάδι, το οποίο ξεχειμάζαν από κοινού, εξού και το όνομα. Ίσως πάλι, οι γηγενείς μικροβοσκοί και οι κατά καιρούς αλλόφυλοι έποικοι κτηνοτρόφοι είχαν συμφωνήσει εδώ να διαχειμάζουν από κοινού τα ποιμνιά τους.

Κόνισμα, το : [Στου Κόντσμα] : Ευρεία έκταση, σχετικά ομαλή, ΝΑ του χωριού και σε μεγάλη απόσταση από αυτό, πίσω από την ορατή κορυφογραμμή - ετυμ. Ελλ. "εικόνισμα" > Κόντσμα (= τόπος με εικόνισμα) - σχόλιο: Πράγματι, υπάρχει εκεί παλιό πέτρινο εικόνισμα.

Κουνιά, η : [Σ' Κουνιά] : Τοποθεσία με πολύ μεγάλο υψόμετρο, πυκνή βλάστηση κωνοφόρων, στο σύρραχο περίπου, Ν και μακριά από το χωριό. Λέγεται ότι ήταν λημέρι ληστών - ετυμ. α) Σλ. KUNA (= αιλουροειδές, ικτίς, νυφίτσα, κουνάβι) > Κουνιά (= τόπος με νυφίτσες), β) Λατ. CUNA (= λίκνο, αιώρα) > Ελλ. "κούνια" > Κουνιά (= λίκνο κλεφτών), με την έννοια της κοιτίδας ή του λημεριού.

Κουρί, το : Υπάρχουν δύο θέσεις με αυτό το όνομα. Η πρώτη είναι ένα μικρό πυκνό δάσος Δ και πάνω από τα τελευταία οικήματα του χωριού. Η δεύτερη είναι τόπος Α του χωριού στη ράχη της θέσης "Λιασιώτικο" (β.λ.) - ετυμ. Τουρκ. KORU και Αρβ. KORIE ή KORIA (= μικρό δάσος, άλσος) > Κουρί (= νάπη, δασύλλιο).

Κουσαρτσικό, το : [Στου Κουσαρτσό] : Ονομα τόπου απόμακρου και παλιού οικισμού, Α του χωριού, κάτω από το μοναστήρι της Παναγίας Κλαδόρας. Σήμερα μερικώς ανήκει στο χωριό Ζέρμα. Φημολογείται ως τόπος ληστών - ετυμ. Λατ. CURSUS (= κούρσος, πειρατεία) > Αρβ. KUSAR-I (= ληστής, κλέφτης, άρπάγας) > Κουσαρτσό (= λημέρι ληστών). Στο (18) της βιβλιογραφίας λάθος γράφεται Κουσαρτσικό και ερμηνεύεται ως "τοποθεσία πρώην συνοικία Ζέρμας, ης αρχηγός ητο εις Κώστας".

Κουτροβίλλη, η : Το αυτό με το "Γκουτροβίλλη" (β.λ.).

Κρασιά, η : Υπάρχουν δύο τοποθεσίες με αυτό το όνομα. Μία Α του χωριού και η άλλη Ν αυτού και σε μεγάλο υψόμετρο. Κάποιο μεγάλο και χαρακτηριστικό δένδρο "κρασιά" που ήταν εκεί στάθηκε αιτία για το όνομα.

Κριθάρια, τα : Μεγάλη έκταση, κάτω ακριβώς από το εξωκλήσι του προφήτη Ηλία, όπου στα εκεί χωράφια έσπερναν πάντα κριθάρι, εξού και το όνομα.

Κρουσηγάδο, το : Μέρος Δ του χωριού, με αρκετή βλάστηση και πηγή με κρύο νερό, απ'όπου και το όνομά του. Συχνά εδώ έφτιαχναν στρούνγκες.

Λαιμός, ο : Θέση πολύ υψηλή, στην κορυφογραμμή, που είναι στενό πέρασμα προς την κορυφή "Τρανταφλιά", ΝΔ του χωριού - ετυμ. Ελλ. "λαιμός" (= δειράς, δηλ. στενό πέρασμα ράχης).

Λατζινιές, οι : [Στ'ς Λατζινιές] : Τόπος σχετικά ίσιος, δασωμένος με ξέφωτα, Δ του χωριού, στα όρια προς τη "Μεγαληράχη" - ετυμ. Λατ. LACINIA (= άκρα, γωνία, λωρίδα γης, τεμάχιο, τμήμα γης) > Σέρβ. LAZINA (= τεμάχιο κομμένου δάσους, δηλ. ξέφωτο, κοινώς ρόγκι) > Λατζινιές (= ξέφωτα, δηλ. ρόγκια).

Λευκάδια, τα : Τοποθεσία Α του χωριού, με αρκετά δένδρα "λεύκες", από όπου και η ονομασία της.

Λευτεροχώρι, το : Ονομα θέσης και παλιού οικισμού, ΒΔ του χωριού, παρά τον Σαραντάπορο ποταμό, στα σημερινά όρια Δροσοπηγής και Λαγκάδας, στις οποίες ανήκει εξ ημισείας. Οπως δείχνει το όνομα, ήταν οικισμός ελεύθερων (όχι κολλήγων) αγροτών και κτηνοτρόφων, ο οποίος όμως, για κάποιον άγνωστο σε μας λόγο, εξαφανίστηκε. Λέγεται ότι εδώ ήταν η Μονή των Αγίων Πάντων. Στο (18) της βιβλιογραφίας αναφέρεται ότι "...σώζεται το άγιο βήμα εκκλησίας".

- Λεφτοκαρυά**, η : Μέρος Δ του χωριού, προς τη "Μεγαληράχη", όπου υπήρχε χαρακτηριστική λεπτοκαρυά, δηλ. φουντουκιά. Εδώ υπάρχει και βρύση που λέγεται "Στού Πηγάδ' τ'ς Ληφτουκαρυάς".
- Λιανούρα**, η : [Στ' Λιανούρα] : Τοποθεσία Δ του χωριού, με μεγάλο υψόμετρο, πάνω στην κορυφογραμμή στα όρια με το χωριό Κεράσοβο. Εδώ υπάρχει πυκνό δάσος από ψηλές και λεπτές οξυές - ετυμ. Ελλ. "λιανός" (= λεπτός, ψιλός) > Λιανούρα (= δάσος από λιανά δένδρα).
- Λιασιώτικο**, το : [Στου Λιασιώτκο] : Τόπος έναντι και Α του χωριού, που παλιά ανήκε στο χωριό "Λιάσκα" - ετυμ. (β.λ.) "Λιάσκα" > Λιασιώτικο > Λιασιώτικο > Λιασιώτκο.
- Λιασιώτικος λάκκος**, ο : [Στου Λιασιώτκου του λάκκου] : Μεγάλο ρέμα που κατέρχεται από τα μέρη της "Λιάσκας" και ενώνεται χαμηλά με τον "Τρανό λάκκο" - ετυμ. (β.λ.) "Λιάσκα" > Λιασιώτικο > Λιασιώτκο.
- Λιάσκα**, η : [Στ' Λιάσκα] : Μεγάλη έκταση ομαλή και εύφορη, ακριβώς έναντι και Α του χωριού, πάνω στην προσήλια ράχη, καθώς και όνομα παλιού χωριού, που υπήρχε εκεί, όπως μαρτυρούν τα υπάρχοντα θεμέλια κτισμάτων. Έχει πηγή με άφθονο νερό - ετυμ. Ελλ. "λιάζω" > Λιάσκα (= μέρος λιαστό). Η εξήγηση από το Σλ. LESKA (= λεπτοκαρυά, στύραξ, αγρόθαμνοι), από όπου *Λεσκάτσι* και *Λεσκοβίκι*, δεν φαίνεται ορθή.
- Λιβάδι**, το : Ευρεία έκταση, σε πάρα πολύ μεγάλο υψόμετρο, Ν του χωριού, κατάλληλη για βόσκηση προβάτων, δηλ. είναι λιβάδι, εξού και η ονομασία της.
- Λιβάδια**, τα : Τόπος ΒΔ του χωριού, με χαμηλό υψόμετρο, που είναι και εξαιρετικό λιβάδι, από όπου και το όνομά του.
- Λούτσες**, οι : [Στ'ς Λούτσες] : Θέση που νεροκρατεί, πάνω στον σημερινό αμαξιτό δρόμο προς το εξωκλήσι της Παναγίας, όπου υπάρχει και βρύση με ατέγαστρο - ετυμ. Σλ. LUCJA (= νερό-λακκος, τέλμα).
- Μαντζαρά**, η : [Στ' Μαντζαρά] : Υποπεριοχή της τοποθεσίας "Ρόγκος" (β.λ.), αρκετά επίπεδη. Εδώ το γαλλικό εκστρατευτικό σώμα, το 1917-1918, είχε εγκαταστήσει ιπποστάσιο, και εκπαίδευε άνδρες και άλογα - ετυμ. παραφθορά του Γαλλ. MANAGER (= ασκώ ίππον, εκτελώ γυμνάσια, εκπαιδεύω).
- Μάρμαρο**, το : [Στου Μάρμαρου] : Υποπεριοχή της θέσης "Τζιάμω" (β.λ.), όπου υπάρχει μεγάλος εξέχων βράχος (κοινώς μάρμαρο), από όπου και το όνομά της.
- Μεγαληράχη**, η : Η μεγάλη ράχη Δ και πολύ μακριά απ'το χωριό, που είναι και το φυσικό σύνορο μεταξύ Δροσοπηγής και Λαγκάδας.
- Μέκα**, η : Ομαλή περιοχή, έναντι και Α του χωριού - ετυμ. Σλ. MEKA (= μαλακιά, απαλή, ήπια) > Μέκα (= ήπιος τόπος, δηλ. ίσος).
- Μέκιλα**, η : Τοποθεσία ΒΔ του χωριού, που είναι μια ήπια από κάθε άποψη κοιλάδα, για τη διαβίωση ζωντανών - ετυμ. Σλ. MEKA (= απαλή, μαλακιά, ήπια), Σλ. KILA (= κοίλο, κοιλότης) < Ελλ. "κοίλας". Εξ αυτών Μέκιλα (= ήπια κοιλάδα).
- Μεσολακκία**, τα : Ο χώρος ανάμεσα στους λάκκους, εξού και η ονομασία.
- Μηλιά**, η : [Στ' Μλιά] : Θέση Α του χωριού και πέραν της "Λιάσκας", όπου κάποια χαρακτηριστική μηλιά ήταν εκεί, απ'την οποία πήρε το όνομα η τοποθεσία.
- Μηλιές**, οι : [Στ'ς Μηλιές] : Μέρος Δ του χωριού, όπου υπήρχαν αρκετές ξυνομηλιές, από όπου και η ονομασία.
- Μισιουράδικα**, τα : [Στα Μισιουράδικα] : Τοποθεσία Δ του χωριού, προς τη "Μεγαληράχη" όπου τα όρια με τη Λαγκάδα. Δείχνει κυριώνυμο. Το γένος "Μισιουράδες" λέγεται ότι υπήρχε παλιά στο χωριό.
- Μόναχος πεύκος**, ο : [Στου μόναχου του πεύκου] : Τόπος άδενδρος, με χαρακτηριστικό μοναχικό πεύκο, από όπου η ονομασία.
- Μόναχος στάλος**, ο : [Στου μόναχου του στάλου] : Μοναχική δασοσυστάδα με οξυές, σε μεγάλο υψόμετρο, κοντά στην κορυφή *Ταμπούρι*, όπου σταλίζουν τα ζώα, από τους γύρω βοσκοτόπους.
- Μότσιαλη**, η : [Στ' Μότσιαλ'] : Μέρος σε επαφή με το Α τμήμα του οικισμού, επίπεδο, με έδαφος που αναβλύζει νερά. Υπάρχουν εκεί σήμερα αρκετοί κήποι και είναι εμφανή τα καλάμια - ετυμ. Σλ. MOCILA (= νερότοπος, βαρικό).
- Μουλισινά**, τα : [Στα Μουλισινά] : Τοποθεσία Δ του χωριού, σε πολύ μεγάλη απόσταση, που έχει έ-

δαφος σαθρό και χαλικώδες, κοινώς σάρα, το οποίο κυλάει, σέρνεται, αλέθει. Δεν φαίνεται για κυριώνυμο - ετυμ. Ελλ. "μύλος" > Αρβ. MULLIS-I (= μυλωνάς) > Μουλισνά (= τόπος με αλεθωτό έδαφος). Στο (18) της βιβλιογραφίας αναφέρεται σαν *τόπος που ήταν στην κυριότητα Μολιστινών*, δηλ. ανθρώπων από το χωριό Μόλιστα. Μάλλον δεν αληθεύει αυτό, γιατί η Μόλιστα βρίσκεται αρκετά μακριά.

Μπάρα του Μούζα, η : [Στ' μπάρα τ' Μούζα] : Θέση όπου υπάρχει λάκκος με νερό σε χωράφι που ανήκει στο Μούζα. Το Μούζας είναι παρατσούκλι του γένους Δημόκας και λέγεται ακόμη στο χωριό - ετυμ. Σλ. BARA (= τέλμα, νερόλακκος).

Μπιλιχάνη, η : [Στ' Μπιλιχάν'] : Τοποθεσία πυκνοδασωμένη και απόμακρη, ΝΑ του χωριού, πέρα από τη θέση "Γιαννίσαρη" - ετυμ. α) μάλλον είναι κυριώνυμο, β) άλλως, ίσως απ'τό Αρβ. PYLL-I (= δάσος) > Πιλιχάνη (= λόγγος).

Μπλώς, ο : [Στου Μπλώ] : Μέρος στη ράχη πάνω από τη "Λιάσκα", κατάφυτο από πεύκα, με πηγή νερού. Απ'εδώ διέρχεται ο μοναδικός δρόμος προσπέλασης προς το χώρο, που βρίσκεται πίσω και πέρα από την κορυφογραμμή, προς τη θέση "Κόνισμα" και τη Μονή Παναγία Κλαδόρα - ετυμ. α) αρχ. Ελλ. "βλώσκω" [έμολον] (= έρχομαι, πηγαίνω, πορεύομαι) > μβλώος > Μπλώς (= προσπέλαση, πέρασμα), β) Πιθανώς το όνομα να έχει σχέση με την υπάρχουσα εκεί πηγή, από τις Ελλ. ρίζες "βλυ-" [βλύζω= αναβλύζω, ρέω], "βαλ-" [ανάβαλος= υποβρύχια πηγή], "βελ-" [βελούχι= πηγή βρυσώδης]. Δεν φαίνεται πιθανή η εκδοχή να προέκυψε η ονομασία από την Ελλ. λέξη "πηλός".

Μπούϊα, η : [Στ' Μπούϊα ή Στ' Μπούγια] : Χαμήλωμα, παρά το ποτάμι, ΒΔ του χωριού. Έχει έντονη ηχώ και στον παραμικρό ακόμη θόρυβο, ο οποίος ακούγεται στην απέναντι πλαγιά - ετυμ. Ελλ. "βοώ" > βουίζω > Αρβ. BUJE και BUJE (= πάταγος, θόρυβος, κρότος) > Μπούϊα (= τόπος με βοή).

Μπουρδέμης, ο : [Στ' Μπουρδέμ'], [Στ' Μπουρδέμ' του λάκκου], [Στ' ράχ' στ' Μπουρδέμ'] : Ρέμα μεγάλου βάθους παρά το Δ όριο του οικισμού, από όπου διέρχεται ο κύριος δρόμος επικοινωνίας του χωριού προς δυσμάς και προς το γεφύρι στο Σαραντάπορο - ετυμ. α) Αν είναι κυριώνυμο, ίσως Τουρκ. BORU και Αρβ. BORI-A ή BURLA (= κέρας, σάλπιγξ, βούκερας), Αρβ. DEM-I (= δαμάλι). Εξ αυτών Μπουρδέμης (= ο κρατών βούκινο, δηλ. βουκόλος). Πιθανώς και από το Λατ. BURDO (= μουλάρι) > Μπουρδέμης (= μουλαράς) - σχόλιο: Μαρτυρείται ότι από τη ράχη [Σλ. BbRDO= ραχούλα] αυτής της θέσης, πολύ κοντά στα ακραία σπίτια του χωριού, ο γελαδάρης φυσούσε ηχηρά το κόρνο, για να βγάλουν οι χωριανοί τα βόδια για βοσκή, β) Αν δεν είναι κυριώνυμο, ίσως να ονοματοδοτήθηκε από το λιθόκτιστο τεχνικό έργο, που πάντα έφτιαχναν εκεί, για να διέρχεται ο δρόμος το βαθύ �έμα - Ελλ. "πόρος" (= μαλακός ασβεστόλιθος, πουρί), "πόρος" (= πέρασμα), και "δέμω" (= κτίζω). Εξ αυτών "Πουροδέμης λάκκος" ή απλώς *Μπουρδέμης* (= πωρόδητος ή κτιστός πόρος).

Μύλοι, οι : [Στ'ς Μύλοι] : Μέρος κοντά στο χωριό, παρά τον "Τρανό το λάκκο", από όπου τροφοδοτούνταν με νερό οι υπάρχοντες εκεί μύλοι, που λειτουργούσαν τη χειμερινή περίοδο.

Μύλος, ο : Η γύρω από το μεγάλο νερόμυλο περιοχή, στην όχθη του Σαρανταπόρου ποταμού.

Ναχούτσα, η : [Στ' Ναχούτσα] : Εκταση κάτω ακριβώς από τη βάση του χωριού, σε επαφή με τα τελευταία κτίσματα. Διαρρέεται από τα νερά της κεντρικής βρύσης "Χώρας" και πάντα εκεί ήσαν κήποι. Είναι φυτώνυμο - ετυμ. Σλ. NAHUT και Τουρκ. NAUT (= ρεβίθι, κίκερ) > Ναχούτσα (= μικρός ρεβιθώνας) - σχόλιο: Το ρεβίθι είναι αυτοφυές φυτό στον τόπο μας, και ήταν βασική τροφή των απλών ανθρώπων, πριν αντικατασταθεί από τα φασόλια, τα οποία ήλθαν από την Αμερική και διαδόθηκαν μετά το 17ο αιώνα.

Νταλίππη, η : [Σ' Νταλίππ'] : Τόπος κοντά και Δ του χωριού, πίσω από τη ράχη, όπου βγαίνει το βασικό μονοπάτι επικοινωνίας με όλες τις δυτικές του χωριού ευρισκόμενες καλλιεργημένες εκτάσεις. Εδώ "απολνούσαν", δηλ. άφηναν ελεύθερα τα φορτηγά ζώα για να βοσκήσουν - ετυμ. ίσως Αρβ. DALJE (= έξοδος), NDALOJ ή DALOJ (= σταματώ, στέκομαι), NDALJE (= σταμάτημα, στάση, σταλία), και Ελλ. "ίππος" > Αρβ. HIPUR (= ιππαστί, καβάλα). Εξ αυτών Νταλίππη (= έξοδος ίππων) ή Νταλίππη (= μέρος όπου στέκονται τα άλογα). Υπάρχει εδώ η βρύση "Στου πηγάδ' Σ' Νταλίππ' ". Στο (18) της βιβλιογραφίας αναφέρεται: "*Πηγάδι του Νταλίπ' : βρύση και γύρω τοποθεσία Καντσιίκου, εδώ εσκοτώθη Τούρκος Νταλίπ υπό Καντσιωτών, προς ους εφέρετο βαρβάρως*". Αλλού αναγράφεται ότι αυτόν τον Νταλίπ μπέη

τον σκότωσαν οι Λυκαίοι. Έτσι λέγονταν παλαιά οι σημερινοί Μακραίοι.

Νταλόια, η : [Στ' Νταλόια ή Στ' Νταλόγια] : Ευρεία έκταση, Α της "Λιάσκα", που εξέχει πάνω από τη βαθειά κοιλάδα του "Βαθύλακκου", με εξαιρετη θέαση του Σαραντάπορου ποταμού - ετυμ. Αρβ. DALLOJ (= εξέχω, ξεχωρίζω, διακρίνω) > Νταλόια (= τόπος που εξέχει) - σχόλιο: Στους Ελλ. χάρτες αναγράφεται εσφαλμένα "Αλώνια".

Ντούπιστα, η : [Σ' Ντούπιστα] : Πυκνότατο δάσος, ΝΔ του χωριού και στα σύνορα με το χωριό Λαγκάδα, στο οποίο και ανήκει - ετυμ. Σλ. DUB (= δένδρο, τώρα ειδικά η βελανιδιά) > Ντούπιστα (= δεινδρώνας).

Ντραγασιά, η : Υπάρχουν δύο τοποθεσίες με το όνομα αυτό. Η πρώτη Δ του χωριού, και η δεύτερη πιο κάτω από τη "Λιάσκα". Έχουν καλή ορατότητα, και απ' το εκεί καλύβι του ο δραγάτης (αγροφύλακας) επόπτευε αμπέλια και καλλιέργειες - ετυμ. Ελλ. "δέρκομαι" (= παρατηρώ) > δεργατεύω > δραγάτης > ντραγασιά (= το στέκι του δραγάτι). Επίσης παλ. Σλ. DRAGA (= κοιλάδα).

Ντριγκουντίνη, η : [Σ' Ντριγκουντίν'] : Μέρος Δ του χωριού, όπου φαίνεται παλιά υπήρχαν εκεί τρία κτίσματα, πιθανώς καλύβες, όπως και στην όμορη θέση "Αμανίκες" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "τρία" > Αρβ. TRI (= τρία), και Αρβ. GODINE-A (= κτίσμα, οίκημα, οικοδομή). Εξ αυτών Ντριγκουντίνη (= τόπος με τρία κτίσματα). Ομοια η σημασία και της πλησιόχωρης θέσης "Αμανίκες" (β.λ.) - σχόλιο: Η εμφάνιση κεραμιδιών εδώ, στα χωράφια Μακρή (Ρουμούνου) και Μουκούλη, δηλώνει ότι υπήρχαν εδώ κτίσματα.

Ντριμπούζι, το : [Στου Ντριμπούζ'] : Θέση πολύ υψηλή, Ν του χωριού, μέσα στις οξυές, κάτω από την κορυφή "Ταμπούρι", με πηγή πολύ κρύου νερού - ετυμ. Ελλ. "τρία" και Τουρκ. BUZ (= πάγος, ψύχος). Εξ αυτών Τριμπούζι (= τρισπαγωμένο, πολύ ψυχρό).

Ντρίχοιρες, οι : [Στ'ς Ντρίχοιρες ή Στ'ς Ντρίχερες] : Μέρος έντονα κατηφορικό, από το εξωκλήσι της Παναγίας μέχρι σχεδόν το τοξωτό γεφύρι στο Σαραντάπορο, από όπου περνούσε ο κύριος δρόμος προς το γεφύρι, που ήταν όμως ιδιαίτερα κουραστικός - ετυμ. α) ίσως Ελλ. "τρία" > Αρβ. TRI (= τρία), και "χοίρος" (= γουρούνι) > (αμαρτύρητο) χοίρα (= γουρούνα, σκρόφα). Επίσης Αρβ. HIR-E (= φυλαχτά). Εξ αυτών Ντρίχοιρες (= τρεις σκρόφες ή τρία φυλαχτά) - σχόλιο: Λέγεται κάποιος μύθος στο χωριό, ότι σ' αυτήν τη θέση είναι παραχωμένα από κλέφτες [πχ. αρχικλέφτης Διαμάντης, από όπου πιθανώς και η όμορη τοποθεσία "Διαμάντη τα πλάγια" (β.λ.)] τρία χρυσά ειδώλια (φυλαχτά), που η παράδοση τα θέλει σκρόφες, β) ίσως Ελλ. "τρία" > Σλ. TRI (= τρία), και νέο Ελλ. "γέρω" (= επικλίνω) > Σλ. HERO (= πλαγίως, λοξώς) > Σέρβ. NA-HERITI (= κλίνω, γέρνω). Εξ αυτών Ντρίχερες (= τρισγερτες, έντονα επικλινείς), λόγω της μεγάλης κλίσης του εδάφους.

Ουβραγιές, οι : [Στ'ς Ουβραγιές] : Τόπος Ν του χωριού, κοντά στην χαράδρα του "Τρανού λάκκου", όπου κατά κανόνα καλλιεργούσαν μικρά κηπάρια, δηλ. πρασιές για σπορά φυτών προς μεταφύτευση, κοινώς "βραγιές", από όπου και το όνομα. Ίσως και από το Ρώσσ. UVRAG (= χαράδρα).

Ούσαλη, η : [Σ'ν Ούσαλ'] : Εκταση απόμακρη, πλησιόχωρη με το μοναστήρι της Κλαδόρας, όπου υπάρχει πολύ μεγάλη εδαφική κατολίσθηση - ετυμ. στην τοπική διάλεκτο "ούσαλη" (= ξέκομμα της γης, κατολίσθηση). Η λέξη προέρχεται εκ του Ελλ. "χους" (= χώμα) και "σαλεύω" (= κουνώ, ταρασσω). Εξ αυτών (χ)ουσαλεύω > ουσανώ > ουσαλίζω > ούσαλη (= ξέκομμα).

Παλιάμπελα, τα : Υποπεριοχή της αμπελουργικής έκτασης Β του χωριού, όπου φαίνεται ότι υπήρχαν παλιά αμπέλια.

Παλιοκόπρια, τα : Εδώ, Α του χωριού και κάτω περίπου από τη "Λιάσκα", φαίνεται ότι υπήρχαν συσσωρευμένες παλιές κοπριές, γι' αυτό και ονομάστηκε έτσι. Στο (18) της βιβλιογραφίας σημειώνεται: "τοποθεσία Καντσίκου όπου εστάλιζαν οι κτηνοτρόφοι της παλιάς Λιάσκα τα αργοπρόβατά των, έχουσα πολλήν παχείαν κοπριάν".

Παλιοπέβιτα, η : [Σ' Παλιοπέβιτα ή Στ' Παλιοπέβιτις] : Υποπεριοχή της τοποθεσίας "Πέβιτα" (β.λ.).

Παλιοχώρι, το : Εκταση, πάνω από το εξωκλήσι του Αγίου Νικολάου, και θέση παλιού οικισμού, με τον οποίο σχετίζεται το εξωκλήσι.

Παναγιά, η : [Σ' Παναγιά] : Η περί το εξωκλήσι της Κοίμησης της Παναγίας Θεοτόκου περιοχή, Β και εγγύς του χωριού, επί του αμαξιτού δρόμου.

Παπασίμη, η : [Σ' Παπασίμ'] : Λιβαδότοπος για χορτονομή, όχι για βοσκή, με πολλούς κήπους, σε επαφή με το χωριό. Δεν είναι κυριώνυμο, παρ'όλο που φαίνεται τέτοιο - ετυμ. Λατ. PASCO (= βόσκω, νέμω, πατέομαι) > παλ. Σλ. POPASI (= βοσκή) > Σερβ. POPASEM (= βόσκω) > Ποπασίμη > Παπασίμη (= τόπος εύβοτος, δηλ. με καλή και άφθονη βοσκή, κοινώς λειμώνας).

Παπατσένγκα, η [Σ' Παπατσένγκα] : Περιοχή χαμηλή, ΒΔ του χωριού, έναντι από το σημερινό χωριό Κεφαλοχώρι (Λυκόρραχη), εξαιρετο βοσκοτόπι γιδιών, γεμάτη βελανιδιές, από τις οποίες έκοβαν "κλαδί" και έβαζαν "κλαδαριές". Αν και δείχνει, δεν είναι κυριώνυμο - ετυμ. Λατ. PASCO (= βόσκω, νέμω) > παλ. Σλ. POPASESHI (= πλήρης νομή, καταβόσκηση) > Σερβ. POPASHEN (= βοσκηθέν μέρος, τόπος νεμηθείς) > Παπατσένγκα > Παπατσένγκα (= τόπος με άφθονη βοσκή) - σχόλιο: Είναι, όντως, εξαιρετος τόπος για βόσκηση γιδιών, λόγω των δένδρων που υπάρχουν εκεί.

Παπύρι, το : [Στου Παπύρ'] : Θέση χαμηλή, ΒΑ του χωριού, ανάμεσα στα ρέματα, χωρίς αμπέλια, γεμάτη βούρλα - ετυμ. Ελλ. "πάπυρος" (= υδροχαρές καλάμι) > Βουλγ. PAPUR (= το φυτό τύφη η στενόφυλλη, κοινώς ράπη, που είναι είδος βούρλου κατάλληλο για ψάθες) > Παπύρι (= βουρλότοπος).

Πάτρες, οι : [Στ'ς Πάτρες] : Είναι τόπος χαμηλά προς το ποτάμι, ΒΔ του χωριού, έναντι από το σημερινό χωριό Κεφαλοχώρι (Λυκόρραχη), όπου συχνά παλιά διαχείμαζαν οι βοσκοί τα πρόβατά τους - ετυμ. Ελλ. "πατώ" > πάτος > πάτερο > Πάτρες (= πρόποδες, πατωσιές, χαμηλώματα, υπώρειες). Στα αρχ. Ελλ. "πάτρα" (= πατρίδα, πατρική καταγωγή ή γενιά).

Πατσιανάκη, η : [Σ' Πατσιανάκ'] : Υποπεριοχή της τοποθεσίας "Αλεύρια", ακριβώς στη σμίξη των εκεί ρεμάτων. Δε φαίνεται κυριώνυμο - ετυμ. Τουρκ. PACALAK (= είδος αλεύρου, σμιγάδι). Εξ αυτού Πατσιαλάκη > Πατσιανάκη (= αλεύρι) - σχόλιο: Το άγνωστο επεισόδιο που ονοματοδότησε τη θέση "Αλεύρια" (β.λ.), πρέπει λογικά να σχετίζεται και με τούτο το τοπωνύμιο.

Πέβιτα, η : [Σ' Πέβιτα ή Στ'ς Πέβιτις] : Το κέντρο της αμπελοφυτικής έκτασης του χωριού, Β και χαμηλότερα από το εξωκλήσι της Παναγίας - ετυμ. Λατ. PE(R) (= στα, ανά, κατά) και Λατ. VITIS (= κλήμα αμπέλου). Εξ αυτών Πέβιτα (= στα αμπέλια).

Πειρί του Γιάννη, το : [Στ' Γιάνν' το πειρί] : Θέση απόμακρη, σε Δ κατεύθυνση, όπου, καθώς φαίνεται, κάποιος ονόματι Γιάννης είχε κατασκευάσει βρύση με παράξενη κάνουλα και ειδικό πείρο (πειρί), η οποία έκανε εντύπωση για την πρωτοτυπία της, εξού και το όνομα.

Πέρδικα, η : [Σ' Πέρδικα] : Θέση, πάνω από το χωριό, Ν και πλησίον αυτού, όπου πιθανώς υπάρχουν πολλά πουλιά "πέρδικες" και ονομάστηκε έτσι. Υπάρχει και πηγή νερού εδώ που λέγεται "Στ'ς Πέρδικας του πηγάδι".

Πηγάδι του Μαργαρίτη, το : [Στ' Μαργαρίτ' του πηγάδ'] : Βρύση και θέση κάτω από την τοποθεσία "Πρωτόπαπα" (β.λ.), που αποδίδεται σε κάποιον Μαργαρίτη. Γι' αυτόν δεν γνωρίζουμε τίποτε άλλο.

Πλάγια του Διαμάντη, τα : [Στ' Διαμάντ' τα πλάγια] : Τα πλάγια και η ράχη ανατολικά της θέσης "Ντρίχοιρες" (β.λ.), Β του χωριού προς το ποτάμι. Είναι κυριώνυμο - σχόλιο: Το όνομα Διαμάντης ήταν όνομα αρχιληστή. Ίσως αυτό να σχετίζεται με τη δοθείσα εξήγηση στο τοπωνύμιο "Ντρίχοιρες" (β.λ.).

Πλάκα, η : Μέρος, χαμηλά Α και έναντι του χωριού, αρκετά ομαλό, όπου υπήρχαν σχιστόλιθοι, από τους οποίους έπαιρναν πλάκες, για τη στέγαση των σπιτιών, εξού και η ονομασία.

Πλάτονας, ο : [Στουν Πλάτουνα] : Το κέντρο του χωριού, το μεσοχώρι, όπου η πλατεία και το τεράστιο πλατάμι.

Πλατόνια, τα : [Στα Πλατόνια] : Είναι φυτώνυμο και αναφέρεται σε θέση Α του οικισμού, με βρύση, πλησίον της οποίας υπάρχουν πλατάνια.

Προικιό της Αγόρως, το : [Στ'ς Γόρως του προικιό] : Είναι κυριώνυμο, ευρισκόμενο Δ του χωριού. Το όνομα Αγόρω είναι πολύ συνηθισμένο στη Δροσοπηγή. Η τοποθεσία φαίνεται ότι είχε δοθεί προίκα σε κάποιο ονόματι Αγόρω.

Προσήλιο, το : Μέρος προσήλιο και χαμηλό, Β του χωριού.

Προυσουρινά, τα : [Στα Προυσουρινά] : Απόμακρη τοποθεσία, ΝΑ του χωριού, παρά τα όρια με τη γειτονική Φούρκα - σχόλιο: Ονομάστηκε έτσι, επειδή αμφισβητούνταν η κυριότητά της από

τους Φουρκιώτες και έγιναν δικαστικά προσωρινά μέτρα.

Πυτσέλι, το : [Στου Πυτσέλ'] : Ευρεία περιοχή, καλός και υψηλός βοσκότοπος, Ν του χωριού, με διαμορφωμένη βρύση και λάκκους για το πότισμα ζώων - ετυμ. Λατ. PUTEUS (= φρέαρ ύδατος) > Βλαχ. PUTSELI (= μικρό υδροφρέαρ) > Πυτσέλι (= πηγαδάκι). Στο (18) της βιβλιογραφίας γράφεται εσφαλμένως: "Ο Πετσέλης : τοποθεσία Καντσίκου καλλιεργουμένη, κάποιος Πετσέλης θα είχε την κυριότητά του εδώ. Η αυτή τοπωνυμία είναι εν Βουρμπιάνη", γιατί σαφώς δεν είναι κυριώνυμο.

Πρωτόγερος, ο : [Στ' Προυτόγηρ'] : Μέρος μέσα στο χώρο της Λιάσκας, όπου φαίνονταν τα θεμέλια μεγάλης οικοδομής. Λένε ότι εκεί ήταν το σπίτι του προεστού της Λιάσκας πριν το χαλασμό της.

Πρωτόπαπας, ο : [Στ' Πρωτόπαπα] : Θέση στην κάτω πλευρά της τοποθεσίας "Κόνισμα" (β.λ.), την οποία κατείχε κάποιος Πρωτόπαπας. Στο (18) της βιβλιογραφίας αναγράφεται: "τοποθεσία Καντσίκου της οποίας τα κτήματα κατείχε πρωτόπαπας της άλλοτε Λιάσκας".

Ραχούλα, η : [Στ' Ράχ' ή Στ' Ραχούλα] : Η ράχη που είναι το όριο μεταξύ της έκτασης Καντσίκου και Φούρκας, πάνω από τη Μονή Παναγία Κλαδόρα, προς τον Προφήτη Ηλία.

Ρίζα της Πέτρας, η : [Στ' Ρίζα σ' Πέτρα] : Θέση Ν του χωριού, στη βάση που μεγάλου βράχου της τοποθεσίας "Ρούπα" (β.λ.).

Ριπάνα, η : [Στ' Ριπανά ή Στ' Ριπάνα] : Εκτεταμένος λιβαδότοπος, σε πολύ μεγάλο υψόμετρο, μεταξύ των κορυφών "Ταμπούρι" και "Αϊλιά", που μερικώς ανήκει, πίσω από την κορυφογραμμή, στη γειτονική Φούρκα - ετυμ. ίσως Ελλ. "Πάνας" > Αρβ. PANA (= θεός των βοσκών), και Αρβ. RRI (= κάθομαι, διαμένω, κατοικώ, παραμένω). Εξ αυτών Ριπάνα (= τόπος όπου διαμένει ο Πάνας) - σχόλιο: Ίσως να είναι κατάλοιπο αρχαίας λατρείας. Η παρουσία του εξωκλησίου του Αϊλιά στην ομώνυμη κορυφή, ίσως αυτο υποδηλώνει. Πιο πολλά στο κεφάλαιο "Σημάδια αρχαίας λατρείας στη Δροσοπηγή".

Ρόγκια του Ανάση, τα : [Στ' Ανάσ' τα ρόγκια] : Είναι κυριώνυμο, Δ του χωριού και σημαίνει στα νεοανοιγμένα χωράφια του Ανάση. Το όνομα Ανάση μάλλον είναι παραφθορά του "Θανάση" > στ' Θανάσ' > στ' Ανάσ'. Στην τοπική διάλεκτο "ρόγκι" (= νεοανοιγμένο χωράφι προκύψαν από αποψίλωση δάσους) < Αρβ. ROGGE (= ξέφωτο ζωσμένο από δάσος). Ομοια σημασία έχει και η πλησιόχωρη θέση "Λατάνιές" (β.λ.). Στο (18) της βιβλιογραφίας εσφαλμένως αναγράφεται: "Στα Ρόγκια τ' Θανάσουλ' : τοποθεσία Καντσίκου. Ρόγκια σημαίνει χωράφια νεοανοιγμένα με αποψίλωση του εδάφους, κάποιος Αθανάσιος το άνοιξε".

Ρόγκος, η : [Στ' Ρόγκους] : Περιοχή ΝΑ του χωριού, ορατή από το χωριό, όπου έβοσκαν συχνά τα αγελάδια - ετυμ. α) Σλ. ROG (= κέρατο) και ROGAC (= άλκη, κέρατο, πέος) > ρογκάλι (= βόδι, στην τοπική διάλεκτο) > Ρόγκος (= βοϊδότοπος), με την έννοια ότι έβοσκαν εκεί τα κερασφόρα ζώα, δηλ. βόδια, β) Λατ. ROGUS (= φωτιά, πυρά) > Ρόγκος (= φωτιά), επειδή οι φωτιές, που εκεί ανάβουν οι βουκόλοι, είναι ορατές στο χωριό. Ομοιο και το "Φλιάμα" (β.λ.). Στο (18) της βιβλιογραφίας εσφαλμένα αναγράφεται: "ο Ρόγγος : τοποθεσία Καντσίκου, όπου υπάρχουν λιμνάζοντα νερά, τα λεγόμενα βαρηά. Τα φυτά, που φυτρώνουν από τα βαρηά αυτά, τα λένουν ρογγόζια, εξ ού και η τοπωνυμία Ρόγγος". Η λέξη ρογγόζια δεν λέγεται στο Κάντσικο. Η διδομένη περιγραφή μάλλον ταιριάζει με τη θέση "Βιρό" (β.λ.).

Ροίδω, η : [Στ' Ροίδου] : Εκταση ανήκουσα στο γειτονικό χωριό Λαγκάδα, ΝΔ της Δροσοπηγής, κατάφυτη από πανύψηλα δένδρα (βελανιδιές, αγριοπλατάνια) και όπου οι Καντσιώτες συχνά έκοβαν καυσόξυλα. Ίσως σε κάποια μεγάλη και σημαδιακή αγριοτριανταφυλλιά, που ήταν κάποτε εκεί, να οφείλεται το όνομα, γιατί δεν είναι κυριώνυμο - ετυμ. Ελλ. "ροδή" > ρόδα (= τριαντάφυλλα) > Ροίδω (= τριανταφυλλότοπος). Ομοια σημασία έχει και το παραπλήσιο φυτώνυμο "Τρανταφλιά" (β.λ.).

Ρούπα, η : [Στ' Ρούπα ή Σ' Τρούπα] : Κορυφή κρημνώδης, με ορατή οπή στο βράχο, Ν και ακριβώς πάνω από το χωριό - ετυμ. α) Λατ. RUPES (= απορρώξ, κρημνός) > Ρούπα (= γκρεμός), β) Ελλ. "τρύπα" > τρούπα (= οπή, στην τοπική διάλεκτο) > Σλ. RUPA (= οπή) > Ρούπα (= τρύπα)

Ρσέλια, τα : Είναι το τοπωνύμιο "Αρσέλια" (β.λ.).

Σελιά, τα : Τα προστευμένα και γόνιμα χωράφια μέσα ή στην περίμετρο του χωριού - ετυμ. παλ. Σλ. SELO (= αγρός, χωριό, χώρα).

- Σιαπουτίκο**, το : [Στου Σιαπουτίκου] : Τοποθεσία πολύ απόμακρη σε ΝΑ κατεύθυνση, κάτω απ'τον Προφήτη Ηλία κοντά στα όρια με τη Φούρκα. Εδώ υπάρχει νερό για πότισμα ζώων. Είναι υποκοριστικό της λέξης "Σιαπουτό" (β.λ.). Στο (18) της βιβλιογραφίας σημειώνεται: "τοποθεσία Καντσίκου, διότι υπάρχει εκεί νερό στάσιμο".
- Σιαπουτό**, το : [Στου Σιαποτό] : Ισια έκταση Ν του χωριού και αρκετά υψηλά, διασχιζόμενη από ρέματα που κρατούν νερό, κατάλληλη για πότισμα ζώων και κυρίως βοοειδών - ετυμ. α) Ελλ. "διά" και "πότος" (= πότισμα). Εξ αυτών "διαποτίζω" > σιαποτίζω > Σιαποτό (= τόπος πότισης ζώων), β) Σλ. SOPOT (= τάφρος με νερό, κανάλι με νερό, ύδατα) > Σιοποτό > Σιαποτό (= ποτίστρα). Επίσης Βλαχ. SIAPUTO (= ποτίστρα), γ) Βουλγ. SIEPOT ή SIOPOPOT (= θρόισμα, θόρυβος, βούισμα) > Σιαποτό (= τόπος θροιστός).
- Σκαμματίνη**, η : [Στ' Σκαμματίν'] : Ο άδενδρος, διαβρωμένος και άγονος (λίσβας) τόπος Δ και σε επαφή με το χωριό, που διασχίζεται από πολλά μικρορέματα - ετυμ. Ελλ. "σκάπτω" > Σκαμματίνη (= κατεσκαμμένη), με την έννοια της διαβρωμένης.
- Σκυλοχώραφο**, το : Περιοχή ΒΔ του χωριού, πολύ απόμακρη, περίπου στη θέση όπου συμβάλλουν τα σύνορα με τη Λαγκάδα και ο ποταμός Σαραντάπορος. Τα εκεί χωράφια ήσαν επικλινή και δύσκολα στην καλλιέργεια, κοινώς παλιοχώραφα ή σκυλοχώραφα, από όπου και η ονομασία. Σήμερα εξ ημισείας ανήκει στα δύο χωριά.
- Σντράνος**, ο : [Στου Σντράνου ή Στου Ζντράνου] : Κοιλάδα και πλαγιά κατάφυτη, ΒΔ του χωριού, προς τα όρια με τη Λαγκάδα - ετυμ. Ελλ. "δράνα" (= αναδενδράδα, δηλ. κατάφυτος χαραδρωτός τόπος) > ντράνος > Σντράνος (= δεινδρώνας).
- Σταυρός**, ο : Η θέση πάνω στη ράχη, Δ του οικισμού, όπου υπάρχει εικονοστάσι με σταυρό.
- Στουλνάδικα**, τα : [Στα Στουλνάδικα] : Είναι χαμήλωμα Β του χωριού και σαφώς κυριώνυμο, γιατί η γενεά Στυλαίοι ή Στουλαίοι υπήρχε παλιά στο χωριό, ενώ τώρα κανείς πιά δεν ζει. Απ'εδώ και η ονομασία, που σημαίνει στα κτήματα των Στουλαίων.
- Ταμπούρι**, το : [Στου Ταμπούρ'] : Η υψηλότερη γυμνή κορυφή του βουνού ΟΧΥΡΟ, Δ του χωριού, όπου ενώνονται τα όρια Καντσίκου, Φούρκας, Κερασόβου. Το βουνό αυτό οι αρχαίοι Έλληνες Δωριείς μάλλον το έλεγαν ΦΟΥΡΚΟ (= οχύρωμα), από όπου ίσως και η ονομασία του γειτονικού χωριού Φούρκα - ετυμ. Τουρκ. TABYA και TABUR (= οχυρό, οχύρωμα). Η λέξη υπάρχει σε όλες τις Βαλκανικές διαλέκτους.
- Ταντραφλιά**, η : Το αυτό με το "Τρανταφλιά" (β.λ.).
- Τέρνια**, τα : [Στα Τέρνια] : Εκταση σχετικά επίπεδη, παρά το ποτάμι, ΒΔ του χωριού, ακριβώς απέναντι από το σημερινό χωριό Κεφαλοχώρι [Λούψικο], προστατευμένη γύροθεν και ζεστή, έτσι ώστε να είναι καλό χειμάδι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "θέρομαι" (= θερμαίνω, ζεσταίνω) > Αρβ. TER (= λιάζω, στεγνώνω, ξηραίνω) > Τέρνια (= ζεστά μέρη, δηλ. χειμαδιά).
- Τζιάμω**, η : [Σ' Τζιάμω] : Θέση Α του χωριού, κοντά και απέναντι από τον "Τρανό λάκκο", με χαρακτηριστικό βράχο, κοινώς μάρμαρο, από όπου αρχίζει η πυκνή ζώνη των πεύκων. Είναι φυτώνυμο - ετυμ. Τουρκ. και Σλ. CAM (= πεύκο, κωνοφόρο) > Τσιάμω > Τζιάμω (= πευκότοπος). Στο (18) της βιβλιογραφίας γράφεται λάθος ο Τζιάμος και εξηγείται εξ ίσου εσφαλμένως ως "τοποθεσία Καντσίκου, ης προ 50 ετών Τζιάμος τις εκ Πυρσόγιαννης είχε την κυριότητα". Στην Πυρσόγιαννη παλαιά υπήρχε παρατσούκλι Τζιάμπος (= Χαράλαμπος).
- Τζίκα**, η : [Σ' Τζίκα ή Σ' Τζίκας το πηγάδ'] : Βρύση και περιοχή στην Α παρυφή του οικισμού, που λειτουργούσε σαν κοινόχρηστο πλουσταριό, όπου τα κορίτσια του χωριού έπλεναν τα ρούχα - ετυμ. Αρβ. CIKĚ-A (= κορίτσι, παρθένα, νύφη, νεράιδα) > Τζίκα (= κοπέλα) > Τζίκας το πηγάδι (= κοριτσόβρυση).
- Τζιάτζιου ο λάκκος**, το : [Στου λάκκου τ' Τζιάτζ' - Στ' Τζιάτζ' του λάκκου] : Ρέμα Α του χωριού, κατερχόμενο απ'την τοποθεσία "Καντσικούλι" στο Σαραντάπορο, το οποίο αποδόθηκε σε κάποιον ονόματι Τζιάτζιο. Στο (18) της βιβλιογραφίας γράφεται το εξής: "τοποθεσία Καντσίκου επικλινή, εδώ λέγουν ότι εκρύβει ο φοβερός ληστής Τζιάτζιας, καταδιωκόμενος υπό κατοίκων του Επταχωρίου της Μακεδονίας, του συνορεύοντος με το Κάντσικον. Ένας εκ των διωκτών τον αντελήφθη εις το σπήλαιον, όπερ υπάρχει εις την θέσιν ταύτην, τον εφόνευσε. Λέγουν ότι είχε μαζί πολλά εκ των κλαπέντων και φλυτζάνια, τεμάχια των οποίων ευρίσκουν ακόμη".
- Τζιόκα**, η : [Σ' Τζιόκα] : Θέση παρά το χωριό και Α αυτού, πέρα από τις αχυρώνες και μέχρι τον

"Τρανό λάκκο" - ετυμ. Σλ. COK (= ηχώ, βουίζω, βροντώ) > Τζιόκα (= τόπος με βοή), επειδή από εκεί έφθανε μέχρι το χωριό ο αχός από το βρέμοντα Τρανό λάκκο. Ομοια σημασία έχει και η γειτονική "Γκίμω" (β.λ.).

Τρανά σιάδια, τα : Ευρύχωρη ίσια περιοχή, Ν του χωριού και υψηλότερα από αυτό - ετυμ. Ελλ. "ίσιος" > σιάδι (= πεδίο, ίσιωμα). Το τοπωνύμιο σημαίνει μεγάλα ισιώματα.

Τρανός Λάκκος, ο : Το μεγάλο και ορμητικό ρέμα που βρίσκεται Α και σχετικά κοντά στο χωριό.

Τρανταφλιά, η : [Σ' Τρανταφλιά ή Σ' Ταντραφλιά] : Κορυφογραμμή και κορυφή, ΝΔ και πάνω από το χωριό, με καταπληκτική θέα σ' όλη την κοιλάδα του Σαρανταπόρου - ετυμ. α) φυτώνυμο, Ελλ. "Τριανταφυλλιά" (= ροδή) - σχόλιο: Ίσως υπήρχε εδώ κάποια μεγάλη αυτοφυής αγριοροδή, που σημάδευε τον τόπο. Ομοιο και το πλησιόχωρο τοπωνύμιο "Ροίδω" (β.λ.), β) Ελλ. "άνδρας" (= γεναίος, ανδρείος, άντρας), και Ελλ. "φυλάττω" > φυλώ > φλιά (= φύλαξη, σκοπιά, παρατήρηση). Εξ αυτών "Τ' άντρα φλιά" > Ταντραφλιά (= του ανδρείου η σκοπιά). Στο (18) της βιβλιογραφίας αναφέρεται: "τοποθεσία Καντσίκου καλλιεργουμένη, όπου φύονται ολίγαι άγριαι τριανταφυλλέαι".

Τρούπα, η : Το τοπωνύμιο "Ρούπα" (β.λ.).

Τσιαπιάνη, η : [Σ' Τσιαπιάν'] : Μέρος ΒΔ του χωριού, κατάλληλο για βόσκηση γιδιών - ετυμ. α) Λατ. CAPER (= τράγος) > Αρβ. CAP-I και CJAP-I (= τραγί) > τσάπος (= μικρός τράγος) > Τσιαπιάνη (= τραγότοπος, γιδότοπος), β) Σλ. CAP (= μέλισσα) > Τσιαπιάνη (= μελισσότοπος) - σχόλιο: Λένε ότι συχνά εδώ, στις κουφάλες γέρικων δένδρων, εύρηκε το σμάρι από μέλισσες.

Τσίντζιρας, ο : [Στουν Τσίντζιρα] : Είναι μέρος ΒΔ του χωριού, παρά το ποτάμι, κλειστό γύρω-γύρω και με ανυπόφορη ζέστη το καλοκαίρι - ετυμ. α) στην τοπική διαλέκτο "τσίντζιρας" (= σκαρβαίος, χρυσόμυγα). Ίσως να υπήρχαν εδώ πολλοί σκαρβαίοι, β) Αρβ. XIXERIU (= σπινθιροβολώ) > "τσιντζιρίζομαι" (= λειώνω από τη ζέστη, στην τοπική λαλιά) > Τσίντζιρας (= μέρος με κουφόβραση). Στο (18) της βιβλιογραφίας σημειώνεται: "τοποθεσία Καντσίκου καλλιεργουμένη παρά παραπόταμον του Σαρανταπόρου, όπου την άνοιξη και το θέρος τραγουδεί ο τσίτσιρας (= τζίτζικας)".

Τσιούκαρη, η : [Σ' Τσιούκαρ'] : Τοποθεσία και κορυφογραμμή με βραχώδη κορυφή, πάνω από το "Κουσαρτσικό" (β.λ.) - ετυμ. Σλ. CUKAR ή CUKARA (= βράχος, κατσάβραχο, ραχούλα), Σλ. CUKA (= λοφίσκος), Αρβ. CUKA (= κορυφή). Εξ αυτών Τσιούκαρη (= βραχώδης κορυφή). Στο (18) της βιβλιογραφίας αναγράφεται: "απότομος υψηλή ράχη Ζέρμας".

Φίλιππα, η : [Στ' Φίλιππα] : Περιοχή Β του χωριού, επί του σημερινού αμαξιτού δρόμου. Είναι σαφώς κυριώνυμο. Κάποιος Φίλιππος > Φίλιππας > Φίλιππας ήταν χρήστης ή κτήτωρ χωραφιών στον τόπο αυτόν, από όπου και η ονομασία. Το Μακεδονικό όνομα Φίλιππος είναι άξιο προσοχής.

Φλιάμα, η : [Στ' Φλιάμα] : Τοποθεσία ΝΑ του χωριού, πολύ μακριά, ορατή από τον οικισμό, προς τα όρη με τη Φούρκα, όπου υπάγεται ένα τμήμα της - ετυμ. Λατ. FLAMA (= φλόγα) > Βλαχ. FLEAMA (= πυρ, φλόγα) > Φλιάμα (= φλόγα).

Χαλασμένο λιθάρι, το : [Στου χαλασμένου του λιθάρ'] : Θέση απόμακρη, Α του χωριού, προς την "Ούσαλη" (β.λ.), όπου υπάρχει ψαμμώδης διαβρωμένος βράχος, που ξεχωρίζει και έδωσε το όνομα.

Χαλκιά, η : [Στ' Χαλκιά] : Τόπος υψηλός, κακοτράχαλος, δασωμένος, ανάμεσα στα ρέματα, με δύσκολη προσπέλαση και αργιλλώδες έδαφος, Ν του χωριού - ετυμ. Ελλ. "χαλκός" > Χαλκιά - σχόλιο: Ίσως να είναι κυριώνυμο, από κάποιον ονόματι Χαλκιά. Το όνομα αυτό συνήθως το έφεραν οι σιδηρουργοί του χωριού. Πιθανώς και από την κοκκινωπή χαλκόχρωμη απόχρωση της αργίλλου. Στο (18) της βιβλιογραφίας γράφεται: "τοποθεσία Καντσίκου, όπου κάποιος σιδηρουργός (χαλκιάς) έκοβε δένδρα εν καιρώ χειμώνος και απέθανεν εκ του ψύχους".

Χαρίτω, η : [Στ' Χαρίτου] : Περιοχή υψηλή, με αισθητό αεράκι και θαυμάσια θέα, ΝΑ του χωριού - ετυμ. Ελλ. "χάρις" (= τέρψη, θέλγητρο, γλυκύτητα, χαρά) > Χάριτες (= οι Νύμφες των αρχαίων Ελλήνων) > Χαρίτω (= μέρος που σε τέρπει ή Νυμφών τόπος).

Χασιώτη, η : [Στ' Χασιώτ' ή Στου λάκκου στ' Χασιώτ'] : Τοποθεσία ήπια και υψηλή, παρά τη θέση "Σιαπουτό" (β.λ.), που διαρρέεται από μικρό κατάφυτο ρέμα, το οποίο έχει νερό όλο το καλοκαίρι, και εκεί ποτίζονται τα ζωντανά. Δεν δείχνει για κυριώνυμο - ετυμ. παλ. Σλ. HASH και

KASH (= νερό) > Χασιώτη (= τόπος με νερά). Ομοια σημασία έχουν τα βουνά "Χάσια" και η "Χασιά" Αττικής.

Χώρας, η : [Στ' Χώρας ή Στ'ς Χώρας το πηγάδ'] : Η κεντρική βρύση στο μεσοχώρι της Δροσοπηγής, όπου και το πανύψηλο πλατάνι, κοινώς πλάτονας - ετυμ. Ελλ. "χωριό" > χώρα (= κώμη).

Νωπογραφίες εξωκκλησιών Δροσοπηγής

Τον Αύγουστο του 1988 σκέφθηκα να φωτογραφίσω όλες τις νωπογραφίες που υπάρχουν στις εκκλησίες του χωριού μου. Αυτή μου η απόφαση και ενέργεια είχε σαν αφορμή την καταστροφή που έγινε σε μεγάλη νωπογραφία στο μεσαίο κοίλο του ιερού, στο ναό του Αγίου Αθανασίου. Αυτή παρίστανε τον Χριστό Παντοκράτορα και καταλάμβανε ολόκληρο το κοίλο. Καλύφθηκε από επίχρισμα, όταν το θέρος του 1987 επισκευάστηκε διαμπερής ρωγμή, που έτεμνε τον ναό στη θέση του ιερού. Ίσως, με περισσότερη προσοχή και φροντίδα στην επισκευή, να επιτυγχανόταν και η διάσωση της νωπογραφίας και η ταυτόχρονη επισκευή της ρωγμής.

Φωτογράφισα λοιπόν όλες τις νωπογραφίες στους ναούς της Παναγίας και του Αγίου Αθανασίου, με σκοπό να υπάρχουν κάπου σαν αρχειακό υλικό, στο οποίο θα μπορεί κανείς να αναφέρεται μελετώντας την ιστορία του χωριού.

Παρακάτω γράφω τις αφιερώσεις ανορθόγραφα, όπως ακριβώς είναι γραμμένες πάνω στις ίδιες τις νωπογραφίες, για την πιστότητα της καταγραφής.

Ναός Αγίου Νικολάου

Λέγεται πιο απλά και *Αϊκόλας*. Πάνω στην τοξωτή κύρια είσοδο αναγράφεται ανάγλυφα η χρονολογία "1908 Ιούλιος", που ασφαλώς είναι η ημερομηνία αποπεράτωσης της επανακατασκευής του ναού. Σίγουρα υπήρχε παλιότερα άλλος μικρότερος ναός, που καταδαφίστηκε τότε και οικοδομήθηκε στη θέση του καινούριο κτίσμα. Αυτό μαρτυρούν και οι ενθυμίσσεις των γερόντων.

Ο ναός δε φέρει νωπογραφίες στους τοίχους του, και ούτε είχε, απ'ότι λένε οι παλιότεροι, και πριν από την πυρκαϊά που προ δεκαετίας περίπου αποτέφρωσε τη στέγη του. Η στέγη επανακατασκευάστηκε και η επικάλυψή της έγινε με τσίγκους, πρόχειρα, αντί να γίνει με σχιστόπλακες, όπως ήταν και πριν. Δύο πολύ παλιές και αχρονολόγητες φορητές εικόνες που είχε ο ναός, μεταφέρθηκαν και φυλάγονται στην κεντρική Εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, για το φόβο των κλεφτών.

Η μικρή όμως φορητή εικόνα του Αγίου που υπάρχει στο ναό, είναι εξαιρετης τέχνης, χωρίς καμιά αφιέρωση και ημερομηνία, γράφει δε πάνω της "Ο Άγιος Νικόλαος ο μοιρών". Τη φωτογράφησα, γιατί έτσι μικρή και καλή που είναι μπορεί να εξαφανιστεί.

Ναός Κοίμησης Θεοτόκου

Ονομάζεται απλούστερα και *Παναγιά*. Φέρει πάνω από την κύρια είσοδό της εντοιχισμένη πλάκα που αναγράφει τα εξής: "1902 ΑΥΓ 2", και είναι πιθανώς η ημερομηνία αποπεράτωσης του ναού. Είναι βέβαιο ότι ο ναός δεν πρωτοκατασκευάστηκε τότε, γιατί οι παππούδες αναφέρονταν στην Παναγία και πριν από το 1902. Αυτό μαρτυρεί ότι το 1902 έγινε ολοκληρωτική ανακατασκευή του παλιού λιτού κτίσματος, το οποίο πιθανώς είχε πάθει φθορές και επί πλέον, κατά τη γνώμη των ευσεβών, δεν συμβιβαζόταν η εμφάνισή του με τη μεγαλοσύνη της τιμώμενης μητέρας του Χριστού.

Κτίστηκε λοιπόν ένα περικαλές ναΐδριο, το οποίο οι Δροσοπηγιώτες στόλισαν με εικόνες υπεραρκετές για εξωκλήσι, τόσο φορητές όσο και επίτοιχες νωπογραφίες.

Όλες οι φορητές εικόνες του τέμπλου είναι καμωμένες στην Αθήνα και είναι

“Δωρεά των εν Αθήναις Καντζιωτών συνδρομητών Κοίμησις της Θεοτόκου 1902”, χωρίς να γράφουν και τον αγιογράφο. Μάλλον είναι αγορασμένες από τα αθηναϊκά μαγαζιά, που πωλούσαν τότε και τώρα εικόνες σε κάθε ενδιαφερόμενο. Όλες τους είναι φτιαγμένες από τον ίδιο αγιογράφο, όπως φαίνεται από τη μορφή και την τεχνοτροπία τους.

Οι νωπογραφίες όμως έχουν άλλη ιστορία. Κάποιος τεχνίτης αγιογράφος ήλθε στο χωριό και με δαπάνη των δωρητών ιστόρησε το εξωκλήσι με εξαιρετικής τέχνης αγιογραφίες, που σπάνια συναντάει κανείς σε μικρές εκκλησίες. Στο αριστερό κοίλο του ιερού, που καλύπτεται ολόκληρο από την αγιογραφία “της Αποκαθήλωσης του Χριστού”, στην κάτω αριστερή γωνία, ακόμα ξεχωρίζει αχνά η γραφή “Έργον Αναστάσι. Μιχ. Ζωγράφ. Χιοναδίτης”.

Ο μαϊστορας αγιογράφος που ιστόρησε το ναό ήταν από το κοντινό χωριό Χιονάδες, το οποίο τόσους πολλούς και λαμπρούς αγιογράφους έβγαλε τις προηγούμενες γενεές, και που η ζωγραφική του παράδοση είναι γνωστή σε πολλούς και αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης αρκετών ειδικών της τέχνης. Όλες είναι φτιαγμένες το 1903 και είναι οι παρακάτω:

Στην **νότια πλευρά** και από δεξιά προς τα αριστερά υπάρχουν οι εξής:

α) Ο Άγιος Γεώργιος ο Νεομάρτυς εξ Ιωαννίνων

Διεξοδον Γεωργίου Νικο Σιμω 1903

β) Ο Άγιος Μηνάς ο Αιγύπτιος

Διεξοδον Χριστου και Αντωνιου Β. Κοτσινά

γ) Ο Άγιος Μόδεστρος Ιεροσολύμων

Διεξοδον Βασιλείου Κοτσινά 1903

δ) Ο Άγιος Νικόλαος ο μύρων

Δαπαν των αδελφ. Νικολαου και Κωνσταντινου Στεργιου Κοτη

ε) Ο Άγιος Στυλιανός ο Παφλαγών

Δαπανη των αδελφων Στυλιανου και Κωνσταντινου Γεωργιου Καρα Αλεξ. συζυγος Στυλιανου 1903 Μαρτ. 20

Στη **βορινή πλευρά** και από δεξιά προς τα αριστερά υπάρχουν οι εξής:

αα) Η Αγία Ελένη, Ο Άγιος Κωνσταντίνος

Διεξοδον Κωνσταντινου Ιωαννου Κοτσινά και συζυγου αυτου Κυρατσουλα

ββ) Η Αγία Παρασκευή

Δαπανη Παρασκευης Παπα Γεωργιου Κοτσινά 1903

γγ) Η Αγία Αικατερίνη

Διεξοδον Αικατερινης συζυγου Γεωργιου Μακρη

δδ) Η Αγία Βαρβάρα

Διεξοδον Κωνσταντινου Γουλη. Τσιλογιαννη και συζυγος αυτου Βαιας

εε) Ο Άγιος Χαραλάμης

Διεξοδον Δημητριου Πατσιοτου και συζυγος Ανθουλος και υιους αυτο Χαραλαμπος και Ιωαννης

στ) Ο Άγιος Χριστόφορος

Διεξοδον των τριων αδελφων υιους Κοστουλα Κοτσινά Γεωργιου Μαγχης και Νικολαου

Στο **αριστερό κοίλο** του ιερού υπάρχει μόνον μια μεγάλη αγιογραφία.

Η Αποκαθήλωση του Χριστού

Διεξοδον παπα Στεργιου και υιου του Νικολαου και πρεσβυτερας Χαιδος.

Στο **κεντρικό κοίλο** του ιερού υπάρχουν οι εξής:

Στο **άνω μέρος του κοίλου** και σ'όλη την περίμετρο του κοίλου

α) Η μήτηρ του Θεού. Η πλατυτέρα των ουρανών

Διεξοδον Σπυριδων Οικονομου Μακρη και συζυγος αυτου Κυρατσος

Στο κάτω μέρος του κοίλου με τη σειρά υπάρχουν:

b) Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος

Διεξοδων Μιχαηλ και υιου του Δημ. Γρηγ. Οικονομου Μακρου.

c) Ο Άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος

Διεξοδων Ιωαν Αδαμου Αικατερινη Βασιληκης και Περιστερα Τσουμαδες

d) Ο Άγιος Βασίλειος και ο Άγιος Αθανάσιος Αλεξανδρείας

Διεξοδων Κωνστ. Μακρη

e) Μια πολύ μικρή νωπογραφία με θέμα την Κοίμηση της Θεοτόκου

Στο **ανατολικό εξωτερικό αέτωμα** υπάρχει μεγάλη νωπογραφία με θέμα τον Αρχάγγελο Μιχαήλ βαστάζοντα ζυγαριά.

Στο **νότιο εξωτερικό αέτωμα** υπάρχει επίσης μεγάλη νωπογραφία με πάρα πολλές φθορές, με θέμα την Κοίμηση της Θεοτόκου.

Εξωκλήσι Αγίου Αθανασίου

Είναι νεώτερο κτίσμα του 1906, κατά την γραφή στο υπέρθυρο, το οποίο αντικατέστησε τότε τον παλιό ναό. Οι παππούδες θυμούνται ότι υπήρχε και πιο πριν εκκλησία εκεί.

Στο αριστερό κοίλο του ιερού υπάρχει μεγάλη νωπογραφία του Αγίου Αθανασίου, "Δαπάνη Αντωνίου Γ. Κουτουλούλη 1906".

Όλες οι εικόνες του τέμπλου υπογράφονται "N. Αργυρόπουλος Θεσσαλός" και έγιναν "Δαπάνη Νικολάου και Μιχαήλ Μουκούλη εν Λαρίσση 1906".

Η φορητή εικόνα του Αγίου, που εκτίθεται σε προσκύνημα, είναι εξαιρετής τέχνης, δεν έχει καμιά αναγραφή, και την φωτογράφησα προσεκτικά, γιατί μπορεί κάπου στο πέρασμα του χρόνου να χαθεί.

Εξωκλήσι Αγίου Παντελεήμονα στη Λιάσκα

Έχει πλάκα που γράφει χρονολογία 1916. Τότε έγινε γενική αποκατάσταση του ερειπωμένου παλαιού ναΐσκου, η ύπαρξη του οποίου σχετίζεται με το χωριό Λιάσκα, που υπήρχε κάποτε στην τοποθεσία αυτή.

Το εξωκλήσι δεν έχει νωπογραφίες και η δομική του κατάσταση είναι επισφαλής. Δεν θα υπάρχει για πολύ, αν δεν επισκευαστεί.

Εξωκλήσι Εισοδίων της Θεοτόκου

Είναι το εκκλησάκι του νεκροταφείου. Ονομάζεται και *Παναγιωπούλα*. Πριν το 1927 ήταν κτισμένο στη θέση του σημερινού σχολείου, όπου ήταν και το νεκροταφείο. Τότε μεταφέρθηκαν και τα δύο στην τωρινή θέση. Το κτίσμα είναι εσωτερικά τελείως ανεπίχριστο και δεν έχει νωπογραφίες.

Εξωκλήσι του Προφήτη Ηλία

Λέγεται και *Αϊλιάς*. Είναι κτισμένο στην ομώνυμη κορυφή. Αν και είναι κτισμένο σε Καντσιώτικο έδαφος, ανήκει στη γειτονική Φούρκα. Πώς συμβαίνει αυτό, δεν γνωρίζουμε.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δροσοπηγιώτικες «παράξενες» λέξεις

Η γλώσσα κάθε τόπου, και εννοούμε τη γλώσσα που ομιλούν οι απλοί και αγράμματοι άνθρωποι, περιέχει λέξεις, οι οποίες φαίνονται εκ πρώτης όψεως μυστηριακές. Ιδίως η γλώσσα, που οι γυναίκες χρησιμοποιούν, είναι η πλέον αντιπροσωπευτική για το πλήθος και είδος αυτών των λέξεων, γιατί σπάνια μετακινούνται. Στην ομιλία των ηλικιωμένων γυναικών βρίσκουμε το καθαρότερο δείγμα τέτοιων λέξεων, τις οποίες ονομάζουμε εδώ παράξενες λέξεις.

Η Δροσοπηγή [Κάντσικο], ένα από τα πολλά μαστοροχώρια της Κόνιτσας, έχει και αυτή αρκετές "παράξενες" λέξεις στο λεξιλόγιο, που οι κάτοικοι της χρησιμοποιούν στην κουβέντα τους. Πιστεύουμε ότι οι περισσότερες, αν όχι όλες, από αυτές τις λέξεις λέγονται και στα άλλα κοντινά μαστοροχώρια, πιθανώς με κάποιες αλλοιώσεις στην προφορά τους. Αυτό, αν αληθεύει, δείχνει την γλωσσική ομοιογένεια όλων των κατοίκων των μαστοροχωρίων, και απ' αυτό μπορούν να προκύψουν συμπεράσματα χρήσιμα για τη μελέτη του τόπου μας, και λέμε αυτό, γιατί θεωρούμε ότι οι "παράξενες" λέξεις είναι αντιστάθμισμα και απομεινάρι κάποιας παλιάς κατάκτησης και γλωσσικής επιρροής.

Συγκέντρωσαμε στο ΓΛΩΣΣΑΡΙ που ακολουθεί αυτές τις "παράξενες" λέξεις, που στη Δροσοπηγή λέγονται, και προσπαθήσαμε να δώσουμε κάποια ετυμολογική εξήγηση, για να διαφανεί η προέλευσή των, αλλά και για να γίνει πιο ενσυναίσθητη και κατανοητή η ίδια η νοηματική ουσία των. Βέβαια, καταγράψαμε τις λέξεις με το σύγχρονο Ελληνικό αλφάβητο, πλην όμως αυτό δεν μπορεί να αποδώσει τους βασικούς φθόγγους [σ, σι, τσ, τσι, τζ, τζι], όπως προφέρονται στην τοπική διάλεκτο. Επίσης, η χρήση του λατινικού αλφαβήτου ομοίως δεν μπορεί να αποδώσει τους αντίστοιχους φθόγγους, που υπάρχουν στη Σλάβικη, Αρβανίτικη και Τούρκικη γλώσσα, γιατί η προφορά, όπως προκύπτει από την καθαρή ανάγνωση των λέξεων, πρέπει να θεωρείται ότι μόνο μερικώς και σχετικώς αποδίδει τη σωστή. Είναι μια αναγκαία και αναπόφευκτη αδυναμία.

Απ' τη μελέτη λοιπόν των λέξεων, που στο ΓΛΩΣΣΑΡΙ υπάρχουν, όπως και καθένας θα διαπιστώσει, προκύπτει ότι οι περισσότερες προέρχονται από την κυρίαρχη Ελληνική γλώσσα, και οι υπόλοιπες από τις άλλες βαλκανικές γλώσσες, συμπεριλαμβανομένης και της Βλάχικης διαλέκτου, καθώς και τη Λατινική. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι όλες αυτές οι λέξεις έχουν αφομοιωθεί πλήρως στον τοπικό ελληνικό γραμματικό και συντακτικό τύπο, που δύσκολα μπορεί κανείς, με την πρώτη ματιά, να ξεχωρίσει αν είναι ξένες ή αν προέρχονται από κάποιο αρχαιοελληνικό θέμα.

Η ετυμολόγηση των λέξεων είναι δύσκολο και επίπονο έργο. Απαιτεί χρονοβόρα έρευνα σε ελληνικά και ξενόγλωσσα λεξικά, καθώς και συγκριτική θεώρηση των εξευρισκομένων στοιχείων. Σε πολλά θέματα υπάρχουν περισσότερες εκδοχές, οπότε η υποκειμενική επιλογή ενέχει πάντα και τον κίνδυνο κάποιου λάθους. Υστερα υπάρχουν θέματα που δεν έχουν ετυμολόγηση, γιατί είναι νέες λέξεις, φτιαγμένες από την γλωσσολαστική ικανότητα του λαού. Γι' αυτό στο ΓΛΩΣΣΑΡΙ ερμηνεύονται νοηματικά όλες οι λέξεις και ετυμολογούνται εκείνες, για τις οποίες υπάρχει, κατά τη γνώμη μας, σωστή ρίζα ταιριαχτή στο νόημα τους. Υπάρχει αρκετός υποκειμενισμός σ' αυτήν την διαδικασία, πλην όμως αυτός δεν είναι παντελώς αυθαίρετος, γιατί η κρίση γίνεται με την αρωγή των ερμηνειών που υπάρχουν στα διάφορα δόκιμα λεξικά. Παρακάτω ο μελετητής θα διαπιστώσει αυτό το γεγονός, και καλά θα κάνει να αναζητήσει και μόνος του, αν μπορεί, σωστότερες ετυμολογήσεις για όσες λέξεις έχει αντιρρήσεις. Εμείς εδώ πάντως κάναμε μια προσπάθεια.

που σκοπεύει στο να απομυστηριοποιήσει τις “παράξενες” λέξεις και να αποκαλύψει την ταυτότητά τους. Ευελπιστούμε ότι τούτη η προσπάθεια θα εκτιμηθεί απ’τους συγχωριανούς μας Δροσοπηγιώτες, τους Κονιτσιώτες γενικώτερα, αλλά και από τους πιο ειδικούς στο θέμα ερευνητές.

Γλωσσάρι

“Παράξενων” λέξεων που λέγονται στο χωριό Δροσοπηγη [Κάντσικο] Κόνιτσας

άγανο το, ο αθαίρας του σταχουού, οι γλώχες, δηλ. τα μουστάκια σταχουού - ετυμ. Ελλ. “άκανος” = αγκαθωτή κεφαλή καρπού.

άγαρμπος-η-ο, άκομψος, άσχημος, άτσαλος, αδέξιος, αγενής - ετυμ. Ιταλ. GARBO (= κομψότης) > Τουρκ. GARIBE (= κομψότητα).

αγγειό το, συνήθως αγγειά - καταρολικά, σκεύη μαγειρείου - ετυμ. αρχ. Ελλ. “άγγος” (= κάθε είδος σκεύους) > αγγείον.

άγκαθος ο, η κόγχη του ματιού προς την πλευρά της μύτης - ετυμ. αρχ. Ελλ. “κανθός” (= γονία, κόγχη).

αγκούσα η, 1) αίσθημα πνιγμού από δύσπνοια, 2) (μεταφ.) αδημονία, δυσκολία, στενοχώρια, άγχος - το ρήμα είναι *αγκουσεύομαι* - ετυμ. Ελλ. “άγχω” (= πνίγω, Λατ. ANGO) > αγκούσα.

αγκαμπέτ(ι) το, επί διαφοράς λέγεται στη φράση: “αγκαμπέτι να γίνει το δικό σου” και σημαίνει επιμονή, πείσμα - ετυμ. ίσως από το Ελλ. “άκαμπτος” > ακαμπέτι (= αλιγισιά, ανελαστικότητα).

αγλέορας ο, μόνο στη φράση: “έφαγε και τον αγλέορα”, όπου σημαίνει έφαγε πολύ και οτιδήποτε αδιακρίτως - ετυμ. αρχ. Ελλ. “ελλέβορος” (= το φυτό σκάρφη) > ελλέβορας > αγλέορας, επειδή δεν τρώγεται και μόνο σαν φάρμακο δίνεται το αφέψημά του στα ζώα - *σκαρφίζω* (= ελλεβορίζω) - σχετ. “τσιμέρι” (β.λ.).

αιδήμος ο, το Αγιο Βήμα στο ιερό του ναού - ετυμ. Ελλ. “αγιο βήμα” > αιβήμα > αιδήμα > αιδήμος.

αλάβρισον, (ευχή) ανακούφισέ μας ή προστάτευσέ μας - ετυμ. Ελλ. στερητικό “α” + “λαβρίζω” (= καίγομαι στο πυρετό).

αλάργα, (επίρρ.) μακριά - ετυμ. Λατ. AD-LARGUS (= μακρύς) > Ιταλ. ALLA LARGA > αλάργα.

αλικοτάω, εμποδίζω, δεν αφήνω κάποιον να προσεγγίσει κάπου - ετυμ. Ελλ. “αλικόντιο” (= εμπόδιο, κώλυμα) > αλικοντίζω > αλικοτάω.

αλισβερίσ(ι) το, δοσοληψία, σχέση - ετυμ. Τουρκ. ALES-VERIS (= εμπόριο, συναλλαγή) - σχετ. “ντα-ραβέρι” (β.λ.).

αλυχτώ, γαυγίζω - ετυμ. αρχαίο Ελλ. “υλακτώ”.

αμανέτ(ι) το, ενέχυρο - ετυμ. Τουρκ. AMANET (= εγγύηση).

αμάραντος ο, το φυτό *σεμπερβίβο*, το αρχ. Ελλ. “αείζων”, που φυτρώνει σε ορεινές πετρώδεις θέσεις - ετυμ. Ελλ. “α” + “μαραίνω”.

αμαχεύω, (για αγροφύλακες) συλλαμβάνω κάποιον να κλέβει καρπούς σε ξένο κτήμα και εισπράττω τα σύλληπτρα - ετυμ. Ελλ. “αμαχεύω” (= γίνομαι εχθρός κάποιου, βάζω υποθήκη).

αμπάς ο, 1) είδος μάλλινου υφάσματος, “σκουτί” (β.λ.), 2) μάλλινη φανέλλα χωρικών από αμπά που φοριέται κατάσαρκα - ετυμ. Τουρκ. ABA= “σκουτί” (β.λ.).

αμπελιακό το, και *αμπηλιακό* - κοινοτικό εμπορείο με ξενώνα στο κέντρο του χωριού, όπου περαστικοί κατέλυαν και πωλούσαν τηνπραμάτεια τους - ετυμ. Ελλ. “εν” και “πέλω” (= είμαι, ευρίσκομαι εν κινήσει, υπάρχω) > “εμπολώ” (= πουλώ, εμπορεύομαι) > πελάζω > πελάτης > “εμπελωρός” (= επόπτης αγοράς) > εμπελιακό > αμπηλιακό (= αγορά και ξενώνας μαζί).

άμπουρας ο, ατμός, αχνός - *αμπουρίζω* (= ατμίζω) - ετυμ. Λατ. VAPOR (= ατμός, θερμή, ζεστασιά) > (β)άπορας > άμπουρας - Λατ. AMBURO (= κατακαίω) - ίσως και απ’το Τουρκ. BUHAR (= ατμός) > (αναγραμμ.) HABUR > άμπουρας - Βλαχ. AMBURU, Ρουμ. ABUR και Αρβ. AVULLI (= ατμός, αχνός).

αναβοδίζω, περνώ εναλλάξ τις άκρες διασμένου νήματος στο χτένι και τα “μτάρια” (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. “αναβάλλω” > αναβολή > αναβόλισμα > αναβόδισμα > αναβοδίζω.

ανάλ(η)μμα το, η Θεία μετάληψη, η μεταλαβιά - ετυμ. Ελλ. λέξη.

ανάμ(ι) το ,το κακό όνομα - ετυμ. Ελλ. "όνομα" > ανάμι.

αναμούζ(ι) το ,ντροπή, αίσθημα, τιμή - ετυμ. Ελλ. "άνεμος" (= πνεύμα) > Λατ. ANIMA (= ψυχή) > Αρβ. NAMUS-I (= αίσθημα, τιμή).

ανασκερίζω ,βάζω σειρά και τάξη, τακτοποιώ, συγυρίζω - ετυμ. Ελλ. "ανασυγυρίζω" > ανασυγυρίζω > ανασκυρίζω > ανασκερίζω.

ανατσιριάζω ,αηδιάζω, ανατριχιάζω - ετυμ. Ελλ. "ανατριχιάζω".

αναφακάς ο ,1) το ελάχιστο ημερήσιο σπιρέσιο, το μεροφάγι, 2) (μεταφ.) τύχη, κοινώς ήλιο στη μοίρα - ετυμ. Ελλ. "ανά" + "φαγί" > αναφαγός (= ολιγοφάγος) > αναφακάς > Τουρκ. NAFKA (= διατροφή).

αναχοβολιάζω ,αναδύω, αναβλύζω, ανασηκώνομαι όπως η στάχτη - ετυμ. Ελλ. "χόβολη" (= στάχτη ζεστή).

αντάμ(ι)κος-η-ο ,ανθρωπάριο (με περιφρονητική έννοια), κοινώς χαμένος άνθρωπος - ετυμ. Τουρκ. ADAM (= άνθρωπος) και ADAMCIK (= ανθρωπάριο).

αντάρα η ,καταχνιά, ομίχλη, έντονη κακοκαιρία - ετυμ. Ελλ. "αναταράζω" > ανταριάζω > αντάρα.

αντέτ(ι) το ,έθιμο, συνήθεια - ετυμ. Τουρκ. ADET και Αρβ. ADET-I.

άντζα η ,γάμπα, κνήμη, κοινώς καλάμι - ετυμ. ίσως Ελλ. "αντί" (β.λ.) > αντζί > άντζα > Αρβ. ANXHA και Ιταλ. ZANCA (= κνήμη), όπως ακριβώς από το "κάννα" (= καλάμι) λένε "κανιά" (= πόδια).

αντηριέμαι ,διστάζω, κοντοστέκομαι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "εντηρώ" (= διαφυλάσσω).

αντί το ,εξάρτημα του αργαλειού, δηλ. οι δύο περιστρεφόμενες ράβδοι (βάκτρα) στις οποίες τεντώνεται το στημόνι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "αντίον" > αντί.

αξούγκ(ι) το ,το υποδόριο λίπος των ζώων, κοινώς ξύγκι - ετυμ. Λατ. AXUNGIA [AXIS-UNGO] (= λιπώδες άλειμμα άξονος, γράσο).

απεικάζω ,εννοώ, καταλαβαίνω - ετυμ. Ελλ. λέξη.

απλάδα η ,απλωτό ριχό ξύλινο σκεύος, η απαλαρέα των Βυζαντινών - ετυμ. Ελλ. "απλώνω" > άπλα > απλάδα.

αποχάω ,(αμετάβ.) μόνο στη φράση: "απόχ(υ)σε το μελίσι", όπου σημαίνει έφυγε από την κυψέλη αφού γεννοβόλησε - ετυμ. αρχ. Ελλ. "αποχέω" (= διασπείρω, φεύγω μεταφορικώς).

αράπα η ,ζώο θηλυκό μαύρο - ετυμ. Ελλ. "αράπης" (= νεγρός).

αργκέν(ι)σσα η ,γυναίκα χωρίς οικογένεια - ετυμ. Τουρκ. ERGEN (= άγαμος, εργένης) > εργένισσα > αργκένισσα.

αργκιές ο ,1) αγέλη ελευθέρων ίππων, όνων, ημιόνων - ετυμ. Τουρκ. HERGELE (= ατίθασο άλογο), 2) ο ναργκιές, δηλ. η γνωστή καινοσύριγγα των Τούρκων - ετυμ. Τουρκ. NARGILE.

άρκλα η ,μικρό ερμάρι που κλειδώνεται - ετυμ. Λατ. ARCA (= θήκη, κιβωτός, λάρνακα, κλειστός χώρος) > Βουλγ. BAKTA και Αρβ. ARKA (= ντουλάπι).

αρμιά η ,1) άλμη, 2) τουρσί λάχανο - ετυμ. Ελλ. "άλμη" ή "άρμη".

αρμόζμος ο ,ζωμός της "αρμιάς" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "αρμιάς + ζωμός".

αρπαλίκ(ι) το ,τα δόντια των ιπποειδών που φυτρώνουν μετά το πέμπτο έτος της ηλικίας των - ετυμ. Ελλ. "αρπάω" (= αρπάζω) > νέο Ελλ. "αρπάλι" (= χαυλιόδοντας) > αρπαλίκι (= λεία), με την έννοια ότι με αυτά τα δόντια αρπάζουν την τροφή.

αρσάλια τα ,χριστιανική γιορτή για τις ψυχές των νεκρών, Πεντηκοστή - ετυμ. Λατ. ROSALIA > ρου-σάλια > αρσάλια.

αρτιρώ ,(αμεταβ.) επαρκεί, φθάνει και περισσεύει για να παρασκευασθεί κάτι - ετυμ. Ελλ. "άρτιος" (= πλήρης, σωστός, ακέραιος, ολόκληρος) > αρτιρώ.

αρτμή η ,αρτύματα [λάδι, βούτυρο, κλπ] - ετυμ. Ελλ. "αρτύω".

άσλου(γ)ης ,άλλου είδους, παράδοξα, παράλογα, παράξενα - ετυμ. Ελλ. "άλλης λογής" > άλλ'ς λουγής > ά'ς λουγής > άσλουγης.

αστρέχα η ,1) η κρηπίδα στέγης, 2) το στενό κενό μεταξύ δύο κτισμάτων όπου τρέχουν τα σταλάγματα - ετυμ. από την πρωτοελληνική ρίζα "άχ-" (= νερό, πχ. Αχελώος) > Λατ. AQUA (= ύδωρ) > παλ. Σλ. KASH ή HASH (= νερό), και Ελλ. "τρέχω". Εξ αυτών αστρέχα (= νεροτρέχα) - Αρβ. STREHĚ-A (= στέγη) - σχετικό KASCADA (= υδατόπτωση).

αφύσ(ι)κος-ια-ο ,κακός, ανυπόφορος - ετυμ. Ελλ. "αφύσικος".

αχαμνά τα ,1) τα γεννητικά όργανα, 2) τα μαλακά μέρη στη μέση του σώματος - ετυμ. Ελλ. αυξηντ. "α" + "χαμαί" (= κάτω) ή από το "αχαμνός" (β.λ.λ.).

- αχαμνός-η-ο** ,κατώτερος, αδύνατος, ισχνός, - ετυμ. Ελλ. "αχαμνά" (β.λ.), ή από το "αχαυνός" και "χαύνος" (= χαλαρός αραιός).
- αχμάκ(η)ς ο** ,βλάκας, ηλίθιος - ετυμ. Τουρκ. AHMAK (= χαζός, μωρός).
- αχούρ(ι) το** ,πρόχειρο κτίσμα, αχυροκαλύβι, σταύλος - ετυμ. Ελλ. "άχυρον" > αχούριον > Τουρκ. AHIR (= σταύλος).
- αχριάνος ο** ,φυτό του γένους κοχλιαρία, η κοχλιαρία η αρμορακία, κοινώς χράνος ή χραιίνος ή χρέ- νος, που έχει βολβώδεις αψιές στη γεύση ρίζες και ομοιάζει με το "μπρούστερο" (β.λ.) - ετυμ. Λατ. ACER-ACRIS (= δριμύς, οξύς, αψύς, στυφός, τραχύς) > Ρουμάν. AHRIAN (= αχριάνος).
- αψ(υ)χώ** ,1) λυπούμαι ή συμπονώ κάποιον, 2) κάνω οικονομία στην ανάλωση ή τη χρήση - ετυμ. Ελλ. "α" + "ψυχή".
- βα(γ)έν(ι) το** ,κρασοβάρελο δρύινο ή οξύσιο - ετυμ. Ελλ. "φηγός" (= ήμερη δρυς) > Λατ. FAGUS (= φηγός, οξύα) > Λατ. FAGINUS > (μσν) βαγίνιον > βαγένι.
- βάζω** ,1) βουίζω, κάνω μεγάλο κρότο, 2) (μεταφ.) έβαξα (= σκάζω) - ετυμ. αρχ. Ελλ. "βάζω" (= λέγω, ομιλώ).
- βακούφ(ι)κος-ια-ο** ,και μοναστήριακο - 1) (σαν κατάρα) να μείνεις έρημος, 2) (σε κτήματα) το μονα- στηριακό - ετυμ. Τουρκ. VAKUF (= περιουσία ναού ή ιδρύματος).
- βάκρινα η** ,προβατίνα λευκή με μαύρη μούρη (συχνά και με μαύρα πόδια) - ετυμ. Ελλ. "βαυκή" (= καμαρωτή, προσποιημένη) και "ρίνα" (= μύτη).
- βαλτακαριά η** ,και βάλτακας - βαθιές πατησιές βοδιών σε λασπώδες έδαφος - ετυμ. Ελλ. "βούβα- λος" > Λατ. BUBALUS > βουβάλι > βάλι (= είδος βοοειδούς) και Ιταλ. TACCO (= τάκος, τακούι, νύχι οπλής ζώου). Εξ αυτών βάλτακος (= νύχι οπλής βουβαλιού) > βάλτακας > βαλτακαριά (= το αποτύπωμα οπλής στο έδαφος) ίσως και από το Σλ. BLATO (= έλος) > Ελλ. "βάλτος" > βαλτακαριά.
- βαντάκ(ι) το** ,δεματάκι κλαδιού, δέσμη σταχυών, δεσμοδο λαχανικών - ετυμ. Ελλ. "βάνδα" (= Λατ. BANDUM, σημαία, ομάδα ανθρώπων ή στρατιωτών τελούντων υπό κοινήν σημαίαν, στρα- τιωτικό τμήμα) > βάντα (= ομάδα, τμήμα, μπάντα, τούφα κλαδιού) > βαντάκι (= μικρό σύνο- λο, δεματάκι) > Αρβ. VANDAK-U (= δεματι, αγκαλιά κλαδιών).
- βανταλάχος ο** ,βάρβαρος αφέντης, άγριος εξουσιαστής, τύραννος - ετυμ. Ελλ. "Βάνδαλοι" (= βάρ- βαρος γερμανικός λαός που ερειπωσε την Ευρώπη) > βανδαλάχος > βανταλάχος.
- βαρβάρια τα** ,γαλάρια αιγοπροβάτα - Στη Βούρμπιανη λέγονται μπραβάρια - ετυμ. παλ. Σλ. BRAVB (= ζώο) > Αρβ. BRANVAHJA (= γαλάρα προβατίνα, κοπάδι από γαλάρια πρόβατα που ανή- κουν σε πολλά άτομα) > βαρβάρια.
- βαρκό το** ,τόπος με πολλά νερά, τέλμα - ετυμ. νέο Ελλ. "βαρικός" < Σλ. BARA (= βάλτος, τέναγος).
- βάτρα η** ,η κότυ επιφάνεια της εστίας όπου καίει η φωτιά - ετυμ. Αρβ. και Σλ. VATRA (= εστία).
- βελέντζα η** ,μάλλινο κλινοσκεπάσμα - ετυμ. Λατ. VELO (= σκεπάζω, επικαλύπτω) > νέο Ελλ. "βελέ- τι" (= μάλλινο ένδυμα) > βελέντζα > Τουρκ. VELENSE (= βελέντζα).
- βερβερίζω** ,τρομοκρατώ, φοβίζω, τρέμω από φόβο - ετυμ. "Βερβερία" (= παλιό όνομα της Β. Αφρικής απ'όπου εξορμούσαν οι διαβόητοι Βέρβεροι πειρατές και τρομοκρατούσαν όλη τη Μεσόγειο, η Μπαρμπαριά).
- βερβερίτσα η** ,μικρός σκίουρος, ο σκίουρος ο δενδρόβιος, που είναι καρποφάγο ζώο - ετυμ. Σλ. VJEVERICA (= σκίουρος)
- βίρα η** ,βαθύ σημείο στη κοίτη ποταμού όπου υπάρχουν δίνες - ετυμ. παλ. Σλ. VIR (= δίνη), Βουλγ. UVIRTAM (= στριφογυρίζω).
- βιργινάδα η** ,όμορφη λυγερή κόρη - ετυμ. Λατ. VIRGO (= παρθένα) > VIRGINAL (= παρθενικός). Λέγεται και σαν κύριο όνομα γυναικών.
- βιτούλ(ι) το** ,και βετούλ(ι) - ερίφιο, δηλ. κατσίκι που χρόνισε και ζει το δεύτερο έτος της ηλικίας του, και συνεπώς κάπως παλαιό - αντίστοιχο του "ζ(υ)γούρι" (β.λ.) - ετυμ. ίσως από το Ελλ. "δύο" > δις (Λατ. BIS) > διττός > (υποκορ.) διτούλι > βιτούλι (= διετές), με επιρροή του "β" (= 2) στην Ελλ. αρίθμηση. Πιο σωστά Λατ. VETULUS (= κατά τι παλαιός), VITULUS (= μοσχάρι), Αρβ. VETUL (= ερίφιο)
- βίτσα η** ,λεπτή ράβδος από ιτιά ή κλήμα - ετυμ. Λατ. VITIS (= κλήμα, αλλά και ραβδί αξιωματούχου) > Σλ. BIC και Βλαχ. BICIU (= μαστίγιο, φραγγέλλιο).

βλάρ(ι) το ,και βηλάρι - τεμάχιο μάλλινου υφάσματος, που μόλις υφάνθηκε στον αργαλειό - ετυμ. Λατ. VELARIUM [VELUM] (= παραπέτασμα, οθόνη, ιστίο πλοίου, καταπέτασμα).

βλησιδ(ι) το ,φλουριά, χρήματα, θησαυρός - ετυμ. Ελλ. "βάλλω" > βλητός > βλητίδι > βλησιδι (= κρυμμένος θησαυρός που ανακαλύπτεται τυχαία, όπως λένε "χτύπησαν θησαυρό").

βούζιο το ,το φυτό *σαμπούκος ο έβουλος*, κοινώς (α)φούσια ή κουφοξυλιά - ετυμ. Ελλ. "φυσώ" > φύσα (= φυσητήρας) > φούσια > φούζια > βούζια > βούζιο > Βουλγ. BIZ - σχόλιο: επειδή έχει εντεριόνη και κάνουν φύσες ["φκάρα" (β.λ.)].

βούγκουρας ο ,μαγάλο σκουλίκι που ζει παρασιτικά στο δέρμα των ισχνών ζώων - ετυμ. Ελλ. "βου" (= μέγας), και "κείρω" (= κόπτω, κουρεύω). Εξ αυτών βούγκουρας (= μεγάλος κόπιτσας).

βούλιακος-η-ο ,και βούλιακας - αυτός που συνεχώς θέλει, επιθυμεί, ζητάει, έχει ανάγκη, ορέγεται, βούλεται - ετυμ. αρχ. Ελλ. "βούλομαι" (= θέλω, επιθυμώ).

βούλτο το ,βουνιά, βουδιά - ετυμ. αρχ. Ελλ. "βούλιτον" > βούλτο.

βουρίζω ,(για χοίρους) καπρίζω, δηλ. σφόδρα οργώ προς συνουσία - ετυμ. Ελλ. "βουρλίζω" (= λυσ-σάω, μαίνομαι) > βουρίζω - Στα άλλα ζώα λένε ζητάει ή σέρνει ή θέλει.

βραγκαλνώ ,και βραγκαλίζω - ηχώ, προξενώ κτυπογενή θόρυβο - ετυμ. ηχοπαράγ. από τον ήχο "βραγκ-βραγκ" ή "μπραγκ-μπραγκ".

βρουκαλίθρα η ,η σαλαμάνδρα η σικτή, κοινώς βροχαλίδα. Είναι ερπετό που ομοιάζει με σαύρα, έχει μαύρο χρώμα με κίτρινες κηλίδες και εμφανίζεται μετά τις βροχές - ετυμ. Ελλ. "βροχή" > βροχαλίδα > βρουκαλίθρα.

βρουκλείδα η ,ζυγοδέτης, δηλ. εξάρτημα με το οποίο ο ζυγός συνδέεται αρθρωτά με το σταβάρι (ρυμός, ιστοβοέας) του αρότρου - ετυμ. Ελλ. "βουκλείδα" > βρουκλείδα.

βύτσα ,(επίρρ.) υπερπλήρης, ολόγεμος, φύσκα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "βύω" (= παραγεμίζω, στουμπώ-νω) > "βύσις" (= στούμπωμα, παραγέμισμα) > βύτσα (= παραγεμισμένα, τσιτωτά, φύσκα).

γαζέπ(ι) το ,αιφνιδιαστική καταιγίδα - ετυμ. Τουρκ. GAZEP (= οργή, θεομηνία).

γαϊτάν(ι) το ,λεπτό κορδόνι διακόσμησης παραδοσιακών φορεσιών - ετυμ. Λατ. GAITANUS (= γαι-τανόν), από την ιταλική πόλη Γαέτα, όπου παρήγοντο τέτοια κορδόνια.

γαλατσιίδα η ,βότανο με φύλλα χνουδωτά και γαλακτώδη όπο, η ευφορβία το ηλιοσκόπιον, το οποίο λαχανεύεται κατά την αρτιβλαστία - ετυμ. Ελλ. "γάλα".

γαλατώνω ,ασπρίζω με ασβέστη - ετυμ. Ελλ. "γάλα", λόγω χρώματος.

γαρδίλωση η ,εντορμία, κλείδωση, γόμφωση - ετυμ. Λατ. CARDO-INIS (= στροφέας, γίγγλυμος, γόμφος) > γαρδίνωση > γαρδίλωση.

γάρος ο ,αλμυρός ορός - ετυμ. αρχ. Ελλ. "γάρος" (= έμβαμμα άλμης κυρίως για πάστωμα ψαριών).

γάστρα η ,κελυφωτό στρογγυλό σκεύος που πυρώνεται και καλύπτει ένα ταψί για να ψηθεί το περιεχόμενό του - ετυμ. Ελλ. "γαστήρ" (= κοιλιά).

γεράνιο το ,βαθυγάλαζιο χρώμα - ετυμ. Ελλ. "αγέρας" > γεράνιο.

γιακαλί το ,παρόνομα του κατοίκου του έναντι χωριού Ζιέρμα - ετυμ. μαστόρικα "γιακαλί" = [ταλα-γάνι (β.λ. γ)], σκωπτικά το αντίθετο του Τουρκ. YAKALIK (= ύφασμα καλό για κολλάρο) ή από το Ιταλ. GIACCA (= σακάκι, πανωφόρι) - σχετ. "τρυπολό(γ)ης" (β.λ.).

γιάμι ,και γιάμι-γιά - εδώ είμαι - ετυμ. Ελλ. "εδά + ειμί" > γιάμι > γιάμι-γιά.

γιαπρακ(ι) το ,είδος φαγητού από τυλιγμένο σε λαχανόφυλλα ρύζι ή "μπλιγούρι" (β.λ.), κοινώς (Τουρκ.) "σαρμάς" ή "ντολμάς" - ετυμ. Τουρκ. YAPRAK (= φύλλο φυτού γενικώς).

γιατάκ(ι) το ,προσωπική θέση όπου κάποιος κάθεται ή κοιμάται - ετυμ. Τουρκ. YATAK (= κλίνη).

γιουρούκια τα , 1) όχλος άξεστων χωρικών, 2) απολίτιστοι βάρβαροι άνθρωποι - ετυμ. Τουρκ. "Γιου-ρούκοι", (= βάρβαροι, μελαμψοί, νομάδες, Ασιάτες Τούρκοι).

γκαβαλίνα η ,κόπρανα ιπποειδών - ετυμ. Λατ. CAVALLUS (= άλογο).

γκαγκαράτσα η ,κόπρανα αιγοπροβάτων - ετυμ. Ελλ. "κακά" (= σκατά) > (υποκορ.) κακαράτσα > γκαγκαράτσα - Λατ. CACO (= χέζω).

γκαλαίμος-ω-ο ,αυτός που έχει μεγάλο λαιμό και δείχνει ψηλός - ετυμ. Σλ. GAL ή GALEM ή GOLEM (= μεγάλο), και Ελλ. "λαιμός".

γκαλίζω ,και γκαλνώ - ανοίγω ορθάνοιχτα τα μάτια μου - ετυμ. Σλ. GAL ή GALEM ή GOLEM (= με-γάλο).

γκαλιούρος-ω-ο ,που έχει μεγάλα γουρλωτά μάτια - ετυμ. Σλ. GAL ή GALEM ή GOLEM (= μεγάλο), και το Ελλ. "ορώ" (= βλέπω).

- γκαλκάννας-α-ικο** ,αυτός που έχει μεγάλα καννιά (σκέλη) και φαίνεται ψηλός - ετυμ. Σλ. GAL ή GALEM ή GOLEM (= μεγάλο), και το Ελλ. "καννιά" (= σκέλη, πόδια) < αρχ. Ελλ. "κάννη" (= καλάμι) - Ρουμ. GALIGAN (= κρεμανταλάς).
- γκαλντεμίρ(ι) το** ,μεγάλη σιδερένια αντηρίδα ασφάλισης εξώθυρας. η οποία κρέμεται από τον τοίχο, ειδικός "περάτης" (β.λ.) - ετυμ. Σλ. GAL ή GALEM ή GOLEM (= μεγάλο), και Τουρκ. DEMIR (= σίδηρο). Αλλού λέγεται "καταπήγι" ή "καταπήδι", εκ του αρχ. Ελλ. "καταπήγνυμι" (= εμπήγω σταθερώς).
- γκαμπάτ(ι)κος-η-ο** , 1) αυτός που δεν ελέγχει το περπάτημά του, 2) ογκώδης - ετυμ. Τουρκ. KABA (= χονδροειδής, αγροίκος, χονδρός) - φράση: "το φορτίο είναι γκαμπάτικο".
- γκαμπρανίζομαι** ,θυμώνω, κάνω μούτρα, [επειδή με κοροϊδεύουν] - ετυμ. Σλ. GABRENE (= χλεύη, περιγέλασμα).
- γκαμπράν(η)ς ο** , 1) αυτός που θυμώνει εύκολα - ετυμ. "γκαμπρανίζομαι" (β.λ.); 2) άνθρωπος πολύ μελαμψός, μαυρόπετσος - ετυμ. παλ. Σλ. GABRANI (= κοράκι).
- γκανιάζω** ,μόνο στην έκφραση: γκάνιασα (= διψώ ή πεινώ υπερβολικά) - ετυμ. Ελλ. "γανιάζω" (= έπιασε άσπρη γάνα από δίψα η γλώσσα) > Αρβ. GAJASA (= διψώ μέχρι πεθαμού).
- γκαντουμή η** ,κατοχή, πλήρης νομή - ετυμ. Ελλ. "κατά" + "νέμω" (= κατέχω, καρπώνομαι) > κατανομή (= πλήρη κάρπωση εγγείου προσόδου) > γκαντουμή.
- γκαρίλα η** ,έντονη μαυρίλα, βαθύ σκοτάδι - ετυμ. Τουρκ. KARA (= μαύρο).
- γκάρος ο** , 1) ζώο σκελετωμένο, αδύνατο, σαν αυτά που ξυπνούν από τη χειμερία νάρκη - ετυμ. Ελλ. "κάρος" (= κώμα, νάρκη λήθαργος), 2) κρέας σκληρό, σαν να είναι παστωμένο - ετυμ. Ελλ. "γάρος" (β.λ.).
- γκαρουτιάζω** ,συνήθως γκαρουτίασε - είμαι καχεκτικός, σκελετωμένος - ετυμ. "γκάρος" (β.λ.).
- γκασιανίτσα η** ,κάμπια αγκαθωτή - ετυμ. Ελλ. "αγκάθι" > (α)γκασιανίτσα > γκασιανίτσα.
- γκαφαλνώ** , 1) (επί σκύλων) γαυγίζω, 2) (επί ανθρώπων) φωνασκώ - γκαφάλ(ι) (= ό,τι φωνασκεί) - ετυμ. Ελλ. ηχοπαράγωγη λέξη από το "γκαφ-γκαφ" ή "γαβ-γαβ".
- γκέλμπινος ο** ,εργαλείο μεταλλικό με ξύλινη λαβή για την καρβουνιά του φούρνου - ετυμ. Τουρκ. GELBERI (= εργαλείο για ανθρακιά).
- γκέμ(ι) το** ,χαλινάρι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κημός" (= φίμωτρο ίππου) > Τουρκ. GHEM (= χαλινός).
- γκέσος-α-ο** ,(επί αιγών και ιπποειδών) που έχει κοκκινωπές ρίγες στο πρόσωπο και στην κοιλιά - ετυμ. Λατ. GESTUS (= σχήμα, μορφή, μορφασμός) και Βλαχ. GESU (= κοκκινούτσικο).
- γκησιμιάρ(ι)κα τα** ,αιγοπρόβατα τα οποία με συμφωνία και επ'αντιπαροχή ο ιδιοκτήτης τα δίδει σε βοσκό, και ο μεν ιδιοκτήτης παίρνει τα αρνιά, ο δε βοσκός κρατάει το γάλα - ετυμ. Τουρκ. KESENE (= συμφωνία, σύμβαση).
- γκησόμ(η)λα τα** ,είδος γεωμήλων - ετυμ. Ελλ. "γής + μήλα" > γκησόμλα.
- γκίζα η** ,ξυνή αυζήθρα, κατακάθι εκ του βρασμού του ξυνόγαλου - ετυμ. Ελλ. "(σ)ίζω" (= κατακάθημα) > (σ)ίζα > κίζα > γκίζα (= ίζημα) > Αρβ. GJIZA - σχετ. "ούρδα" (β.λ.).
- γκιζερά** ,περιφέρομαι ασκόπως, περιπατώ - ετυμ. Τουρκ. GEZMEK (= περιφέρομαι), GEZZER (= υπνοβάτης), GEZI (= περίπατος).
- γκιντέρ(ι) το** ,στενοχώρια - ετυμ. Τουρκ. GEDER (= μεγάλη στενοχώρια).
- γκιορντάν(ι) το** ,περιλαίμιο - ετυμ. Τουρκ. GHERDAN (= περιδέριαι).
- γκιόσ(η)ς-α-ο** ,γέρικο ζώο (άλογο, μουλάρι, γίδα) - ετυμ. Αρβ. JOSHE-A (= γριά, γιαγιά). Συχνά συγχέεται με το "γκέσος" (β.λ.).
- γκιούμ(ι) το** ,υψηλό χάλκινο κανάτι, συνήθως για νερό ή κρασί - ετυμ. Βυζαντινό "κουκούμιον" > Τουρκ. GÜGÜM και GHÜM.
- γκίργκιλας ο** ,και γκιργκιλιάγκος - το λαρύγγι - γκιρλώνομαι (= πνίγομαι) - ετυμ. Σλ. GIRLO, Τουρκ. KIRTILAK (= λαρύγγι).
- γκιρμπάτσ(ι) το** ,και γκουρμπάτσι - βούρδουλας, (μεταφ.) δαρμός - ετυμ. Τουρκ. KIRBAC (= μαστίγιο).
- γκισέμ(ι) το** ,τράγος ή κριός μπροστάρης οδηγός - ετυμ. Τουρκ. GOSËM.
- γκλάβα η** ,το κεφάλι - μόνο στη φράση: "του κόβει η γκλάβα", δηλ. είναι έξυπνος - ετυμ. Σλ. GLAVA (= κεφάλι).
- γκλαβανή η** ,καταπακτή, συνήθως στην οροφή πάνω από το κεφάλι - ετυμ. Σλ. GLAVA (= κεφάλι).
- γκλάνες οι** ,μακριά πόδια, κοινώς αρίδες ή ξεράδια - ετυμ. νέο Ελλ. "κλάδες" και "κλάρες" [=

- (μεταφ.) τεντωμένα πόδια] > γκλάνες - σχετ. "οκλαδόν" και το νέο Ελλ. μαγκλάρας (= ο έχων μεγάλες κλάρες, δηλ. άκρα).
- γκλίτζιαβος-η-ο**, γλοιώδης, κολλώδης, με πολλά υγρά - ετυμ. νέο Ελλ. "γκλίτζα" και "γλίνα" (= λίπος πηγμένο, πηλός γλοιώδης).
- γκλουτζιαλίζω**, και γλουτζιαλνώ - αναταράσσω υγρό μέσα σε δοχείο - ετυμ. Ελλ. ηχοπαράγωγο από τον ήχο "γλουτς-γλουτς".
- γκόλιος-α-ο**, και γκουλιαρκός-ιά-ό - γυμνός - ετυμ. Σλ. GOLU (= γυμνός) - γκουλιουκέφαλος (= ασκεπής, χωρίς καπέλο).
- γκόρμπος-α-ο**, (επί ζώων) που έχει μαυρόχρωμο τρίχωμα - ετυμ. Βλαχ. GORBU και Αρβ. KORBI (= κοράκι), και συνεπώς μαύρο.
- γκορτσιά η**, το δένδρο *πίρος ο αμυγδαλόμορφος*, κοινώς αγριοαχλαδιά, αρχ. Ελλ. "αχράς" - ετυμ. Αρβ. GORRICE-A (= αγριαπιδιά).
- γκοτζάμ**, (επίρρ.) τόσο μεγάλος - ετυμ. Τουρκ. KOCAMAN (= πελώριος).
- γκότσ(ι) το**, και γκότσια - μόνο στη φράση: "πάρε με γκότσ(ι)", δηλ. επί των ώμων - ετυμ. Τουρκ. GOCI (= αποδημία, κουβάλημα).
- γκουγκουμάρα η**, βαρειά στρογγυλή πέτρα - ετυμ. Ελλ. "γόμος" (= γέμιση, βάρος, φορτίο) > γομάρα > γογομάρα > γκουγκουμάρα, με διπλασιασμό για επίταση.
- γκουλιουμπίζω**, και γκουλιαμπίζω - πλένω πρόχειρα, εμβαπτίζω στο νερό - ετυμ. Ελλ. "κολυμβίζω" > γκουλιουμπίζω.
- γκουλιουπόδαρος-η-ο**, γυμνόπους, ξυπόλυτος - ετυμ. "γκόλιος" (β.λ.).
- γκουμπλίτσα η**, μικρό ξύλινο δοχείο, καρδαράκι - ετυμ. ίσως υποκορ. εκ του Τουρκ. KONA (= κάδος) > γκουβάς > γκουμπλίτσα.
- γκουνταλ(ν)ώ**, και γκουνταλίζω - γαργαλώ - γκουντάλ(ι)σμα (= γαργάλισμα) - ετυμ. Σλ. GUDAL (= γαργάλισμα).
- γκουντνάκος ο**, εργαλείο ξύλινο που έχει μια δωδεκάδα όρθια ξυλάκια (κοντούς), σαν μεγάλη χτενιά, για το αφράτεμα ή το ξεχώρισμα μαλλιού - ετυμ. ίσως Ελλ. "κοντός" (= μικρό ξύλινο ραβδάκι) > (υποκορ.) κοντινάκος > γκουντνάκος. Σε άλλα χωριά λέγεται ντινάκος.
- γκουντροβαλιάζω**, γυρνώ ανάποδα, πέφτω με το κεφάλι πίσω, κατακυλώ - ετυμ. Ελλ. "κοττο + βολώ" (= ρίχνω κύβους). Ίσως και από το αρχ. Ελλ. "κόττος" ή το νέο Ελλ. "κούτρα" (= κεφαλή).
- γκουραλίζω**, γουργουλίζω (κυρίως η κοιλιά) - ετυμ. από τον ήχο "γουρ-γουρ" ή "γκουρ-γκουρ".
- γκουργκανιά η**, θάμνος αγκαθωτός (ίσως η αρχ. Ελλ. "κυνορροδή", άλλως "αγριορροδή", με καρπούς ερυθρά αχαινία, με φρούτα στη κορυφή τους (γκούργκανα) - ετυμ. ίσως Αρβ. GUR-I (= λίθος), GURGAC-I (= πυρίτης λίθος, στουρνάρι), επειδή φυτρώνει σε λιθοσωρούς και τόπους πετρώδεις.
- γκουργκουλωτός-η-ο**, στρογγυλός - ετυμ. Ελλ. "γύρος" > (διπλασ.) γουργυρωτός > γκουργκουρωτός > γκουργκουλωτός.
- γκουρμπάν(ι) το**, θυσία - μόνο στη φράση: "έγινα γκουρμπάνι", δηλ. έγινα θυσία - ετυμ. Τουρκ. KURBAN (= θύμα, θυσία, σφάγιο).
- γκουρτζάνα η**, η τζουγκράνα - ετυμ. Σλ. (S)KURCA (= γρατζουνώ) > γκουρτζάνα (= γρατσουνίστρα) > (αναγραμμ.) τζουγκράνα.
- γκούρτζανα τα**, (μόνο πληθ.) νύχια, γαμψόνυχες των ζώων - γκουρτζανώ ή γκουρτζανίζω (= γρατζουνώ) - ετυμ. "γκουρτζάνα" (β.λ.).
- γκουσγκαλίζω**, και γκουσγκαλνώ - αναταράσσω, ανακατεύω (κύρια χώμα) - ετυμ. Ελλ. "χους + σκαλίζω" > χουσκαλίζω > γκουσγκαλίζω.
- γκουσγκούκκ(ι) το**, κάτι μικρό που τοποθετούμε για να καλύψουμε οτιδήποτε - ετυμ. Ελλ. "χους" (= χώμα) και "κόκκος" > χουσκούκκι > γκουσγκούκκι (= σβωλάκι).
- γκούσια η**, προγούλι, βρογχοκήλη - ετυμ. σ'όλες τις Βαλκανικές γλώσσες υπάρχει, Σλ. GUSHIA (= λαιμός) και GUSHITI (= πνίγω) < Λατ. GUTTUR (GUSSUR) (= λάρυγγας, λαιμός).
- γκουστερίτσα η**, σαύρα - ετυμ. Σλ. GUSTER (= σαύρα).
- γκούτζαβος-η-ο**, άπραγος, που δεν του πιάνει το χέρι - ετυμ. νέο Ελλ. "κουτσό" (= λίγο, λειψό) και "ζαβός" (= δύστροπος, στρεβλός) > κουτσ(ο)ζαβός > γκούτζαβος.
- γκουτζιόρω η**, κοντόφθαλμη ηλικιωμένη γυναίκα - ετυμ. Ελλ. "κουτσό" (= λίγο, λειψό) και "ορώ" (=

- βλέπω) > γκουτζιόρω.
- γκουτζιουβέλ(ι) το** ,μικρό παιδί - ετυμ. Ελλ. "κουτσό" (= μικρό, λειψό) και "κοπέλι" (β.λ.) (= παιδί) > κουτσο(κο)πέλι > κουτσοβέλι > γκουτζιουβέλι - σχετ. "κούτσ(ι)κο" (β.λ.).
- γκ(ου)τζιούν(ι) το** ,γουρουνάκι - ετυμ. ηχοπαραγ. από το "γκουτς-γκουτς" που φωνάζουν τους χοίρους - Αρβ. λαϊκά GUC-I (= γουρούνι).
- γκουχώ** ,και γκουχαλίζω - βήχω - ετυμ. Ελλ. κάνω "γκουχ-γκουχ".
- γκραπαλνώ** ,κάνω ρυθμικό κτυπογενή θόρυβο - ετυμ. ηχοπαρ. από τον ήχο "γκραπ-γκραπ", Λατ. CREPO (= κροτώ).
- γκραύαρα τα** ,τόπος άγονος και πετρώδης - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κραύρος" (= ξηρός, τραχύς).
- γκρημάδα η** ,1) σωρός από πέτρες - ετυμ. παλ. Σλ. GRAMOSHTATI (= σωρεύω), GRAMADA (= σωρός), 2) πεσμένο σπίτι - ετυμ. Ελλ. "κρημνίζω" > γκρεμίζω > γκρημάδα.
- γκρίτζιαβος-η-ο** ,σκληρός, ο μη τρυφερός - ετυμ. Ελλ. λεξικοποίηση από το "γκριτς-γκριτς", Σλ. GRIZIA (= τραγανίζω, κριτσανίζω).
- γκριτζιάλαβος-η-ο** ,γκρινιάρης, μεμψίμοιρος, παραπονιάρης, που συνεχώς απαιτεί τη μέριμνα των άλλων - ετυμ. παλ. Σλ. GRIZA (= μέριμνα, φροντίδα).
- γκρουγκαλνώ** ,και γκρουγκαλίζω - 1) ηχώ, κροτώ, 2) (αμετ.) ηχεί κάτι μέσα σε κλειστό δοχείο όταν αναταράσσεται - ετυμ. Ελλ. λέξη ηχοπαραγωγή από τον ήχο "γκρουγκ - γκρουγκ".
- γκρυμπός-η-ο** ,καμπούρης, ο έχων κίψωση - ετυμ. Ελλ. "γρυπός" (= κυρτός, καμπύλος) > Σλ. GRBA (= καμπούρα).
- γλας ο** ,ο ψυκτήρ σωλήνας στους αποστακτήρες στεμφύλων, που περνάει μέσα από τον ψύκτη ["ποστάφι" (β.λ.)] και όπου υγροποιείται ο ατμός του τσίπουρου - ετυμ. ίσως Λατ. GLACIO (= παγώνω, πήγνυμαι, καταψύχω) ή Λατ. GULA (= οισοφάνος, λαιμός).
- γλούπος ο** ,1) ο λαιμός όπου περιδένεται ένα σακκί, 2) ο ήχος της κατάποσης, 3) στενός λαιμός αγγείων, σκευών, σωλήνων, κλπ - ετυμ. "γλουπώνω" (β.λ.).
- γλουπώνω** ,καταπίνω, καταβροχθίζω, λαφύσσω - ετυμ. από τον ήχο "γλουπ-γλουπ" της κατάποσης, Λατ. GLUTIO (= βροχθίζω, απ'τον ήχο GLUT-GLUT), Αρβ. LLUP ή LLAP (= λάπτω, δηλ. καταβροχθίζω όπως πίνει νερό ο σκύλος), Βλαχ. GLUPIRE.
- γοντζιές ο** ,ανθόκηπος - ετυμ. Τουρκ. KONCA ή GONCA (= μπουμπούκι), Αρβ. GONXHJA (= μπουμπούκι, κάλυκας άνθους).
- γραβανός-η-ο** ,ποικιλόχρωμος, παρδαλός - ετυμ. ίσως από το νέο Ελλ. "γραβανός" (= το ψάρι γύλος που έχει φανταχτερά χρώματα).
- γραπατσώνομαι** ,αναρριχώμαι, κρατιέμαι με τα νύχια, σκαρφαλώνω - ετυμ. απ'τον ήχο "γραπ" της αγκίστρωσης - Ιταλ. (AG)GRAPPARE και Σλ. GRABITI (= αρπάζω) - νέο Ελλ. "γραπώνω" (= αρπάζω).
- γρέκ(ι) το** ,μέρος όπου κοιμάται το ποίμνιο - ετυμ. Λατ. GREX - GRECIS (= κοπάδι).
- γρεντιά η** ,ξυλοδοκός στέγης ή πατώματος - ετυμ. Σλ. GREDA.
- γρηπίδα η** ,η προεξοχή στέγης από τους τοίχους, η "αστρέχα" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "κρηπίδα".
- διάζω** ,και ιδιάζω - μετρώ και τακτοποιώ το στημόνι πάνω σε πασσάλους - ετυμ. Ελλ. "διαστική τέχνη" (= η υφαντική).
- διαλλάζω** ,μόνο διαλλάζει - (αμετάβ.) αστράφτει ο ουρανός και συνεπώς θα αλλάξει ο καιρός - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- δίμτινο το** ,ύφασμα μάλλινο από γνεστό στημόνι και υφάδι, κατάλληλο για φορεσιές - ετυμ. Ελλ. "δισ" + "μίτος" (= κλωστή) > δίμιτο > δίμτινο (= δίκλωνο).
- διφτερίζω** ,κάνω μια δουλειά δεύτερη φορά ή δεύτερο χέρι - ετυμ. Ελλ. "δύο" > δεύτερος > δευτερίζω.
- δόγα η** ,βαρελοσάνιδο - ετυμ. Σλ. DUGA (= καδοσανίδα).
- δομή η** ,πληγή επουλώσιμη - ετυμ. Ελλ. "δέμω" (= κτίζω).
- δοξάρ(ι) το** ,η ίρις, δηλ. το ουράνιο τόξο, τόξο του βιολιού - ετυμ. Ελλ. "τόξο" > τοξάρι > δοξάρι.
- δόσια τα** ,κόλλυβα - ετυμ. Ελλ. "δίδω" > έδωσα > δόσια.
- δυόν(ι) το** ,διχάλωση ριζών ή κλαδιών - ετυμ. Ελλ. "δύο" > δυόνι.
- έζιος ο** ,σκαντζόχοιρος - ετυμ. Σλ. JEZ (= εχίνος, ακανθόχοιρος).
- είδισμα το** ,αντικείμενο πολύ όμορφο, κομψοτέχνημα - ετυμ. Ελλ. "είδα" > είδος (= μορφή, κάλλος) > είδισμα.

επιτώρα ,(επιρρ.) προηγούμενα - ετυμ. Ελλ. "επί + τώρα".

έργος ο ,επιμήκης λωρίδα αγρού που σκάπτουν ή θερίζουν οι αγρότες - ετυμ. λέξη Ελλ.

έχον το ,μόνο στη φράση: "για έχον" - για διατήρηση, για κράτημα (όχι για ξόδεμα) - ετυμ. Ελλ. "έχω" > έχον.

ζάβα η ,πόρπη - ζαβώνω (= κουμπώνω) - ετυμ. νέο Λατ. ZABA, και Αρβ. ZAVA - σχετ. "ζιαμπί" (β.λ.).

ζαγάρ(ι) το ,1) (επί σκυλιών) μικρόσωμο έξυπνο κυνηγόσκυλο, 2) (επί ανθρώπων) ο πονηρός - ετυμ. Τουρκ. ZA(G)AR (= λαγωνικό).

ζαιρές ο ,αποθηκευμένα άχυρα, χόρτα, κλαδιά, κλπ - ετυμ. Τουρκ. ZAHIRE (= φορβή, χόρτος).

ζακαρ(σ)μένος-η-ο ,τσακισμένος, κομμένος - ετυμ. Ελλ. το αυξηντ. μόριο "ζα" και "καρμένος" < κεκαρμένος < κείρομαι (= κουρεύω, κόπτω, δενδροτομώ).

ζακατίζω ,κρεμώ, τοποθετώ, σκαλώνω, αναρτώ κάπου παράμερα ένα πράγμα - ετυμ. Σλ. ZAKACA (= κρεμώ, γαντζώνω).

ζακόν(ι) το ,έθιμο, συνήθεια - ετυμ. Σλ. ZAKON (= νόμος).

ζαλίκ(ι) το ,φορτίο που φέρεται στην πλάτη (κυρίως κλαδιά ή ξύλα) - ετυμ. Ελλ. "ζάλη" > ζαλώνομαι (= φορτώνομαι) > ζαλίκι.

ζαμαναριά η ,(περιφρονητικά) ηλικιωμένη γυναίκα - ετυμ. Τουρκ. ZAMAN (= χρόνος, καιρός, εποχή) - φράση: "χρόνια και ζαμάνια".

ζαμπούν(ι)κος-ια-ο ,φιλάσθενος, καχεκτικός - ετυμ. Τουρκ. ZEBUN (= ισχνός).

ζανάτ(ι) το ,επάγγελμα, (μεταφ.) κακιά συνήθεια - ετυμ. Τουρκ. ZANAAT (= τέχνη, επάγγελμα).

ζαντζα η ,1) ελάττωμα, ιδιοτροπία, καπρίτσιο - ετυμ. Αρβ. XANXÉ-A 2) νευρική κίνηση ζώου, λόγω τσιμπήματος από έντομα - ετυμ. Ιταλ. ZANZARE (= σκνίπα).

ζαντούχα η ,1) ασφυξία, 2) κουφόβραση -ετυμ. Σλ. ZADUH (= δύσπνοια, κουφόβραση) - Στη φράση "ζαντούχιασε ο φούρνος" σημαίνει ότι πνίγηκε στον καπνό.

ζαπαρ(σ)μένος-η-ο ,καχεκτικός, παρμένος - ετυμ. Ελλ. το αυξηντ. μόριο "ζα" και "παρμένος".

ζάπ(ι) το ,και ζάφτ(ι) - μόνο στη φράση: "δεν το κάνω ζάπ(ι)" - δαμάζω, επιβάλλομαι - ετυμ. Τουρκ. ZAPT (= καθυπόταξη, συγκράτηση).

ζαπώνω ,1) πιάνω σφιχτά, αρπάζω, 2) (μεταφ.) κλέβω - ετυμ. "ζάπι" (β.λ.).

ζαράλ(ι) το ,πάθημα, ελάττωμα, ζημία - ετυμ. Τουρκ. ZABAR (= βλάβη).

ζαρβαλίδ(ι)κος-ια-ο ,δύστροπος, που προκαλεί αμάχη με την συμπεριφορά του - ετυμ. Ελλ. "ζαβός" ή "ζαρβός" (= ανάποδος) > ζαρβαλίκι (= ιδιοτροπία) > ζαρβαλίδικος.

ζάφτω ,ροφώ, πίνω - ετυμ. Ιταλ. ZAFFO (= στουπί, ταμπόν).

ζέρβωμα το ,1) τόπος δύσβατος ή ανήλιος, 2) χωράφι δύσκολο στο όργωμα - ετυμ. Ελλ. "ζερβός" (= αριστερόχειρας, που έχει δυσκολία στη δουλειά του).

ζεύγλα η ,καμπύλες ξύλινες ραβδοί για την πρόσδεση του ζυγού στο λαιμό των βοδιών - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ζεύγλη".

ζέφ(ι) το ,μόνο στη φράση: "περάσαμε ζέφι", δηλ. ευχάριστα με φαγοπότι και διασκέδαση - ετυμ. Τουρκ. ZEVK (= ουσία, γεύση, ηδονή, διασκέδαση, τέρψη, ευχαρίστηση).

ζήλαβος-η-ο (σε πράγμα) σκληρό, ανθεκτικό, (επί ζώντων) νευρώδης, δύστροπος - ετυμ. Σλ. ZILAB (= νευρώδης, ανθεκτικός).

ζιάμπα η ,και ζιάμπνακας - βάτραχος - ετυμ. Σλ. ZJABA ή ZJABNIK.

ζιαμπάκα η ,ασθένεια - ετυμ. "ζιάμπα" (β.λ.), επειδή ο άρρωστος κασιιάζει σαν βάτραχος - σχετ. "μπακανιάρης" (β.λ.) - νέο Ελλ. "ζαμπουνιάρης" = καχεκτικός.

ζιαμπί το ,είδος μανδάλου ή σείρτη - ετυμ. νέο Λατ. ZABA (= πόρπη) - σχετ. "ζαβώνω" (β.λ.).

ζιάρα η ,καρβουνιά, ανθρακιά - ετυμ. Σλ. Αρβ. ZJARA (= θράκα) - στη φράση: "μια ζιάρα παιδιά" σημαίνει πολλά, σαν της θράκας τα κάρβουνα.

ζιαφέτ(ι) το ,συμπόσιο, ευωχία - ετυμ. Τουρκ. ZIAFET.

ζιεβζέκ(η)ς ο ,απειθαρχος, ταραχοποιός - ετυμ. Τουρκ. ZEVZEK= ανόητος, μωρός), Αρβ. ZEVZEK-Ë (= το πειραχτήρι).

ζιόγκος ο ,και ζιογκάρ(ι) - ρόζος, εξόγκωμα, οίδημα - ετυμ. Ελλ. "διογκώ" > > ζιόγκος > Αρβ. XHUNGE-A (= πρήξιμο).

ζιουγκλός-η-ο , και τσιουγκλός - αυτός που έχει αναπηρία στα δάκτυλα και δεν μπορεί να πιάνει, κουλοχέρης, στραβοχέρης - ετυμ. "τσιούγκος" (β.λ.).

ζιούλιος-α-ο ,(επί καρπών) ώριμος, φτασμένος, μαλακός - ετυμ. νέο Ελλ. "ζουλίζω" > ζουλώ > ζιού-

λιος.

- ζιουμπίτσα η**, μικρό δόντι, η ρίζα φθαρμένου δοντιού - ετυμ. Σλ. ZUB (= δόντι) > (υποκορ.) ZUBIC (= δοντάκι).
- ζιουντάγρια η**, το δόντι σωφρονιστήρ, κοινώς φρονιμίτης - ετυμ. Ελλ. "δόντι άγριο" > δοντάγρια > ζιουντάγρια - Σλ. ZUB (= δόντι).
- ζιουρίζω**, καίω - ετυμ. Ελλ. "ζέω" (= βράζω) > Λατ. JUS-JURIS (= ζωμός από βραστό κρέας) > Αρβ. ZHURIT (= ζεματώ, καίω).
- ζιούρκος ο**, 1) άγριος, 2) όνομα διαβόητου αρχιληστή (1880) - ετυμ. Τουρκ. ZOR (= βία, ανάγκη) > Ελλ. "ζόρικος" > ζιούρκος.
- ζιούσκα η**, εξόγκωμα στο κεφάλι, καρούμπαλο - ετυμ. Ελλ. το θηλυκό του "ζιόγκος" (β.λ.).
- ζλάπ(ι) το**, 1) άγριο ζώο του δάσους, 2) (επί ανθρώπων) άξεστος, αγριάνθρωπος, κοινώς ζωντόβολο ή κνώδαλο - ετυμ. Ρουμ. ZULAPE (= αγρίμι), Αρβ. ZULAP, και Βλαχ. ZLAPE.
- ζλούγω**, και ζιουπώ - ωθώ, σπρώχνω, πιέζω - ετυμ. νέο Ελλ. "ζουλίζω" ή "ζουλώ", και το αρχ. Ελλ. "διοπίζω".
- ζλούμ(ι) το**, ζημιά - ετυμ. Αρβ. ZULLUM-I (= βλάβη, καταστροφή), Τουρκ. ZULÜM (= τυρανία, βιαιοπραγία).
- ζμαρδάς ο**, και σμαρδάς - το δύσοσμο πυώδες σμήγμα που εξέρχεται από πληγή ή απόστημα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "σμάω" ή "σμήχω" (= καθαρίζω) > σμήγμα > σμαδάς > σμαρδάς (= ακαθαρσία) > Σλ. SMbRDIA (= βρωμάω, αναδίδω δυσοσμία).
- ζμέτ(ι) το**, και σμέτ(ι) - (μεταφ.) άχρηστος, ανήμπορος, τιποτένιος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "σμέω" (= πλένω, καθαρίζω) > σμέτι (= απόπλυμα, ακαθαρσία) > Σλ. SMET (= σκουπίδι).
- ζντάβας-ω-ο**, και ζντάβαρ(η)ς - 1) γερός άνθρωπος σωματώδης και αναρμπος συνάμα, ζνταβαριά (= μεγαλόσωμη και ασουλούπωτη γυναίκα), 2) παρατσούκλι των κατοίκων του κοντινού χωριού Καστάνιανη - ετυμ. Σλ. ZDRAV (= υγιής, γερός, δυνατός, στιβαρός) > ζντ(ρ)άβας > ζντάβαρ'ς > Αρβ. ZDAP-I (= γερός άνθρωπος σωματερός και άκομψος).
- ζουκουπώ**, 1) μυρίζω άσχημα σαν τα ζώα κοπαδιού, 2) βρωμώ - ετυμ. Ελλ. "ζών", και "κόπτω" > κοπή (= κοπάδι, τμήμα). Εξ αυτών "ζωκοπή" (= αγέλη) > ζουκουπώ (= μυρίζω κοπαδίλα).
- ζούνταβος-η-ο**, αδύνατος, ζουδιάρης - ετυμ. νέο Ελλ. "ζούδι" (= μικρό ζωάκι) > ζούδαρος > ζούνταβος.
- ζουριό το**, 1) ο χώρος όπου είναι εγκατεστημένη και περιστρέφεται η φτερωτή του νερομύλου, όπου, ως πιστεύουν, ζούν διαβόλοι 2) άνθρωπος αεικίνητος, κοινώς "σβούρας" - ετυμ. Ελλ. "σβούρα" (= στρόβος) > ζβουρίζω > ζ(β)ουριό > ζουριό.
- ζουρλός-ή-ό**, τρελλός - ετυμ. (μσν) Ελλ. "ζουρλός" > Σλ. ZURLA (= τρέλλα), Ιταλ. ZURLO ή ZURRO (= παιχνίδι, γαφα, ευθυμία).
- ζ(υ)γούρ(ι) το**, αρνί που χρόνισε και ζεί το δεύτερο έτος της ηλικίας του - το αντίστοιχο του "βπούλι" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "ζυγός" > (μσν) ζυγούριν (= δευτεράκι στην ηλικία).
- ζυντζιά τα**, οι αναβολείς της σαγής, κοινώς ζύγια - ετυμ. Ελλ. "ζύγι" > ζύγια > ζυντζιά - Τουρκ. ZINCIR (= αλυσίδα).
- ήπουρα τα**, τα οπωροφόρα δένδρα - ετυμ. Ελλ. "οπωρικά" > ήπουρα.
- θιαμαίνομαι**, απορώ - ετυμ. Ελλ. "θαύμα" > θιάμα > θιαμαίνομαι.
- θκέλλ(ι) το**, δικέλλα, σμινύη, σκαπάνη με δύο σκέλη κατάλληλη για σκάψιμο κήπων - ετυμ. Ελλ. "δικέλλι" > θκέλλι.
- θκέντρ(ι) το**, εργαλείο με το οποίο κεντρίζουν τα βόδια στο όργωμα - ετυμ. Ελλ. "βουκέντρι" > θκέντρι.
- θκούλ(ι) το**, εργαλείο για το αλώνισμα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "χηλή" (= διχαλωτό ξύλο) > δίχαλο > διχούλι > θκούλι.
- ίκνα η**, ερυθρόχρωμη βαφή για τα μαλλιά των γυναικών - ετυμ. Λατ. IGNIS (= πυρ, φωτιά) > ίκνα (= πυρρόχρωμη βαφή) > παλ. Σλ. OGNb (= πυρ) > Βουλγ. OGNEN (= πύρινος, πυρρός) > οκνά, όπως λέγεται αλλού - φράση: "απόμεινε η Σούλτω με την ίκνα".
- ιλιάτσ(ι) το**, φάρμακο, ιατρικό - φράση: "δόςμου λίγο για ιλιάτσ(ι)", όπου σημαίνει φάρμακο - ετυμ. Τουρκ. ILEAC (= φάρμακο).
- ιμπρέτ(ι) το**, μόνο στις φράσεις: "το έχει ιμπρέτ", δηλ. το έχει για παράδειγμα, και "πήρε ένα ιμπρέτ" δηλ. παραδειγματίστηκε από κάποιο πάθημα - ετυμ. Τουρκ. IBRET (= παράδειγμα, παρα-

δειγματισμός).

ίνγγλα η ,το έποχο, δηλ. ζώνη περί την κοιλιά ζώου με την οποία δένεται το σαμάρι - ετυμ. Λατ. INCINGO (= περιζώνομαι μεταφ. δένω), INCINGULA (= ζώνη, ζωστήρας).

ίσκ(ν)α η ,αγαρικό δένδρων, δηλ. μήκυτες του γένους πολύπορος, κυρίως ο πολύπορος ο πυρφόρος, οι οποίοι ξηραίνόμενοι χρησιμοποιούνταν παλιά σαν προσάναμμα αναπτήρος - ετυμ. Λατ. ESCA (= τροφή), ESCA IGNIS (= τροφή φωτιάς).

ιτς ,καθόλου - ετυμ. Τουρκ. HIC (= τίποτε, μηδέν).

ίτσια τα ,φυτά του γένους βιόλα, κυρίως η βιόλα η εύοσμη [ίον το εύοσμον], κοινώς βιολέτες, μανουσάκια, μενεξέδες - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ίον" > ία > ίτσια.

καβρουμάς ο ,είδος μαγειρίτσας - ετυμ. Τουρκ. KAVRULMAK (= φρύγομαι, ψήνομαι), KAVRUK (= καμένος), εξού και καβουρδίζω.

καγκάενας ,κανείς, ούτε και ένας - ετυμ. Ελλ. "καν και ένας".

καζαντίζω ,πλουτίζω - ετυμ. Τουρκ. KAZANMAK (= κερδίζω, πλουτίζω).

καθάρ(γ)ιος-α-ο ,1) ό,τι γίνεται από καθαρό σιτάλευρο [όχι από σμιγάδι], πχ ψωμί, 2) καθαρός, ξάστερος - ετυμ. Ελλ. "καθαρός" > καθάργιος.

καθόρ(ι) το ,κατακλυσμιαία βροχή που δεν βλέπει κανείς μπροστά του - ετυμ. Ελλ. "καθορώ" (= βλέπω καλώς), κατά αντίθεση.

καϊπ(χ)ιώνω ,κρύβω καλά κάτι - ετυμ. Τουρκ. KAIP (= χάνω και δεν βρίσκω κάτι).

κακιά η ,σπρωξιά, βίαη απώθηση - ετυμ. Ελλ. "κακός" > κακιά (εννοείται ώθηση) - σχετ. Ιταλ. CACCIARE (= εκδίωξη).

κακκάβ(ι) το ,δοχείο τύπου χύτρας με λαβή - ετυμ. Ελλ. "κάκκαβος" > Λατ. CACCABUS - σχετ. "κακκαβιά" (= ψαρόσουπα βρασμένη σε κακκάβι).

κάκω η ,1) θεία, 2) ηλικιωμένη συγγενής γυναίκα - ετυμ. Ελλ. κατ'ευφημισμό το αντίθετο του "καλή" - ίσως και από το Ελλ. "θεία" > θειάκω > κάκω - Το αρσενικό είναι μπαρμπας < Ιταλ. BARBA (= γενειοφόρος, θείος).

καλαμπαλίκ(ι) το ,κοσμοσυρροή - ετυμ. Τουρκ. KALABA ή KALABALIK (= μέγα πλήθος ανθρώπων που θορυβεί).

καλέσιος-ια-ιο ,πρόβατο άσπρο με μαύρους κύκλους στα μάτια, ίσως και στη μουσούδα, και συνεπώς όμορφο - ετυμ. Ελλ. "καλός" > καλέσιος (= παρδαλός, ωραίος, όμορφος).

καλιάζω ,ταιριάζω, συμπίπτω - ετυμ. Ελλ. "καλί" (= σπίτι, καλύβι, φωλιά ερωτική) > καλιάζω, με την έννοια ότι ταιριάζουμε και σπιτωνόμαστε.

καλιγώνω ,πεταλώνω - ετυμ. Λατ. CALIGA (= στρατιωτικό υπόδημα).

καλκάν(ι) το ,το αέτωμα της στέγης - ετυμ. Τουρκ. KALKAN (= ασπίδα), Λατ. CALCANEUM (= φτέρνα, μεταφ. άκρα).

καλπουντάνια τα ,γενικά τα ωραία κεντήματα των παραδοσιακών στολών καθώς και ο οδοντωτός περίγυρος (φαστόνι) αυτών - ετυμ. Ελλ. "καλός" και Λατ. PUNCTUM [εκ του PUNGO] (= κέντημα, ποικίλα, ψήφος, στιγμή) > Ιταλ. PUNTO (= βελονιά κεντήματος, πόντος, σημείο). Εξ αυτών καλοπούντο (= κέντημα με καλή βελονιά) > (υποκορ.) καλοπουντάνι > καλπουντάνι (= καλό κέντημα) - σχετ. "σταυροπούντο" (= κέντημα με σταυροβελονιά στην Κύπρο).

καμ(ι)τζέλα η ,γιλέκο της παλιάς φορεσιάς - ετυμ. Λατ. CAMISIA > Ιταλ. CAMICIA > Βλαχ. CAMEASA (= υποκάμισο).

καμπούλ(ι) το ,ομολογία, αποδοχή, δέξιμο - στη φράση: "όλα τα έκαμε καμπούλι" σημαίνει τα παραδέχτηκε όλα - ετυμ. Τουρκ. KABUL (= συγκατάθεση).

καμτσίκ(ι) το ,μαστίγιο, φραγγέλλιο - ετυμ. Τουρκ. KAMCE.

κανάτ(ι) το ,εξώφυλλο παραθύρου για σκίαση και ασφάλεια - ετυμ. Σλ. και Τουρκ. KANATI (= παντζούρι).

κανγκέλ(ι) το ,και κλώσμα - στροφή δρόμου, καμπύλη - ετυμ. Λατ. CANCELLI (= κιγκλίσ).

κανναρά τα ,αμνοερίφια ελεύθερης βοσκής, όχι ενσταυλισμένα - ετυμ. νέο Ελλ. "καννιά" (= πόδια) > κανναρά (= αμνοερίφια που τρέφονται περπατώντας) - αντίθετο "μανάρι" (β.λ.).

κάνουρα η ,κυκλίδι νήματος - ετυμ. Ελλ. "κάννα" και "κάνης" (= καλάμι) > κάνουρα (= κουλούρα νήματος που μαζεύεται σε δύο καλάμια) - σχετ. νέο Ελλ. "καλαμίζω" και "καλάμισμα" (= μασούριασμα).

κανούτος-α-ο ,(κυρίως στα ζώα) πολιός, ψαρότριχος - ετυμ. Λατ. CANUS ή CANNUTUS (= πολιός).

- καντάρ(ι) το** ,μεγάλη ζυγαριά - ετυμ. Λατ. CANTERIUS (= κανθήλιος, ζυγός) > Ιταλ. CANTARO και Τουρκ. KANTAR (= στατήρας).
- κανταριάζω** ,δένω τα υποζύγια το ένα κατόπιν του άλλου- ετυμ. Τουρκ. KATAR (= συρμός) - *κανταρίκα* (= ο ένας πίσω απ'τον άλλο).
- καντήλα η** ,1) στο δέρμα φλύκταινα στρογγυλή, 2) το καντήλι - ετυμ. Λατ. CANDELA (= κερι, λυχνάρι με κερι ή στέαρ).
- καπαλνώ** ,και *καπαλίζω* - σκαρδαμύττω, ανοιγοκλείνω τα βλέφαρα ρυθμικά - ετυμ. απ'την περιοδική κίνηση "καπ-καπ".
- καπίστρ(ι) το** ,το χαλινάρι που εφαρμόζεται στο κεφάλι ζώου - ετυμ. Λατ. CAPISTRUM (= φορβειά), CAPESSO (CAPIO) (= δράττομαι).
- καππιστρώνομαι** ,τυλίγομαι καλά με σκέπασμα ή κάππα, ώστε να μη περνάει αέρας - ετυμ. Ελλ. "κάππα" + "στρώνω" > καππιστρώνω.
- καραγάτσ(ι) το** ,το δένδρο ούλμος ο πεδινός, η αρχ. Ελλ. "πτελέα", κοινώς *φτελιά* - ετυμ. Τουρκ. KARA (= μαύρο), GAC (= δένδρο), KARAGAC (= φτελιά, λόγω της μαύρης βαφής).
- καρακούτσ(ι)** ,απόστημα πάνω απ'τις οπλές υποζυγίου λόγω υπερφόρτωσης, κοινώς *μαύρη* ή *κακιά κουτσαμάρα* - ετυμ. Τουρκ. KARAKUS (= ασθένεια στα πόδια ίππου), με επιρροή του Ελλ. "κουτσός".
- καράκωμα το** ,ακινητοποίηση της κεφαλής λόγω ψύξης των αυχενικών μυών, κοινώς *πιάσιμο* - ετυμ. ίσως Ελλ. "κάρα" (= κεφάλι) και "κώμα" (= νάρκη) - το ρήμα είναι *καρακώνομαι* - συχνά λέγεται και *δράγκωμα*.
- καράπα η** ,βρέγμα, δηλ. το πάνω μέρος του μετώπου - ετυμ. Ελλ. "φαλάκρα" > *καράφλα* > *καράπα*.
- καράς ο** ,το μαύρο βόδι - ετυμ. Τουρκ. KARA (= μαύρο).
- καρκαλέτσος ο** ,1) η ασθένεια κοκκίτης, 2) ο έντονος ρυθμικός βήχας - *καρκαλώνω* (= πεθαίνω από ασφυξία, δεν ανασαίνω) - ετυμ. Ελλ. ηχοπαράγ. λέξη από το "καρ-καρ".
- καρκαλίζομαι** ,και *καρκαλνιέμαι* - γελώ έντονα και ρυθμικά - ετυμ. Ελλ. ηχοπαράγ. από το "καρ-καρ" που κάνουμε όταν γελούμε.
- καρκάντζαλα τα** ,καλικάντζαροι, διαβολάκια - ετυμ. Ελλ. "κακοί άγγελοι" > *κακάγγελοι* > *κα(ρ)κάντζελοι* > *καρκάντζαλα*.
- καρμουκάν(ι) το** ,σπάνια *καρβουκάνι* - διαπυρη ανθρακιά - ετυμ. Λατ. CARBO (= άνθρακας) > *καρβουκάνι* > *καρμουκάνι*.
- καρμπουλάχανο το** ,1) λάχανο, 2) παρόνομα του κατοίκου της *Δροσοπηγής*, επειδή παλιά παρήγε πολλά λάχανα - ετυμ. Ελλ. "κράμβη" (= λάχανο) > *κραμβολάχανο* > *καρμπουλάχανο*.
- καρούτα η** ,ξύλινη σκάφη, κάνναλος για πότισμα ζώων, κάνναλος για προσαγωγή νερού στο νερόμυλο - ετυμ. Σλ. KORITO (= σκάφη).
- καστραβέτσ(ι) το** ,ο σικυός ο ήμερος, κοινώς *αγγούρι* - ετυμ. παλ. Σλ. KASH (= νερό), KASTRAV (= νεροουλός) - Σλ. KASTRAVECI (= νεροκολόκυθο) - Αρβ. και Βλαχ. KASTRAVECI (= αγγούρι).
- κατασάγνο(υ) το** ,η κάτω σιαγών - ετυμ. Ελλ. "κάτω σαγώνι" > *κατασάγωνο* - σχετ. "τσιαούλι" (β.λ.).
- καταστάλα η** ,βρασμένο σταχτόνερο για πλύση, κοινώς *αλισίβα* - ετυμ. Ελλ. "κατασταλάζω" και Λατ. LIXIVA (= σταχτιά).
- κατάψ(υ)χος ο** ,δροσερότητα πρωϊνού, δειλινού, δάσους, κλπ - ετυμ. Ελλ. "κατά" + "ψύχω" (= κρυώνω κάτι).
- κατίνα η** ,1) η λεκάνη του σώματος, 2) ο κόκκυγας της σπονδυλικής στήλης - ετυμ. Ελλ. "κάτινον" > Λατ. CATINUS (= λεκάνη).
- κατ(ι)φές ο** ,βελούδο - ετυμ. Τουρκ. GATHIFE, Αρβ. KADIFE.
- κατράν(η) η** , και *κατράμ(η)* - πίσσα - ετυμ. Αραβικά KAT(I)RAM (= κεδρία).
- κατραχούρα η** ,φιλονικία και η ανώμαλη κατάσταση που προκύπτει - ετυμ. Ελλ. "καταταραχή" > *καταταραχούρα* > *κατραχούρα*.
- κάτσαλος ο** ,1) (επί σκυλιών) κυνηγόσκυλο, 2) (επί ανθρώπων) πανέξυπνος - ετυμ. Λατ. CATELLUS (= κουτάβι).
- κατσιαβάρ(η)ς ο** ,επικίνδυνα ατίθασο παιδί που σκαρφαλώνει στα δένδρα - ετυμ. Αρβ. KACAVAR(E)S (= αναρριχητικός).
- κατσιαμάκ(ι) το** ,σπάνια *κάσια* - είδος κουρκουτιού από καλαμποκάλευρο, κοινώς *μαμαλίγκα* - ετυμ.

παλ. Σλ. KASH (= νερό), Σλ. KASHIA (= χυλός) - Σλ. Αρβ. Τουρκ. KACAMAK (= χυλός).
κατσιαπλιάς ο, αντάρτης, μέλος συμμορίας παρανόμων - ετυμ. ίσως Ελλ. "κατά" + "πλιάτσκα" (β.λ.), με τσιτακισμό - σχετ. Τουρκ. KACAK (= δραπέτης, φυγάς, λαθραίος).
κατσιάρα η, 1) μεγάλο άνοιγμα των ποδιών σε σχήμα Λ, 2) μεγάλος δρασκελισμός - *κατσιαρώνω* (= δρασκελίζω) - ετυμ. Τουρκ. KACIAR (= ωκύπους, γρηγοροπόδαρος).
κατσιέλω η, αγελάδα καμπυλοκέρατη - ετυμ. Λατ. CANCELI (= κιγκλίσ) > κασιέλω (= καγκελοκέρατη) - σχετ. "κανγκέλι" (β.λ.).
κάτσινα η, πρόβατο άσπρο με κοκκινωπή μούρη - ετυμ. Ελλ. "κόκκινος" > Λατ. COCCINUS (= ερυθρός) > κότσινα > κάτσινα.
κατσιούλα η, κωνική καλύπτρα κεφαλής σαν εξάρτημα κάππας - ετυμ. Λατ. CASULA (= καλύπτρα, καλύβι).
κατσίφα η, το βωλοκόπι, δηλ. ο κοφτερός "σκούλος" (β.λ.) του τσαπιού με τον οποίο θρυμματίζονται οι σβώλοι - ετυμ. Ελλ. "κόσσω" (= κόπτω) > κοτσίφα > κατσίφα.
καύκαλο το, 1) κέλυφος ζώων, 2) το κρανίο της κεφαλής - ετυμ. αρχ. Ελλ. "καυκίον" > καυκάλιον > Αρβ. KAFKĒ-A (= κρανίο) > Τουρκ. KAFA (= κρανίο, κεφαλή) - σχετ. "τσιαύκα" (β.λ.).
καφτακιάζω, κτυπώ κάποιον στο κεφάλι - ετυμ. Τουρκ. KAFATASI (= κρανίο), KAFA (= κεφάλι, κρανίο) - φράση: "μου έφυγε το καφάσι".
κάχτα η, το καρύδι - ετυμ. Αρβ. KAHTIT (= ξεφλουδίζω καρύδια), KACKĒ-A (= καρύδι, καρυδιά).
κάψος ο, κόσκινο χωρίς οπές - ετυμ. Λατ. CAPSA (= κιβωτός, δοχείο).
κενώνω, αδειάζω σκεύος και μοιράζω το περιεχόμενό του σε πιάτα, σερβίρω φαγητό - ετυμ. Ελλ. "κενόω" (= αδειάζω).
κερεστές ο, ποσότητα πριστής ξυλείας - ετυμ. Τουρκ. KERESTE.
κηραλεύω, με κυνηγάει η κακιά τύχη (μοίρα) - ετυμ. αρχ. Ελλ. "Κηρ" (= θεά του θανάτου, θάνατος, κακή μοίρα, συμφορά, δυστύχημα, όλεθρος, καταστροφή), και "αλεύω" (= αποσοβώ, απαμύνω, προφυλάττω).
κηροπανιάζομαι, κιτρινίζω, γίνομαι ωχρός σαν *κεροπάνι* (είδος μουσαμά).
κιαμέτ(ι) το, 1) στη φράση: "έβαλε το κιαμέτι" σημαίνει πάρα πολύ, 2) στη φράση: "το κιαμέτι να γίνει, εγώ θα ..." σημαίνει χαλασμός - ετυμ. Τουρκ. KIYAMET (= η μέρα της κρίσης των νεκρών, πληθώρα).
κιμέρ(ι) το, χρηματοφόρος ζώνη, βαλάντιο - ετυμ. Τουρκ. KEMER (= ζώνη με θυλάκια).
κιούγκ(ι) το, ο πηλοσωλήνας - ετυμ. Τουρκ. KÜNG.
κιούπ(ι) το, σταμνί - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κύπη" > Τουρκ. KÜP (= πίθος).
κιρατζής ο, αγωγιάτης - ετυμ. Τουρκ. KIRACI (= μισθωτής, αγωγιάτης).
κίρπα η, και *κρίπα* - τεμάχιο υφάσματος για καθάρισμα - ετυμ. Σλ. KRPE, Αρβ. KERPE, Βλαχ. KIRPA.
κλαπάτσα η, ασθένεια των αιγοπροβάτων, η διστομίαση - ετυμ. Λατ. GALBINUS (= κίτρινος) > Βλαχ. GALBEATSA (= κλαπάτσα).
κλένιος ο, δένδρο του γένους άκερ, η αρχαία Ελλ. *σφένδαμνος*, κοινώς *σφεντάμι* - ετυμ. Σλ. KLEN (= σφεντάμι) < παλ. Ελλ. "γλείνος".
κλέτσιος ο, και τα *κλετσιούρια* - κλαριά με τρυφερό φύλλωμα για διατροφή αμνοεριφίων - ετυμ. Σλ. KLECKA (= ράβδος).
κλέτσκα η, πλεκτοβελόνα - ετυμ. Σλ. KLECKA (= ράβδος, ξυλάκι, βέργα), Αρβ. KLECKA (= ξυλάκι).
κλιάστρα η, σπάνια *κουλιάστρα* - το πρώτο γάλα μετά τη γέννα που είναι παχύ και πηχτό - ετυμ. Λατ. COLOSTRA (= πρωτόγαλα).
κλίτσα η, η ράβδος των βοσκών που έχει και ειδικό ξύλινο άγκιστρο - ετυμ. Ελλ. "αγκύλη" > αγκυλίτσα > αγκλίτσα > κλίτσα.
κλόπουτος ο, βαρύς ήχος των μεγάλων κουδουνιών - *κλουπουτώ* (= κουδουνίζω) - ετυμ. Σλ. CLOPOT (= έντονος ήχος).
κλουκουρίζω, (επί ζώων) κουρεύω την κοιλιά και τα πισινά - ετυμ. Ελλ. "κώλος" και "κουρίζω" (= κουρεύω) > κωλοκουρίζω. Το λαμβανόμενο μαλλί είναι κατώτερας ποιότητας και λέγεται *κωλοκούρι*. Στο Κεράσοβο το κατώτερο μαλλί που έχει πολύ μπερδεμένες τις ίνες του το λένε *σούκο*, από το παλ. Σλ. SUKNO (= έριο, μαλλί) και SUKATI (= κλώθω, στρίβω).
κλούτσος ο, και *κλουτσουνάρι* - ξύλινος γάντζος, αγκύλη - ετυμ. Ελλ. "κλώθω" > κλούτσος - ίσως το αρσεν. του "κλίτσα" (β.λ.) - Στη φράση: "έχει τα χέρια κλούτσο" σημαίνει ότι δεν έχει επιδεξιότητα.

- κλούφι(ι) το** , κάλυμμα, θήκη - ετυμ. Ελλ. "κελύφι" > κλύφι > κλούφι.
- κλώθρα η** , στρογγυλός λειχήν του δέρματος - ετυμ. Ελλ. "κλώθω" > κλωθρός > κλώθρα.
- κλώστ(η)ς ο** , και πλάστης - πιττόξυλο με το οποίο ανοίγουν τα φύλλα της πίπτας ["πέτουρα" (β.λ.)] πάνω στο πλαστήρι - ετυμ. Ελλ. "κλώθω" > κλώστης.
- κόθερος ο** , 1) ο υπερυψωμένος στριφτός περίγυρος πίπτας, 2) χαμηλή υπερύψωση της περιμέτρου οιουδήποτε πράγματος [ταψιού, κόσκινου, κλπ], 3) κομμάτι από την άκρη (περίμετρο) ενός καρβελιού - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κορθύω" (= υψώνω, κορυφώνω) > κόθρος > κόθερος.
- κόκα η** , 1) κεφάλι - κόκας (= χονδροκέφαλος) - ετυμ. Αρβ. ΚΟΚΕ-Α (= κεφάλι), 2) εγκοπή, χηλή, εντομή, 3) απότμηση της άκρης αυτιού ζώων ως σημάδι αναγνώρισης - ετυμ. Ιταλ. COCCA (= εγκοπή βέλους, άκρη ή γωνία πανιού).
- κολάϊ το** , ευκολία, ευχέρεια - ετυμ. Τουρκ. KOLAY.
- κολιντώ** , 1) γυρίζω λέγοντας τα κολιντα (= κάλαντα), 2) (μεταφ.) ζητιανεύω - ετυμ. Λατ. CALENDAE (= Πρωτοχρονιάτικες μέρες).
- κονάκ(ι) το** , πρόχειρη καλύβα των νομάδων κτηνοτρόφων ή βλάχων - ετυμ. Τουρκ. KONAK (= σταθμός, κατάλυμα).
- κόνξα η** , 1) κουνήματα, τσακίσματα, ακκισμοί, 2) καμώματα, πεισμάτωμα, αντίρρηση, 3) (μεταφ.) αντίπραξη - ετυμ. Λατ. COXA (= οσφύς, ισχύο, μηρίο, καπούλια, οπίσθια) > κόνξα (= το λίκνισμα των οπισθίων, κωλοκούνημα).
- κόντα η** , τα αυγά από τις ψείρες - ετυμ. Ελλ. "κόνιδα".
- κοπάτσ(ι) το** , συνήθως κοπατσιούλι - κούτσουρο, πρέμνο, στραβό και ροζιάρικο καυσόξυλο - ετυμ. Ελλ. "κόπτω" > αρχ. Ελλ. "κοπάς" (= δένδρο κομμένο ή κλαδεμένο) > Βλαχ. KOPATSI (= δένδρα).
- κοπατσιάρ(η)ς-α-ικο** , κάτοικος των πεδινών χωριών μέχρι τα Γρεβενά, που ήσαν δουλευτάρηδες κολλήγοι γεωργοί - ετυμ. Ελλ. "κόπος" (= μόχθος) > κοπατσιάρης (= αγροτόδουλος) - Ομοιο το αρχ. Ελλ. "πενέστης" (= Θεσσαλός δούλος αγρότης) < "πένομαι" (= μοχθώ, κοπιάζω). Ίσως απ'το Σλ. KOPAC (= σκασιτής).
- κοπέλ(ι) το** , το νόθο τέκνο - ετυμ. Βαλκανική λέξη, Σλ. KOPIL (= παιδάκι), Αρβ. KOPIL-I (= εξώγαμος), Τουρκ. KOPIL (= νόθος, αγύιοπαιδο) - κοπελιάρω (= ανήθικη γυναίκα που απέκτησε νόθο παιδί).
- κορκάρ(ι) το** , κρεμμυδάκι σε μικρούς βολβούς κατάλληλο για σπορά - ετυμ. Ελλ. "κρόκος" (= σφαιρικός βολβός) > κροκαρι.
- κορκότσιαλο το** , παρασιτικό ευτελές αγκαθωτό βότανο - ετυμ. Ελλ. ίσως ο αρχαίος "κόρκορος", και Τουρκ. CALI (= θάμνος, φρύγανο, κοινώς τσάλι) - αρχαία φράση: "κόρκορος εν λαχάνοις", επί ανθρώπων που προσποιούνται τον σπουδαίο.
- κόρμσος-α-ο** , ενήλικας άγαμος ή χήρος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κόρος" (= νέος) + "μισός". Εξ αυτών κορομισός > κόρμσος (= μισονέος).
- κορνούτος-α-ο** , (στα ζώα) κεράστης, κερασφόρος - το αντίθετο είναι "σιούτος" (β.λ.) - ετυμ. Λατ. CORNU (= κέρατο).
- κόρτσαλο το** , κλαδιά χωρίς φύλλα ή φρύγανα δεμένα σε πρόχειρο σάρωθρο - ετυμ. Ελλ. "κόρος" (= σκούπα), Τουρκ. CALI (= φρύγανο, θάμνος, κοινώς τσάλι). Εξ αυτών κόρτσαλο (= σκουποφρύγανο).
- κοσιόρα η** , κοφίνι - ετυμ. Σλ, Αρβ, Βλ. KOSH (= μεγάλο καλάθι).
- κοσκόρ(ι) το** , κόμμωση γυναικών με τις πλεξούδες δεμένες στεφανωτά στο κεφάλι πάνω από το μαντήλι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κόττος" (= πλεξούδα) > κόσσα (= κοτσίδα), και "κόρυς" (= κεφαλή, περικεφαλαία). Εξ αυτών κοσκόρι (= κοτσιδοπερικεφαλαία).
- κόσσα η** , είδος θεριστικής λεπίδας με κοντάρι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κόσσω" (= κόπτω) > Σλ. KOSSA (= θερίζω).
- κόστραβος-η-ο** , 1) καρπός με σκληρό ή ανώμαλο φλούδι (κόκκαλο) που δεν βγαίνει εύκολα η ψίχα - αντίθετο κάλοστο (= καλοκόκκαλο) και στη Βούρμπιανη κάλοψο, 2) (μεταφ.) σκληραγωγημένος άνθρωπος, κοινώς γερό κόκκαλο - ετυμ. Σλ. KOST (= οστό), και ZDRAV (= γερός, στιβαρός). Εξ αυτών Σλ. KOSTZDRAV > κόστραβος (= γεροκόκκαλος).
- κούδαρ(η)ς ο** , κτίστης της πέτρας, μάστορας που κτίζει ή επεξεργάζεται λίθους με σφυρί, τυκιστής, κοινώς τσιοκανάρης - ετυμ. Λατ. CUDO (= κρούω, σφυροκοπώ, τυκίζω), Λατ. CUDERE (=

παρασκευή, σύνθεση), [μαστόρικη λέξη].
κουζίν(ι) το ,ασκός από δέρμα ζώου - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κώδιον" (= προβειά, δορά) > κώζιον > κουζίνι > Σλ. KOZIA (= δέρμα).
κούκουρους ,(επίρρ.) στη φράση: "κάθομαι κούκουρους" θα πει ορθίως, με κεκαμμένα γόνατα όπως τα μωρά στέκουν *κούκου* - ετυμ. ίσως Ελλ. "σήκω" > σιούκου > κούκου > κούκουρους.
κουλιάντζα η ,(στα αιγοπρόβατα) ασθένεια που αδρανεύει τα πίσω πόδια και σταματάει την γαλακτοφορία - ετυμ. Ελλ. "κυλλός" (= κουλός) > κουλαμάρα > κουλιάντζα (= αναπηρία).
κούσκο το ,μικρό στρογγυλό ψωμάκι που γίνεται μαζί με τα πρόσφορα - ετυμ. Ελλ. "κολλίκιον" (= μικρός πασχαλινός άρτος).
κουμάσ(ι) το ορνιθώνας, κοτέτσι - ετυμ. Ελλ. "κουμάσιον", Τουρκ. KUMAS (= κλωβός).
κουμάς ο ,το τριγωνικό μετωπικό κεκλιμένο επίπεδο στέγης που γίνεται όταν κόβεται το αέτωμα - ετυμ. Ελλ. "κόπτω" > κομμός > κουμμάς (= απότμημα) - Τουρκ. KUMAS (= κλωβός).
κούμπανος ο ,μεγάλη χνουδωτή σφήκα, η βέσπα η κράβρος, που τσιμπάει οδυνηρά - ετυμ. Λατ. COMPAR (= εταίρος) > Ιταλ. COMPANIA (= εταιρία) > κούμπανος [= ο ανήκων σε εταιρεία (σμήνος)].
κουμπέτσ(ι) το ,σταθεροποίηση, ακινητοποίηση, τέλος - ετυμ. Ελλ. "ακουμπώ" > κουμπίζω (= στερεώνω κάτι) > κουμπέτσι.
κουμπουκλίτσ(ι) το ,1) πόρπη, "ζάβα" (β.λ.), 2) (πληθ.) μικροπράγματα, ρώποι, ψιλικά - ετυμ. Ελλ. "κόμβος" > κουμπί > κουμπώνω, και "κρίκος" > κρικέλα > κλικέρα. Εξ αυτών "κουμπουκρίκι" > κουμπουκρίκι > κουμπουκλίτσι (με τσιτακισμό).
κουμπούν(ι) το ,συνήθως *κουμπούνια-κουμπούνια* - ομάδα, παρέα, σμήνος, μπουλούκι - ετυμ. Λατ. COMPAR (= εταίρος) > Ιταλ. COMPANIA (= εταιρεία) > κουμπούνι.
κ(ου)νάβ(ι) το ,είδος νυφίτσας, η *ικτίς η γνησία*, η οποία είναι ζώο σαρκοφάγο - ετυμ. Σλ. KUNA (= αιλουροειδές).
κουπάνα η ,μεγάλη ξύλινη σκάφη, συνήθως για πλυσιμο ρούχων - ετυμ. Ελλ. "κόπος" (= κτύπημα, μόχθος) > "κόπανος" (= χονδρό ξύλο για κτύπημα) > κουπάνα - ίσως και από το Ελλ. "κύπη" > Λατ. CUPA > (μεγενθ.) κουπάνα.
κούρβα η ,πόρνη, ανήθικη γυναίκα - ετυμ. Λατ. CURVUS (= καμπτός, κυρτός, καμπύλος) > Σλ. CURBA και Αρβ. CURVA (= πόρνη), μεταφορικός λόγω της δημοσίας έκθεσης των καμπύλων της.
κουρδουμπαλιά η ,κωλοτούμπα, κυβίστηση - ετυμ. Ελλ. "κώλος", Λατ. CULUS (= πρωκτός) > Βλαχ. CURLU ή CURU (= κώλος) και αρχ. Ελλ. "τύμβη" > Λατ. και Βλαχ. TUMBA (= τούμπα). Εξ αυτών CURUTUMBA > κουρδουμπαλιά > κουρδουμπαλιά.
κουρδούμπαλος ο ,η βάλανος του φαλλού - ετυμ. Ελλ. "κορδώνω" (= τεντώνω) < Ιταλ. CORDA (= χορδή) < Ελλ. "χορδή", και αρχ. Ελλ. "πάλλα" (= σφαίρα, κεφαλή αντικειμένου, μπάλλα, Ιταλ. BALLA). Εξ αυτών κουρδούμπαλος (= κορδωμένη κεφαλή).
κουρκουλούκι(η) το ,στηθαίο, κράσπεδο από όρθιες πέτρες - ετυμ. Τουρκ. KORKULUK (= στηθαίο).
κουρκουτσούφα η ,1) η κορυφαία φούντα κλαδιών μεγάλου δένδρου, 2) κορυφή δένδρου, βουνού, κλπ - ετυμ. Ελλ. "κορυφή", και Λατ. TUFA (= στυπίνη λοφία δόρατος) > νέο Ελλ. "τούφα". Εξ αυτών "κορυφοτούφα" > κουρφοτσούφα > κουρκουτσούφα.
κουρμπέτ(ι) το ,1) (για άνδρες) φράση: "πάει στο κουρμπέτ(ι)", που σημαίνει πάει στην ξενιτιά - ετυμ. Τουρκ. GURBET (= αποδημία), Αρβ. KURBET-I (= ξενιτιά), 2) (για γυναίκες) φράση: "βγήκε στο κουρμπέτ(ι)" που θα πει βγήκε στην πορνεία - ετυμ. (β.λ.) "κούρβα" (= πόρνη) > κουρμπέτι.
κουσιέβω ,τρέχω - ετυμ. Τουρκ. KOSHMA (= τρέξιμο) - *κουσιάτος* (= ο ερχόμενος τροχάδην). Αλλού λέγουν "ρεντεύω" < Αρβ. REND (= τρέχω).
κουσιουρής ο ,εξάδελφος - ετυμ. Λατ. SOROR (= αδελφή), CONSO(B)RINUS (= συγγενής), Αρβ. KUSHERI-RI και Βλαχ. KUSURINU (= εξάδελφος).
κουσκούν(ι) το ,η υποουρίς, δηλ. το λουρί της σαγής που στερεώνεται κάτω από την ουρά του ζώου - ετυμ. Τουρκ. KUSKUN.
κουσούρ(ι) το ,ελάττωμα - ετυμ. Τουρκ. KUSUR (= έλλειψη, σφάλμα).
κουτλου(γ)ιούμσα η ,η αστρέχωση ["αστρέχα" (β.λ.)], δηλ. το μικρό τριγωνικό κενό μεταξύ στέγης και στέψης (= κούτελο) τοίχου, που γεμίζεται εκ των υστέρων - ετυμ. Ελλ. "κουτελογέμιση"

- > κουτλογιόμιση > κουτλουγιούμσα - σχετ. "χατιλώνω" (β.λ.).
- κουτ(ου)λούκ(ι) το** ,χαμηλό πρόχειρο υπόστεγο [που χτυπάει το κεφάλι μας στην οροφή] - ετυμ. Ελλ. "κουτουλώ" > κουτλούκι.
- κουτουράδα η** ,1) απερισκεψία, χαζομάρα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κοττός" (= πετεινός) > κουτός (= χαζός) > κουτουράδα, 2) εργασία κατ'αποκοπήν - ετυμ. Τουρκ. GÖTÜRÜ (= κατ'αποκοπήν).
- κουτσάκ(ι) το** ,τα δύο ξύλινα άγκιστρα του σαμαριού πάνω στο πιστάρι - ετυμ. Ελλ. "κλούτσος" (β.λ.) > κ(λ)ουτσάκι > κουτσάκι. Αλλού λέγεται "σκαρφέλι".
- κουτσιανάκος ο** ,το στέλεχος που μένει από ένα λάχανο όταν αφαιρεθούν τα φύλλα του - ετυμ. Ελλ. "κόπτω" > κόψανον > "κουτσιάνι" (β.λ.) > κοτσιανάκος - Τουρκ. KOCIAN (= κοτσάνι).
- κουτσιάν(ι) το** ,1) το μικρό στέλεχος κλαδιού που μένει στο δένδρο όταν κοπεί το κλαδί, 2) μίσχος των καρπών, 3) κόψανον, κότσιαλο - ετυμ. Ελλ. "κόπτω" > κόψανο > κότσιανο > κοτσιάνι - Τουρκ. KOCIAN - σχετ. "τσιέπουρο" (β.λ.).
- κούτσ(ι)κος-ια-ο** ,1) παιδάκι - ετυμ. Τουρκ. KUCÜK (= μικρός, νεαρός, παιδάκι), 2) μικρός, μικρόσωμος - ετυμ. Ελλ. "κουτσό" (= μικρό, λίγο, λειψό) < Ελλ. "κόπτω" ή "κόσσω".
- κουτσιουρεύω** ,μικραίνω κόβοντας, κολοβώνω - ετυμ. Ελλ. "κόπτω" ή "κόσσω" > κουτσό > κουτσιουρεύω.
- κουτσμακέλλ(ι) το** ,(μεταφ.) μικρό αντικείμενο - ετυμ. νεο Ελλ. "κουτσό" (= μικρό, λίγο), και "μακέλλι" (= εγχειρίδιο).
- κουτσομπ(λ)ός-ή-ό** ,κορυφοκομμένος - ετυμ. Ελλ. "κουτσό" + "τσούμπλα" (β.λ.).
- κουφουτίλ(ι) το** ,ο σωλήνας χειροποίητης κάννουλας κρασοβαρελιών που σφραγίζεται με μικρή ξύλινη ράβδο ["πειρί" (β.λ.)] - ετυμ. Ελλ. "κούφος" (= κοίλος) > κουφώνω > κουφουτίλι.
- κόχ(η) η** ,η έξω γωνία του τζακιού, παραστιά - σχετ. "παραμάχας" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "κόγχη".
- κράκουρο το** ,1) κατσάβραχο, βραχώδης κορυφή, 2) (μεταφ.) γερός σε βράχος - ετυμ. Ελλ. "άκρα" και "όρος" > ακρώρεια.
- κρήνα η** ,κεφάλι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κάρα" (= κεφαλή) > κάρη > κάρηνον > καρήνα > κρήνα.
- κρίνα η** ,κυψέλη μελισσών - ετυμ. Ελλ. "κρινί" < σκρίνιο (= μικρό ερμάρι) < Λατ. SCRINIUM (= κιβώτιο).
- κρισανίδα η** ,χόνδρος οστών και κρεάτων - ετυμ. νέο Ελλ. "κρισανώ".
- κριτσώ** ,1) τρίζω λόγω φορτίου ή πίεσης, 2) κροτώ, βροντώ - φράση: "κριτσάει ο ουρανός" - ετυμ. Ελλ. ηχοπαραγ. από το "κριτς-κριτς".
- κτάρ(ι) το** ,η γλοιώδης πάνα από ένζυμο που σχηματίζεται στο ξύδι ή στο κρασί όταν ξυδιάζει - κτάργιασε (= έπιασε πάνα) - ετυμ. αρχ. Ελλ. "τάργανον" (= ξύδι, ξυδόκρασο).
- κτουπίζω** ,κουρεύω τις τούφες του μαλλιού από την κοιλιά των προβάτων, κατά το φθινόπωρο, για να μην κολλούν οι κολλητσίδες - ετυμ. ίσως Ελλ. "εκ" + "τούφα" (= σύνολο μαλλιών, Λατ. TUFA) > εκτουφίζω > εκτουπίζω (= αφαιρώ τις τούφες) - κτούπιασμα (= η πράξη του κτουπίζω) - κτούπ(ι) (= το μαλλί που προέρχεται από το κτούπιασμα).
- κυπρί το** ,κουδούνι ορειχάλκινο - ετυμ. Λατ. CYPRUM (= χαλκός).
- κύτσα η** ,και τσύτσα - μαλλί προερχόμενο από το κούρεμα δερμάτων σφαγμένων προβάτων, προοριζόμενο κυρίως γι γέμισμα προσκεφαλαίων - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κύτος" (= σκύτος, δέρμα) > Λατ. CUTIS (= χρωσ, δέρμα) > κύτσα > τσύτσα. Αλλού το λέγουν "σφαγάρι".
- κώφα η** ,ξύλινο παγούρι για κρασί (στο γάμο κυρίως) - ετυμ. Ελλ. "κώφος" (= κούφιος, κοίλος) > Σλ. KOFA (= κουβάς, δοχείο).
- λαβίζω** ,θορυβώ - λάβα (= θόρυβος) - ετυμ. Τουρκ. LAF (= λόγος, αερολογία, φλυαρία).
- λαγαρά τα** ,τα περί την οσφυϊκή χώρα μαλακά μέρη του σώματος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "λαγαρός" (= χαλαρός).
- λαγγιόλ(ι) το** ,και σπάνια ξιφάρ(ι) - στενόμακρη λωρίδα υφάσματος, από τις πολλές που συρραπτόμενες μεταξύ τους συνθέτουν τα μάλλινα πτυχωτά πανωφόρια των παραδοσιακών στολών - ετυμ. Λατ. LANCIOLA (= λογχίδιο), από τις κρεμαστές στη μέση, σαν ξίφη, λωρίδες των ρωμαϊκών στολών.
- λαγγίτα η** ,τηγανίτα - ετυμ. Ελλ. "λάγανον" > λαγανίτα > λαγγίτα.
- λάγιος-α-ο** ,(επί ζώων) που έχει μαύρο τρίχωμα - ετυμ. Αρβ. LAJE και Βλαχ. LAIU - Ελλ. "λάγιος" (= που έχει το χρώμα του λαγού).
- λάλος ο** ,τρανός - ετυμ. Αρβ. LALĒ-A (= ο μεγαλύτερος αδελφός, ο πατέρας, ο κουνιάδος), που τον

παλιό καιρό αποκαλούνταν από τις νυφάδες του σπιτιού "αφέντες".

λάμπαβος-η-ο, μανός, χαλαρός - ετυμ. Σλ. (H)LABAV (= μπόσικος).

λανάρ(ι) το, εργαλείο ξάνσης μαλλιών - ετυμ. Λατ. LANARIUS (= εριουργός) < LANA (= έριο) < Ελλ. "λήνος" (= μαλλί).

λαπούσια η, το πλατύφυλλο βότανο *πεταλίσ το υβρίδιο*, συγγενές του λαπάθου, αλλά δεν λαχανεύεται - ετυμ. Ελλ. "λάπαθον" > λάπατο > λαπούσια > Αρβ. LAPUSHĒ-A (= λάπαθο).

λάρος-α-ο, ξενοχωρίτης, αλλοδαπός - ετυμ. Λατ. LARGUS (= μακρινός).

λάτσης ο, παρατσούκλι των κατοίκων του κοντινού και μεγαλύτερου μαστοροχωριού *Πυρσόγιαννη* - ετυμ. αρχ. Ελλ. "λας" (= πέτρα, λίθος) > (αμαρτ.) λάξη (= λάξευση) > λάτσης [= λαξόος, πελεκάνος, "κούδαρης" (β.λ.)] - Αρβ. LATOJ (= πελεκώ πέτρες) και LLAC-I (= λάσπη για κτίσιμο λίθων).

λαψάνα η, (επί φρούτων) (μεταφ.) αυτός που είναι κίτρινος και φαίνεται ώριμος ενώ εξακολουθεί να είναι χλωρός και άγουρος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "λαψάνη" (= το φυτό *σινάπι*, το οποίο έχει έντονα κίτρινα άνθη) - *λαψάναβος* (= χλωρός, αλλά και κίτρινος).

λε(ι)βίδα η, και *λειβήθρα* - σκώληκας λεπτός και μακρύς παράσιτο του εντερικού σωλήνα ανθρώπων και ζώων - ετυμ. αρχ. Ελλ. "έλμινς" > έλμινθα > (αναγραμμα.) λεμ(β)ίνθα > λεβίδα.

λείξα η, και *λειξουρ(γ)ιά* - λαιμαργία, το να σου τρέχουν τα σάλια όταν βλέπεις καλό φαγητό - *λείξουρας* (= λιχούδης, αδηφάγος) - ετυμ. Ελλ. "λείχω" (= γλείφω).

λέλεκας ο, δρεπάνι μεγάλο και κοφτερό χωρίς οδόντωση - ετυμ. Τουρκ. LELEK (= πελαργός), επειδή μοιάζει με *λελέκι*.

λετόν(ι) το, θρεφτάρι, όμορφο, καμαρωτό, αγέρωχο, γαύρος - ετυμ. Λατ. LAETO (= ευφραίνω, παίζω, παχύνω, ποιώ τινα γαύρον) > λετόνι (= γαυριάς), επί αλόγων κυρίως.

λέτσιοι ο, ρυπαρός και ρακένδυτος - ετυμ. Ιταλ. LEZZONE (= ρυπαρός, βρώμικος), LEZZO (= βρώμα, ακαθαρσία).

λημ(ι)κιάρης-α-ικο, αυτός που του τσιμπλιάζουν τα μάτια από αδυναμία - ετυμ. Ελλ. "λήμη" (= τσίμπλα), "λοιμός" (= αρρώστεια), "λιμός" (= πείνα).

λη(η)τάρ(ι) το, σχοινί για δέσιμο ζώων - ετυμ. Ελλ. "ειλητάριον" > λητάρι, εκ του αρχ. Ελλ. "είλω" (= περιτυλίγω) - Αρβ. LITAR-I (= σχοινί).

λιαβί το, αριστερό χέρι - ετυμ. Λατ. LAEVUS (= αριστερός).

λιάρα η, γίδα παρδαλή, δηλ. μαύρη με λευκά στίγματα ή αντίστροφα - ετυμ. Σλ. LIAR (= ποικιλόχρωμος), Αρβ. LARE.

λιάσα η, 1) πρόχειρη θύρα από λεπτές ξυλοδοκούς καμωμένη, 2) οτιδήποτε πρόχειρο ξυλόπηκτο κατασκευάσμα κλείνει ένα άνοιγμα - ετυμ. Ελλ. "ύλη" (= δάσος, δένδρο, κορμός δένδρου), "υλάεσσα" (= που έχει πολλά δένδρα, φτιαγμένη από πολλούς κορμούς δένδρων) > λιάσα. Στη Βούρμπιανη "λιάσα" λέγουν το κενό της στέγης όπου υπάρχουν οι ξυλοδοκοί της, ενώ στο Κεράσοβο "λιάσα" λέγουν το πρόχειρο από κορμούς δένδρων γεφύρι ρέματος, κοινώς *περατζάνα*.

λιάτα η, μεγάλο και φαρδύ τσεκούρι των υλοτόμων - ετυμ. Λατ. LATUS (= πλατύς, ευρύς).

λιβακώνομαι, αποκάμνω προσβαλλόμενος από καύσινα - ετυμ. Ελλ. "λίβας" (= πολύ θερμός και υγρός ΝΔ άνεμος).

λιγκαβέτσ(ι) το, αγκαθωτό παρασιτικό βότανο - ετυμ. Σλ. LIGA (= σιέλος, βλέννη) > LIGAB (= σαλιάρης) > Σλ. και Αρβ. LIGAVEC-I (= λείμαξ, γυμνοσάλιαρος) > λιγκαβέτσι, επειδή το φυτό έχει γλοιώδη και κολλώδη οπό.

λιμπά τα, οι όρχεις - ετυμ. Ελλ. "λιμπίζομαι" (β.λ.).

λιμπίζομαι, λαχταρώ κάτι, ποθώ έντονα ερωτικώς - ετυμ. Λατ. LIBITO (= επιθυμία) - Σλ. LJUBA (= αγάπη, έρωτας).

λιόπα η, πρόχειρα από τομάρι υποδήματα που φοριούνται στους αγρούς - ετυμ. Ελλ. "λαπάρα" > Αρβ. LIAPĒ-A (= το δέρμα της κοιλιάς), Αρβ. LOPĒ-A (= αγελάδα και το δέρμα της).

λιόρδα η, υπερβολική πείνα (που πρίζεται η κοιλιά) - ετυμ. Ελλ. "λορδών" (= τεντώνομαι μπροστά).

λισβάρ(ι) το, και *λίσβας* - άγονο έδαφος γριζόχρωμο και σκληρό - ετυμ. Λατ. LIXIVUS (= σταχτής, γρίζος).

λιχομανάω, 1) ασθμαίνω, αναπνέω δύσκολα έχοντας τη γλώσσα έξω ως οι σκύλοι, 2) (μεταφ.) ξεψυχώ - ετυμ. αρχ. Ελλ. "λιχμάω" (= κινώ τη γλώσσα, λείχω, γλείφω).

- λόζιος ο** ,κοίτη, φωλιά, κυλισταριά άγριου ζώου, πχ. αρκούδας - φράση: "έγιναν λόζιος" σημαίνει άνω-κάτω, ως η κοίτη θηρίου - ετυμ. Σλ. LOZIE (= κοίτη, κλίνη, φωλεά).
- λουβουδιά η** ,φυτό του γένους χηνοπόδιο, το χηνοπόδιο το λευκό, το οποίο ελάχιστα λαχανεύεται κατά την αρτιβλαστία του - ετυμ. Ελλ. "λοβός" > λουβί (= το κεράτιο των οσπρίων).
- λουγιούν-του-λουγιού**, διαφόρων ειδών, λογιών-λογιών - ετυμ. Ελλ. παραφθορά της φράσης "λογιών των λογιών".
- λούμ(η) η** ,ιλύς ποταμού - ετυμ. Ελλ. "λύμα" (= ακαθαρσία, ιλύς, βόρβορος) > Λατ. LIMUS (= ιλύς, βόρβορος) > Αρβ. LUM-I (= ιλύς).
- λούνγκα η** ,εκτεταμένο πυώδες απόστημα ζώου - ετυμ. Αρβ. LUNGË-A (= απόστημα) < Λατ. LONGUS (= μακρός, εκτεταμένος).
- λούρα η** ,ξύλο λεπτό και μακρύ - ετυμ. Ελλ. "λουρώνω" (β.λ.).
- λουρώνω** ,υγραίνω κάτι στεγνό ώστε να γίνει εύκαμπτο (σαν λουρί) - ετυμ. Ελλ. "λουρί" < Λατ. LORUM.
- λουτράδες οι** ,μεταξωτά σειρήτια, για τις διακοσμήσεις της καλής "σπούνας" (β.λ.) - ετυμ. Γαλλ. LOUTR (= ενυδρίδα και η γούνα της) > Τουρκ. LUTR (= μηλωτή ενυδρίδας, ύφασμα από μεταξωτή κλωστή) - Στη Βούρμπιανη λέγονται *ουτράδες* - Αλλού λέγονται *μπρατ(ι)νά ή μπρι-σίμια* από το παλ. Σλ. BRATSINA (= σηρικά, μεταξωτά) και το Τουρκ. IBRISIM (= κλωστή μεταξωτή).
- λούτσα η** ,1) νερόλακκος, 2) στη φράση: "έγινα λούτσα" σημαίνει βράχηκα - ετυμ. Σλ. LUCJA (= τέλμα).
- λυγκιάζω** ,έχω λόξυγγα, άρα κάποιος με κουβεντιάζει - ετυμ. Ελλ. "λυγμός" (= αναφιλητό).
- μαγκούφ(ι)κος-ια-ο** ,1) (σαν κατάρα) να μείνεις μόνος στον κόσμο - ετυμ. (β.λ.) "βακούφικος" > μαγκούφικος, 2) κακομοίρης - ετυμ. Τουρκ. MANKAFA (= χονδροκέφαλος, δύσνους).
- μακανιάζω** ,κουράζομαι φωνάζοντας, εξαντλούμαι κλαίγοντας - ετυμ. Τουρκ. MAKAMLI (= τραγουδιστής) και MAKAL (= αγόρευση).
- μακεδονίσ(ι) το** ,το φυτό πετροσέλινο το εδώδεο ή μακεδονικό, απ'όπου και το όνομά του, κοινώς *μαϊντανό* - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- μαλαγιά η** ,καθαρό απείραχτο χορτάρι - ετυμ. Ελλ. "αμάλαχτος" (= απείραχτος) > αμάλαγος > αμαλαγιά > μαλαγιά - *μαλαγάρης* (= αυτός που βόσκει το κοπάδι του σε μαλαγίες).
- μαλάθα η** ,μεγάλο καλάθι - ετυμ. νέο Ελλ. "μάλαθος".
- μαλεβράση η** ,1) το κρισιμώτερο σημείο, η καίρια στιγμή, η πλέον επίπονη φάση, 2) (μεταφ.) χαλασμός, φασαρία - ετυμ. Ελλ. "μάλα" (= πολύ) > Αρβ. MALE (= μεγάλο) και Ελλ. "βράση".
- μανάρ(ι) το** ,οικόσιτο αρνί ή κατσίκι - το ρήμα *μαναρίζω* - ετυμ. Λατ. MANUARIUS, με την έννοια ο τρεφόμενος με το χέρι, εκ του Λατ. MANUS (= χέρι) - Πολύ πιθανό από το Ελλ. "αμνός" > αμνάριον > μανάριον - αντίθετο "κανναρά" (β.λ.).
- μαντάνι το** ,στο νερόμυλο ξύλινο μηχανικό κτυπητήριο για επεξεργασία (μάδιση, χνούδιασμα) μάλλινων υφαντών (μαντανίσια) - ετυμ. Ελλ. "μαδών" > μαδαρώ > μαδάνι > μαντάνι. Ισως και απ'το Λατ. BATUO (= κτυπώ) > Βλαχ. BATANE (= μαντάνι).
- μαντζάτο το** ,θερμαινόμενο δωμάτιο διημέρευσης και εστίασης - ετυμ. Ιταλ. MANGIARE (= τρώγω), MANGIATOIA (=τραπέζι φαγητού).
- μαντράχαλος ο** ,(μεταφ.) άνθρωπος υπέρμετρα σωματώδης, κρεμανταλάς - ετυμ. Ελλ. "μανδράχαλος" (= πολύκλωνος κορμός δένδρου στη στάνη όπου κρεμούν τα σκεύη) < αρχ. Ελλ. "μάνδρα" + "χαλός" (αρχ. Ελλ. "χηλή" = διχαλωτό ξύλο).
- μαντσαφλάρ(ι) το** ,1) (αόριστα) μικροαντικείμενο, ρώπος, μικροπράγμα, 2) (μεταφ.) πέος - ετυμ. ίσως Ιταλ. MANCO (= λειψό, μικρό), AFFARE (= πράγμα) > μαντσαφλάρι (= κουτσοπραγματάκι).
- μαξούλ(ι) το** ,προϊόν από τα αιγοπρόβατα - ετυμ. Τουρκ. MAXULE.
- μαξούς** ,επίτηδες, επί τούτο - ετυμ. Τουρκ. MAXUS.
- μάρα η** ,καημός - μόνο στη φράση: "μάρα το έχω να ..." - ετυμ. λέξη πλαστή υποχωρητικά εκ του Ελλ. "μαραίνω" > νέο Ελλ. "μαράζι" (= μεγάλος καημός) > Τουρκ. MARAZ (= μαρασμός).
- μαρκαλ(ν)ώ** ,και *μαρκαλίζω* - (επί ζώων) οχεύω, βατεύω - ετυμ. Αρβ. MARTOJ (= παντρεύω) < Λατ. MARITUS= (επί ζώων) οχευτής - Βλαχ. MARLESCU (= οχεύω) - σχετ. "προυτσιαλώ" (β.λ.).
- μαρκάτ(ι) το** ,το γιαούρτι - ετυμ. Ιταλ. MARKATO (= σημαδεμένο), δηλ. γάλα μαρκαρισμένο (πυτια-

σμένο, μπολιασμένο), Βλαχ. MARKATU (= γιαούρτι).

μαρκιούμαι ,(επί ζώων) μηρικάζομαι - ετυμ. Ελλ. "μηρικώμαι".

μαρμάρη ,στείρα προβατίνα ή γίδα - ετυμ. Ελλ. "μάρμαρο", με την έννοια ότι είναι ψυχρή, σαν μάρμαρο, και δεν οχεύεται.

μαρτζέλια τα ,τα κρεατάκια που κρέμονται στο λαιμό των αιγών - ετυμ. νέο Λατ. MARGELLA (= κοράλιο), Βλαχ. MARGELE (= τα περί τον λαιμό κρεμαστά στολίδια, από χάνδρες ή κοράλια).

μασγκάλ(ι) το ,μικρή κοιλότητα ή τρύπα σε τοίχο - ετυμ. Ελλ. "μασχάλη" (= κοιλότητα) > μασγκάλι > Τουρκ. MAZGAL (= πολεμίστρα).

μάσιας ο ,λαβίδα για τη θράκα - ετυμ. Τουρκ. MASA (= πυράγρα).

μασίνα η ,θερμάστρα με μεγάλη χυτοσιδηρά πάνω πλάκα και εστίες κατάλληλη για μαγειρική - ετυμ. Ελλ. "μηχανή" > Γαλλ. MACHINE (= μηχανή) > μασίνα.

μασλάτ(ι) το ,κουβεντολόγι - ετυμ. Σλ. MASLO (= ομιλία).

μασί το ,το γατάκι - ετυμ. Σλ. MACKA > Αρβ. MACÉ-A (= γάτα).

ματσιαλίζω ,και ματσιαλνώ - μασώ - ετυμ. Ελλ. "μασώ" > μασιαλώ > ματσιαλνώ, με επιρροή του ήχου "ματς-ματς" της μάσησης.

μάτσκαρ(η)ς ο ,γαλίφος, δηλ. αυτός που καλοπιάνει κάποιον με πονηρό σκοπό, όπως η γαλή (γάτα) κοινώς μαλαγάνας - ετυμ. Σλ. MACKA (= γάτα).

μαχιά η ,η μακρύτερη ξυλοδοκός στέγης στην τομή των επιπέδων της - ετυμ. Ελλ. "μάκος" (= μάκος) > μαχιά. Πιο σωστά εκ του Τουρκ. MAKAS (= ψαλλίδι και αμείβοντας ζευκτού).

μειντάν(ι) το ,μόνο στη φράση: "τον έβγαλε στο μειντάνι", δηλ. τον έβγαλε στη φόρα [Λατ. FORUM= αγορά], όπως λένε σήμερα - ετυμ. Τουρκ. MEYDAN (= πλατεία).

μελίσσης ο ,ζώο με μελί τρίχωμα (ή ασπρότριχο) - ετυμ. Ελλ. "μέλι".

μερέβ(ι)κα ,(επίρρ.) πλάγια, προς τη μια πλευρά - ετυμ. Ελλ. "μεριά".

μέρτζιος ο ,αρσενικό κοκκινωπό μουλάρι - το αντίστοιχο θηλυκό είναι "ρούσα" (β.λ.) - ετυμ. Τουρκ. MERCAN (= μερτζάνι, δηλ. κοράλι) > μέρτζιος (= που έχει ερυθρό κοραλλένιο χρώμα).

μεσάντρα η ,μεγάλο εντοιχισμένο ερμάρι για τα κλινοσκεπάσματα - ετυμ. Ελλ. "μέσα" και "άντρο" (= σπηλιά, κρύπτη) > μεσάντρα > Τουρκ. MUSANDIRA (= είδος σκευοθήκης).

μιντέρ(ι) το ,χαμηλό σανιδένιο κρεβάτι μαζί με το στρώμα του - ετυμ. Τουρκ. MINDER (= ανάκλι-ντρο).

μirkέζ(ι) το ,τόξο - ετυμ. Τουρκ. MERKEZ (= κέντρο γενικώς).

μισάλ(ι) το ,ύφασμα περιτύλιξης ζύμης άρτου - ετυμ. Λατ. MENSA (= τραπέζι) > MENSALIS (= δειπνητικός) > Ελλ. με(ν)σάλιον > Αρβ. MESALLÉ-A (= τραπεζομάντηλο).

μίστιρ(γ)ια τα ,(μόνο πληθυντ.) μικρά πολύχρωμα χανδράκια για κέντημα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "μινύθω" (= σμικραίνω) > Λατ. MINUO (= ελαττώνω) > Λατ. MINIMUS [MINUS] (= μικρός, παύρος) > νέο Ελλ. "μίνι" (= πολύ μικρό) - Λατ. STIRIA (= πηγυλίσ, δηλ. σαν χάνδρα παγωμένη δροσοσταλίδα). Εξ αυτών μίν(ι)στιρια > μίστιρια (= μικροσκοπική πηγυλίδα, δηλ. χανδρούλα) - Βουλγ. MINISTO (= χάνδρα).

μοκιάζω ,ποτίζω μέχρι να κορεσθεί με νερό το χώμα - ετυμ. Σλ. MOCILA (= νερότοπος, βαρικό) > μοτσιάζω > μοκιάζω.

μόκο(υ) το ,σιωπή, τσιμουδιά - μούκας (= ολιγόλογος) - ετυμ. Ιταλ. MOCCIO (= βουβός) - σχετ. "μούτος" (β.λ.).

μόλαβος-η-ο ,ήπιος, μαλακός, πράος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "μώλυς" (= απαλός, μαλακός, σαθρός) > Λατ. MOLLIS (= μαλακός).

μόλ(ι)τσα η ,σκώρος, κοινώς κόπιτσας - ετυμ. Σλ. MULICA (= σης).

μορόζα η ,γυναίκα αστεφάνωτη που συζεί με άνδρα, παλλακή, ερωμένη - ετυμ. Λατ. AMO (= αγαπώ) > Ιταλ. AMOROSA (= αγαπητικιά).

μουαμπέτ(ι) το ,ευχάριστη συζήτηση για να περνάει η ώρα - ετυμ. Τουρκ. MUHABBET (= συνομιλία, φιλία, αρμονία).

μούζγκα η ,διαβρεγμένη άργιλλος, μουσκεμένος πηλός - ετυμ. παλ. Σλ. MUZGA (= τέλμα, τέναγος, λασπώδης γη) > Ρουμ. MIZGA (= λάσπη, βόρβορος).

μουζντράβα η ,ξύλο αγριοκερασιάς, που όταν καίγεται μυρίζει άσχημα και διώχνει τα διαβολάκια κατά το δωδεκάημερο - ετυμ. παλ. Σλ. DRbVA (= ξύλο, ύλη), MUZ (= άνδρας, αρσενικός).

- Εξ αυτών μουζντράβα (= αρσενικό δένδρο, άγριο που δεν καρπίζει). Υπάρχει τοπωνυμία "Μουζντράβα" στη Βούρμπιανη.
- μουκαέτ(η)ς ο**, ενδιαφερόμενος - ετυμ. Τουρκ. ΜΥΚΑΕΤ (= ενδιαφέρον).
- μουναφλύκια τα**, 1) ερωτικά κοτσομπολιά γυναικών 2) ερωτικές πλεκτάνες γυναικών - ετυμ. νέο Ελλ. "μονά θηλύκια" > μουναθλύκια > μουναφλύκια (= κοτσομπολιά, κοινώς "ψιλό γαζί").
- μούρα η**, 1) κακοήθης καρκινικός όγκος ζώου, 2) ο καρπός της σ(υ)καμιάς - ετυμ. Ελλ. "μόρον" > Λατ. MORUM.
- μουραμπάς ο**, αστείες ή πειραχτικές ιστορίες - ετυμ. Τουρκ. ΜΥΡΑΒΒΑ (= τετράστιχα), εννοείται τα σκωπτικά τετράστιχα.
- μουραφέτ(ι) το**, 1) εργαλείο, εξάρτημα, 2) τρόπος εκτέλεσης κάποιας εργασίας, 3) (μεταφ.) το ανδρικό μόριο - ετυμ. Τουρκ. ΜΑΡΑΦΕΤ (= τέχνη).
- μούργκος-α-ο**, σκουρόχρωμο ζώο - ετυμ. αρχ. Ελλ. "αμόργη" > μούργα (= σκουρόχρωμο κατακάθι λαδιού) > μούργκος - *μούργκιασε* (= σκοτεινίασε, βράδυνασε).
- μούρσια η**, κουφάρι (κρέας) σε σήψη και η δυσσομία του - ετυμ. Λατ. ΜΟΡΣ (= θάνατος), Βλαχ. ΜΑΡΣΑ.
- μουσιαντίρ(ι) το**, στερεό κομμάτι χημικού υλικού που χρησιμοποιούν οι λευκοσιδηρουργοί στις κολλήσεις - ετυμ. Τουρκ. ΝΙΣΑΔΙΡ.
- μούσκρα η**, γίδα μαύρη που έχει μούρη και αυτιά άσπρα και λευκές γραμμώσεις στο κεφάλι και συνεπώς όμορφη - ετυμ. Ιταλ. ΜΥΣΟ (= μούρη, ρύγχος, μουσούδα) και Λατ. ΚΑΡΑ > Ιταλ. ΚΑΡΑ (= αγαπητή, τιμημένη, ωραία). Εξ αυτών μούσο-κάρα > μούσκρα (= ωραιοπρόσωπη).
- μούσκρα το**, βρύο, μούσκλο - ετυμ. Λατ. ΜΥΣΚΟΣ (= βρύον).
- μουστερής ο**, 1) καλός τεχνίτης, 2) ο γυναικάς, 3) αυτός που διαλέγει - ετυμ. Τουρκ. ΜΥΣΤΕΡΗ (= πελάτης).
- μουστραβίτσα η**, και *μουζντραβίτσα*, σπάνια *μαντραβίτσα* - η ακροχορδών, δηλ. μικρές κρεατοελιές, σαν βρύα, που βγάζουμε στα δάκτυλα - ετυμ. Ελλ. "μούσκρα" (β.λ.) > μουστραβίτσα > μουστραβίτσα (= μικρό βρύο) - Σλ. ΒΡΑΔΑΝΙΣΑ.
- μουστρέτ(ι)κος-ια-ο**, αυτός που ανήκει σε δύο αντίπαλες παρατάξεις, επαμφοτερίζων - ετυμ. Τουρκ. ΜΥΣΤΕΡΕΚ (= κοινός).
- μουτεύω**, μαδών, τίλλω, ξεπουπουλιάζω, ξεμαλλιάζω - ετυμ. Λατ. ΜΥΤΟ (= αλλάζω, μεταβάλλω, μετακινώ) > Ιταλ. ΜΥΤΑ (= το μάδημα του δέρματος των ερπετών, του τριχώματος των ζώων, και των πτερών των πτηνών).
- μούτος-α-ο**, άφωνος, μουγκός - ετυμ. Ελλ. "μύω" (= κλείνω στόμα, χείλη, μάτια, κλπ) > "μυτός" και "μυκός" (= άφωνος) > Λατ. ΜΥΤΟΣ (= άλαλος, άφωνος) - *μουταίνομαι* (= αφωνώ).
- μουχα(γ)ιάρ(η)ς ο**, άνθρωπος αμφιβόλου ικανότητας, ανεπρόκοπος - ετυμ. Τουρκ. ΜΥΧΑΥΥΕΡ (= ο υπό αίρεση).
- μόχαβος-η-ο**, αμμουδερός - ετυμ. Ελλ. "άμμος" και Λατ. ΗΑΒΕΟ (= έχω).
- μπαγδαντί το**, ξυλόπηκτη εκ πηχίσκων οροφή επιχρισμένη - ετυμ. Τουρκ. ΒΑΓΔΑΔΙ.
- μπαγιάτ(ι)κος-ια-ο**, πολυκαιρισμένος, έωλος - ετυμ. Τουρκ. ΒΑΥΑΤ (= παλαιός).
- μπαγκαβος-η-ο**, που έχει σταχτόμαυρο χρώμα, σαν το μελάνιασμα από χτύπημα - ετυμ. Σλ. ΒΑΓΑΒ (= ανάπηρος, σακατεμένος από δαρμό) - Βλαχ. ΒΑΓΑΒΟΥ (= γκρίζο).
- μπαϊλντίζω** (αμετ.) λιποθυμώ, εξαντλούμαι - ετυμ. Τουρκ. ΒΑΥΙΛΜΑΚ.
- μπαϊρ(ι) το**, χέρσο χωράφι - ετυμ. Τουρκ. ΒΑΙΡ (= χερσάδα).
- μπάκακας ο**, βάτραχος - ετυμ. Ελλ. "βάβακος" (= βάτραχος) > μπάκακας.
- μπάκαλο το**, λιθαράκι στρογγυλό, κροκάλη - ετυμ. μεταφ. εκ του Λατ. ΒΑΚΚΑ ή ΒΑΚΑ (= μικρός σφαιροειδής καρπός, μαργαρίτης, χάνδρα, πέρλα).
- μπακανιάρης-α-ικο**, ο άρρωστος από σπληνίτιδα, που έχει πρησμένη κοιλιά σαν κέλυφος - ετυμ. Τουρκ. ΒΑΓΑ (= κέλυφος χελώνης, καύκαλο) - Ιταλ. ΒΑΚΑΤΟ (= αρρωστιάρικος, φθαρμένος).
- μπακάτια τα**, τα σπιτικά αιγοπρόβατα, τα οποία σε ενιαίο κοινό κοπάδι οδηγούνται κάθε πρωί εκτός χωριού για βοσκή και το βράδι επιστρέφουν - ετυμ. Ελλ. "απάγω" (= οδηγώ μακριά, φέρω πίσω) > Λατ. ΑΒΙΓΟ [ΑΒ-ΑΓΟ] (= απάγω) > Λατ. ΑΒΑΚ(Α)ΤΟΣ (= απαγόμενος) > μπακάτια (= αυτά που εξέρχονται και επιστρέφουν) - Αρβ. ΒΑΚΤΙ-Α ή ΒΑΓΕΤΙ-Α (= γίδια, κτήνη, πρόβατα) - *μπακατίσιος* (= αυτός που κοιμάται σπίτι του).

μπακιρένιος-α-ο ,χάλκινος - ετυμ. Τουρκ. BAKER (= χαλκός).

μπακλάς ο ,είδος πλατύφυλλου αγριοτριφυλλιού της οικογενείας των ψυχανθών - ετυμ. Τουρκ. BAKLA (= κύαμος, κουκί).

μπάλα η ,1) κούτελο, 2) (επί κτίσματος) ο τοίχος μιας όψης - ετυμ. Τουρκ. BALA (=άνω, κορυφή), Αρβ. BAL-I (= μέτωπο).

μπάλιος-α-ο ,ζώο μαύρο με σημάδι λευκό στο μέτωπο ή και αντίστροφα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "βάλιος" (= λευκόστικτος) - Βλαχ. BALIU.

μπαλίκος-ω-ο ,ζώο "μπάλιο" (β.λ.), κυρίως το μπάλιο σκυλί.

μπαλντούμια τα ,και πανωκάπ(ου)λα - τα επιγλούτια λουριά σάγματος με τα οποία κρατείται στη θέση του το λέπαδνο [οπιστιά (β.λ.)] - ετυμ. Τουρκ. PALDIM (= περιγλούτιο, πισινέλα).

μπαμπαλιούρδες οι ,οι προσωπιδοφόροι των παγανιστικών εορτών, οι οποίοι με την μπάμπω ομοιάζουν - ετυμ. Σλ. BABA και BABO (= γριά), LIUDE (= άνθρωποι) > μπαμπαλιού(ρ)δες (= γραιόμορφοι άνθρωποι) - Βλαχ. BABALIURU (= σκιάχτρο).

μπάμπαλο το ,μικρό σκουπιδάκι (στο γάλα, στο μάτι, στο νερό, κλπ) - *μπαμπαλίζει* (= ενοχλεί το σκουπιδάκι) - ετυμ. νέο Ελλ. "μπάλλα" (= σφαιρίδιο) > μπάμπαλο, με διπλασιασμό για επίταση της μικρότητας.

μπαμπατσιάνα η ,αφράτη γυναίκα - ετυμ. Ελλ. "βαμβάκι" > μπαμπάκι > μπαμπατσιάνα > Τουρκ. BABACIAN (= ώριμος, ανοικτόκαρδος).

μπάρα η ,λάκκος με νερό - ετυμ. Σλ. BARA (= τέλμα).

μπαριάκ(ι) το ,η στολισμένη σημαία του γάμου - ετυμ. Τουρκ. BAIRAK (= σημαία).

μπαρμπατούρα η ,το αρχαίο Ελλ. "πώγων πυρός", δηλ. φωτιά με έντονα υπερυψωμένη φλόγα - ετυμ. Λατ. BARBA (= γένι, πώγων) > Λατ. BARBATUS (= πωγωνοφόρος) > νέο Ελλ. "βαρβάτος".

μπαρμπούτα η ,πλατύφυλλο βότανο που δεν λαχανεύεται - ετυμ. Αρβ. BAR-I (= χόρτο), και BUTE (= μαλακός, ήμερος). Εξ αυτών μπαρμπούτα (= μαλακόχορτο).

μπάρτζα η ,γίδα μαύρη με καφετιά μούρη - ετυμ. Αρβ. BARDHE-J (= ψιμύθιο, φτιασίδι προσώπου), ZEŽĚ-A (= μαύρη). Εξ αυτών μπάρτζα (= μαύρη και φτιασιδωμένη), επειδή έχει άλλο χρώμα στο πρόσωπο και φαίνεται ωραία.

μπασαμάκ(ι) το ,μεγάλη πλακοειδής πέτρα (σαν αυτές των βαθμίδων) - ετυμ. Τουρκ. BASAMAK (= σκαλοπάτι).

μπάσ(ι) το ,η παρά το τζάκι μικρή υπερύψωση του δαπέδου, σαν κρεββάτι - ετυμ. Τουρκ. BASIK (= χαμηλός).

μπασιδ(ι) το ,1) ο χώρος που οδηγεί στην κύρια είσοδο αυλής ή σπιτιού, 2) είσοδος γενικά - ετυμ. Ελλ. "εν" + "βαίνω" > μπαίνω > μπασιδί.

μπασλίκα η ,μία από τις εν προβόλω πλάκες που στηρίζουν το τζάκι - ετυμ. Τουρκ. BASHLIK (= κιονόκρανο, επιγραφή).

μπάσνα η ,το σύνολο του γεωργικού κλήρου μιας οικογενείας - ετυμ. Τουρκ. BAS (= κεφαλή, αρχηγός) > Βουλγ. BASHKA (= γενάρχη, πατέρας). Εξ αυτών το νέο Ελλ. "μπάστίνα" (= μοίρασμα πατρικού κτήματος με κληρονομιά) και Βουλγ. BASINIA (= κληρονομιά σε ακίνητα).

μπάστί το ,και *μπάσταρδο* - νόθο παιδί, "κοπέλι" (β.λ.) - ετυμ. Ιταλ. BASTARDO (= νόθος).

μπατάλ(ι)κος-ια-ο ,άχαρος και δυσκίνητος, χονδροκαμωμένος - ετυμ. Τουρκ. BATTAL (= άχαρις, άχρηστος, μεγαλύτερος του κανονικού) - αντίθετο "τσιπουρίσιος" (β.λ.).

μπατζαριό το ,τυροκομείο - ετυμ. "μπάτζιος" (β.λ.) - Σερβ. BATCH, Ρουμ. BACIU (= τυροκομείο) - Βουλγ. BATCHIJA (= στάνη).

μπάτζιος ο ,1) είδος σκληρού άπαχου τυριού - ετυμ. Ελλ. "βους" και Λατ. VACCA (= αγελάδα) > Ελλ. "βουτσίνα" ή "μπατσίνα" (= ξυνομυτζήθρα) > μπάτζιος (= άπαχο τυρί σαν αγελαδινό), 2) τυροκόμος - ετυμ. Αρβ. BAXHO-JA (= τυροκόμος), 3) σύγγαμβρος - ετυμ. Τουρκ. BACANAK (= μπατζανάκης).

μπατσάρα η ,και *μπατζαριά* - είδος πίπτας μόνο από ψημένη ζύμη - ετυμ. Ελλ. "πατώ" > "μπάτσες" (β.λ.) > μπατσάρα (= ζύμη πατητή, πλακούς, Λατ. PLACENTA) - Ισως και από τό Ελλ. "πάστη" (= ζύμη, μάζα) > πάστα > πασάρα > (αναγραμμ.) πατσάρα (= ζυμαρόπιπτα).

μπάτσες οι ,1) πατούσες, πέλματα, πέζες - ετυμ. Ελλ. "πατώ" > πατησιές > πατσιές > μπάτσες, 2) κόλαφος, χαστούκια - ετυμ. ηχοποίητη απ'τό "μπατς-μπατς" - Λατ. BATUO (= κτυπώ).

- μπαχτσιές ο** ,λαχανόκηπος - ετυμ. Τουρκ. BAHCE.
- μπεκαές ο** ,παλαιά οφειλή, υπόλοιπο χρέους - ετυμ. Τουρκ. BEKAYA (= υπόλοιπα).
- μπέλος-α-ο** ,κατάλευκος - ετυμ. Σλ. BELO (= λευκό).
- μπερεκέτ(ι) το** ,τα γεννήματα, τα πολλά σιτηρά προϊόντα, η αφθονία - ετυμ. Τουρκ. BIRIKMEN (= συσσωρεύω, συναθροίζω), Αρβ. BEREQET-I (= γεννήματα).
- μπιγλίκ(ι)κος-ια-ο** ,(κατάρα) το να μείνεις παντέρημος, ολόμονος - ετυμ. Τουρκ. BIKES (= ολόμονος), BIKLIK (= το να μένεις μόνος στον κόσμο) - *μπιγλικιάρα* (= το έρημο το μυαλό).
- μπιζερώνω** ,βαρέθηκα, κουράστηκα ψυχικά και σωματικά - ετυμ. Τουρκ. BEZMEK (= απαυδώ, αηδιάζω).
- μπιλιτζίκ(ι) το** ,βραχιόλι - ετυμ. Τουρκ. BELEDZIK (= ψέλλιο, κρίκος), Αρβ. BYLYZYK-U (= βραχιόλι).
- μπίμτσα η** ,υπόγειο σκοτεινό κελάρι - ετυμ. Σλ. PIVNICA.
- μπινέκ(ι) το** ,άλογο ειδικό για ίππευση, κέλης - ετυμ. Τουρκ. BINMEK (= καβαλλικεύω), BINEK (= άτι).
- μπιρμπίλ(ι) το** ,στραγάλι, μικρό σφαιρίδιο - ετυμ. Τουρκ. BIR (= ένα) και BILIA (= σφαιρίδιο).
- μπλάνα η** ,1) (επί τυρού) πλακοειδές τεμάχιο - ετυμ. Λατ. PLANA (= επίπεδη), 2) το ξύλο μεταξύ φλοιού και καρδιάς πεύκου - ετυμ. Σλ. BELJ (= σομφόξυλο), BLANIA (= σχίζα).
- μπλανούσκα η** ,η αγριοφράουλα του βουνού - ετυμ. Σλ. PLANINSHKA (= βουνίσια) > *μπλανούσκα* - σχετ. "χασιούνα" (β.λ.).
- μπλάρ(ι) το** ,ημίονος - ετυμ. Λατ. MULUS (= ημίονος, ορεύς) > νέο Ελλ. *μούλαρι* > *μπλάρι*.
- μπλέτσ(ι)** ,(επίρρ.) γυμνός - ετυμ. "μπλέτσια" (β.λ.).
- μπλέτσια τα** ,οι κόρφοι, τα μέρη του σώματος από τη μέση μέχρι το λαιμό - *ξεμπλέτσωτος* (= γυμνός από τη μέση και πάνω) - ετυμ. Σλ. PLECI και PLECIA (= ώμοι, νύτα, ράχη, πλάτη).
- μπλετσώνω** 1) παραγεμίζω τους κόρφους με κλεμμένα είδη 2) (μεταφ.) τρώγω λαίμαργα - ετυμ. "μπλέτσια" (β.λ.).
- μπλιγούρ(ι) το** ,1) χονδροκομμένο σιτάρι για μαγείρεμα ή για "γιαπράκια" (β.λ.), 2) το φαγητό που γίνεται από μπλιγούρι (στους γάμους) - ετυμ. Τουρκ. BULGUR - Αλλού το λένε "κοφτό".
- μπλιόντα η** ,μόνο στη φράση: "έγινα μπλιόντα" - βράχια, μουσκεύτηκα - ετυμ. Λατ. PLUIT (= βρέχει) - Σλ. PLIUSAK (= ραγδαία βροχή).
- μ(π)λιόρα η** ,(επί αιγοπροβάτων) που έχει ηλικία από ένα έως δύο χρόνια, ή που γέννησε πρώτη φορά - ετυμ. αρχ. Ελλ. "μήλον" (= πρόβατο) > (υποκορ.) *μηλιόρι* > *μλιόρι* > *μπλιόρα* (= νεαρό πρόβατο) - ίσως και από το Λατ. MELIOR (= βελτίων, καλλίων, συγκριτικός του BONUS) - Αρβ. MILJORE και Βλαχ. MLIORA.
- μπόμπαλο το** ,πολύ μικρό σφαιρίδιο (κυρίως οι στρογγυλοί καρποί του κέδρου που χρησιμοποιούνται στα βολιόδες στα παιχνίδια) - ετυμ. Ιταλ. BOBA (= σφαιροειδές βλήμα) > (υποκορ.) *μπόμπαλο*.
- μπομποτά η** ,ψωμί από καλαμπόκι - ετυμ. Αρβ. BUBOTE (= αραβόσιτος).
- μπόντζα η** ,πήλινο αβαθές σκεύος για ψήσιμο πίττας - ετυμ. Σλ. PONICA (= φούρνος κινητός, κλίβανος).
- μπόρτζ(ι) το** ,χρέος - ετυμ. Τουρκ. BORC (= οφειλή).
- μπότ(ι) το** ,βώτιο, δοχείο - ετυμ. Ελλ. "εμπότιον" > *μπότι*.
- μπότος ο** ,κεντρί, αιχμή - ετυμ. Σλ. BOD (= μύτη, αιχμή).
- μπου το** ,(επί μωρών) νερό - ετυμ. Ελλ. "βρύλλω" (= ζητώ νερό) > *βρυν* (= νερό) > *β(ρ)ούν* > *μπούν* > Λατ. BUA.
- μπουγάς ο** ,ταύρος - ετυμ. Ελλ. "βους" > Τουρκ. BUGA (= ταύρος).
- μπουγάτσ(ι)α η** ,καλό αφράτο ψωμί καμωμένο σε βαθύ ταψί και ψημένο στη "γάστρα" (β.λ.) - ετυμ. Τουρκ. POGACA και BOGACA.
- μπούκλα η** ,φορητό μικρό ξύλινο βαρελάκι - ετυμ. Ελλ. "βαύκαλις" (= αγγείο προς διατήρηση δροσερού νερού ή οίνου) > Λατ. BAUCALIS > Ιταλ. BOCCALE (= φιάλη) > *μπούκλα* - Σπάνια λέγεται *φτσέλα*, απ'το Ελλ. "βυτίο" > *βουτσι* > *βουτσέλα* > *φτσέλα* - Αλλού λέγεται *ντρεβενίτσα*, δηλ. *ξυλένια* και *μικρή*, απ'τα Σλ. DREBEN (= μικρός), DRbVEN (= *ξυλένιος*).
- μπουκουβάλα η** ,προσφάγι από ψίχα ψωμιού και τυρί μαζί ανακατεμένα και πατημένα - ετυμ. Λατ. BUCCA (= οπή, στόμα) > νέο Ελλ. "μπουκιά", και "βάλλω".
- μπούμπαρος ο** ,1) φανταστικός μαύρος δαίμονας που φοβίζει τα παιδιά, ο *μπαμπούλας*, 2) *μαύρο*

σκαθάρι, μπάμπουρας - ετυμ. Σλ. το αρσεν. της λέξης BABO (= γριά) > μπάμπω > μπαμπούλας > μπάμπουρας > μπούμπαρος, με αναγραμματισμό.

μπούρας ο, αυτός που μπορεί, δυνατός - το θηλυκό είναι *μπούρσα* - ετυμ. νέο Ελλ. "μπορώ" - Αρβ. BURRE-I (= άνδρας, γενναίος).

μπούρδα η, και *μπούρντα* - πολύ μεγάλο σακί - ετυμ. Ιταλ. BORDO (= τοίχωμα πλοίου, εσωτερικός χώρος κάθε μεταφορικού μέσου) > νέο Ελλ. "μπούρδος" (= πλευρά πλοίου).

μπουρέκ(ι) το, πίττα καλή με γέμιση τυρί και αυγά - ετυμ. Τουρκ. BÖREK.

μπουρί το, καπνοσωλήνας θερμάστρας - ετυμ. Τουρκ. BORU (= σωλήν).

μπουρμπουλώνω, σπάνια *μπουλώνω* - περιτυλίγω καλά το κεφάλι με μαντήλι, για να μη φαίνεται ή να μη κρύνει - *μπουρμπούλια* (= οι προσωπιδοφόροι του Πατρινού καρναβαλιού) - ετυμ. Σλ. BULO (= πέπλο, τσίπα), BULA (= μουσουλμάνα με σκέπη).

μπουρνών, και *μπουρίζω* ή *μπουραλίζω* - (επί ζώων) κουτρίζω, κερατίζω - ετυμ. Τουρκ. και Αρβ. BURI (= κέρας).

μπούτχαβος-η-ο, (για φαγητό) λιγωτικό, αναγουλιάρικο, λόγω λιπαρότητας - ετυμ. Ελλ. "μπουχτίζω" (= στομώνω από την πολυφαγία) > μπούχταβος > (αναγρ.) μπούτχαβος. Η λέξη πιθανώς από το Ελλ. "βούτυρο" > παλ. Σλ. BOTJETI (= λιπαίνω) και Λατ. HABEO (= έχω). Εξ αυτών "βουτυρόχαβος" > (συγκοπή) βούτχαβος > μπούτχαβος (= που έχει πολύ λίπος) - σχετ. το Τουρκ. BIKTIRMAK (= αηδιάζω).

μπουχαρί το, 1) μεγάλο τζάκι με φούσκα στο κέντρο των παλιών σπιτιών, 2) καμινάδα - ετυμ. Τουρκ. BUHAR (= καπνός, ατμός).

μπουχτσιάς ο, (στο γάμο) αυτός που φέρνει σε κάνιστρο ή μαντήλι τροφή στη νύφη - ετυμ. Τουρκ. BOHCA (= μπόγος).

μπράγκαλα τα, σύνεργα, εργαλεία, σκεύη, κλπ, που ηχούν κατά την μεταφορά τους - ετυμ. "βραγκαλνώ" (β.λ.).

μπράτ(ι)μος ο, νέος συγγενής και επιστήθιος φίλος του γαμβρού που πρωτοστατεί στην υπηρεσία του γάμου - το θηλυκό είναι *μπρατίμ(ι)σσα* - ετυμ. Σλ. BRAT (= αδελφός).

μπροσ(θ)νέλα η, η περί τον λαιμό επροσθία λωρίδα στερέωσης του σαμαριού ζώου - ετυμ. Ελλ. "έμπροσθεν". Λέγεται και *λαιμαρ(γ)ιά*.

μπρουζιαλίζω, και *μπρουζιαλνώ* - ροδίζω κάτι ψήνοντάς το στη φωτιά - ετυμ. "προ" + "ζιάρα" (β.λ.) > προζιαρίζω > μπρουζιαλίζω - Ιταλ. BRUCIARE (= πυρακτώνω, καίω) - σχετ. "μπριζόλα".

μπρούστερο το, πλατύφυλλο φίλυδρο βότανο, παράσιτο λαχανοκήπων, που δεν λαχανεύεται - ετυμ. ίσως αρχ. Ελλ. "βρυν" (= νερό) και "στερρόν" (= ανθεκτικό). Εξ αυτών βρύστερρον > μπρούστερο. Στη Βούρμπιανη το ονομάζουν "μπρέστουρο".

μισίδια τα, σημάδια σαν κραταοειδές στη μούρη ανθρώπων και ζώων - ετυμ. Ιταλ. MUSO (= ρύγχος) > μουσίδια > μισίδια.

μισίτσα η, μικροσκοπικό έντομο που τσιμπάει ενοχλητικά - ετυμ. Ιταλ. MUSO (= ρύγχος) > μ(ου)σίτσα > μισίτσα - Σλ. MUSA (= τρυπώ, κεντρίζω) - Σλ. MUSHICA (= μυγίτσα, σκνίπα).

μισούρα η, βαθύ πιάτο, τρύβλιο - ετυμ. Λατ. MISSORIUM (= πινάκιο στρατιώτου) > Βλαχ. MSURA - Άλλου λέγεται *λίμπα* . > παλ. Σλ. LbBb (= κρανίο, καυκί).

μιτάρια τα, ζεύγος ειδικών εξαρτημάτων, για την εναλλαγή των νημάτων στον αργαλειό, που κρέμονται από τα *καρούλια* (τροχαλίες) και η εναλλαγή γίνεται πατώντας τις *ποδαρκές* - ετυμ. Ελλ. "μίτος" (= νήμα), Λατ. MUTO (= μετακινώ).

μιτάφ(ι) το, υφαντό από γιδόμαλλο, με το οποίο καλύπτεται το σαμάρι, για προστασία - ετυμ. Ελλ. "μίτος" (= νήμα) > μιτάφι (= υφαντό).

(ν)αλμπάν(η)ς ο, 1) ο πεταλωτής αλόγων, 2) ο αδέξιος που δεν μπορεί να εκτελέσει σωστά μια δουλειά 3) άνθρωπος πείσμων και φωνακλάς - ετυμ. Τουρκ. NALBANT (= πεταλωτής).

νισάφ(ι), αρκετά, έλεος, χάρις - ετυμ. Τουρκ. INSAF (= επιείκεια).

νισιάν(ι) το, μεγάλο κακό, η ντροπή και η προσβολή όταν επιστέφονται τα συμβολικά δώρα που επισφραγίζουν κάποια συμφωνία (πχ. αρραβώνα) - ετυμ. Τουρκ. NESAN (= σημάδι, δείγμα, σύμβολο) > Βλαχ. NISANE (= συμβολικά δώρα αρραβώνος).

νουμπέτ(ι) το, 1) δημοτική καθιστική μουσική, με ή χωρίς τραγούδι, που εκτελείται κυρίως στο γαμήλιο τραπέζι (της τάβλας) και προκαλεί ρέμβη, 2) μικρής διάρκειας ευχάριστος ύπνος - ετυμ. ίσως απ'το Ελλ. "νους" και "πέτομαι" (= πετώ) > νουμπέτι (= αυτό που συνεπαίρνει το

- νου, πχ. ύπνος, μουσική). Αντίστοιχο το παλιό *ρεμπέτικο*, που ομοίως προκαλεί έκσταση (ρέμβη) - ίσως και απ'το Λατ. NUBO (= νυμφεύω, γαμούμαι) > νουμπέτι (= γαμήλιο άσμα) ή απ'το Τουρκ. NUDBE (= θρηνητικό άσμα, μοιρολόγι).
- νταβαντούρ(ι) το** ,θόρυβος, ταραχή - ετυμ. Τουρκ. TEVATUR (= διάδοση, φήμη).
- νταβραντ(ι)σμένος-η-ο**, δυνατός, σφριγίλος, οργώδης - ετυμ. από το Τουρκ. DAVRANMAK (= αναλαμβάνω κατόπιν ασθενείας, γερεύω).
- νταγιάκ(ι) το** ,ξύλινος χονδρός στύλος, υποστάτης - ετυμ. Τουρκ. DAYAK (= στήριγμα) > Αρβ. DAJAKU.
- νταγιαντώ** ,βαστώ, υπομένω - ετυμ. Τουρκ. DAYANIK (= αντοχή).
- νταίνω** ,μπλέκω σε δυσχέρειες - ετυμ. αρχ. Ελλ. "αντάω" (= συναντώ, κακή συνάντηση).
- ντάκος ο** ,1) κριάρι εύρωστο, 2) γυναίκα εύσωμη και δυνατή (σαν κριάρι) - ετυμ. Αρβ. DASHI (= κριός).
- νταλιάνα η** ,αυτή που έχει μακρύ και λυγρό σώμα, περήφανη - ετυμ. Σλ. DAL και DALEK (= μακρύς).
- νταμάρ(ι) το** ,1) λατομείο, 2) καταγωγή - ετυμ. Τουρκ. DAMAR (= φλέβα).
- ντάμκαβος-η-ο** ,ανομοιόχρωμος, σικτός, κηλιδωτός - ετυμ. Τουρκ. DAMGA (= σφραγίδα, βούλα) > Αρβ. DAMKE-A (= κηλίδα, στίγμα).
- ντάντω η** ,κακάσχημη γριά γυναίκα - ετυμ. Τουρκ. DADI και DADA (= παραμάννα, βάρια, γριά που φροντίζει παιδιά, τροφός).
- νταούλ(ι) το** ,το μεγάλο τύμπανο που έχουν οι μουσικοί - ετυμ. Αραβικά > Τουρκ. DAVUL - φράση: "έγινε νταούλ(ι)" (= πρήστηκε).
- νταραβέρ(ι) το** ,σχέση με οικειότητα, συναλλαγή - ετυμ. Ιταλ. DARE E AVERE (= δούναί και λαβείν).
- νταρνταλίζω** , και νταρνταλνώ - φλυαρών ακατάληπτη γλώσσα, βαρβαρίζω - ετυμ. Ελλ. εκ του ήχου "νταρ-νταρ" > νταρνταρίζω > νταρνταλίζω, όπως ακριβώς εκ του "βαρ-βαρ" > βαρβαρίζω.
- νταρντάνα η** ,(μεταφ.) γυναίκα εύσωμη και χονδρή - ετυμ. λέξη με ναυτική προέλευση απ'το Ιταλ. TARTANA (= πλοίο μεγάλο και αργοκίνητο, η τράτα).
- ντάσ(ι)** ,προτροπή στα κερασφόρα ζώα και κυρίως στα κριάρια να χτυπηθούν με τα κέρατα - ετυμ. Αρβ. DASHI (= κριάρι).
- ντεβεκέλ(η)ς ο** ,καυχησιάρης, επαρμένος, αφελής - ετυμ. Τουρκ. TEVEKKEKEL (= επιμύθειος, ευήθης).
- ντέγκ(ι) το** ,ογκώδης σωρός πραγμάτων, που μπορεί να δεθεί και φορτωθεί σε ζώο, δέμα - ετυμ. Αρβ. DENGU (= δέμα, μπόγος), Τουρκ. DENK (= δέμα, μεριά φορτίου ζώου).
- ντερμπεντέρης ο** ,ανοιχτόκαρδος - ετυμ. Τουρκ. DERBEDER (= πλάνης).
- ντιβερλίνγκα** ,(επίρρ.) κυκλοτερώς, γύρω-γύρω - ετυμ. μόριο DE (= από) και Αρβ. VERINGË-A (= κυκλικός δακτύλιος, κρίκος, βέρα).
- ντιλίδ(ι)κος-τα-ο** ,καλόκαδρος μέχρι χαζομάρας - ετυμ. Αρβ. DEL-I (= πολύ καλός, παλληκάρι), Τουρκ. DELI (= τρελλός).
- ντιπ** ,(επίρρ.) καθόλου, όλως διόλου - ετυμ. Ελλ. "τίποτε" - Τουρκ. DIP (= πυθμένας, πάτος).
- ντιρέκ(ι) το** ,στύλος, γερό υποστύλωμα - ετυμ. Τουρκ. DIREK (= στύλος, ιστός) > Αρβ. DIREKU (= δοκός, στύλος, κατάρτι).
- ντιρλικώνω** ,καταπίνω λαίμαργα, τρώγω πολύ μέχρι σκασμού - ετυμ. "γκίργκιλας" (β.λ.) > γκιρλικώνω > ντιρλικώνω.
- ντο-μους-ντο** ,(επί φορτικής απαίτησης) - σώνει και καλά, με το έτσι θέλω [θα πάρω κάτι] - ετυμ. Ελλ. λεξικοπ. της φράσης: "δος μου το" > ντοσ-μου-το > ντο-μους-ντο, απ'όπου και το Αρβ. DOMOSDO (= θέλοντας και μη, εκών-άκων) - σχετικό "ντουμουσλίκι" (β.λ.).
- ντόμπρος-α-ο** ,ο ευθύς στο λόγο και καλός στο χαρακτήρα - ετυμ. Σλ. DOBRO (= καλό).
- ντόρος ο** ,φασαρία, θόρυβος, ταραχή - ετυμ. Ελλ. λέξη, ηχοποίητη απ'το θόρυβο της οχλαγωγίας - σχετ. "νταρνταλίζω" (β.λ.).
- ντόσα η** ,γυναίκα παχειά και κακή - ετυμ. Αρβ. DOSA (= γουρούνα).
- ντουγρού** ,(επίρρ.) κατ'ευθείαν - ετυμ. Τουρκ. DOGRU (= ευθεία).
- ντουζέν(ι) το** ,μόνο στη φράση: "έβαλαν ντουζένι τα όργανα", δηλ. άρχισαν να λαλούν - ετυμ. Τουρκ. DUZEN (= αρμονία).
- ντουμασιάρ(η)ς-α-ικο** ,λαίμαργος, αδηφάγος - ετυμ. Ελλ. "δύο" > Λατ. DUO, και "μασώ". Εξ αυτών

- ντουμασιάρης (= αυτός που τρώγει όσο δύο άνθρωποι).
- ντουμουσλίκ(ι) το** ,φορτική απαίτηση, ετσιθελισμός, θρασύτητα - ετυμ. "ντο-μους-ντο" (β.λ.).
- ντούρανε-μπούρανε** ,προτροπή σε σκύλους να επιτεθούν με σκληρότητα και δύναμη - ετυμ. Λατ. DURUS (= σκληρός, απηνής), και "μπούρας" (β.λ.).
- ντουσιέκ(ι) το** ,αχυρόστρωμα - ετυμ. Τουρκ. DÖSEK (= στρωμνή).
- ντουσμάνος ο** ,ο δυσμενώς διακείμενος προς κάποιον, εχθρός, αντίπαλος - ετυμ. Ελλ. "δυσμενής" > ντουσμένος > ντουσμάνος > Τουρκ. DUSMAN (= πολέμιος, εχθρός).
- ντουστέκ(ι) το** ,κόσμημα κόμμωσης νέων γυναικών αποτελούμενο από δύο επάλληλες χρυσιζουσες αλυσίδες, με το οποίο έδεναν τις πλεξούδες στεφανωτά στο κεφάλι - ετυμ. Τουρκ. KÖSTEK (= δεσμός, πέδικλο ζώου, αλυσίδα ωρολογίου) > ντουστέκι.
- ντραγάτ(η)ς ο** ,αγροφύλακας - ετυμ. Ελλ. "δέρκομαι" (= βλέπω καλώς, παρατηρώ) > δέργμα (= βλέμμα) > δεργατεύω > δραγάτης.
- ντραγκάλα η** ,μακρύ διχαλωτό ξύλο, με το οποίο ανεβάζουν τα μικρά δεμάτια [βαντάκια (β.λ.)] κλαδιού ψηλά στις επί των δένδρων κλαδαριές (θημωνιές) - ετυμ. Ελλ. "δράγμα" (= χεριά) και "κάλον" (= ξύλο). Εξ αυτών δράγκαλον > δραγκάλα (= ξύλο για χεριές κλαδιού).
- ντριστέλλα η** ,στον μύλο μεγάλος κάδος όπου περιστρέφεται το νερό, νεροτριβή - ετυμ. Ελλ. "ύδωρ" (= νερό), και "(σ)είλλω" (= γυρίζω, περιστρέφω). Εξ αυτών (υ)δρισείλλα > ντριτσέλλα > ντριστέλλα (= νερογυρίστρα). Ίσως και από το Λατ. TERGO (TERSILIS) (= αποτρίβω), Βλαχ. DRISTEALA, Αρβ. TRESTELLJE.
- ντρομπλίνα η** ,ψίχουλο ψωμιού - ετυμ. νέο Ελλ. "θρύβω" και "θρύμμα" (= κομματάκι, θραύσμα). Εξ αυτού "θρούβαλο" (= ένα θρύμμα) > (υποκορ.) θρουβαλίνα > ντρομπλίνα - Αλλού λέγονται και ντρέμπλα < Σλ. DREBEN (= μικρός), DROBITI (= θρυμματίζω).
- ντρομπουλίτσα η** ,και σπάνια ντρομπόλα - βαρέλα μικρόστομη και ψηλή εντός της οποίας το γάλα περιδινείται με ειδική ράβδο [(β.λ.) "φουρλέτσ(κ)ο" = στροβιλιστήρι] για να βγει το βούτυρο - ετυμ. Ελλ. "τύρβω" > Λατ. TURBO (= τaráσσω) > TURBA ή TURBULA (= τύρβη, ταραχή, δίνη, στρόβιλος) > (υποκορ.) τουρμπουλίτσα > (αναγορ.) (ν)τρομπουλίτσα (= στροβιλιστήρι). Στην Πουρνιά λέγεται "ντομπόλα".
- ντρυμόν(ι) το** ,κόσκινο με μεγάλες τρύπες για καθαρισμό σιτηρών - ντρυμονίζω (= κοσκινίζω με ντρυμόνι) - ετυμ. Ελλ. "τρύμα" (= οπή) > ντρυμόνι (= τρυπητό).
- ξά(γ)ι το** ,η αξία των αλεστικών που κρατεί σε είδος ο μυλωνάς - ετυμ. Ελλ. "αξία" > αξιάζω > ξάζω > ξάι - ξαγάρι λέγουν το μικρό σκεύος με το οποίο μετρούν το ξάι.
- ξαχαλίζω** ,(στο αλώνι), από τον σιταροσπρό αφαιρώ τα άτριφτα στάχυα - ετυμ. Ελλ. "ξε" + "άχαλο" (= αχάλαστο, άτριπτο) > ξάχαλο (= άτριπτο στάχυ).
- ξεγκλάναβος-η-ο** ,ψηλός που έχει ασυμμάζευτα άκρα, κοινώς μαγκλάρας - ετυμ. "γκλάνες" (β.λ.).
- ξενισάφωτος-η-ο** ,αδιάφορος, που δεν ενδιαφέρεται για τους άλλους - ετυμ. Ελλ. "ξε" + "σινάφι" (β.λ.) > ξεσινάφωτος > ξενισάφωτος.
- ξεπροβοδώ** ,και ξεπροβοδίζω - συνοδεύω για το καλό κάποιον που αναχωρεί, κατευοδώνω, προπέμπω - ετυμ. Ελλ. "ξε" + "προ" + "φοδώ" (= βάζω σε πορεία, δρομιάζω) > ξεπροβοδώ > Σλ. PRONODITI (= προπέμπω, προάγω, συνοδεύω) - προβοδήματα (= χρήματα ή δώρα που δίδονται στους αναχωρούντες).
- ξεστουρίζω** ,1) (επί ορνίθων και ζώων) αποδιώχνω, προγγίζω, σοβέω, 2) (επί ανθρώπων) εξαγριώνω και αποπέρνω κάποιον με λόγια ή έργα, ξεμπροστιάζω - ετυμ. Ελλ. "ξε" + "στρουθί" (= κότα) > ξεστρουθίζω > ξεστουρ(θ)ίζω > ξεστουρίζω (= αποδιώχνω τις κότες) - Αρβ. SHTUR (= εκτρέπομαι).
- ξεφλαγγούρω η** ,αυτή που αρέσκεται να εναλλάσσει ερωτικούς συντρόφους - ετυμ. Ελλ. "ξε" + "φιλώ" + "αγγούρι" (= πέος).
- ξιαρίζω** ,καθαρίζω και ισοπεδώνω ξύνοντας μια επιφάνεια - ετυμ. Ελλ. "σαρώνω" > σαρίζω > σιαρίζω > ξιαρίζω.
- ξίκ(ι) το** ,μόνο στις φράσεις: "να γιν'ς ξικ'" (= κοινώς τσακίδια ή ξεφορτιό) και "άντε ξικ' απ'εδώ" (= χάσου) - ετυμ. Τουρκ. IXIK (= λιποβαρία).
- ξίκ(ι)κος-η-ο** ,μόνο στη φράση: "μ'το'δωσε ξίκ(ι)κο", δηλ. λιποβαρές, κλεμμένο στο ζύγι - ετυμ. "ξίκι" (β.λ.).
- ξιούρας ο** ,ανυπόληπτος, χωρίς εκτίμηση - ετυμ. Ελλ. "ξυρίζω" > ξιούρας (= ξυρισμένος, σπανός),

- και κατά παλιά αντίληψη, χωρίς ανδρισμό και εκτίμηση - φράση: "να κουρεύεσαι".
- ξουπαρμένος-η-ο**, άχρηστος άνθρωπος - ετυμ. Ελλ. "έξω" και "παρμένος" > ξουπαρμένος > ξουπαρμένος - σχετ. "ζαπαρ(σ)μένος" (β.λ.).
- ξούφα η**, μη ηχηρή πορδή - ετυμ. ηχοποίητη από το "ξουφ".
- οβορός ο**, περίφρακτη αυλή - ετυμ. Σλ. OBOR (= περίφρακτο ζωοστάσιο).
- οκά η**, χάλκινο σκεύος με κάλυμμα, για βράσιμο φαγητού στη φωτιά εστίας, χωρητικότητας μιας οκάς - ετυμ. Τουρκ. OKKA (= μονάδα βάρους της Τουρκίας ίση με 1,280 κιλά).
- όκνα η**, η οπή και το σχετικό πώμα των κρασοβαρελιών - ετυμ. Σλ. OKNA (= παράθυρο).
- ολελαί**, (επιφώνημα) φευ, αλλοίμονο - ετυμ. Ελλ. "ολολύζω" (= φωνάζω ολολαί, σαν κραυγή πόνου) > Σλ. OLELE.
- οντάς ο**, το καλό δωμάτιο του σπιτιού - ετυμ. Τουρκ. ODA (= κοιτών).
- οπισιά η**, περιγλούτιο, πισινέλα, λέπαδνο, δηλ. η οπισθία λωρίδα με την οποία συγκρατείται το σαμάρι ζώου στη θέση του - ετυμ. Ελλ. "οπισθία" > οπισθία > οπιστιά.
- ούβ(γ)ια η**, 1) η άκρη και ο περίγυρος υφάσματος, η ούγια, 2) υπερυψωμένο περίγραμμα κήπου ή λάκκου, 3) βαθμίδες κάθετες στο δρόμο - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ώα" (= περιθώριο) > οία > ούγια > ούβια.
- ουβραγιά η**, και βραγιά - φραγμένο (γουβωτό) κομμάτι κήπου επιμελώς καλλιεργημένο για σπορά λαχανικών προς μεταφύτευση - ετυμ. Ελλ. "φράσσω" > [Λατ. BRADIA= φράχτης] > "ο φραγός" (= φράχτης) > ουβραγός > ουβραγιά.
- ουϊντίζω**, ταιριάζω, ομοιάζω, είμαι ίδιος - ετυμ. Ελλ. λεξικοπ. της φράσης "ο ίδιος" > οϊδίζω > ουϊντίζω, απ'όπου και το Αρβ. UJDIS (= ταιριάζω, συμφωνώ).
- ουμπλή η**, 1) η πατούσα της κάλτσας και κυρίως της "πατούσας" (β.λ.), 2) (μεταφ. πληθ.) οι πατημασιές, ο τορός - ετυμ. Ελλ. "οπλή" (= νύχι της πατούσας ζώου, ίππου, βοδιού).
- ούρδα η**, είδος μυζήθρας, [όχι ξυνής σαν την "γκίζα" (β.λ.)], προϊόν βρασμού του τυροορού - ετυμ. Ελλ. "ορός" > όριδα > ούρδα > Αρβ. HURDHE-A (= μυζήθρα σε κεφάλια τυρού) > Βλαχ. URDA (= ούρδα).
- ουρσούζ(ι)κος-ια-ο**, κακότροπος, νευρόπιαστος - ετυμ. Τουρκ. GÜRSÜZ (= έξαψη).
- ούσαλ(η) η**, κουνημένο έδαφος, κατολίσθηση, το ξέκομμα της γης - ουσάλίζω ή ουσανώ (= κινώ το έδαφος σε κατολίσθηση) - ετυμ. Ελλ. "χους" (= χώμα, έδαφος), και "σάλος" (= ταραχή) > σαλεύω (= κινούμαι, ταραζώ, κουνώ). Εξ αυτών (χ)ουσαλεύω > ουσανώ > ουσάλίζω > ούσαλη.
- όχτος ο**, και οχτάδι - υπερυψωμένη άκρη χωραφιού, κήπου, κλπ - ετυμ. Ελλ. "όχθη".
- πάλα η**, τυλείο, υπόσαγμα, δηλ. τεμάχιο υφάσματος τοποθετούμενο στη ράχη υποζυγίου, για να μην πληγιάζεται από την πίεση του σαμαριού - ετυμ. Λατ. PALLA (= οθόνη υφάσματος σαν ιμάτιο γυναικείας φορεσιάς).
- παλαμανίδα η**, το φυτό ονωνίς η αρχαία, όμοιο με λιανόφυλλο αγκαθωτό τριφύλλι - ετυμ. αρχ. Ελλ. ονωνίς" και "παλάμη". Εξ αυτών παλαμωνίδα > παλαμανίδα.
- παλάντζα η**, μικρός ζυγός - ετυμ. Ιταλ. BILANCIA, Γαλλ. BALANCE (= ζυγαριά). Ο μεγάλος ζυγός λέγεται "καντάρ(ι)" (β.λ.).
- παπάρα η**, τριμμένο ψωμί μουλιασμένο σε ζωμό, γάλα, σούπα, κλπ, κοινώς τριψάνα - ετυμ. Λατ. PAPPA και PAPPARIUM (= βρεφικό έδεσμα), Σλ. POPARA (= ζεματιστή τριψάνα).
- παπλανίδες οι**, απλωτές τηγανίτες - ετυμ. Ελλ. "απλώνω" > απλάδα > απλανίδες > παπλανίδες - σχετ. "λαγγίτες" (β.λ.).
- παραλέκατος-η-ο**, 1) πολύ αποκρουστικό στην όψη, 2) (μεταφ.) παρακατιανό και αδύναμο - ετυμ. Ελλ. "παρά" + "αλέξω" (= αποκρούω).
- παραμάχος ο**, 1) η έσω γωνία της εστίας, 2) η εξέχουσα παραστάδα της εστίας - ετυμ. Ελλ. "πυραμάχος" > παραμάχος. Η έξω γωνία της εστίας λέγεται παρασιτιά - σχετ. "κόχη" (β.λ.).
- παραμπούκ(ι) το**, εμπόδιο - ετυμ. αρχ. Ελλ. "παραμπύκιον" (= χαλινάρι, κεφαλόδεσμος, ταινία του άμπυκος) > παραμπούκι.
- παρασήμειωμα το**, αποκρουστικά σημαδεμένος απο επίκτητη ή συγγενή αναπηρία - ετυμ. Ελλ. "παρασημειώνω" > παρασήμειωμα.
- παρδάγκαλο το**, σκληρά εξογκώματα σαν καρύδια στο λαιμό κοντά στη σιαγόνα - ετυμ. Ελλ. "παρά" και "δαγκάνα" (= σιαγόνα) > παραδάγκανο > παραδάγκαλο.

- παρδάρ(ι) το** ,1) το βαρδάρι, δηλ. εξάρτημα αλευρομύλου [μηχανισμός από δύο δονούμενες μικρές ξύλινες ράβδους] για ρύθμιση της ροής του γεννήματος στην οπή της μυλόπετρας, 2) (μεταφ.) φλύαρος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "βαπτολογώ" (= φλυαρώ) > βαπταρίζω ή βαρταλίζω (= φλυαρώ) > βαρτάρι > παρδάρι.
- παρπαλλιέμαι** ,σπαρταρώ, σφαδάζω σαν τα σφαγμένα ζώα - ετυμ. Ελλ. "παρά" + "πάλλομαι" > παραπάλλομαι > παρπαλλιέμαι.
- παρτάλ(ι) το** ,(μεταφ.) άνθρωπος χωρίς καμμία τιμή και εκτίμηση - ετυμ. Τουρκ. PARCA (= κομμάτι, τεμάχιο) > PARCALI (= κουρελής, μπαλωμένος).
- παρτσιακλός-η-ο** ,όποιος περπατάει γέρνοντας και στραβοπατώντας εναλλάξ δεξιά-αριστερά (σαν τα δόντια του πριονιού) - ετυμ. "τσιαπρακ(λ)ώνω" (β.λ.) > τσιαπρακλός > πρατσιακλός > παρτσιακλός (με αναγραμματισμό).
- πασιαρτίζω** ,πετυχαίνω - ετυμ. Τουρκ. BASARI (= επιτυχία).
- παστριμάς ο** ,συντηρημένο κρέας σε αλάτι, παστρουμάς - ετυμ. Ελλ. "πάστωμα" > παστωμάς > παστ(ρ)ουμάς > Τουρκ. PASTIRMA.
- παταγώνομαι** ,τρομάζω από απότομο και έντονο κρότο - ετυμ. Ελλ. "πάταγος" (= δυνατός κρότος).
- παταριά η** ,και πατσαριά - μπάτσος, κόλαφος, χαστούκι - ετυμ. Ελλ. ηχοπαράγωγο απ'το "πατς" ή "μπατς" > μπάτσος > πατσαριά > παταριά - ίσως και απ'το Λατ. BATUO (= κτυπώ).
- πατούνα η** ,μάλλινη κάλτσα των χωρικών - ετυμ. Ελλ. "πατώ" > πατούσα (= πέλημα, πέζα) > πατούνα.
- πατσαλώνομαι** ,1) ακινητοποιείται ή κομποδένεται η γλώσσα μου και συνεπώς πνίγομαι, 2) (μεταφ.) λιποθυμώ - ετυμ. Ελλ. "πασσαλώνομαι" (= δένομαι σε πάσσαλο, στέκομαι ακίνητος σαν πάσσαλος).
- πάτσιαβος-η-ο** ,σιμός, που έχει πλατσουκωτή μύτη - ετυμ. Ελλ. "πατώ" > πατησιά > πατσιά > πάτσιαβος > Τουρκ. PACUZ.
- πάφλας ο** ,φύλλο μεταλλικό πολύ λεπτό [που βροντάει σαν κενό δοχείο] - ετυμ. Ελλ. ηχοπαράγωγο από τον ήχο "παφ-παφ" - σχετ. τα ηχοπαράγωγα "φάφλας" (= φαφλατάς), "παφλάζω", (μσν) "πάφιλος" (= βροντήσιος).
- πηγάδ(ι) το** ,πηγάδι με φρέαρ - ετυμ. Ελλ. "πηγάδι" > πηγάδι.
- πειρί το** ,ξύλινη ραβδούλα, σαν κλείστρο κάρνουλας βαρελιού [(β.λ.) "κουφουτίλι"] - ετυμ. Ελλ. "πείρος" > πειρί.
- περάτ(η)ς ο** ,ξυλοδοκός που περνιέται παράλληλα και εν επαφή με την αυλόθυρα για να την ασφαλίσει - ετυμ. Ελλ. "περώ" (= διαπερνώ) > περάτης.
- περδικλώνω** ,1) (επι ζώων) δένω ανά δύο τα πόδια, 2) (επί ανθρώπων) μπερδεύω τα πόδια, σκοντάφτω - ετυμ. Ελλ. "πεδάω" (= δένω με δεσμά, εμποδίζω) > πέδικλο (= δεσμά) > πεδικλώνω > περδικλώνω - Λατ. IMPEDIO (= εμπλέκω, εμποδίζω).
- περπερούνα η** ,και ηηρηρούνα - 1) το γνωστό φυτό "παπαρούνα", Λατ. PAPAVER, 2) η ανθοστόλη στη κόρη που την περιέβρεχαν με νερό στην ομώνυμη παραδοσιακή τελετή σε καιρό ξηρασίας - ετυμ. Ελλ. "πέρπερος" (= κενόδοξος, κοινώς φανταγμένος) > περπερούνα (= φανταγμένη). Αλλού λέγεται *περπερίτσα*.
- πεςκέρ(ι) το** ,δώρο για να καλοπιιάσεις κάποιον - ετυμ. Τουρκ. PESKES (= δώρο, προσφορά κυρίως ποτών και εδωδίων).
- πέταυρο το** ,λεπτή σχιστοσανίδα στέγης - ετυμ. Ελλ. "πετώ" > πέταυρο (= σανίδα ορνιθώνος όπου στέκονται οι κότες, εύκαμπτη σανίδα ακροβατών) > Τουρκ. PEDAVRA (= λεπτοσανίς).
- πέτουρο το** ,φύλλο πίπτας - ετυμ. Ελλ. "πετώ" > πετουρνώ (= πετώ) > πέτουρο, (εκ του τρόπου ανοίγματος του φύλλου) > Αρβ. PETE (= φύλλο πίπτας).
- πετρίκ(ι) το** ,συχνά σκαμάγγι - μικρός όγκος αφράτου λαναρισμένου μαλλιού για επεξεργασία στο "τσιουκρίκι" (β.λ.), όπου μετατρέπεται σε μασούρια υφαδιού - ετυμ. Ελλ. "πετώ" > πετουρίζω > πετουρίκι > πετρίκι (= αφράτο σαν πούπουλα) - Αλλού λέγεται "πέτσιουρο". Κατά την ίδια έννοια από το αρχ. Ελλ. "σκάμμα" (= αφρός) > σκαμάκιον > σκαμάγγιον > σκαμάγγι (= αφράτο μαλλί) - σχετ. "τ(ου)λούπα" (β.λ.) - φράση: "σαν το γάτο στα πετρίκια".
- πετσεινάρ(ι) το** ,1) μικρός πετεινός, 2) (μεταφ.) αγοράκι - ετυμ. Ελλ. "πετεινός" > πετεινάρι.
- πιγκώνω** ,1) παραγεμίζω κάτι ώστε να διογκωθεί, τσιτώνω, 2) ερεθίζω, εκνευρίζω μέχρις εκρήξεως - ετυμ. Λατ. IMPINGO (= ωθώ, προσκρούω, προσάπτω).

- πίκα η** ,μνησικακία, πείσμα, θυμός - ετυμ. Ιταλ. PICCA (=πείσμα) - *πικάρω* (= θυμώνω κάποιον) - φράση: "τον έχω *πίκα*".
- πίпка** ,και *ταπίпка* - (επίρρ.) ταμπρούμυτα, ταπίστομα, πρημνηδόν - ετυμ. Ελλ. "πίπτω" > *πίпка* (= κάτω) - Σλ. PIPKA (= κεφάλι) > *πίпка* (= με το κεφάλι κάτω).
- πιστραβιάζω** ,(επί φρούτων) αρχίζω να ωριμάζω και αλλάζω χρώμα, παρδαλιάζω - ετυμ. Σλ. PISTRA (= παρδαλή, ποικιλόχρωμη)
- πίσκα η** ,και *πιτσακαλίδα* - γυναικείο αιδούο - μόνο στην φράση: "*της κουνήθηκε η πίσκα*", επί αδιαφόρου και οκνηρής γυναίκας - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κύσθος" (= γυναικείο αιδούο) > Βλαχ. KIZDA ή PIZDA, Σλ. PISKA (= αιδούο γυναίκας).
- πλακός ο** ,φράκτης - ετυμ. Λατ. PALUS ή PALUCEUS (= σκόλοψ, χάραξ) > νέο Ελλ. παλούκι > παλ(ου)κός > *πλακός* (= φράκτης, έρκος) - Αλλού λέγεται *σταυρωσιά* < αρχ. Ελλ. "σταυρός" (= πάσσαλος, σκόλοψ), εξού και *σταυρώνω* (= παλουκώνω).
- πλιάτσκα τα** ,τα έναρα, κλεμμένα είδη, πράγματα - ετυμ. Βαλκανική λέξη, Τουρκ. Σλ. PLJACKA, Αρβ. PLACIKÉ-A (= λάφυρα).Είναι Βαλκανική λέξη.
- πλόχειρο το** ,η φούχτα ενός χεριού - ετυμ. Ελλ. "απλούν" + "χέρι" - *πλοχερίζω* [= χωρίζω με το χέρι το ζυμάρι σκαφιδιού σε καρβέλια και τα βάζω στο "πνακουτό" (β.λ.)].
- πνακουτό το** ,ξύλινο σκεύος με κοιλότητες όπου μέσα σε "μεσάλι" (β.λ.) ωριμάζει η ζύμη των καρβελιών - ετυμ. Ελλ. "πίναξ" > *πινάκιο* > *πινακωτή* > *πνακουτό*.
- πόθος ο** ,χωνοειδές δοχείο προ της μυλόπετρας εντός του οποίου χύνονται τα προς άλεση σιτηρά - ετυμ. Ελλ. "αποθέτω" > *απόθεση* > *πόθος*.
- πολεμώ** ,εκσφενδονίζω, ρίπτω, πετροβολώ - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- πόντσ(ι) το** ,τσίπουρο ξαναβρασμένο συνήθως με προσθήκη ζάχαρης - ετυμ. Αγγλικά PUNCH (= ποτό ναυτικών).
- πόπορδο το** ,φυτό μήκυτας με σακκοειδείς καρπούς γεμάτους σκόνη, χρήσιμη στην επούλωση πληγών, που σκάζουν ηχηρά σαν πορδή - ετυμ. αρχ. Ελλ. "πέρδομαι" (= κλάνω) > *πέπορδα* > *πέπορδο* > *πόπορδο*.
- ποστάφ(ι) το** ,κάδος με νερό, ως ψύκτης στην απόσταξη των στεμφύλων (τσίπουρα) σε άμβυκα (λεβήτι ή καζάνι) - ετυμ. Ελλ. "αποστάω" > *ποστάβι* > Βουλγ. POSTAV (= γούρνα, κάδος, κιβώτιο) - σχετ. "γλας" (β.λ.).
- πουκάρ(ι) το** ,όσο μαλλί προέρχεται από το κούρεμα ενός προβάτου μορφοποιημένο σε ένα όγκο - ετυμ. αρχ. Ελλ. "πέκω" (= κευρεύω) > *πόκος* > *ποκάριον* > *πουκάρι*. Ο *πόκος* από την κουρά των αρνιών λέγεται *αρνοπόκι*. Λατ. PECUS (= ζώο).
- πούλκα η** ,1) μικρή κότα, λίγο πριν ή μετά την ωστοκία, 2) (μεταφ.) μικρό κορίτσι - ετυμ. νέο Ελλ. "πουλάδα" < Λατ. PULLUS (= μικρός νεοσσός).
- πούσκος ο** ,άνδρας αλητόβιος και γυναικάς, διεφθαρμένος - ετυμ. Τουρκ. PUSKU (= φθαρμένος).
- πόχες οι** ,τσαρούχια καλά από κατεργασμένο δέρμα - ετυμ. Ελλ. "υπό" + "έχω" > *πόχες* (= αυτά που φορούνται στα πόδια).
- πραγαδώνω** ,καταπραίνω, καταλαγιάζω (επί σωματικού πόνου) - ετυμ. Ελλ. "πράος" > *πραγά* (= ήρεμα, γαλήνια) > *πραγαλίζω* (= καταλαγιάζω) > *πραγαδώνω* (= ηρεμώ).
- πράμα το** ,1) αντικείμενο, πράγμα, 2) φορτηγά ζώα, υποζύγια, μεγάλα ζώα - ετυμ. Ελλ. "πράγμα" > *πράμα*.
- πρατσαλίζω** ,και *πρατσαλνώ* - 1) *πιτσιλίζω*, 2) *μπατσίζω* - ετυμ. ηχοπαράγωγο από το "πρατς - πρατς".
- πρέκνα η** ,φακίδωση προσώπου - ετυμ. Ελλ. "περκνός" (= μελανόστικτος).
- προύτσα η** ,νιφάδες καλαμποκιού [το Αγγλικό ποπ-κορν] - ετυμ. από τον ήχο "προυτς-προυτς" - *προυτσώ* (= εκρήγνυμαι ηχηρά).
- προυτσιαλ(ν)ώ** ,και *προυτσιαλίζω* - (στα ζώα) οχεύω, βατεύω - *προυτσιαλί* (= επιβήτορας τράγος) - *προυτσιαλιά* (= άναμμα και οσμή επιβήτορα, κινάβρα) - ετυμ. Ελλ. "προσάλλομαι" (= πηδώ πάνω σε κάτι, όπως τα ζώα στην οχεία) > [Λατ. SALIO=πηδώ, βατεύω] > *προτσαλλούμαι* > *προυτσιαλώ* - Αρβ. PERC-I (= τράγος βαρβάτος) - σχετ. "*μαρκαλώ*" (β.λ.).
- προύχαβος-η-ο** ,και *πούχναβος* - όποιος έχει πρησμένη όψη - ετυμ. Σλ. PUHNA και BUHNA (= φουσκώνω, πρήζομαι, κτυπώ, κοπανώ), Αρβ. BUHAVITEM (= οιδαίνω, φουσκώνω).
- πτζέρα η** ,1) κομμάτι πάνας εντοσθίων, 2) λεπτή πέτσα κρέατος - ετυμ. νέο Ελλ. "πετσί" > *π(ε)τσέρι* > *πτσέρι* > *πτζέρα*.

πυροστιά η ,τριγωνικός τρίποδας που υποβαστάζει χύτρα πάνω στη φωτιά, πυροστάτης - ετυμ. Ελλ. "πυρ" + "εστία".

ραιβός-η-ο ,στρεβλός, γερτός - λέξη αρχ. Ελλ.

ράντος-ω-ο ,απερίσκεπτος, κοινώς χαμένος άνθρωπος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ράδιος" (= αμελής, αδιάφορος, απερίσκεπτος).

ρασιεύω ,συμπτωματικά εμφανίζομαι ή εξαφανίζομαι - ετυμ. Αρβ. RASĖ-A (= τυχαιότητα, περίπτωση, σύμπτωση). Λένε στη Βούρμπιανη "ράστη" (= κατάλληλη σύμπτωση).

ράσιος-ω-ο ,λακερός, απεριποίητος, κουρελιάρης - ετυμ. Ελλ. "ράκος" (= κουρέλι) > ράκιος > ράσιος.

ράτσ(ι)κας ο ,σκορπιός - ετυμ. Σλ. RACEK (= κάβουρας), RAK (= σκορπιός). Αλλού λέγεται πατσιαλάκος (στο Κεράσοβο), και ζγκράμπα (στη Λυκόρραχη), επειδή έχει αρπάγες (δαγκάνες), από το Σλ. (S)GRABITI (= αρπάζω).

ρεβάν(ι) το ,και ραβάνι - τροχασμός ίππου, γρήγορος βηματισμός αλόγου - ετυμ. Τουρκ. REVANE (= πορευόμενος, ρέων).

ρεζές ο ,και μεντρεσές - στροφέας των πορτοπαραθύρων, γίγγλυμος - ετυμ. Τουρκ. REZE και MENTESE (= στροφεύς, στρόφιγξ).

ρέκος ο ,επί δαρμού μόνο στη φράση: "να σου δώσω ένα ρέκο", δηλ. ένα χέρι ξύλο - ετυμ. Σλ. RUKA (= χέρι).

ρεμπελιό το ,τεμπέλικη ζωή, διαβίωση χωρίς μόχθο - ετυμ. Λατ. REBELLIO (= επανάσταση, αποστασία), με την έννοια ότι ο επαναστάτης απεργεί και δεν κοπιάζει.

ρέντζα η ,υποδομή, βάση, υπόσταση, υπόστρωμα, κοινώς γερή στόφα - ετυμ. Ιταλ. REZZA (= καμβάς).

ρέντζελο το ,και κουρατζέλια ή τζέλια - τίλμα, ράκος, ξέφτι που κρέμεται, λακίς - ετυμ. Αρβ. ZHELE ή ZHELJA (= κουρέλι, ράκος) - σχετ. "ριτζιέπι" (β.λ.).

ρητζιάς ο ,και ρετζιάς - λόγος, παραγγελιά, παράκληση - ετυμ. Ελλ. "λέγω" > ερώ > ρήση > ρητζιάς > Σλ. RETS (= μιλιά).

ρήτκος-ια-ο ,και ρέτκος - δραστήριος, σβέλτος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ρέζω" (= ενεργώ) > ρέκτης (= δραστήριος) > (αναγραμμ.) ρέτκος > ρήτκος (= ενεργός).

ριτζιέπ(ι) το ,(μεταφ.) άνθρωπος παρακατιανός, ηπιστένιος, ουτιδανός - ετυμ. παλιά Σλ. RĚBb (= ράκος) > ριζιέπι > ριτζιέπι (= κουρέλι) - Αρβ. RRECKĚ-A (= ράκος).

ριτσιώνω ,1) φρίπτω, ανατριχιάζω, 2) εξαγοιώνομαι - ετυμ. Λατ. ERICIUS (= σκαντζόχοιρος) > Ιταλ. RICCIO, Βλαχ. ARICIU > ριτσιώνω (= σηκώνεται η τρίχα, δείγμα φρίξης ή θυμού, σαν τα αγκάθια του εχίνου).

ρνίθια τα ,οι κόττες - ετυμ. Ελλ. "όρνιθες" > ορνίθια > ρνίθια.

ρόγα η ,ετήσια αμοιβή βοσκού σε χρήμα και σε είδος - ετυμ. Λατ. EROGO (= απονέμω, δίδω, προχειρίζομαι) > Λατ. ROGA (= μισθός εκ του δημοσίου ταμείου κυρίως στρατιωτικού) > Αρβ. RROGĚ-A, Σλ. ROKA.

ρογκάσκο το ,το όχι καλά ευνουχισμένο ζώο - ετυμ. Σλ. ROGAC (= άλκη, κέρατο, αισχρά το πέος, ζώο με ένα όρχη).

ρογκί(ι) το ,νεοανοιγμένο χωράφι που προέκυψε από κόψιμο δάσους - ετυμ. Αρβ. ROGĚ (= ξέφωτο ζωσμένο από δάσος) - σχετ. νέο Ελλ. "ρογκίζω" (= κόπτω ή καίω ξερόχορτα χωραφιού σαν προετοιμασία για νέα σπορά).

ρόκα η ,1) δύο ταινίες από πορφυρά σειρήτια που στόλιζαν την πλάτη της γυναικείας "φλοκάτας" (β.λ.) - ετυμ. παλ. Σλ. (S)ROKA (= ποίκιλμα, κέντημα). Στη Βούρμπιανη λέγεται μουχλί < Λατ. MULLEUM (= πορφυρένιο, βαθυκόκκινο), 2) ο σπάδικας του καλαμποκιού, 3) η ηλακάτη για το γνέσιμο, 4) στη φράση: "ρώκα το ποδάρι" σημαίνει σπασμένο, κοινώς κόκκαλο - ετυμ. Ιταλ. ROCCA (= ηλακάτη, βράχος, οστούν).

ρόπουτος ο ,κτυπογενής θόρυβος - το ρήμα είναι ροπουτώ - ετυμ. Ελλ. "ρόπ(ο)τρον" (= ειδικό θυροκρουστικό εξάρτημα) - Σλ. και Βλαχ. ROPOT (= κρότος).

ρόσια η ,γίδα κοκκινότριχη - ετυμ. Λατ. ROSSUS και Σλ. RUSH (= ερυθρός).

ρουβαμιά η ,σωρός από λιχνίσματα ροβιού, η "χνούμη" (β.λ.) από ρόβι - ετυμ. Ελλ. "όροβος" (= κτηνοτροφικό φυτό) > ορόβιον > ρόβι > ρουβαμιά - φράση: "κόβει ρόβια" (= φοβάται).

ρούγα η ,δίοδος σε φράχτη - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ρωξ" > ρώγα (= ρωγμή, πέρασμα, στενή δίοδος) >

- ρούγα.
- ρουγκάλ(ι) το** ,1) βόδι, ταύρος, 2) παρατσούκλι του κατοίκου του ομόρου χωριού Κεράσοβο (= χωριό που είχε πολλά κερασφόρα ζώα) - ετυμ. Σλ. ROG (= κέρατο), 3) στο Κεράσοβο έτσι λέγουν το μεγάλο καυσόξυλο, το κούτσουρο - ετυμ. Λατ. ROGUS (= φωτιά) > ρουγκάλι (= πυρόξυλο).
- ρουγκαλιά η** ,1) μουγκανητό βοδιού - ετυμ. "ρουγκάλι" (β.λ.), 2) ρέψιμο - ετυμ. Ελλ. "ρόγχος" > ρογχαλίζω > ρογκαλίζω > ρουγκαλιά - ρουγκαλίζομαι (= μυκώμαι, ρέβομαι).
- ρ(ου)μάν(ι) το** ,απάτητο δάσος - ετυμ. Τουρκ. ORMAN (= δάσος).
- ρουμπώνω** ,καταβροχθίζω, στομώνω - ετυμ. Σλ. RUPA (= οπή, στόμιο).
- ρούντο το** ,(επί μαλλιού) απαλό, σγουρό - ετυμ. Λατ. RUDIS.
- ρούσος-α-ο** ,1) κοκκινότριχος, πυρρός, 2) (επί αλόγων και ημιόνων) κοκκινωπό, ο ντορής [Τουρκ. DORU= κόκκινο], ο "μέρζιος" (β.λ.) - ετυμ. Λατ. ROSSUS και Σλ. RUSH (= ερυθρός).
- ρουτσιαλίζομαι** ,βρέχομαι ανακατεύοντας νερά ή τσαλαβουτώντας στην κοίτη ρέματος - ετυμ. Ελλ. "ρέω" > ρούς (= ρέμα, κίνηση νερού) και "σαλεύω" (= τaráζω, κουνώ). Εξ αυτών ρουσαλεύω > ρουσαλίζω > ρουτσιαλίζω, όπως ακριβώς παράγεται και το "ουσαλίζω" (β.λ.).
- ρουφτένιος-α-ο** ,1) ο από ή με ρεβίθι φτιαγμένος, 2) ψωμί με μαγιά ρεβιθιού - ετυμ. Ελλ. "ρεβιθίσιο" > ρουφτένιος.
- ρουχώνω** ,βάζω κάτι στη φωτιά για να γίνει πυρρό, πυρακτώνω - ετυμ. Ελλ. "πύρ" και "χώνω" > πυροχώνω > προυχώνω [Λατ. PURNA= PRUNA= θράκα] > ρουχώνω - Ισως από το Λατ. ROSSUS (= ερυθρός) > Σλ. RUSH > ρουσιώνω > ρουχώνω - σχετ. ρουχένι (= ερυθρόχρωμο βελούδινο ύφασμα) < παλ. Σλ. RUHO (= ένδυμα, αμφίεμα, ρούχο).
- σαγιάκ(ι) το** ,1) μάλλινο ύφασμα, 2) ενδύματα και στρωσίδια που γίνονται από σαγιάκι - ετυμ. Τουρκ. SAYAC (= μάλλινο ύφασμα και το ομώνυμο ένδυμα) < Ελλ. "σάγισμα" (β.λ.).
- σάγισμα το** ,χονδρό κλινοσκέπασμα ή στρωσίδι από γιδόμαλλο - ετυμ. αρχ. Ελλ. "σάγισμα" (= τεμάχιο χονδρού υφαντού, μάλλον από γιδόμαλλο, σαν κάλυμμα του σαμαριού).
- σάικος-ια-ο** ,αλόκληρος, ακέραιος - ετυμ. Τουρκ. SAYI (= αριθμός).
- σαϊτάν(η)ς ο** ,πονηρός, κακός, διαβολικός - ετυμ. Τουρκ. SEYTAN < (Ελλ.) σατανάς < (Εβραϊκό).
- σακα(γ)ί το** ,αρρώστεια των σπλάχνων, χτικίο - ετυμ. Τουρκ. SAKAGI (= θανατηφόρος ασθένεια των αλόγων).
- σαλακιάζω** ,ποτίζω με πολύ νερό μέχρι κορεσμού, οπότε από ασφυξία μαραίνονται τα φυτά, σαν να ήταν αλμυρό το νερό - ετυμ. Ελλ. "(σ)άλας" > (σ)αλατισιά > (σ)αλατσιά > σαλακιάζω.
- σαλαμούρα η** ,άλμη, το παρόν πολύ αλμυρό - ετυμ. Ελλ. "(σ)άλας" > (σ)αλμύρα > (σ)αλ(α)μύρα > σαλαμούρα - Ιταλ. SALAMOIA.
- σαπλαμάς ο** ,κακή ποιότητας υλικό, διαβρωμένο, σαθρό - ετυμ. Τουρκ. SAPLAMAK (= διαπερώ, εμπήγω).
- σαραγλί το** και κλωστό - πίττα γλυκιά με φύλλα τυλιγμένα κλωθοειδώς - ετυμ. Τουρκ. SARIGI (= είδος γλυκίσματος), SARILI (= τυλιγμένος).
- σαρμανίτσα η** ,και σαρμάντσα - ειδική ξύλινη βρεφική κούνια κατάλληλη για φόρτωση στο σαμάρι ζώου ή στην πλάτη ανθρώπου - ετυμ. Ελλ. "σάγμα" > (μσν) σαμάριν > (υποκορ.) σαμαρινίτσα > σαμαρνίτσα > σαρμανίτσα (με αναγραμματισμό).
- σάχναβος-η-ο** ,1) μουχλιασμένος, ευρωπιών (λόγω αποσάθρωσης από την πολυκαιρία) - σαχνιαζώ (= μουχλιάζω), σάχνα (= ευρώς, μούχλα), 2) διαβρωμένος, σαχλιασμένος, πλαδαρός, χαύνος - ετυμ. Ελλ. "σαθρός" > σαχλός > σαχνός > σάχναβος.
- σγκουλώνω** ,κάθομαι σε εσοχή (αγκαλιά, γωνιά, κλπ), ώστε να προστατεύομαι - ετυμ. Ελλ. "εσ" + "κλώνω" > σγκουλώνω (= βάζω μέσα τον κώλο).
- σγκρουβάλ(ι) το** ,σβώλος, θρόμβος, σφαιρίδιο, εξόγκωμα - γρουμπούλι (= μικρό βώλος μέσα σε αλεύρι, ζάχαρι, κλπ) - ετυμ. Ελλ. "θρόμβος" > γρόμβος > γρόμπος > γρομπάλι > (σ)γκρουβάλι > Αρβ. GRUMBULL-I (= σωρός).
- σέα τα** ,1) τα προσωπικά αντικείμενα, τα πράγματα, 2) (μεταφ.) τα γεννητικά όργανα - ετυμ. Τουρκ. SEY (= πράγμα).
- σεβντάς ο** ,μεγάλος έρωτας, επιθυμία - ετυμ. Τουρκ. SEVDA (= έρωτας).
- σέκος ο** ,1) ενεός, άναυδος, εμβρόντητος, ξερός - φράση: "έμεινα σέκος", δηλ. ξερός από κάτι απρόσμενο - ετυμ. Λατ. SIC CUS (= ξηρός) > Ιταλ. A SECCO (= ξαφνικά, απότομα, απρό-

- σμενα), 2) στη φράση: "πάει αυτός, σέκος" σημαίνει πέθανε αμέσως - ετυμ. Λατ. SECO (= κόπτω, τέμνω), με την έννοια ότι τον έκοψε πάραυτα ο θάνατος.
- σελιό το** , γόνιμο χωράφι μέσα ή στην περίμετρο χωριού - ετυμ. παλ. Σλ. SELO (= αγρός, χωριό, χώρα).
- σέμ(ι) το** , στενή λωρίδα ανάμεσα από δύο χωράφια, η οποία ανήκει εξ ημισείας σ'αυτά και χρησιμεύει σαν πέρασμα - ετυμ. Λατ. SEMI (= ήμισυ, μισό), Λατ. SEMITA (= στενή οδός, στίβος).
- σέμπρος-α-ο** , στο ζευγάρι που οργώνει ο ένας εκ των δύο - σεμπρεύω (= κάνω ζευγάρι) - ετυμ. Λατ. SEMI (= ήμισυ), με την έννοια το μισό του ζεύγους, κοινώς "έτερον ήμισυ" κάθε ζεύγους - ίσως και από το παλ. Σλ. SEBRb (= αγρότης, αγροίκος, χωρίτης, Λατ. RUSTICUS).
- σέρτ(ι)κος-ια-ο** , και **σέραβος** - δυνατός και δραστήριος, αυτός που με δριμύτητα μπαίνει στη δουλειά, οξύθυμος, αφύκορος - ετυμ. Τουρκ. SERT (= σκληρός, τραχύς, δριμύς, σφοδρός, σκαϊός, απότομος, ορμητικός). Απ'εδώ και το "σέρτικος καπνός", δηλ. σκληρός (βαρύς).
- σέρκος ο** , ειδική διακοσμητική πλέξη γύρω-γύρω στην "πατούνα" (β.λ.) - ετυμ. Λατ. CIRCUS ή CERCUS (= κύκλος) > Ελλ. "κίρκος" (= κύκλος).
- σιαποτούρα η** , μέρος όπου νερό πέφτει σε κάνναλη ή γούρνα και εκεί ποτίζονται ζώα - ετυμ. Ελλ. "διά" + "πότος" > διαποτίζω > σιαποτίζω > σιαποτούρα > Σλ. SOPOT (= τάφος με νερό, κανάλι με νερό, ύδατα).
- σιάρα η** , μεγάλο πριόνι υλοτόμων - ετυμ. Λατ. SERRA (= πριόνι) - **σαρτζήδες** (= πριονάδες που σχιζούν κορμούς δένδρων).
- σιάρβα η** , 1) η οισύπη, δηλ. το λιπώδες σμήγμα του δέρματος προβάτου που ρυπαίνει το μαλλί του, 2) νερό από την πλύση μαλλιών που έχει μαλακτικές και απορρυπαντικές ιδιότητες - ετυμ. Ελλ. "στέαρ" και Λατ. SAEVUM (= λίπος) > σιά(ρ)βα.
- σιάφαρα τα** , σκουπίδια του έξω χώρου (φύλλα, κλπ) - ετυμ. Λατ. AD + FORAS (= έξω, εκτός) > Βλαχ. AFARA (= εκτός, έξω χώρος).
- σιαφλάν(ι) το** , παιδί απονήρευτο, επιπόλαιο, χαζούλικο - ετυμ. Τουρκ. SAF (= άδολος, απλός) και OGLAN (= παιδί, υπηρέτης).
- σιαφρακιασμένος-η-ο** , αυτός που έχει επιδερμίδα ζαρωμένη, σουφρωμένη (σαν τα σαυροειδή) - ετυμ. ίσως Ελλ. "σαύρα" > σαυράκι > σαυρακιασμένος > σαφρακιασμένος ή απ' το αρχ. Ελλ. "σύφαρ" (= ζαρωμένο δέρμα).
- σιάχας ο** , γελοίος, αστείος - ετυμ. Τουρκ. SAKA (= αστεϊσμός).
- σίβος-α-ο** , που έχει πολίο ή λευκό τρίχωμα, σταχτής - ετυμ. Λατ. SILVUM (= άργυρος), Τουρκ. SIVA (= υδράργυρος). Ίσως και εκ του Λατ. LIXIVUS (= σταχτός) - Σλ. SIV (= γκρίζος, που έχει ψαρένιο χρώμα).
- σιγκαμπέν(ι) το** , αλλού και **σιγκαμπένη** - ύφασμα που στερεώνεται στο πιστάρι του σαμαριού και καλύπτει τα καπούλια ζώου για να το προστατεύει από τον υετό - ετυμ. Ελλ. "(σ)ύω" (= βρέχω) > Αρβ. SHI-U (= βροχή), Λατ. CAPPA (= κάππα) > καππένη. Εξ αυτών σικαππένη > σιγκαμπέν(η). Ίσως και από το Ελλ. "σαγή" (= σαμάρι), οπότε σημαίνει σαμαροκάππα.
- σιγκούν(ι) το** , μάλλινο χονδρό υφαντό ένδυμα που μας προστατεύει από τον υετό - ετυμ. Ελλ. "(σ)ύω" (= βρέχω) > Αρβ. SHI-U (= βροχή), Λατ. GUNNA (= μηλωτή). Εξ αυτών Αρβ. SHEGUN > σιγκούνι.
- σιερμπέτ(ι) το** , το γλυκό υπόλειμμα από την κατεργασία των κηρηθρών - ετυμ. Τουρκ. SERBET (= ηδύποτο, διάλυμα ηδυπότου).
- σικλιτίζομαι** , στενοχωρούμαι - ετυμ. Τουρκ. SIKLET (= βάρος, στενοχώρια).
- σιλτές ο** , μαλακό στρώμα - ετυμ. Τουρκ. SILTE (= στρώμα απο βαμβάκι).
- σινάφ(ι) το** , παρέα, συντροφιά - ετυμ. Τουρκ. SINIF (= τάξη, κατηγορία).
- σ(ι)νί το** , αβαθές ταψί πίττας - ετυμ. Τουρκ. CENI και Αρβ. CINI (= πινάκιο) - αρχ. Ελλ. "σινίον" (= κόσκιο).
- σιντόρια τα** , (πάντα πληθυντ.) κομμάτια, λακίδες, ξεσχίσματα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "σίνομαι" (= φθείρω) > "σίντωρ" (= επί θηρίων, ο κατασπαράττων, ο κατασχίζων τις σάρκες) > Βουλγ. SIDI RAM (= σχίζω) - κατάρα: "σιντόρια να σε φέρουν".
- σιντούκ(ι) το** , μεγάλο νυφιάτικο κιβώτιο, η **σενδούκη** των βυζαντινών - ετυμ. Τουρκ. SANDIK (= κιβώτιο), SANDUKA (= φέρετρο).
- σιότας ο** , ανυπόληπτος, κατώτερος, χαμερπής - ετυμ. Ιταλ. SOTTO (= κάτω, χαμηλά, υπό).

- σιού** ,(επίρρ.) επί σκοπώ, επί τούτω, αρκεί να - ετυμ. Τουρκ. SIU (= ετούτος, εκείνος, ο δείνα) - μόνο στη φράση: "σιού να γίνει το δικό του".
- σιουμαλνώ** ,και **σιουμαλίζω** - κάνω θόρυβο σαν θρόισμα θάμνων - ετυμ. Σλ. SHUM (= θόρυβος), SHUMOLIA (= θορυβώ, θροίζω).
- σιούμκα η** ,ό,τι μένει από το καλαμπόκι αφού αφαιρέσουμε τους σπόρους, το κότσιαλο - ετυμ. Σλ. SHEMKA (= κουκούτσι, το από μέσα του καρπού).
- σιούρκα η** ,κάννουλα, υδρορροή, κρουνός - ετυμ. Αρβ. CURKĒ-A και Σλ. SHARKA.
- σιουρνάρ(ι) το** ,σωληνωτό (λούκι) προστόμιο ροής νερού πηγής - ετυμ. Ελλ. "σωλήν" > σουλήνα > σουληνάρι > σιουρνάρι - Ίσως και από το "σιούρκα" (β.λ.).
- σιούρ(ι)ξα** ,(αμετάβ.) τρελλάθηκα - ετυμ. Σλ. SHUR (= χαζός, κουτός, παλαβός) - Τουρκ. SUUR (= νους, φρένες).
- σιούτος-α-ο** ,(στα ζώα) ακέρατος - ετυμ. νέο Ελλ. λέξη - Αρβ. SHYTOY (= ακρωτηριάζω), Αρβ. SHYT και Σλ. SHUT (= ακέρατος).
- σιούχας ο** ,φαιδρός, χαζοχαρούμενος - ετυμ. Τουρκ. SUH (= εύθυμος, ζωηρός) - **σιούκλες** (= αστεία).
- σιούχλιαβος-η-ο** ,και **σιάχλιαβος** - μαραγκιασμένος, σάπιος, χαλασμένος - ετυμ. Ελλ. "σαθρός" (= χαλασμένος, σάπιος) > σαχνός > σαχλός > σιάχλιαβος > σιούχλιαβος.
- σίτκα τα** ,φυτά του γένους σκίρπος, που φυτρώνουν σε τέλματα, ο σκίρπος ο λιμναίος - ετυμ. Λατ. SITIO (= διψώ), SITIS (= δίψα) > σίτ(ι)κα (= νεροδιψή) > Αρβ. SITKĒ-A.
- σιχπιρίζω** ,(μεταφ.) βρίζω, διαβολοστέλνω - ετυμ. Τουρκ. SIKTÜRMEK (= βάζω κάποιον να συνουσιασθεί) - Στη φράση: "άει σιχτίρ" μεταφορικώς σημαίνει "άει στο διάβολο" ή "χάσου απ'εδώ", ενώ κυριολεκτικά θα πει "άντε γαμήσου".
- σκανταλήθρα η** ,σπάνια σκλήθρα - σπίθα, φέψαλος - ετυμ. Λατ. SCINDILLA (= σπινθήρας, ζώπυρο).
- σκαπετώ** , 1) καταπίνω, καταβροχθίζω - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ες" και "καπτώ" (= καταπίνω, χάφτω) > εσκάπτω > εσκαπετώ > σκαπετώ, 2) διαφεύγω πέρα ή πίσω από κάτι - ετυμ. νέο Λατ. SCAPATUS (= φευγάτος), Ιταλ. SCAPPATA (= δραπέτευση).
- σκαρ(γ)ιάτ(η)ς ο** ,(στο γάμο) καλεστής συγγενής του γαμπρού - ετυμ. Ελλ. "σχαρίτια" (β.λ.) > σχαριάτης > σκαριάτης.
- σκαρίζω** ,βγάζω κοπάδι για βοσκή - ετυμ. Ελλ. "σκαίρω" (= σκιρτώ).
- σκαρπί το** ,χαμόκλαδο - ετυμ. Ελλ. "κάρφος" (= φρύγανο) > (σ)κάρφος > σκαρπί.
- σκάρπος-η-ο** ,λοξός, κεκλιμένος (τεχνητώς όμως διαμορφωμένος) - ετυμ. Ιταλ. SCARPELLO (= σμίλη), SCARPA (= παπούτσι, **ελίσση**).
- σκασματιάζω** ,τρώγω μέχρι σκασμού - ετυμ. Ελλ. "σκάζω" > σκασμός.
- σκερβελές ο** ,άμυαλος, χαζός - ετυμ. Ιταλ. SCERVELLATO (= άμυαλος, κουφιοκέφαλος), CERVELLO (= μυαλό, νους, **τσερβέλο**).
- σκιέμ(ι) το** ,βράχος - ετυμ. Αρβ. SHKEMB-I (= βράχος).
- σκιόρ(η)γμα το** ,(μεταφ.) άνθρωπος ιδιαίτερα αποκρουστικός στην εμφάνιση σαν σκιάχτρο - ετυμ. Ελλ. "σκιά" και "ρίχνω".
- σκλέντζα η** ,ράβδος, τσιλίκι - ετυμ. Ελλ. "σκελετός" > σκελέντζα > σκλέντζα (= τεμάχιο ραβδόμορφου ξύλου ως εξάρτημα σκελετού, πχ πλοίου) - σχετ. "τσιουλέγκα" (β.λ.).
- σκλέντζαβος-η-ο** , 1) που έχει λεπτά και στραβά πόδια, 2) αδύνατος σωματικώς ώστε να φαίνονται τα πλευρά του - ετυμ. Ελλ. "σκλέντζα" (β.λ.).
- σκλίδ(ι) το** ,κομμάτι από σκόρδο, πορτοκάλι, κλπ - ετυμ. Ελλ. "σκέλος" > σκελίδι > σκλίδι.
- σκόκας ο** , άμυαλος, κάρφος - ετυμ. "ξε" + "κόκα" (β.λ.).
- σκόπ(ι) το** ,ρόπαλο, μαγκούρα - ετυμ. Ελλ. "κόπος" (= κτύπημα) > "κόπανος" (= ρόπαλο με το οποίο κτυπούν τα ρούχα κατά το πλύσιμο) > Αρβ. SHKOP-I ή KOPACE (= μαγκούρα, ρόπαλο).
- σκόπας ο** ,κάρφος, αμαθής, αμβλύνους - ετυμ. Ελλ. "σκόπι" (β.λ.).
- σκούλος ο** ,το πίσω μέρος ενός εργαλείου (τσεκουριού, σκεπαρνιού, τσαπιού, κλπ) - ετυμ. Ελλ. "κώλος" (= πισινός) > σκούλος.
- σκουτί το** , 1) χονδρό μάλλινο υφαντό ύφασμα, 2) ρούχα που γίνονται από σκουτί - **σκούτα** (= πάνα μωρού, σπάργανο) - ετυμ. Ελλ. "σκύτος" (= δορά, δέρμα) > Λατ. SCUTUM (= ασπίς, αιγίς).
- σκραπας ο** ,απόλυτα αμαθής, αδαής, κοινώς κούτσουρο - το άκλιτο **σκραπ** (= καθόλου) - ετυμ. Ελλ. "κάρφος" (= στεγνό ξύλο).

σκρουμποκέφαλος-η-ο, ανόητος, που το κεφάλι του έχει άνθρακες και όχι μυαλό - ετυμ. "σκρούμπος" (β.λ.).

σκρούμπος ο, απανθράκωση, κάψιμο - μόνο στη φράση: "έγινε σκρούμπος" - ετυμ. Αρβ. SKRUMBOS ή SKRUMBOJ (= απανθρακώνω), Ρουμ. SCRUM (= στάχτη, τέφρα).

σκρόφα η, 1) γουρούνα που γεννάει πολλά γουρουνάκια, 2) (υβριστ.) γυναίκα ανήθικη - ετυμ. Λατ. SCROFA (= γουρούνα).

σκύβαλο το, υπόλειμμα από το κοσκίνισμα σιτηρών, αποκοσκινίδι - ετυμ. αρχ. Ελλ. λέξη.

σκουλουρκό το, 1) σκυλίσιο, 2) (μεταφ.) σκληρός άνθρωπος που αντέχει έντονες δοκιμασίες - ετυμ. Ελλ. "σκύλος".

σμάρια τα, και *σιούμαρα* - θάμνοι, ρώπες - ετυμ. Σλ. SHUMARAC (= πυκνά χαμόδενδρα), SHUM (= θόρυβος, θρόισμα).

σμούρος ο, 1) (για ζώα) το ρύγχος, 2) σκωπτικά το πρόσωπο του ανθρώπου - ετυμ. Ελλ. (μσν) "μούρη" - σχετ. "μουσούδα".

σνάπαλα, (επίρρ.) αργά, απαλά, σιγά, νωχελικά - ετυμ. Ελλ. "συν + απαλά" > συνάπαλα > σνάπαλα.

σουβλιμάς ο, κοψίδι κρέατος ψημένο στη σούβλα - ετυμ. Ελλ. "σούβλα" < Λατ. SUBULA (= οβελός).

σουγκάρ(ι) το, 1) το τελευταίο τέκνο (επί ζώων και ανθρώπων), 2) το βυζαχτάρι - ετυμ. Λατ. SUGO (= μυζώ, θηλάζομαι) > Βλαχ. SUGARU (= βυζαχτάρι).

σούδα η, κατεβασιά νερού σε ποτάμι ή χαντάκι - ετυμ. (μσν) Ελλ. "σούδα" (= χαντάκι) < Λατ. SUDO (= καταβρέχω, ιδρώνω).

σουλτούκος ο, βάναυσος, σατράπης - ετυμ. Τουρκ. SULT (= εξουσία).

σουλπί το, (μεταφ.) κοκκαλιάρης, ξερακιανός - ετυμ. Τουρκ. SULP (= σπονδυλική στήλη).

σουρέτ(ι) το, συνήθως *σουρέτια* - χάλια στην εμφάνιση - ετυμ. Τουρκ. SURET (= εξωτερική εμφάνιση, σχήμα), SURAT (= κατσουφιά).

σουρλόπ(ι) το, αδιαφορία, αφροντισιά - μόνο στη φράση: "τό'ριξε στο σουρλόπ" - ετυμ. Τουρκ. SOROLOP (= τέχνασμα, κόλπο).

σουφράς ο, χαμηλό κυκλικό τραπέζι φαγητού - ετυμ. Τουρκ. SOFRA.

σοχάδια τα, αιμορροΐδες - ετυμ. Ελλ. "εσοχάδες" > σοχάδια.

σπάργανο το, τεμάχιο υφάσματος με το οποίο τυλίγουν ή σκεπάζουν τα βρέφη - ετυμ. Ελλ. "σπάργω" > σπαργανώ > σπάργανο.

σπολλάτ(η), (επίρρ.) καλά που, ευχαριστώ που - ετυμ. Ελλ. λεξικοπ. της φράσης: "εις πολλά έτη" > σπολλάτη.

σπούνα η, κεντημένο χονδρό μάλλινο παλτό γυναικείας φορεσιάς - ετυμ. ίσως Λατ. PONO (= τοποθετώ) > Βλαχ. PUN ή TSPUN (= βάζω, φορά μεταφορικώς), TSIPUNU (= μάλλινο υφαντό) - Ρωσ. ZAPONA (= κάλυμμα, σκέπη).

στάλος ο, μέρος όπου στεκονται (τις ζεστές ώρες της ημέρας) τα ζώα - ετυμ. Ελλ. "σταλία" (= το να στέκεσαι αναμένοντας).

στάμ(ι) το, οστέον (στέρνο) του σκελετού ορνιθοειδών - ετυμ. Ελλ. "ίστημι" > "στάμιν" (στάμινος), "σταμινάριο" (= εξάρτημα σκελετού πλοίου) - σχετ. "σκλέντζα" (β.λ.).

στειρουγκάν(ι) το, και **στρουγκάν(ι)** - το δηλητηριώδες φυτό *ρανούγκουλος ο ολέθριος*, συγγενές του "ελλέβορου", που φυτρώνει σε τέλματα - ετυμ. ίσως Ελλ. "στερογειάνι" > στειρουγκάνι (= αυτό που στερεί την υγεία) - ίσως και από το παλ. Σλ. STRUGA (= τέλμα) > στρουγκάνι (= βαλτόφυτο) - σχετ. "τσιμέρι" (β.λ.) και το αρχ. Ελλ. "στρύχνος" - Άλλοι το ταυτίζουν με το φυτό *βέρατρο το λευκό* (ή στερογειάνι) > Ρουμ. STIRIGOAIE, που επίσης είναι δηλητηριώδες.

στεφάν(ι) το, και *χτέν(ι)* - (μεταφ.) κρημνώδης κορυφή, γκρεμός.

στούραβος-η-ο, άγριος στην όψη ή στη συμπεριφορά του - ετυμ. Ελλ. "ξεστουρίζω" (β.λ.).

στουφάρ(ι) το, συνεκτικό στρωσιγενές έδαφος, τόφος - ετυμ. Ελλ. "τόφος" > (σ)τουφάρι > Αρβ. SHTUF-I (= τόφος).

στράνια τα, (πάντα πληθ.) ρούχα που επιδέχονται στύψιμο κατά την πλύση σε αντίθεση με τα "σκουτιά" (β.λ.) που κοπανίζονται - ετυμ. Ελλ. "στραγγίζω" > στρά(γ)νια > στράνια.

στρεκλιάζω, (επί βοδιών) βουρλίζω, κάνω σαν τρελλό - ετυμ. Σλ. STREKLICA (= ζουρλόμυγα, οίστρος, βοϊδόμυγα).

στρεμματίζω, σκάπτω βαθειά για φύτευση κλημάτων - λέξη Ελλ.

- στρίγγυλος ο**, πάσσαλος στο κέντρο αλωνιού όπου μαζεύεται το σχοινί κατά την περιστροφή των ζώων - ετυμ. παραφθορά από το "στρογγυλος" ή απ'το Λατ. STRINGO (= σφίγγω). Αλλού λέγεται "στρο(γ)υρας".
- στρίποδα τα**, τα ποδαρικά του κρεβατιού - ετυμ. Ελλ. "τρίποδα".
- στρούνγκα η**, μανδρί όπου αρμέγουν τα αιγοπρόβατα - ετυμ. (μσν) Ελλ. Βλαχ. Αρβ. STRUNGA (= μανδρί) < Λατ. STRINGO (= σφίγγω, αρμέγω, στραγγίζω).
- στρουπώνω**, βάζω κάτι για να κλείσω τρύπα (τρούπα) ή για να γεμίσω οτιδήποτε - ετυμ. Ελλ. "ες" + "τρυπώνω" > στρουπώνω.
- συγκεριάζω**, 1) χωρίζω σε ισόποσα ή ισοβαρή τμήματα, 2) ισομοιράζω στα δύο το φορτίο ζώου - ετυμ. Ελλ. "συν" + "κεράννυμι" (= αναμειγνύω τι εις τι).
- σουλτσμένος-η-ο**, τριμμένος, φθαρμένος τόσο που φαίνεται το βασικό υλικό - *σύλτσει* (= φθάρθηκε) - ετυμ. Ελλ. "υλίζω" > (σ)υλισμένος (= χωρισμένος στα εξών συνετέθη, διυλισμένος).
- συμπώ**, 1) συνδαυλίζω φωτιά, 2) παρωθώ, παρακινώ σκουντώντας - ετυμ. Ελλ. "συν + μπαίνω" > Αρβ. CIMOJ (= συμπώ)
- συντίλλα η**, ομαδική γύρα για ζητιανιά - ετυμ. Ελλ. "συν" + "τίλλω" (= μαδών).
- συντομιάζω**, συνταιριάζω, συναρμόζω - φράση: "τα συντόμιασαν", δηλ. τα βρήκαν συναμεταξύ τους - ετυμ. Ελλ. "συν" + "τομή" > συντομιάζω (= συναρμόζω τις τομές δύο ξύλων ή λιθών).
- συντρόφ(ι) το**, σώβρακο, αναξυρίδα, σκελέα - ετυμ. νέο Ελλ. λέξη.
- σφάλαγγας ο**, αράχνη - ετυμ. Ελλ. "φαλάγγιον" (= δηλητηριώδης αράχνη).
- σφούγγος ο**, τεμάχιο υφάσματος με το οποίο σπογγίζουν το φούρνο - ετυμ. Ελλ. "σπόγγος".
- σφούν(ι) το**, το ακροστόμιο κάδου νερομούλου - ετυμ. Ελλ. "σιφώνι".
- σχαρίτια τα**, τα καλά νέα - ετυμ. Ελλ. "συγχαίρω" > συχαρίκια > σχαρίκια > σχαρίτια.
- σώπ(ι) το**, 1) πώμα, βούλωμα, φίμωτρο, 2) η πιπίλα των μωρών - ετυμ. Ελλ. "σιωπώ" > σωπαίνω > σώπι.
- ταβάν(ι) το**, 1) η οροφή ενός χώρου - ετυμ. Τουρκ. TAVAN, 2) είδος μεγάλης μύγας που τσιμπάει έντονα - ετυμ. Λατ. TABANUS (= οίστρος) - σχετ. "στρεκλιάζω" (β.λ.).
- ταβάς ο**, σκεύος με λαβές, κοινώς νταβαδάκι - ετυμ. Τουρκ. TAVA.
- ταγή η**, 1) τροφή σε καρπό (κυρίως βρώμη) για τα υποζύγια, 2) η βρώμη σαν καρπός και φυτό - *τα(γ)ίζω* (= τρέφω) - ετυμ. Ελλ. "ταγή" (= τακτοποίηση) - σχετ. "ταγάρι" (= σάκκος ταγής).
- ταϊμ(ι) το**, ατομική μερίδα τροφής (κυρίως υποζυγίων) - ετυμ. Ελλ. "ταγή" (β.λ.).
- τακάτ(ι) το**, σθένος, κουράγιο - ετυμ. Τουρκ. TAKAT (= ισχύς, δύναμη).
- ταλαγάν(ι) το**, χονδρό μάλλινο πανωφόρι των ποιμένων χωρίς γιδόμαλλο (η κάππα έχει γιδόμαλλο) - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ταλάσιον" (= γνεστό μαλλί) > ταλαγάνι > Αρβ. TALLAGAN-I.
- ταμάμ**, (επίρρ.) επακριβώς - ετυμ. Τουρκ. TAMAM (= ανελλιπής, πλήρης, εν τάξει).
- ταξιράτ(ι) το**, 1) διαταγή που φέρνει δυστυχία, 2) (μεταφ.) μέγα κακό - ετυμ. Ελλ. "τάσσω" > τάξιμο > Βλαχ. TAXIRE > ταξιράτι.
- ταφίζω**, θειαφίζω το αμπέλι - *τάφ(η)* (= το θειάφι) - ετυμ. Ελλ. "θείον" > θειαφίζω > ταφίζω.
- τεκνίζω**, 1) αποκτώ παιδιά, 2) (αμεταβ.) τεκνίζει (= πετυχαίνει, ταιριάζει) - ετυμ. Ελλ. "τέκνο" > τεκνίζω (= με την έννοια ότι πετυχαίνω να τεκνοποιήσω).
- τελέφ(ι) το**, θυσία - μόνο στη φράση: "έγινα τελέφι", δηλ. θυσιάστηκα - ετυμ. Τουρκ. TELEF (= απώλεια, όλεθρος, καταστροφή).
- τέλια τα**, κρεμαστές χρυσοκλωστές σαν στολίδια της νύφης - ετυμ. Τουρκ. TEL (= σύρμα), Ελλ. "ψέλλια" (= κρεμαστά στολίδια).
- τεμπίχ(ι) το**, και *τημπίχι* - αποξένωση, απομάκρυνση, απομόνωση (με την έννοια της τιμωρίας) - ετυμ. Τουρκ. TEBIK (= απομάκρυνση, εξορία).
- τέντζερ(η)ς ο**, χύτρα φαγητού - ετυμ. Τουρκ. TENDZERE (= κατσαρόλα).
- τζαντίλα η**, σακκούλα στράγγισης τυριού - ετυμ. Σλ. CEDILKA (= ηθμός, στραγγίστρα).
- τζερεμές ο**, 1) (μεταφ.) άνθρωπος άχρηστος και επιζήμιος, 2) ζημία - ετυμ. Τουρκ. DZEREME (= πρόστιμο για ζημία).
- τζιαλατεύω**, και *τζιελατεύω* - τυραννώ, βασανίζω - ετυμ. Τουρκ. CELLAT (= δήμιος).
- τζιαντόρα η**, πρόχειρο στέγαστρο από κλαδιά δένδρου, τσαντήρι - ετυμ. Σλ. CATORI, Τουρκ. CADIR.
- τζιαρούχια τα**, τα εξωτερικά σκληρά φύλλα που καλύπτουν ένα λάχανο - ετυμ. Σλ. CERUPKA (= φλούδα, κέλυφος).

- τζιελέπ(η)ς ο** , υπάλληλος καταμετρητής αιγοπροβάτων και εισπράκτορας του φόρου αυτών - ετυμ. Τουρκ. CELEP (= ζωέμπορος).
- τζίν(ι) το** , 1) (στη γλώσσα των νηπίων) κάτι μυτερό που μπορεί να μας τρυπήσει, πχ. αγκάθι, βελόνι, αγκίστρι, καρφίτσα, κλπ - τζινώ [= κεντρίζω, αγκυλώνω, "τσιτώ" (β.λ.)] - ετυμ. ίσως Λατ. UNCINULUS (= αγκίστρι) > Ιταλ. (UN)CINO και (UN)CINETTI (= αγκίστρι) > νέο Ελλ. "τζινέτι" (= αγκιστρόκαρφο) > τζίνι > τζινώ, 2) δαιμόνιος άνθρωπος, πανέξυπνο παιδί - ετυμ. Αραβ. CIN (= πονηρό πνεύμα).
- τζιουγκραβίτσα η** , παγωμένες νιφάδες χιονιού, πηγυλίδες, σκληρόκοκκο χιόνι - ετυμ. Ελλ. "τζιούγκραβος" (β.λ.) - Βουλγ. SUGRASHITSA (= χιονόνερο).
- τζιούγκραβος-η-ο** , ούλος, δηλ. αυτός που έχει σκληρά ή κατσαρά μαλλιά - ετυμ. Ελλ. "συγκρούω" > νέο Ελλ. "τσιούγκρος" (= αυγό ατσάκιστο, κατ'επέκταση σκληρός, γερός, άθραυστος) > τζιούγκραβος (= σκληρομάλλης, κατσαρομάλλης).
- τζιούμα η** , βαθύ ξύλινο πινάκιο χρησιμοποιούμενο και σαν πρόχειρο γουδί - ετυμ. Ελλ. "τσιουμπίζω" (β.λ.).
- τζιούφκα η** , λοφίο κόμης, θύσανος μαλλιών - ετυμ. Αρβ. XHUFKĒ-A (=θύσανος, φούντα) - σχετ. "τσιαμπάς" (β.λ.).
- τζιούχνα η** , παιχνίδι στο οποίο κτυπούν με ραβδιά ένα κονσερβοκούτι για να το βάλουν σε μια γούβα [σαν το σημερινό χόκεϋ] - ετυμ. Λατ. JOCUS (= παιδιά, σκώμμα, παιχνίδι), ή από το Βουλγ. CUKNA (= χτυπώ ρυθμικά, κοπανώ). Αλλού λέγεται "γκουτζιουνίτσα" ή "γκορτσιανίδα".
- τζίρα η** , σχίζα, αγκίδα δαδιού - ετυμ. Αρβ. CIREM (= σχίζομαι) > τζίρα (= σχίζα). Ίσως και από το Αρβ. CIRRIIS (= κεντώ, τζινώ) > τζίρα (= αγκίδα).
- τζιρικώνω** , και τζιριπώνω - αρπάζω στα κρυφά, κλέβω - ετυμ. Λατ. DIRIPIO [DIS+RAPIO] (= διαρπάζω) > τζιριπώνω > τζιρικώνω.
- τζις το** ,(στη γλώσσα των νηπίων) φωτιά, κάψιμο, πυρώδης ανθρακιά - ετυμ. Αρβ. XIXĒ-A (= σπινθήρας).
- τζιτζιβές ο** , μπρίκι του καφέ - ετυμ. Τουρκ. DZEDZVE (= καφόμεπρικο).
- τζιτζιρίζω** , και τζιρίζω - βλέπω ελάχιστα διακρίνοντας μόνον φωτεινές κουκκίδες (σαν σπίθες ή μυγίτσες), γι'αυτό συχνά λέγεται και μυγίζει - ετυμ. Αρβ. XIXERIU (= σπινθηροβολώ).
- τζυβώνω** , και σπάνια τζουβώνω - μισοκλείνω τα βλέφαρα (από νύστα, αρρώστεια, έντονο φως, κλπ) - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κύπτω" (= κλίνω, γέρνω) > Λατ. CUBO > τσουβώνω > τζυβώνω (= γέρνω τα βλέφαρα), με τσιτακισμό.
- τισκίγκος-η-ο** , ευκίνητος, σβέλτος, αποδοτικός - ετυμ. Λατ. DISCINGUS (= ξεζωσμένος) - Ίσως και από το Τουρκ. KESKIN (= οξύς, δραστήριος).
- τιπίζας ο** , σχολαστικά κομπόσος, ιδιότροπα λεπτολόγος - ετυμ. Τουρκ. TITIZ (= λεπτολόγος, παράξενος, ιδιότροπος).
- τλάκ(ι) το** , τα χρήματα που πλήρωναν στον αγροφύλακα για σύλληπτρα - ετυμ. Ελλ. "τέλος" (= δασμός) > (υποκορ.) τελάκι > τλάκι (= μικροδασμός).
- τόκα η** , χειραψία, κυρίως για επισφράγιση συμφωνίας - ετυμ. Ιταλ. TOCCARE (= εγγίζω).
- τόπα η** , μπάλλα, πάλλα - ετυμ. Τουρκ. TOP (= σφαίρα).
- τορός ο** , τα ίχνη πατημάτων ζώων και ανθρώπων - ετυμ. Ελλ. "τορεύω" (= τρυπώ, εκτυπώνω εσώγλυφα ή ανάγλυφα).
- τ(ου)λούπα η** , 1) κυλινδρικός όγκος αφράτου λαναρισμένου μαλλιού για την ηλακάτη (ρόκα), 2) πολλές μαζί νιφάδες χιονιού - ετυμ. Ελλ. "τολύπη" > τολούπα > τ(ου)λούπα > τλούπα - σχετ. "πετρίκι" (β.λ.).
- τουμπέκ(ι) το** , μεγάλο πέτρινο γουδί - ετυμ. Ελλ. "τύπτω" (= κτυπώ) > τούμπανο > τουμπέκι (= κτυπητήρι).
- τουρλούκα η** , στρογγυλή κλαδόπηκτη καλύβα των βοσκών - ετυμ. Λατ. TRULLA (= θόλος) > Ελλ. τρούλλος και τούρλα > τουρλούκα.
- τουρτούρα η** , 1) το πουλί τρυγώνα - ετυμ. Λατ. TURTUR (= τρυγώνι), εκ του ήχου "τουρ-τουρ", 2) είδος άγριας αγκινάρας, ίσως η κινάρα η καρδούγκουλος ή ο αρχ. Ελλ. "σκόλυμος" (= άγρια κινάρα), 3) το να τρέμεις απ'το κρύο.
- τραπέτσ(ι) το** , μόνο στη φράση: "είναι ξινό τραπέτσι" - πολύ έντονα ξινό - ετυμ. Ελλ. "τρέπω" >

- ετράπην > "τραπητός οίνος" (= μούστος ξινός).
- τραχείλας-ω-ικο , αυτός που έχει μεγάλα και σαρκώδη χείλη - ετυμ. Ελλ. "τρανοχείλης" > τραχείλης > τραχείλας.
- τρουβάς ο , φορητός σάκκος χωρικών - ετυμ. Τουρκ. TORBA (= ταγάρι).
- τρούσαναβος-η-ο , 1) νευρικός, 2) βιαστικός στις ενέργειές του με κίνδυνο αδεξιότητας - ετυμ. Σλ. TRUSHNA (= κουτρουβάλιασμα, πέσιμο), TROSHNAT (= απότομος, σκαιός).
- τρουτσιάλα η , τσαλαπατημένο χιονόνερο που γλυστράει - ετυμ. Σλ. TROSHIA (= σπάω, θρυμματίζω), TRUSHNA (= πέσιμο).
- τρόχαλο το , 1) κροκάλη, στρογγυλό λιθάρι, 2) φτύσμα πηχτό, φλέμα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "τροχαλός" (= στρογγυλός).
- τρυπολό(γ)ης ο , 1) αυτός που κατοικεί σε χαμόσπιτα, αχυροκάλυβες, κλπ, κοινώς "τρύπες", 2) παρατσούκλι για τον κάτοικο του ομόρου χωριού Ζιέρμα - σχετ. "γιακαλί" (β.λ.), 3) το πουλί δρυοκολάπτης - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- τσάκνα τα , φρύγανα, δηλ. ξερά εύθραυστα λιανόξυλα ή κλαδιά για προσάναμμα - ετυμ. Ελλ. "τσάκίζω" > τσάκανα > τσάκνα.
- τσαπαλίζω , σκάβω ή σκαλίζω επιφανειακά - ετυμ. Λατ. SAPPa (= είδος δικέλλης) > Ιταλ. ZAPPA > τσάπα - Τουρκ. CAPI (= τσαπί).
- τσαπερδώνω , ανυψώνω, ανασηκώνω, κορδώνομαι - τσαπερδωτά (= σπητά, καμαρωτά) - ετυμ. νέο Ελλ. "τσαπερδόνα" (= γυναίκα καμωματού, ναζιάρα) < αρχ. Ελλ. "σαπέρδιον" (= είδος ψαριού, αλλά και σκωπτικά πορνίδιο).
- τσάπος ο , τράγος - ετυμ. Λατ. CAPER > Αρβ. CAP-I (= τραγί).
- τσαπούλ(η)ς-α-ικο , βόδι με όρθια κέρατα - ετυμ. "τσάπος" (β.λ.).
- τσαρδί το , πρόχειρο καλύβι - ετυμ. Τουρκ. CARDAK (= καλύβι από κλαδιά φτιαγμένο).
- τσάρκος ο , περιφραγμένος χώρος απομόνωσης αμνοεργιών - ετυμ. Λατ. CARCER (= φυλακή) > Ελλ. "κράκερον" (= φυλακή) - Επίσης Λατ. ARCEO (= είργω), αρχ. Ελλ. "(F)έρκος" (= περίφραγμα).
- τσέπα η , φλοιός - ετυμ. νέο Ελλ. "πέτσα" > τσέπα (με αναγραμμα).
- τσέρρος ο , είδος στενόφυλλης βελανιδιάς η ούρος η κηρρίς, κοινώς ρουπάκι - ετυμ. Λατ. CERRUS (= είδος δρυός, η άσπρις, η άσκρα) > Σλ. CER (= αγριοβελανιδιά).
- τσιαϊρ(ι) το , λιβάδι καταπράσινο - ετυμ. Τουρκ. CAYIR (= λειμών).
- τσιακίρ(η)ς-ω-ικο , αλλοίθωρος ούλος - ετυμ. Τουρκ. CAKIR (= γαλανομάτης), Αρβ. CAKERR (= στραβομάτης).
- τσιαλιστάω , επιμελούμαι, φροντίζω - ετυμ. Τουρκ. CALISKAN (= φιλότιμος, εργατικός, φιλόπρονος).
- τσιαλτίζω , λοξοκρίβω για να πετύχω τέλεια εφαρμογή και στερέωση δύο πραγμάτων (πχ. ξύλων) - ετυμ. Τουρκ. CALIK (= προσηλώνω λοξά, πλαγιανός).
- τσιαμαλιάζω και τσιαλιάζω - 1) συνθλίβω, ζουλίζω, 2) (μεταφ.) καταπλακώνω συνθλίβοντας - ετυμ. Ελλ. "διά" + "μαλάσσω" > διαμαλάζω (= κάνω κάτι πολύ μαλακό) > τσιαμαλιάζω.
- τσιαμπάς ο , πολλά μαλλιά, πλούσια κόμη - ετυμ. Λατ. JUBA (= χαιίτη, κόμη, λοφίο αλέκτορος) > Σλ. CUBA (= λοφίο των πτηνών).
- τσιανάκ(ι) το , πιάτο, πινάκιο - ετυμ. Ελλ. "σαννάκιον" (= περσικό σκεύος) > Τουρκ. CANAK.
- τσιαούλ(ι) το , και τσιάγουνο - η σιαγόνα και τα ούλα μαζί - ετυμ. Ελλ. "σιαγών" > τσιάγουνο > τσια(γ)ούλι > Αρβ. CAUL-I, με επιρροή από το "ούλο".
- τσιαπάρ(ι) το , διακοσμητική ταινία, από μεταξωτή κλωστή φτιασμένη, που ράβεται στο στήθος των παραδοσιακών στολών, που γι' αυτό λέγονται τσιαπαρωτές - ετυμ. παλ. Σλ. CbPAGb (= περιστήθιο), και CbPERb (= κλάδος, κλάρα, κλωνάρι) - Τουρκ. CAPARI (= ορμιά, σχοινί με πολλά αγγίστρια).
- τσιαπουριάζομαι , τραυματίζομαι ή ξεσκίζομαι από κάτι που προεξέχει - ετυμ. "τσιέπουρο" (β.λ.) - ίσως από το "τσαπουρνιά" (= προύνη η ακανθώδης), επειδή τρυπούν τα αγκάθια της.
- τσιαπρακ(λ)ώνω , γέρνω εναλλάξ τους οδόντες πριονιού δεξιά αριστερά - ετυμ. Τουρκ. CAPRAZ (= εγκάρσιος, διασταυρωμένος).
- τσιατάλ(ι) το , εναπομένον απότμημα κλαριού, καυλός, στέλεχος, δίκρανο, δίχαλο - ετυμ. Τουρκ. CATAL (= δίχαλο, περόνη).
- τσιατή η , στέγη - ετυμ. Τουρκ. CATI (= σκεπή).

τσιατμάς ο ,ξυλόπηκτος εκ πηχίσκων τοίχος επιχρισμένος - ετυμ. Τουρκ. CATMA (= σκελετός ξύλινης οικοδομής).

τσιατσιαβός-η-ο ,αυτός που νευριάζει εύκολα και δεν ξέρει τι λέγει, αφύκορος - ετυμ. Ελλ. "τσιαβός" (= ψευδός) > τσιαβός > τσιατσιαβός, (με διπλασιασμό για επίταση).

τσιαύκα η ,κύπελλο, φλυτζάνι, γαβάθα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "καυκίον" > καύκα > τσαύκα - Αλλού λέγεται και τσιάσκα - σχετ. "καύκαλο" (β.λ.).

τσιαφ(η) η ,πάχνη, η παγωμένη δροσιά του πρωινού - ετυμ. Αρβ. CAF-I (= πάχνη) - τσιαφίζομαι (= έχω χειράδες, δηλ. σκάζει το δέρμα των χεριών μου από την πάχνη).

τσιαφούτ(ι)κος-ια-ο , ο έχων κορυφή ή κλίση στα μαλλιά (το λεγόμενο γλείψιμο της αγελάδας) - ετυμ. Ελλ. "καύκαλο" (β.λ.) και "καυκί" > Αρβ. και Βλαχ. CAFKË-A (= κρανίο, κορυφή κεφαλής, και φλυτζάνι) - σχετ. "τσιαύκα" (β.λ.).

τσιαβικώνω ,1) γομφώνω, καρφώνω, στερεώνω, σφηνώνω, 2) (μεταφ.) συνουσιάζομαι - ετυμ. Τουρκ. CEVIK (= γόμφος, ξυλόκαρφο).

τσιαβουρίζομαι ,με βασανίζει κάτι κακό που συνεχώς σφιγογυρίζει και αριδίζει το μυαλό - ετυμ. Ελλ. "σβουρίζω" > τσιαβουρίζω - τσιαβούρα (= έντονη στενοχώρια, διαπεραστικό ψύχος).

τσιαγκίστρα η ,γυναίκα παιχνιδιάρη - ετυμ. Ελλ. "τσακίστρα".

τσιαέπουρο το ,καυλός, προεξέχον στέλεχος που απομένει στον κορμό δένδρου όταν κοπεί ένα κλαδί και μπορεί να μας ξεσχίσει, "τσιατάλι" (β.λ.) - ετυμ. Σλ. CEPUR (= καυλός, στέλεχος).

τσιακάλα ,(στη γλώσσα των νηπίων) 1) (επίρρ.) λίγο, λιγάκι, 2) μικρά κατσίκια, γίδια - ετυμ. Αρβ. CICE-A (= λίγο).

τσιαλιπίδ(ι)κος-ια-ο ,ευπρεπής, κόσμιος - ετυμ. Τουρκ. CELEPI (= ευγενής).

τσιαμέρ(ι) το ,φαρμάκι, δηλητήριο - ετυμ. Σλ. CEMERITSA [= το φυτό ελλέβορος, κοινώς σκάρφη - σχετ. "στειρουγκάνι" (β.λ.)], Σλ. CEMER (= φαρμάκι, συμφορά) - τσιαμεριάζω (= φαρμακώνω).

τσιαντζιλο το ,συνήθως τσιαντζιλα - γυαλιστερές κρεμαστές ταινίες ή κλωστές ή στολίδια, σαν διακοσμητικά στοιχεία - ετυμ. Ιταλ. CINCIGLIO (= κρόσσι, διακοσμητική ταινία).

τσιαντζιρας ο ,ο σκαραβαίος, που έχει γυαλιστερό χρυσοπράσινο χρώμα - ετυμ. "τσιαντζιρίζω" (β.λ.).

τσιαντζιρίζω ,1) (επί φωτιάς) σπινθηροβολώ, 2) (επί κρύου και ζέστης) προσβάλλω υπερβολικά - ετυμ. Αρβ. XIXERIU (= σπινθηρίζω).

τσιαοκάν(ι) το ,1) σφυρί, τυπάδα - ετυμ. Ελλ. "τυκος" ή "τυκάνη" (= σφυρί) > τσιαοκάνι > Σλ. Αρβ. Βλαχ. COKAN (= σφυρί) - τσιαοκανάσης (= τυκιστής, σφυροκόπος, κτίστης πετράς) - τσιαοκανίζω (= σφυροκοπώ), 2) κουδούνι ζώων με βαρύ ήχο - ετυμ. Σλ. COK (= ηχώ, βουίζω, κροτώ).

τσιαόκος ο ,πέος - ετυμ. Τουρκ. CUK (= ανδρικό μόριο) - τσιούκας (= ίππος ή ημίονος δυνατός, κοινώς πουτσαράς).

τσιαόλ(ι) το ,1) κουρέλι, παλαιό λειωμένο στρωσίδι, τεμάχιο άχρηστου υφάσματος, 2) παρατσούκλι των κατοίκων του γειτονικού χωριού Λαγκάδα [Μπλήζιανη] - ετυμ. Τουρκ. CUL (= υφαντό κάλυμμα σαμαριού), Αρβ. CULI (= κουρέλι).

τσιαόν(ι) το ,1) έξυπνος - ετυμ. νέο Ελλ. "τσιόνι" (= το πουλί σπίνος), 2) παιδί - ετυμ. Αρβ. CUN-I (= παιδί).

τσιαόρμανος ο ,κακόψυχος και εκδικητικός άνθρωπος, διαβολάνθρωπος - ετυμ. Σλ. CORT (= διάβολος).

τσιαόρτσα η ,και τσιαουρίτσα - σπειρί πυώδες, βοθιήν, κοινώς βούζουνας ή καλόγερος - ετυμ. Τουρκ. CURUK (= εκχύμωση, μελάνιασμα) - Σλ. CIREI (= βούζουνας), CORT (= διάβολος).

τσιαούγκος-α-ο ,1) (στα κερασφόρα ζώα) που έχει σπασμένα κέρατα, 2) ακρωτηριασμένος, "ζιουγκλός" (β.λ.) - ετυμ. Αρβ. CUNG-Ë (= ακρωτηριασμένος), Ρουμ. CIUNG (= κουλός, κολοβός).

τσιαουκαλίζω ,1) κτυπώ ρυθμικά "τσιακ-τσιαουκ" με σφυρί, 2) κτυπώ τους όρχεις ζώου προς ευνουχισμό - ετυμ. "τσιαοκάνι" (β.λ.) > τσιαουκανίζω > τσιαουκαλίζω.

τσιαουκρίκ(ι) το ,ανέμη, δηλ. εργαλείο γνέσης μαλλιών με δύο τροχίσκους - ετυμ. Ελλ. "δικρίκι" > τσιακρίκι > τσιαουκρίκι > Αρβ. CIKRIK-U (= ανέμη, μαγγάνι, καρέλι).

τσιαούλα η ,1) (στα αιγοπρόβατα) αυτό που έχει μικρά αυτιά - ετυμ. Ελλ. "τσιαουλώνω" (β.λ.), 2) (μεταφ.) μύγα μολυσμένη που φτύνει και σκουλικιάζει το κρέας - ετυμ. νέο Ελλ. "τσούλα" (= πρόστυχη, πόρνη) < Ιταλ. CIULLA.

- τσιουλέγκα η** ,ράβδος ξύλινη με την οποία παίζουν το ομώνυμο παιχνίδι - *τσιουλιγκάρι* (= το μικρό ραβδάκι) - ετυμ. Τουρκ. CELIK (= ραβδάκι) - σχετ. "σκλέντζα" (β.λ.).
- τσιουλίζω** ,και *τσιουλνώ* - ραβδίζω τα κλαριά οπωροφόρου για να πέσουν (κυλίσουν κάτω) οι καρποί - ετυμ. Ελλ. "κυλώ" > κυλίζω > τσιουλίζω > τσιουλνώ.
- τσιουλικένιος-α-ο** ,γερός σαν σίδηρο - ετυμ. Τουρκ. CELIK (= ατσάλι).
- τσιουλώνω** ,1) (επι ζώνων) ανασηκώνω τα αυτιά δείγμα θυμού και απειλής - ετυμ. Ελλ. "στυλώνω" > τσυλώνω > τσιουλώνω - Αρβ. CURROJ, 2) κάνω πίσω, μαζεύομαι, ζαρώνω από φόβο - ετυμ. Ελλ. "κωλώνω" > κουλώνω > τσιουλώνω.
- τσιούμα η** ,μικρό σύνολο στριφογυρισμένου μαλλιού μέσα σε "πετρίκι" ή "τ(ου)λούπα" (β.λ.) - ετυμ. Λατ. SUMMA (= σύνολο, σούμα) > τσιούμα > Βλάχ. TSIUMA (= δεσμίδα μαλλιού). Στο Κεράσοβο λένε *σούμες* τις τολύπες από καλό μαλλί, που προορίζεται για στημόνι.
- τσιουμπίζω** ,στουμπίζω, πολτοποιώ, θριμματίζω κάτι χτυπώντας το - ετυμ. ηχοπαρ. από το "τσιουμ-τσιουμ" > τσιουμπίζω.
- τσιουπάρκα η** ,οζώδες ρόπαλο, κορύνη - ετυμ. Τουρκ. COP (= ρόπαλο), ARKA (= ράχη, προστασία).
- τσιουπλάκ(ι) το** ,ελεύθερο ή νεοκαβαλλικεμένο πουλάρι - ετυμ. "τσιους" και Ελλ. "πώλος" (= πουλάρι) > πωλάκι > πλάκι. Εξ αυτών τσιουπλάκι (= πουλάρι για ίππευση).
- τσιούπω η** ,κοπέλα, κορίτσι - ετυμ. Αρβ. CUPË-A (= κορίτσι).
- τσιουράπ(ι) το** ,και *τσιράπι* - μάλλινη κάλτσα των χωρικών, *πατούνα* - ετυμ. Τουρκ. CORAP (= κάλτσα).
- τσιουρίζω** ,(επί πτηνών) κάνω "τσιού-τσιού" - ετυμ. ηχοπαραγ. λέξη.
- τσιούς το** ,μόνο στη φράση: "πάρε με τσιούς", δηλ. επί της πλάτης - ετυμ. Σλ. CUSHNA (= ζαλώνομαι), CUSH (= καβάλλα).
- τσιουτινιάζω** ,σπάνια *τσιετινιάζω* - αισθάνομαι ρίγος, ανατριχίλα - ετυμ. Λατ. ACETUM (= ξύδι) > *τσιτινάκο* (= ξύδι, στη μαστόρικη διάλεκτο της Βουρμπιανης) > τσιετινιάζω > τσιουτινιάζω (= ανατριχιάζω από ξυνίλα).
- τσιούτσια η** ,είδος μωρουδιακού ή παιδικού σκουφού, γενικώς σκουφί - ετυμ. "τσούτσαλος" (β.λ.).
- τσιούτσκα η** ,μικρή κόκκινη καυτερή πιπεριά, *καψερό το κωνικό* - ετυμ. Σλ. CUSHKA (= λουβί πιπεριάς).
- τσιίπ(ι) το** ,άκρη, ούγια, γωνία - ετυμ. Αρβ. CIP-I (= άκρη).
- τσιπουρίσιος-α-ο** ,γρήγορος και σφιχτός, αφύς στις ενέργειες του - ετυμ. Ελλ. "τσιίπουρο" > τσιπουρίσιος (= αφύς σαν τσιίπουρο).
- τσιίτσ(ι) το** ,και *τσιίτς* - 1) (επί μωρών) κρέας, βυζί 2) στη φράση: "βρήκε έξω στο τσιίτς" σημαίνει γυμνός, κοινώς *τσιίτσιδος* - ετυμ. αρχ. Ελλ. "τιθός" (= θηλή, ρώγα, βυζί) > τιθί > τσιίσι > Σλ. CICKA, Αρβ. CICE-A (= βυζί), και Ιταλ. CIUCCIA (= μαστός).
- τσ(ι)τώ** ,και σπάνια *τζινώ* - τρυπώ με μυτερό όργανο (πχ. βελόνι, αγκάθι, κλπ), κεντρίζω, νύσσω, εμπήγω - ετυμ. νέο Ελλ. "τσιίτα" ή "τσιίτι" (= καρφί) > Ρουμ. TSINTA (= ήλος).
- τσκάρ(ι) το** ,κορυφή βραχώδης - ετυμ. Σλ. CUKAR (= κατσάβραχο, λόφος).
- τσουλούφ(ι) το** ,τουφίτσα μαλλιών στην κόμωση, θύσανος τριχών - ετυμ. Τουρκ. ZÜLFLÜF (= βόστρυχος), με επιρροή του Ελλ. "λοφίο".
- τσούμπλα η** ,και *τσύμπλα* - κορυφή, μύτη, ακωκή, προεξέχων οφθαλμός βλαστού - ετυμ. Λατ. SUBULA (= σούβλα) > τσούμπλα.
- τσούρα η** ,πέος, φαλλός - ετυμ. Ελλ. "ουρώ" > τσούρα - ίσως και από το Σλ. CURITI (= ρέω, βρυσάω) > Αρβ. CURRIL-I (= κρουρός) και Αρβ. CURR (= ανασηκώνω).
- τσουρτσουλωτός-η-ο** ,καμαρωτός, με το κεφάλι ψηλά - ετυμ. Λατ. TRULLA (= θόλος) > τρούλος > τούρλα > τουρλωτός > τσουρλωτός.
- τσούτσαλος-η-ο** ,μικρόσωμος, πολύ μικρός - ετυμ. Τουρκ. CUCE (= νάνος).
- τυλώνω** ,μόνο στη φράση: "την τύλωσα", δηλ. έφαγα υπερβολικά και φούσκωσε η κοιλιά μου - ετυμ. Ελλ. "τύλη" (= εξόγκωμα) > τυλώνω (= παραγεμίζω μέχρι διογκώσεως).
- τ(χ)οιώνω** ,και *τετχοιώνω* - ρήμα γενικής χρήσης που αντικαθιστά οποιοδήποτε άλλο ρήμα και δηλώνει αόριστα "κάνω κάτι" - ετυμ. Ελλ. από την αόριστη αντωνυμία "τέτοιος".
- ύπεργα τα** ,το σύνολο των εργαλείων οργώματος - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- φα(γ)ιρόμπ(ι) το** ,βίαιος δαρμός, το να σε δέρνουν με δενδρίσιο ξύλο - ετυμ. Ελλ. "τρώγω" > έφα-

- γα > φαγί, και το Λατ. ROBUR (= ξύλο δρυός). Εξ αυτών φα(γ)ιρόμπι (= το να τρώς ξύλο με δρένια ράβδο), [μάλλον μαστόρικη λέξη].
- φανέστρα η**, 1) μικρό παραθυράκι σε υψηλή θέση, 2) το άνω υαλοστάσιο των παραθύρων που ανοίγει περί οριζόντιο άξονα - ετυμ. Ελλ. "φαίνω" > Λατ. FENESTRA (= θυρίδα, οπή, φωστήρας).
- φαράσ(ι) το**, και **φαρασάνι** - ξύλινο δοχείο, όπου τοποθετούσαν αλάτι - ετυμ. Τουρκ. FARAS.
- φαρκλάρ(ι) το**, ανεξάρτητη ομάδα βλαχοποιμένων με αρχιτσέλιγκα, που αποτελούν κλάδο μεγαλύτερης φάρας - ετυμ. Αρβ. FARĒ-A (σπόρος, είδος, γένος) > νέο Ελλ. "φάρα" (= γένος), και "κλαρί" (= κλάδος). Εξ αυτών φαρακλάρι > φαρκλάρι. Αλλού το λένε "φαλκάρι".
- φαρμασώνος-ω-ο**, πικρόχολος, πικρόλογος - ετυμ. Ελλ. "φαρμακώνω" > φαρμακώνος > φαρμασώνος (= που σε ποτίζει φαρμάκι).
- φασκιά η**, υφασμάτινη λωρίδα με την οποία περιτυλίγουν τα βρέφη, "σπάργανο" (β.λ.) - φάσκιωσε (= μόλις γέννησε μωρό) - ετυμ. Λατ. FASCIA (= ταινία υφάσματος).
- φέλιουρας ο**, το δένδρο **τιλία**, κοινώς **φλαμουριά** (όχι το καραγάτσι ή φτελιά) - ετυμ. Ελλ. "φιλύρα" > φιλούρα > φέλιουρας
- φέλκα η**, φέτα ψωμιού, ψώμος, δηλ. τεμάχιο άρτου - ετυμ. Λατ. OFFELLA (= κομμάτι ψωμιού) > φελί (= τεμάχιο πίττας) > φέλκα > Αρβ. FELLI.
- φηληκούδ(ι) το**, πελεκούδι, ροκανίδι - ετυμ. Ελλ. "πέλεκυς" (= τσεκούρι) > πελεκούδι > φηληκούδι.
- φιδοπόκαμσο το**, η λεβηρίς, δηλ. το δέρμα που αλλάζουν τα φίδια - ετυμ. Ελλ. "φίδι" + "υποκάμισο". Αλλού το λένε "φιδορρούχι".
- φίτσιος ο**, 1) κάτι μικρό και στητό, 2) η όρθια πέτρα στη στέψη της καμινάδας - ετυμ. Ελλ. "εφέστιος" και "εφίστιος", 3) μικρό έξυπνο παιδί - ετυμ. Ιταλ. FANCIULLO (= παιδάκι).
- φκάρα η**, ξυλοσωλήνας, φυσοκάλαμο, σύριγγα που συνήθως γίνεται από "βούζιο" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "θηκάρι" > θκάρι > φκάρι > φκάρα - σχετ. νέο Ελλ. "φουκάρι" (= θηκάρι).
- φλάρος ο**, μόνο στις φράσεις: "τον κακό σου το φλάρο" και "τον κακό σου τον καιρό και τον ανάποδο το φλάρο" - ετυμ. Βεν. FRAR (= ιερέας) > φλάρος > Σλ. FAR (= παπάς).
- φλοκάτα η**, μάλλινο παλτό γυναικείας φορεσιάς - ετυμ. Λατ. FLOCCUS (= χνούδι υφάσματος).
- φλώρος-α-ο**, κάτασπρος - ετυμ. νέο Ελλ. "φλώρος" (= ξανθοκίτρινος) - ίσως και απ'το Λατ. FLOS-FLOREM (= άνθος, λευκά άνθη).
- φόκια τα**, τα φύλλα που καλύπτουν τη ρόκα (τον σπάδικα) του καλαμποκιού - ξεφοκίζω (= ξεφλουδίζω καλαμπόκι) - ετυμ. Λατ. FOCIUM > Ιταλ. FOGLIA (= φύλλο φυτού) > φόκια - Αρβ. SHFOQ και SHKOQ (= ξεφλουδίζω καλαμπόκι).
- φόνσο το**, νήπιο, μωρό - ετυμ. Αρβ. FOSHNE-FOSHNE (= βρέφος, νήπιο, νεογέννητο, βυζανιάρικο, μωρό, παιδί).
- φότσια η**, φορητό μαχαίρι, εγχειρίδιο - ετυμ. Λατ. FUSCINA (= τρίαίνα) > Ιταλ. FIOCINA (= καμάκι) > φότσια.
- φουκαλίζω**, και **φουκαλνώ** - σκουπίζω - **φουκάλη** (= σάρωθρο, πρόχειρη σκούπα) - ετυμ. Ελλ. "φροκαλίζω" < Ελλ. "φιλοκαλίζω".
- φουλτάκ(η) το**, φλύκταινα, πυώδες εξάνθημα - ετυμ. Ελλ. "φλύω" (= αναβρύζω, Λατ. FLUO) > φουλτάκι > Αρβ. FULLTAKĒ-A (= φλύκταινα).
- φουντούλ(η)ς ο**, αφύς, ευέξαπτος - ετυμ. Ελλ. "φουντώνω".
- φούρκα η**, δίσταλο - ετυμ. Λατ. FURCA (= δίκρανο, υποστάτης).
- φουρκή η**, το πλήρες άνοιγμα, σαν διστάλο, του αντίχειρα και του δείκτη δακτύλου του χεριού, που είναι και πρόχειρη μονάδα μέτρησης - ετυμ. "φούρκα" (β.λ.).
- φούρλα η**, περιστροφή χορευτή γύρω από τον εαυτό του, γυροβολιά, στροβίλισμα - ετυμ. ηχοπαράγωγη λέξη από το "σβουρ" ή "σφουρ", εξών Ελλ. "σβούρα" - σβουρίζω (= περιστρέφω, κτυπώ κάτι για να περιστραφεί) - Βλαχ. SFURLA (= σβούρα).
- φουρλαϊδας ο**, αυτός που εύκολα αλλάζει γνώμη, ελαφρόμυαλος - ετυμ. Ελλ. "φούρλα" (β.λ.).
- φουρλέτσ(κ)ος ο**, ειδική ξύλινη ράβδος με την οποία περιδινείται το γάλα εντός κάδου [(β.λ.) "ντρομπουλίτσα" = στροβιλίστρα] για να βγει το βούτυρο - ετυμ. νέο Ελλ. "φούρλα" (β.λ.) > φουρλέτσ(κ)ος (= στροβιλιστήρι). Αλλού λένε "ντόμπολος".
- φούσμα το**, δυνατή ή ορμητική προσπάθεια, ρύμη, φόρα, κάνω "φου" και βάζω δύναμη - ετυμ. Ελλ. "φυσώ" (= κάνω φου).

- φραγκόμ(η)λα τα** ,πράσινες ντομάτες τουρσί - ετυμ. Ελλ. "φράγκικα μήλα".
- φράξος ο** ,το δένδρο φράξινος ο όρνος, η αρχ. Ελλ. "μελίη", κοινώς μελιός ή μέλεγος - ετυμ. Λατ. FRAXINUS.
- φρατσακίζω** ,δέρνω με ευλύγιστη ράβδο ή "βίτσα" (β.λ.) - ετυμ. λέξη ηχοποίητη από το "φρατς-φρατς".
- χαβαλές ο** ,πρόσθετο βάρος, επιφόρτιση υλική και οικονομική, (μεταφ.) ενοχλητικός άνθρωπος - ετυμ. Τουρκ. HAVALE (= επιφόρτιση, ένταλμα πληρωμής, μεταβίβαση χρέους).
- χαβάν(ι) το** ,1) άνθρωπος εύπιστος, απονήρευτος, που πιστεύει εύκολα ό,τι του λένε - ετυμ. Ελλ. "χάπτω" > χάβω > χαβάνι, 2) μεταλλικό γουδί - ετυμ. Τουρκ. HAVAN (= ιγδίο).
- χαβάς ο** ,περιβάλλον, ατμόσφαιρα, αέρας, διάθεση - ετυμ. Τουρκ. HAVA (= αέρας) - συνήθης φράση: "αυτός το χαβά του".
- χαϊμαλί το** ,(επι μωρών και ζώων) φυλαχτό για τη βασκανία - ετυμ. Τουρκ. HAMAILI (= στρατιωτικός τελαμών, φυλαχτό νηπίων).
- χαϊρ(ι) το** ,προκοπή, ωφέλεια - σαν ευχή λένε χαϊρλίτ'κα (= να προκόψουν), και χαϊρ' να σ'γίν' (= χάρισμά σου) - ετυμ. Τουρκ. HAYIR (= ωφέλεια, αγαθοεργία).
- χάκ(ι) το** ,μερίδιο - ετυμ. Τουρκ. HAK (= μερίδιο, δικαίωμα, αμοιβή).
- χαλαμαντάρ(ι)** ,μόνο στη φράση: "χαλαμαντάρ' οι πόρτες" ή "χαλαμαντάρ' το στόμα" - (επίρρ.) ορθάνοικτα, διάπλατα - ετυμ. Ελλ. "χαλάω" > χάλασμα > χαλα(σ)ματάρι > χαλαμαντάρι (= ορθάνοικτο ερειπωμένο οίκημα). Κατά την ίδια έννοια στο Κεράσοβο λένε "βιργιάνι" (= ορθάνοικτα) από το Τουρκ. VIRAN (= ερείπιο κτίσμα, ερειπιώνος, ξέφραγο οικόπεδο με ερειπωμένο ανοικτό κτίσμα).
- χαλές ο** ,αναγκαίο, απόπατος - ετυμ. Τουρκ. HALE (= αποχωρητήριο).
- χαλεύω** ,ζητώ, γυρεύω - ετυμ. Ελλ. "χαλή" (= παλάμη) > χαλεύω (= απλώνω την παλάμη και ζητώ).
- χάμκος-ια-ο** ,χαλαρός, μανός - ετυμ. Τουρκ. HAMLIK (= χαλαρότητα).
- χαμπέρ(ι) το** ,1) είδηση, πληροφορία, νέο - ετυμ. Τουρκ. HABER (= νέα), 2) (μεταφ.) γεννητικά όργανα.
- χαντούμ(η)ς ο** ,ευνούχος, μουνοχισμένος - ετυμ. Τουρκ. HADIM (= υπηρέτης).
- χάπατο το** ,χαζός, βλάκας, ευκολόπιστος - ετυμ. Ελλ. "χάπτω" > παλ. Σλ. HAPATI (= δαγκώνω) > χάφτας > χάπατο.
- χάρτζια τα** ,τα πανάκριβα υλικά για τη διακόσμηση των γυναικείων φορεσιών - ετυμ. Τουρκ. HARC (= δαπάνη, έξοδα).
- χαρχάλλ(ι) το** ,1) το λειρί των ορνιθοειδών, 2) γυναικείο αιδούο, από όπου χαρχάλα (= γυναίκα πλαδαρή, χονδρή, πόρνη) - ετυμ. Ελλ. "κάρα" (= κεφαλή), και "κάλλαιον" (= λειρί). Εξ αυτών καρ(α)κάλλι > Λατ. CARACALLA > χαρχάλλι.
- χατιλώνω** ,αστρεχώνω, κλείνω το τριγωνικό κενό μεταξύ στέψης τοίχου και στέγης - χατίλι (= αστρέχωμα) - ετυμ. Τουρκ. KATILISH (= προσθήκη ορόφου).
- χαχάμ(η)ς ο** ,ο συμπεριφερόμενος παράδοξα σαν να ευρίσκεται εκτός τόπου και χρόνου, αιθεροβάμων - ετυμ. Τουρκ. HAHAMI (= Ραββίνος, κυρίως Ισπανών Εβραίων).
- χάχας ο** ,όποιος καγχάζει ή γελάει αναίτια, χαύνος - ετυμ. από τον ήχο "χα-χα" του γέλωτος.
- χαψιούνα η** ,φράουλα, αγριοφράουλα - ετυμ. Ελλ. "χάπτω" > χαψιούνα, επειδή είναι νόστιμες και χάπτονται με βουλιμία.
- χειρόβολο το** ,μια χεριά υψηλά στάχια βρίζας κατάλληλα για δέσιμο, δερματικό, η άμαλλα - ετυμ. Ελλ. "χειρ" και "βάλλω" > χειρόβολο - Αλλού λένε σλάμκες < Σλ. SLAMKA (= άχυρο).
- χλαπακιάζω** ,καταβροχθίζω, λαφύσσω - ετυμ. απ'τον ήχο "(χ)λαπ - (χ)λαπ" της λάφυξης, απ'όπου και το αρχ. Ελλ. "λάπτω".
- χλεμπονιάρ(ι)κος-η-ο** ,άσιτος, πεινασμένος, κιτρινιάρης - ετυμ. Ελλ. "χλεμπόνα" (= παραγινόμενο πεπόνι) - Σλ. HLEB (= ψωμί).
- χλιάρας ο** ,άνθρωπος άχρηστος ικανός μόνο για φαγί - ετυμ. Ελλ. "κοχλιάριον" (= κουτάλι) > χλιάρι > χλιάρας.
- χλιμάρα η** ,δυστυχία, βάσανα, πίκρα - ετυμ. Ελλ. "θλίβομαι" > χλίβομαι > χλιμάρα (= θλίψη).
- χλιόρμος-η-ο** ,(κατάρα) έρημο - ετυμ. Ελλ. "χιλιέρημο" > χλιόρμο.
- χνέρ(ι) το** ,ατύχημα, απρόσμενο κακό - ετυμ. Τουρκ. HUN (= αίμα), HUNHAR (= αιμοδιψής).
- χνούμ(η) η** ,ό,τι παρασέρνει ο άνεμος κατά το λίχνισμα δημητριακών (όπως τα χνούδια) -ετυμ. Ελλ.

“χνους” > χνούδι > χνούμη. Ανάλογα με το φυτό λέγουν σιταρμιά, κριθαρμιά, βριζαμιά, “ρουβαμιά” (β.λ.), κλπ - Αλλού λέγεται χλούμη.

χόβ(ι) το ,1) τμήματα χωραφιού που δουλεύονται αυτοτελώς το ένα κατόπιν του άλλου, 2) φορά, δηλ. γύρος επαναλαμβανόμενης διαδικασίας (πχ. εργασίας, παιχνιδιού, κλπ) - ετυμ. η Ελλ. λέξη “φορά” (= ορμή, ορμητική κίνηση, επανάληψη) ειπωμένη από το Αρβ. HOV-I (= ορμή).

χολέβια τα ,λεπτόπλεκτες κάλτσες των φουστανελλοφόρων - ετυμ. Ελλ. “κολεός” (= θήκη) > Λατ. COLEUS > κολέβια > χολέβια.

χου(γ)ιάζω ,(επί ζώων) φωνάζω για να κινηθούν, προγγίζω - ετυμ. Τουρκ. HUY (= θόρυβος, ταραχή).

χουζούρ(ι) το ,ήρεμη καλοπέραση, ξέγνοιαστη και άνετη ζωή, οκνηρία - αντίθετο μπριχουζούρι (= ταραχή, ανησυχία) - ετυμ. Τουρκ. HUZUR (= ησυχία, άνεση) και BIHUZUR (= ανησυχία).

χούϊ το ,συνήθεια, έξη (με την κακή έννοια) - χου(γ)ιαγμένος (= βασκαμένος) - ετυμ. Τουρκ. HUY (= ήθος, χαρακτήρας, έξη).

χούν(η) η ,φαράγγι, το μεταξύ δύο βουνών πέρασμα, κοινώς φούρκα - ετυμ. Ελλ. “χοάνη” > χούνη.

χουσμέτ(ι) το ,σπιτική δουλειά, υπηρεσία - χουσμεκιάρης (= υπηρέτης) - ετυμ. Τουρκ. HESMET.

χουχαλνώ ,φυσώ τα χέρια για να ζεσταθούν - ετυμ. ηχοποίητη λέξη από το φύσημα “χου-χου”.

χράσπα η ,ρωγμή, σχισμή - ετυμ. Λατ. CREPO (= κροτώ, κτυτώ, μεταφ. σπάζω) > Βλαχ. KRAPATU (= σπασμένος) - σχετ. νέο Ελλ. κρεπάρω (= σκάω).

ψαρής ο ,(επί ζώων) που έχει πολίο ή λευκό τρίχωμα - ετυμ. νέο Ελλ. “ψάρι” και “ψαρός” (= το πουλί ψαρώνι, από την απόχρωσή τους) - σχετ. “σίβος” (β.λ.).

ψτόβλιακος-η-ο ,1) λιχούδης, 2) λειψός, λιγοστός (σαν το μεζεδάκι) - ψτοβλιακιά (= λιχουδιά, ως μεζές και ως αίσθημα) - ετυμ. Ελλ. “ψητό” + “βούλιακος” (β.λ.) > ψητοβούλιακος > ψτόβλιακος (= ο ορεγόμενος ψητό που παλιά ήταν, ελλείψει γλυκών, η κύρια λιχουδιά και συνεπώς λιχούδης).

ψύλλ(οι) οι ,παρατσούκλι των κατοίκων του γειτονικού βλαχοφώνου χωριού Φούρκα, επειδή τους θεωρούσαν κουτοπόνηρους, λόγω κτηματικών ερίδων - ετυμ. Ελλ. “ψύλλος” (= το γνωστό παρασιτικό ζώο) > ψυλλιάζομαι (= υποπτεύομαι, πονηρεύομαι), απ’όπου και η έννοια του πονηρού.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κάντσικο το μαστοροχώρι

Πριν από μερικά χρόνια και προτού αρχίσει η έρευνα για την ιστορία του χωριού, ήταν πιστευτό ότι η τέχνη του κτίστη της πέτρας, η τέχνη του μάστορα, έφτασε και εμφανίστηκε στην περιοχή και στο χωριό μας κατά το 18ο μ.Χ. αιώνα.

Η έρευνα όμως φανέρωσε ότι οι Καντσιώτες μαστόροι υπήρχαν από πολύ παλαιότερα και σύμφωνα με τον ερευνητή Θωμά Β. Ζιώγα, όπως αναφέρει σε άλλο κεφάλαιο του βιβλίου μας, οι μαστόροι υπήρχαν από την αρχαιότητα σ' αυτόν τον τόπο.

Το 1988 βρέθηκε στα θεμέλια των σπιτιών του Βασίλη Βελλά πέτρινη πλάκα με χαραγμένη ημερομηνία 1607 και μια δεύτερη εντοιχισμένη πέτρα στο μαγαζί του Πατσιωτού, που έχει ημερομηνία 1767, μας πληροφορεί για την ύπαρξη μαστόρων της πέτρας πολύ πριν από το 18ο αιώνα. Σύμφωνα μάλιστα με την έρευνα, το 16ο αιώνα οι Καντσιώτες μαστόροι είχαν προοδεύσει τόσο πολύ στην τέχνη τους, που τολμούσαν και κατασκεύαζαν ψηλά σπίτια με καλή τεχνική και γνώση ντόπιας αισθητικής.

Η ημερομηνία 1607 στο σπίτι του Βασίλειου Βελλά, φανερώνει μια χρονική περίοδο πολύ νεότερη απ' την πρώτη περίοδο των επίσημων μαστόρων του χωριού που έφτασαν στην παλιά Χώρα μία εποχή κατά την οποία έγινε η ομαδική μετακόμιση των οικισμών της ποταμιάς και η δημιουργία του νέου χωριού Κάντσικο, με τα πρώτα σπίτια χτισμένα, όπως λένε οι γέροντες, ανάμεσα στα δύο ρέματα του Αη-Θανάση και των Σιμαίων.

Η κτιστική στους Καντσιώτες επικράτησε σταδιακά. Την πρώτη εποχή την εξασκούσαν κάποια άτομα, μέλη του γένους για το χτίσιμο των προσωρινών καταυλισμών με χαμηλές καλύβες και τοίχους χωρίς λάσπη (ξερολιθιά). Μετά ακολούθησε μια περίοδος βελτιωμένης καλύβας, που περιελάμβανε γύρω της μαντρότοιχο, μαντρί και σταύλο για τα ζώα, που ήταν χρησιμότερος και απ' αυτήν την επίσημη κατοικία των ανθρώπων.

Η αισθητική και η αρχιτεκτονική των κτιστάδων προόδευσε στους αιώνες εκείνους που οι επιδρομές των διαφόρων κατακτητών ήταν αραιές. Ο χρόνος της ειρήνης δημιουργούσε το αίσθημα της σιγουριάς και της μονιμότητας στο πατρικό. Έτσι πρωταγωνιστές γίνονταν οι γυναίκες, με αποτέλεσμα να σχεδιάζονται τα σπίτια με τρόπο εξυπηρετικότερο και πιο βολικό για τη φάρα και τα κατοικίδια ζώα.

Κυρίαρχο ρόλο στο είδος των σπιτιών έπαιξαν οι κλιματολογικές συνθήκες, τα τοπικά εδαφικά χαρακτηριστικά με την άφθονη πέτρα και τα πολλά ξύλα από τα γύρω δάση. Στα χρόνια που οι Καντσιώτικες φάρες ζούσαν στους παραποτάμιους οικισμούς, οι μαστόροι διδάχτηκαν από την ανάγκη και από την απλή λογική που άκουγε στη φράση "να τρυπώσουμε κάπου το κορμί μας".

Οι βελτιωμένες γνώσεις πρέπει να ήρθαν την εποχή των ελληνιστικών χρόνων, αλλά περισσότερο αναπτύχθηκαν στην εποχή των Ρωμαίων κατακτητών. Οι ρωμαϊκοί τάφοι που ανακαλύφθηκαν στο νέο χωριό Κεφαλοχώρι ήταν πελεκητοί πάνω σε ντόπια πέτρα και με διάφορα σχήματα.

Οι μαστόροι της πέτρας θεωρούνταν σαν οι βοηθητικοί συντελεστές στη ζωή της φάρας αλλά και της κοινότητας μέχρι το 15ο αιώνα, που τα κύρια επαγγέλματα των κατοίκων ήταν η κτηνοτροφία και η γεωργία.

Κατά τη δεύτερη περίοδο ζωής του Κάντσικου, όταν αρχίζει η αποσυγκέντρωση της φάρας και η αρχή γένεσης της μικτής γειτονιάς, τότε ο ρόλος του τεχνίτη μάστορα αρχίζει να υπολογίζεται σοβαρά, αφού οι ανάγκες για νέα σπίτια ήταν πιεστικά μεγάλες. Ο παλιός ερασιτεχνικός τρόπος απασχόλησης παραχωρεί τη θέση του στους άριστους

της δουλειάς, εκείνους που “πίστευαν” σ’αυτή την τέχνη και επιλέχτηκαν από τη μικρή κοινωνία τους για το σκοπό αυτό.

Ετσι αρχίζει η κτιστική να γίνεται αποκλειστικό επάγγελμα ενός αριθμού Καντσιωτών, που αναλαμβάνει το χτίσιμο των σπιτιών, των ναών και άλλων έργων που έχει ανάγκη ο πληθυσμός του χωριού. Λέγεται ότι η πρώτη ομάδα μαστόρων του χωριού δημιουργήθηκε από τις φάρες των Βελλάδων, των Γκατσουράδων και των Μουστούληδων. Με το πέρασμα του χρόνου ο αριθμός των μαστόρων μεγαλώνει, με αποτέλεσμα η τέχνη τους να γίνει το κύριο επάγγελμα των κατοίκων του χωριού αφού υποχώρησαν ή χάθηκαν τα άλλα επαγγέλματα.

Εργα αξιώσεων από τους Καντσιώτες μαστόρους έχουμε από το 1747, χρονιά που χτίστηκε η πέτρινη γέφυρα στο Σαραντάπορο, καθώς και το Μοναστήρι της Φούρκας. Αυτά είναι τα μοναδικά αρχαία έργα των μαστόρων του χωριού, τα οποία σώζονται μέχρι σήμερα. Σίγουρα όμως υπήρχαν και παλαιότερης ημερομηνίας έργα, εκκλησίες κυρίως, που στο διάβα της ιστορίας καταστράφηκαν.

Εργα των Καντσιωτών μαστόρων εκτός χωριού πρωτοεμφανίζονται κατά το τέλος του 17ου αιώνα, όταν οι Καντσιώτες μαστόροι ταξιδεύουν ομαδικά σ’όλα τα διαμερίσματα της Ελλάδας και “τολμούν” να εκφραστούν και να κάνουν επίδειξη της τέχνης τους.

Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι οι Καντσιώτες μαστόροι είχαν τη συμπεριφορά του ανεκδήλωτου “αφανούς ήρωα”, μια νοοτροπία που χαρακτηρίζει και χαρακτηρίζει ακόμα και σήμερα τους κατοίκους του χωριού, οι οποίοι δεν έχουν την εκδηλωτικότητα και την πρωτοβουλία των κατοίκων των άλλων περιοχών της χώρας, παρόλο που έχουν προσόντα και γνώσεις κρυμμένες μέσα τους. Μια απόδειξη γι’αυτό αποτελεί η μη εμφάνιση γραπτών ημερομηνιών και στολιδιών στα παλιά σπίτια του χωριού μας.

Ενώ σε άλλες περιοχές, κυρίως της Νότιας Ελλάδας, οι δημιουργοί “φαίνονται” από τους πρώτους αιώνες της βυζαντινής αυτοκρατορίας με επιγραφές, χειροτεχνήματα και γραπτά, οι δικοί μας πρόγονοι απαγορεύουν στον εαυτό τους την εκφραστικότητα, γιατί τη θεωρούν ασέβεια στο ομαδικό πνεύμα και την κοινωνική συμπεριφορά. Η επίδειξη είναι πράξη καταδικαστέα και η εκδηλωτικότητα με τέτοιες προθέσεις.

Τα πρώτα δείλα βήματα εκδηλωτικότητας αρχίζουν το 16ο αιώνα, πολλούς αιώνες αργότερα από τους κατοίκους άλλων περιοχών της χώρας. Ετσι αποκτά ξεχωριστή σημασία η ημερομηνία της πλάκας του σπιτιού του Βελλά, το 1607, αφού δείχνει τόλμη, ανεξαρτησία και εκδηλωτικότητα για το έργο εκείνων των μαστόρων, που οι πρόγονοί τους καταδικάζαν τη γνωστοποίηση των έργων τους, αφού γι’αυτούς μονάχα ο Θεός και οι Ιερείς του έχουν το δικαίωμα αυτό.

Το 1607 είναι η αρχή εμφάνισης των έστω και ανώνυμων δημιουργών μαστόρων του χωριού.

Κατά την τελευταία εικοσαετία του 19ου αιώνα, τα έργα και η τεχνική των Καντσιωτών μαστόρων κοσμούν πολλές περιοχές της Ελλάδας, κυρίως την Αθήνα, Θεσσαλία, Μακεδονία, Νότια Αλβανία και τη Θεσπρωτία. Οι Καντσιώτες μαστόροι άρχισαν να “θρέφουν” το χωριό τον 19ο αιώνα, εποχή που η τέχνη της πέτρας είχε μεγάλη αξία στην περιοχή των Βαλκανίων. Οι μαστόροι ταξιδεύουν ομαδικά παρέες-παρέες στα ξένα μέρη. Μέσα σε συνθήκες σκληρές με στερήσεις και με υπεράνθρωπη εξοντωτική εργασία, εξοικονομούν τα χρήματα που χρειαζόταν μια οικογένεια για να ζήσει.

Τον κυρίαρχο λόγο έχει ο πρωτομάστορας ή οι επικεφαλής μαστόροι της κάθε παρέας. Αυτοί αναλαμβάνουν τις δημόσιες σχέσεις με τους κατοίκους των ξένων τόπων. Αυτοί κάνουν τις διάφορες συμφωνίες και τα παζάρια με τους εργοδότες, κανονίζουν την αμοιβή των υπολοίπων της παρέας και των βοηθών. Οι πρωτομάστοροι συντονίζουν την

εκτέλεση του έργου και έχουν το γενικό κουμάντο της παρέας για κάθε ζήτημα.

Ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος) γράφει για τους μαστόρους τα εξής:

“Οι μαστόροι γύριζαν (για δουλειά) όλη σχεδόν την Ελλάδα. Σιγά-σιγά όμως ο κάθε μάστορας αποκτούσε γνωριμίες σε ένα μέρος κι εκεί συνήθως ξαναπήγαινε την επόμενη χρονιά”.

Πραγματικά, οι Καντσιώτες μαστόροι είχαν τα ιδιαίτερης προτίμησης λημέρια εργασίας. Ετσι η παρέα του Κούκου (Σούφλα) ταξίδευε στο Ντέλβινο της Αλβανίας. Οι αδελφοί Βελλά ταξιδεύουν στη Θεσσαλία. Ο Αναστάσιος Καραγκούνης, ο Μούζαρης και ο Καθάριος στα Κούρεντα. Οι Σιμαίοι στο νομό Πιερίας. Οι Ζιώγηδες στη Λαμία και στο Μουζάκι. Ο Θωμάς Καπλάνης στη Συκιά Χαλκιδικής. Ο Ρέβας και ο Δ. Μάγκας στη Χαλκιδική. Ο Χρήστος Σίμος στη Θεσσαλία. Ο Αλκιβιάδης Σίμος στη Θεσσαλία. Ο Γιάννης Κοτσίνας σε Μακεδονία και Θεσσαλία. Ο Δημήτριος Σίμος στη Θεσσαλία. Ο Μήτρος Παπαδημητρίου στη Θεσσαλία οι δε Κοτσιναίοι (Κώστας και Δήμος) στην Αθήνα.

Τις διάφορες δουλειές τις έκλειναν με το κομμάτι, γιατί δε γνώριζαν καλά γράμματα. Να τι θυμάται ο Γεώργιος Σπέλλας (Λάλος): *“Σε μια δουλειά στου Μπουτζαρά, το αφεντικό μας έδινε για ημερομίσθιο 20 γρόσια και ένα μεντζίτι ενώ ο Κούκος (Σούφλας) ζητούσε τα μισά.”* Στα μέρη αυτά πήγαιναν επί σειρά δεκαετιών.

Εκεί διεύρυναν τον κύκλο των γνωριμιών τους και αποχτούσαν με τον καιρό την εμπιστοσύνη των κατοίκων και τη φιλία, που τους βοηθούσε στην ανεύρεση εργασίας.

Οι παρέες των μαστόρων του Καντσίκου ταξίδευαν τους χειμωνιάτικους μήνες, δηλαδή έφευγαν απ'το χωριό κατά μέσα Οκτωβρίου-αρχές Νοεμβρίου και επέστρεφαν στο τέλος Μαΐου-αρχές Ιουνίου του επόμενου χρόνου. Η εργασιακή περίοδος των Καντσιωτών μαστόρων ήταν διαφορετική από εκείνη των μαστόρων των άλλων χωριών της περιοχής των μαστοροχωριών της Κόνιτσας, πχ οι Πυρσογιαννίτες και οι Βουρμπιανίτες ταξίδευαν τους καλοκαιρινούς μήνες. Αυτό το φαινόμενο δείχνει εκ πρώτης όψεως ότι οι Καντσιώτες μαστόροι λειτουργούσαν ανορθόδοξα, αφού τους χειμωνιάτικους μήνες σπανίζουν οι οικοδομικές εργασίες αντίθετα με το καλοκαίρι, που όλοι κάτι φτιάχνουν λόγω οικονομικών και καιρικών συνθηκών. Στο βάθος βέβαια υπάρχει μια βασική δικαιολογία που ξεκινάει απ'την ιδιομορφία του χωριού μας, που ήταν χωριό γεωργικό-αμπελουργικό και κηπευτικό. Αυτές οι τρεις ασχολίες γίνονταν από την άνοιξη μέχρι τα μισά του φθινοπώρου και απαιτούσαν την παρουσία εργατικών χεριών για να βγει πέρα η δουλειά (θερισμός, αλώνισμα, τρύγος, κρασιά, κλπ.). Η βασικότερη όμως αιτία πρέπει να ήταν η συνέχιση της παράδοσης των Καντσιωτών βαρελάδων, αμπελουργών, που την περίοδο αυτή (από Αύγουστο μέχρι Άνοιξη) πρόσφεραν την εργασία τους στ'αμπελουργικά λημέρια της εποχής εκείνης και γύριζαν στο χωριό τέλος Μαΐου για ν'ασχοληθούν με τις άλλες γεωργικές εργασίες. Κάπου εδώ ίσως επικράτησε η συνήθεια των ταξιδιωτών, που την κληρονόμησαν σαν παράδοση από τους τεχνίτες του αμπελιού και την συνέχισαν σαν τεχνίτες της πέτρας, πράγμα που δικαιολογημένα τους ξεχώριζε από τους άλλους μαστόρους της περιοχής.

Οι Καντσιώτες μαστόροι ταξίδευαν, όπως είπαμε, παρέες από 10-15 άτομα και έφταναν πεζοί στους τόπους εργασίας. Συνήθως αναχωρούσαν τις ζυγές μέρες της εβδομάδας, Δευτέρα, Τετάρτη, Παρασκευή. Φόρτωναν ζώα με της αποσκευές τους (ρούχα, σκεπάσματα, εργαλεία) και η κάθε παρέα είχε τα φορτηγά μουλάρια, τα οποία μετέφεραν τα υλικά (πέτρες, ξύλα, χαλίκια, άμμο), που χρειαζόνταν για τη δουλειά.

Τα φορτηγά ζώα τα χρέωναν στους βοηθούς, που σηνήθως ήταν παιδιά από 12 έως 25 χρόνων. Όταν συμφωνούσαν την εκτέλεση κάποιου έργου με τα υλικά (τιμή μονάδος) τότε γινόταν ο ανάλογος καταμερισμός των εργασιών από τον πρωτομάστορα ή

τους επικεφαλής της παρέας με βάση τα τεχνικά προσόντα των μελών της παρέας.

Ο καλός κτίστης έχτιζε τη φάτσα (το έξω μέρος) του σπιτιού, ο μέτριος κτίστης έχτιζε από τη μέσα πλευρά. Άλλος πελεκούσε τ'αγκωνάρια, ο πελεκάνος, που θεωρούνταν μεγάλος τεχνίτης. Άλλος πιο δυνατός αναλάμβανε τα νταμάρια και άλλοι τη σκεπή του σπιτιού. Εδώ επιλεγόταν ο ειδικός, που κατά τη διάρκεια του τελειώματος της σκεπής, "φώναζε" τα δώρα και τις διάφορες προσφορές των συγγενών για τα καλορίζικα του τελειωμένου σπιτιού.

Επίσης γινόταν η επιλογή του μάγειρα (ή μαγείρευαν οι μεγαλύτεροι) για το συσσίτιο της παρέας, καθώς και ο λογιστής για τους διάφορους λογαριασμούς.

Η ζωή των μαστόρων στην ξενιτιά ήταν πολύ σκληρή, σχεδόν απάνθρωπη. Να τι λέει ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος) για το θέμα αυτό:

"Η ζωή των μαστόρων ήταν πολύ σκληρή. Εμεναν σε σταύλους μαζί με τα ζώα τους. Μαγείρευαν μόνοι τους, έπλεναν τα ρούχα μόνοι τους. Εκείνα που υπέφεραν περισσότερο ήταν τα παιδιά. Λίγο ψωμί - πολλή δουλειά, τους έλεγαν." Πραγματικά οι μαστόροι ζούσαν "σπαρτιάτικα". Το γνωστό ανέκδοτο "πέντε ελιές, έξι μέρες", λέει πολλά. Το ψωμί ήταν το βασικό είδος διατροφής και το μοίραζαν ίσια, με μόνα αδικημένα τα παιδιά. Το ίδιο γινόταν και με τα άλλα τρόφιμα, το κρέας, τα φρούτα και τα λαχανικά. Τα παιδιά έπαιρναν ό,τι περίσσευε από τους τρανούς, που κι εκείνοι έτρωγαν "σαρακοστιανά".

Χαρακτηριστικές είναι οι παρακάτω ιστορίες που διηγούνται οι μαστόροι σήμερα:

"...Μας έδιναν τσάμπα ψάρια στα χωριά του Πηλίου. Οι Μαστόροι δεν τα δέχονταν για να μη ξοδέψουν το λάδι για το τηγάνισμά τους."

"...Όταν τρώγαμε λαχανικά, βλέπαμε τους τρανούς από πού άρχιζαν να δαγκώνουν το πράσσο. Εάν το άρχιζαν από τα κεφάλι υπήρχε ελπίδα να περισσέψουν τα φύλλα και για μας. Αν όμως το άρχιζαν από τα φύλλα, μας κόβονταν οι ελπίδες, γιατί σκεφτόμασταν: Τρώνε τα φύλλα, χαζοί είναι ν'αφήσουν το κεφάλι;"

Θα λέγαμε ότι η ηθική στάση των μαστόρων στις μεταξύ τους σχέσεις επηρεαζόταν πολύ απ'την ποιότητα της τέχνης τους. Γι'αυτό συχνά οι γέροντες μαστόροι, αλλά και οι νεότεροι, εκτιμούσαν τη δουλειά και την τέχνη του συντρόφου τους περισσότερο και από τον ανθρώπινο χαρακτήρα τους...

Κοντολογής για τους Καντσιώτες μαστόρους, η δουλειά ήταν κριτήριο των πάντων και λειτουργούσε σαν καθαρτήριο και φίλτρο για τη διάπλαση των ανθρώπων. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι εν ονόματι της δουλειάς, οι γονείς μαστόροι συμπεριφέρονταν στα παιδιά τους (που ήταν βοηθοί) πιο σκληρά απ'τους άλλους μαστόρους της παρέας.

Απέναντι στον εργοδότη, ιδιοκτήτη ή εργολάβο, δε χωρούσε ψέμα και φτηνοδουλειά, γι'αυτό και όλοι οι συνεργαζόμενοι με τους Καντσιώτες μαστόρους στα διάφορα μέρη της Ελλάδας μιλούσαν με λόγια θαυμασμού για τους Ηπειρώτες μαστόρους, τους οποίους αποκαλούσαν καλούς και τίμιους ανθρώπους.

Μεταξύ τους χρησιμοποιούσαν μια συνθηματική γλώσσα, τα "κουδαρίτικα", για να συνεννοούνται όταν υπάρχει άλλος μπροστά, ξένος που δεν ήθελε να καταλάβει τα λεγόμενά τους που αφορούσαν είτε τη δουλειά, είτε άλλα ζητήματα.

Ο Θωμάς Μουκούλης (δάσκαλος) για τα "κουδαρίτικα" λέει τα εξής: *"Τα κουδαρίτικα είναι μια γλώσσα, διάλεκτος συνθηματική, επαγγελματική, την οποία χρησιμοποιούσαν όλοι οι κτίστες της επαρχίας Κονίτισης. Τη γνώριζαν μόνο αυτοί και κανένας άλλος κτίστης απ'την υπόλοιπη Ελλάδα".* Παρακάτω σημειώνει: *"Τρίτο στοιχείο είναι πως για να μάθεις την κουδαρίτικη γλώσσα πρέπει να πας κοντά σε μάστορα στα ξένα, και μόνο με την καθημερινή πρακτική χρήση της. Τέταρτο στοιχείο είναι ότι θεωρούσαν άνανδρο να μαρτυρή-*

σεις τα κουδαρίτικα ακόμα και στη γυναίκα σου. Γι'αυτό και οι γυναίκες του χωριού δεν γνώριζαν τη γλώσσα αυτή".

Υπάρχει στο βιβλίο μας ειδικό κεφάλαιο από τον Θωμά Β. Ζιώγα, που ασχολείται με τα κουδαρίτικα.

Πολλά είναι τα βάσανα της ζωής των μαστόρων. Αρρώστιες, ατυχήματα, φιλονικίες, εξαπατήσεις από κακούς εργοδότες. Όταν επέστρεφαν στο χωριό, περί το μήνα Ιούνιο, σταματούσαν σε κάποια ειδικά στέκια, τοποθεσίες έξω από το χωριό, για να μοιράσουν τα λεφτά (ταμείο). Αφού πλένονταν και ξυρίζονταν στην πηγή, μαζεύονταν γύρω στον πρωτομάστορα που είχε τον πρώτο λόγο στη μοιρασιά. Εκεί από τις σημειώσεις σε κάποιο τετράδιο (δευτέρι), έβγαινε το μερίδιο που αναλογούσε στον καθένα - τόσο οι μαστόροι, τόσα τα μαστορούλια και τόσα για τα μουλάρια. Συνήθως πάνω στη μοιρασιά γίνονταν και οι καβγάδες, που διαρκούσαν μέχρι την ώρα της ξενιτιάς που όλους τους συμφιλιώνε.

Η επιστροφή των μαστόρων στο χωριό συνοδευόταν από μεγάλη χαρά και γιορτή. Το πανηγύρι των Αγίων Αποστόλων γινόταν γι'αυτό το σκοπό. Το χωριό για τους μαστόρους ήταν ό,τι και η Ιθάκη για τον Οδυσσέα. Εδώ στο Κάντσικο γαλήνευε η ψυχή τους γύρω στην οικογένεια, στο βιος, στο σπίτι και στα καταπράσινα δάση, λιβάδια και αμπέλια της Καντσιώτικης γης.

Φαίνεται πως η μοναδική ομορφιά του χωριού είχε τόση δύναμη, που σαν μαγνήτης τους έφερνε κοντά της απ'όποιο σημείο της γης κι αν βρίσκονταν. Και δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι από τους δεκάδες μετανάστες στα πέρατα της οικουμένης, ελάχιστοι έμειναν στον ξένο τόπο. Οι περισσότεροι επέστρεφαν στο ονειραμένο Κάντσικο.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιούσαν οι μαστόροι ήταν το σφυρί, το ζύγι, το μυστρί, το αλφάδι, το πηλοφόρι, η βαριά στα νταμάρια, το χτένι για το πελέκημα της πέτρας, τα βελόνια, η γωνιά, η ποδιά, ο λοστός, οι σφήνες, τα σκεπάρνια, το ράμμα, κλπ.

Ξακουστοί πελεκάνοι ήταν κατά το Λάλο Τζάλα οι: Γεώργιος Σίμος (Κέτσος), Γιάννης Καραγκούνης, Βαγγέλης Καθάρης, ο Μασιαής, Κώστας Βελλάς, Δημήτριος Βελλάς, Αλέξιος Λέκκας, Δημήτρης Τσιλογιάννης (Γούλας), Νικόλαος Μακρής (Γεωργούλης) και Νικόλαος Λέκκας.

Καντσιώτες μαστόροι - Έργα και ημέρες

Η επαρχία της Κόνιτσας είναι ίσως η πιο γνωστή περιοχή σ'όλη την Ελλάδα για τα μαστοροχώρια της. Η ικανότητα, η δεξιοτεχνία, η τιμιότητα και άλλα ευγενικά χαρίσματα ήταν τα στοιχεία εκείνα που στέριωσαν σε γερές ρίζες το θρύλο των μαστοροχωριών στα αλδργινα ταξίδια των κτιστάδων μαστόρων του τόπου μας. Σ'αυτό το θρύλο έχουν μερτικό όλα τα μαστοροχώρια της κοιλάδας του Σαρανταπόρου και των παραποτάμων του. Μεγάλο μέρος του θρύλου ανήκει στους μαστόρους κτιστάδες του Καντσίκου, τα έργα των οποίων είναι τόσα πολλά, κατάσπαρτα σ'όλη την Ελλάδα, που ούτε και οι ίδιοι δεν τα γνωρίζουν.

Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο περιστατικό¹ που επιβεβαιώνει τα παραπάνω:

"Περίπου το 1925 η παρέα των Σιμαίων αναζητώντας δουλειά, βρέθηκε στο χωριό Παπά Δομοκού. Ωσπου να βρουν το αφεντικό, χάζευαν την πράγματι καλοδουλεμένη με αραδωτή πέτρα εκκλησία του χωριού. Καθώς μιλούσαν με επαινετικά λόγια για τους μαστόρους που έχτισαν την εκκλησία, τους είδε ο παπάς και τους ρώτησε από πού κατά-

(1) Περιοδικό "ΚΟΝΙΤΣΑ", τεύχ. 37/1991, ομότιπλο άρθρο του Θωμά Β. Ζιώγα.

γονται. Του είπαν "απ'το Κάντσικο της Κόνιτσας". Ο παπάς τους κοίταξε προσεκτικά και τους πληροφόρησε ότι την εκκλησία που θαύμαζαν την έκτισε ο Καντσιώτης Μαστρο-Μιχάλης Βελλάς με τα δυο του παιδιά, το Δήμο και τον Κώστα, πριν από πολλά χρόνια."

Όπως γράφουμε σε προηγούμενο κεφάλαιο του βιβλίου μας, οι Καντσιώτες μάστοροι ασκούσαν την κτιστική τέχνη εμπειρικά, κληρονομώντας την από τους μακρινούς προγόνους τους, που η αρχή τους χάνεται στα βάθη της ιστορίας.

Οι Καντσιώτες μαστόροι ταξίδευαν οργανωμένοι σε παρέες. Η ορολογία "παρέες" εξέφραζε το μέγεθος του χωριού μας. Ήταν μεσαίου μεγέθους οικισμός (634 κάτοικοι το 1913) σε αντίθεση με τα μεγαλύτερα πληθυσμιακά μαστοροχώρια (Βούρμπιανη, Πυρσόγιαννη, περίπου 2000 κατοίκους το καθένα). Εκεί τις παρέες των μαστόρων τις αποκαλούσαν *μπουλούκια*, μια και ήταν πιο πολυάριθμες συντεχνίες από τις "παρέες".

Οι Καντσιώτικες παρέες των μαστόρων ταξίδευαν σ'ολόκληρη την ηπειρωτική Ελλάδα και σε ξένες χώρες, Βαλκάνια, Αφρική, Αμερική.

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μία προσπάθεια να καταγράψουμε όσο πιο εκτεταμένα γίνεται το έργο των μαστόρων μας στο χωριό, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Το έργο αυτό έχει σχέση με την τέχνη της πέτρας κατά κύριο λόγο. Προσπαθούμε να καταγράψουμε όλα τα σημαντικά έργα των Καντσιωτών μαστόρων μέχρι τη δεκαετία του 1970.

1747, Χτίζεται το γεφύρι στο Σαραντάπορο (άγνωστοι Καντσιώτες οι δημιουργοί του). Χτίζεται το Μοναστήρι της Κλαδόρμης. Και εδώ είναι άγνωστοι οι Καντσιώτες μαστόροι.

1887, Στην Αθήνα χτίζεται το εργοστάσιο ΦΙΞ στη Λεωφόρο Συγγρού. Εργολάβοι ήταν τα αδέρφια Δήμος, Κώστας και Γιώργος Κοτσίνας.

1892, Στην περιοχή Αγόριανη και Δορικό χτίζονται πολλά τοξωτά γεφύρια επί της σιδηροδρομικής γραμμής με πρωτομάστορα το Μιχάλη Βελλά και τα παιδιά του Κώστα και Δήμο και με τη βοήθεια πολλών άλλων Καντσιωτών μαστόρων.

1902, Χτίζεται στο Κάντσικο η εκκλησία της Παναγίας. Επικεφαλής είναι οι: Λάμπρος Ζιάμπας (πατέρας του Δόσια), Δημήτρης Γκατζώνας και Βαγγέλης Καθάριος.

1912, Στην Αθήνα χτίζεται το Νοσοκομείο Ευαγγελισμός η πτέρυγα "Ανδρέα Συγγρού" και με επικεφαλής εργολάβους τους αδερφούς Κοτσίνα εργάστηκαν οι μαστόροι: Βαγγέλης Κουτουλούλης (Φακίρης), Δημήτριος Κουτουλούλης, Γιάννης Λέκκας, Γιάννης Κανναβός, Βαγγέλης Σίμος.

1889, Αθήνα: Χτίζεται ο ναός της Παναγίας της Χρυσοσπηλιώτισσας από τους εργολάβους Δήμο και Κώστα Κοτσίνα και από τους μαστόρους: Γεώργιο Μπλατσίνα, Βαγγέλη Κουτουλούλη (Φακίρη), Γεώργιο Κρούλη και άλλους.

1900, Κάντσικο: Χτίζεται το καμπαναριό με αρχιμαστόρους το Γεώργιο Μπλατσίνα, Γεώργιο Κρούλη, Δήμο και Κώστα Βελλά, Γιάννη Καραγκούνη.

1901, Κάντσικο: Χτίζεται ο μύλος ο βακούφικος στο ποτάμι. Αρχιμάστορας ήταν ο Χρήστος Μουκούλης (Τσιαμαλιάρης) και οι μαστόροι Δημήτριος Σίμος (Φούρλας), Μήτρος Παπαδημητρίου, Τζοφούλης και άλλοι.

1903, Αθήνα: Χτίζουν τη λιθοδομή της πρόσοψης του κτιρίου της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος (οδός Αιόλου). Μαστόροι ήταν οι: Γεώργιος Κρούλης, Θωμάς Ζιώγας, Βαγγέλης Κουτουλούλης, Λουκάς Τσιλογιάννης, Δημήτριος Τσιλογιάννης (Γούλας), Γεώργιος Μπλατσίνας.

1906, Κάντσικο: Χτίζουν την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Επικεφαλής ήταν οι: Γεώργιος Κρούλης, Γιάννης Καραγκούνης, Δημήτριος Ρέβας, Δημήτριος Παπαδημητρίου και βοήθησαν σχεδόν όλοι οι μαστόροι του χωριού.

1908, Αθήνα: Χτίζουν το θέατρο "Αλάμπρα". Εργολάβοι ήταν οι Δήμος και Κώστας

Κοτσίνας και μαστόροι οι: Δημήτριος Τσιλογιάννης, Βαγγέλης Κουτουλούλης, Γεώργιος Μπλατσίνας, Βαγγέλης Σίμος, Γιάννης Κανναβός, Γρηγόρης Ζιώγας, Γεώργιος Γκατζώνας και αρκετοί άγνωστοι Καντσιώτες τεχνίτες και βοηθοί.

1908, *Κάντσικο*: Χτίζεται η εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Μαστόροι είναι οι: Χρήστος Μουκούλης (Τσιαμαλιάρης), Βαγγέλης Καθάριος, Μήτρος Σίμος, Γιάννης Καραγκούνης, Δημήτριος Κατσιαμάνης, Μήτρος Ρέβας. Συνέβαλαν όλοι οι τότε μαστόροι του χωριού.

1911, *Αφρική-Σουδάν*: Κατασκευάζονται πολλές πέτρινες γέφυρες κατά μήκος των σιδηροδρομικών γραμμών στο Χαρτούμ (από τους τότε Αγγλους αποικιοκράτες). Μαστόροι ήταν οι: Γιάννης Λέκκας, Γιώργος Κρούλης (Μάγκας), Νικόλαος Κωστούλας, Μιχάλης Κωστούλας, Κώστας Τζιμούλης (Τσέλιος), Βαγγέλης Κουτουλούλης (Φακίρης), Μιχάλης Τσιλιμίγκας. Η εργασία γινόταν με θερμοκρασίες που άγγιζαν τους 50 βαθμούς Κελσίου.

1916, *Κάντσικο*: Χτίζεται η εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονα στη Λιάσκα. Τεχνίτες ήταν οι: Βαγγέλης Καθάριος, Γιάννης Καραγκούνης, Γιάννης Σιωμάδης και άλλοι. (Ήταν παλιό εκκλησάκι χτισμένο το 1740-50).

1927, *Κάντσικο*: Χτίζουν το ανατολικό τοιχείο της γέφυρας στο Σαραντάπορο, καθώς και τα στηθαία. Γίνεται το μύστρισμα ολόκληρης της γέφυρας. Επικεφαλής είναι οι: Χρήστος Σίμος, Μήτρος Παπαδημητρίου, Θεοδόσης Ζιώγας (Δόσιας) ή Λάμπρου, Σπύρος Κοτσίνας (Μυλωνάς) και βοηθοί οι: Γεώργιος Σιούτης (Καζάκης), Άγγελος Σούφλας. Το μύστρισμα έγινε από τους βοηθούς, που τους είχαν ειδικώς "κρεμασμένους" κάτω από τις καμάρες της γέφυρας. Πρωταγωνιστής ο Γιώργος Σιούτης (Καζάκης).

1927, *Κάντσικο*: Χτίζεται η εκκλησία του Νεκροταφείου και γίνεται η περιμάντρωσή του. Τεχνίτες οι: Γιάννης Σίμος (Φούρλας), Θεοδόσης Ζιώγας, Χρήστος Μουκούλης (Τσιαμαλιάρης), Μήτρος Παπαδημητρίου, Γιάννης Κοτσίνας (Κουστάρης).

1927-1930, *Κάντσικο*: Χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο του χωριού. Αρχιμαστόροι οι: Γεώργιος Κρούλης (Μάγκας), Ιωαν. Βελλάς, Δημ. Βελλάς, Βασίλειος Κρούλης, Γιάννης Κρούλης, Γεώργιος Γκατζώνας (Δικηγόρος), Μήτρος Παπαδημητρίου, Πέτρος Καραγκούνης, Θωμάς Τζίμος και εθελοντικά προσφέρθηκαν όλοι οι μαστόροι του χωριού καθώς και γυναίκες και μικρά παιδιά (κόστος κτισμάτων τότε 180.000 δρχ.).

1926, *Βόλος*: περιοχή Ανάληψης: Κατασκευάστηκε το κτίριο του ορφανοτροφείου από την παρέα του Γεώργιου Κρούλη (Μάγκα). Το κτίριο καταστράφηκε το 1955 από τους μεγάλους σεισμούς.

Από 1926-1940 στα χωριά Ασλανάρι (Λεοντάριο), Τσιαμπάσι (Ανάβρα), Μπαλαμπανή (περιοχή Δομοκού προς Θεσσαλία) χτίζοντας όλα τα σπίτια από την παρέα Αλκιβιάδη Σίμου, Χρήστου Σίμου, Γεώργιου Σίμου, Αργύρη Σίμου και άλλους.

1925, στο χωριό Κάτω Δρανίτσα (περιοχή Δομοκού) χτίζεται η κεντρική εκκλησία του χωριού από την παρέα του Γιάννη Καρανικούλη.

1920-1940 στο χωριό Τζιουμπαλάτες (Λυγαριά) λίγο έξω απ'τη Λαμία χτίστηκαν όλα σχεδόν τα σπίτια από την παρέα των Ζιώγηδων και Θεοδώρου και Γιάννη Κοτσίνα.

1924, στο χωριό Βιτούλη Φθιώτιδας χτίζεται η κεντρική εκκλησία από τους: Δημήτριο Παπαδημητρίου, Γιώργο Κρούλη, Βασίλη Κρούλη, Χρήστο Μουκούλη και άλλους.

1925, στο χωριό Τσιούκα Φθιώτιδας χτίστηκε η εκκλησία του προφήτη Ηλία από την παρέα του Θωμά Ζιώγα.

1925, *Μουζάκι Θεσσαλίας*: Ανεγείρεται η κεντρική εκκλησία της Παναγίας από τους: Νικόλαο Μακρή (Γεωργούλη), Βασίλη Κουτουλούλη (Γκιντέρη), Κώστα Καρρά, Ανδρέα Μουκούλη, Γεώργιο Καπλάνη.

1927, χτίζονται τα κτίρια των Λουτρών Σμοκόβου Θεσσαλίας από τους: Γεώργιο

Κρούλη, Θωμά Ζιώγα και την παρέα τους.

1925, Στα Λουτρά Πλατυστόμου έγιναν τέσσερα κτίρια από την παρέα του Χρηστού Σίμου, Θωμά Ζιώγα, Γιάννη Κοτσίνα (Κουστάρα) και τα παιδιά του Γιώργο και Κώστα.

1930, Στο Κάντσικο χτίζεται η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Επικεφαλής μαστόροι ήταν οι: Γεώργιος Γκατζώνας, Δημήτριος Παπαδημητρίου, Γεώργιος Κρούλης, Βασίλης Κρούλης, Γιάννης Κρούλης, Βασίλης Κρούλης, Γιάννης Κρούλης, Πέτρος Καραγκούνης, Θωμάς Τζίμος, Δημήτριος Τζοφολούλης, Γεώργιος Σιούτης (Καζάκης) και όλοι οι μαστόροι του χωριού. Το έργο χρηματοδοτήθηκε από την "Αδελφότητα Καντσιωτών Αμερικής" και κόστισε 257.000 δρχ. (πληροφορία του Γεώργιου Καζάκη).

1930, Στο χωριό Χαλαμπρέζι (Κέδρος) Θεσσαλίας έγινε το πετρόκτιστο Σχολείο από την παρέα του Γιάννη Κοτσίνα (Κουστάρα), Ανδρέα Σίμο, Γεώργιο Σπέλλα, Ηλία Σπέλλα (Τζιάλα), Δημήτριο Κοτσίνα (Κατσκά), Γιάννη Κρούλη, Βασίλη Κρούλη και άλλους. Η ίδια παρέα στο χωριό Τσιαμπάσι (Ανάβρα) το 1931 έχτισε το κτίριο του Δημοτικού Σχολείου.

1915, Στο χωριό Ασλανάρι (Λεοντάριο) Θεσσαλίας, κατασκευάστηκε η κεντρική εκκλησία του χωριού από την παρέα του Κώστα Βελλά, Δήμου Βελλά, Αλκιβιάδη Σίμου, Χρήστου Σίμου, Ανδρέα Σίμου και άλλους. Η ίδια παρέα το 1915 στο χωριό Γκουρούσιανη (Κοτύλη) Καστοριάς, έχτισε την εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου.

1924, Στη Συκιά Χαλκιδικής χτίζεται η προσθήκη του Δημοτικού Σχολείου από την παρέα: Δημήτριος Παπαδημητρίου, Γιάννης Μπλατσίνας, Γιάννης Σιούτης, Δημήτριος Σιούτης, Κώστας Τζίμος, Θωμάς Τζίμος, Δημήτριος Τσιγκούλης (Ρέβας).

1932, Στο χωριό Ομβριακή Φθιώτιδας χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο του χωριού από τους: Γιάννη Καρανικούλη, Ζήση Βραζιώτη, Γεώργιο Σιούτη (Καζάκη), Γεώργιο Δημόκα (Μούζαρη), Γιάννη Σιούτη (Καζάκη), Γιάννη Μουκούλη, Κώστα Μουκούλη (Ντραγάτη).

1935, Στο χωριό Ραψάνη Λάρισας χτίζεται η κεντρική εκκλησία του χωριού από την παρέα των: Νικολάου Μακρή (Γεωργούλη), Δημητρίου Κουτουλούλη, Νικολάου Μακρή του Χαραλάμπου, Γεωργίου Καπλάνη (Τσιαμούλη), Γεωργίου Σιούτη (Καζάκη).

1935, χωριό Ντουμπλίκα (Γεροπλάτανος) Χαλκιδικής: Χτίζεται η κεντρική εκκλησία του χωριού από τους: Θεοδόση Ζιώγα, Βασίλη Μακρή (Ξυνό), Νικόλαο Μακρή (Γεωργούλη), Γεώργιο Σπέλλα (Ντενεκέ), Γιάννη Σπέλλα (Ντενεκέ), Γεώργιο Ζιώγα (Δόσια), Θωμά Τζίμο, Κώστα Ζιώγα του Θεοδοσίου (Δόσια).

1937, Στο ίδιο παραπάνω χωριό χτίζεται η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου από τους: Γιάννη Σιούτη, Γεώργιο Σιούτη, Γεώργιο Γεράκο, Περικλή Γεράκο, Αγγελή Σούφλα, Δημήτριο Σιούτη, Θωμά Σιούτη.

1937, Στο χωριό Διμηνικό Θεσσαλίας χτίζεται το εξατάξιο Δημοτικό Σχολείο του χωριού από την παρέα των: Γιάννη Κοτσίνα (Κουστάρα), Στέργιου Κουτρομπίνα, Γιάννη Κοτσίνα (Δασκαλάκη), Βαγγέλη Κουτουλούλη, Γεωργίου Σίμου (Κέτσου), Αργύρη, Νικόλα και Κοσμά Σίμου.

1937, Στο χωριό Νέος Μαρμαράς Χαλκιδικής χτίζεται η κεντρική εκκλησία των Αγίων Ταξιάρχων με επικεφαλής τους: Θωμά Τζίμο, Θωμά Καπλάνη, Γεώργιο Καπλάνη, Αριστείδα Γιαννάκη, Γιάννη Σπέλλα (Ντενεκέ), Γεώργιο Σπέλλα (Ντενεκέ), Γεώργιο Καρρά, Αθανάσιο Καρρά, Αχιλλέα Τσιγκούλη, Αντώνη Κουτρομπίνα, Γιάννη Ρέβα και Σταύρο Ρέβα.

1939, Μακρύγυαλος Πιερίας: Χτίζεται η εκκλησία του χωριού από τους: Μήτρο Παπαδημητρίου, Γιάννη Κοτσίνα (Κουστάρας), Θεόδωρο Κοτσίνα, Στέργιου Καπλάνη, Θωμά Τζίμο, Στέργιου Κοτσίνα (εργάτη), Σταύρο Γεράκο.

Αυτή η περίοδος ανέδειξε πολλούς άξιους πελεκάνους τεχνίτες. Σαν τέτοιοι αναφέρονται αρχικά οι: Κώστας Βελλάς, Δήμος Βελλάς. Δείγμα της εργασίας τους έχουμε την όμορφη πελεκητή είσοδο του νεκροταφείου Δροσοπηγής. Οι Βαγγέλης Καθάριος, Γιάννης Καραγκούνης που μαζί με τους αδερφούς Βελλά δούλεψαν την πέτρα για τα τοξωτά παράθυρα του ναού της Αγίας Παρασκευής του χωριού μας. Σπουδαίος τεχνίτης πελεκάνος ήταν ο Δημήτριος Τσιλογιάννης (Γούλας) που αναδείχτηκε στην Αθήνα σχεδόν γλύπτης και διακόσμησε πολλά αρχοντικά της πρωτεύουσας, όπως επίσης και τα θολωτά πελεκητά τεχνηκά του σιδηρόδρομου Θεσσαλίας. Άλλοι πελεκάνοι ήταν επίσης και οι: Γιάννης Λέκκας, Μήτρος Ρέβας, Ηλίας Γαζώνας, Γεώργιος Τζιάλας, Γιάννης Κρούλης, Γεώργιος Μπλατσίνας, Βασίλειος Κρούλης, Μ. Τσιλιμίγκας, Γιώργος Σίμος (Κέτσος).

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου οι Καντσιώτικες παρέες βρέθηκαν σε δύσκολη θέση και σχεδόν είχαν αποδιοργανωθεί. Μετά την απελευθέρωση αρχίζουν να δημιουργούν ξανά.

Έτσι το 1945 στο χωριό *Συκούριο Λαρίσης* χτίζουν την *κεντρική εκκλησία* του χωριού. Επικεφαλής ο Νίκος Λέκκας και οι: Δημήτριος Ντακουβάνος (Μπατσάς), Πέτρος Λέκκας, Αριστοτέλης Κοτσίνας, Δημήτριος Σίμος (Φούρλας).

1945, χωριό *Μπιλέτσι Τρικάλων*: Χτίζουν την *εκκλησία* του χωριού οι: Νίκος Λέκκας, Βασίλης Ζιώγας, Δημήτρης Ζιώγας, Πέτρος Λέκκας, Θωμάς Λέκκας.

1946, χωριό *Πόρτα Τρικάλων*: Χτίζουν *Δημοτικό Σχολείο* οι: Νικόλαος Λέκκας, Πέτρος Λέκκας, Βασίλης Ζιώγας, Δημήτρης Ζιώγας, Δημήτρης Ντακουβάνος.

1946, *Μουζάκι Καρδίτσας*: Χτίζουν το *Γυμνάσιο* οι: Νικόλαος Μακρής (Γεωργούλης), Σπύρος Κοτσίνας (Μυλωνάς), Κώστας Μακρής, Ιωάννης Κοτσίνας (Κωστούλας), Θωμάς Τζίμος, Γιάννης Σίμος του Αλκιβιάδη, Άγγελος Σούφλας, Γιάννης Κουτρομπίνας (Λαντζιάρης), Αθανάσιος Καρράς, Γιώργος Καρράς.

Ο Εμφύλιος Πόλεμος ξανά αποδιοργανώνει τις παρέες των Καντσιωτών μαστόρων. Η βαρβαρότητα του αλληλοσπαραγμού έχει σκορπίσει τους δημιουργούς και σταμάτησαν τα έργα και τα μνημεία της ομορφιάς και της ειρήνης.

Όμως το ποτάμι της ζωής δεν σταμάτησε, κι έτσι:

Το 1950 στο χωριό *Πύργος Καρδίτσας* χτίζουν το *Δημοτικό Σχολείο* η παρέα των: Πέτρου Λέκκα, Βασίλη Ζιώγα, Δημητρίου Ζιώγα, Σταύρου Ρέβα, Γιώργου Κοτσίνια (Κουστάρα), Νικολάου Λέκκα, Σπύρου Σπέλλα (Ζούρα).

1952, Στο χωριό *Κούκος Κατερίνης* χτίζεται η *εκκλησία Αγίου Αθανάσιου* από την παρέα: Γεωργίου Καπλάνη (Τσιαμούλη), Πέτρου Λέκκα, Στέργιου Λέκκα, Νικολάου Λέκκα, Κώστα Μακρή του Νικολάου, Θωμά Λέκκα, Μιχάλη και Κώστα Καπλάνη.

1952, χωριό *Παλιοστάνη Κατερίνης*: Χτίζεται το *Δημοτικό Σχολείο* από την ίδια παρέα.

Το 1953, *Βάβδος Χαλκιδικής, Μηχανοστάσιο Μεταλλείων*: Χτίζουν οι: Γεώργιος Καρανικούλης, Αχιλλέας Τσιγκούλης, Παύλος Τσιλογιάννης, Κώστας Καθάριος, Τάκης Σιούτης, Βασίλειος Σιούτης, Θεόδωρος Τσιγκούλης, Νίκος Λέκκας.

1954, Στο χωριό *Πύργος Ιθώμης Θεσσαλίας* χτίζεται το *Δημοτικό Σχολείο* του χωριού από την παρέα των: Βασίλη Ζιώγα, Σταύρου Ρέβα, Πέτρου Λέκκα και άλλων.

1958, Στο χωριό *Γιαννώτα Ελασσώνας* χτίζεται το *Δημοτικό Σχολείο* από τους: Σταύρο Μακρή (Γκιντέρη), Αχιλλέα Τσιγκούλη, Κώστα Καπλάνη, Μιχάλη Καπλάνη, Θεόδωρο Τσιγκούλη, Μιχάλη Κουτρομπίνα, Παύλο Τσιλογιάννη και άλλους.

1959, χωριό *Ασπροκλησιά Αργους Ορεστικού Καστοριάς*: Χτίζεται η *εκκλησία* της Αγίας Παρασκευής από την παρέα των: Σπύρου Κοτσίνια, Ιωάννη Κοτσίνια, Βασιλείου Σίμου (Βασιλάκη), Γιάννη Κουτρομπίνα (Λαντζιάρη), Παύλου Γιαννάκη και άλλων.

1958, χωριό Σέχη Φαρσάλων: Χτίζεται η εκκλησία του χωριού από τους: Γεώργιο Γκατζώνα, Μιχάλη Κουτρομπίνα, Γεώργιο Κουτρομπίνα (Καραλής), Παύλο Τσιλογιάννη, Θεόδωρο Τσιγκούλη, Γιάννη Κοτσίνα (Κωστούλα), Βασίλειο Κουτρομπίνα, Κώστα Ζιώγα, Νικόλαο Τσιγκούλη, Γιάννη Ζούρα.

1960, χωριό Βροντερό Φλώρινας: Χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο από την παρέα των: Δημητρίου Σιούτη, Πέτρου Λέκκα, Γιάννη Λέκκα του Πέτρου, Παύλου Σιούτη, Αριστοτέλη Κοτσίνα, Βαγγέλη Σιούτη.

1963, Λεύκη Καστοριάς: Χτίζεται η εκκλησία του χωριού από τους: Γεώργιο Σιούτη (Καζάκη), Αντώνη Σιούτη, Λάμπρο Σίμο, Θωμά Σίμο, Γεώργιο Σπέλλα, Γιάννη Σιούτη και άλλους.

1953, Γαλάτισσα Χαλκιδικής: Κατασκευάζονται τα γκαλντερίμια του χωριού από τους: Γεώργιο Καρανικούλη, Αχιλλέα Τσιγκούλη, Θεόδωρο Τσιγκούλη, Αθανάσιο Καρρά, Παύλο Καθάριο, Παύλο Τσιλιμίγκα, Γιάννη Κωστούλα, Δημήτριο Σιούτη, Βασίλη Σιούτη, Παύλο Τσιλογιάννη, Παύλο Καθάριο.

1959, Νιγρήτα Σκεπαστό: Χτίζονται δύο νοσοκομεία στρατού από την παρέα των: Νικολάου Λέκκα, Γεώργιου Καρανικούλη, Βαγγέλη Μουκούλη, Χρήστου Γαζώνα, Μιχάλη Κουτρομπίνα.

1959, Μύρανα Κομοτηνής: Γέφυρα Εθνικού Δρόμου. Νικόλαος Λέκκας.

1960, χωριό Σαρακίνα Κομοτηνής: Χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο από τον εργολάβο Νίκο Λέκκα.

1960-1964, περιοχή Κομοτηνής: Χτίζονται 10 δεξαμενές νερού από το Νίκο Λέκκα και την παρέα του.

1961, χωριό Κάλχα Κομοτηνής: Χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο από την παρέα του Νίκου Λέκκα.

1962, χωριό Πολύανθος Κομοτηνής: Χτίζεται το καμπαναριό της εκκλησίας από την παρέα του Νίκου Λέκκα.

1963, χωριό Κασσάνδρα Χαλκιδικής: Χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο από την παρέα των: Ηλία Γαζώνα, Αγγελου Σούφλα, Δημητρίου Σιούτη, Κώστα Μακρή (Γεωργούλη), Γιάννη Κουτρομπίνα (Λαντζιάρη), Γιάννη Κοτσίνα (Κωστούλα).

1963, χωριό Καψοχώρα Χαλκιδικής: Βίλλες αξιωματικών χτίζονται από τους: Δημήτριο Σιούτη, Αγγελο Σούφλα, Γιάννη Κωστούλα, Γιάννη Κουτρομπίνα (Λαντζιάρη), Ηλία Γαζώνα, Κώστα Μακρή (Γεωργούλη), Κώστα Καθάριο και άλλους.

1962, χωριό Λόφος Φλώρινας: Χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο. Επικεφαλής: Γεώργιος Ζιώγας (Δόσιας), Γεώργιος Σπέλλας (Ντενεκές), Γεώργιος Σπέλλας (Τζιάλας), Λάμπρος Σίμος, Θωμάς Σίμος.

Χωριό Πεδινό Φλώρινας: Χτίζεται η εκκλησία του χωριού από την παρέα των: Γεώργιου Ζιώγα, Αντώνη Σιούτη, Γεωργίου Σιούτη, Γεωργίου Σπέλλα, Λάμπρου Σίμου, Θωμά Σίμου.

1962, χωριό Νίκη Φλώρινας: Χτίζεται η εκκλησία του χωριού από τους: Γεώργιο Ζιώγα, Αντώνη Σιούτη, Γεώργιο Σπέλλα, Θωμά Σίμο.

1963, χωριό Κάτω Καλλινίκη Φλώρινας: Χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο από την ίδια παρέα. Την ίδια χρονιά η παρέα αυτή χτίζει το Δημοτικό Σχολείο του χωριού Πισοδέρι Φλώρινας.

1963, χωριό Βίγλα Φλώρινας: Κατασκευάστηκαν οι αποθήκες εκχιονιστικών μηχανμάτων απ'την ίδια παρέα.

1963, χωριό Λευκόνα Φλώρινας. Από τους ίδιους χτίζεται η εκκλησία του χωριού.

1961, Εθνικός δρόμος Αθήνας-Θεσσαλονίκης: Κατασκευάστηκαν πολλά τεχνικά

έργα, γέφυρες, τοιχεία κλπ. από την παρέα των: Πέτρου Λέκκα, Γεώργιου Ζιώγα, Γιάννη Σιούτη, Μιχάλη Καπλάνη, Νικολάου Καθάριου, Γιάννη Σίμου του Αλκιβιάδη, Στέργιου Κοτσίνα του Αθανασίου, Νικολάου Τσιγκούλη, Νικολάου Κοτσίνα του Αθανασίου, Λάμπρου Μουκούλη του Κωνσταντίνου, Αλκιβιάδη Σίμου, Σταύρου Καπλάνη, Σπύρου Καπλάνη, Βασίλη Σιούτη, Νίκου Σίμου.

1963, χωριό Βροντερό Φλώρινας: Χτίζονται αποθήκες σιταριών από τους: Πέτρο Λέκκα, Γιώργο Ζιώγα (Δόσια), Γιώργο Σιούτη (Καζάκη), Λάμπρο Σίμο, Γιώργο Σπέλλα (Ντενεκέ), Αντώνη Σιούτη, Θωμά Σίμο, Γιάννη Σπέλλα, Γιάννη Λέκκα.

1963, χωριό Κρυσταλλοπηγή Φλώρινας: Οι ίδιοι χτίζουν αποθήκες σιταριού.

1964, Αμύνταιο Κοζάνης: Χτίζεται η Αγροτική Τράπεζα από την παρέα των: Ηλία Γαζώνα, Κώστα Μακρή, Σταύρο Μακρή, Δημήτριο Σιούτη, Αγγελή Σούφλα, Κώστα Μουκούλη του Χρήστου, Βασιλείου Μουκούλη, Ηλία Καρανικούλη.

1965, Στο χωριό Πεντάβρυσο Καστοριάς χτίζεται η κεντρική εκκλησία του χωριού από τους: Γεώργιο Καζάκη, Λάμπρο Σίμο, Γιάννη Κρούλη.

1968, Καστοριά: Διακοσμείται με πελεκητή πέτρα η περίφραξη του στρατιωτικού νεκροταφείου της πόλης που την χτίζουν οι: Ηλίας Γαζώνας, Αγγελος Σούφλας, Δημήτριος Σιούτης, Κώστας Καθάριος, Νικόλαος Καρανικούλης και άλλοι.

1969, Ηγουμενίτσα: Διακοσμείται με χτιστή πέτρα η ΔΕΗ από την παρέα των: Νίκου Καρανικούλη, Ηλία Καρανικούλη, Ηλία Γαζώνα, Γιάννη Σίμου, Χρήστου Μουκούλη, Αλκιβιάδη Σίμου.

1968, Ηγουμενίτσα: Γίνεται πετρόχτιστη περίφραξη των δεξαμενών από τους: Ηλία Γαζώνα, Νικόλαο Καρανικούλη, Γιάννη Σίμο του Αλκιβιάδη, Δημήτριο Σιούτη, Ηλία Καρανικούλη, Παύλο Σιούτη, Αλκιβιάδη Σίμο, Βαγγέλη Σιούτη.

1970, Καστοριά: Εθνική Τράπεζα. Διακόσμηση από την παρέα των: Ηλία Γαζώνα, Γεωργίου Δημόκα, Δημητρίου Σιούτη και άλλων.

1960, χωριό Ιεροπηγή Καστοριάς: Χτίζεται το Δημοτικό Σχολείο από την παρέα του Γεώργιου Καζάκη.

1960, Πολυάνεμη Καστοριάς: Η ίδια παρέα του Γεώργιου Καζάκη χτίζει το Δημοτικό Σχολείο.

1961, χωριό Πεντάβρυσο Καστοριάς: Χτίζεται η κεντρική εκκλησία από την παρέα του Γιώργου Καζάκη.

Το 1970 στην κατασκευή του Εθνικού δρόμου Ιωαννίνων-Θεσσαλονίκης, οι Καντσιώτες μαστόροι με επικεφαλής τους: Πέτρο Λέκκα, Γιώργο Δόσια, Αντώνη Σιούτη, Σταύρο Καπλάνη, Γιάννη Σιούτη κατασκευάζουν πολλά ή σχεδόν όλα τα τεχνικά έργα του δρόμου και έχουν εργαστεί σχεδόν όλοι οι μαστόροι του χωριού.

Βέβαια υπάρχουν χιλιάδες άλλα μικρά ιδιωτικά έργα που έχτισαν τα χέρια των Καντσιωτών μαστόρων σ' όλη την Ελλάδα. Θα μπορούσε να γράφει κανείς μέρες ολόκληρες, αλλά σταθήκαμε στα πιο αντιπροσωπευτικά δημόσια έργα και κυρίως σε όσα είχαν να κάνουν με πέτρα.

Εκείνοι που εργάστηκαν και διακρίθηκαν εδώ είναι οι: Πέτρος Λέκκας, Γιώργος Ζιώγας (Δόσιας), Σταύρος Καπλάνης, Σπύρος Καπλάνης, Αντώνης Σιούτης (Καζάκης), Γιάννης Σιούτης (Καζάκης), Κώστας Ζηκούλης, Νίκος Καθάριος, Χαρίλαος Καθάριος, Κώστας Κουτουλούλης, Παύλος Γιαννάκης, Χαρίλαος Κουτρομπίνας, Κώστας Παπαγεωργίου, Γεώργιος Ζιώγας (Γεωργαλάς), Αριστοτέλης Κοτσίνας, Γιώργος Σπέλλας (Ντενεκές), Θωμάς Σίμος, Τσιλιμίγκας, Θανάσης, Νίκος Τσιγκούλης, Δημήτριος Γιαννάκης, Παύλος Γιαννάκης, Χαρίλαος Κουτρομπίνας, Κώστας Ζιώγας, Αλκιβιάδης Σίμος, Γιώργος Τζίμος, Λάμπρος Τζίμος, Ευάγγελος Μουκούλης, Λάζαρος Καρράς, Γιάννης Σπέλλας,

Σπύρος Σπέλλας, Αθανάσιος Καπλάνης και πολλοί ακόμα που δεν τους θυμόμαστε τώρα.

Μετά τη χρονολογία εκείνη κλείνει το μεγάλο κεφάλαιο των Καντσιωτών μαστόρων στην εργασιακή μορφή της "παρέας". Θα συνεχιστεί όμως το έργο τους με νέους τρόπους και μορφές, που μέχρι σήμερα προσφέρουν τις δημιουργικές τους γνώσεις και πράξεις για το καλό της ζωής και της ομορφιάς της Ελλάδας.

Τιμή και μπράβο και ευχαριστώ είναι οι λέξεις που ταιριάζουν σ'αυτούς τους δημιουργούς, που γέννησε το μεγάλο μαστοροχώρι Κάντσικο ή Δροσοπηγή.

Σημαντική προσφορά

Τελευταία και συγκεκριμένα το 1988 είδε το φως ένα υπέροχο βιβλίο του Μήτσου Κατσή με τίτλο *"Τεράστια συμβολή των ελλήνων πολιτικών προσφύγων στην οικοδόμηση της Τασκένδης"*, Αθήνα 1988.

Στο βιβλίο του ο Μ. Κατσής περιγράφει λεπτομερειακά τις δραστηριότητες ενός μεγάλου αριθμού οικοδόμων πολιτικών προσφύγων, που έχτισαν πολυάριθμα και μεγάλα οικοδομήματα, όχι μόνο στην πόλη Τασκένδη, αλλά και σε όλη την επικράτεια της, στέκεται ιδιαίτερα στο ξεχέρσωμα και την αξιοποίηση της άνυδρης και νεκρής στέπας, που στα ρωσικά ονομάζεται "Γκολόντναγια Στέπα".

Θα αναρωτηθεί ο αναγνώστης του βιβλίου μας για την ιστορία του Καντσίκου, ποια είναι η λογική σύνδεση της Τασκένδης του Ουζμπεκιστάν και το χωριό μας... Θα έλεγε κανείς μια απόσταση ανάμεσα στη γη και το φεγγάρι. Κι όμως δεν θα γράφονταν οι λίγες αυτές σειρές, αν ένα μικρό κομματάκι από τη μεγάλη ψυχή του χωριού δεν βρισκόταν στη μακρινή και γιγάντια χώρα.

Ο Μ. Κατσής συγκεκριμένα γράφει πως είναι αναγνωρισμένο απ'όλους σήμερα ότι αυτοί οι λίγοι οικοδόμοι αποτέλεσαν τα πρώτα στηρίγματα για τη δημιουργία οικοδομικών ομάδων (συνεργείων) εργασίας των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων. Αυτοί ήταν δάσκαλοι κι εκπαιδευτές, που συνέβαλλαν αποφασιστικά με τη βοήθειά τους και τις συμβουλές τους να πάρουν τον πρώτο αέρα, ν'αποκτήσουν το επάγγελμα του οικοδόμου πάρα πολλοί ανειδίκευτοι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες. Ετσι τώρα με το πέρασμα του χρόνου γύρω από κάθε παλιό μαστορά ή μερικούς μαστόρους συγκροτείται ολόκληρη ελληνική οικοδομική μπριγάδα (συνεργείο). Οι ανειδίκευτοι, βρίσκονται δίπλα σ'αυτούς τους έμπειρους επαγγελματίες-δασκάλους οικοδόμους κι έχοντας την απλόχερη βοήθειά τους σε συνδυασμό με την απεριόριστη δίψα ν'αποκτήσουν ειδικευση, γρήγορα μεταβαλλονται από μαθητευόμενοι σε ειδικευμένοι, μ'αυτή την αρχή, μ'αυτόν τον αγέρα, κάνουν τα πρώτα βήματα στις σκαλωσιές, προχωρούν με σιγουριά και αισιοδοξία και πολλοί απ'αυτούς σιγά αλλά σταθερά αναδείχονται σε τεχνικά και παραγωγικά στελέχη, για τους οποίους "δουλειά είναι τιμή και δόξα".

Κι ανάμεσα στους πρώτους δασκάλους από το Κεράσοβο, Φούρκα, κατέχουν μια πρωτάκουστη θέση και οι χωριανοί μας: Γιάννης Βελλάς, Γιώργος Μακρής, Λάμπρος Σίμος, Πέτρος Καραγκούνης, Ζαχαρίας Μουκούλης, Σταύρος Μακρής κ.α.

Και σε δεύτερη σειρά θα μπορούσαμε σ'αυτό το μικρό μας σημείωμα ν'αναφέρουμε τα παιδιά των πολιτικών προσφύγων, γιατί όπως λέει μια λαϊκή παροιμία "το μήλο κάτω από τη μηλιά θα πέσει..." Πολλά απ'αυτά όχι μόνο μάθανε την τέχνη των προγόνων τους παππούδων και πατεράδων, μα αναδείχθηκαν και σ'αξιόλογα τεχνικά στελέχη, όπως ο Κώστας Σίμος και Γιώργος Βελλάς.

Μεγάλες ήταν οι προσφορές και των συμπατριωτών οικοδόμων όπως του Ανδρέα Σίμου, Γρηγόρη Σίμου, Παύλου Σίμου, Στέργιου Καρρά.

Θάτανε πολύ δύσκολα ν'αναφερθούμε σ'όλα τα οικοδομικά έργα στα οποία πήραν ενεργό μέρος οι συγχωριανοί μας, κι όμως μερικά από τα σημαντικότερα θα ήθελα να τα γνωρίσουν και οι συμπατριώτες μας:

Πριν απ'όλα είναι το μεγάλο Στάδιο που φέρνει την ονομασία "Παχτακόρ", το Κεντρικό Κρατικό Μουσείο Β.Ι.Λένιν, το Μέγαρο Φιλίας των Λαών, το ξενοδοχείο "Τασκένδη", το Στούντιο Κινηματογράφου του Ουζμπεκιστάν, το Μέγαρο της Κ.Ε. του Κ.Κ. Ουζμπεκιστάν, το κεντρικό παζάρι στο Τσιλανζάρ και πολλά άλλα έργα και πολυκατοικίες που θάτανε δύσκολο να τις αναφέρουμε σήμερα όλες...

Κατάλογος Καντσιωτών μαστόρων και βοηθών

Αθανασόπουλος Λουκάς, Βραζιώτης Γεώργιος, Βραζιώτης Ζήσης, Βατσάς Γεώργιος, Βατσάς Κώστας, Ντακουβάνος Δημήτριος (Ντακουβάνος Αθανάσιος) και για κάποιο χρονικό διάστημα ο Γιάννης Λ. Μπλατσίνας.

Γαζώνας Αλέξιος, Γαζώνας Γεώργιος, Γαζώνας Δημήτριος, Γαζώνας Κώστας, Γαζώνας Βαγγέλης, Γαζώνας Κωσταντίνος, Γαζώνας Χρήστος, Γαζώνας Κώστας, Γαζώνας Χρήστος (Γκαγκανάσιος), Γαζώνας Ηλίας, Γαζώνας Αντώνιος (Κουτρομπίνας), Γαζώνας Θωμάς, Γαζώνας Δημήτριος (Ζλένης), Γαζώνας Γιάννης.

Γαλανός ή Ζήκος Βασίλειος, Γαλανός Δημήτριος.

Γιαννάκης Γεώργιος, Γιαννάκης Κώστας, Γιαννάκης Νικόλαος, Γιαννάκης Αριστείδης, Γιαννάκης Παύλος, Γιαννάκης Δημήτριος (Τάκης), Γιαννάκης Κώστας, Γιαννάκης Ηλίας.

Γερακόπουλος Θωμάς, Γεράκος Γεώργιος, Γεράκος Νικόλαος, Γεράκος Κώστας, Γεράκος Περικλής, Γεράκος Αθανάσιος, Γεράκος Σταύρος.

Δημόκας Κώστας, Δημόκας Γεώργιος, Δημόκας Τάκης, Δημόκας Σταύρος.

Δημητρούλης Κώστας, Δημητρούλης Γεώργιος, Δημητρούλης Τάκης, Δημητρούλης Νίκος.

Ζηκούλης Αντώνιος, Ζηκούλης Κώστας, Ζηκούλης Θεοχάρης, Ζηκούλης Αλέξιος, Ζηκούλης Κώστας του Αντωνίου, Ζηκούλης Κώστας του Θεοχάρη.

Ζώτος Μιχαήλ, Ζώτος ή Σιωμάδης Ιωάννης, Ζώτος Γεώργιος, Ζώτος Λάμπρος, Ζώτος Κώστας, Ζώτος Γιώργος του Βασιλείου, Ζώτος ή Σιωμάδης Αριστοτέλης (Τέλης), Ζώτος Περικλής και για λίγο διάστημα οι Ζώτος Μιχάλης και Σιωμάδης Κώστας.

Κοτσίνας Γεώργιος, Κοτσίνας Δήμος, Κοτσίνας Κώστας, Κοτσίνας Αντώνιος, Κοτσίνας Χρήστος, Κοτσίνας Γεώργιος του Αντωνίου, Κοτσίνας Σπύρος (Μυλωνάς), Κοτσίνας Γιάννης (Κωστούλας), Κοτσίνας Βασίλειος, Κοτσίνας Γιάννης (Κουστάρας), Κοτσίνας Γιώργος του Ιωάννου, Κοτσίνας Κώστας του Ιωάννου, Κοτσίνας Νικόλαος του Χρήστου, Κοτσίνας Απόστολος του Χρήστου, Κοτσίνας Γιάννης του Χαραλάμπου, Κοτσίνας Θεόδωρος, Κοτσίνας Αριστοτέλης, Κοτσίνας Λάμπρος του Θεοδώρου, Κοτσίνας Πέτρος, Κοτσίνας Δημήτριος του Χρήστου.

Εργάστηκαν και είχαν σχέση και οι: Κοτσίνας Στέργιος του Αθανασίου, Κοτσίνας Χρήστος του Αθανασίου, Κοτσίνας Νικόλαος του Αθ., Κοτσίνας Χρήστος του Γεωργίου, Κοτσίνας Ανδρέας του Γεωργίου, Κοτσίνας Χρυσόστομος του Βασιλείου, Κοτσίνας Αντώνης του Σπύρου, Κοτσίνας Γεώργιος του Ιωάννου, Κοτσίνας Δημήτριος του Ιωάννου, Κοτσίνας Γιάννης του Κώστα.

Κωστούλας Νικόλαος, Κωστούλας ή Κοτσίνας Γεώργιος (Παπάς), Κωστούλας Μιχάλης.

Κουτουλούλης Αντώνιος, Κουτουλούλης Δημήτριος, Κουτουλούλης Γεώργιος του

Αντωνίου, Κουτουλούλης Δημήτριος του Αντωνίου, Κουτουλούλης Νικόλαος του Αντ., Κουτουλούλης Παύλος του Αντ., Κουτουλούλης Δημήτριος του Ιωάννου, Κουτουλούλης Ευάγγελος του Δημ., Κουτουλούλης Κώστας του Δημητρίου, Κουτουλούλης Βασίλειος (Γκιντέρης), Κουτουλούλης Μιχάλης, Κουτουλούλης Νικόλαος, Κουτουλούλης Ευάγγελος (Φακίρης), Κουτουλούλης Νικόλαος του Βασιλείου, Κουτουλούλης Παύλος του Βασιλείου, Κουτουλούλης Γεώργιος, Κουτουλούλης Γιάννης του Γεωργίου, Κουτουλούλης Γρηγόρης, Κουτουλούλης Γεώργιος (Ντελής), Κουτουλούλης Γιάννης του Στέργιου και για λίγο καιρό Κουτουλούλης Θωμάς και Κουτουλούλης Τάκης.

Ζιώγας Θωμάς του Ιωάννου, Ζιώγας Γρηγόριος του Γεωργίου, Ζιώγας Κώστας (Ζιάμπας), Ζιώγας Θεοδοσίος του Κων/νου, Ζιώγας Βασίλειος του Θωμά, Ζιώγας Γεώργιος του Θωμά, Ζιώγας Δημήτριος του Θωμά, Ζιώγας Σπύρος του Θωμά, Ζιώγας Κώστας του Θωμά

Ζιώγας ή Δόσιας Κώστας του Θεοδοσίου, Ζιώγας ή Δόσιας Γιώργος του Θεοδοσίου, Ζιώγας Γεώργιος του Γρηγορίου ή Γεωργαλάς (εργοδηγός).

Για μια περίοδο ασχολήθηκαν οι Ζιώγας Γιάννης του Γεωργίου, Ζιώγας Λάμπρος του Θεοδοσίου.

Κρούλης Βασίλειος του Γεωργίου, Κρούλης Γεώργιος του Βασιλείου, Κρούλης Βασίλειος, Κρούλης Γιάννης (Μάγκας), Κρούλης Νικόλαος του Βασιλείου και για ένα διάστημα ο Κρούλης Κώστας του Ιωάννου και ο Κρούλης Βασίλειος του Ιωάννου.

Βελλάς Μιχαήλ, Βελλάς Βασίλης, Βελλάς Δημ., Βελλάς Κώστας, Βελλάς Γιάννης, Κατσιώτας Βασίλειος, Κατσιώτας Γιάννης, Κατσιώτας Κώστας και Κατσιώτας Γιάννης του Κώστα.

Κατσιαμάνης Δημήτριος, Κατσιαμάνης ή Γκατσούρας Γιάννης, Κατσιαμάνης ή Γκατσούρας Γεώργιος, Κατσιαμάνης ή Γκατσούρας Δημήτριος, Κατσιαμάνης Γιάννης, Κατσιαμάνης Βασίλης.

Κουτσιούκης Βαγγέλης, Κουτσιούκης Παντελής.

Λάμπρου Δημήτριος, Λάμπρου Γεώργιος, Τέλης Θωμάς.

Καραγκούνης Γιάννης, Καραγκούνης Πέτρος, Καραγκούνης ή Κανναβός Γιάννης, Καραγκούνης Λεωνίδας, Καραγκούνης Κώστας.

Καπλάνης Γεώργιος του Λάμπρου, Καπλάνης Βασίλειος, Καπλάνης Ευάγγελος, Καπλάνης Σπύρος του Θωμά, Καπλάνης Θωμάς του Σπύρου, Καπλάνης Σπύρος του Θωμά, Καπλάνης Κώστας, Καπλάνης Στέργιος, Καπλάνης Αθανάσιος, Καπλάνης Σταύρος του Θωμά, Καπλάνης Κώστας, Καπλάνης Γεώργιος (Μαρμαράς), Καπλάνης Γεώργιος (Γκισαμούλης), Καπλάνης Μιχάλης του Γεωργίου, Καπλάνης Κώστας του Γεωργίου, Καπλάνης Βασίλης του Ευαγγέλου.

Καθάριος Ευάγγελος, Καθάριος Σπύρος, Καθάριος Χρήστος, Καθάριος Κώστας, Καθάριος Γρηγόρης, Καθάριος Γιάννης, Καθάριος Παύλος, Καθάριος Χαρίλαος, Καθάριος Νικόλαος.

Καρανικούλης Μιχαήλ, Καρανικούλης Κώστας, Καρανικούλης Χαράλαμπος, Καρανικούλης Γιάννης, Καρανικούλης Γιώργος, Καρανικούλης Νικόλαος, Καρανικούλης Μιχάλης, Καρανικούλης Γιάννης του Χαραλάμπου, Καρανικούλης Ηλίας του Νικολάου.

Λέκκας Αλέξιος, Λέκκας Ιωάννης, Λέκκας Πέτρος, Λέκκας Χρήστος, Λέκκας Στέργιος, Λέκκας Νικόλαος, Λέκκας Θωμάς, Λέκκας Θανάσης, Λέκκας Γιάννης του Πέτρου.

Λύτρας Δημήτριος, Λύτρας Κώστας του Χρήστου, Λύτρας Χρήστος, Λύτρας Βασίλειος, Λύτρας Γιάννης και για ένα διάστημα Λύτρας Κώστας.

Κουτρομπίνας Ευάγγελος, Κουτρομπίνας Αθανάσιος, Κουτρομπίνας Κώστας, Κουτρομπίνας Δημήτριος, Κουτρομπίνας Φίλιππος, Κουτρομπίνας Στέργιος (Αναγνώ-

στης), Κουτρομπίνας Γιάννης, Κουτρομπίνας Γιώργος, Κουτρομπίνας Βασίλης, Κουτρομπίνας Μιχάλης, Κουτρομπίνας Γιώργος (Καραλής), Κουτρομπίνας Χαρίλαος και για λίγο διάστημα οι Κουτρομπίνας Γιάννης και Κουτρομπίνας Κώστας του Ιωάννη και Κουτρομπίνας Γιώργος του Αντωνίου.

Μακρής Στέργιος, Μακρής Κώστας του Νικολάου, Μακρής Νικόλαος (Γεωργούλης), Μακρής Κώστας του Νικολάου, Μακρής Βασίλειος του Νικολάου, Μακρής Νικόλαος του Βασιλείου, Μακρής Χαράλαμπος του Νικολάου, Μακρής Νικόλαος του Χαράλαμπου, Μακρής Γεώργιος του Χαράλαμπου, Μακρής Κώστας του Νικολάου, Μακρής Γεώργιος του Νικολάου, Μακρής Βασίλειος (Ξυνός), Μακρής Σταύρος ή Κουτουλούλης, Μακρής Στέργιος (Τρίχας), Μακρής Τάκης και για ένα διάστημα Μακρής Γεώργιος του Κώστα, Μακρής Κώστας του Νικολάου, Μακρής Γεώργιος του Βασιλείου.

Μουκούλης Ευθύμιος, Μουκούλης Θωμάς, Μουκούλης Χρήστος (Τσιαμαλιάρης), Μουκούλης Ανδρέας, Μουκούλης Γιάννης, Μουκούλης Αθανάσιος, Μουκούλης Γεώργιος, Μουκούλης Βασίλειος, Μουκούλης Κύρκας, Μουκούλης Κώστας, Μουκούλης Κώστας του Ιωάννου, Μουκούλης Ευάγγελος του Ανδρέα, Μουκούλης Χρήστος του Κύρκας, Μουκούλης Βασίλης του Κώστα, Μουκούλης Θύμιος του Κώστα, Μουκούλης Λάμπρος του Κώστα, Μουκούλης Ζαχαρίας και για λίγο διάστημα Μουκούλης Γιάννης, Μουκούλης Λάμπρος του Κύρκας, Μουκούλης Διονύσιος, Μουκούλης Γιάννης του Αθανασίου.

Νακούλης Νικόλαος, Νακούλης Γιάννης, Νακούλης Γεώργιος, Νακούλης Ευάγγελος.

Παπαδημητρίου Μήτρος, Παπαδημητρίου Ευάγγελος, Παπαδημητρίου Κώστας του Ευαγγέλου.

Πατσιωτός Αλέξιος, Πατσιωτός Γιάννης, Πατσιωτός Χαράλαμπος και για μικρό διάστημα Πατσιωτός Κώστας και Πατσιωτός Γιάννης του Κωσταντίνου.

Κοτής Νικόλαος, Κοτής Δημήτριος (Παπανέστορας)

Ρέβας Γιάννης του Δημητρίου, Ρέβας ή Τσιγκούλης Δημήτριος του Ιωάννου, Ρέβας Γιάννης, Ρέβας Σταύρος και Ρέβας Παύλος, Ρέβας ή Τσιγκούλης Κώστας, Ρέβας Τάκης και Ρέβας Βασίλειος.

Σίμος Αλκιβιάδης, Σίμος Χρήστος, Σίμος Ανδρέας, Σίμος Αντώνιος, Σίμος Δημήτριος (Φούρλας), Σίμος Ευάγγελος, Σίμος Βασίλειος (Βασιλάκης), Σίμος Κώστας, Σίμος Γιάννης, Σίμος Στέργιος, Σίμος Τάκης του Χρήστου, Σίμος Αντρέας του Χρήστου, Σίμος Αλέκος του Ανδρέα, Σίμος Γιώργος (Κέτσος), Σίμος Αργύρης, Σίμος Νικόλαος, Σίμος Κοσμάς, Σίμος Χαράλαμπος του Ανδρέα, Σίμος Γιάννης (Φούρλας), Σίμος Γιώργος του Ιωάννου, Σίμος Στέργιος, Σίμος Αντώνιος του Βασιλείου, Σίμος Γρηγόριος του Αργύρη, Σίμος Θωμάς του Λάμπρου, Σίμος Γιάννης και Σίμος Παναγιώτης και για λίγο διάστημα Σίμος Ηλίας, Σίμος Δημοσθένης, Σίμος Νικόλαος, Σίμος Αλκιβιάδης, Σίμος Χρήστος του Ανδρέα, Σίμος Ανδρέας του Βασιλείου, Σίμος Ηλίας του Νικολάου, Σίμος Αλέκος.

Σιούτης Αντώνιος, Σιούτης Γιάννης, Σιουτούλης Γεώργιος, Σιούτης Σπύρος, Σιούτης Γιάννης του Σπύρου, Σιούτης Δημήτριος, Σιούτης Βασίλειος, Σιούτης Κώστας, Σιούτης Γεώργιος (Καζάκης), Σιούτης Θωμάς, Σιούτης Γιάννης του Γεωργίου, Σιούτης Αντώνης και Σιούτης Βαγγέλης του Δημητρίου και για λίγο διάστημα οι Σιούτης Παύλος και Σιούτης Κώστας του Αντωνίου.

Σπέλλας Κώστας του Γεωργίου, Σπέλλας Γιώργος (Λάλος), Σπέλλας Ηλίας, Σδούκος Ευριπίδης, Σπέλλας Κωστής του Γεωργίου, Σπέλλας Γιάννης του Στέργιου, Σπέλλας Ηλίας του Γιάννη, Σπέλλας Γιώργος, Σπέλλας Σπυρίδων του Σταύρου, Σπέλλας Γιάννης του Σταύρου, Σπέλλας Κύρκος, Σπέλλας Νικόλαος του Βασιλείου και για κάποιο διάστημα

μα οι Σπέλλας Σταύρος (ή Ζούρας), Σπέλλας Τάκης και Σπέλλας Θωμάς.

Σούφλας Γεώργιος, Σούφλας Δημήτριος, Σούφλας Αθανάσιος, Σούφλας Αγγελος, Σούφλας Δημήτριος (Κούκας), Σούφλας Γεώργιος και για λίγο διάστημα οι Σούφλας Αθανάσιος και Σούφλας Βασίλης.

Μπλατσίνας Γεώργιος, Μπλατσίνας Γιάννης, Μπλατσίνας Κώστας, Μπλατσίνας Δημήτριος του Γεωργίου και για λίγο διάστημα Μπλατσίνας Γιάννης του Λουκά.

Καρράς Κώστας, Καρράς Αθανάσιος, Καρράς Γεώργιος και για κάποιο διάστημα Καρράς Λάζαρος, Καρράς Χρήστος, Καρράς Γρηγόριος.

Τσιγκούλης Δημήτριος του Γεωργίου, Τσιγκούλης Γεώργιος του Δημητρίου, Τσιγκούλης Αχιλλέας, Τσιγκούλης Ευθύμιος, Τσιγκούλης Θεόδωρος, Τσιγκούλης Νίκος του Βασιλείου και για κάποιο διάστημα οι Τσιγκούλης Βασίλειος (Σαμαράς), Τσιγκούλης Ευάγγελος, Τσιγκούλης Νικόλαος του Θεοδώρου, Τσιγκούλης Στέργιος του Θεοδώρου, Τσιγκούλης Θεόδωρος του Βασιλείου, Τσιγκούλης Χρήστος του Βασιλείου.

Τσιλογιάννης Ιωάννης, Τσιλογιάννης Κώστας, Τσιλογιάννης Δημήτριος (Γούλας), Τσιλογιάννης Παύλος, Τσιλογιάννης Σπύρος, Τσιλογιάννης Γιάννης, Τσιλογιάννης Γιώργος, Τσιλογιάννης Πέτρος, Τσιλογιάννης Γιάννης του Παύλου, Τσιλογιάννης Λουκάς.

Τσιλιμίγκας Αντώνιος, Τσιλιμίγκας Γεώργιος, Τσιλιμίγκας Παύλος, Τσιλιμίγκας Μιχάλης, Τσιλιμίγκας Αθανάσιος, Τσιλιμίγκας Βαγγέλης.

Τζίμος Νικόλαος, Τζίμος Γεώργιος, Τζίμος Κώστας, Τζίμος Θωμάς, Τζίμος Γιάννης και για κάποιο διάστημα οι Τζίμος Γεώργιος του Γιάννη, Τζίμος Λάμπρος.

Τζιμούλης Γιάννης, Τζιμούλης ή Τζιομούλης Στέργιος, Τζιμούλης ή Στάμος Κώστας, Τζιμούλης Κώστας (Τσέλιος), Τζιμούλης ή Τζίμος Γεώργιος.

Τζοφολούλης Δημήτριος, Τζοφολούλης Ιωάννης, Τζοφολούλης Κώστας.

Κουδαρίτικα ή Μαστόρικα - [Σχόλια - Λογισμοί - Κρίσεις]

Τα χωριά της Κόνιτσας έχουν γίνει θρυλικά πλέον στο πανελλήνιο με το όνομα *μαστοροχώρια*, προσωνυμία που πράγματι τους ταιράζει και αποκαλύπτει τη βαθύτερη ιστορική τους ταυτότητα.

Αυτός ο θρύλος δεν είναι λόγιο δημιούργημα των τελευταίων δεκαετιών, όπως κάποιος κακόπιστος θα νόμιζε, αλλά είναι μια πραγματικότητα πάρα πολύ παλιά, σχεδόν αρχαία θα λέγαμε.

Να τι γράφει πχ. ο Β.Δ. Ζώτος-Μολοσσός [Δρομολόγιον της Ελληνικής χερσονήσου, τόμος Δ', τεύχος Γ', Αθήνα 1887, στη σελ. 253]:

"...Αφού ο Σουλτάν Μετσίτης διά του Γκιουλχανέ Φιρμάν έδωκεν ισοτιμίαν του γύφτου και του Μπέγη, εταπεινώθησαν πάρα πολύ και εδυναμώθησαν οι χριστιανοί των τριών επαρχιών Ανω Σελίτσας (=Βοΐου), Κονίτσης και Γρεβενών, οίτινες κτίσται όντες και επιστήμονες αρχιτέκτονες, εν Ευρώπη παιδευθέντες, περιέρχονται όλην την Τουρκίαν κτίζοντες οίκους λαμπρούς, γνωστοί με το όνομα μαστόροι Ανω Σελιτσιώτες, κατά β' λόγον έχουσι φήμην οι Κονιτσιώται και κατά γ' οι Κολωνιάριδες και Κορτσαλίδες..."

Από πότε όμως η τέχνη του κτίστη πετρά ασκείται απ'τους κουδαραίους;

Πολλά έχουν γραφεί μέχρι τώρα, από ειδικούς και μη, που όμως δεν ξεκαθαρίζουν απόλυτα το θέμα, γιατί δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες. Είναι όντως ένα κενό σημείο που χρήζει έρευνας.

Θα βοηθούσε σίγουρα πολύ τη σχετική διερεύνηση αν μελετούσαμε με σχολαστικότητα τα *κουδαρίτικα*, δηλ. τη συνθηματική γλώσσα αυτών των μαστόρων, όπως εξελίχθηκε και έφθασε μέχρι εμάς.

Καταγράψαμε λοιπόν τα κουδαρίτικα που λέγονται στο μαστοροχώρι Δροσοπηγή

[Κάντσικο] Κόνιτσας στο συνημμένο τεύχος με επικεφαλίδα "κώδικας" και προσπαθήσαμε να δώσουμε την ετυμολογική εξήγηση των λέξεων, οπότε απ'αυτήν θα προκύψει και η προέλευσή των.

Επίσης σε άλλο τεύχος με επικεφαλίδα "λεξικό", καταγράψαμε για την πληρότητα του θέματος, την τεχνική ορολογία που χρησιμοποιούν στη δουλειά τους οι κτίστες, η οποία διαχωρίζεται πλήρως απ'τα κουδαρίτικα, γιατί ήταν και είναι λέξεις κοινές, ανάλογα βέβαια με την εποχή που καθιερώθηκαν. Αυτό ήταν αναγκαίο για να μπορούν οι κτίστες να συνηγορούν περί του είδους της κατασκευής. Η μακραίωνη τουρκική κατοχή, που ήταν και η τελευταία, άφησε πάρα πολλές λέξεις στην τεχνική ορολογία, όπως άμεσα φαίνεται απ'την ετυμολόγηση των λημμάτων στο "λεξικό". Πολλές απ'αυτές τις λέξεις, άγνωστες στο ευρύ κοινό, θεωρούνται σήμερα κουδαρίτικες, ενώ δεν είναι, αφού πρόκειται απλά για τεχνική ορολογία, που ήταν σε χρήση και ξέμεινε από τα παλιά χρόνια.

Τα κουδαρίτικα όμως, σαν συντεχνιακή συνθηματική γλώσσα, είχαν ακριβώς αντίθετο σκοπό, δηλ. να συνηγορούνται μεταξύ τους οι μαστόροι, χωρίς να τους καταλαβαίνουν οι εργοδότες τους και οι λοιποί τρίτοι. Οι λέξεις αυτού του κώδικα, συνθηματικές ή μη, δεν πρωτοφτιάχτηκαν από τους μαστόρους αλλά πάρθηκαν απ'τις γλώσσες που μιλούσαν στον περίγυρό τους, κυρίως απ'τις Βαλκανικές γλώσσες και τη Λατινική, που για εκατονταετίες ήταν η επίσημη κρατική γλώσσα σ'αυτήν την περιοχή.

Η ετυμολογική εξήγηση των λέξεων του "κώδικα" μας δίνει την ταυτότητα της προέλευσής των, απ'όπου ίσως προκύψουν και συμπεράσματα και για την ίδια τη κτιστική τέχνη.

Η διαχρονική εξέλιξη του κώδικα διαφαίνεται ως εξής.

Αρχικά διαμορφώθηκε ένας βασικός συνθηματικός κώδικας στην Ελληνική γλώσσα, την αρχική και κυρίαχη γλώσσα του χώρου. Με την έλευση των Ρωμαίων και την πολυαίωνη κατοχή τους, αυτός ο κώδικας εμπλουτίστηκε με λατινικές λέξεις, άγνωστες στο ελληνόφωνο κοινό, που ήταν και κατ'ανάγκη συνθηματικές. Μ'αυτές αντικαταστάθηκαν αρκετές, άγνωστες σήμερα σε μας, λέξεις του αρχικού Ελληνικού κώδικα. Κατόπιν απ'τους Σλάβους και Αρβανίτες πήρε ελάχιστους όρους. Το ίδιο συνέβη και με τους επόμενους Τούρκους, πλην της τεχνικής ορολογίας που δεν είναι κουδαρίτικα, όπως προαναφέρουμε. Τέλος η γένη Ελληνική γλώσσα συνεισέφερε αρκετές λέξεις.

Οι λέξεις του κώδικα αναφέρονται προπάντων σε θέματα της δουλειάς (αμοιβή, υλικά), διαβίωσης (διατροφή κλπ.), στις σχέσεις των κτιστών με τρίτους (εργοδότες, εξουσία) και τις γυναίκες (γεννητήσια πράξη). Αυτό ήταν φυσικό, γιατί αυτά ήταν τα κύρια προβλήματα που τους απασχολούσαν και γι'αυτά έπρεπε να συνηγορούνται κωδικά μεταξύ τους.

Γενικά οι συνθηματικές γλώσσες των όποιων συντεχνιών του παρελθόντος, μεταδίδονταν άγραφες από γενεά σε γενεά, και έφθασαν μέχρι σήμερα, ύστερα από μια μακροχρόνια διαδικασία εξέλιξης και εμπλουτισμού με νέους όρους. Ο κανόνας αυτός ισχύει και για τα κουδαρίτικα. Βέβαιο είναι ότι στον κώδικα, που τώρα έχουμε, υπάρχουν πάντα λέξεις απ'τον πρωταρχικό βασικό κώδικα. Οι λέξεις αυτές προσδιορίζουν περίπου το χρόνο που διαμορφώθηκε ο πρωταρχικός κώδικας και έμμεσα περίπου την εποχή που άρχισε να ασκείται η κτιστική τέχνη. Μ'αυτές τις σκέψεις σαν κριτήριο και με βάση την ετυμολόγηση των λέξεων στον "κώδικα", θα παρατηρήσουμε τα παρακάτω:

1) Ο κύριος κορμός της κουδαρίτικης γλώσσας στα μαστοροχώρια της Κόνιτσας, που ήσαν ανέκαθεν όλα τους ελληνόφωνα, είναι ο ίδιος. Υπάρχουν σίγουρα ελάχιστες παραλλαγές και μερικές επουσιώδεις διαφορές, που δεν αλλοιώνουν τον κανόνα.

2) Τα κουδαρίτικα δεν είναι εξ ολοκλήρου συνθηματική γλώσσα, όπως αφέθηκε να γίνει πιστευτό μέχρι τώρα. Βέβαια έχει αρκετές λέξεις που άλλο σημαίνουν και άλλο εννο-

ούν (πχ. κουπί= κουτάλι). Έχει όμως πολλές λέξεις που σημαίνουν ό,τι ακριβώς κυριολεκτικά εννοούν, μόνο που δεν καταλαβαίνουμε το νόημά τους, γιατί είναι εσκεμμένα έντονα αλλοιωμένες (πχ. γκουμούτσι= κοψίδι κρέατος) ή είναι ξενικές (πχ. ντένα= ημέρα).

3) Οι καθαρά συνθηματικές λέξεις του κώδικα δεν είναι τυχαίες, αλλά σχεδόν πάντα έχουν κάποια παρομοίωση ή λειτουργικό συσχετισμό με το συμβολιζόμενο αντικείμενο (πχ. γυαλίζω= βλέπω).

4) Η ίδια η λέξη *κούδαρης* σημαίνει κτίστη που σφυριλατεί με το *τσιοκάνι* (= τύκος, σφυρί) τους λίθους, δηλ. *τσιοκανάρης* (= τυκιστής), όπως πιο απλά λένε οι μαστόροι στη γλώσσα τους. Είναι καθαρά λατινική λέξη απ'το ρήμα *CUDO* (= κτυπώ, τυκίζω, σφυροκοπώ).

Γράφτηκε ότι "*κούδα*" λένε οι κτίστες την πέτρα, γι'αυτό και ονομάστηκαν *κουδαράιοι*. Η εξήγηση αυτή είναι λανθασμένη και εν πολλοίς φτιαχτή, γιατί είναι βεβαιωμένο ότι σε κανένα απολύτως μαστοροχώρι δεν λένε "*κούδα*" την πέτρα. Ο ορισμός ότι "*κούδα*" σημαίνει πέτρα μάλλον είναι λόγιο εύρημα, για να δοθεί πειστική εξήγηση στη λέξη *κούδαρης*.

5) Υπάρχει μια ομάδα λέξεων, οι οποίες σχετίζονται με τη δουλειά, που έχουν αρχαία Ελλ. προέλευση, πχ *πραχάλα* (= δουλειά), *πηρούνια* (= καρφιά), *βαίτσιω* (= θύρα), *σουφλιέρι* (= αγκωνάρι), *ζυμπήλια* (= μαραγκοί), *γκαντένος* (= τοίχος), *μουχόβια* (= κεραμίδια), *σιούρω* (= άμμος), *τσιοκάνι* (= σφυρί), *περλεπές* (= σκεπάρνι).

Βέβαια πάμπολλες άλλες λέξεις εμπίπτουν σ'αυτήν την κατηγορία. Ενδεικτικά αναφέρουμε: *κράνια* (= χρήματα), *μωχούσα* (= νοικοκυρά), *στάμος* (= καθησιό), *φορώ* (= έχω), *γκηνεύω* (= κοιμούμαι), *γκητζνάρνι* (= γάιδαρος).

6) Επίσης ένα άλλο σύνολο λέξεων της δουλειάς είναι καθαρά λατινικές, πχ. *κάλω* (= κονίαμα), *κούδαρης* (= κτίστης), *κουμπάρουλι* (= αγκωνάρι), *μανούρα* (= πέτρα), *κούρσι* (= τμήμα τοίχου).

Αλλά και άλλες λέξεις, μη τεχνικές, είναι αυτούσιες λατινικές, πχ. *ντούκανος* (= αρχηγός), *βολιώτης* (= λάδι), *γκαλίνα* (= κότα), *γκάλμπινες* (= λίρες), *κατσάλι* (= σκυλί), *μανεύω* (= τρώγω), *σουπακιάζω* (= βινέω), *κορνούτης* (= βλάχος), *μάπες* (= χρήματα), *όρματος* (= όμορφος).

7) Οι λοιποί όροι του κώδικα είναι όλοι Ελληνικοί, με μονοψήφιο αριθμό λέξεων, που είναι Σλάβικες, Αρβανίτικες και Τούρκικες αντίστοιχα, και αποτελούν συνήθως εναλλακτική δευτερή ονομασία σε υπάρχουσες λέξεις.

Αυτή η αφθονία λατινικών όρων στον "*κώδικα*", καθώς και η ίδια η λέξη *κούδαρης*, είναι μια τρανή ένδειξη, σχεδόν απόδειξη θα λέγαμε, ότι η κτιστική της πέτρας τέχνη ασκούνταν απ'τους ανθρώπους αυτούς από τότε, που η λατινική ήταν η επίσημη κρατική γλώσσα στον Ελληνικό και Βαλκανικό χώρο, δηλ. πριν απ'τον 7ο μ.Χ. αιώνα τουλάχιστον.

Η πενία του κώδικα σε σλάβικες λέξεις, οι οποίοι Σλάβοι εμφανίζονται τον 7ο μ.Χ. αιώνα και μετά, αυτό ακριβώς δείχνει και έτσι λογικά εξηγείται.

Επίσης η περίσσεια αρχαιοελληνικών λέξεων, που είναι πολύ παλιότερες των λατινικών, δείχνει ότι αληθεύει ο παραπάνω ισχυρισμός, και άγει αβίαστα στο επαγωγικό συμπέρασμα, ότι τουλάχιστον σ'όλη τη διάρκεια της ρωμαιοκρατίας, που η Ελληνική και η επίσημη Λατινική γλώσσα συνυπήρχαν, ασκούνταν η κτιστική τέχνη απ'αυτούς τους *κουδαραίους*. Ίσως μερικοί τολμηρότεροι συμπεράνουν ότι και πριν την ρωμαιοκρατία ήξεραν την κτιστική τέχνη οι *κουδαράιοι*, αφού έχουν τόσες αρχαιοελληνικές λέξεις στον κώδικά τους.

Δεν έχουμε όμως γραπτά ή άλλα μαρτυρικά στοιχεία περί τούτου, γι'αυτό παραπάνω μίλησαμε για τρανές ενδείξεις και όχι για αποδείξεις. Ίσως η έρευνα αποκαλύψει

μελλοντικά κάποια ιστορική γραφή που να επιβεβαιώσει ακλόνητα το παραπάνω συμπέρασμά μας.

Επίσης ερευνητέο είναι το θέμα αν αυτοί οι τεχνίτες της πέτρας, που συνενοούνταν με τον "κώδικα", είναι αυτόχρονοι ή είναι έποικοι στο χώρο της κοιλάδας του Σαρανταπόρου ποταμού, οπότε όταν εγκαταστάθηκαν εκεί έφεραν μαζί τους και τον διαμορφωμένο ήδη κώδικα.

Πάνω σ' αυτό το θέμα υπάρχουν μέχρι τώρα οι εξής δύο αντίθετες απόψεις:

α) Η μία θέλει τους κουδαραίους γηγενείς, γιατί εδώ ήσαν ριζωμένοι πάντα, και δεν υπάρχουν μνήμες, ούτε και γραφές, που να λένε ότι είναι έποικοι στο σημερινό τους χώρο.

β) Η άλλη θέλει τους κουδαραίους εποίκους, και ισχυρίζεται ότι στην κοιλάδα του Σαρανταπόρου εγκαταστάθηκαν ελληνόφωνοι πληθυσμοί της Δυτικής Μακεδονίας, που αναγκάστηκαν να μετακινηθούν από την πίεση των Σλάβων, κατά την τελευταία τους κάθοδο το 14ο μ.Χ. αιώνα, επί κράλη Στεφάνου Δουσάν. Αυτοί οι νέοι έποικοι, λένε, έφεραν την κτιστική τέχνη και τα κουδαρίτικα. Τούτη η εκδοχή γράφτηκε από πολλούς λόγιους της επαρχίας Κονίτσης, πουθενά όμως δεν αναφέρεται η ιστορική πηγή που την καταμαρτυρεί, για να γίνει πλήρως και χωρίς ενδοιασμούς αποδεκτή.

Γηγενείς ή έποικοι, ό,τι κι αν ήσαν, ένα είναι το συμπέρασμα που βγαίνει από τη μελέτη της συνθηματικής τους γλώσσας, ότι ασκούσαν την τέχνη τους το περισσότερο από την εποχή της ρωμαϊοκρατορίας και σ' όλη τη διάρκειά της, δηλ. πριν από το 5^ο μ.Χ. αιώνα.

Μ' αυτές τις σκέψεις κλείνουμε τούτο το σημείωμα, παρακαλώντας τον αναγνώστη να μελετήσει με εμβρίθεια τον "κώδικα" και το "λεξικό", σε συνδυασμό με το "γλωσσάρι" των "παράξενων" λέξεων που λέγονται στη Δροσοπηγή, και με κάποια συγκατάβαση και ανοχή να κρίνει τις όποιες επεξηγηματικές σκέψεις υποπλάτωση. Η ευμένεια αυτή είναι απαραίτητη, γιατί είναι όντως ιδιαίτερα δύσκολη η προσπάθεια η ετυμολόγηση μιας γλώσσας, πολλώ μάλλον όταν αυτή είναι ένας συνθηματικός συντεχνιακός κώδικας, όπως τα κουδαρίτικα.

Κώδικας

Της συνθηματικής γλώσσας της συντεχνίας των κτιστών του μαστοροχωριού Δροσοπηγή (Κόντσικο) Κονίτσης, Ηπείρου

αγκίδα η και αγιά (1) - θυγατέρα, κορίτσι - ετυμ. 1) ίσως αρχ. Ελλ. "ακίζομαι" (= προσποιούμαι αδίαση) ή άγνοια (κυρίως επί ντροπαλών δήθεν κοριτσιών), καμώνομαι, κάνω νόζια (από αγιά) > ακίδα > αγκίδα (= ναζάρα), σε συνδυασμό με το Τουρκ. ΚΙΖ (= θυγατέρα, κορίτσι), 2) συμβολικά από το Ελλ. "αγκίδα", επειδή τα κορίτσια κεντρίζουν, σαν αγκίδες, τις καρδιές των ανδρών.

αγωγάτες οι , τα πόδια - ετυμ. Ελλ. "άγω" > αγωγάτης - σχόλιο: επιτυχής συμβολική παρομοίωση ακρόνιστος-η-ο , απλήρωτος - ετυμ. "κράνια" (β.λ.).

αλαγουδέυτος-η-ο , 1) μη αρραβωνιασμένος, 2) ανύπανδρος - ετυμ. "λαγουδεμένος" (β.λ.).

αλέθω , αερολογία, φιλοαριά, λέγω ψέματα - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: συμβολική εξομοίωση εννοιών - Στη Βούρμπισση αλέθω (= αποπατώ).

αλλοιώτ(ι)κος-η-ο , αόριστο κάποιος άλλος ή κάτι διαφορετικό - ετυμ. Ελλ. "άλλος" > αλλοιώτικος

αμουτσούνιστος-η-ο , και αμτσούνιστος - αφήλητος - ετυμ. "μουτσούνιζω" (β.λ.).

αμπέτ(ι) το , μεσημέρι - ετυμ. Ελλ. "ανασπέτομαι" και "αμπέτομαι" (= ξεπετώ, ξεπετάζομαι) > αμπέτι (= η ανασπέταση στην υψηλότερα θέση) - σχόλιο: πράγματι το μεσημέρι ο ήλιος ξεπετιέται στα μεσουράνια. Ομοιο και το "μαρκίς" (β.λ.).

απαλούδ(ι) το , βούτυρο - ετυμ. Ελλ. "απαλό" (= μαλακό) > απαλούδι - σχόλιο: εξομοίωση λόγω απαλότητας.

αρβανίτσες οι , 1) καρύδια, 2) λίρες - σχόλιο: συμβολική λέξη - σχετ. "τουρκοπούλες" (β.λ.).

- αρκούδα η**, όποιος έχει ελεγκτική εξουσία στη δουλειά του κτίστη [πχ. μηχανικός, κρατικός υπάλληλος, κλπ] - ετυμ. Ελλ. "άρκτος" > αρκούδα - σχόλιο: προφανής παραλληλισμός της δύναμης αρκούδας και της εξουσίας.
- ασαβάνωτος-η-ο**, άκρυπτος - ετυμ. "σαβανώνω" (β.λ.).
- αφοράδιαστος-η-ο**, άφτιαχτος - ετυμ. "φοραδίζω" (β.λ.).
- βαιτσιούλ(ι) το**, παράθυρο - ετυμ. υποκορ. του "βαίτσιω" (β.λ.).
- βαίτσιω η**, θύρα, πόρτα - ετυμ. Ελλ. "βαίνω" (= μπαίνω) > βαίτσιω (= έμβαση, μπασιδί).
- βαλάνια τα**, σφαίρες του όπλου - ετυμ. Ελλ. "βαλάνια" (= βελανίδια) - σχόλιο: συμβολικά λόγω στρογγυλού σχήματος.
- βλαστάρω η**, αδελφή - ετυμ. Ελλ. "βλαστάρι" - σχόλιο: σωστή παρομοίωση με τους βλαστούς δένδρου.
- βολιώτ(η)ς ο**, λάδι - ετυμ. Ελλ. "έλαιον" > Λατ. OLEUM και OLIVUM (= λάδι) > Ιταλ. OLIO > (β)ολιώτης.
- βούζιος ο**, σιωπή, σκασμός, το να μη μιλάς - ετυμ. Ελλ. "βουβός" > βουβώνω > βουζιώνω > βούζιος.
- βουζιώνω**, σωπαίνω - ετυμ. "βούζιος" (β.λ.).
- γάπτος ο**, ο σάκκος με τα εργαλεία, συνέκδοχα σάκκος με τα ρούχα του μάστορα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "καπτύω" (= συρράπτω δέρματα), "καπτός" (= τεμάχιο δέρματος), "κάπτωμα" (= σόλα υποδήματος). Εξ αυτών το αμαρτύρητο "κάπτως σάκκος" ή απλώς "κάπτως" (= σάκκος που είναι κατασκευασμένος από συρραμμένα δέρματα) > κάπτος > γάπτος (= δερμάτινος, πέτσινος, σαν το σημερινό ζεμπίλι) - σχόλιο: ο σάκκος για τα σύνεργα γίνονταν παλιά, όπως και τώρα, από ανθεκτικά υλικά, πχ δέρμα, ώστε να μη σχίζεται από το βάρος και τις αιχμές των εργαλείων - Πανομοιότυπο και το "ζυγούρι" (β.λ.) - Δεν διαφαίνεται συσχέτιση με το νέο Ελλ. "γάτος" < κάπτος < Λατ. CATTUS (= γάτα, γαλή).
- γιακαλί το**, 1) το ταλαγάνι, δηλ. είδος ελαφράς κάπτας, 2) παρόνομα των κατοίκων του ομόρου χωριού Ζιέρμα - ετυμ. α) Τουρκ. YAKALIK (= ύφασμα καλό για κολλάρο) - σχόλιο: σκωπτικά επειδή το ταλαγάνι γίνεται από χονδρό μάλλινο υφαντό, β) Πιο σωστά απ'το Ιταλ. GIACCA (= σακάκι, πανωφόρι).
- γίδες οι**, οι αρμοί των λίθων - ετυμ. αρχ. Ελλ. "αιξ" > αιγίδιον > γίδι > γίδα - σχόλιο: συμβολική λέξη, επειδή σε μια τοιχοποιία οι αρμοί είναι πολλοί σαν τις γίδες κοπαδιού - σχετ. "τσάπος" (β.λ.).
- γκαβιάζομαι**, πεθαίνω - ετυμ. "γκαβιάζω" (β.λ.).
- γκαβιάζω**, σκοτώνω - ετυμ. Λατ. CAVUS (= κοίλος, κενός), CAVEA (= κοίλωμα, ίσως και η ταφική κοιλότητα) εντεύθεν το νέο Ελλ. "γκαβός" (= τυφλός, ο έχων κενές τις οφθαλμικές κοιλότητες, δηλ. αόμματος) - σχόλιο: με την έννοια ότι σε ενταφιάζω.
- γκάβιασμα το**, 1) σκοτωμός, 2) δαρμός μέχρι θανάτου - ετυμ. "γκαβιάζω" (β.λ.).
- γκαβριάνος ο**, και το γκαβό - το τυρί - ετυμ. Λατ. CAVUS (= κοίλος, κενός) > Αρβ. ZGAVRA ή GAVRA (= κοίλωμα, κούφωμα, κοιλότητα) > γκαβριάνος και γκαβό (= γεμάτο με κοιλότητες) - σχόλιο: επειδή το τυρί είναι γεμάτο τρύπες - Στη Βούρμπιανη λέγεται βέτσιο, ίσως από το Ιταλ. PEZZO (= φέτα, φελί).
- γκαλίνα η**, κότα - ετυμ. Λατ. GALLINA (= όρνιθα, αλεκτορίς).
- γκάλμπινες οι**, χρυσές λίρες - ετυμ. Λατ. GALBINUS (= κίτρινος) - σχόλιο: από το κίτρινο χρώμα του χρυσού.
- γκαμπέτσω η**, φαλλός - ετυμ. Ελλ. "γαμώ" > γαμέτης (= αυτός που βινεί) > γκαμπέτσω (= το όργανο του γαμέτη).
- γκαντένος ο**, και γκαντέμος - τοίχος, τοιχοποιία - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κατά" και "δέμω" (= κτίζω, οικοδομώ) > καταδέμω > καδδέμος > γκαντένος (= κτισμένος πλήρως) - Στην Πυρσόγιαννη λέγεται ντούφος, από το Τουρκ. DUVAR (= τοίχος) > ντούβος > ντούφος - Στη Βούρμπιανη λέγεται γκρέμπος, ίσως από τα Σλ. GREBAN (= απότομος, κρημνώδης, βραχώδης), GREBENJE (= σειρά βράχων ή λίθων), από όπου και το νέο Ελλ. "γρέμπανος" (= υψηλός βράχος της ακροθαλασσιάς) - σπάνια Βλάχ. GREBU (= τοίχος).
- γκατζιάς ο**, ο ιδιοκτήτης του σπιτιού το οποίο κτίζουν οι μαστόροι, κτήτωρ - ετυμ. Λατ. CASA (= καλύβα) > Ιταλ. CAZA (= οικία) > καζάς > γκατζιάς > Ρουμ. GAZDA (= οικοδεσπότης).
- γκάτζιω η**, η γυναίκα του αφεντικού, η κυρά του σπιτιού - ετυμ. "γκατζιάς" (β.λ.).

- γκατζιουμένη η** ,έγκυος γυναίκα - ετυμ. ίσως παραφθορά του Ελλ. "γκαστρωμένη".
- γκατζιουμένος-η-ο** ,θυμωμένος, μωτρωμένος - ετυμ. Ελλ. "κακός" > κακιωμένος (= θυμωμένος) > γκατζιουμένος.
- γκατζιούρω η** ,η γίδα - ετυμ. Αρβ. KAC-I (= γίδα) > κατσιούρω > γκατζιούρω > γκατζιέρω, όπως λέγεται στη Βούρμπιανη.
- γκηνεύω** ,αποκοιμιέμαι, κοιμούμαι - ετυμ. Ελλ. "γη" και "νεύω" (= κλίνω, γέρνω, σκύπτω, γνέφω). Εξ αυτών γηνεύω > γκηνεύω (= γέρνω το κεφάλι προς τη γη αποκοιμούμενος).
- γκήνεμα** το ,ύπνος - ετυμ. "γκηνεύω" (β.λ.).
- γκητζνάρα η** ,γαϊδάρα - ετυμ. "γκητζνάρι" (β.λ.).
- γκητζνάρ(ι) το** ,γαϊδαρος, όνος - ετυμ. Ελλ. "όνος" (= γομάρι) > (υποκορ.) ονάρι - Επίσης Ελλ. "όνος" (= το ψάρι γάδος). Ο γαϊδαρος όμως είναι ο όνος της στερεάς [της γης]. Προς διάκριση των δύο όνων, έλεγαν "γης + ονάρι" > γησ(ο)νάρι > γκησνάρι > γκητζνάρι - σχετ. "σιαμπίρ(η)ς" (β.λ.).
- γκουβερνήσιος ο** ,μάστορας που είναι ενταγμένος σε παρέα με αρχηγό πρωτομάστορα - ετυμ. Ελλ. "κυβερνώ" > Λατ. GUBERNO > γκουβερνήσιος (= αυτός που τελεί υπό διοίκηση) - αντίθετο "μονόλ(ι)κος" (β.λ.).
- γκουμούτσ(ι) το** ,κοψίδι κρέατος - ετυμ. Ελλ. "κόπτω" > κομμάτι > κομμός > γκουμούτσι.
- γραπώνω** ,1) πιάνω, αρπάζω με τα νύχια, αγκιστρώνω και πιάνω κάτι, 2) φιλονικώ, πιάνομαι στα χέρια - ετυμ. ηχοπαράγωγη από τον ήχο "γραπ" της αγκίστρωσης - σχετ. Ιταλ. (AG)GRAPPARE και Σλ. GRABITI (= αρπάζω), ως και το Ελλ. "δράξ".
- γυαλιά τα** ,τα μάτια - ετυμ. Ελλ. "ύαλος" > γυαλιά - σχόλιο: συμβολική εξομοίωση με ματογυάλια.
- γυαλίζω** ,βλέπω, παρατηρώ - ετυμ. "γυαλιά" (β.λ.).
- δένδρος ο** ,γαμβρός - ετυμ. Ελλ. "δένδρον" - σχόλιο: συμβολική λέξη λόγω ευθυτενούς κορμοστασίας.
- δέξικο το** ,το Ελληνικό κράτος - ετυμ. "δέξιος" (β.λ.).
- δέξιος ο** ,ο Έλληνας - ετυμ. Ελλ. "δέξιος" (= ευνοϊκός, δεξιόχειρας, καλός) - σχόλιο: σε αντίθεση με το "ζέρβος" (β.λ.).
- ζέζα η** ,η κάππα - ετυμ. Αρβ. ZEZE-A (= η μαύρη χρώση, το μελανό χρώμα) - σχόλιο: οι κάππες είχαν πάντα μαύρο χρώμα.
- Ζέρβικο το** ,το Τουρκικό κράτος - ετυμ. "ζέρβος" (β.λ.).
- ζέρβος ο** ,ο Τούρκος - ετυμ. νέο Ελλ. "ζέρβος" (= ζαβός, αριστερόχειρας, κακός) - σχόλιο: σε αντίθεση με το "δέξιος" (β.λ.).
- ζιούπαινα η** ,πίττα - ετυμ. α) Ελλ. "Θεός", "Ζεύς" > Λατ. DEUS, ZEUS [JU-PIter], και Λατ. PANIS (= άρτος, Ιταλ. PANE, Γαλλ. PAIN, Βλαχ. PAINE). Εξ αυτών "ζιούπαινα" (= θεϊκός άρτος, πχ θεόψωμο, Χριστόψωμο, Βασιλόπιττα) - Ομοιο το Σλ. POGOVITSA ή BOGOVITSA (= πίττα αφιερωμένη στο Θεό) - σχόλιο: η πίττα ήταν ανέκαθεν εκλεκτό έδεσμα που προσφέρονταν στους Θεούς κατά τις διάφορες τελετές, ενώ οι θνητοί έτρωγαν ψώμον άρτου. Η ύπαρξη στο σώμα της λέξης του θέματος παινα (= PAINE= άρτος), δεν αφήνει περιθώρια για άλλες ετυμολογήσεις σαν τις παρακάτω, β) ίσως νέα αναπαραγωγή του αρχαίου Ελλ. "πλακούς" [Λατ. PLA CENTA= πίττα], από το νέο Ελλ. "ζουπώ" (= πιέζω) > ζιούπαινα (= πατητή ζύμη, κατά το αρχ. Ελλ. "πλακούς άρτος"), γ) πιθανώς εκ του Σλ. ZJUPAN (= άρχοντας) > ZJUPANJA (= αρχόντισσα) > ζιούπαινα (= αρχόντισσα) - σχόλιο: πάντα η πίττα ήταν αρχοντικό φαγητό.
- ζυγούρ(ι) το** ,ο σάκκος για τα εργαλεία, κατ'επέκταση ο σάκκος με τα ρούχα του μάστορα - ετυμ. Ελλ. "ζυγούρι" (= διετές πρόβατο, αλλά και το δέρμα του). Εξ αυτού "ζυγούριον σακκίον" ή απλώς "ζυγούρι" (= σάκκος από προβειά) - σχόλιο: ο σάκκος με τα σύνεργα κατασκευάζονταν παλιά από γερά υλικά, πχ δέρματα, όπως ακριβώς τώρα το ζεμπίλι, για να μην καταστρέφεται εύκολα από το βάρος και τις αιχμές των εργαλείων - Ταυτόσημο το "γάππος" (β.λ.).
- ζυμπήλια τα** ,οι μαραγκοί - ετυμ. αρχ. Ελλ. "συν" + "πέλω" (= ευρίσκομαι εν κινήσει, είμαι, υπάρχω) > συμπέλω > συμπήλια > ζυμπήλια (= συνάδελφοι, συνοδοιπόροι, σύντροφοι)- σχόλιο: οι ξυλουργοί και οι κτίστες ταξίδευαν μαζί σε χωριστές όμως συντεχνίες που συνεργάζονταν στις κατασκευές - σχετ. "εμπελιακό" > αμπελιακό > αμπηλιακό > μηλιακό (= κοινοτικό

- εμπορείο και ξενώνας για τους διερχομένους).
- θόδωρος ο** ,τσίπουρο, το ρακί - ετυμ. Ελλ. "θεός" και "δώρο" - σχόλιο: επειδή το τσίπουρο και το κρασί θεωρούνται θεού δώρα - Στην Πυρσόγιαννη λέγεται θόδω κατά συγκοπή.
- καλο(γ)ερεύω** ,νυχτώνω, βραδιάζω - ετυμ. "καλόγερος" (β.λ.).
- καλό(γ)ερος ο** ,βράδι, νύχτα - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: το μαύρο σκοτάδι ταιριάζει εδώ με το μαύρο ράσο του καλόγερου.
- καλούδ(ι) το** ,υλικό για τη λάσπη - ετυμ. "κάλω" (β.λ.).
- κάλω η** ,1) λάσπη, κονίαμα, 2) η ασβέστη - ετυμ. Λατ. CALX (= κονία, λάσπη, άσβεστος) - σχετ. "μπλιόκω" (β.λ.).
- καννάβω η** ,τεμπελιά - ετυμ. Ελλ. "κάνναβις" (= ναρκωτικό φυτό, χασίσι) - σχόλιο: επειδή οι χρήστες της καννάβεως είναι ακαμάτες.
- καργιέβω** ,κλάνω - ετυμ. "κάργιος" (β.λ.).
- κάργιος ο** ,η πορδή - ετυμ. νέο Ελλ. "κάργια" (= κοράκι), ηχοποίητη λέξη από τον ήχο "καρ-καρ" - Τουρκ. KARGA (= κοράκι) - σχόλιο: συσχέτιση με τον ήχο "καρ-καρ" των κορακιών.
- καρόφυλλο το** ,επιστολή, γράμμα - ετυμ. Ελλ. "καρυδόφυλλο" > καρυόφυλλο > καρόφυλλο - σχόλιο: συμβολική λέξη λόγω του μεγάλου μεγέθους του φύλλου της καρυδιάς.
- κατούρω η** ,βρύση - ετυμ. νέο Ελλ. "κατουρώ" - σχόλιο: επιτυχής συμβολική παρομοίωση.
- κατσάλ(ι) το** ,1) σκυλί, 2) πανέξυπνος, πονηρός - ετυμ. Λατ. CATELLUS (= κουτάβι).
- καψάλα η** ,γρήγορη φυγή, εσπευσμένη αναχώρηση, κοινώς εξαφάνιση - ετυμ. Ελλ. "καψαλίζω" (β.λ.).
- καψάλισμα το** ,η γρήγορη φυγή - ετυμ. "καψαλίζω" (β.λ.).
- καψαλίζω** ,και καψαλνώ - πάραυτα φεύγω, εσπευσμένα αναχωρώ, κοινώς γίνομαι καπνός - ετυμ. αρχ. Ελλ. "καπνός" (= καπνός), "κάπος" (= πνεύμα), "κάπυς" (= ψυχή), "καπύω" (= εκπνέω), και "σαλεύω" (= κινούμαι, ταρασσω, κουνώ). Εξ αυτών καψαλεύω > καψαλνώ > καψαλίζω (= κινούμαι σαν καπνός ή σαν αέρας) - Δεν υπάρχει συσχέτιση με το νέο Ελλ. "καψαλίζω" (= καίω, καίω επιφανειακά, κοινώς τσουρουφλίζω).
- καψοκάρδια τα** ,κρεμμύδια - ετυμ. Ελλ. "καψοκαρυδα" - σχόλιο: συμβολική λέξη, επειδή είναι στρογγυλά σαν καρύδια και καφτερά. Πιθανώς όμως να σημαίνει και αυτά που καίνε τα σωθικά (την καρδιά).
- κηρασοβήτ(η)ς ο** ,χωροφύλακας, φρουρός - ετυμ. αρχ. Ελλ. η "Κηρ" (= θεά του θανάτου, θάνατος, κακή μοίρα, δυστύχημα, συμφορά, καταστροφή, όλεθρος), "σοβώ" (= εκφοβώ, τρομάζω, αποδιώχνω, προγγίζω). Εξ αυτών κηρασοβήτης (= ο την Κήρα σοβών), δηλ. αυτός που αποδιώχνει την συμφορά, δηλ. ο χωροφύλακας - Στην τοπική διάλεκτο κηραλεύω (= με κυνηγάει η κακιά μοίρα) - σχετ. "οικοσπεντάρης" (β.λ.). Ενδεχομένως απ'εδώ να προέρχεται και το όνομα του ομόρου χωριού Κεράσοβο, ως οικισμού όπου διέμεναν το χειμώνα οι φύλακες (κηρασοβήτες) του όρους Οχυρό (Ταμπούρι) και των αυχένων του (κοινώς φούρκες), εξού πιθανώς και το όνομα του γειτονικού χωριού Φούρκα.
- κιούρω η** ,1) γιορτή - ετυμ. Ελλ. "εορτή" > (F)εορτή > κεόρω > κιούρω, 2) ναός, εκκλησία - ετυμ. "ιερή" > (H)ιερή > κιέρω > κιούρω - σχόλιο: γιορτή και εκκλησία ήσαν έννοιες αλληλένδετες και η λέξη μάλλον απ'τόν συγκερασμό των δύο εννοιών και προφορών προέκυψε - Δεν φαίνεται πιθανή η εξήγηση απ'το Λατ. CURO (= φροντίζω, επιμελούμαι) > Γαλλ. CURE (= εφημέριος), από όπου Σλ. KIURE (= φραγκοπαπάς).
- κλέρος ο** ,γέρος απεριποίητος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "ολερός" (= θολερός, ρυπαρός) > "κλερή" (= βόρβορος, ιλύς, ακαθαρσία) > κλέρος (= λερός, βρώμικος) - σχόλιο: κατά την φράση: "ένας βρωμόγερος".
- κλέρω η** ,γριά απεριποίητη - ετυμ. "κλέρος" (β.λ.).
- κλωνάρ(ι) το** ,χέρι, βραχίων - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: εξομοίωση του χεριού με το κλωνάρι δένδρου.
- κοκκορόζος ο** ,καλαμπόκι - ετυμ. Σλ. KUKURUZ και Τουρκ. KOKOROZ (= αραβόσιπος), [ίσως εκ του Ελλ. "κόκκος" > Λατ. COCCUM (= σπειρί, κόκκος), και Λατ. ROSSUS > Σλ. RUSH (= ερυθρός). Εξ αυτών η λέξη σημαίνει ερυθρόκκοκο, όπως και είναι].
- κορδέλια τα** ,καλά υποδήματα με φούντα - ετυμ. νέο Ελλ. "κορδέλλα" < Ιταλ. CORDELLA (= διακοσμητική ταινία) < Ιταλ. CORDA < Λατ. HORDA < Ελλ. χορδή - σχόλιο: λόγω που είχαν

διακόσμηση.

κορνούτ(η)ς ο ,βλάχος, κτηνοτρόφος, βοσκός - ετυμ. Λατ. CORNU (= κέρατο) - σχόλιο: επειδή βόσκουν ζώα κερασφόρα - Στη Βούρμπιανη λέγεται *κούμπλος*, ίσως από το αρχ. Ελλ. "κομώ" (= φροντίζω, επιμελούμαι), και "μήλα" (= πρόβατα). Εξ αυτών ο "κομών μήλα" > κούμπλος [αντί του ορθού "μηλοκόμος", ως ο "τρυπών ξύλα" λέγεται τρυποξύλης, αντί του σωστού ξυλοτρύπης]. Δεν φαίνεται συσχέτιση με το λαϊκό νέο Ελλ. "κούμπλο" (= κορόμηλο φρούτο).

κοτσιλοπόντ(ι)κα τα ,τα γράμματα του αλφαβήτου - ετυμ. νέο Ελλ. "κοτσιλοπόντικα" (= κόπρανα ποντικού) - σχόλιο: συμβολικά κατά τη φράση "τα έγγραψες μικρά σαν κοτσιλοπόντικα".

κοτσιλοπόντ(ι)κος ο ,δάσκαλος - ετυμ. "κοτσιλοπόντικα" (β.λ.) - σχόλιο: επειδή ασχολείται με τα γράμματα.

κότсуφας ο ,καλόγηρος, ο μοναχός - ετυμ. Ελλ. "κότсуφος" (= το πουλί κοτσύφι) - σχόλιο: επειδή το ράσο είναι μαύρο όπως και το κοτσύφι.

κοτσύφια τα ,σταφύλια, τσαμπιά - ετυμ. Ελλ. "κότсуφος" (= το πουλί κοτσύφι) - σχόλιο: συμβολική λέξη επειδή τα ώριμα τσαμπιά έχουν ρώγες σκουρόχρωμες σαν το μαύρο κοτσύφι.

κούδαρ(η)ς ο ,μάστορας, κτίστης της πέτρας, τυκιστής - ετυμ. Λατ. CUDO (= τυκίζω, σφυροκοπώ, κρούω, εκλεπτίζω σφυρηλατώντας) και CUDERE (= παρασκευή, σύνθεση) - σχετ. "τσιοκανάρης" (β.λ.).

κουδαρίνα η ,η γυναίκα του κτίστη - ετυμ. "κούδαρης" (β.λ.)

κουδαρίτ(ι)κα τα ,και *μαστόρ(ι)κα* - η συνθηματική γλώσσα των μαστόρων - ετυμ. "κούδαρης" (β.λ.).

κουδαρομάνα η ,1) ο πρωτομάστορας, 2) τόπος που βγάζει κτιστάδες μαστόρους - ετυμ. "κούδαρης" (β.λ.) και "μάνα" (= μητέρα).

κουδαρόπ(ου)λο το ,και *κουδαρούλι(ι)* - 1) το παιδί του μάστορα, 2) νεαρό μαστορόπουλο - ετυμ. "κούδαρης" (β.λ.).

κούκος ο ,ο χότζας - ετυμ. Ελλ. "κούκος" (= το πουλί κούκος) < αρχ. Ελλ. "κόκκυξ" - σχόλιο: επειδή ομοιότητα σαν κούκος απ'την κορυφή του τζαμιού καλεί τους πιστούς.

κούλ(ι)δες οι ,και *κούλιοι* - φλουριά, χρήματα - ετυμ. Ελλ. "κολεός" > Λατ. CULEUS (= ασκός, θήκη, πουγκί) - σχόλιο: επειδή οι λίρες έμπαιναν σε πουγκί.

κουμπαρούλι(ι) το ,μικρού μεγέθους γωνιόλιθος, παραγκωνάρι, πελεκητές πέτρες για τις παραστάδες (λαμπαδιά, θυροστόμια) - ετυμ. Λατ. COMPARO (= συμβάλλω τινάς, συζεύγνυμι) , από όπου και το νέο Ελλ. "κουμπάρος" - σχόλιο: συμβολική λέξη επειδή οι γωνιόλιθοι εμπλέκονται ανά δύο - σχετικό το "σουφλιέρι" (β.λ.).

κουπί το ,κουτάλι, πηρούνι - ετυμ. Ελλ. "κώπη" (= κουπί, χερούλι) - σχόλιο: συμβολική λέξη.

κούρσ(ι) το ,κομμάτι τοίχου που κτίζουν το ένα κατόπιν του άλλου οι μαστόροι μέχρι να ολοκληρώσουν μία πλήρη στάθμη τοίχου - ετυμ. Λατ. CURSUS (= δρόμος, φορά, γύρος επανάληψης διαδικασίας).

κούτсуουρα τα ,χονδροκοπιές, χονδρά ψέματα - ετυμ. Ελλ. "κόπτω" > κόψουρον > κούτсуουρο (= χονδρο-τεμάχιο κορμού δένδρου) - σχόλιο: συμβολ. λέξη - φράση: "ξηφλυάζει κούτсуουρα" (= λέγει χονδρά ψέματα).

κούφιο το ,το σπίτι - ετυμ. Ελλ. "κούφος" > κούφιος (= κενός, κοίλος, εσωτερικά άδειος, μεταφ. σπήλαιο) - σχόλιο: πολύ ταιριαχτή παρομοίωση.

κράνια τα ,χρήματα, λεφτά - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κάρανον" (= κεφάλι) > "κράνος" (= περικεφαλαία) > κάρανεα > κράνεα > κράνια (= κεφάλια) - σχετ. "κρήνα" (β.λ.) - σχόλιο: επειδή όλα τα χρήματα είχαν και έχουν επάνω τους κάποιο κεφάλι - όμοιο το "μάπες" (β.λ.).

κρανιάζω ,πληρώνω χρήματα - ετυμ. "κράνια" (β.λ.).

κρανιάσμα το ,η πληρωμή - ετυμ. "κράνια" (β.λ.).

κρανιές οι ,φόβος - ετυμ. Ελλ. "κρανέα" (= το δένδρο κρανιά) - σχόλιο: επειδή ήταν κρανίσια η ράβδος με την οποία έδερναν - σχετ. "κρανίλα" (β.λ.) - παλ. Σλ. KARANIJE (=τιμωρία, μάλωμα).

κρανίζω ,1) φοβούμαι - ετυμ. από το Ελλ. "κρανιές" (β.λ.), 2) (σπάνια) καταλαβαίνω, εννοώ - ετυμ. Ελλ. (β.λ.) "κρήνα" (= κεφάλι).

κρανίλας ο ,φοβιτσιάρης - ετυμ. "κρανιές" (β.λ.).

κρανίλα η ,φόβος, τρομάρα - ετυμ. Ελλ. "κρανιές" (β.λ.).

- κρεμαντζούλια τα** , λουκάνικα - ετυμ. Ελλ. "κρεμώ" > κρεμαστός > κρεμαστούλι > κρεμαντζούλι - σχόλιο: επειδή τα λουκάνικα τα κρεμούσαν για να στεγνώσουν.
- κρήνα η** , κεφάλι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κάρα" και "κάρανον" ή "κάρηνον" (= κεφάλι) > κρήνα > κρήνα.
- κριτσέλ(η)ς ο** , αποχωρητήριο, απόπατος - ετυμ. Ελλ. "κριτσώ" (= τρίζω, κροτώ). Ίσως και από το Ελλ. "κρικέλι" (= κρίκος, κύκλος), επειδή είχε κυκλική τρύπα.
- κριτσιμάς ο** , φαγοπότι, τραπέζωμα - ετυμ. Ελλ. ηχοποίητ. λέξη "κριτσανίζω" > κρίσιμα > κριτσιμάς.
- κρουμμύδ(ι) το** , ρολόγι - ετυμ. Ελλ. "κρόμμυο" (= κρεμμύδι) - σχόλιο: συμβολική λέξη, λόγω στρογγυλού σχήματος.
- κωλονιάτες οι** , [σπάνια λέξη] - η περίοδος της έμμηνης ρύσης των γυναικών - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κώλον" (= τμήμα, περίοδος, εννοείται χρόνου). Πιθανή εξήγηση από το Ελλ. "κώλος" (= πρωκτός), το Λατ. COLO (= ηθώ, στραγγίζω), το Λατ. COLO (= θεραπεύω, φροντίζω).
- λαγούδεμα το** , αρραβώνιασμα, παντρεία - ετυμ. Ελλ. "λαγός" > λαγούδεμα (= το ζευγάρι των λαγών) - σχόλιο: συμβολική λέξη.
- λαγουδεμένος-η-ο** , 1) αρραβωνιασμένος, 2) παντρεμένος - ετυμ. "λαγούδεμα" (β.λ.).
- λαγουδεύομαι** , παντρεύομαι - ετυμ. "λαγούδεμα" (β.λ.).
- λαγούλια τα** , παιδιά, τα νέα μαστορόπουλα - ετυμ. Ελλ. "λαγός" > λαγούλι (= το μικρό παιδί του λαγού) - σχόλιο: συμβολική λέξη.
- λάζος ο** , φορητό μαχαίρι, κολοκοτρώνης - ετυμ. Ελλ. "Λαζός" > λάζος - σχόλιο: επειδή οι Λαζοί Πόντιοι έφεραν πάντα στη ζώνη τους μαχαίρι.
- λάτσ(η)δεις οι** , (πάντα στον πληθυντ.) - 1) βόρβορος, λασπώδεις ακαθαρσίες, αποπατήματα - ετυμ. Ελλ. "λάσπη" > Αρβ. LLAC-I (= λάσπη για κτίσιμο, κονίαμα), 2) πονηροί, ψεύτες - ετυμ. Σλ. LAZ (= ψευτιά, ψεύδος).
- λεπινιώτ(η)ς ο** , ληστής, συμμορίτης κλέφτης - ετυμ. Ελλ. "λεπώ" και "λεπίζω" (= ξεφλουδίζω, ξελεπίζω, γδέρνω) - σχόλιο: σύμφωνα με τη φράση "με έγδαραν", που σημαίνει καταλήστεψη - Στην Πυρσόγιαννη λέγεται *μανάς*, εκ του Λατ. MANUS (= χέρι) > *μανάδες* (= αυτοί που βάζουν χέρι) - Λατ. MANUBIAE (= λαφύρα, λεία), MANUBIUS (= λαφυραγωγός).
- λιόκια τα** , όρχεις - ετυμ. Αρβ. LOKJETE (= όρχεις) - σχετ. "τσάκια" (β.λ.).
- λουσιιώτ(η)ς ο** , νερό - ετυμ. λαϊκό νέο Ελλ. "γλουπώνω" (= καταπίνω, βροχθίζω), ηχοπαράγωγη λέξη απ' τον ήχο γλουπ-γλουπ και γλουτ-γλουτ της κατάποσης, απ' όπου και το Λατ. GLUTIO (= βροχθίζω), και Ελλ. "λάπτω" > Σλ. LAPAM, Αρβ. LAPP ή LLUP (= βροχθίζω όπως ο σκύλος πίνει νερό) > Αρβ. LLUPĒS-I (= καταβροχθιστής). Εξ όλων αυτών "λουσιιώτης" (= αυτό που καταπίνεται, μεταφ. το νερό) - Στην Πυρσόγιαννη λένε το νερό *ντιβόλκο*, από το Λατ. DEVOLVO [DIVOLVO] (= κατακυλώ, κατακυλίω) > ντιβόλ(β)κο > ντιβόλκο (= αυτό που κατακυλάει, μεταφ. νερό) - Με τα ανωτέρω πρέπει να σχετίζεται το όνομα του χωριού *Λούψικο* [Λυκόρραχη ή Κεφαλοχώρι] και του ρέματος "*Ντιβό(λ)ικα*" που το διασχίζει.
- μαγγούτ(ι) το** , ντουφέκι, όπλο - ετυμ. Ελλ. "μάγγανο" και "μάγγανα" (= πολεμικές μηχανές των Βυζαντινών) > μαγγανέλο (= η μεσαιωνική λιθοβόλος μηχανή) > (υποκορ.) μαγγούτι (= μικρή πολεμική μηχανή, δηλ. όπλο).
- μακρύς ο** , μεσημέρι - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: επειδή ο ήλιος το μεσημέρι είναι στο πιο ψηλό (μακρύ) σημείο του ουρανού - όμοιο το "αμπέτι" (β.λ.).
- μαλάμω η** , 1) η ώρα, 2) η ώρα που τελειώνει η εργασία - ετυμ. Ελλ. "αμάλαμα" > μάλαμα (= χρυσό) > μαλάμω (= χρυσή) - σχόλιο: συμβολική λέξη που δηλώνει ότι η ώρα τηςσχόλης είναι μάλαμα - Στην Πυρσόγιαννη λέγεται *τζιουκάλω*, από το νέο Ελλ. "τσιουκαλίζω" ή "τσιουκανίζω" [= κτυπώ ρυθμικά τσιακ-τσιουκ με το τσιοκάνι (= σφυρί)], όπως κτυπάει το ρολόγι που δείχνει την ώρα.
- μαλέτσ(ι)κο το** , μικρό παιδί - ετυμ. Σλ. MALKO (= μωρό, μικρό, νήπιο), MALIK (= μικρός).
- μάνεμα το** , το φαγί - ετυμ. "μάνος" (β.λ.).
- μανεύω** , τρώγω - ετυμ. "μάνος" (β.λ.) - σχετ. τα Λατ. MANDO (= μασώ) > MANDO (= φαγάς) > MANDUCO (= τρώγω).
- μάνος ο** , το ψωμί - ετυμ. Ελλ. "μάννα" (Εβραϊκό) > Λατ. MANNA (= άρτος, τροφή) - σχετ. "μανεύω" (β.λ.).
- μανούρα η** , πέτρα κανονικού μεγέθους για κτίσιμο - ετυμ. Λατ. MANUS (= χέρι), και MANUARIA (= αυτή που πιάνεται στο χέρι) - σχόλιο: επειδή η πέτρα δουλεύεται μία-μία στο χέρι, και επί

- πλέον την ανέβαζαν στις σκαλωσιές χέρι-χέρι, κοινώς πάσα.
- μαντζάρω**, ξέρω τέχνη - ετυμ. Ελλ. "μάσσω" (= χειρίζομαι, δουλεύω με τα χέρια) > μαζάω (= ζυμώνω) > μαζάρω > μαντζάρω (= δουλεύω με τα χέρια, τεχνίζω) - Ιταλ. MANAGGIARE (= χειραπτάζω, μαλάσσω, χειρίζω).
- μάπες οι**, χαρτονομίσματα, χρήματα - ετυμ. Λατ. MAPPA (= οθόνη, τεμάχιο υφάσματος) > νέο Ελλ. "μάπα" (= πρόσωπο, φάτσα) - σχόλιο: τα χαρτονομίσματα είναι σαν μικρά οθόνια και στα νομίσματα πάντα υπάρχει κάποιος πρόσωπο - σχετικά "πλατανόφυλλο" (β.λ.) και "κράνια" (β.λ.).
- μάσιο το**, αιδού γυναικάς - ετυμ. Ελλ. "μάσσω" (= ψηλαφώ, ψαχουλεύω) > μάσιο (= πασπατευτό) - σχόλιο: κατά την έκφραση: "αυτή θέλει πασπάτεμα".
- ματσέματα τα**, περιτώματα, κόπρανα - ετυμ. "ματσεύω" (β.λ.).
- ματσεύω**, αποπατώ, χέζω - ετυμ. Σλ. MATSAM (= λερώνω, βρωμίζω).
- μαυρίκω η**, η φακή - ετυμ. Ελλ. "αμαυρός" (= σκοτεινός, θαμπός) > μαύρος > μαυρίζω > μαυρίκω - σχόλιο: επειδή η φακή είναι σκουρόχρωμη.
- μαυρομμάτες οι**, ελιές - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: λόγω χρώματος και σχήματος - Στη Βούρμπιανη λέγονται κατά την ίδια έννοια *μαυρομούτσινες*.
- μέτσκο το**, ψέμα - ετυμ. Σλ. MECITI και MECTA (= αίνιγμα, φαντασία, όνειρο, οπτασία, δόλος, ψεύδος).
- μονόλ(ι)κος ο**, μάστορας που εργάζεται μόνος του ή ζευγάρι με κάποιον άλλον, δηλ. δεν είναι ενταγμένος σε διοικουμένη παρέα - ετυμ. Ελλ. "μόνος" > μονόλικος - αντίθετο "γκουβερνήσιος" (β.λ.).
- μούκα η**, νύφη - ετυμ. αρχ. Ελλ. "μύω" (= κλείνω χείλη, μάτια, στόμα) > "μυπτός" [Λατ. MUTUS] και "μυκός" (= άφωνος) > μούκας (= λιγόλογος, βουβός) - Ιταλ. MOCCHIO (= βουβός) - σχόλιο: επειδή παλιά οι νύφες στόμα είχαν μιλιά δεν είχαν.
- μουτζούρης ο**, φούρνος, ιπνός - ετυμ. νέο Ελλ. λέξη - σχόλιο: επειδή πάντα ήταν μουτζουρωμένος απ' τις κάπνες της φωτιάς.
- μουτσουνιάζω**, φιλώ - ετυμ. νέο Ελλ. "μουτσούνα" (Βενέτ.) (= πρόσωπο, μούρη) - σχόλιο: επειδή κατά το φίλημα έρχονται σε επαφή οι μουτσούνες.
- μουχόβια τα**, και *σμουχόβια* - 1) κεραμίδια, 2) τουβλά, οπτόπλινθοι - ετυμ. αρχαία Ελλ. "σμύχω" (= κουφοκαίω, σιγοκαίω, σιγοψήνω) > (σ)μουχόβια [το Υ διαβάζεται ΟΥ] > μουχόβια = σιγονοσημένα.
- μπάμπω η**, πέτρα που εξέχει απ' την ευθυγραμμία τοίχου - ετυμ. Σλ. BABO (= γριά) > νέο Ελλ. "μπάμπω" - σχόλιο: συμβολική λέξη, επειδή όπου εξέχουν πέτρες ο τοίχος καμπυλώνεται, σαν γυρτή γριά.
- μπαρίνα η**, και *μπαρεσίω* - η γυναίκα του αφεντικού, γενικώς γυναίκα παντρεμένη - ετυμ. "μπαρός" (β.λ.).
- μπαρός ο**, ο πρεσβύτερος άνδρας της οικογένειας που συναλλάσσονταν με τους κτίστες, το αφεντικό, ο άνδρας του σπιτιού - ετυμ. αρχ. Ελλ. "βάριος" (= βαρβάτος, γαμέτης), [βάριοι άνδρες = κριοί], Αρβ. BURRE-I (= άνδρας, γενναίος), Κελτικό BAR (= άνδρας), από όπου και το "Βαρόνος" - Λατ. PARIO (= γεννώ).
- μπέλος ο**, γάλα - ετυμ. Σλ. BELO (= λευκό) - σχόλιο: λόγω του λευκού χρώματος - Στη Βούρμπιανη λέγεται *λεμπενί*, από το σπάνιο Τουρκ. LEPEN ή SUT (= γάλα).
- μπλιόκω η**, η ασβέστη για κονίαμα - ετυμ. Σλ. BELO (= άσπρος) > μπελιόκω > μπλιόκω - σχόλιο: λόγω του λευκού χρώματος - σχετ. "κάλω" (β.λ.).
- μύτζιος ο**, και το *μύτζιο* - αιδού γυναικάς - ετυμ. Ελλ. "μυζώ" (= βυζάνω, ρουφώ) > μύζιος > μύτζιο (= αυτό που απομυζά) - αρχ. Ελλ. "μύζουρις" (= ρουφιάννα, πόρνη) - σχόλιο: με την έννοια της ρουφήχτρας - σχετ. "μάσιο" (β.λ.).
- μωχούσα η**, και *σμωχούσα* - νοικοκυρά - ετυμ. αρχ. Ελλ. "σμω" και "σμώνω" (= καθαρίζω, σπογγίζω, πλένω με σαπούνι, τρίβω, βουρτσίζω, ψήχω, ψήω) > (σ)μωχούσα > μωχούσα (= αυτή που κάνει τις δουλειές του σπιτιού).
- νεροπούλια τα**, τα ψάρια - ετυμ. Ελλ. λέξη, πολύ επιτυχής συμβολισμός.
- ντένα η**, ημέρα - ετυμ. Λατ. DIES και Σλ. DEN (= ημέρα).
- ντενιάτ(ι)κο το**, και *μεριάτ(ι)κο* - ημερομίσθιο, μεροκάματο - ετυμ. "ντένα" (β.λ.) > ντενιάτκο.

- ντένσκα η** ,και ντέμσκα - οικοδέσποινα, κυρία - ετυμ. ίσως Ελλ. εκ ρίζης "δεμ-" > δέμ-σ-κα > ντέμ-σκα > ντένσκα (= οικοκυρά), από όπου το Ελλ. "δέμω" (= δομώ, κτίζω), Λατ. DOMUS και Σλ. DOMB (= οίκος, δόμος), Ελλ. "δέσποινα" (= κυρία του οίκου), Λατ. DOMINA (= κυρία, δόμνα) - σχετ. αρχ. Ελλ. "δάμαρ" (= σύζυγος).
- ντισσέρ(ι) το** ,υποζύγιο, φορητό ζώο - ετυμ. Ελλ. "τέσσερα" > ντισσέρι (= τετράποδο).
- ντούκανος ο** ,μεγάλος, αρχηγός, αξιωματούχος - ετυμ. Λατ. DUX [DUCIS] (= ηγεμών, ηγέτης) > DUCIANUS (= ηγεμονικός) > Ελλ. "Δούκας" > ντούκανος.
- ξενητιά η** ,μεγάλος απότομος κατήφορος - ετυμ. Ελλ. λέξη που λέγεται συμβολικά.
- ξεσέρνομαι** ,έρχομαι - ετυμ. Ελλ. λέξη με την έννοια ότι σέρνεται κάτι προς το μέρος μας.
- ξηφλυάζω** ,λέγω, ομιλώ, φλυαρώ - ετυμ. Ελλ. επιτακτικό μόριο "ξε" και αρχ. Ελλ. "φλυάσσω" (= φλυαρώ) - σχετ. αρχ. Ελλ. "φλύαξ" (= φλύαρος) > Αρβ. FIALJĚ-A (= λόγος, λέξη).
- ξινή η** ,το τσιγάρο - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: επειδή όταν κανείς ξινίζεται (= θυμώνει) θέλει τσιγάρο για να καλμάρει - σχετ. "τσιουκλιτάρα" (β.λ.).
- ξινός ο** ,γύφτος, τσιγγάνος - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχετ. "ρώμ(η)ς" (β.λ.) - σχόλιο: κατά την αντίληψη ότι ο αβάπτιστος μυρίζει ξινίλα, και οι γύφτοι δεν ήσαν παλιά χριστιανοί.
- ξόφλυασμα το** ,ομιλία, ανακοίνωση - ετυμ. "ξηφλυάζω" (β.λ.).
- οικοσπεντάρ(η)ς ο** ,χωροφύλακας, φρουρός - ετυμ. Ελλ. "οίκος" (= σπίτι), Αρβ. PĒNDAR-I (= φύλακας των αγρών, δραγάτης) και κατά επέκταση κάθε "φύλακας" (= ένας αυτών "οικοσπεντάρης" (= φύλακας των σπιτιών, δηλ. χωροφύλακας) - Η λέξη προέρχεται από το Λατ. PEDARIUS (= αξιωματούχος κατώτερος ο οποίος πεζοπορεί ως αγροφύλακας), εκ του PES-PEDI (= πόδι) - ίσως απ'το Λατ. PENDO (= σταθμίζω, ξεταζω, εκτιμώ, πληρώνω), δραστηριότητες που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του δραγάτη ως εκτιμητού και εισπράκτορος ζημιών - σχετικό το "κηρασοβήτης" (β.λ.).
- όρματος-η-ο** ,όμορφος, ωραίος - ετυμ. Λατ. ORNO (= κοσμώ) > ORNATUS (= στολισμένος, καλλωπισμένος, όμορφος) > όρνατος > όρματος
- παλλάσκα η** ,αιδοίο γυναίκας - ετυμ. Ελλ. "πάλλω" (= δονώ, κουνώ ρυθμικά, σείω) > παλλάσκα (= αυτή που πάλλεται) - σχετ. Ελλ. "παλλακή" > Λατ. PALLACA (= παλλακίδα, αμορόζα) - αντίθετο "παλλιά" (β.λ.).
- παλλάσκωμα το** ,1) συνουσία, 2) έρωταγμα, χούφτωμα - ετυμ. "παλλάσκα" (β.λ.).
- παλασκώνω** ,1) έρχομαι σε συνουσία, 2) αρπάζω, χουφτώνω - ετυμ. "παλλάσκα" (β.λ.) - απόλυτα όμοιο το "τσιαγκανίζω" (β.λ.).
- παλλιά η** ,ανδρικό μόριο - ετυμ. Ελλ. "πάλλω" (= δονώ, σείω) > παλλιά (= αυτή που πάλλεται) - σχετ. Ελλ. "φαλλός" (= πέος) - αντίθετο "παλλάσκα" (β.λ.).
- περδίκες οι** ,οι σταλαματιές, τα σταλάγματα μέσα στο σπίτι - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: συμβολική λέξη.
- περιστέρια τα** ,μόνο στη φράση: "ρίχνω τα περιστέρια" που σημαίνει ελέγχω την κατακορυφότητα ή την ευθυγραμμία (περασιά) τοίχου - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: συμβολική έκφραση.
- περλεπές ο** ,σκεπάρι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "περιλεπίζω" και "περιλέπω" (= ξεφλουδίζω) > περλεπές (= εργαλείο για ξεφλούδισμα) - σχόλιο: με το μικρό αυτό σκεπάρι πελεκούσαν και ξεφλούδιζαν τα ξύλα.
- πηρούνια τα** ,καρφιά - ετυμ. Ελλ. "περόνη" > πηρούνι - σχετ. "τσιρόνια" (β.λ.).
- πλατανόφυλλο το** ,χάρτινο χρήμα μεγάλης αξίας, χαρτονόμισμα (πχ χιλιάρικο) - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: ευνόητη παρομοίωση, αφού το πλατανόφυλλο είναι μεγάλο σαν οθόνη - σχετ. "μάπες" (β.λ.).
- πραβαζούρα η** ,πόρνη - ετυμ. "πραβαζώνω" (β.λ.).
- πραβάζωμα το** ,η συνουσία - ετυμ. "πραβαζώνω" (β.λ.).
- πραβαζώνω** ,συνουσιάζομαι, βινέω - ετυμ. Ελλ. "παραβαίνω" > παράβαση > πραβαζώνω (= παρεκτρέπομαι).
- πραχάλα η** ,1) δουλειά - ετυμ. Ελλ. "πράττω" (= εκτελώ, κάμνω) > (παρακείμ.) πέπραχα > πραχάλα - σχετ. "ράμπω" (β.λ.), 2) συνουσία - σχόλιο: και σήμερα λένε "αυτή την κάνει τη δουλειά".
- πραχαλνώ** ,και πραχαλίζω - 1) εργάζομαι, 2) βινέω, συνουσιάζομαι - ετυμ. "πραχάλα" (β.λ.).
- πρεβατιάρα η** ,σκάλα, κλίμακα - ετυμ. Ελλ. "περιπατώ" > περιπατιάρα > περβατιάρα > πρεβατιάρα - σχόλιο: επειδή μπορούμε να περπατίσουμε στη σκάλα και να ανέβουμε.

πρυόβολος ο, τα γεννητικά όργανα γενικώς και κυρίως ο φαλλός - ετυμ. Ελλ. "πυρ" και "βάλλω".
 Εξ αυτών πυροβόλος > πρυόβολος (= είδος προτόγονου αναπτήρα) - σχόλιο: συμβολική λέξη με εμφανές υπονοούμενο το γεννητήσιο άναμμα.

ραγμένος-η-ο, παρμένος, κλεμμένος - ετυμ. "ράζω" (β.λ.).

ράζω, 1) παίρνω, αρπάζω, κλέβω, 2) δίνω, προσφέρω - ετυμ. Ελλ. "δραξ" (= χεριά, χούφτα) > αδράζω > ράζω.

ράϊκος ο, ο ήλιος - ετυμ. α) "Ρα" (= ο Αιγυπτιακός θεός Ηλιος), β) Λατ. RADIUS (= ακτίς) > RA(D)IACUS (= ακτινωτός) > ράϊκος, γ) Σλ. RAI (= παράδεισος), RAI(S)KI (= παραδεισένιος) - σχόλιο: κατά την αντίληψη ότι ο ήλιος είναι αιώνιο φως του παραδείσου.

ραμποτεύω, εργάζομαι - ετυμ. "ράμπω" (β.λ.).

ράμπω η, εργασία, δουλειά - ετυμ. Σλ. RABOTA (= εργασία) - σχετ. "πραχάλα" (β.λ.).

ράξιμο το, κλέψιμο, άρπαγμα - ετυμ. "ράζω" (β.λ.).

ρώμ(η)ς ο, συνήθως ρώμ(η)δες - γύφτος, τσιγγάνος - ετυμ. "Ρουμανία" > Αρωμόνιος > ρωμόνιος > ρώμης - σχόλιο: επειδή στη Βαλκανική η Ρουμανία ήταν η πηγή απ'όπου έρχονταν οι τσιγγάνοι. Στη γλώσσα τους "ρωμ" (= άνθρωπος), "ρώμνα" (= γυναίκα) - σχετ. "ξινός" (β.λ.).

σαβάνωμα το, το κρύψιμο - ετυμ. Ελλ "σαβανώνω" (β.λ.).

σαβανωμένος-η-ο, κρυμμένος, καλυμμένος, σκεπασμένος - ετυμ. "σαβανώνω" (β.λ.).

σαβανώνω, αποκρύπτω, καλύπτω, σκεπάζω - ετυμ. Ελλ. "σάβανο" (Σημιτικό) (= ύφασμα περιτύλιξης νεκρού).

Σαββατιά(ι)κο το, το καθιερωμένο παλιά Σαββατιάτικο φίλεμα (γεύμα) των κτιστών από τους ιδιοκτήτες - ετυμ. Εβραϊκά Σάββατο (= ανάπαυση) - Στην Πυρσόγιαννη λέγεται βελιόγκικο, στη Βούρμπιανη λέγεται Βελιόγκος ο Εβραίος και βελιόγκικο ότι είναι Εβραϊκό [πχ το Εβραϊκό Σάββατο], ετυμολογούμενα από το παλιό Σλ. VbLOGA (= χρηματική συναλλαγή, αμοιβή, κέρδος, κατάθεση, τόκος, δανεισμός, κλπ), και είναι γνωστό ότι αυτά ασχολούνταν σχεδόν κατ'αποκλειστικότητα οι Εβραίοι.

σαγών(η)ς ο, υπέργηρος, εσχατόγηρος - ετυμ. Ελλ. "γόνυ" και "γωνία", εξών "σα γόνυ" > σαγόνης ή σαγώνης (= αυτός που μοιάζει με γωνία) - σχόλιο: επειδή οι υπέργηροι διπλώνουν στη μέση σε σχήμα γωνίας από το βάρος των ετών - όμοιο το "σκαμάκος" (β.λ.).

σαγώνω η, υπέργηρη - ετυμ. "σαγώνης" (β.λ.) - όμοιο το "σκαμάκω" (β.λ.).

σγκούρω η, η γάτα - ετυμ. νέο Ελλ. "σγουρό" (= στριφτό, γυριστό), Σλ. SGUR TSA (= κουλουριάζω, μαζεύω), Σλ. SKUR TSA (= γρατζουνώ) - σχόλιο: επειδή η γάτα κουλουριάζεται και γρατζουνάει.

σιαμπίρ(η)ς ο, 1) γάιδαρος, 2) ανόητος - ετυμ. Τουρκ. SABIR (= υπομονή) > σιαμπίρης (= υπομονετικός) - σχόλιο: σπάνια λέξη κατά τη φράση: "γαϊδουρίσια υπομονή" - σχετ. "γκητζνάρ(ι)" (β.λ.).

σιδηρόδρομοι οι, τα μακαρόνια - σχόλιο: επιτυχής συμβολισμός.

σιούρεμα το, ούρηση, κατούρημα - ετυμ. "σιουρεύω" (β.λ.).

σιουρεύω, κατούρώ - ετυμ. Ελλ. "ουρώ" > Αρβ. SHURROJ (= ουρώ) > σιούρεμα > σιουρεύω.

σιούρω η, η άμμος - ετυμ. Ελλ. "σύρω" (= σέρνω) > σούρνω > σιούρω (= αυτή που σέρνεται ή κυλάει, λόγω της κοκκώδους υφής της) - σχετικό το νέο Ελλ. "σάρα" (= αμμοχάλικο που καλύπτει πλαγιά και κατρακυλάει, χαλικάριά) > τσάρω (= άμμος), όπως τη λένε στη Βούρμπιανη - Αρβ. RĚRĚ (= άμμος) και ZHUR (= χαλίκι, αμμοχάλικο) - σχόλιο: σε όλα τα παραπάνω είναι εμφανής η έννοια της ροής, της σύρσης, της κύλισης των κόκκων της άμμου.

σιουφρωμένο το, το ξύδι - ετυμ. Ελλ. "σούφρα" (= ζάρα, φλιδών, πτυχή) - σχόλιο: επειδή σουφρώνουμε το πρόσωπο όταν πίνουμε ξύδι - Στη Βούρμπιανη λέγεται τσιτινάκο, εκ του Λατ. ACETUM (= ξίδι) > Ιταλ. (A)CIDITA (= ξινίλα).

σκαμάκος ο, γέρος, υπέργηρος - ετυμ. ίσως Ελλ. "σκαμβός" (= κυρτός, σκολιός) > σκαμ(β)άκος > σκαμάκος (= κυρτωμένος από το βάρος των ετών) - όμοιο το "σαγώνης" (β.λ.).

σκαμάκω η, γριά - ετυμ. "σκαμάκος" (β.λ.) - όμοιο το "σαγώνω" (β.λ.).

σκόρδος ο, αγροφύλακας - ετυμ. α) ίσως Σλ. KORDA (= σπάθα, ξίφος) > Αρβ. KORDHĚ-A (= σπαθί) > (σ)κόρδος (= σπαθάριος, σπαθοφόρος) - σχόλιο: οι αγροφύλακες, ως αξιωματούχοι, οπλοφορούσαν για να επιβάλλουν την αγρονομική τάξη, και κατά το μεσαίωνα έφεραν σπάθα, β) πιθανώς και από τα Τουρκ. KORUMAK (= προστατεύω, προφυλάσσω), KORUYUCU (= φύλακας), KORUCU (= αγροφύλακας, δασοφύλακας) - Δε διαφαίνεται συσχέτιση με το

- Ελλ. "σκόρδο" - Στη Βούρμπιανη τον λένουν *πεντάρη*, από το Αρβ. PENDAR-I (= δραγάτης) - σχετ. "οικοσπεντάρης" (β.λ.).
- σκρούμπος ο**, και *μαυροζούμ(ι)* - ο καφές - ετυμ. Αρβ. SKRUMBOS (= απανθρακώνω) - σχόλιο: επειδή τους κόκκους του καφέ τους ψήνουν (καβουρδίζουν) - Στη Βούρμπιανη κατά την ίδια έννοια λέγεται *λάγιος* (= μαύρος).
- σουπακιάζω**, βινέω, οχεύω - ετυμ. Ελλ. "υπάγω" [υπό+άγω] (= βάζω υποκάτω) > Λατ. SUBIGO [SUB+AGO] (= υπάγω) > Λατ. SUBAGITO (= βινέω) > σουπακιάζω - Επίσης Λατ. SUPPACTUS [SUB+PANGO] (= εμπήγω τι υποκάτω σε άλλο).
- σουφλιέρ(ι) το**, αγκωνάρι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "έσω" και "φλιά" (= παραστάδα, θυροστόμι, παρειά) > *εσώφλιο* (= εσωτερικό αγκωνάρι παραστάδος ανάμεσα στον *κατώφλιο* και *ανώφλιο* γωνιόλιθο) > *σωφλιέρι* > σουφλιέρι - σχετ. "κουμπαρούλι" (β.λ.).
- στάμευμα το**, το καθησιό, η αργία - ετυμ. "στάμος" (β.λ.).
- σταμεύω**, κάθομαι - ετυμ. "στάμος" (β.λ.).
- στάμος ο**, αργία - ετυμ. Ελλ. "ίσταμαι" (= στέκομαι).
- στάρος ο**, γέρος, σεβάσμιος γέρος - ετυμ. Σλ. STARO (= γέρος, παλιός).
- σάρω η**, μπάμπω, σεβάσμια γριά - ετυμ. "στάρος" (β.λ.) - Στην Πυρσόγιαννη λένε *μαγώζω* τη γριά, από το Ελλ. "μέγας" [Λατ. MAGNUS] και "ζωή".
- στέργιος ο**, πυγός, πισινός, κώλος - ετυμ. Ελλ. "στέρεος" > *στεργιώνω* > *στέργιος* - σχόλιο: επειδή στέρεα καθόμαστε στον κώλο - σχετ. "σφόικος" (β.λ.).
- στερνάρια τα**, 1) στήθη, βυζιά - ετυμ. Ελλ. "στέρνον" (= στήθος) > *στερνάρια*, 2) αυγά - σχόλιο: λόγω στρογγυλού σχήματος που μοιάζει με βυζί.
- στερναρίζω**, γελώ, περιπαίζω, πειράζω - ετυμ. Ελλ. "στένω" > *στερναρίζω* > *στερναρίζω* (= στενοχωρώ, κάνω κάποιον να θυμώσει), επειδή τον περιγελά.
- στερνάρ(ι)σμα το**, γέλασμα, αστεϊσμός, πείραγμα - ετυμ. "στερναρίζω" (β.λ.).
- στρογγυλομούτης ο**, γουρούνι - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: λόγω της στρογγυλής μούρης των χοίρων.
- σφόικος ο**, γλουτοί, λαγόνες, κωλομέρια - ετυμ. Ελλ. "οσφύς" (= το μέρος του σώματος πάνω απ'τους λαγόνες) > οσφυϊκός > σφόικος - σχόλιο: η έννοια της οσφύος επεκτείνεται εσφαλμένα και στον κώλο - σχετ. "στέργιος" (β.λ.).
- σφρουκλίδ(ι) το**, οβελίας, ψητό σφάγιο - ετυμ. Ελλ. "φρύγω" (= ξεροψήνω, φώγω) > φρυκτός (= ψητός) > φρυκαλίδι > φρουκαλίδι > σφρουκλίδι.
- τζάφες οι**, ψείρες - ετυμ. Ελλ. "ζά" ή "ζα" > ζωύφια (= παράσιτα του ανθρωπίνου σώματος) > ζάφια > ζάφες > τζάφες - Στη Βούρμπιανη λέγονται *γκαντένες*, από το Σλ. GAD ή GADINA (= ζωύφιο, μαμούνι, μικρό έντομο).
- τζιαμάλω η**, φωτιά - ετυμ. Ελλ. "καίω" > κάμα > (μεγενθ.) καμάλα [κατά το κάψα > καψάλα] > τσιαμάλα [με τσιτακισμό] > τζιαμάλω (= φωτιά) - σχόλιο: έτσι στα Γιάννενα λένε τις μεγάλες φωτιές των Απόκρεω - Στη Βούρμπιανη λέγεται *λαψερή*, εκ του Ελλ. "λάμπω" > λάμπη > λαψερή (= λαμπερή).
- τζιάμια τα**, τα ματογουάλια - ετυμ. Τουρκ. CAM (= γυαλί) > νέο Ελλ. "τζιάμι".
- τζιρίκωμα το**, κλοπή, άρπαγμα - ετυμ. "τζιρικώνω" (β.λ.).
- τζιρικωμένος-η-ο**, ο κλεμμένος - ετυμ. "τζιρικώνω" (β.λ.).
- τζιρικώνω**, και *τζιριπώνω* - αρπάζω - ετυμ. Λατ. DIRIPIO (= διαρπάζω) > τζιριπώνω > τζιρικώνω.
- τζιρικωτής ο**, κλέφτης, άρπαγας - ετυμ. "τζιρικώνω" (β.λ.).
- τουρκολίβανο το**, φύλλα καπνού για αυτοσχέδια τσιγάρα - σχόλιο: τούρκικο λιβάνι που κάπνιζε στους τεκέδες, σε αντίθεση με το λιβάνι που καπνίζει στις εκκλησιές - σχετ. "χαντούμι" (β.λ.).
- τουρκοπούλα η**, τουρκική λίρα - σχετ. "αρβανίτσες" (β.λ.).
- τροχεμένος-η-ο**, μεθυσμένος - ετυμ. "τροχός" (β.λ.).
- τροχεύω**, πίνω κρασί - ετυμ. "τροχός" (β.λ.).
- τροχός ο**, το κρασί - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: συμβολική λέξη, ίσως επειδή ο οίνος μας ζαλίζει και έχουμε την αίσθηση ότι γυρίζει το μυαλό σαν τροχός.
- τσάκια τα**, όσχεον, όρχεις - ετυμ. Ελλ. "δισάκι" > τσάκι > τσάκια - Σλ. DZAK (= σάκκος) - σχόλιο: το όσχεον παρομοιάζεται επιτυχώς με δισάκι, ακριβώς όπως Λατ. CULEUS (= όρχις) < Λατ. CULEUS (= ασκός, θήκη) < Ελλ. "κολεός" - Τουρκ. TASAK (= όρχις).
- τσάμπαλα τα**, εργαλεία - ετυμ. Ελλ. "κύμβαλα" > τσύμπαλα > τσάμπαλα > τσαμπάλια (= κουδου-

- νάκια) - σχόλιο: συμβολική λέξη επειδή τα μεταλλικά εργαλεία του κτίστη ηχούν κατά την μεταφορά - Στη Βούρμπιανη λέγονται χαλάτια, εκ του αρχ. Ελλ. "χαλή" (= παλάμη χεριού) > χαλάτι (= αυτό που πιάνεται στην παλάμη), δηλ. εργαλείο.
- τσάπος ο**, μεγάλος αρμός μεταξύ λίθων στην τοιχοποιία - ετυμ. Αρβ. CAP-I (= τραγί) < Λατ. CAPER (= τράγος) - σχόλιο: επειδή ο μεγάλος αρμός ξεχωρίζει σαν τράγος σε κοπάδι - σχετ. "γίδες" (β.λ.).
- τσέρος ο**, κρέας - ετυμ. Λατ. CARO [CARNIS] (= κρέας, σάρκα) > τσάρο > τσέρο > τσέρος > τσιριγώτι, όπως λέγεται στην Πυρσόγιαννη.
- τσιαγκανίζω**, βινέω - ετυμ. Λατ. SAGA (= η μαστροπός, προαγωγός) > σαγκανίζω > τσιαγκανίζω (= ωθώ στην πορνεία, μαστροπεύω, μεταφ. βινέω, συνουσιάζομαι) - όμοιο το "παλλασκώνω" (β.λ.).
- τσιακάλ(ι) το**, παιδί, αλητόπαιδο, έξυπνο παιδί - ετυμ. (β.λ.) "κατσάλι" > τσακάλι (αναγραμ.) - Τουρκ. ÇAKAL (= θως, τσακάλι) - σχόλιο: συμβολική λέξη.
- τσιακμάκισμα το**, η συνουσία - ετυμ. "τσιακμακίζω" (β.λ.).
- τσιακμακίζω**, έρχομαι σε συνουσία - ετυμ. Τουρκ. ÇAKMAK (= είδος αναπτήρα) - σχετ. "πρυόβολος" (β.λ.).
- τσιαρπί το**, κλέψιμο, κλοπή - ετυμ. αρχ. Ελλ. "άρπαξ" > (σ)αρπαγή > τσιαρπαγί > τσιαρπί.
- τσιαρπουλόγος ο**, κλέφτης - ετυμ. "τσιαρπί" (β.λ.).
- τσιατούρ(η)ς ο**, ιερέας, παπάς - ετυμ. Σλ. CATITI (= διαβάζω) > τσιατούρης (= αυτός που διαβάζει, ο αναγνώσκων, ο διαβαστής), σαν τον ιερέα.
- τσιατούραινα η**, παπαδιά - ετυμ. "τσιατούρης" (β.λ.).
- τσιολίζω**, και τσιουλίζω - 1) σκοτώνω, κτυπώ μέχρι θανάτου, 2) καταλαβαίνω, εννοώ - ετυμ. Ελλ. "κυλίζω" > τσιουλίζω (με τσιτακισμό) - σχόλιο: κάνω κάποιον να κυλίσει στο έδαφος, [συσχέτιση με το "τσιόλισμα" των καρπών], ή κυλούν οι έννοιες στο μυαλό - φράση: "δεν τσιουλίζ κουδαρίτκα", που σημαίνει δεν καταλαβαίνει τη μαστόρικη διάλεκτο.
- τσιόλισμα το**, θάνατος, θανατηφόρο κτύπημα - ετυμ. "τσιολίζω" (β.λ.) - σχετ. "γκάβιασμα" (β.λ.).
- τσιοκανάρ(η)ς ο**, τυκιστής, σφυροκόπος, κτίστης της πέτρας που χρησιμοποιεί σφυρί - ετυμ. "τσιοκάνι" (β.λ.) - σχετ. "κούδαρης" (β.λ.).
- τσιοκάν(ι) το**, σφυρί, τυπάδα - ετυμ. Ελλ. "τύκος" > τυκάνη > τσιοκάνι, - Σλ. Αρβ. Βλαχ. CIOKAN (= σφυρί).
- τσιουκλιτάρα η**, το τσιγάρο - ετυμ. Ελλ. "τσιόκος" (= σφυρί με μυτερό άκρο) [σχετ. "τσιοκάνι" (β.λ.)] > Σλ. CUK και CUKA, Βλαχ. TSIOK και TSIOKU (= σφύρα, ράμφος) - νέο Ελλ. "τσιουκλιτάρα" (= δρυοκολάπτης, τρυποξύλης), που έχει μεγάλο ράμφος - σχόλιο: επειδή το τσιγάρο είναι τρόπον τινά ένα είδος ράμφους για τον καπνιστή και σαν τρυποξύλης κατατρώγει την υγεία - σχετ. "ξηλή" (β.λ.).
- τσιουλέγκα η**, ο πήχυς (το παλιό μέτρο) - ετυμ. Τουρκ CELIK (= ράβδος) > τσιλίκι > τσιουλίκι > τσιουλέγκα - σχόλιο: παρομοιάζεται ο πήχυς με το ραβδάκι που παίζουν τα παιδιά το ομώνυμο παιχνίδι.
- τσιουλιγκιάζω**, μετρώ τη δουλειά - ετυμ. "τσιουλέγκα" (β.λ.).
- τσιρόνια τα**, καρφιά - ετυμ. Ελλ. "σίρος" και "τσιρόνια" (= είδος πολύ μικρών ψαριών) - σχόλιο: επειδή τα καρφιά είναι πολλά και μικρά σαν τσιρόνια - σχετ. "πηρούνια" (β.λ.).
- φα(γ)ιρόμπ(ι) το**, δαρμός, το να τρως ξύλο - ετυμ. Ελλ. "τρώγω" > έφαγα > φαγί, και το Λατ. ROBUR (= δένδρισιο, ξύλο δρυός). Εξ αυτών φα(γ)ιρόμπι (= δαρμός με δρένιο ξύλο) - σχόλιο: κατά τη φράση: "και αρπάξω ένα δένδρισιο θα δεις εσύ".
- φάσκιωμα το**, το σκότωμα - ετυμ. "φασκιώνω" (β.λ.).
- φασκιωμένος-η-ο**, σκοτωμένος - ετυμ. "φασκιώνω" (β.λ.).
- φασκιώνω**, 1) σκοτώνω - ετυμ. Λατ. FASCIA (= επίδεσμος, ταινία περιτύλιξης) > νέο Ελλ. "φασκιά" (= σπάργανο) > φασκιώνω (= σπαργανώνω) - σχόλιο: εξομοίωση του σαβανώματος σκοτωμένου με το φάσκιωμα των μωρών, 2) δέρνω, κτυπώ - ετυμ. Λατ. FASCES (= δεσμίσ ράβδων αξιωματούχου) - σχετ. "γκαβιάζω" (β.λ.).
- φασμάκ(ι) το**, και φασμάκος - η συνουσία - ετυμ. Ελλ. "μάκος" (= μήκος, μάκρος) - λεξικοποίηση της φράσης να "φας μάκος" > φασμάκος > φασμάκι (= το να φας το μακρύ).
- φασμακώνω**, βινώ, οχεύω, βατεύω - ετυμ. "φασμάκι" (β.λ.).

- φέγγω η** ,λυχνία, λάμπα - ετυμ. Ελλ. "φέγγω" (= λάμπω) - Στη Βούρμπιανη λέγεται *φανούσιω*.
- φοράδια τα** ,1) τα ξύλα (σανίδες, καδρόνια, ξυλοδοκοί) -ετυμ. Ελλ. "φέρω" > φοράδην (= κουβαλητά) > φοράδια - σχόλιο: επειδή τα ξύλα φέρουν τα βάρη, 2) εμετός - μόνο στη φράση: "αμόλησε τα φοράδια", όπου σημαίνει έκανε εμετό - ετυμ. "φοράδια" (= ελεύθερη αγέλη ίππων) - σχόλιο: ταιριαχτή προσομοίωση.
- φοραδίζω** ,φτιάχνω, κατασκευάζω - ετυμ. "φοράδια" (β.λ.) - σχόλιο: με την έννοια του ξυλουργού που φτιάχνει πράγματα με ξύλα.
- φορώ** ,έχω, είμαι - ετυμ. Ελλ. "φέρω" > φορώ.
- φουσκοκοίλ(η)δες οι** ,ξερά φασόλια, φασολάδα - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: η φασολάδα προκαλεί τυμπανισμό.
- χάκ(ι) το** ,μερίδιο - ετυμ. Τουρκ. HAK (= μερίδιο, αμοιβή, δικαίωμα).
- χαντούμ(ι) το** ,φύλλο καπνού που κόβεται με το μαχαίρι - ετυμ. Τουρκ. HADIM (= υπηρέτης, θεράπων, ευνούχος) - σχόλιο: συσχέτιση της κοπής του καπνού και του ευνουχισμού - σχετ. "τουρκολίβανο" (β.λ.).
- χουζούρω η** ,1) βροχή, 2) αργία - ετυμ. Τουρκ. HUZUR (= ησυχία, άνεση) > Ελλ. "χουζουρί" (= ξεκούραση, τεμπελιά) - σχόλιο: επειδή όταν έβρεχε ήταν αναγκαστικά για τους μαστόρους ημέρα αργίας.

Το τοξωτό Καντσιώτικο γεφύρι στο Σαραντάπορο¹

Ενα από τα σημαντικότερα τοξωτά γεφύρια της επαρχίας Κονίτισης είναι το γεφύρι της Δροσοπηγής ή το Καντσιώτικο γεφύρι, στο Σαραντάπορο.

Σ'όλη την κοιλάδα του Σαρανταπόρου, από τις πηγές μέχρι τη συμβολή του με τον Αώο, είναι η μοναδική λίθινη γέφυρα που ενώνει τις δύο όχθες του ποταμού. Όλες οι άλλες γέφυρες, ξύλινες ή κρεμαστές ή πέτρινες, που οι παλιότεροι πιθανώς θυμούνται, χάθηκαν με το χρόνο. Εμεινε μόνη και ορφανή για πολλά χρόνια, αλλά τιμημένη από όλους για την εξυπηρέτηση που προσέφερε τους καιρούς εκείνους, όταν οι μετακινήσεις γίνονταν με μέσα και συνθήκες που ούτε τολμά να σκεφθεί ο νους όσων δεν τις γνώρισαν.

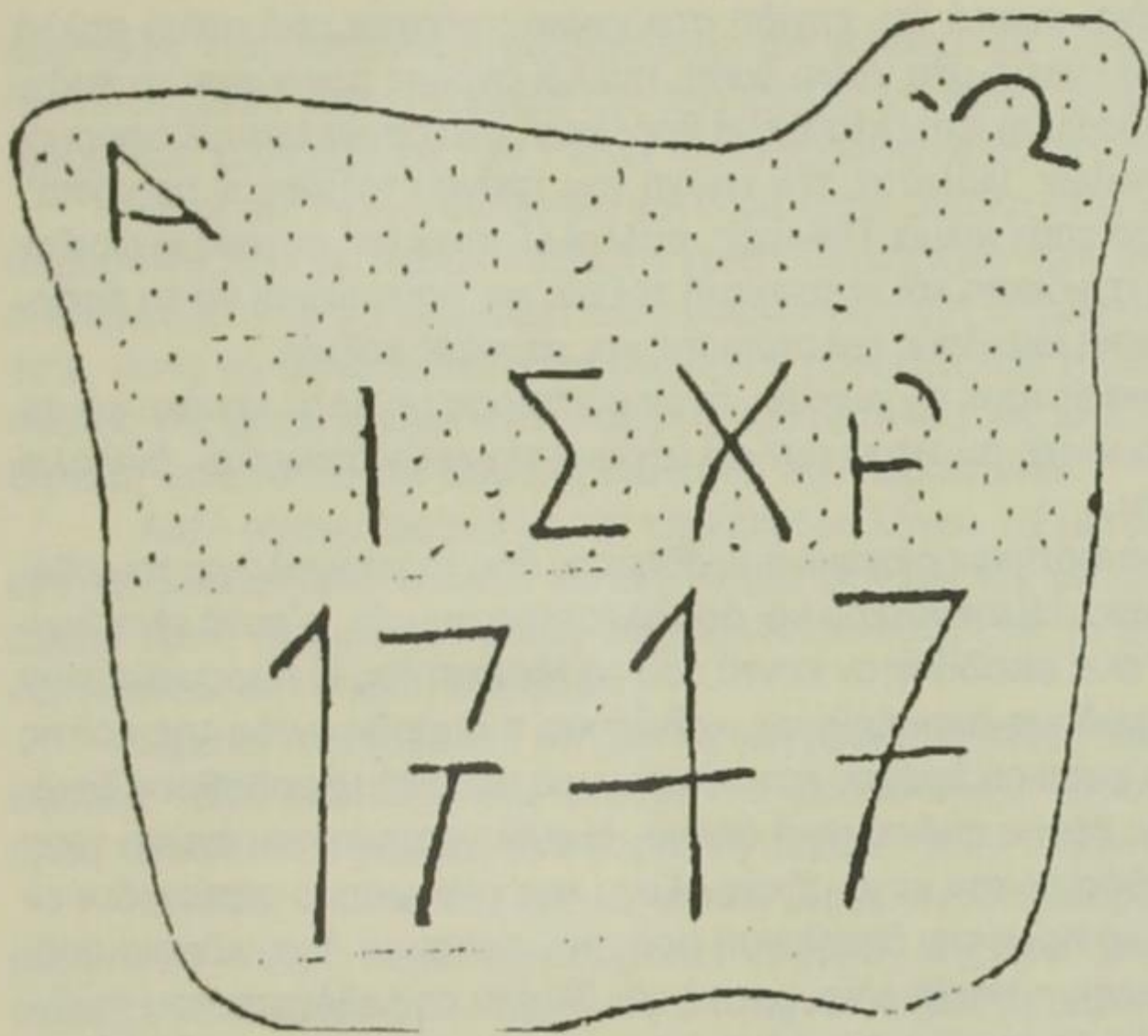
Δεν είχε όμως καλή μεταχείριση ούτε και αυτή, όπως και η νεώτερη Κονιτσιώτισσα [1870] αδελφή της, γιατί κάπου εκεί στο τέλος της δεκαετίας του 1960, ατιμάσθηκε από το παράταιρο ζευγάρωμα με μια μεταλλική γέφυρα τύπου belley, που της επέβαλαν μερικοί στο όνομα της "προόδου" και της εύκολης εξυπηρέτησης. Προέκυψε έτσι ένας αισθητικός βαρβαρισμός που υπάρχει ακόμη και τον νοιώθει κάθε διαβάτης.

Πότε όμως χτίστηκε το γεφύρι μας;

Φαίνεται πως και τούτο το γεφύρι, όπως και τόσα άλλα, στήθηκε περί το μέσο του 18ου αιώνα. Πρόσφατα βρέθηκε πάνω του στην ανατολική όψη του βάθρου της Ζέρμας, εντοιχισμένη ενεπίγραφη πλάκα² που γράφει:

(1) Το παρόν κεφάλαιο είναι διασκευή του άρθρου "Η Δροσοπηγή και το γεφύρι της" - περιοδ. "Κόνιτσα", τεύχη 21, 22, 23/1988 και 24, 25, 28, 30/1989, όπου υπάρχει και σχετική αρθρογραφία και επιχειρηματολογία με Ζερματινούς, που δε δέχονται την Καντσιώτικη κυριότητα της γέφυρας.

2) Λεπτομέρειες στο άρθρο "Η Δροσοπηγή και το γεφύρι της - Συμπλήρωμα" - περιοδικό "Κόνιτσα", τεύχος 30/1990, όπου σχολαστικά περιγράφονται τα της ανακαλύψεων της εγχάρακτης πλάκας. Με βάση το έτος 1747 της πλάκας, ελέγχονται εσφαλμένες παλιότερες απόψεις, όπως του τέως προέδρου της εταιρείας Ηπειρωτικών μελετών κ. Κώστα Φρόντζου, οι οποίες επανειλημμένως αναδημοσιεύτηκαν, που έλεγαν ότι το γεφύρι το κατασκεύασε ο Πυρσογιαννίτης αρχιμάστορας Γιώργος Φρόντζος, αυτός που το 1870 έφτιαξε και το γεφύρι της Κονίτισης. Όμως το Καντσιώτικο γεφύρι είναι κατά 123 χρόνια παλιότερο.

Ποιος άραγε χρηματοδότησε την εκτέλεση του γεφυριού;
Ούτε και αυτό είναι γνωστό με απόλυτη σαφήνεια, γιατί μέχρι τώρα δεν γνωστοποιήθηκε καμιά γραπτή μαρτυρία.

Υπάρχει όμως ένας μύθος,³ που κυκλοφορεί στη στοματική παράδοση της Δροσοπηγής και άλλων χωριών, και συνδέει τη χρηματοδότησή του με την τελευταία χήρα τουρκάλα μπέισσα του υπαρκτού πάλαι ποτέ χωριού Λιάσκα, που στην τελευταία ιστορική του φάση ήταν τσιφλίκι. Τώρα η έκτασή του διακατέχεται απ'τη Δροσοπηγή.

Καλά, τα χρήματα τα έβαλε η μπέισσα. Ποιος όμως μάστορας ήταν αυτός που συνέλαβε τη μορφή του γεφυριού και τελικά το έστησε;

Καμιά απολύτως μαρτυρία, γραπτή ή προφορική δεν υπάρχει πάνω σ'αυτό το θέμα. Πιθανολογείται ότι είναι έργο ντόπιων Καντσιωτών μαστόρων, επειδή από όλα τα γύρω χωριά, είναι το μόνο που οι άνδρες του από τα παλιά εκείνα χρόνια, ασχολούνταν με την τέχνη του μάστορα κτίστη πετρά και του ξυλουργού βαρελά. Στα άλλα πλησιόχωρα με τη γέφυρα χωριά κύρια ασχολία είχαν και έχουν την κτηνοτροφία και τη γεωργία.

Το έργο απαιτούσε μια αυξημένη τεχνογνωσία στη λιθοδόμηση, στην κατασκευή βαρέων ικριωμάτων υψηλής ακριβείας, αλλά και ικανότητα εφαρμογής στην πράξη εμπειρικών, αριθμητικών και γεωμετρικών τύπων, η οποία ήταν απαραίτητη για τη χάραξη τόσο μεγάλων τόξων και μάλιστα όχι κυκλικών. Ολα αυτά συνυπήρχαν τότε στο Κάντσικο, και αυτό καταδειχνουν οι παρακάτω πληροφορίες και σκέψεις.

Αρχικά το κτίσιμο της πέτρας ήταν επάγγελμα που ασκούνταν ανέκαθεν στο χωριό, όπως και σε πολλά άλλα της επαρχίας μας. Νομίζω ότι αυτό το στοιχείο δεν αμφισβητείται από κανέναν [τεχνογνωσία λιθοδόμησης].

(3) Ο "μύθος" υπάρχει, και μάλιστα εκτενώς αναπτυγμένος, στο κεφάλαιο "Λιάσκα - Ένας παλιός Δροσοπηγιώτικος οικισμός", καθώς και στο άρθρο της σημείωσης (1). Δεν ξαναγράφεται εδώ, διά την αποφυγή επαναλήψεων. Είναι καλό να τον ξαναδιαβάσουμε, καθώς μελετούμε ετούτο το κεφάλαιο, για να μπορέσουμε να συνδυάσουμε τα διάφορα γεγονότα, που εκεί αναφέρονται.

Λέγεται όμως, και είναι σωστό ότι, επειδή στο χωριό υπήρχαν από παλιά πολλά αμπέλια⁴, καθώς και άφθονη ξυλεία στα γύρω δάση, πολλοί άνδρες ασκούσαν το επάγγελμα του ξυλουργού, με ειδίκευση στην κτασκευή βαρελιών, στα οποία έχουμε εφαρμογές κύκλων, τόξων και καμπυλών. Μάλιστα, την εποχή του τρύγου ταξίδευαν σε νησιά⁴, όπου με αμοιβή ασκούσαν το επάγγελμα. Πιθανώς, πολλοί έξυπνοι απ' αυτούς γνώριζαν εμπειρικούς τύπους, για τη σχεδίαση και κατασκευή τόξων, και ήσαν ικανοί να τα εφαρμόσουν στο έργο (τεχνογνωσία ακριβούς ξυλοτύπισης και χάραξης τόξων).

Πάντως, όποιος και να έστησε τη γέφυρα, ήταν μάστορας με πολύ μεράκι, και το δημιούργημά του, με την αρμονική σύνθεση των επί μέρους τεχνικών στοιχείων, διαλαλεί μέχρι τώρα την αξιοσύνη του.

Η θέση όπου κατασκευάστηκε ορίστηκε οπωσδήποτε από τη μορφολογία του εδάφους στις δύο όχθες, γιατί είναι το στενότερο και ασφαλέστερο σημείο, γι' αυτό είναι λανθασμένη η άποψη ότι έγινε εκεί επειδή ήταν κοντά του το Μοναστήρι. Η παρουσία στην όχθη της Δροσοπηγής βραχώδους ακροβάθρου, καθώς και η ύπαρξη εντός της κοίτης του ποταμού εμφυτευμένου φυσικού βράχου κατάλληλου για στήριξη μεσοβάθρου ξεκαθάρισε εξ αρχής το θέμα της θέσης από τεχνική άποψη. Η ευθυγραμμία που ενώνει τους δύο παραπάνω βράχους καθόρισε τον κατά μήκος άξονα της γέφυρας, ο οποίος δεν είναι κάθετος (γωνία 90 μοιρών) προς την διεύθυνση ροής του ποταμού. Έχει κάποια απόκλιση (η γωνία είναι 75 μοίρες), η οποία είναι ορατή και δείχνει τη λοξότητα που πράγματι υπάρχει. Επιπλέον αυτή η θέση εξυπηρετούσε άμεσα την επικοινωνία του Κάντσικου με τα εγγύς ευρισκόμενα έναντι χωριά (Ζέρμα, Λυκόρραχη κλπ.) και με το Μοναστήρι της Παναγίας.

Τα ανοίγματα που έπρεπε να γεφυρωθούν ήταν 8.00 μ. ανάμεσα στην όχθη Δροσοπηγής και στο μεσαίο βάθρο, και 16.00 μ. μεταξύ του παραπάνω μεσοβάθρου και της όχθης της Ζέρμας. Στην όχθη της Ζέρμας κατασκευάστηκε λιθόδημητο ακρόβαθρο, γιατί το έδαφος είναι ασταθές και γαιώδες. Η γεφύρωση, πολύ σοφά, έγινε με την κατασκευή δύο τόξων. Ενός μικρού στο πρώτο άνοιγμα με βέλος 3.20 μ. και ενός μεγαλύτερου στο δεύτερο με βέλος 6.40 μ. Υπάρχει μεταξύ τους μια σχέση αναλογίας 1:2.

Ο μαθηματικός αυτός λόγος 1:2, που με σχολαστική ακρίβεια τηρήθηκε στη σχέση των διαστάσεων των δύο τόξων, είναι ένα σημείο άξιο ιδιαίτερης προσοχής. Φανερώνει ότι αυτός που την έκτισε είχε ξεχωριστή διαίσθηση της αρμονίας, που πρέπει να υπάρχει και να φαίνεται στη μορφολογία ενός ανθρώπινου δημιουργήματος, ώστε να προσαρμόζεται στο περιβάλλον και να είναι με ευεξία δεκτό από τις ανθρώπινες αισθήσεις.

Εύγε ! και πάλι Εύγε ! στον άγνωστο πρωτομάστορα που είχε μέσα του τέτοιες καλλιτεχνικές κλίσεις, τις οποίες δε θα περίμενε κανείς από τους απλούς ασπούδαχτους πετράδες μαστόρους της εποχής του. Να όμως που είναι αληθινό και δείχνει όλη την ευαισθησία αυτών των δημιουργών.

Εκείνο όμως που ξενίζει τους σημερινούς τεχνικούς είναι η οξυκόρυφη μορφή των δύο τόξων. Το απλούστερο καμπύλο σχήμα είναι ο κύκλος και τέτοιο θα περίμενε κανείς να είναι οι καμάρες. Από μετρήσεις βρέθηκε ότι το μεγάλο τόξο έχει μορφή παραβολικής

(4) Εκτός της παράδοσης, αυτό μαρτυρείται και από τα τοπωνύμια: "Στ'ς Πέβιτις" (= στα αμπέλια), από το Λατ. PE(R) VITIS (= στα αμπέλια), και "Παλιάμπελα", τα οποία είναι πανάρχαια.

Σα βαρελάδες, πήγαιναν στα Ιόνια νησιά, περίπου μέχρι τα μέσα του 19 ου αιώνα. Τότε συνέβει κάποιο ναυάγιο, κατά το οποίο πνίγηκαν πολλοί άνδρες. Από τότε σταμάτησαν τελείως το επάγγελμα του βαρελά και ασκούσαν μόνο την κτιστική τέχνη. Παρόμοια ιστορία πνιγμού μαρτυρείται και στο γειτονικό Κεράσοβο. Μήπως πρόκειται για το ίδιο συμβάν;

καμπύλης, που ανταποκρίνεται πλήρως στο μαθηματικό τύπο $X^2=10 \cdot Y$, όπου η αρχή των συντεταγμένων είναι η κορυφή της παραβολής (η κλείδα του τόξου), ο άξονας των X είναι οριζόντιος και ο άξονας των Y είναι κατακόρυφος με θετική φορά προς τα κάτω.

Είναι μια άψογη αισθητικά και εξαιρετικά εύκολη στην εφαρμογή της χαμηλωμένη παραβολή, που με περισπούδαστη κρίση διαλέχτηκε εδώ από τον πρωτομάστορα. Το αποτέλεσμα ήταν να προκύψει πολύ μικρή κλίση στη στέψη της γέφυρας, μικρότερη από 10%, ώστε να διευκολύνεται τα μέγιστα η βατότητα και η διέλευση πεζών και ζώων. Το πλάτος της στέψης είναι στην κορυφή του μεγάλου τόξου 2,75 μ., μετρούμενο έξω-έξω, δηλαδή αρκετό για την ασφαλή διέλευση των περαστικών.

Αυτά σε συνδυασμό με την τήρηση του λόγου 1:2 μεταξύ των τόξων, συνετέλεσαν στο να δώσουν ένα απλωτό κάπως σχήμα στη μορφή, με αποτέλεσμα να μη προβάλλει άχαρα προς τα άνω η κορυφή της, ικανοποιώντας έτσι το βλέμμα των απαιτητικών και κερδίζοντας την αγάπη της φύσης.

Πρέπει να σημειωθεί ότι όλα τα γεφύρια [Κόνιτσας, Ζαγορίτικα, Αρτας κλπ] έχουν κυκλικά τόξα, ενώ εδώ, στο γεφύρι της Δροσοπηγής, έχουμε μια σπουδαία διαφορά, προς το καλύτερο βέβαια, με εφαρμογή παραβολικών τόξων. Γιατί;

Η γέφυρα είναι κτισμένη με τοπικά υλικά, δηλαδή πέτρα από το ποτάμι και τα γύρω ρέματα με ισχυρό ασβεστοκονίαμα. Η ασβέστη σίγουρα πρέπει να είναι τοπικής παρασκευής, γιατί πάντα στον τόπο μας έφτιαχναν ασβέστη από ασβεστόλιθους που έκαιγαν σε ασβεσταριές με ξύλα, που πλούσια διαθέτει ο τόπος. Εκτός από τους πλακοειδείς ευμεγέθεις και ελαφρώς επεξεργασμένους λίθους των τόξων (κημέρια, θολίτες, αρκάδες), οι υπόλοιποι τοίχοι είναι απλές αργολιθοδομές και φέρουν μύστρισμα (αρμολόγημα) με απλό ασβεστοκονίαμα. Με άλλα λόγια είναι πολύ απλό, χωρίς ιδιαίτερες λαξεύσεις των λίθων και πρόσθετα στολίδια, που άλλωστε δε χρειάζονται σε ένα τέτοιο έργο. Το βατό δάπεδο της στέψης είναι καμωμένο από λιθόστρωτο με μικρούς αναβαθμούς για την κάλυψη της κλίσης. Στο βραχώδες ακρόβαθρο της όχθης προς Κάντσικο και στο μεσόβαθρο, σκάφτηκε ο βράχος και η θεμελίωση έγινε πολύ σωστά με ενσωμάτωση της λιθοδομής βαθειά μέσα στη μάζα του βράχου, γιατί η ορμή και η διαβρωτική δύναμη του ποταμού είναι εξαιρετικά έντονη.

Ακόμη ο δημιουργός είχε την πρόνοια να κατασκευάσει στη λιθοδομή του μεσοβάθρου, σε υψηλότερη θέση, ένα μικρό παράθυρο, διαστάσεων 1,65μ. πλάτος και 2,00 μ. ύψος, με κυκλικό τόξο για πρέκι. Αυτό έχει σαν σκοπό να εκτονώνει την ώθηση που δέχεται το μεσόβαθρο, όταν τα νερά του ποταμού βρίσκονται στην υψηλή στάθμη πλημμύρας και πιέζουν έντονα το κάπως ευρύ μέτωπο του μεσοβάθρου, δηλαδή ενεργεί σαν μια ασφαλιστική δικλείδα για μείζονα ασφάλεια. Επίσης η κατασκευή προστά στο μεσόβαθρο συμπαγούς δίδερης γωνίας, σαν ένα είδος πρόρης πλοίου, ίχνη της οποίας σώζονται μέχρι το ύψος της ποδιάς του παραθύρου, βοηθούσε στην ανετότερη και χωρίς περιδινήσεις παροχέτευση του νερού προς τα ανοίγματα των δύο τόξων. Ακόμη η παρειά του μεσοβάθρου προς την πλευρά του μικρού τόξου κατασκευάστηκε παράλληλη προς τη διεύθυνση ροής του ποταμού, με αποτέλεσμα οι δύο όψεις αυτού του τόξου να εμφανίζουν κάποια λοξότητα μεταξύ τους.

Πολλοί γέροντες μαρτυρούν ότι αρκετές φορές το νερό περνάει μέσα από αυτό το μικρό παραθυράκι, του οποίου η ποδιά ευρίσκεται σε ύψος 1,65 μ. από τη στάθμη (αλφαιδιά) της θεμελίωσης των δύο τόξων. Πρέπει να σημειωθεί αυτό, για να κατανοηθεί πόση μεγάλη παροχή νερού είχε και έχει ο Σαραντάπορος σε στάθμη πλημμύρας. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με την έντονη κλίση στη ροή του έχει σαν αποτέλεσμα τη διάβρωση και την αστάθεια της κοίτης, με εκτεταμένες αλλουβιακές αποθέσεις, ώστε να

αναφέρεται σήμερα στη βιβλιογραφία σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του φαινομένου. Με αυτά τα δεδομένα ας εκτιμήσουμε τον κίνδυνο και την τεράστια ευθύνη που αναλάμβανε εκείνος ο τολμηρός αρχιμάστορας κτίστης του γεφυριού και το πόσο σοφή ήταν η ιδέα να κατασκευάσει εκείνο το μικρό παράθυρο στο μεσόβαθρο.

Το γεφύρι είναι και ονομάζεται "Καντσιώτικο γεφύρι", ενώ κοινολογήθηκε τελευταίως και σαν "γέφυρα Ζέρμας". Η ονομασία προέκυψε κατ'αναλογία προς την έκφραση "Μοναστήρι Ζέρμας", με το οποίο γειτονεύει.

Την Καντσιώτικη ταυτότητα του γεφυριού καταδειχνουν οι παρακάτω σκέψεις:

α) Όλα όσα παραπάνω αναφέρονται, μαζί και ο "μύθος", επιβεβαιώνουν την τοπική παράδοση που θέλει το γεφύρι Καντσιώτικο.

β) Υπάρχει διάχυτη η αντίληψη⁵ ότι το γεφύρι είναι Καντσιώτικο, σε όλα τα γύρω χωριά, ακόμη και στην ίδια τη Ζιέρμα παρ'όλες τις αντιρρήσεις μερικών, ότι το γεφύρι είναι Καντσιώτικο. Μια αντίληψη που δεν διαμορφώθηκε τώρα, αλλά κρατάει από εκείνους τους μακρινούς χρόνους.

γ) Το 1747, όταν έγινε η γέφυρα, η Ζιέρμα δεν είχε ιδρυθεί⁶ (ή δεν είχε συγκροτηθεί) σαν χωριό στη σημερινή της θέση. Είναι πασιφανές ότι χωριό που δεν υπάρχει (ή δε λειτουργεί) δε μπορεί να κτίσει γεφύρι.

δ) Οι Ζερματινοί, ανέκαθεν κτηνοτρόφοι, φρόντιζαν να διατηρούν όρθιο το γεφύρι στη θέση "Στόμιο", στην έξοδο του φαραγγιού (Μπουγάζι) του ποταμού, στα σύνορα τους με το Επταχώρι (Μπουρμπουτκό), επειδή απέναντι είχαν δική τους έκταση (Κούτσουρο, Κοσαρτσκό), όπου και έβοσκαν τα κοπάδια τους. Με το Καντσιώτικο γεφύρι δεν ασχολούνταν, ούτε τους ενδιέφερε άλλωστε και τόσο πολύ, αφού στην έναντι Καντσιώτικη όχθη δεν είχαν χωράφια. Αντίθετα οι Καντσιώτες είχαν στη Ζερματινή πλευρά πάμπολλες ιδιοκτησίες.

ε) Το κύριο μονοπάτι κυκλοφορίας⁷ κατά μήκος του Σαρανταπόρου, παρ'όλες τις όποιες τοπικές και εποχιακές αποκλίσεις, ήταν πάντα στην προσήλια πλευρά της Ζέρμας, εκεί όπου σήμερα είναι η ασφαλτοστρωμένη εθνική οδός. Οι Καντσιώτες είχαν ανάγκη πρόσβασης σ'αυτό το μονοπάτι και έπρεπε να κατασκευάσουν το γεφύρι.

στ) Το ενδιαφέρον και η μέριμνα⁸ των Καντσιωτών για την τύχη του γεφυριού είναι πάντα αδιάπτωτο, ενώ ελλείπει παντελώς από τους έναντι γείτονες Ζερματινούς.

ζ) Λέγεται ότι σε κάποια παλιά απογραφή, οι δημόσιοι καλαμαράδες απογραφείς, θέλοντας να καταγράψουν το έργο, ρώτησαν κάποιον βοσκό (Τσάγκα ονόματι και φυσικά ήταν από τη Ζιέρμα), που εκεί κοντά έβοσκε το κοπάδι του, σε ποιο χωριό ανήκει η γέφυρα. Αυτός, όντας υπέρ το δέον πατριώτης, είπε το ανιστόρητο, ότι ήταν Ζερματινή. Αν και

(5) Ο αείμνηστος Βουρμπιανίτης δάσκαλος Χαραλ. Ρεμπέλης, γράφοντας το 1929 "Τα Κοντσιώτικα", Ξεκάθαρο, την μεταφέρει μέσα στο παραμύθι "Η αλεπού που γίνε καλόγριγια". Γράφει "... Να μην τα πολυλογούμε, έτσ' περβατιούντας-περβατιούντας κι'οι τέσσερις έφτακαν στο ποτάμ' τ'ς Ζιέρμας, οπκάτ' απ'το μοναστήρ' εκεί κατ' το Καντσιώτ'κο το γιοφύρ'.....".

(6) Υπάρχει πλάκα στην κεντρική βρύση της Ζέρμας, επί της καμάρας, που γράφει έτος 1750. Οι Ζερμιανοί θεωρούν την χρονολογία αυτή σαν το έτος ίδρυσης ή συγκρότησης του χωριού τους [περιοδικό "Κόνιτσα", τεύχος 25/1989]. Αυτό πρέπει να είναι αληθές, γιατί είναι συμβιβαστό με όλα τα γεγονότα, που σχετίζονται με τη Λιάσκα, το γεφύρι, το "μύθο", κλπ., τα οποία αναπτύσσονται στο κεφάλαιο "Λιάσκα - Ένας παλαιός Δροσοπηγιώτικος οικισμός".

(7) Δυστυχώς το τοξωτό γεφύρι που υπήρχε εκεί κατέρρευσε πριν από πολλές δεκαετίες. Σήμερα σώζονται υπολείμματα των λίθινων βάθρων του και μόνο οι γεροντότεροι θυμούνται τη μορφή του.

(8) "... της οδού ταύτης σώζονται ίχνη εις τινά πρόχθια σημεία του Σαρανταπόρου, ούτινος τον ρούν ακολουθεί....", γράφει ο Χαρ. Ρεμπέλης στο άρθρο "Η ιερά Μονή Ζέρμας" - Ηπειρ. Χρονικά, τεύχ. Α' και Β', Ιωάννινα 1930.

(9) Μνημονεύεται κάποια γενική επισκευή, που έγινε λίγο πριν από το 1930 και εκτελέστηκε εξ ολοκλήρου από Καντσιώτες μαστόρους. Μάλιστα, ζει ακόμη ο γέροντας μάστορας Γιώργος Σιούτης (Καζάκης), που τότε νέο μαστοροπαίδι, τον κρέμασαν από ένα σχοινί δεμένο στη μέση του, και έτσι μετέωρος αρμολόγησε την κάτω πλευρά του μεγάλου τόξου.

το παραπάνω λέγεται εντελώς σκωπτικά, εν τούτοις αποδίδει την πικρία των Καντσιωτών για το λάθος που έγινε και δαιωνίζεται έκτοτε.

Η πρόσφατη ιστορία του γεφυριού αναφέρει ότι η ύπαρξη και διατήρησή του οφείλεται σε κάποια "καλή τύχη", που το προστατεύει.

Το 1917-1918, την εποχή της θανατηφόρου ασιατικής γρίπης και του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, στο χωριό μας είχε στρατοπεδεύσει πολλούς μήνες σύνταγμα Γαλλικού στρατού, με σκοπό να εμποδίσει οποιαδήποτε κίνηση των αντιπάλων δυνάμεων από το μέτωπο της Μακεδονίας προς την Ηπειρο. Σε μια τέτοια εξέλιξη, είναι λογικό οι Γάλλοι να σχεδίαζαν την καταστροφή της γέφυρας. Τίποτε δεν έγινε και έτσι γλύτωσε το γεφύρι.

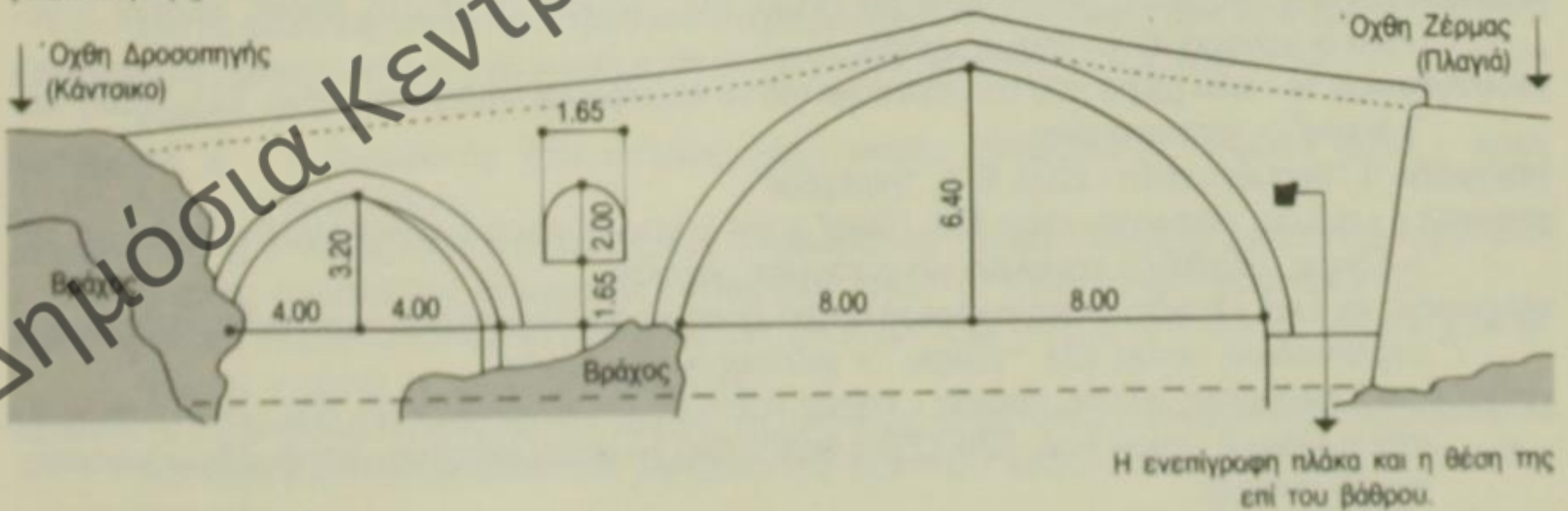
Τον καιρό πάλι του πολέμου του 1940, ήταν στα σχέδια του δικού μας στρατού, άμα χτυπήσουν οι Ιταλοί τα παραμεθώρια φυλάκια και υποχωρήσουν μετά από την πρώτη αντίσταση, να ανατιναχθεί το γεφύρι, ώστε να εμποδιστεί η κίνηση των Ιταλικών φαλάγγων προς τα ενδότερα. Από κάποιο λάθος, μέσα στη σύγχυση του πολέμου των πρώτων ημερών, αυτό δεν έγινε και έτσι πάλι σώο και αβλαβές βγήκε από την πολεμική δίνη.

Αλλά και τον καιρό του εμφυλίου, παρ'όλες τις προσπάθειες κυρίως του στρατού να κόψει το γεφύρι για λόγους στρατιωτικής τακτικής, αυτό τα κατάφερε να γλιτώσει χωρίς καν τραύματα.

Σαφώς η "καλή τύχη" το προστατεύει. Εως πότε όμως θα συμβαίνει αυτό; Ηλθε ο καιρός οι άνθρωποι να βάλουν το χεράκι τους και να βοηθήσουν την ύπαρξη του. Μια άμεση επισκευή είναι απαραίτητη. Αναγκαίο όμως είναι για το μέλλον να γίνεται προγραμματισμένη τακτική επιθεώρηση, καθώς και περιοδική συντήρηση του γεφυριού. Έτσι, αυτό θα υπάρχει στον αιώνα τον άπαντα και θα διαλαλεί την αξιοσύνη των μαστόρων μας.

Αυτό το θαυμάσιο έργο, που τιμά το χωριό μας και όλα τα μαστοροχώρια, πρέπει να προβληθεί. Δεν επιτρέπεται να μένει στην αφάνεια. Γι'αυτό τώρα άμεσα, ας γίνει μια καλή σήμανση με μια ευπαρουσίαστη πινακίδα που να γράφει "Παλιό γεφύρι Δροσοπηγής - 1747", για να ενημερώνονται σωστά οι διερχόμενοι και να το επισκέπτονται.

ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΚΑΤΣΙΩΤΙΚΟ ΓΕΦΥΡΙ (Ανατολική όψη)

Λεξικό

Τεχνικής ορολογίας των κτιστών του μαστοροχωριού Δροσοπηγή (Κάντσικο) Κόνιτσας Ηπείρου

αγκαλιά η : οριζόντιο ξύλο που ενώνει άλλα κατακόρυφα ή λοξά ξύλα [πχ τα ζευκτά] - ετυμ. Ελλ. λέξη.

αγκωνάρι το : γωνιόλιθος - ετυμ. Ελλ. "αγκών" (= αγκώνας, γωνιόλιθος) > αγκωνάρι, ή απ'τό "γωνία".

αλφάδι το : η στάθμη [αντικαταστάθηκε απ'την σημερινή αεροστάθμη] - ετυμ. Ελλ. "Α" > άλφα >

- αλφάδι, επειδή ήταν σαν ένα κεφαλαίο άλφα με ένα βαρίδι κρεμασμένο απ'την κορυφή.
- ανώφλι το** : 1) η άνω πλευρά ανοίγματος, "πρέκι" (β.λ.), 2) ο κορυφαίος γωνιόλιθος παραστάδος κουφώματος - ετυμ. Ελλ. "φλιά" (= η παραστάς κουφώματος).
- αποκοπής** : (επίρρ.) κατ'αποκοπήν, δηλ. δουλειά για την οποία κόπηκε γενική τιμή εξ αρχής - ετυμ. Ελλ. "αποκόπτω" - σχετ. "κουτουράδα" (β.λ.).
- αρίδα η** : τρυπάνι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "αρίς" > αρίδα.
- αρκάδες οι** : 1) όρθιες μεγάλες πέτρες που σχηματίζουν στηθαίο προστατευτικό στη στέψη των γεφυριών - ετυμ. Τουρκ. ARKA (= ράχη, προστασία, προστάτης), 2) (συχνά) οι σμιλευμένοι αψιδόλιθοι, "κημέρια" (β.λ.) - ετυμ. Λατ. ARCUS (= τόξο) > Βουλγ. ARKA (= αψίδα, καμάρα), ARKADA (= αψίδωση, καμαροσειρά).
- αρμολόι το** : έντεχνο κλείσιμο των αρμών τοίχου με ισχυρό κονίαμα - ετυμ. Ελλ. "αρμός" και "λέγω" (= συλλογή) > αρμολόγι - σχετ. "μυστρίζω" (β.λ.).
- αστρέχα η** : 1) η κρηπίδα στέγης, 2) το στενό κενό μεταξύ δύο κτισμάτων όπου τρέχουν τα νερά - ετυμ. από την πανάρχαια ρίζα "αχ-" (= νερό, ποτάμι, πχ Αχελώος) και Λατ. AQUA (= ύδωρ) > παλ. Σλ. KASH ή HASH (= νερό), και Ελλ. "τρέχω". Εξ αυτών αστρέχα (= νεροτρέχα), Αρβ. STREHĚ-A (= αστρέχα) - σχετ. KASCADA (= υδατόπτωση).
- βαρειά η** : μεγάλη σφύρα για τη λατομεία - ετυμ. Ελλ. "βάρος" > βαρεία > βαρειά.
- βαρειοπούλα η** : μικρή σφύρα με την οποία κτυπούν τη σμίλη, "μάτρακας" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. υποκοριστικό της λέξης "βαρειά" (β.λ.).
- βάτρα η** : η εστία του τζακιού - ετυμ. Σλ. και Αρβ. VATRA (= εστία).
- βελόνι το** : σμίλη μυτερή - ετυμ. Ελλ. "βελόνη" (= αιχμή, ακωκή, βελόνι).
- γαλατώνω** : ασπρίζω με ασβέστη - ετυμ. Ελλ. "γάλα", λόγω του λευκού χρώματος.
- γαλλικό το** : παραστάδα (= φλιά) κουφώματος που αφήνει ακάλυπτο το ξύλινο κάσσωμά του, ενώ στο "λαμπαδί" (β.λ.) έχουμε επικάλυψη - σχετ. "θυροστόμι" (β.λ.).
- γαρδίλωση η** : εντορμία, κλείδωση, γόμφωση - ετυμ. Λατ. CARDO-INIS (= στροφέας, γίγγλυμος, γόμφος) > γαρδίνωση > γαρδίλωση.
- γιαγλί το** : παχειά λάσπη με άφθονη κονία και γιδόμαλλο για ξυλόπηκτους τοίχους και οροφές - ετυμ. Τουρκ. YAGLI (= λιπαρός, παχύς).
- γιαπί το** : σκελετός οικοδομής - ετυμ. Τουρκ. YAPI (= οικοδομή μη περατωθείσα).
- γκαλντιρίμι το** : λιθόστρωτο δρόμου - ετυμ. Τουρκ. KALDIRIM (= πεζοδρόμιο, λιθόστρωτος δρόμος) < Ελλ. "καλλυτρίμι εύμη".
- γκλαβανή η** : καταπακτή - ετυμ. Σλ. GLAVA (= κεφάλι), επειδή ήταν στην οροφή πάνω απ'τό κεφάλι.
- γκουγκουμάρα η** : βαρεία στρογγυλή πέτρα - ετυμ. Ελλ. "γόμος" (= γέμιση, βάρος, φορτίο) > γομάρα > γογομάρα > γκουγκουμάρα.
- γκουσγκούκι το** : κάτι μικρό που τοποθετούμε για να καλύψουμε οτιδήποτε - ετυμ. Ελλ. "χους" και "κόκκος" > γκουσγκούκι.
- γκρημάδα η** : πεσμένο σπίτι - ετυμ. Ελλ. "γκρεμίζω".
- γκυνισιά η** : αυλάκι, εντορμία - ετυμ. Ελλ. "ύνις" > υνί > γυνί > γυνισιά > γκυνισιά (= αυλάκι με υνί) > Τουρκ. GENIS (= εργαλείο για εντορμίες, γκυνίσι) .
- γλυφαράκι το** : και γλυφάρι - ίσια πλακερή πέτρα [κυρίως σαν γωνιόλιθος των εσωτερικών ακμών παραστάδων] - ετυμ. Ελλ. "γλύφω" > γλύπτης > γλυφαράκι.
- γρέντζος ο** : ανώμαλος, αδρός, τραχύς - τοίχος γρέντζος (= αργολιθοδομή, δηλ. από ακατέργαστους λίθους) - ετυμ. Ιταλ. GREZZO ή GREG GIO (= ακατέργαστος, μεταφ. αδιαμόρφωτος, ασχημάτιστος).
- γρεντιά η** : δοκός, ελκυστήρας ζευκτού στέγης, κανθήλιος - ετυμ. Σλ. GREDA (= ξυλοδοκός).
- γρηπίδα η** : η κρηπίδα της στέγης - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- γκρομπετόν το** : [νέο] : απλό σκυρόδεμα δαπέδων άοπλο ή ελαφρώς οπλισμένο - ετυμ. Γαλλ. GROS BETON (= χονδροσκυρόδεμα) - σχετ. "μπετόν" (β.λ.).
- γωνιά η** : 1) η ορθή γωνία, 2) εργαλείο μορφής ορθής γωνίας για γωνιάσματα - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- δέμα το** : το ξυλόδεμα, δηλ. περιμετρικό ξύλινο διάζωμα τοίχου - ετυμ. Ελλ. "δένω".
- διαζύ(γ)ι το** : το διάπηγμα, δηλ. το ξύλο της σκαλωσιάς που στηρίζεται σε τρύπες του τοίχου, "τρυπόξυλο" (β.λ.) - ετυμ. "διά" + "ζυγός".
- δρομικιά η** : πέτρα που το μήκος της τοποθετείται στο πρόσωπο του τοίχου - ετυμ. Ελλ. "δρόμος".

ζιαμπί το : μάνδαλος, σύρτης - ετυμ. νέο Λατ. ZABA (= πόρπη).

ζύγι το : λιναίη, δηλ. το νήμα της "στάθμης" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "ζύγιον" (= μικρή ζυγαριά).

ζωνάρι το : σειρά πελεκητών λίθων στη βάση ή στο μέσο του τοίχου - ετυμ. Ελλ. λέξη.

θυροστόμι το : 1) η φλιά, δηλ. οι παραστάδες (παρειές) των θυρών, 2) οι γωνιόλιθοι αυτών των παραστάδων - ετυμ. Ελλ. "θύρα + στόμιο" - σχετ. "λαμπαδί" και "γαλλικό" (β.λ.).

θολίτες οι : λίθοι πελεκητοί αψίδας - ετυμ. Ελλ. "θόλος".

καβαλλάρης ο : οριζόντιο ξύλο που ενώνει τις κορυφές διαδοχικών ζευκτών, "κορφιάς" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "καβαλλώ" (= ιππεύω) < Λατ. CAVALLUS (= ίππος).

καδρόνι το : 1) τετραγωνισμένο μακρύ πριστό ξύλο μικρής διατομής, 2) τεγίδες και επιτεγίδες στέγης - ετυμ. Ιταλ. QUATTRO (= τέσσερα), QUADRONE (= τετράπλευρο ξύλινο δοκάρι).

καζάκα η : φορείο για μεταφορά μεγάλων βαρών - ετυμ. Τουρκ. KAZAK.

καζμάς ο : σκαπάνη - ετυμ. Τουρκ. KAZMA (= αξίνη).

καθαροπελέκι το : τέλεια σμίλευση με το "καλέμι" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. λέξη.

καθρέφτης ο : 1) η όρθια πλάκα στην πρόσοψη του τζακιού, 2) κάθε όρθιο πλακερό επί μέρους στοιχείο μιας κατασκευής - ετυμ. Ελλ. λέξη.

καλαϊ το : υλικό για κόλληση και για γάνωμα - ετυμ. Τουρκ. KALAY (= κασσίτερος) < αρχ. Ελλ. "κάλαϊς".

καλέμι το : σμίλη πλακερή - ετυμ. Τουρκ. KALEM (= σμίλη, γραφίς, κοντύλι, πένα) < Ελλ. "κάλαμος".

καλκάνι το : αέτωμα στέγης - ετυμ. Τουρκ. KALKAN (= ασπίδα), Λατ. CALCANEUM (= φτέρνα, μεταφ. άκρη).

καλούπι το : τύπος, ξυλότυπος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "καλόπους" (= ομοίωμα ποδιού, καλαπόδι) > Τουκ. KALIP (= τύπος, εκμαγείο, μήτρα).

καμάρα η : τόξο, αψίδα, αψιδωτό κοίλωμα τοίχου, κοιτώνας - ετυμ. Ελλ. "κάμπτω" > καμάρα.

κάμαρα η : δωμάτιο, κοιτών - ετυμ. Λατ. CAMERA (= καμάρα, κοιτώνας) < Ελλ. "καμάρα" (β.λ.).

κανάτι το : εξώφυλλο κουφώματος για σκίαση και ασφάλεια - ετυμ. Σλ. και Τουρκ. KANAT (= παντζούρι).

καπάκι το : μεγάλες πλάκες για πλακοστρώσεις ή για μόρφωση στέψεων τοίχων - ετυμ. Τουρκ. KAPAK (= κάλυμμα, σκέπασμα).

καρούτα η : σκάφη όπου σβήνεται η ασβέστη - ετυμ. Σλ. KARITO (= σκάφη).

καταρράχτης ο : μεγάλο πριόνι σε ξύλινο πλαίσιο που δουλεύεται από δύο άτομα κατακόρυφα για το σχίσιμο κορμού δένδρου σε σανίδες - ετυμ. Ελλ. "καταρράκτης" (= υδατόπτωση) - σχόλιο: τα παλιά μηχανικά πριονήρια κινούνταν με νερό όπως ο μύλος, εντεύθεν και η ονομασία.

κατάχυτο το : μονοκλινή στέγη [κυρίως σε βοηθητικά κτίσματα] - ετυμ. Ελλ. "κατά" + "χέω" (= χύνω).

κατωμαχιά η : η ξυλοδοκός (ελκυστήρας) στην οποία στηρίζεται η "μαχιά" (β.λ.) - ετυμ. "κάτω" + "μαχιά" (β.λ.).

κατώφλι το : 1) ο ουδός, δηλ. η κάτω πλευρά κουφώματος, "ποδιά" (β.λ.), 2) ο κατώτερος γωνιόλιθος της παραστάδος ανοίγματος - ετυμ. Ελλ. "φλιά" (= η παραστάς κουφώματος).

κέντα η : λοξή επιμήκης αντηρίδα [πχ στα ζευκτά] - ετυμ. Ελλ. "κεντώ" (= τρυπώ, τσιμπώ, μεταφ. ηλώνω) > κέντα (= καρφωτή αντηρίδα).

κεπέγκι το : εξώφυλλο κουφώματος ["κανάτι" (β.λ.)], θύρα καταπακτής, τα προστατευτικά εξώφυλλα προθηκών, ξυλοκατασκευή (κρεββατίνα) εξώστη - ετυμ. Τουρκ. KEPENK με την ίδια σημασία.

κερεστές ο : πριστή οικοδομική ξυλεία σε στοίβες - ετυμ. Τουρκ. KERESTE.

κεφαλόκολο το : κιονόκρανο - ετυμ. Ελλ. "κεφάλι" και "κολόνα" < Ιταλ. COLONNA < Λατ. COLUMNA (= κίων, στύλος).

κημέρια τα : και σπάνια καμέρια - τοξόλιθοι σμιλευμένοι - ετυμ. Ελλ. "κάμπτω" (= κυρτώνω) > καμάρα (= τόξο) > Λατ. CAMERA > καμέρια > κημέρια.

κιούγκι το : πηλοσωλήνας - ετυμ. Τουρκ. KÜNG.

κλάπα η : μικρό ξύλο που ηλώνεται κάθετα προς άλλα μεγαλύτερα με σκοπό να τα στερεώσει - ετυμ. Ελλ. "κλάπες" (= πέδικλο ζώου, ξυλοπάπουτσο).

κλειδί το : η κορυφαία πέτρα που κλείνει ένα τόξο - ετυμ. Ελλ. "κλεις" > κλειδί.

- κλείδωση η** : 1) άρθρωση, 2) η γωνία του σπιτιού, 3) στερεά γωνία εσωτερικού χώρου, 4) κορυφή τόξου [(β.λ) "κλειδί"] - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- κόκα η** : κάθετη εντομή (πατούρα) στη σύνδεση των ξύλων - ετυμ. Ιταλ. COCCA (= εγκοπή βέλους, η άκρη ενός πανιού) - Αρβ. ΚΟΚΕ-Α (= κεφάλι).
- κόντρα η** : 1) αντηρίδα κοντή, 2) αντίθετη προς το βάρος ώθηση - ετυμ. Λατ. CONTRA (= αντίθετα).
- κοπερτίνες οι** : πλακεροί πελεκητοί λίθοι που καλύπτουν τη στέψη τοίχου ή πεζουλίου, "καπάκια" (β.λ.) - ετυμ. Λατ. COOPERIO (= καλύπτω), COOPERTUS (= σκεπασμένος, καλυμμένος).
- κορδέλλα η** : 1) μετροταινία, 2) ξυλουργικό μηχάνημα με πριονοταινία - ετυμ. Ελλ. "χορδή" > Λατ. CHORDA > Ιταλ. CORDA > Ιταλ. COR DELLA (= ταινία διακοσμητική).
- κορφιάς ο** : οριζόντιο ξύλο που ενώνει τις κορυφές των ζευκτών - σχετ. "καβαλλάρης" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "κορυφή" > κορφιάς.
- κοσκούτα η** : πολύ μεγάλο σφυρί των λατόμων - ετυμ. Τουρκ. KOSKOCA (= υπερμεγέθης, πελώριος).
- κούκος ο** : 1) η πέτρα που τοποθετείται πάνω στο καπέλο της καπνοδόχου, 2) οι τέσσερις γωνιόλιθοι που υποβαστάζουν το κάλυμμα της καπνοδόχου.
- κουμάς ο** : το μετωπικό τρίγωνο στέγης που προκύπτει απ'την αφαίρεση του αετώματος - ετυμ. Ελλ. "κόπτω" > κομμός > κουμάς - Τουρκ. KUMAS (= κλωβός).
- κουπάνη η** : σκάφη - ετυμ. αρχ. Ελλ. "κύπη" > Λατ. CUPA > (μεγενθ.) κουπάνη (= μεγάλη κούπα).
- κουρκουλούκι το** : στηθαίο, κράσπεδο - ετυμ. Τουρκ. KORUKULUK (= στηθαίο).
- κουτλουγιούμσα η** : η αστρέχωση, η κρηπίδωση - ετυμ. νέο Ελλ. "κουτέλο" και "γέμιση" > κουτελογέμιση > κουτελογιόμιση > κουτλογιόμιση > κουτλουγιούμσα - σχετ. "χατίλι" (β.λ.).
- κουτουράδα** : και *κουτουρού* - (επίρρ.) εργασία κατ'αποκοπήν - ετυμ. Τουρκ. GÖTÜRÜ (= κατ'αποκοπή) - σχετικό "αποκοπής" (β.λ.).
- κυπρί το** : τα κομβοελάσματα του ζευκτού [κύρια αυτά που ενώνει τον ελκυστήρα με τον ορθοστάτη] - ετυμ. Ελλ. "κυπρί" (= κουδούνι) < Λατ. CYPRUM (= χαλκός).
- λάμα η** : λωρίδα μεταλλικού ελάσματος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "έλασμα" > Λατ. LAMINA (= ελασμάτιο, λεπίδα) > Ιταλ. LAMA (= λεπίδα).
- λαμαρίνα η** : μεταλλικό φύλλο ή έλασμα - ετυμ. (β.λ) "λάμα", απ'όπου Ιταλ. LAMA (= λεπίδα) > LAMIERA > LAMIERINA > λαμαρίνα.
- λαμπαδί το** : 1) η φλιά, δηλ. ορθοστάδες (παρειές) των κουφωμάτων που καλύπτουν όμως το κάσσωμά τους, 2) οι γωνιόλιθοι αυτών των παραστάδων - ετυμ. Ελλ. "λαμπάδα" (= μεταφ. ίσια κορμοστασιά) - σχετ. "θυροστόμι" και "γαλλικό" (β.λ.).
- λατάκι το** : πελεκητό ή στρογγυλό μακρύ ξύλο μικρής διατομής - ετυμ. Ελλ. "ελατάκι" > λατάκι.
- λιάσα η** : κατασκευή ξυλόπηκτη από κορμούς δένδρων - ετυμ. Ελλ. "ύλη" (= ξύλο, κορμός δένδρου) > υλιάσσα > λιάσα.
- λιάτα η** : μεγάλο τσεκούρι - ετυμ. Λατ. LATUS (= πλατύς, ευρύς).
- λαστός ο** : και *λοσάρι* - 1) σιδερένιος μοχλός για απόσπαση ή μετακίνηση βράχων, 2) "παραμίνα" (β.λ.) - ετυμ. Ιταλ. L'ASTA (= ράβδος, κοντάρι) > λαστός > λοστός - Αρβαν. LLOZ-I (= μοχλός, λοσάρι).
- λούκι το** : υδρορρόη, υδρορρόη ημικυκλική, κοιλάδα στέγης - ετυμ. Τουρκ. OLÜK (= αυλάκι, υδρορρόη).
- λουμάκι το** : λεπτό ευθύ και μακρύ ξύλο - ετυμ. Ελλ. "λείμαξ" (= γυμνοσάλιαγκας) > Ιταλ. LUMACA (= καμαρωτός νεανίας, κυριολεκτικώς σαλίγκαρος, νωθρός).
- λούρα η** : ξύλο λεπτό μακρύ και εύκαμπτο - ετυμ. Λατ. LORUM > νέο Ελλ. "λουρί" > λουρώνω > λούρα (= επιμήκης ευλύγιστη βέργα με την οποία ραβδίζουν τις ελιές).
- μαδέρι το** : φαρδύ και χοντρό σανίδι για τα δάπεδα των ικριωμάτων - ετυμ. Λατ. MATERIA (= ύλη, ξυλεία οικοδομική) > (μσν) ματέρια > μαδέρια.
- μακάπι το** : τρυπάνι - ετυμ. Τουρκ. MATKAP (= τρυπάνι).
- μαλάς ο** : φαρδύ μυστρί - ετυμ. Τουρκ. MALA (= μυστρί).
- μαντένι το** : λατομείο - ετυμ. Τουρκ. MADEN (= μέταλλευμα).
- μαντζάτο το** : δωμάτιο διημέρευσης και εστίασης - ετυμ. Ιταλ. MANGIATOIA (= τραπέζι φαγητού).
- μαρκίζα η** : [νέο] : πρόστεγο, γείσωμα, προεξοχή στέγης - ετυμ. Γαλλ. MARQUISE (= κορνίζα, γείσο).

- μασγκάλι το** : μικρή κοιλότητα ή τρύπα σε τοίχο - ετυμ. Ελλ. "μασχάλη" (= κοιλότητα), Τουρκ. MAZGAL (= πολεμίστρα).
- μάτι το** : 1) κυκλικός φεγγίτης σε αέτωμα, 2) άνοιγμα, φάτνωμα - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- ματίζω** : ενώνω και μακραίνω ένα στοιχείο [πχ ξύλο] -ετυμ. Ελλ. "άπτω" (= προσδένω) > άμμα (= κόμβος) > (μσν) αμματίζω > ματίζω.
- μάτρακας ο** : σφύρα με την οποία κτυπούν την σμίλη οι λιθοξόοι, "βαρειοπούλα" (β.λ.) - ετυμ. Ιταλ. MARTELLO (= σφυρί) - Τουρκ. MATRAK (= ράβδος που καταλήγει σε χαλύβδινο κομβίο, κυρίως για ξιφασκία).
- ματσακόπι το** : μεγάλη σφύρα λιθοξόου - ετυμ. Ιταλ. MAZZA (= μεγάλη σφύρα), MAZZUOLO (= σφυρί των σμιλευτών).
- μαχιά η** : ο μακρύτερος αμείβοντας στέγης στην τομή (ράχη) δύο επιπέδων της - ετυμ. Ελλ. "μάκος" (= μήκος, μάκρος) - Τουρκ. MAKAS (= το ψαλλίδι, αλλά και ο αμείβοντας ζευκτού στέγης).
- μεντρεσές ο** : στροφέας θυρών και παραθύρων - ετυμ. Τουρκ. MENTESE (= γίγγλυμος) - σχετ. "ρεζές" (β.λ.).
- μεριμέτι το** : τοπική ατέλεια στην κατασκευή, μικροεπισκευή - ετυμ. Τουρκ. MEREMET (= επισκευή, διόρθωση).
- μεσάντρα η** : εσωτερικό εντοιχισμένο ερμάρι κλινοσκεπασμάτων - ετυμ. Ελλ. "μέσα" + "άντρο" (= κρύπτη) > μεσάντρα - Τουρκ. MUSANDIRA (= σκευοθήκη).
- μirkέζι το** : τόξο - ετυμ. Τουρκ. MERKEZ (= κέντρο, πχ. κύκλου, βάρους, πόλης, κλπ.), GEZ (= κύκλος).
- μοδίνα η** : [νέο] : οδηγός, τύπος - ετυμ. Ιταλ. MODO < Λατ. MODUS (= τρόπος).
- μουσιαντίρι το** : στερεό χημικό που χρησιμοποιούν οι φανοποιοί - ετυμ. Τουρκ. NISADIR.
- μόχαβη η** : πέτρα αμμουδερή και συνεπώς μαλακιά - ετυμ. Ελλ. "άμμος" + "έχω" [Λατ. HABEO = έχω].
- μπαγδαντί το** : ξυλόπηκτη εκ πηχίσκων οροφή επιχρισμένη - ετυμ. Τουρκ. BAGDADI.
- μπάλα η** : ο τοίχος μιας όψης κτιρίου - ετυμ. νέο Ελλ. "μπάλα" (= κούτελο) < Αρβ. BAL-I (= μέτωπο) < Τουρκ. BALA (= κορυφή).
- μπαλκόνι το** : εξώστης - ετυμ. Ιταλ. BALCONE (= εξώστης).
- μπαξίσι το** : τα δώρα που έπαιρναν οι κτίστες όταν στέγαζαν ένα σπίτι - ετυμ. Τουρκ. BAHISIS (= δωρεά, φιλοδώρημα).
- μπασαμάκι το** : μεγάλη πλακοειδής πέτρα - ετυμ. Τουρκ. BASAMAK (= λίθινο σκαλοπάτι, βαθμιδοφόρος).
- μπασίδι το** : είσοδος γενικά - ετυμ. Ελλ. "εν" + "βαίνω" > εμβαίνω > μπαίνω > μπασίδι.
- μπασλικά η** : μια απ' τις πακτωμένες σε πρόβολο πλάκες που στηρίζουν το τζάκι - ετυμ. Τουρκ. BASHLIK (= κιονόκρανο).
- μπατικιά η** : πέτρα που πατάει βαθειά μέσα στο πάχος του τοίχου - ετυμ. Ελλ. "πατώ" > μπατικιά.
- μπελσεμές ο** : σφήνα για υποστήριξη, ξύλινο υποστήριγμα - ετυμ. Τουρκ. BESLEMEK (= τοποθετώ υποστήριγμα, διατρέφω).
- μπέντι το** : μεγάλος τοίχος αντιστήριξης - ετυμ. Τουρκ. BENT (= υδατόφραγμα).
- μπετόν το** : [νέο] : σκυρόδεμα με κονία τσιμέντο [κυρίως το οπλισμένο σκυρόδεμα] - ετυμ. Γαλλ. BETON.
- μπλάνα η** : 1) σχίζα, μεγάλο πελεκούδι, 2) το ξύλο μεταξύ καρδιάς και φλοιού κωνοφόρου δένδρου - ετυμ. Σλ. BLANIA (= σχίζα).
- μπουντέλι το** : στήριγμα, αντιστήριγμα - ετυμ. Ιταλ. PUNTELLO (= στήριγμα).
- μπουχαρί το** : καμινάδα - ετυμ. Τουρκ. BUHAR (= καπνός, ατμός).
- μυστρίζω** : αρμολογώ πρόχειρα με το μυστρί και με κοινό ασβεστοκονίαμα - ετυμ. Ελλ. "μυστρί" - σχετ. "αρμολοί" (β.λ.).
- νεραγώγι το** : χαντάκι με λιθορριπή για την απαγωγή των υδάτων - ετυμ. Ελλ. "νερό" + "άγω" > νεραγώγι.
- νταμάρι το** : λατομείο - ετυμ. Τουρκ. DAMAR [= φλέβα (καλού πετρώματος)].
- νταγιάκι το** : υποσύλωμα, υποστήριγμα - ετυμ. Τουρκ. DAYAK (= στήριγμα).
- ντάμι το** : κτίριο που έχει μόνο τους εξωτερικούς τοίχους και τη στέγη - ετυμ. Τουρκ. DAM (= στέγη, δώμα, παράπηγμα).

- ντερές ο** : ο αμείβοντας στην τομή δύο επιπέδων στέγης σε εσοχή (κοιλάδα) - ετυμ. Τουρκ. DERE (= κοιλάδα, αυλάκι, υδροροή).
- ντιρέκι το** : στύλος σκαλωσιάς, γερό υποστύλωμα - ετυμ. Τουρκ. DIREK (= στύλος, ιστός).
- ξήψωμα** : (επίρρ.) χωρίς διατροφή, άνευ σίτισης - ετυμ. Ελλ. "ξε" + "ψωμί" > ξέψωμα > ξήψωμα - αντίθετο "σύψωμα" (β.λ.).
- οντάς ο** : καλό δωμάτιο - ετυμ. Τουρκ. ODA (= κοιτώνας).
- παλαίστρα η** : τοίχος μεγάλου μήκους, επιμήκης τοίχος αντιστήριξης ελαφρώς κεκλιμένος προς τα πίσω - ετυμ. Ελλ. "παλαίστρα" (= γυμναστήριο) εκ του προστατευτικού τοίχου που το περιέβαλε.
- παπάς ο** : ο ορθοστάτης ζευκτού στέγης - ετυμ. Ελλ. λέξη με συμβολική έννοια - αλλού λέγεται *μπαμπάς*.
- παράγκωνος ο** : μη ορθογωνισμένος - ετυμ. Ελλ. "παρά" + "γωνία" > παράγωνος > παράγκωνος.
- παραμίνα η** : λοστός διάνοιξης οπών για εκρηκτικά - ετυμ. Ιταλ. BARRE (= ράβδος, μοχλός), και MINA (= ορυχείο) > παραμίνα (= λοστάρι των μεταλλωρύχων).
- πάτερο το** : ξυλοδοκός πατώματος - ετυμ. Ελλ. "πατώ" > πάτωμα > πάτερο.
- πατόξυλο το** : ξυλοδοκός πατώματος - ετυμ. Ελλ. "πάτωμα" + "ξύλο".
- πάφλας ο** : πολύ λεπτό μεταλλικό φύλλο [που ηχεί σαν κενό δοχείο] - ετυμ. Ελλ. ηχοπαρ. απ'τό "παφ-παφ".
- πεζούλι το** : τοίχος αντιστήριξης, κτιστός πάγκος στη βάση κτίσματος - ετυμ. Ελλ. "πέζα" (= πέλμα, πους, υπώρεια) > πεζούλι.
- πελεκάνος ο** : λιθοξόος, σμιλευτής - ετυμ. Ελλ. "πελεκώ" (= διαμορφώνω ξύλο με τσεκούρι) > πελεκάνος (= λιθοξόος).
- περασιά η** : ευθυγραμμία - ετυμ. Ελλ. "πέρας" (= άκρο, όριο) > περασιά (= το όριο της τοποθέτησης των λίθων).
- περβάζι το** : πλατύ αρμοκάλυπτρο, πλαίσιο κουφώματος που καλύπτει τον αρμό - ετυμ. Ελλ. "περί" + "βάζω" > περιβάζι > πρεβάζι > Τουρκ. PERVAZ (= παρυφή, αρμοκάλυπτρο, γείσωμα).
- περλεπές ο** : σκεπάρι - ετυμ. αρχ. Ελλ. "περλεπίζω" και "περλέπω" (= ξεφλουδίζω) > περλεπές (= εργαλείο για ξεφλούδισμα) - σχόλιο: με το μικρό αυτό σκεπάρι πελεκούσαν και ξεφλούδιζαν τα ξύλα.
- πέταυρο το** : σχιστοσανίδα στέγης - ετυμ. Ελλ. "πετώ" > "πέταυρον" (= σανίδα όπου στέκονται οι όρνιθες στο κοτέτσι, σανίδα των ακροβατών) > Τουρκ. REDAVRA (= λεπτοσανίδα).
- πέτσικο το** : ελαφρύς κυρτό, στρεβλό, μη επίπεδο - ετυμ. νέο Ελλ. "πέτσα" (= φλούδα), δηλ. καμπύλο σαν το φλοιό δένδρου.
- πετσώνω** : [νέο] : (μεταφ.) καλύπτω με σανίδια ή κομμάτια σανίδων - ετυμ. νέο Ελλ. "πετσι" > πετσώνω (= καλύπτω με πετσι), από το Ιταλ. PEZZO (= μπάλωμα, κομματάκι).
- πήχη η** : 1) μονάδα μέτρησης μήκους, 2) λεπτό ξύλο για ξυλόπηκτες κατασκευές, κοινώς πηχάκι, 3) καλό σανίδι για εξίσωση επιφανειών - ετυμ. Ελλ. "πήχυς" (= κανόνας, στάθμη, μέτρο).
- πηχώ** : και *πηχίζω* - 1) δουλεύω την "πήχη" (β.λ.), 2) ισιάζω με την "πήχη" (β.λ.).
- πλάνη η** : ρυκάνη ή ροκάνι, δηλ. εργαλείο για τέλεια επιπέδωση ξύλων - ετυμ. Λατ. PLANA (= επίπεδη).
- πλιθί το** : ωμή πλίνθος - ετυμ. Ελλ. "πλίνθος" > πλιθί.
- ποδιά η** : 1) κατώφλι, 2) το κάτω μέρος κάθε κατασκευής [πχ θύρας] - ετυμ. Ελλ. "πόδι" > ποδιά.
- πουρί το** : πορώδες μαλακό ασβεστολιθικό πέτρωμα, κοινώς πωρόλιθος - ετυμ. αρχ. Ελλ. "πώρος".
- πρέκι το** : ανώφλιο - ετυμ. Ελλ. "υπέρ" (= άνω) > υπέρκι > πέρκι > πρέκι. Πιο σωστά απ'το Ελλ. "πρίω" (= πριονίζω, αλλά και συνδέω) > (μσν) πριέκιον > πρέκι, επειδή συνδέει τους ανώφλιους λίθους των δύο έναντι παραστάδων.
- πρόκα η** : καρφί, ήλος - ετυμ. Ιταλ. BROCCA (= καρφί).
- πυρήνας ο** : το μεγάλο κεντρικό σπίτι μιας οικογένειας χωρίς τα βοηθητικά κτίσματα - ετυμ. Ελλ. "πυρήν".
- ραφινάδια τα** : μικρές επιλεγμένες πλάκες για στερέωση - ετυμ. Ιταλ. RAFFINARE > Ελλ. "ραφινάρω" (= διυλίζω, ξεχωρίζω).
- ρεζές ο** : ο στροφέας των πορτοπαραθύρων - ετυμ. Τουρκ. REZE (= γίγγλυμος) - σχετ. "μεντρεσές" (β.λ.).

ρίχτι το : το ύψος μιας βαθμίδας - ετυμ. Ελλ. λέξη.

σαλατίζω : βελτιώνω πρόχειρα με σφυρί το σχήμα λίθου, ο οποίος θα σμιλευθεί μετέπειτα - ετυμ. Τουρκ. SALAH (= εξυγίανση, βελτίωση, καλύτερευση).

σαούλι το : το νήμα της στάθμης - ετυμ. Ελλ. "ίσια" > σιάζω > σιαούλι - Τουρκ. SIAKUL (= στάθμη, αλφάδι).

σαρτζήδες οι : πριονάδες που σχίζουν κορμούς δένδρων σε σανίδια ή καδρόνια - ετυμ. "σιάρα" (β.λ.).

σενάζι το : [νέο] : διάζωμα οικοδομής από οπλισμένο σκυρόδεμα - ετυμ. Γαλλ. CHAINASE - σχετ. "δέμα" (β.λ.).

σιάρα η : μεγάλο πριόνι που το σέρνουν δύο άτομα - ετυμ. Λατ. SERRA (= πριόνι).

σκάρπος ο : και σκράπος - λοξός, κεκλιμένος [τεχνητώς διαμορφωμένος] - ετυμ. Ιταλ. SCARPELLO (= σμίλη), και SCARPA (= παπούτσι, κλίση).

σκεπάρι το : εργαλείο για πελέκημα και κάρφωμα - ετυμ. αρχ. Ελλ. "σκέπαρνον".

σοβάς ο : επίχρισμα - ετυμ. Τουρκ. SOVA.

σόκορο το : μερική ή ολική τομή ξύλου κάθετη προς τις ίνες του - ετυμ. Ελλ. "ίσο" + αρχ. Ελλ. "κείρω" (= κουρεύω, κόπτω, δενδροτομώ) > ισόκορον > σόκορο (= ίσια τομή, διατομή).

σουβλοτσιόκι το : μυτερό σφυρί των σμιλευτών - ετυμ. Λατ. SUBULA (= οβελός, σουβλί) και "τσιόκος" (β.λ.).

στάθμη η : 1) το τριγωνικό "αλφάδι" (β.λ.), 2) οριζόντιο επίπεδο κατασκευής - ετυμ. Ελλ. λέξη.

στάχυ το : η ακμή λαξευμένης γωνίας - ετυμ. Ελλ. λέξη, επειδή σπάζει εύκολα σαν στάχυ.

στουφάρι το : ανθεκτικό έδαφος, τόφος - ετυμ. Ελλ. "τόφος" > Αρβ. SHTUF-I (=τόφος).

στρώμα το : κάθε ξύλο που τοποθετείται επί του εδάφους ή αλλού και επί του οποίου θα πατήσουν άλλα, ο στρωτήρας - ετυμ. Ελλ. λέξη.

σύψωμα : (επίρρ.) με διατροφή, με σίτιση - ετυμ. Ελλ. "συν" + "ψωμί" > σύψωμα - αντίθετο "ξήψωμα" (β.λ.).

σφυρίζω : σφυροκοπώ λίθους, τυκίζω - ετυμ. Ελλ. λέξη.

ταβάνι το : οροφή - ετυμ. Τουρκ. TAVAN, Ιταλ. SOFFITTO.

τάβλα η : σανίδα - ετυμ. Λατ. TABULA (= σανίδα, ξύλινη πλάκα, πίνακας).

τάκος ο : κομματάκι σχηματοποιημένου ξύλου - ετυμ. Ιταλ. TACCO (= τεμάχιο ξύλου, τακούι).

ταμπάνι το : ξυλοδοκός μεγάλης διατομής που γεφυρώνει ευρύ άνοιγμα - ετυμ. Τουρκ. TABAN (= μεγάλη δοκός).

ταρακιά η : σμίλη με κτενοειδή απόληξη, "χτενιά" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "χαράσσω" > χαρακιά > ταρακιά. Πιό σωστά απ'το "ταράσσω" > ταρακτρον (= εργαλείο ανάδευσης) > ταρακιά.

τζινέτι το : αγκιστρόκαρφο σιδηρουργού για ενίσχυση συνδέσεων ξύλων - ετυμ. Λατ. UNCINULUS (= άγκιστρο) > Ιταλ. UNCINO (= αγκίστρι, γάντζος) > Ιταλ. (UN)CINETTO (= αγκιστράκι).

τούβλο το : πολύτροπη οπτή πλίνθος - ετυμ. Λατ. TUBULUS (= σωληνίσκος) επειδή έχει πολλές σωληνοειδείς τρύπες.

τουρπί το : και τρουπί - τεμάχιο κορμού δένδρου - ετυμ. Ελλ. "θρύπτω" (= κομματιάζω, τεμαχίζω) > αρχ. Ελλ. "τρύφος" (= απεσπασμένο τεμάχιο) > τρουπί > τουρπί - Σλ. TRUP (= κώλον, κορμός ανθρώπου ή δένδρου).

τρυπόξυλο το : το διάπηγμα, δηλ. το οριζόντιο ξύλο ικριώματος που στηρίζεται σε οπές του τοίχου, "διαζύγι" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. "τρύπα" + "ξύλο".

τσαμπάρδωμα το : ανύψωση του άκρου ξύλου, ανασήκωση της ακμής κεραμιδιού, κλπ - τσαμπάρδωνω (= ανασηκώνω την άκρη) - ετυμ. νέο Ελλ. "τσαπερδόνα" (= γυναίκα καμωματού) < αρχ. Ελλ. "σαπέρδιον" (= πορνίδιο).

τσάπα η : εργαλείο για ανάμιξη κονιάματος - ετυμ. Ιταλ. ZAPPA.

τσεκούρι το : πέλεκυς - ετυμ. Λατ. SECO (= τέμνω), και SECURIS, (= πέλεκυς).

τσιαλιτίζω : κόβω λοξά, καρφώνω πλάγια - ετυμ. Τουρκ. CALIK (= προσηλώνω πλάγια, πλαγινός).

τσιάμικο το : πεύκινο ξύλο - ετυμ. Τουρκ. και Σλ. CAM (= πεύκο).

τσιατή η : στέγη - ετυμ. Τουρκ. CATI (= σκεπή).

τσιατμάς ο : ξυλόπηκτος εκ πηχίσκων τοίχος επιχρισμένος - ετυμ. Τουρκ. CATMA.

τσιβί το : σφήνα ξύλινη ή πέτρινη για στερέωση, γόμφος - ετυμ. "τσιβικώνω" (β.λ.).

τσιβικώνω : γομφώνω, σφηνώνω, στερεώνω - ετυμ. Τουρκ. CEVIK (= ξυλόκαρφο, κάρφος, γόμφος).

τσιγκός ο : γαλβανισμένο μεταλλικό φύλλο [κυματοειδές συνήθως] - ετυμ. Ιταλ. ZINGI (= ψευδάρ-

- γυρος), ZINCO (= τσίγκος).
- τσιλίκι το** : μικρά ξύλα σε προεξοχή για στερέωση γείσου - ετυμ. Τουρκ. CELIK (= ράβδος) < Ελλ. *ξυλί
- τσιμπίδι το** : οι αμείβοντες ζευκτού στέγης - ετυμ. Ελλ. "τσιμπίδα", επειδή μοιάζουν με τα δύο σκέλη ανοιγμένης τσιμπίδας - σχετ. "ψαλλίδι" (β.λ.).
- τσιοκάνι το** : σφυρί, τυπάδα - ετυμ. Ελλ. "τύκος" (= σφυρί) > τυκάνη > τσιοκάνι - Σλ. και Αρβ. CIOKAN.
- τσιόκος ο** : και τσόκος - σφυρί με μυτερό το ένα του άκρο - ετυμ. Ελλ. "τύκος" (= σφυρί κτίστη) > τυκάνη > τσιοκάνι > τσιόκος - Σλ. CUK (= σφυρί) και CUKA (= κορυφή, μύτη, ράμφος).
- τσιουλικένια η** : πέτρα πολύ σκληρή - ετυμ. Τουρκ. CELIK (= ασάλι).
- φανέστρα η** : φεγγίτης, μικρό παράθυρο - ετυμ. Ελλ. "φαίνω" (= φωτίζω) > Λατ. FENESTRA (= θυρίδα, οπή, φωστήρας).
- φατούρα η** : [νέο] : δουλειά με προσυμφωνημένες τιμές ανά μονάδα εργασίας - ετυμ. Ιταλ. FATTURE (= τιμολόγιο, τιμοκατάλογος).
- φίτσιος ο** : όρθια πέτρα στην κορυφή της καμινάδας - ετυμ. Ελλ. "εφέστιος".
- φουρούσι το** : πρόβολος, προεξοχή - ετυμ. Τουρκ. FURUZ (= αυτός που φωτίζει, ο φωτίζων, προεξοχή για φωτισμό).
- φτερό το** : οι κοντοί αμείβοντες στέγης που πατούν στη "μαχιά" (β.λ.) ή τον "ντερέ" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. λέξη - Λέγονται συχνά και κοντοψάλλιδα.
- χαγιάτι το** : στεγασμένος πρόδομος, σκεπασμένος ισόγειος εξώστης - ετυμ. Τουρκ. HAYAT (= αυλή, χαγιάτι).
- χαρμάνι το** : κονίαμα, λάσπη, μείγμα αδρανών υλικών και κονίας - ετυμ. Τουρκ. HARMAN (= αλώνισμα, μείγμα διαφόρων ειδών καπνού).
- χατίλι το** : το αστρέχωμα ["αστρέχα" (β.λ.)], δηλ. το τριγωνικό κενό μεταξύ στέγης και στέψης τοίχου - ετυμ. KATILISH (= προσθήκη ορόφου) - σχετ. "κουτλουγιούμσα" (β.λ.).
- χατιλώνω** : αστρεχώνω, δηλ. κλείνω το τριγωνικό κενό μεταξύ στέγης και στέψης τοίχου - ετυμ. "χατίλι" (β.λ.).
- χονδροπελέκι το** : πρόχειρη σμίλευση το πολύ με το "βελόνι" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. λέξη.
- χτενιά η** : 1) σμίλη κτενοειδής, 2) οδοντοτυπάδα, δηλ. ειδικό σφυρί με κτενοειδές άκρο - ετυμ. Ελλ. "κτείς" > κτένιον > > χτενιά.
- ψαλλίδι το** : αμείβοντας ζευκτού στέγης, "τσιμπίδι" (β.λ.) - ετυμ. Ελλ. λέξη - σχόλιο: επειδή έχει ανοικτά σκέλη όπως το ψαλλίδι - Τουρκ. λέγεται MAKAS (= ψαλλίδι) - σχετ. "μαχιά" (β.λ.).
- ψευτοπάτωμα το** : δάπεδο από ξύλα κατώτερης ποιότητας τα οποία επιστρώνονται με πηλόχωμα - ετυμ. Ελλ. λέξη.

Εξήγηση της λέξης Ζέρμα

Θυμίζουμε στον αναγνώστη ότι Ζέρμα ή Ζιέρμα είναι το παλιό όνομα του χωριού Πλαγιά, το οποίο ξανακτίστηκε πρόσφατα σε νέα τοποθεσία [Κρούσιανα - παλ. Σλ. KRUSH A (= αχλαδιά)]. Με νεώτερη απόφαση, ο νέος οικισμός ξαναπήρε το παλιό όνομα Ζέρμα. Αυτή η καινούρια θέση του νεόδμητου οικισμού, βρίσκεται σε πλαγιά που ανήκει στο βουνό Αρένα, ενώ η παλιά θέση εντάσσεται στο χώρο του βουνού Μπουχέτσι, με το οποίο συσχετίζεται η εξήγηση της λέξης Ζιέρμα.

Η διευκρίνιση αυτή είναι αναγκαία, γιατί η νέα θέση είναι εξαιρετική, με απέραντη θέα προς την έναντι Δροσοπηγή [Κάντσικο], με αρκετή ποικίλη βλάστηση, και με γαιώδες έδαφος, το οποίο διαφέρει τελείως, κατά την υφή και την όψη, απ'το ηφαιστειακής χροιάς έδαφος με το οποίο επικαλύπτεται το βουνό Μπουχέτσι. Η νέα λοιπόν τοποθεσία [Κρούσιανα] δεν μπορεί, επ'ουδενί λόγω, να έχει σχέση με το όνομα του χωριού.

Για την εξήγηση του ονόματος Ζιέρμα υπάρχουν οι εξής εκδοχές:

1) Το βουνό Μπουχέτσι, και η γενική χωροθέτηση του χωριού πάνω στο πρηνές αυτού του βουνού, φαίνεται ότι έδωσαν το όνομά του.

Ζιέρμα λεγόταν αρχικά το τοπωνύμιο της θέσης, απ'το οποίο πήρε το όνομά του και το χωριό, όταν και όποτε χτίστηκε στην ομώνυμη τοποθεσία.

Η λέξη είναι Σλαβικής προέλευσης και σημαίνει "καρβουνιασμένη", που στα Ελλ. πιο σωστά θα αποδίδονταν με τη λέξη "Πρασώπη" (= που έχει καμένη όψη).

Στα Σλάβικα τα θέματα "ZJER-" και "ZJAR-" είναι προσδύναμα και δηλώνουν κάτι που έχει σχέση με "άνθρακες" και "φωτιά". Στη σελίδα 195 του [14] της βιβλιογραφίας διαβάζουμε: ZJERAVI= ZJERAVIJE (= άνθρακες, πυρώδεις άνθρακες, διάπυρος άνθραξ) - ZJERATIKI (= ανθρακιά, σώρευμα πυρός) - ZJERAVINI= ZJERATICINI (= διάπυρος) - ZJERIM [= ό,τι έχει σχέση με το καμένο (γεύση, όψη, οσμή, κλπ)]. Στο [12] της βιβλιογραφίας αναφέρονται: ZJERAVICA (= ανθρακιά, χόβολη).

Από το ίδιο θέμα "ZJER-" προέκυψαν και τα Αρβαν. ZJER (= βρασμένος) - ZJERË (= βραστός), όπως στο [9] της βιβλιογραφίας καταγράφονται, εκτός αν προήλθαν απ'το Ελλ. "ζέω" (= βράζω).

Η παραπάνω εξήγηση ταιριάζει απόλυτα και με τις ερμηνείες των άλλων κυρίων τοπωνυμίων της περιοχής, ήτοι Πριάσωπος (= τόπος που έχει καμένη όψη), Ζιά(ρ)μπιανη (= ανθρακισμένη), Μπουχέτσι (= καπνισμένο), Κούτσουρο (= καπνισμένο σαν κούτσουρο), όπως αυτές αναλυτικά ετυμολογούνται στο κεφάλαιο «Αγναντεύοντας από τη Δροσοπηγή». Όλες τους αποδίδουν το κύριο χαρακτηριστικό της περιοχής, που είναι η ηφαιστειακή όψη της [σαν καμένος λιθάνθρακας], οφειλομένη στην ειδική γεωλογική σύσταση του μελαμψού πετρώματος.

2) Τα ειδικά στοιχεία του μικροχώρου του οικισμού πιθανώς να σχετίζονται με το όνομα χωριού. Τέτοιο στοιχείο είναι η έντονη κλίση του εδάφους, το οποίο ώθησε και το νεώτερο ονοματοδότη του να το αποκαλέσει Πλαγιά.

Στα νέα Ελλ. γέρμα (= κλίση προς τα κάτω, γέριμο, πλάγιασμα, λύγισμα, ηλιοβασίλεμα). Η λέξη παράγεται απ'το γνωστό νέο Ελλ. ρήμα γέρνω (στην Ηπειρο και "γέρω"), το οποίο με τη σειρά του προκύπτει απ'το αρχ. Ελλ. εγείρω (= σηκώνω, ανεγείρω). Εδώ όμως εκλαμβάνεται με την έννοια ότι ανασηκώνω το κάτω μέρος σκεύους, κλίνοντάς το, για να χυθεί το περιεχόμενό του, όπερ σημαίνει "γέρνω" στα νεοελληνικά. Απ'τη λέξη ΓΕΡΜΑ, με πιθανή τροπή του Γ σε Ζ, δημιουργείται η λέξη ΖΕΡΜΑ, η οποία σημαίνει πλαγιά.

Η εκδοχή αυτή είναι πολύ παλιά. Στο παρελθόν, οι ελληνοδιδάσκαλοι που εθήτευσαν στα μέρη μας πεισμώνως την επικαλούνταν. Σωστά βέβαια επανέρχεται ¹, αφού είναι μια εξήγηση, η οποία στέκει στέρεα γραμματικά, χωρίς να έχει ανάγκη για να φανεί αληθινή, από κανένα απολύτως “έρμα” ή “έρεισμα” έννοιες ξένες προς το μελετώμενο θέμα.

Τούτη εδώ η εξήγηση έχει όμως δύο βασικά τρωτά σημεία:

α) Τα περισσότερα ορεινά χωριά, άλλο λίγο, άλλο πολύ, είναι κατηφορικά, δηλ. το έδαφός τους είναι “γέρμα”. Συνεπώς, με τη λέξη αυτή δεν μπορεί μονοσήμαντα να προσδιορισθεί ένα χωριό. Η σήμανση πρέπει να είναι χαρακτηριστική και κατά το δυνατόν μοναδική. Εδώ υπάρχει ίσως η δικαιολογία ότι το έδαφος του οικισμού είναι όντως ιδιαίτερα απότομο.

β) Το σπουδαιότερο όμως είναι ότι η λέξη “γέρμα” είναι λέξη του ύστερου Ελληνισμού. Δεν απαντάται στην αρχαία και βυζαντινή Ελληνική. Κυρίως είναι λέξη της νεοελληνικής και μάλιστα αρκετά ποιητική. Αυτό άγει υποχρεωτικά στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχε τότε το όνομα Ζέρμα, και συνακόλουθα αμφισβητείται η ύπαρξη του ίδιου του χωριού. Εκτός και αν αυτό είναι αληθές.

3) Την εκδοχή¹ ότι πιθανώς να προήλθε το όνομα του χωριού απ’την Ελλ. λέξη “έρημος”, και επί το απλούστερον απ’τον τύπο του πληθυντικού τα “έρμα”, τη θεωρούμε άτυχη. Γραμματικά είναι τελείως αυθαίρετη. Τουλάχιστον αν η λέξη δασυνόταν, θα είχε μια πιθανότητα να προταθεί ένα Ζ. Το υπόβαθρο αυτής της ερμηνείας είναι σαθρό, και ασφαλώς δεν στέκει ορθώς. Την μνημονεύουμε απλώς επειδή αναγράφηκε σαν πιθανή ερμηνεία.

Εξήγηση της λέξης Λούψικο

Για όσους το αγνοούν, γράφουμε ότι *Λούψικο* είναι το παλιό όνομα του σημερινού χωριού *Κεφαλοχώρι* και πρώην *Λυκορραχη*, που ήταν κτισμένο ψηλά, μακριά απ’το Σαραντάπορο ποταμό, στην πλαγιά του βουνού κάτω απ’τις κορυφογραμμές του Γράμμου Αρένες.

Ολη η έκταση που ορίζει το χωριό αποτελεί μια ενιαία και σαφώς οριοθετημένη λεκάνη απορροής, στη μισγάγκεια της οποίας ρέει ένα ορμητικό ρέμα. Αυτό το ρέμα είναι γνωστό στους πολλούς σαν “Λουσιώτικο ρέμα” ή απλώς “Λουσιώτικο”. Οι ίδιοι οι Λουσιώτες το αποκαλούν “*Ντιβό(λ)ικα*”. Λόγω της μεγάλης έκτασης του χώρου, της απότομης κλίσης του εδάφους, και των υψηλών δεικτών υετού, το ρέμα αυτό παρουσιάζει μεγάλη παροχή πλημμύρας, τυρβώδη ροή, και έχει υπέρμετρη ορμή και ταχύτητα. Συνέπεια αυτών είναι να παρασύρει, καθώς βίαια κυλάει, πέτρες, ξύλα και κάθε άλλο υλικό που αποσπάει διαβρώνοντας το έδαφος. Γι’αυτό το λόγο είναι σφόδρα επικίνδυνο για όσους τολμούν να το διαβούν το χειμώνα, κυρίως στο τελευταίο μήκος της κοίτης του πριν εκβάλει στο Σαραντάπορο ποταμό, γιατί σ’αυτό το σημείο μεγαλώνει πολύ. Συχνές είναι οι ιστορίες για ανθρώπους που παρασύρθηκαν ή πνίγηκαν εκεί.

Κάναμε όλη την παραπάνω περιγραφή, γιατί πιστεύουμε ότι αυτό το ρέμα έχει σχέση με την ονοματοδοσία του χωριού, όπως παρακάτω θα προκύψει.

Οι μέχρι τώρα εξηγήσεις του ονόματος *Λούψικο* είναι οι εξής:

1) Το πιο απλό θέμα που μπορεί να προχειριστεί κανείς για την ερμηνεία του ονόματος είναι η Λατ. λέξη LUPUS (= λύκος). Απ’εδώ προέκυψε και η ονομασία *Λυκορραχη*.

(1) Περιοδικό «Κόνιτσα», τευχ. 31/1991 - άρθρο «Κονιτσιώτικα Τοπωνυμικά» του Ιωάννη Τσάγκα

Δεν νομίζουμε όμως ότι είναι ορθή αυτή η εξήγηση, αν και γραμματικά φαίνεται σωστή, γιατί λύκοι, σ' όλα τα δασωμένα μέρη του τόπου μας, υπάρχουν άφθονοι, γεγονός που δεν δύναται μονοσήμαντα να χαρακτηρίσει το συγκεκριμένο χωριό.

2) Γράφτηκε [περιοδικό "Κόνιτσα", τεύχος 36/1991, σελ. 12], ότι το όνομα πρέπει να συσχετίζεται με το Σλ. LUB (= φλοιός δένδρου), η οποία ίσως προέρχεται απ' το Ελλ. «λοπός» (=φλοιός, φλούδα).

Ερευνώντας το θέμα βρίσκουμε:

Βουλγ. LUB και LUP (= φλούδα, φλοιός).

Σερβ. και Σλοβακ. LUB [= φλοιός δένδρου, φλαμουριά (φιλύρα), ταινία εκ φλοιού φιλύρας].

Ρώσικα LUBOTSKA (= καλάθι από φλούδα δένδρου), LUB (= φλοιός, τσόφλι, φιλύρα, ταινία εκ φλοιού φιλύρας).

Επίσης Σερβ. LUPITI (= εκφλοιώ, ξεφλουδίζω, εκκελυφώνω).

Ολες οι παραπάνω λέξεις σχετίζονται ετυμολογικά με τη Λατ. λέξη LIBER [πιθανό θέμα LUBRO] (= βιβλίο, φιλύρα, το ενδότερο του δένδρου λέπος, φλοιός).

Δεν φαίνεται ότι μπορεί να προκύψει απ' τις παραπάνω Σλ. λέξεις κάποια εξήγηση του ονόματος Λούψικο, τέτοια, που να πείθει με το περιεχόμενό της ότι σημαίνει κάτι, το οποίο θα ηδύνατο να ονοματοδοτήσει το χωριό. Μάλλον λανθασμένη είναι η σχετική υπόδειξη ότι απ' εδώ ίσως βγήκε το όνομα του χωριού. Απ' ότι ξέρουμε ούτε και φλαμουριές (κοινώς φέλιουρες) υπάρχουν εκεί, οι οποίες θα δικαιολογούσαν ενδεχομένως κάποια εξήγηση. Γι' αυτό, μάλλον είναι άσχετο το όνομα του χωριού με το Σλ. LUB (= φλοιός).

3) Μελετώντας τη μαστόρικη τοπική διάλεκτο (κουδαρίτικα) βρίσκουμε τις εξής λέξεις: Στην Πυρσόγιαννη και Βούρμπιανη λένε ντιβολκο το νερό, ενώ στην Καστάνιανη και το Κάντσικο λένε το νερό λουσιώτη. Και οι δύο λέξεις υπάρχουν στο μελετώμενο χωριό, αφού Λούψικο είναι το όνομά του και Ντιβό(λ)ικα λέγεται το ρέμα που το διαρρέει.

Σίγουρα πρέπει να υπάρχει διαπλοκή αυτών των δύο κουδαρίτικων λέξεων με το όνομα του χωριού.

Απ' τον ήχο "(χ)λαπ-(χ)λαπ" της λάψης και "(γ)λουπ-(γ)λουπ" της λάφυξης προκύπτουν οι λέξεις:

λάπτω (= πίνω με τη γλώσσα σαν σκύλος, ρουφώ, πίνω με ορμή).

λαφύσσω (= καταβροχθίζω, κατατρώγω, καταπίνω).

Στην τοπική διάλεκτο λένε:

γλουπώνω (= καταπίνω, καταβροχθίζω, τρώγω με βουλιμία).

γλουπος (= στενός λαιμός σακκιού ή αγγείου, η κατάποση).

χλαπακιάζω (= τρώγω λαίμαργα, καταβροχθίζω).

Ακριβώς έτσι προκύπτουν, απ' τον ήχο GLUT-GLUT της κατάποσης τα Λατ.: GLUTIO (= βροχθίζω, καταπίνω) - GLUTUS (= βρόχθος) - GLUTO (= λαίμαργος).

Ομοίως στα Αρβαν.:

LLAP [= λάπτω, χάφτω, (επί ζώων) πίνω, ρουφώ].

LLUP (= λάπτω, λαφύσσω, καταβροχθίζω, κατατρώγω).

LLUPËSI (= λαίμαργος, καταβροχθιστής).

Επίσης: Βλαχ. GLUPUIRE (= καταβρόχθιση)- Βουλγ. LAPAM (= λάπτω) Τουρκ. LOP (= κάτι στρογγυλό που καταπίνεται με μιας).

Εξ όλων αυτών των συναφών Βαλκανικών λέξεων, και κυρίως απ' το Αρβ. LLUP, προκύπτει το μαστόρικο λουσιώτης (= νερό, δηλ. αυτό που πίνεται), απ' όπου το όνομα του χωριού ΛΟΥΨΙΚΟ, που σημαίνει "τόπο με άφθονα νερά", πράγμα που μερικώς αληθεύει.

4) Ίσως ο μεγάλος χείμαρος, ο οποίος διασχίζει τον τόπο και έχει το ειδικό όνομα

Ντιβό(λ)ικα, είναι εκείνος που σημάδεψε και ονοματοδότησε το χώρο και το ίδιο το χωριό.

Στα παλιά Σλ. LUPISHI και LUPITI (= βίαια αποσπώ, αρπάζω, αφαιρώ, αφέλκω).

Στα Βουλγ. LUPAM (= κτυπώ, κοπανώ) - LUPNA (= γκρεμίζομαι, πέφτω).

Στα Σερβ. LUPATI και LUPNUTI και LUPITI (= κρούω, πλήσσω, πατάσσω, παίω).

Στα Αρβ. LUPËSI (= αφανιστής, καταστροφέας).

Στα Ρουμ. LUPTA (= πάλη, μάχη, αγώνες).

Απ'τα παραπάνω και τη ρίζα αυτών LUP-, με χρήση της συνήθους Σλάβικης τοπωνυμικής κατάληξης -SKO, προέκυψε η έκφραση LUPSKO, και ελληνοποιημένα *Λούψικο*, που σημαίνει "ρέμα ορμητικό, καταστροφικό, που σε αρπάζει".

Αλλά και το άλλο όνομα του ρέματος, δηλ. το *Ντιβό(λ)ικα*, έχει την ίδια ακριβώς σημασία.

Στα Λατ. VOLVO (= ελύω, κυλάω, κυλινδρώ, ελίπτω).

DIVOLVO ή DIVOLVO (= κατακυλίω, κατακυλίω, αναστρέφω, κατακυλινδρώ).

Απ'εδώ προέκυψε το μαστόρικο ντιβόλκο (= νερό), ως ακολούθως:

DIVOLV-O > ντιβόλ(β)-ικο > ντιβόλικο > ντιβόλκο (= αυτό που κατακυλίει, μεταφ. νερό).

Ομοίως προέκυψε και το όνομα του ρέματος *Ντιβό(λ)ικα*, το οποίο σημαίνει "ρέμα που κατακυλίει ορμητικά", δηλ. ότι και η λέξη *Λούψικο*, όπως αυτό ορίστηκε παραπάνω.

Φαίνεται πως αρχικά το ϊέμα είχε το λατινογενές όνομα *Ντιβό(λ)ικα*¹. Σε χρόνια υστερότερα, αλλοεθνείς έποικοι έδωσαν στο ϊέμα το ομοίωσημο Σλ. όνομα *Λούψικο*. Αργότερα, όταν το χωριό κατασκευάστηκε κοντά στο ϊέμα αυτό, πήρε το όνομα του ϊέματος, δηλ. ονομάστηκε *Λούψικο*. Όμως, χωριό και ϊέμα δεν μπορούσαν εσαεί να φέρουν το ίδιο όνομα. Επρεπε να γίνει σαφής διάκριση. Για τη σήμανση του ϊέματος έγινε χρήση του αρχικού ονόματος *Ντιβό(λ)ικα*, το οποίο είχε διασωθεί από τους αυτόχθονες. Έτσι, με το πέρασμα των αιώνων, ξεχάστηκε παντελώς ότι *Λούψικο* ήταν το όνομα του ϊέματος.

Με βάση όλα τα παραπάνω, θα λέγαμε ότι η μετονομασία² του ϊέματος, από "*Ντιβό(λ)ικα*" σε "*ρέμα Λυγερής*", είναι άσχετη με τα φυσικά του στοιχεία.

Πιο ορθό, και πλησιέστερα μάλιστα στο αρχικό περιεχόμενο της λέξης, θα ήταν να το ονόμαζαν "*ορμιά*" ή "*σπέρχο*" [εκ του αρχ. Ελλ. "*σπέρχομαι*" = κινούμαι με ορμή], με την έννοια ότι το ϊέμα κυλάει με σφοδρότητα παρασέρνοντας ανθρώπους, ζωντανά και υλικά.

Εξήγηση της λέξης Μπλήζιανη

Το σημερινό χωριό *Λαγκάδα* της επαρχίας Κονίτισης λεγόταν παλιά *Μπλήζιανη* και οι κάτοικοί του Μπληζιανίτες.

Τι όμως να σημαίνει το όνομά του;

1) Στο χώρο που τώρα κατέχει η *Λαγκάδα*, στη χαμηλή βατή και βοσκήσιμη περιοχή, ανάμεσα στο σημερινό χωριό και το *Λευτεροχώρι*, [θέση και όνομα παλιού οικισμού

(1) Παρ'όλο ότι μπορεί η λέξη να ετυμολογηθεί και από το Σλ. DIVO (= άγριος), εν τούτοις έχουμε την γνώμη ότι είναι οπωσδήποτε λατινική λέξη, διότι και άλλα κύρια τοπωνύμια της περιοχής έχουν λατινική προέλευση, πχ "*Αρένες*" (= χαλι-καριές, σάρες) < Λατ. ARENA (= ψάμμος, άμμος), και "*Πιστίλιαπη*" ή "*Πιστίλιανη*" (= ολέθρια, καταστροφική) < Λατ. PESTILENS (= φθοροποιός, ολέθριος).

(2) Εν προκειμένω, ταιριάζει πλήρως γραμματικά η Σερβ. λέξη DEVA ή DEVOJKA (= νέα άγαμος, παρθένος, κόρη). Ισως από μεταγλώττιση στην Ελλ. αυτής της Σλ. λέξης, να προήλθε η νέα ονομασία "*ρέμα Λυγερής*".

κοντά στο Σαραντάπορο], υπάρχει ένα μεγάλο ρέμα (λάκκος), του οποίου το έδαφος της κοίτης, των οχθών, και της εκατέροθεν περιοχής [ιδίως στη θέση "Φραξιά"] έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε ορυκτό αλάτι. Μικρά και μεγάλα ζώα προστρέχουν εκεί και γλείφουν το αλμυρό έδαφος. Είναι ένα είδος φυσικής αλαταριάς για τα ζωντανά. Αυτό το γεγονός, που το γνωρίζουν καλά οι γηγενείς, και κυρίως οι βοσκοί, πιθανώς να έδωσε το όνομα στον τόπο, και κατόπιν να πήρε το ίδιο όνομα και το χωριό, όταν αργότερα κτίστηκε εκεί κοντά.

Στα Βουλγ. BLIZIA= BLIZNA= BLIZBAM (= γλείφω, λείχω) - BLIZANE (= γλειψιά, γλειψίμο).

[Στις παραπάνω λέξεις τονίζεται δυνατά η συλλαβή BLI].

Φαίνεται πως πρώτα είπαν το τοπωνύμιο "Στ' Μπλίζιανη", που σημαίνει "Στη γλειψιά" ή "Στο γλειμμένο» και ύστερα πήρε αυτό το όνομα και το χωριό.

Τούτη η εκδοχή είναι γραμματικά και τονικά τέλεια. Επειδή αναφέρεται σε ένα ειδικό γεωλογικό χαρακτηριστικό του τόπου, το οποίο σίγουρα θα είχαν παρατηρήσει και οι παλιοί Σλάβοι βοσκοί έποικοι, γι' αυτό συγκεντρώνει πολλές πιθανότητες να είναι σωστή.

2) Υπάρχει και η ακόλουθη εκδοχή:

Στα παλ. Σλ. BLIŽIKA και BLIŽINI (= ο πλησίον, ο οικείο) - BLIŽU και BLIŽI (= εγγύς, πλησίον) - BLIŽINO (= πλησιάζειν).

Στα Σερβ. BLIŽU (= εγγύς, σιμά, πλησίον, κοντά) - BLIŽI [= 1) γειτονικός, 2) συγγενής] - BLIŽINA [= 1) εγγύτης, γειτνίαση, γειτονιά, 2) συγγένεια μεταξύ δύο ατόμων] - BLIŽNI (= παραπλήσιος, ο εγγύς).

Στα Βουλγ. BLIŽU (= κοντά, πλησίον, εγγύς) - BLIŽNA (= κοντινή, πλησία, η εγγύς, γειτονική) - BLIŽKA (= κοντινή, γειτονική) - BLIŽKI (= οικείος, φίλος, συγγενής).

[Σε όλες τις παραπάνω λέξεις τονίζεται η συλλαβή BLI και το θέμα τους φαίνεται συγγενές, εννοιολογικά και γραμματικά, της Ελλ. λέξης "πλησίον".]

Αν απ' τα παραπάνω προκύπτει η λέξη Μπλίζιανη, η οποία γραμματικά και τονικά είναι άψογη, τότε σωστό είναι να βγάλουμε το συμπέρασμα ότι σημαίνει γειτονική, με την έννοια ότι ήταν ένας παρακείμενος (κοντινός) οικισμός σε κάποιο άλλο χωριό. Αμέσως όμως τίθεται το ερώτημα: γειτονική με ποιο χωριό;

Τα μόνα χωριά που γνωρίζουμε τώρα να είναι κοντά της, είναι το Κάντσικο [Δροσοπηγή], με πολύ καλή μάλιστα βατότητα και το Λευτεροχώρι, οικισμός παραποτάμιος που κανείς δεν ξέρει πότε και γιατί εξαφανίστηκε, του οποίου την έκταση κατέχουν σήμερα από κοινού τα δύο χωριά, η Δροσοπηγή και η Λαγκάδα. Η Καστάνιανη μάλλον αποκλείεται, γιατί και μακρύτερα βρίσκεται, και η προσπέλασή της είναι δυσκολότερη απ' τη μεριά της Λαγκάδας.

Ο Ν. Ρεμπέλης, στηριζόμενος στο θέμα των παραπάνω λέξεων, συμπέρανε¹ ότι ίσως το χωριό ονομάστηκε Μπλίζιανη, λόγω κοντινής συγγένειας των κατοίκων της. Είναι μια τολμηρή υπόθεση, η οποία βέβαια δε δύναται να ελεγχθεί, γιατί δεν μπορούμε να ξέρουμε αν αυτό συνέβαινε εκείνα τα μακρινά χρόνια της σλάβικης καθόδου στον τόπο μας. Ασφαλώς δεν αναφερόμαστε σε χρονολογίες του πρόσφατου παρελθόντος, για τις οποίες υπάρχει ακόμη θύμηση.

3) Ομοίως έχουμε και την εξής εξήγηση:

Στα παλ. Σλ. BLIŽNITSI (= δίδυμος).

Στα Σερβ. BLIŽIM (= γεννώ δίδυμα) - BLIŽNAK= BLIŽANAC= BLIŽNAD (= δίδυμος) - BLIŽANCI (= οι δίδυμοι) - BLIŽNAKINJA (= η δίδυμη).

(1) Περιοδικό "Κόνιτσα", τεύχος 7, έτος 1968, σελ.42.

Στα Βουλγ. BLIŽNIA (= γεννώ δίδυμα) - BLIŽNAK (= δίδυμος, διδυμάρης, διπλάρης) - BLIŽNATSE (= το δίδυμο).

[Στις παραπάνω λέξεις είναι άτονη η συλλαβή BLI. Θεματικά όμως πρέπει αυτές να σχετίζονται με την έννοια του "πλησίον" της παρ. 2, αφού δίδυμοι είναι αυτοί που γεννιούνται κοντά-κοντά, ο ένας μετά τον άλλο.]

Αν απ'εδώ βγαίνει η λέξη Μπλήζιανη, τότε υπάρχει μια τονική ατέλεια, γιατί σ'όλες αυτές τις Σλ. λέξεις είναι άτονη η συλλαβή BLI, ενώ στο όνομα του χωριού τονίζεται έντονα.

Απ'το θέμα των παραπάνω λέξεων, ο Ν. Ρεμπέλης συμπέρανε' ότι το χωριό ονομάστηκε Μπλήζιανη, επειδή ίσως οι γυναίκες εκεί γεννοβολούσαν δίδυμα. Τούτη εδώ η εκδοχή στηρίζεται σε μια υπόθεση παράτολμη, την οποία τώρα δεν μπορούμε βέβαια να ελέγξουμε αναδρομικά. Οι γυναίκες όμως σ'αυτό το χωριό δεν πρέπει, λογικά, να διέφεραν σε τίποτε από τις γυναίκες των άλλων ομόρων χωριών, ώστε να γεννούν δίδυμα. Κοινή άλλωστε ήταν η μοίρα και οι ανάγκες τους, ούτε και σώζεται κάποια τέτοια παραδοχή. Κάτι άλλο πρέπει να συμβαίνει, το οποίο μας διαφεύγει.

4) Μια άλλη ερμηνεία είναι η παρακάτω:

Στα παλ. Σλ. BLIZNA [= ουλή (σημάδι, ίχνος)].

Στο [20] της βιβλιογραφίας αναγράφεται: Σερβοκρ. BLIZNA [= μικρό σφάλμα, ελλάτωμα, αμάρτημα, ψεγάδι (υφάσματος)] - Ρωσσ. BLIZNA [= μικρό σχίσμα σε ύφασμα] - Σλοβ. BLYZNA [= ουλή, σημάδι (πληγής)].

Οι λέξεις αυτές εμπεριέχουν την έννοια του μικρού και φαίνεται να σχετίζονται, κατά τον τύπο και την ουσία, με το Ελλ. "πλήσιον" (= κτυπώ, πληγώνω) ή το Λατ. FLIGO (= κτυπώ, κρούω).

Αν απ'εδώ βγαίνει το όνομα Μπλήζιανη, τότε πρέπει να σημαίνει "σημάδι", βέβαια με τη μεταφορική έννοια του μικρού, όπως αυτή αποδίδεται στο βαθύτερο περιεχόμενο των φράσεων: "μια σταλιά χωριό" - "ίχνος χωριού" - "μια κουτσουλιά χωριό" - "σημάδι χωριού" - που λέγονται γι'αυτό χαρακτηριστεί ένα μικρό χωριουδάκι με λίγα σπίτια.

Σημειώνουμε ότι η Μπλήζιανη ήταν πάντα μικρό χωριό. Αυτό τουλάχιστον ξέρουν και θυμούνται οι άνθρωποι εκεί. Στο [19] της βιβλιογραφίας σημειώνεται ότι το έτος 1874 είχε μόνο 43 οικογένειες και δεν είχε ακόμη σχολείο.

Τούτη εδώ την εξήγηση την αναφέρουμε, γιατί ταιριάζει με τη φήμη ότι Μπλήζιανη σημαίνει "πολύ μικρό χωριό".

Εξήγηση της λέξης Κεράσοβο

Κεράσοβο είναι το παλιό όνομα του σημερινού χωριού Αγία Παρασκευή της επαρχίας Κόνιτσας. Στο [19] της βιβλιογραφίας αναφέρεται ότι το 1874 είχε 192 οικογένειες, καθώς και σχολείο κοινό με 36 μαθητές.

Τι να σημαίνει άραγε αυτό το παλιό του όνομα;

Γενικά η παραγωγική Σλαβική κατάληξη "-OBO" στα τοπωνύμια σημαίνει τόπο που έχει σε αφθονία το πρώτο συνθετικό της λέξης, πχ. Αρμάτοβο (= που έχει πολλά άρματα), Μέτσοβο (= που έχει πολλές αρκούδες, Σλ. METSKA= αρκούδα), Σανοβό (= που έχει άφθονο χόρτο, Σλ. SENO= σανός, χόρτος), κλπ.

Το πρώτο συνθετικό μπορεί να είναι λέξη Ελληνική, ή από άλλη Βαλκανική γλώσσα, γιατί αυτές κύρια επηρέασαν την ονοματοδοσία στα μέρη μας.

Υστερα απ'την παραπάνω παρατήρηση, οι πιθανές εκδοχές για τη σημασία της λέξης Κεράσοβο είναι οι παρακάτω:

1) **Κεράσοβο** σημαίνει τόπο με πολλά κερασφόρα ζώα, δηλ. βόδια, αρχ. Ελλ. “βού-νιμον”, και παράγεται από την Ελλ. λέξη “κέρας” (= κέρατο), απ’όπου το Λατ. CERASTES (= κεράστης) και το παλιό Σλ. KERASTI (= κερασφόρος, κεράστης). Αυτό δείχνει ότι πολύ παλιά τρέφονταν στο χωριό πολλά βοοειδή.

Τους Κερασοβίτες, παλιά σε όλα τα γύρω χωριά, τους έλεγαν περιπαικτικά με το παρατσούκλι “Ρογκάλια”, χωρίς να ξέρει κανείς το λόγο. [Τους γείτονές τους Καντσιώτες (Δροσοπηγιώτες) τους έλεγαν καρπουλάχανα.]

Ρογκάλι όμως στην τοπική διάλεκτο σημαίνει ομοίως “βους”, λέξη παραγόμενη από το Σλάβικο ROG (= κέρας), από όπου και η λέξη “ρογκάτσικο” (= το μη πλήρως ευνουχισμένο ζώο). Τώρα αποκαλύπτεται ότι τους έλεγαν έτσι, γιατί διατηρούσαν πολλά βόδια.

Υπάρχει πλήρης εννοιολογική ταύτιση του ονόματος “Κεράσοβο” με το παρατσούκλι “Ρογκάλι”, γεγονός που αποδεικνύει το αληθές της παραπάνω εξήγησης. Είναι μάλιστα αυτή και γραμματικά τέλεια.

Επίσης πολλά άλλα τοπωνύμια στον ευρύτερο χώρο του Κεράσοβου έχουν σχέση με τα παραπάνω, πχ Βοϊδολίβαδο.

2) **Ισως Κεράσοβο** σημαίνει τόπο που έχει άφθονα κεράσια, αν εξηγηθεί απ’το Ελλ. “κέρασος” > Λατ. CERASUS.

Τούτη η εκδοχή είναι γραμματικά άψογη, πλην όμως τώρα δεν μπορεί κανείς να μας βεβαιώσει αν πράγματι, σε κάποια αρχαία χρονική περίοδο, είχε πολλές κερασιές, γεγονός στο οποίο θα χρωστούσε και το όνομά του. Δεν σώζεται μάλιστα καμιά τέτοια μαρτυρία ή παράδοση. Αλλά και οι υπάρχουσες τώρα διάσπαρτες τήδε κακείσε στο χωριό λιγοστές κερασιές δεν επιτρέπουν να συμπεράνουμε ότι σ’αυτές οφείλει το όνομά του το χωριό. Είναι φανερό λοιπόν πως πραγματολογικά αυτή εδώ η εξήγηση χωλαίνει.

3) Είναι γνωστό ότι το Κεράσοβο έχει άφθονα νερά. Κατά συνέπεια είχε και έχει πολλούς ποτιστικούς κήπους και σελιά. Εξ αυτού του λόγου, είναι πολύ πιθανό να παρήγε πολλά έλλοβα, δηλ. τριφύλλια, φασόλια, ρεβύθια, φακές, ρόβι, κλπ.

Ο καρπός όλων των παραπάνω φυτών λεγόταν στα αρχ. Ελλ. “κεράτιο” [υποκορ. του “κέρας”] και σημαίνει λουβι, σποροθήκη. Με το ίδιο όνομα έλεγαν το φυτό τήλις [τριγωνέλλα, βούκερας, μεσοχσίτι, τηντηλίδα, νυχάκι, τριφύλλι], το οποίο είναι κατάλληλο για διατροφή βοών.

Στα παλιά Σλ. ομοίως KERATI (= λοβός, τα έλλοβα φυτά), λέξη που προέρχεται απ’τα Ελληνικά.

Απ’τα παραπάνω πιθανώς Κεράσοβο να σημαίνει τόπο που βγάζει πολλά έλλοβα ή καλύτερα τόπο που παράγει πολλά τριφυλλοειδή, για σίτιση βοών. Τούτη η εκδοχή, αν και δεν φαίνεται πολύ πιθανή, εν τούτοις έχει σχέση με την εξήγηση της παρ. 1, τόσο γραμματικά όσο και ουσιαστικά.

4) Υπάρχει και μια άλλη εξήγηση που έχει σχέση με τη μαστόρικη διάλεκτο (κουδαρίτικα). Το Κεράσοβο μάλιστα είναι παλιό και μεγάλο μαστοροχώρι.

Το όνομα του χωριού προφέρεται Κεράσοβο ή Κηράσοβο, και δεν ξέρουμε ποιο απ’τα δύο είναι το πλέον σωστό.

Στην κουδαρίτικη διάλεκτο, [στην Καστάνιανη, στο Κάντσικο και αλλού], “κηρασοβήτης” (= χωροφύλακας, φρουρός).

Η ετυμολογία της λέξης έχει ως εξής:

αρχαία Ελλ. “Κηρ” (= θεά του θανάτου, θάνατος, κακή μοίρα, δυστύχημα, συμφορά, όλεθρος, καταστροφή).

αρχαία Ελλ. “σοβώ” (= εκφοβίζω, τρομάζω, αποδιώχνω, προγγίζω).

Εξ αυτών “κηρασοβήτης” (= ο την Κήρα σοβών, δηλ. αυτός που αποδιώχνει τα κακά, δηλ. ο χωροφύλακας).

Συνέκδοχα, το χωριό όπου διέμεναν *κηρασοβήτες* (= φρουροί) ονομάστηκε *Κηράσοβο*.

Πού βρέθηκαν όμως οι φύλακες φρουροί στα μέρη του χωριού;

Είναι μαρτυρημένο ότι το όρος *Οχυρό* (= Ταμπούρι) και ο αυχένας (κοινώς *φούρκα*, εξού πιθανώς και το όνομα του χωριού *Φούρκα*), απ’όπου σήμερα διέρχεται ο αμαξιτός δρόμος προς Σαμαρίνα, που ήταν πέρασμα προς και από τη Μακεδονία, φυλάγονταν πάντα, και οι *οροφύλακες* (= κηρασοβήτες) το χειμώνα διέμεναν, για κλιματολογικούς λόγους, στο χαμηλό πεδίο και τον οικισμό, ο οποίος υπήρχε ή έγινε εκεί όπου σήμερα είναι το Κεράσοβο. Ετσι και κοντά στις θέσεις τους βρίσκονταν και αντιμετώπιζαν ευκολότερα τις αντίξοες καιρικές χειμερινές συνθήκες.

Αυτός ο μικροοικισμός ονομάστηκε *Κηράσοβο*, επειδή ήταν κατάλυμα των φρουρών (= κηρασοβητών), απ’όπου *Κεράσοβο* (= φρουρών κατάλυμα).

Τούτη η εκδοχή, επειδή συμβιβάζει πάρα πολλά στοιχεία λεκτικά και πραγματολογικά, φαίνεται να είναι αρκετά πειστική.

5) Η συσχέτιση του ονόματος στο [2] της βιβλιογραφίας με το Σλ. τοπωνύμιο KRASOVO (= όμορφο) – Σλ. KRASIV (= ωραίος, ευχάριστος) δεν φαίνεται πειστική.

Απ’όλες τις ανωτέρω εξηγήσεις προκύπτει ότι δεν ήταν ανάγκη να αλλαχθεί το όνομα “*Κεράσοβο*” και να γίνει “*Αγία Παρασκευή*”, επειδή κάποιιοι κάποτε εσφαλμένως εθεώρησαν σλάβικο το όνομα “*Κεράσοβο*”.

Εξήγηση της λέξης Φούρκα.

ΦΟΥΡΚΑ λέγονταν και λέγεται το γειτονικό μας χωριό, που βρίσκεται σε μεγάλο υψόμετρο στις Α κλιθείς του βουνού ΟΧΥΡΟ, ακριβώς κάτω από τον αυχένα, ο οποίος σχηματίζεται από το βουνό ΟΧΥΡΟ (Ταμπούρι, Βέργος) και το όρος ΣΜΟΛΙΚΑΣ, από όπου διέρχεται σήμερα η αμαξιτή οδός Κεράσοβο - Φούρκα - Σαμαρίνα.

1) Η θέση του χωριού πάνω στην πλαγιά του βουνού ΟΧΥΡΟ ήταν καθοριστική για την ονομασία του.

Στα αρχ. Ελλ. “φύρκος” και στην τοπική Δωρική διάλεκτο “φούρκος” (=τείχος, οχύρωμα, κοινώς ταμπούρι).

Θεματικά, η λέξη φαίνεται συγγενική με την Ελλ. λέξη “πύργος” και το Λατ. BURGUS (= οχυρό).

Τεκμαίρεται, λοιπόν, ότι οι αρχαίοι έλεγαν ΦΟΥΡΚΟ το σημερινό βουνό ΟΧΥΡΟ, δηλ. το γνωστό μας Ταμπούρι.

Ο μικρός οικισμός, που πρωτοκτίστηκε στο πρηνές του, ονομάστηκε ΦΟΥΡΚΑ, από το όνομα του βουνού.

Αργότερα, οι Ρωμαίοι, μεταγλωττίζοντας το όνομα ΦΟΥΡΚΟΣ στη γλώσσα τους,

1) Πιθανώς, απ’εδώ να προκύπτει η λέξη “*Βουργουπόταμο*”, όπως λέγεται το Κερασοβίτικο ποτάμι. Η λέξη σημαίνει “*ποτάμι του οχυρού*”, διότι οι άνθρωποι σωστά ενόμιζαν ότι αυτό το ποτάμι κατέρχεται και πορίζεται τα νερά του από το βουνό BURGUS (= Ταμπούρι, Βέργος).

(2) Απ’εδώ, μάλλον, βγήκε και η τοπωνυμία ΒΕΡΓΟΣ, όπως λέγουν το βουνό στο Κεράσοβο και τη Φούρκα, όπου μόνον την κορυφή ονομάζουν ΤΑΜΠΟΥΡΙ. Η ετυμολογία αυτή προτείνεται και στο [2] της βιβλιογραφίας. Υπάρχει και η άποψη ότι “*Βέργος*” (= πλαγιά), εξήγηση συγγενική προς την ήδη δοθείσα, από το Λατ. VERGO (= κλίνω, γέρνω, ρέπω), και όχι “*παρατηρώ*”, όπως εκ παραδρομής γράφεται στο [22] της βιβλιογραφίας. Στα νέο Λατ. VIGILARE ή VIGLARE (= παρατηρώ, βιγλίζω), εκ του Λατ. VIGILIA (= εγρήγορση, αγρυπνία, φυλακή, σκοπιά).

μάλλον ονόμασαν το βουνό αρχικά BURGUS¹ (= οχυρό) και αργότερα νεολατινικώς BERG² (= βουνό οχυρωμένο).

Κατά τους υστεροβυζαντινούς χρόνους, ο οικισμός εποικίσθηκε από βλαχόφωνους, πιθανώς οροφύλακες, δηλ. φρουρούς του ΟΧΥΡΟΥ.

Υστερότερα οι Τούρκοι, μεταφράζοντας στη γλώσσα τους το όνομα του βουνού, το είπαν TABUR (= οχύρωμα, οχυρό), ονομασία που σώζεται ακόμη σε όλα τα γύρω χωριά.

Σήμερα το βουνό λέγεται επισήμως ΟΧΥΡΟ, δηλ. όπως και στην αρχαιότητα.

Τούτη εδώ η εκδοχή, που έχει πανάρχαια ρίζα, επειδή συμβιβάζει πλήρως δεδομένα ιστορικά και τοπωνυμικά, θεωρείται η πλέον ορθή.

2) Η Φούρκα είναι χωριό Ελλήνων βλαχοφώνων, συνεπώς σαφώς μπορεί το όνομά του να έχει και λατινική προέλευση.

Πράγματι, στη λατινική γλώσσα λένουν:

FURCA = 1) δίκρανο, 2) το δίκρανο ξύλο, δίκρανο στήριγμα, υποστάτης, 3) ο στήριγξ, δηλ. ξύλο διπλό το οποίο ήσαν αναγκασμένοι να περιφέρουν οι μοχθηροί δούλοι, συνεπώς furca δηλώνει και τον μοχθηρό δούλο ή κύφωνα, 4) σταυρός, 5) (μεταφ.) ότι ομοιάζει με φούρκα, 6) (μεταφ.) τα στενά³.

Από αυτή τη λέξη προέκυψαν:

Η νέο Ελλ. ΦΟΥΡΚΑ, όπως αυτή εξηγείται στα διάφορα δόκιμα λεξικά.

Η παλ. Σλαβ. FURbKA (= φούρκα).

Η Αρβαν. FURKĒ-A (= ηλακάτη κοινώς ρόκα, διχάλα που μαζεύουν τα χόρτα).

Θα μπορούσαμε, λοιπόν, δεχόμενοι ετούτη την εκδοχή, να συμπεράνουμε ότι το όνομα ΦΟΥΡΚΑ αποδίδει ακριβώς την έννοια του αυχένα, στα στενά πέρασμα ανάμεσα σε βουνά, όπως πράγματι είναι η πάνω από το χωριό διώρυγα, η οποία, όπως μαρτυρείται, ελέγχονταν στρατιωτικά κατά τα παλαιά χρόνια.

Περίοικων Μακεδόνων τοπωνυμικό

Στο χώρο της εγγύς Μακεδονίας, υπάρχουν μερικά χωριά, τα οποία μας είναι γνωστά και οικεία, γιατί υπήρξαν συναλλαγές και επιγαμίες μ' αυτά. Όλα τους τώρα υπάγονται στο νομό Καστοριάς και είναι τα εξής:

Επταχώρι [Μπουρμπουτσκό]

Χρυσή [Σλατίνα]

Πρωτόφυτο [Βίσσαντσκο]

Ζιούζιουλη [Ζιούζιουλη].

Καλό είναι να γνωρίζουμε τι σημαίνουν τα παλιά ονόματά τους.

1) Μπουρμπουτσκό λεγόταν παλιά το σημερινό χωριό Επταχώρι. Επίσημα γραφόταν Βουρβουτσικό. Η θέση του χωριού, κάτω και κοντά σε έναν απέραντο πευκώνα, μέσα σε μια κοιλάδα, η οποία διαρρέεται από ένα χείμαρρο που διασχίζει και τον ίδιο τον οικισμό, φαίνεται να είναι η αιτία για το όνομά του. Υπάρχουν οι εξής πιθανές ερμηνείες:

α) Η λέξη είναι σύνθετη και χωρίζεται ως εξής ΜΠΟΥΡ-ΜΠΟΥΤΣ-ΚΟ.

Το πρώτο μέρος ΜΠΟΥΡ- ή BUR- προέρχεται από διπλασιασμό της πρώτης συλλαβής του δεύτερου και κυρίου τμήματος της λέξης, και έχει σκοπό την έμφαση

(3) Στο λεξικό, πχ. στο [7] της βιβλιογραφίας, αναφέρεται ότι στα Τουρκ. "φούρκα" σημαίνει τη στενή ορεινή διάβαση. Στο Τουρκ. λεξικό δεν είναι καταχωρημένη. Αν, όμως, πράγματι αληθεύει αυτό, τότε η Τουρκ. λέξη μάλλον προέκυψε από τη λατινική FURCA.

της έννοιάς του, με προσθήκη του P, χάριν ευφωνίας.

Το δεύτερο και βασικό τμήμα ΜΠΟΥΤΣ- ή BUC- σχετίζεται με τις λέξεις:

Στα παλ. Σλ. BUCATI = BUCISHI (= μουγκρίζω).

Στα Σερβ. BUCAN [= θορυβώδης, βρέμον (ύδωρ)] - BUCENJE (= βοή ύδατος, θρους, φασαρία) - BUCATI (= θορυβοποιώ, βουίζω, χαλώ τον κόσμο).

Στα Βουλγ. BUCA (= βουίζω, μουγκρίζω, βομβώ) - BUCENE (= βουητό, βουΐσμα).

Στα Αρβ. BUCAS (= αντηχώ, βουίζω, κροτώ).

Το τρίτο κομμάτι -ΚΟ ή -ΙΚΟ είναι η Ελλ. κατάληξη της λέξης, ή είναι η συνήθης τοπωνυμική Σλ. κατάληξη -SKO.

Εξ αυτών σχηματίζεται το όνομα του χωριού ως εξής: ΜΠΟΥ(P) + ΜΠΟΥΤΣ + ΚΟ ή BU(R) + BUC + SKO > Μπουρμπουτσκό, όπως ακριβώς από τη Βουλγ. λέξη BULO (= πέπλο, τσίπα) παράγεται με διπλασιασμό η λέξη της τοπικής διαλέκτου "μπουμπουλώνω" (= περιτυλίγω το κεφάλι).

Από τα παραπάνω, αβίαστα βγαίνει το συμπέρασμα ότι Μπουρμπουτσκό θα πει "βουΐστό" [στα αρχ. Ελλ. βρέμον], δηλ. τόπος όπου βουίζει το νερό.

β) Υπάρχει μια ελάχιστη πιθανότητα να σημαίνει "τόπος όπου βουίζουν τα πεύκα", αν το πρώτο μέρος διαβαστεί ΜΠΟΡ, γιατί στα Σλ. BOR (= πεύκο).

γ) Η άποψη ότι προέκυψε το όνομα από το Σλ. VbRBA (= ιτιά) > VbRBSKO (= ιτε-ώνας) > Βουρβουτσκό > Μπουρμπουτσκό (= τόπος με ιτιές), έχουμε τη γνώμη ότι δεν αποδίδει την προφορά του ονόματος, και μάλλον είναι εσφαλμένη, αν μάλιστα συγκριθεί η ακουστική του με τη λέξη Βούρμπιανη¹ που προέρχεται από το Σλ. VbRBA (= ιτιά).

δ) Η εκδοχή, να σημαίνει το όνομα Μπουρμπουτσκό "μέρος όπου κελαρίζει το νερό", είναι πολύ πιθανή, γιατί στα Βουλγ. για το νερό λένε BbRBOCA και BbRBOCIH (= γαργλίζω, κελαρύζω). Γενικά Σλ. BbRBOTI (= φλυαρώ, αερολογώ, βαρβαρίζω). Το χωριό άλλωστε διαρρέεται από ρέμα με τρεχούμενο νερό.

2) **Σλάτινα** είναι το παλιό όνομα του τωρινού χωριού Χρυσή².

Είναι ένα κατάφυτο χωριό, όπου αναβλύζουν άφθονα πηγαία νερά, τα οποία τροφοδοτούν τον Σαραντάπορο ποταμό. Μ' αυτό το στοιχείο σχετίζεται το όνομα.

Στα παλ. Σλ. SLATINA [= 1) έλος, τόπος με νερά, τέλμα, 2) νερό αλμυρό, 3) άλμη, αλμυρό] - SLATINI (= αλμυρότητα, το αλμυρό).

Στα Σερβ. SLATINA (= το πολύ αλμυρό).

Στα Βουλγ. SLATINA (= πηγή με λιγοστή ροή).

Επομένως Σλάτινα σημαίνει "νερότοπος".

Στο [19] της βιβλιογραφίας σημειώνεται ότι το 1874 υπάγονταν εκκλησιαστικά στην Κόνιτσα, είχε σχολείο και κατοικούνταν από 69 οικογένειες.

3) **Ζιούζιουλη** έλεγαν παλιά το χωριό Ζούζουλη, το οποίο ήταν Αλβανόφωνο. Το μέρος όπου είναι κτισμένο και ο γύρω τόπος, για κάποιο φυσικό λόγο, είχε πάντα πολλά έντομα. Αυτό το μαρτυρούν και οι παλιοί μαστόροι, οι οποίοι ταξιδεύοντας περ-

(1) Στη Βούρμπιανη όμως υπάρχει τοποθεσία "Στα Μπουρμπουτσκά". Στο [18] της βιβλιογραφίας αναγράφεται "Στα Μπουρμπουτσ'κα: έκτασις βοσκήσιμος Βούρμπιανης, όπου φαίνεται ότι υπήρχε συνοικία ή χωρίον. Η τοπωνυμία αυτή έχει ιστορικογεωγραφικήν σημασίαν. Μπορμποτσικό εκαλείτο μετονομασθείσα εις Επταχώριον και μεγάλη κωμόπολις της Δ Μακεδονίας παρά το Βόϊον όρος εγγύτατα των ορίων Μακεδονίας-Ηπείρου".

(2) Το σημερινό όνομα Χρυσή, μάλλον οφείλεται σε παρεξήγηση. Κάποιοι εσφαλμένα ενόμισαν ότι από το Σλ. ZLATO (= χρυσός) και ZLATNB (= χρυσή) προέρχεται το όνομα του χωριού, και το απέδωσαν στα Ελληνικά Χρυσή.

νούσαν απ'τα μέρη αυτά, και όπου δεν μπορούσαν να σταθούν, γιατί, τους ίδιους και τα ζώα, τους τσιμπούσαν ενοχλητικά τα ζωύφια (μικρά έντομα). Γι'αυτό πάντα το προσπερνούσαν, αποφεύγοντας να διανυκτερεύουν εκεί.

Τούτο το στοιχείο φαίνεται ότι υπήρχε και στα παλιά χρόνια, και είναι αυτό που ονοματοδότησε το μέρος και το ίδιο το χωριό.

Στα παλ. Σλ. ZJUZJELICA (= έντομο). ZJUZJELI = ZJUZJELICI (= κάνθαρος, σκαρ-
βαίος, σκαθάρι).

Στα Βουλγ. ZJUZJUKAM = ZJUZJA [= βουϊζω (σαν έντομο), ζουζουνίζω].

Στα Βλαχ. ZUZULU (= ζουζούνι, μικροέντομο, ζωύφιο).

Η λέξη είναι ηχοπαράγωγη απ'τον ήχο "ζου-ζου" των εντόμων.

Συνεπώς Ζιούζιουλη θα πει "τόπος με πολλά έντομα".

4) **Βίσαντσκο** είναι το παλιό όνομα του σημερινού χωριού *Πευκόφυτο*.

Επίσημα γραφόταν Βύσαντσκο³. Βρίσκεται ψηλά στο βουνό, έχει άφθονα νερά, και είναι κατάφυτο με πεύκα, εξού και το νέο του όνομα Πευκόφυτο. Φαίνεται ότι αυτό το στοιχείο (υψόμετρο) το ονοματοδότησε και παλιά.

Στα Σερβ. VIS [= 1) ύψος, ύψωμα, 2) κρέμαση] - VISAK (= κάθε ανηρτημένο αντι-
κείμενο, μετέωρο) - BISINA (= υψόμετρο).

Στα Βουλγ. VISA = VIS (= ύψωμα, ψήλωμα) - VISJA = VISNA [= κρέμονται (δηλ.
αιωρούμαι)] - VISJASH (= κρεμαστός) - VISOK (= ψηλός).

Αρα Βίσαντσκο σημαίνει "ψήλωμα".

Στο [19] της βιβλιογραφίας αναγράφεται ότι το 1874 ανήκε εκκλησιαστικά στην Κόνιτσα, είχε σχολείο και κατοικούσαν από 28 οικογένειες.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

(3) Δεν φαίνεται πιθανή η συσχέτιση του ονόματος του χωριού με την Ελλ. λέξη "βύσσινο" > Σλ. VISHNJA (= κεράσι, βύσσινο), όπως εύκολα πολλοί θα σκεφτούν.

Βιβλιογραφία

Πηγές άντλησης στοιχείων και πληροφοριών.

- 1) ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ, του Χαρ. Ρεμπέλη, Αθήνα 1953.
- 2) Die Slaven in Griechenland, του Max Vasmer, Leipzig 1970.
- 3) «Η Κόνιτσα και τα χωριά της», του Σωτ. Τουφίδη, 1978.
- 4) Λεξικόν Ιστορίας και Γεωγραφίας, του Σ. Βουτυρά, Κων/πολις 1889.
- 5) Δημοσιεύσεις περιοδικού ΚΟΝΙΤΣΑ.
- 6) ΥΔΡΙΑ Εγκυκλοπαιδεία, Αθηνά.
- 7) ΥΠΕΡΛΕΞΙΚΟ της νεοελληνικής γλώσσας, Αφοί Παγουλάτοι, Αθήνα 1985
- 8) ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ, του Α. Ν. Γιάνναρη, έκδοση Σιδέρη, Αθήνα 1920
- 9) ΑΛΒΑΝΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟ λεξικό, του ΝΙΚΟ Η. GJINI, έκδοση Τίρανα 1971
- 10) Λεξικόν ΚΟΥΤΣΟΒΛΑΧΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ, του Κ. Νικολαΐδου, Αθήνα 1969
- 11) ΒΟΥΛΓΑΡΟΕΛΛΗΝΙΚΟ λεξικό, Ακαδημίας Επιστημών Βουλγαρίας, Σόφια 1960
- 12) ΣΕΡΒΟΕΛΛΗΝΙΚΟ λεξικό, του Νικολάου Παπαστεργίου, έκδοση Αθήνα 1935
- 13) ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ λεξικόν, του Στεφ. Α. Κουμανούδη, έκδοση Αθήνα 1884
- 14) LEXIKON PALAEOSLOVENSKO GRAECO LATINUM, Fr. Miklosich, 1865
- 15) ΤΟΥΡΚΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ λεξικόν, Αντων. Β. Θεοφυλακτίδου, Κων/πολη 1960
- 16) ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ, Ιστορικά-Γλωσσικά-Μαστορικά, για τη Δροσοπηγή Κόνιτσας, του Θωμά Β. Ζιώγα, Αθήνα 1992
- 17) Εφημερίδα ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ Ιωαννίνων, 1957
- 18) Δημοσιεύσεις στα τεύχη των ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ, Ιωάννινα. Άρθρο «Τοπωνυμικόν της επαρχίας Κονίτσης» του Κ. Δ. Στεργιόπουλου, τόμοι Θ' 1934-ΙΒ' 1937-ΙΓ' 1938
- 19) «Ιστορία και παράδοση της Πυρσόγιαννης», του Γιάννη Μαυρομμάτη, Ηγουμενίτσα 1989
- 20) Slavisches Etymologisches Worterbuch, Fr. Berneker, Heidelberg 1924
- 21) «Τεράστια συμβολή των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων στην ανοικοδόμηση της Τσακένδης», του Μήτσου Κατσή, Αθήνα 1988
- 22) ΦΟΥΡΚΑ, του Δ. Γ. Μακρή, Θεσσαλονίκη 1977
- 23) Η ΦΟΥΡΚΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, του Χρ. Γ. Εξάρχου, Θεσσαλονίκη 1987
- 24) «Η παιδεία στην Πυρσόγιαννη επί Τουρκοκρατίας», του Πέτρου Φρόντζου, Αθήνα 1980
- 25) Προσωπικό «αρχείο» του Θωμά Αθ. Μουκούλη - Αθήνα
- 26) ΡΟΥΜΑΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟ λεξικό, Σωκρ. Κοτολούλη, Αθήναι 1976

Για τη συγγραφή και έκδοση του βιβλίου εργάστηκαν ανιδιοτελώς οι Δροσοπηγιώτες Χρήστος Β. Τσιγκούλης, Θωμάς Β. Ζιώγας, Γιώργιος Ι. Βελλάς.

Ιστορική έρευνα έκαναν οι Θωμάς Β. Ζιώγας, Χρήστος Β. Τσιγκούλης, Κώστας Γ. Κοτσίνας (Κουτούλας), Γιώργιος Ι. Βελλάς, Θωμάς Αθ. Μουκούλης, οι οποίοι έγραψαν διάφορα κείμενα και συνέλεξαν πολύτιμα ντοκουμέντα (επιγραφές, παλιά συμβόλαια, χρονολογίες, φωτογραφίες κλπ.).

Πληροφορίες και στοιχεία προφορικά μας έδωσαν κυρίως οι γέροντες Γεώργιος Σπέλλας (Τζιάλλας), Βασίλειος Ζώτος, Σταύρος Σπέλλας (Ζούρας), Ιωάννης Κ. Κοτσίνας (δάσκαλος), ο πρώην γραμματέας της Κοινότητας του χωριού Γιάννης Τζίμος και πολλοί ακόμα χωριανοί.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «ΚΑΝΤΣΙΚΟ - ΔΡΟΣΟΠΗΓΗ» (ΣΥΝΓΡΑΦΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ) ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 1993 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ ΚΟΝΙΤΣΑΣ «Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ» ΣΕ 500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ. ΤΗ ΦΩΤΟΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΦΙΛΜΣ ΕΚΑΝΕ Ο ΑΡΓΥΡΗΣ ΒΑΒΟΥΡΗΣ. ΤΗ ΔΑΚΤΥΛΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΑΝΕ Η ΑΘΗΝΑ ΚΥΤΡΙΔΟΥ. ΤΗΝ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΕΙΧΕ Ο ΚΩΣΤΑΣ ΤΖΙΜΟΥΛΗΣ.

55713

KON